

लोकलेखा समिती

(२०१७-२०१८)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११- २०१२ च्या स्थानिक संस्था
अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित
(परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२), ग्रामविकास व जलसंधारण (जलसंधारण)
विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.३) व नगरविकास विभागाशी संबंधित
(परिच्छेद क्र. ५.१, ६.१, ६.२, ६.३, ६.४, ६.५, ६.६, ६.७) यावरील

अड्डाविसावा अहवाल

सत्यमेव जयते

(हा अहवाल विधानसभा / विधानपरिषद सभागृहास
दिनांक डिसेंबर, २०१७ रोजी सादर करण्यात आला)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई/नागपूर.
डिसेंबर, २०१७

लोकलेखा समिती

(२०१७-२०१८)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११- २०१२ च्या स्थानिक संस्था
अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित
(परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२), ग्रामविकास व जलसंधारण (जलसंधारण)
विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.३) व नगरविकास विभागाशी संबंधित
(परिच्छेद क्र. ५.१, ६.१, ६.२, ६.३, ६.४, ६.५, ६.६, ६.७) यावरील

अड्डाविसावा अहवाल

(तीन)

लोकलेखा समिती

२०१७-२०१८

समिती प्रमुख

(१) श्री.गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
- (३) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
- (४) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
- (५) श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स.
- (६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
- (७) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.
- (८) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
- (९) डॉ. सुनिल देशमुख, वि.स.स.
- (१०) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.
- (११) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
- (१२) श्री. सुरेश ऊर्फ बाळुभाऊ धानोरकर, वि.स.स.
- (१३) श्री. अजय चौधरी, वि.स.स.
- (१४) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.
- (१५) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
- (१६) श्री. अब्दुल सत्तार अब्दुल नबी, वि.स.स.
- (१७) प्रा. विरेंद्र जगताप, वि.स.स.
- (१८) श्री. दिलीप वळसे-पाटील, वि.स.स.
- (१९) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.
- (२०) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
- (२१) श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.
- (२२) श्री. रविंद्र फाटक, वि.प.स.
- (२३) श्री. हेमंत टकले, वि.प.स.
- (२४) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.
- (२५) श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

निमंत्रित

(२६) श्री.जयंत पाटील, वि.प.स.

सदरहू समिती दिनांक २४ ऑगस्ट, २०१७ रोजी विधानसभा व दिनांक ६ सप्टेंबर, २०१७ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव.
- (२) श्री. यु. के. चव्हाण, निवृत्त सचिव.
- (३) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.
- (४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव.
- (५) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी.
- (६) श्री.रविंद्र म. मेस्त्री, कक्ष अधिकारी

(चार)

लोकलेखा समिती

२०१५-२०१६

समिती प्रमुख

(१) श्री.गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.

(६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.

(८) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.

(९) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.

(१०) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.

(११) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.

(१२) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.

(१३) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.

(१४) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.

(१५) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.

(१६) श्री. कालिदास कोळंबकर, वि.स.स.

(१७) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(१८) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.

(१९) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.

(२०) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.

(२१) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

*(२२) श्री. सुनिल तटकरे, वि.प.स.

(२३) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.

** (२४) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

(२४)(अ) श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

(२५) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

सदरहू समिती दिनांक १ मे, २०१५ रोजी विधानसभा व दिनांक २१ मे, २०१५ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

(पाच)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव.
- (२) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव.
- (३) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.
- (४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव.
- (५) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी.
- (६) श्री. रविंद्र म. मेस्त्री, कक्ष अधिकारी.

*श्री. सुनिल तटकरे, वि.प.स. यांनी दिनांक २८ सप्टेंबर, २०१६ रोजी समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिलेला असल्यामुळे सदर जागा रिक्त आहे.

**श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स. यांची दिनांक ५ ऑगस्ट, २०१६ रोजी उप सभापती, विधानपरिषदपदी निवड झाल्यामुळे रिक्त झालेल्या जागेवर श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स. यांची मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी दिनांक ३१ ऑगस्ट, २०१६ रोजी समिती सदस्य म्हणून नामनिवृत्ती केली.

(सात)

प्रस्तावना

मी, लोकलेखा समितीचा समिती प्रमुख, समितीने अहवाल सादर करण्याचा अधिकार दिल्यावरून भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ च्या स्थानिक संस्था अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२), ग्रामविकास व जलसंधारण (जलसंधारण) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.३) व नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.१, ६.१, ६.२, ६.३, ६.४, ६.५, ६.६, ६.७) यावर विचार करून लोकलेखा समितीचा अड्डाविसावा अहवाल सादर करीत आहे.

समितीने दिनांक ४ व २५ ऑक्टोबर, २०१६, दिनांक १९ व २५ जानेवारी, २०१७ रोजी प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग तसेच दिनांक १९ ऑक्टोबर, २०१६, दिनांक २ व २९ मे, २०१७, दिनांक १३ जून, २०१७, रोजी सचिव, नगरविकास विभाग, दिनांक यांची साक्ष विधानभवन, मुंबई येथे घेण्यात आली.

प्रधान महालेखाकार, लेखापरीक्षा-एक महाराष्ट्र, मुंबई तसेच महालेखाकार, लेखापरीक्षा-दोन महाराष्ट्र नागपूर हे समितीच्या निमंत्रणावरून बैठकींना उपस्थित होते. त्यांनी समितीला केलेल्या बहुमोल मार्गदर्शनाबद्दल समिती त्यांची अत्यंत आभारी आहे.

तसेच प्रधान सचिव, वित्त विभाग (लेखा व कोषागारे) यांनी समितीच्या बैठकींना उपस्थित राहून समितीला दिलेल्या सहकार्याबद्दल आणि संबंधित विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर साक्ष देऊन समितीला सहकार्य केले त्याबद्दल समिती त्यांची देखील आभारी आहे.

समितीच्या बैठकीच्या कामकाजाचे कार्यवृत्त स्वतंत्ररित्या ठेवण्यात आले असून तो अहवालाचा भाग आहे. बैठकीच्या कामकाजाच्या अनुषंगाने विभागाकडून प्राप्त झालेली आश्वासित माहिती व परिपत्रके परिशिष्ट 'अ' मध्ये देण्यात आलेली आहेत. समितीच्या झालेल्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त परिशिष्ट 'ब' मध्ये देण्यात आलेले आहे.

समितीने दिनांक १४, १५ व २० नोव्हेंबर, २०१७ व दिनांक ४ डिसेंबर, २०१७ रोजीच्या बैठकीत प्रारूप अहवाल विचारात घेतला व त्यातील शिफारशीवर सुधारणा सुचवून प्रारूप अहवालाला मान्यता दिली.

विधान भवन,

मुंबई/नागपूर.

दिनांक : ४ डिसेंबर, २०१७

गोपालदास अग्रवाल,

समिती प्रमुख,

लोकलेखा समिती

(नऊ)

अनुक्रमणिका

अ.क्र. (१)	विभाग व तपाशील (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	प्रस्तावना	सात
(१)	ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग (परिच्छेद क्र. २.१, २.३, ३.२)	१
(२)	ग्रामविकास व जलसंधारण (जलसंधारण) विभाग (परिच्छेद क्र. ३.३)	१३८
(३)	नगरविकास विभाग (परिच्छेद क्र. ५.१, ६.१, ६.२, ६.३, ६.४, ६.५, ६.६ व ६.७)	२३५

ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांनी त्यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.२ “प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची अंमलबजावणी” या संदर्भात खालील अभिप्राय दिले आहेत.

१.१ परिच्छेद क्र. २.२ प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची अंमलबजावणी :-

भारत सरकारद्वारा डिसेंबर २००० मध्ये प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना केंद्र सरकारद्वारे १०० टक्के पुरस्कृत योजना म्हणून सुरु करण्यात आली. योजनेचा उद्देश ग्रामीण भागांतील न जुळलेल्या पात्र वस्त्यांना सर्व ऋतुंमध्ये वापरण्या योग्य सडक जोडणी पुरविणे असा होता.

योजनेच्या वर्ष २००७-०८ ते २०११-१२ या कालावधीच्या निवडलेल्या योजना कार्यान्वयन घटकांच्या कार्यसिध्दी लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की-कामांच्या सर्वेक्षण आणि अंदाजात त्रुटी होत्या, जमीन अनुपलब्धता अथवा वन जमीनीच्या समावोगामुळे कार्य पूर्णतेच्या वेळापत्रकाचे अनुसरण न होणे, आर्थिक वर्षाच्या शेवटी कार्य निधी प्राप्त होणे, योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे विचलन आणि कंत्राटातल्या अटीचे पालन न झाल्याने कंत्राटदाराला अवाजवी फायदा होणे आणि कामावर अतिरिक्त खर्च होणे, राष्ट्रीय/राज्य दर्जा संनियंत्रण समन्वयनांच्या (NQMC/SQMC “) विहित वेळापत्रकाचे अनुसरण न होणे. ‘ऑनलाईन व्यवस्थापन, संनियंत्रण आणि लेखा व्यवस्थेची’ माहिती विश्वासाह नव्हती. काही ठळक वैशिष्ट्ये खाली अधोरेखित केली आहेत :

ठळक वैशिष्ट्ये

योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरुद्ध, भारत सरकारचा जवळपास ८४ टक्के कार्यनिधी रस्त्याच्या उन्नतिकरणासाठी उपयोगात आणला गेला व नवीन रस्ते जोडण्यात फक्त १६ टक्के खर्च झाला जरी राज्यात ५०० किंवा त्यापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या अशा १९२ ग्रामवस्त्या होत्या, ज्या अद्याप रस्त्यांद्वारे जोडण्यात आलेल्या नव्हत्या.

DPR तयार करण्यापूर्वी प्राथमिक सर्वेक्षण आणि कामांची योजना आखण्यात कमतरता होती ज्यांचा परिणाम कामाची किंमत वाढणे, काम बंद होणे किंवा अपूर्ण राहणे यात झाला. जमीन अनुपलब्धता किंवा वनजमीनीचा समावेश यामुळे बरिचशी कामे अपूर्ण राहिली.

भारत सरकारकडून प्राप्त होणा-या कार्य निधीचा मोठा हिस्सा (३४.४६ टक्के) आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या दोन महिन्यात प्राप्त झाला. त्यामुळे योजनेखालील करारात्मक बंधन पाळण्याकरीता कंत्राटदाराच्या सुरक्षाठेवीतील रक्कम आणि कार्यनिधीच्या रकमेवरील व्याज महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संघ द्वारा तात्पुरते वळती करण्यात आले. दोन PIU नी कार्यान्वित केलेल्या १३ कामावरील रु. ४.६६ कोटीचे निविदेवरील अधिमूल्य प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनातून खर्च केले. जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरोधात होते.

विविध अग्रीमांच्या बाबतीत कंत्राटदारांनी प्रस्तुत केलेले बँकेचे हमीपत्र सत्यापनात खोटे निघाले. कंत्राटदारांनासुध्दा खोट्या नोंदणीवर (रजिस्ट्रेशन) काम बहाल करण्यात आले. दोन प्रकरणांमध्ये दोष दायित्व कालावधीत रु. ६५ लक्षांचे विशेष दुरुस्ती कार्य वेगवेगळ्या कंत्राटदारांकडून करण्यात आले. कामांच्या कार्यान्वयनात उशिर केल्यामुळे झालेले रु. ८.८९ कोटीचे परिसमापित नुकसान (Liquidated damages) कंत्राटदाराकडून वसूल करण्यात आले नाही.

६१ कामांपैकी एकही काम कंत्राटात नमूद केलेल्या कालावधीत पूर्ण झाले नव्हते तरी कंत्राटदारांना रु. १७.८४ कोटींची अनियमित भाववाढ प्रदान करण्यात आली. एका प्रकरणात कामाच्या बाबींचे दर कार्यान्वयनादरम्यान वाढविण्यात आले ज्यामुळे कंत्राटदाराला रु. ९२.४३ लक्षाचे अवाजवी प्रदान झाले.

योजनेच्या संनियंत्रणासाठी तयार करण्यात आलेली यंत्रणा ‘ऑनलाईन व्यवस्थापन, संनियंत्रण आणि लेखा पध्दती (Online Management Monitoring and Accounting System)’ विश्वासाह नव्हती. राष्ट्रीय आणि राज्य गुणवत्ता संनियंत्रणाद्वारे करण्यात आलेले परिक्षण विहित प्रमाणकानुसार नव्हते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे. (त्यामुळे या परिच्छेदावर कार्यवाहीची आवश्यकता नाही).

१.२ परिच्छेद क्र. २.२.१ प्रस्तावना :-

ग्रामीण विकासात ग्रामीण सडक जोडणी हे एक मुख्य घटक असून ते वित्तीय व सामाजिक सेवेचा प्रसार करतात ज्यामुळे कृषी उत्पन्न व ग्रामीण भागात रोजगार निर्मिती वाढीस मदत होते. केंद्र सरकारद्वारे १०० टक्के पुरस्कृत प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना (प्र. मं. ग्रा. स. यो.) डिसेंबर २००० मध्ये सुरु करण्यात आली. प्र. ग्रा. स.यो. चा मुळ उद्देश ग्रामीण भागातील सर्व न जुळलेल्या पात्र वस्त्यांना सर्व ऋतुमध्ये वापरण्यायोग्य सडक जोडणीद्वारे जोडण्याचा होता. यात रस्त्यांद्वारे न जोडलेल्या व पात्र असलेल्या ग्रामवस्त्या ज्यांची लोकसंख्या १००० व त्यापेक्षा जास्त आहे, अशा सर्व गावांना तीन वर्षात (२००३-०६) जोडावयाचे होते, व ज्यांची लोकसंख्या ५०० व त्यापेक्षा जास्त आहे अशा गावांना दहाव्या योजनेपर्यंत (२००७) जोडावयाचे होते. प्र. ग्रा. स. यो. मध्ये ज्या जिल्हयात सर्व पात्र गावे सर्व ऋतुमध्ये वापरण्यायोग्य रस्त्यांनी जोडलेली आहेत तेथे रस्त्यांच्या उन्नतिकरणाची सुध्दा अनुमती होती.

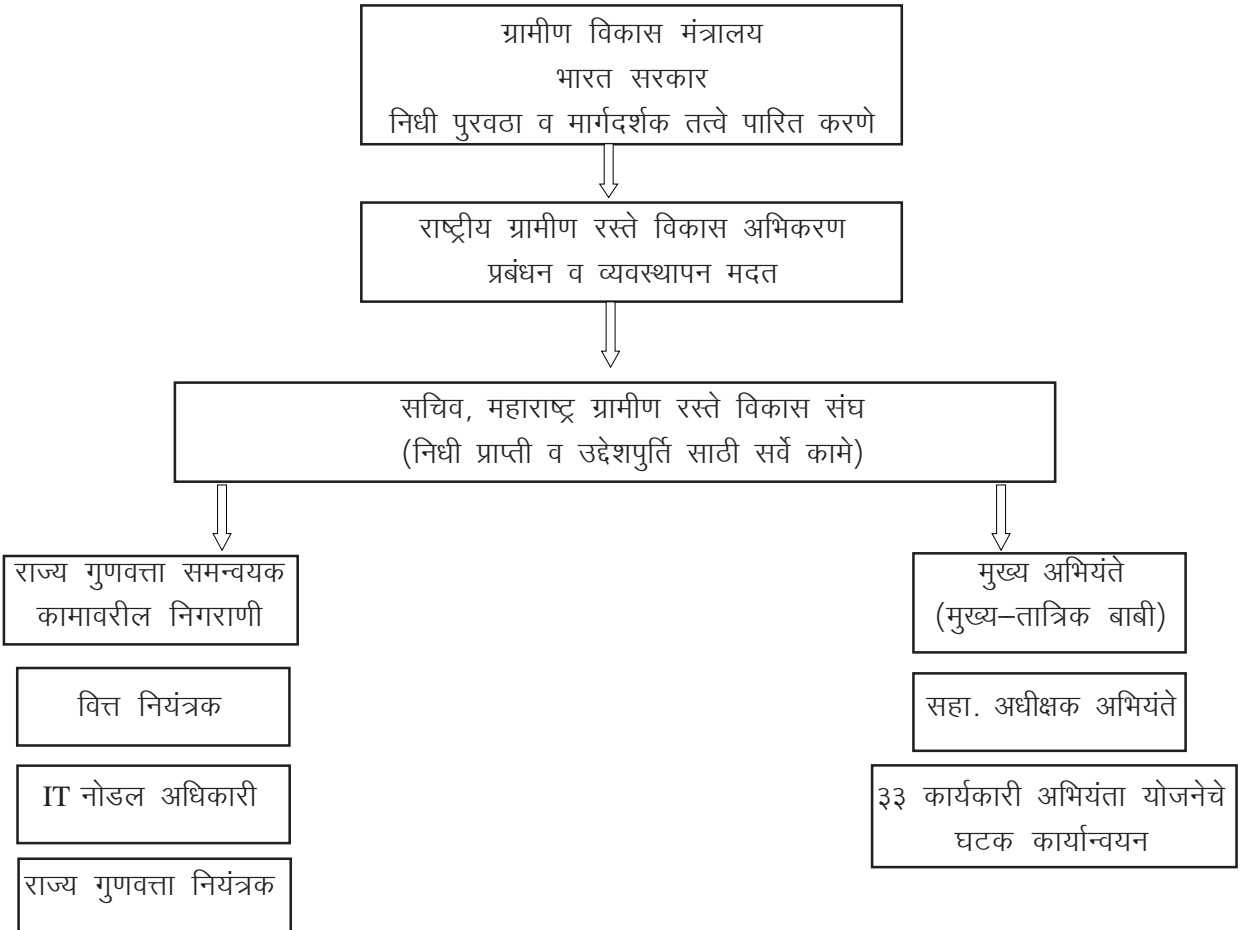
महाराष्ट्र ग्राम सडक विकास संघटनेद्वारा (MRRDA) महाराष्ट्र राज्यामध्ये ही योजना २०००-०१ (टप्पा १) पासून कार्यान्वित करण्यात आली. सध्या टप्पा-XI (२०१२-१३) प्रगतीत आहे. योजना आरंभापासून, राष्ट्रीय ग्रामीण रस्ते विकास अभिकरण, भारत सरकार (Nation Rural Road Development Agency-NRRDA) द्वारा रु.५३८९.४७ कोटी किंमतीचे प्रस्ताव मंजूर करण्यात आले. त्यासाठी राज्य सरकारला रु.५२६०.६० कोटी निधी प्राप्त झाला. मार्च २०१२ अखेर या योजनेवर एकूण रु.४८२९.११ कोटी खर्च झाला.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे. (त्यामुळे या परिच्छेदावर कार्यवाहीची आवश्यकता नाही).

१.३ परिच्छेद क्र. २.२.२ संघटनात्मक संरचना

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे. (त्यामुळे या परिच्छेदावर कार्यवाहीची आवश्यकता नाही).

१.४ परिच्छेद क्र. २.२.३ लेखापरीक्षणाची व्याप्ती व कार्यपध्दती :-

मंत्रालय/MRRDA वित्त नियंत्रक, माहिती तंत्रज्ञान प्रमुख अधिकारी, राज्य गुणवत्ता समन्वयक, पुणे यांच्या कार्यालयातील अभिलेखांची नमूना चाचणी आणि स्तरीय यादृच्छिक (स्वैर) नमूना चाचणी पध्दतीचा (On the basis of Stratified Random Sampling Method) अवलंब करून निवडलेल्या ३३ पैकी ११ योजना राबविणा-या घटक (PIU) कार्यालयांच्या अभिलेखांची एप्रिल ते जून २०१२ दरम्यान केलेली तपासणी, याद्वारे वर्ष २००७-२०१२ दरम्यान योजनेच्या कार्यान्वयनाचा आढावा घेण्यात आला.

सचिव, ग्रामीण विकास विभाग, मुख्य अभियंता (PMGSY) आणि इतर विभागीय अधिकारी यांच्या समवेत २० एप्रिल २०१२ ला झालेल्या प्रवेश परिषदेत लेखापरीक्षेचा उद्देश, लेखापरीक्षेचे निकष आणि लेखापरीक्षणाची व्याप्ती यावर चर्चा करण्यात आली. १५ ऑक्टोबर २०१२ ला झालेल्या निर्गमन परिषदेत प्रधान सचिव, ग्रामीण विकास विभाग, मुख्य अभियंता, प्र.ग्रा.स.यो. आणि इतर विभागीय अधिका-यां समवेत लेखापरीक्षणातील निष्कर्षांवर चर्चा करण्यात आली. शासनाचे उत्तर (ऑक्टोबर २०१२) विचारात घेतले आहे आणि कार्यसिध्दी लेखापरीक्षण अहवालात अंतर्भूत केले आहे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे. (त्यामुळे या परिच्छेदावर कार्यवाहीची आवश्यकता नाही).

१.५ परिच्छेद क्र. २.२.४ लेखापरीक्षणाचे उद्दिष्टे :-

खालील बाबींचे मुल्यमापन करणे हे लेखापरीक्षेचे उद्दिष्ट आहे:

- * ग्रामीण सडक जोडणीची नियोजन प्रक्रिया पर्याप्त होती आणि सविस्तर प्रकल्प अहवालाने (DPR) त्याची पुष्टी केली होती;
- * निधी पुरवठा पर्याप्त आणि वेळेवर झाला आणि त्याचा वापर मितव्ययी (काटकसरी), कार्यक्षमतापूर्वक करण्यात आला;
- * योजनेचे कार्यान्वयन विनिर्देशानुसार झाले आणि कामे मितव्ययी (काटकसरी), परिणामकारक आणि प्रभावीपणे करण्यात आले; आणि
- * देखरेख, संनियंत्रण आणि गुणवत्ता नियंत्रण समाधानकारक होते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे. (त्यामुळे या परिच्छेदावर कार्यवाहीची आवश्यकता नाही).

१.६ परिच्छेद क्र. २.२.५

खालील दस्ताऐवजावरून लेखापरीक्षणासाठी योग्य निकष निर्धारित करण्यात आले.

- * भारत सरकारने निर्गमित केलेले प्र. ग्रा. स. यो. ची मार्गदर्शक तत्वे आणि Operations Manual;
- * कोरनेटवर्क प्लान, जिल्हा ग्रामीण रस्ते योजना आणि नियमावली;
- * भारत सरकारने निर्गमित केलेले वित्त पुरवठ्याबाबतचे आदेश;
- * योजनेचा सविस्तर अहवाल, कार्यान्वयन योजना (Action Plan), नमूना निविदा दस्तावेज (Standard Bidding Document);
- * वैधानिक कायदे व नियम; आणि
- * महाराष्ट्र शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या सूचना.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.७ परिच्छेद क्र. २.२.६ लेखापरीक्षणाचे निष्कर्ष :-

परिच्छेद क्र. २.२.६.१ नियोजन :-

जिल्हा ग्रामीण सडक योजना व कोर नेटवर्क Core Network हे प्र. ग्रा. स. यो. च्या नियोजनाचे मुळ आहे. नियोजनाच्या पहिल्या टप्प्यात, अस्तित्वात असलेल्या रस्त्यांचे जाळे आखणे, रस्त्याने न जोडलेल्या वस्त्यांची निवड करणे आणि त्यांना जोडणा-या रस्त्यांचा आराखडा तयार करणे, यांचा समावेश होता. अशाप्रकारे गट स्तरावर मास्टर प्लान तयार होतो. मास्टर प्लान व Core Network निवडून मध्यवर्ती पंचायतीसमोर विचारार्थ व मंजूरीसाठी ठेवण्यात येते. मध्यवर्ती पंचायतीच्या मंजूरी नंतर सदर योजना जिल्हा स्तरावरील पंचायतीकडे संमतीसाठी पाठविण्यात येते. जिल्हा स्तरावरील पंचायतीच्या मंजूरीनंतर Core Network ची प्रतिलिपी राज्यस्तरावरील प्राधिकरणाकडे (MRRDA) आणि (NRRDA), भारत सरकार यांच्याकडे मंजूरी करीता पाठविण्यात येते. जिल्हा स्तरावरील Plus प्रत्येक प्रस्तावित रस्त्याच्या कामाचा तपीलवार प्रकल्प अहवाल (Detailed Project Report-DPR) तयार करतात, जो राज्य तांत्रिक एजेन्सी (State Technical Agency-STA) आणि MRRDA च्या मंजूरी नंतर भारत सरकारच्या (NRRDA) मंजूरी करीता पाठविण्यात येतो. त्यानंतर योजनेच्या अंमलबजावणी करिता NRRDA तर्फे कार्य निधीचे वाटप केले जाते.

ज्ञापन :- महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.८ परिच्छेद क्र. २.२.६.२ नवीन रस्ते जोडणीपेक्षा अस्तित्वात असलेल्या रस्त्यांच्या उन्नतीकरणाला प्राधान्य :-

PMGSY च्या मागदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद क्र. २.२ प्रमाणे ज्या जिल्ह्यात ५०० व अधिक लोकसंख्या असलेल्या पात्र ग्रामवस्त्यांना सर्व ऋतुमध्ये वापरण्यायोग्य रस्त्यांनी जोडले आहेत. तेथे अस्तित्वात असलेल्या रस्त्यांच्या उन्नतीकरणाची अनुमती होती तथापि रस्त्यांचे उन्नतीकरण हा योजनेचा मुळ उद्देश नव्हता आणि राज्य शासनाच्या एकूण हिस्साच्या २० टक्के पेक्षा जास्त हिस्सा उन्नतीकरणावर खर्च केला जाऊ शकत नव्हता, जोपर्यंत सर्व पात्र ग्रामवस्त्या रस्त्यांद्वारे जोडणे बाकी होते.

वर्ष २०००-१२ च्या दरम्यान (टप्पा I ते IX) राज्यात ५३०९ रस्त्यांच्या बांधकामाचे प्रस्ताव मंजूर केले गेले ज्यांची लांबी २३,२०७.२७ कि.मी. होती, त्यापैकी मार्च २०१२ पर्यंत तक्ता -१ मध्ये दाखिल्यानुसार प्रत्यक्षात ४९७० रस्ते ज्यांची लांबी २१,४०३.८३ कि.मी. होती ते पूर्ण झाले.

तक्ता १-रस्त्यांचे जाळे

प्रकार	वर्णन	मंजूर प्रस्ताव	साध्य-मार्च २०१२ पर्यंत	साध्य पुर्तिची टक्केवारी		
नवीन जोडणी	रस्त्यांची संख्या	१२६३	११७५	९३.०३		
	रस्ते बांधकामाची लांबी (कि.मी)	३६५१.६७	३२६५.१३	८९.४१		
	रस्ते बांधकामाची किंमत (रु. कोटी)	८९६.७०	७८१.६९	८७.१७		
	वस्त्यांची व्याप्ती >१०००	२५१	९९३	२३७	९५३	९५.९७
	९९९-५००	७४२	७१६			
	४९९-२५०		३९५	३३६	८५.०६	
उन्नतीकरण	रस्त्यांची संख्या	४०४६	३७९५	९३.८०		
	रस्ते बांधकामाची लांबी (कि.मी.)	१९५५५.६०	१८१३८.७०	९२.७५		
	रस्ते बांधकामाची किंमत (रु.कोटी)	४४९२.७७	४०४७.४२	९०.०९		
	वस्त्यांची व्याप्ती >१०००	३४७५	५६२३	३२२९	५१३	९१.४६
	९९९-५००	२१४८	१९१४			
	४९९-२५०		११०९	९९४	८९.६३	
एकूण	रस्त्यांची संख्या	५३०९	४९७०	९३.६१		
	रस्ते बांधकामाची लांबी (कि.मी.)	२३२०७.२७	२१४०३.८३	९२.२३		
	रस्ते बांधकामाची किंमत (रु. कोटी)	५३८९.४७	४८२९.११	८९.६०		

वरील तक्त्यावरून असे आढळते की, एकूण निधीपैकी ८३.८१ टक्के निधी हा रस्त्यांच्या उन्नतीकरणावर खर्च करण्यात आला आणि फक्त १६.१९ टक्के निधी हा नवीन रस्ता जोडणीवर खर्च करण्यात झाला. जरी, राज्यात न जोडलेल्या १९२ ग्रामवस्त्या होत्या (५०० किंवा त्यापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या). याप्रकारे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे राज्यात उल्लंघन झालेले आहे.

शासनाने नमूद केले की (ऑक्टोबर २०१२) न जोडलेल्या १९२ वस्त्यांपैकी १६१ वस्त्यांना ऑगस्ट २०१२ मध्ये मंजुरी दिली आहे. शेष ३१ वस्त्यांच्या जोडण्याकरीता मंजुरी दिली नाही (मार्च २०१३).

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

टप्पा १३ अंतर्गत केंद्र शासनाने दिलेल्या सूचनांप्रमाणे रु.९९.६९ कोटी किंमतीचा अंतिम प्रस्ताव दि.२८.०१.२०१५ रोजी ग्रामविकास विभाग मंत्रालय, दिल्ली येथे झालेल्या शक्तीपूर्व बैठकीत (Pre EC) सादर करण्यात आलेला आहे.

केंद्र शासनाकडून अद्याप शक्तीप्रदान बैठक (EC) आयोजित करण्यात आलेली नसल्यामुळे सादर प्रस्ताव प्रलंबित आहे.

१.९ परिच्छेद क्र. २.२.६.३ कार्यस्थळाचे अपूर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज :-

PMGSY च्या व्यवहार नियमपुस्तिका (operations Manual) च्या परिच्छेद- ६.२ प्रमाणे, रस्ता बांधकामासंबंधी तपशीलवार प्रकल्प अहवाल (Detailed Project Report--DPR) तयार करतांना कामाची सविस्तर तपासणी करावयास हवी.

निवडलेल्या ११ PIU च्या रस्ता कामांच्या पाहणीत असे आढळले की, पाच PIU ने DPR तयार करताना वरील निर्देशाचे पालन केले नाही, ज्यामुळे कंत्राटाच्या काही बाबींचे अतिरिक्त कार्यान्वयन झाले, ज्यांची टक्केवारी परिशिष्ट-IX मध्ये दर्शविल्यानुसार ४० ते ४२१७ दरम्यान होती.

इतर तीन PIU च्या कामाच्या नमुना परिक्षणात खाली गोष्टी आढळल्या :

वनजमीनीमुळे रायगड PIU मध्ये दोन रस्त्यांच्या संरेखा बदलाव्या लागल्या ज्यामुळे कामावर रु. १.९० कोटी अतिरिक्त खर्च झाला. जे प्राथमिक सर्वेक्षण त्रुटीपूर्ण असल्याचे दर्शविते.

नांदेड PIU मधील ऑगस्ट २००८ आणि सप्टेंबर २०१० दरम्यान मंजूर झालेले रु. २५.२८ कोटीची नऊ कामे, महाराष्ट्र सरकारला सादर केलेल्या प्रगती अहवालात रु. १३.९६ कोटी मुल्यात पूर्ण करण्यात आली असे दर्शविण्यात आले. पण लेखापरीक्षा पाहणीत असे आढळून आले की सर्व नऊ कामे जमीनीचे मतभेद/वनजमीनीचा समावो अथवा जड वाहतुकीमुळे झालेली रस्त्याची खराब अवस्था, यामुळे अवधीच्या आधीच बंद करण्यात आली आणि DPR मध्ये सुधारणा करणे गरजेचे झाले.

अहमदनगर PIU मधील पॅकेज MH-०१३३-मिराजगाव-नागलवाडी-हंडलवाडी रस्त्याच्या उन्नतीकरणाची तपासणी करतांना असे आढळले की, निविदेच्या Schedule-B मध्ये उत्खननाच्या बाबींमध्ये फक्त १ CuM उत्खननाचा समावेश होता.

तथापि, प्रत्यक्ष कार्यान्वयनात उत्खननाची ही मात्रा प्रचंड वाढली. परिणामी तक्ता-२ मध्ये दर्शविल्यानुसार रु.२.३५ कोटीचा अतिरिक्त खर्च झाला. जे DPR आणि अंदाजपत्रक तयार करण्यात करण्यात त्रुटी असल्याचे दर्शविते.

तक्ता २-कार्यान्वित झालेले अतिरिक्त परिमाण

विषय	Schedule-B मधील परिमाण (cum)	उत्खननाचा दर निष्पादित (per cum)	परिमाण (cum)	अतिरिक्त खर्च (रु. कोटीत)
रस्त्यांच्या मार्गातील Hard Rock मधील उत्खनन (Blasting ची अनुमती नाही)	०१	रु. ४३७.८०	२३५७.५०	०.१०
भरावाच्या कामासाठी दूरच्या जागेतील साहीत्याचा वापर	०१	रु. १३७.६७	१,६३,८११.२२	२.२५
एकूण				२.३५

अहमदनगर PIU मधील MDR-३५ ते गोपालपूर रस्त्याच्या एकूण ४१ कि.मी. च्या कामामधील १९ कि.मी. लांबीचा रस्ता जायकवाडी धरणाच्या बुडीत क्षेत्रातून जातो. त्यामुळे रस्त्याचे बांधकाम खराब झाले. रु. ३.०४ कोटी अधिक खर्च करून रस्त्याच्या या भागाची पुनर्रचना व पुनःबांधकाम करण्यात आले आणि हा सर्व खर्च दुस-या पॅकेज/टप्प्यात केलेल्या बचतीतून करण्यात आला.

यावरून असे निदर्शनास येते की, DPR तयार करतांना PMGSY च्या Operations Manual मधील मार्गदर्शक तत्वानुसार करावयाचे असलेले सविस्तर सर्वेक्षण, तपासणी, कामाचे अंदाजपत्रक बनविणे इत्यादी करण्यात आले नाही.

शासनाने मान्य केले की, DPR तयार करतांना काही त्रुटी आणि कमतरता राहून गेल्या आणि काही बाबी मध्ये अतिरिक्त परिमाण कार्यान्वित झाले. शासनाने DPR मधील त्रुटींसाठी योग्य तांत्रिक व्यक्तीची कमतरता कारणीभूत असल्याचे सांगितले आणि भविष्यात DPR प्रस्ताव तयार करतांना योग्य काळजी घेण्यात येईल व असा अतिरिक्त खर्च टाळण्यात येईल, असे नमूद केले.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

विराणी-पाचगणी ता.पेण, जि.रायगड या रस्त्यासाठी वनजमिनीतील जागेमध्ये निकषाप्रमाणे आवश्यक (Grade) चढउतार करण्यासाठी संरेखा बदलावी लागली. सदर बदल करण्यात आलेल्या रस्त्याच्या संरेखेस मुख्य अभियंता (प्रमं.ग्रा.सयो) यांचेकडून दि.३१.०३.२०१० च्या पत्रान्वये मान्यता घेण्यात आलेली आहे. त्यानुसार सुधारित अंदाजपत्रकास मान्यता घेवून काम करण्यात आलेले आहे.

अहमदनगर जिल्ह्यातील MH-०१३३ मिरजगांव ते इजिमा २०९ या रस्त्याच्या दर्जोन्नतीचे अंदाजपत्रक शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार तांत्रिक सल्लागारांकडून तयार करण्यात आलेले आहे. सदर अंदाजपत्रकात त्रुटी असल्याचे निदर्शनास आल्यानंतर अधीक्षक अभियंता, नाशिक यांनी साईटवर प्रत्यक्ष भेट देवून त्यांनी दिलेल्या सुचनांनुसार अंदाजपत्रक व आर्थिक विवरणपत्र (Working estimate) तयार करण्यात आलेले आहे. सदर अंदाजपत्रकास अधीक्षक अभियंता, नाशिक यांनी तांत्रिक मंजूरी दिलेली असून सदर अंदाजपत्रकाचे अनुषंगाने व केंद्र शासनाच्या मंजूर किमतीस अधीन राहून काम करण्यात आले आहे. सदर कामावर कोणताही अतिरिक्त खर्च करण्यात आलेला नाही.

तसेच MH-०१२३ - प्र.जि.मा. ३५ ते गोपालपूर रस्ता गोदावरी नदीच्या कडेने जात असल्याने रस्त्याच्या काही भागातील काम केल्यानंतर रस्त्यावरून मोठा प्रमाणात वाळू वाहतूक सुरु झाल्याने रस्ता वाळू वाहतुकीमुळे टिकणार नाही हे लक्षात घेवून तयार केलेल्या सुधारित अंदाजपत्रकास NRRDA दिल्ली यांनी पत्र.क्र.१७०३१/८१/२००५/tech/१७७, दि.१३.१०.२०१० अन्वये मंजूरी दिलेली आहे. जादा रक्कम रु ३.४८ कोटी ही अंदाजपत्रकातील त्रुटीमुळे नसून वाळू वाहतुकदारांनी जादा भार क्षमतेच्या वाहनांचा अतिवापर सदर रस्त्यांवरून केल्यामुळे सुधारित Crust Design नुसार अंदाजपत्रक केलेले आहे. तथापि, सदर तांत्रिक सल्लागाराला नंतर कोणतेही सर्वेक्षण व अंदाजपत्रक करणेचे काम दिलेले आहे.

१.१० परिच्छेद क्र. २.२.६.४ जागेची अनुपलब्धता/वनजमिनी ताब्यात न घेतल्यामुळे कामे थांबविण्यात आली किंवा अपूर्ण राहिली :-

PMGSY च्या मार्गदर्शक तत्वातील परिच्छेद ६.१२ नुसार, प्रस्तावित रस्त्यांची कामे घेतांना जमीन उपलब्ध असण्याची खात्री करून घेण्याची जबाबदारी राज्य शासन/जिल्हा पंचायत यांची असते. प्रत्येक रस्त्याच्या कामांसाठी त्या जागेच्या उपलब्धतेचे प्रमाणपत्र जोडणे आवश्यक असते.

११ पैकी नऊ PIU च्या नमूना तपासणीत असे आढळले की, २००५ ते २००८ दरम्यान ३२ कामाकरीता रु. ११३.५४ कोटी मंजूर झाले. त्यापैकी ज्या कामावर मार्च २०१२ अखेर रु. ६१.५३ कोटी खर्च झाला ती कामे जमिनीची अनुपलब्धता, वनजमिनाचा समावेश, अतिक्रमण, शेतक-यांकडून विरोध, साहित्याची उपलब्धता नसणे, कामांच्या कार्यान्वयनात कंत्राटदाराची असफलता, इत्यादी कारणांमुळे, परिशिष्ट-X मध्ये दर्शविल्यानुसार, पूर्ण होऊ शकली नाहीत.

वरील वस्तुस्थिती जिल्हा रस्ते प्रस्ताव आणि DPR तयार करते वेळी जमीनीच्या प्रत्यक्ष उपलब्धतेची चौकाशी करण्यात आली नाही हे दर्शविते.

SH-३० च्या बांगला तांडा, ता. पैठण जिल्हा औरंगाबाद (परिशिष्ट-X चे अनुक्रमांक ९) च्या कार्यस्थळाच्या लेखापरीक्षाद्वारे केलेल्या संयुक्त निरीक्षणात (जून २०१२) असे आढळून आले की, छायाचित्रात दाखविल्याप्रमाणे २००९-१० पासून फक्त मातीचे भराव व बाजूच्या नालीची कामे करण्यात आली.

शासनाने नमूद केले की PNGSY मधील बहुतांश रस्ते सरकारी जमीनीवरून जातात आणि काही आंशी खाजगी जमीनीवरून, ज्यांच्या मालकांनी २०-२५ वर्षांपूर्वी त्यांच्या जमीनीवर रस्ता बांधकामाची सहमती दिली किंवा जमीन मालकांनी दान दिल्या, अशा जमीनीवरून जातात. सर्वेक्षणाच्या / DPR दरम्यान रस्त्याची जमीन ही सरकारी जमीन आहे, असे गृहीत धरण्यात आले. तथापि, जमीन मालकांनी रस्ता बांधतांना विरोध केला आणि कोर्ट कचेरी अथवा इतर तंटा सोडविणा-या संस्थांमार्फत अडथळे निर्माण करून काम थांबविले, ज्यामुळे योजना निश्चित वेळेत पूर्ण होऊ शकली नाही. शासनाने नमूद केले की, DPR तयार करताना वरील अनपेक्षित कारणे लक्षात आली नाहीत. जमीन उपलब्ध आहे गृहीत धरणे हे नियोजन त्रुटीपूर्ण असल्याचे दर्शविते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

लेखापरीक्षणामध्ये असे निदर्शनास आले की एकूण ११ जिल्हयांपैकी ९ जिल्हयांमधील एकूण ३२ कामे विविध कारणामुळे अपूर्ण आहेत. रस्त्याचे कामाकरिता जागा उपलब्ध झालेली नाही. वनविभागाने कामे करण्यास आक्षेप घेवून चालू कामे बंद केलीत त्यामुळे राज्य शासनाकडून जमिन ताब्यात घेण्याची वेळीच कार्यवाही पूर्ण झाली नाही. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनांमध्ये भूसंपादनासाठी केंद्र शासनाकडून निधी देण्यात येत नव्हता. त्यामुळे शक्यतोवर दानपत्राद्वारे अथवा संबंधित शेतक-याचे सहमतीने आवश्यक तेवढीच जमिन घेण्यात येत होती. शक्यतोवर उपलब्ध पांघन रस्त्यामधून व शासकीय जागेचा वापर करूनच रस्त्याची बांधकामे करण्यात आलीत. रस्ते दर्जोन्नतीची कामे ही अस्तित्वातील रस्त्यावरच करण्यात येत होती व यामध्ये भूसंपादनाचा प्रश्न नव्हता परंतु बहूतेक सर्व रस्ते हे रोजगार हमी योजनेमध्ये पांघन रस्त्यावरून व शेतक-यांचे सहमतीने आवश्यक जमीन घेवून बांधलेले आहेत. काही शेतकरी ही जागा कामाचे पुर्वजांनी दानपत्रावर दिलेली असून त्यास आमची सहमती नाही असे म्हणून कामे सुरु झाल्यानंतर अडवणूक करतात. यामध्ये जनप्रतिनिधीमार्फत मध्यस्थी करून मार्ग काढण्यात आलेला आहे.

वनविभागाकडून कामे सुरु झाल्यानंतर हरकत घेण्यात आल्या. वनसंवर्धन अधिनियम १९८० अन्वये सन १९८० पुर्वीचे सर्व्ह ऑफ इंडियाचे टोपोशिटमध्ये दर्शविलेल्या रस्त्यावर कामे करणेबाबत स्थायी आदेश असतांनाही बरेचदा परवानगी देण्यास विलंब लागतो. वन हक्क अधिनियम २००८ लागू झाल्यापासून बरीचशी वनजमिनीची प्रकरणे मार्गी लागलेली आहेत. केंद्र शासनाने सुध्दा प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या रस्त्याचे डांबरीकरणाची कामे करण्यास वनविभागाने हरकत घेवू नये व परवानगी द्यावी असे परिपत्रक दि. १७ जानेवारी, २०११ ला निर्गमित केले. त्यानंतर वनजमीनीमधील डांबरीकरणाची कामे मार्गी लागलेली आहेत.

सद्यःस्थितीत लेखापरीक्षणामध्ये दर्शविलेली ३२ कामे पुर्ण झालेली असून व भूसंपादनाअभावी अथवा वनजमीनीअभावी कामे प्रलंबित नाहीत.

१.११ परिच्छेद क्र. २.२.६.५ रस्त्याच्या अंदाज पत्रकातील फुगवटा :-

PMGSY च्या मार्गदर्शक तत्वातील परिच्छेद ११.५ मधील तरतूदीत असे अपेक्षित आहे की, साधारणतः दरसूचीनुसार येणारी निविदा किंमत, जवळपास अंदाज पत्रकातील किंमती एवढीच असते. PIU स्तरावर अतिरिक्त/कमी किंमत MRRDA द्वारे समायोजित करावयाची असते परंतु एखाद्या ठराविक पॅकेज मध्ये अतिरिक्त /कमी मंजूर, पॅकेज मुल्याच्या १० टक्के पेक्षा जास्त असावयास नको.

११ पैकी ५ PIU च्या नमूना तपासणीत असे आढळून आले की, निविदेतल्या शेड्युल B मधील किंमतीपेक्षा NRRDA ने मंजूर केलेल्या कामाची किंमत बरीच कमी होती. सविस्तर तपाशील तक्ता - ३ मध्ये दर्शविले आहे.

तक्ता ३-अधिकचा अंदाज

(रु. लाखात)

जिल्हा	पॅकेज नं.	रस्त्यांची लांबी	भारत सरकार चा त्यावरील खर्च	निविदेतील किंमत	फरक	प्रत्यक्ष बदल (टक्के %)	सरकारचा अभिप्राय PIU उत्तर
अहमदनगर	MH-०१४९	९.४८	४८९.२५	४१२.३२	७६.९३	१८.६६	शासनाने नमूद केले की, भारत सरकारची खरी किंमत रु. ४८९.२५ लाख इतकी नसून रु. ४१६.९७ लाख इतकी होती.
नाशिक	MH-२०४२	३७.११	१२६९.७८	९७१.०७	२९८.७१	३०.७६	३.१३ कि. मी. लांबीचा रस्ता राज्य सा. बां. वि. ने बांधला आहे आणि त्यामुळे खर्च कमी झाला.
औरंगाबाद	MH-०४२१	१५.००	६१८.०७	५४३.६३	७४.४४	१३.६९	शासनाने नमूद केले की, भारत सरकारनी दिलेली खरी किंमत रु. ६१८.०७ लाख इतकी रु. ५५१.९३ लाख इतकी होती.
चंद्रपूर	MH-०८१४	३४.९६	१११३.४९	९२६.८०	१८६.६९	२०.१४	शासनाने म्हटले की, कमी वाहतूक असल्यामुळे रस्त्यांची रुंदी ३.७५ मीटर वरून ३ मीटर पर्यंत कमी करण्यात आली.
टप्पा- VI	MH-०८२१	१९.१३	५४८.३३	३७७.२१	१७१.१२	४५.३६	
	MH-०८२२	१३.१८	४४०.७९	३६५.७०	७५.०९	२०.५३	
	MH-०८२३	९.२१	२५७.४०	२०६.४१	५०.९९	२४.७०	
टप्पा VIII	MH-०८३२	६.७०	२६२.३३	१८५.१३	७७.२०	४१.७०	
गोंदिया	MH-११२३	२१.३७	६४९.२३	५६८.६१	८०.६२	१४.१८	PIU ने (ऑगस्ट २०१२) नमूद केले की, ११४० नं. च्या पॅकेज मधील काही लांबीचा रस्ता दुस-या विभागा-कडून बांधण्यात आला, जेव्हा की, दुस-या पॅकेज मधील DPR मधल्या किंमती ह्या भारत सरकारने नमूद केलेल्या किंमतीत समाविष्ट होत्या.
	MH-११४०	५२.८३	११८७.१५	९८१.८६	२०५.२९	२०.९०	

शासनाने/ PIU ने दिलेली उत्तरे खालील कारणांमुळे समर्थनीय नाही :

- * मुख्य अभियंता, PMGSY द्वारा स्वाक्षरीत बोली (bid) मुल्यांकन अहवालात वरील सर्व पॅकेजेस मध्ये भारत सरकार द्वारा निर्धारित किंमत आणि निविदेतील किंमत नमूद केल्या आहेत. म्हणून, भारत सरकार द्वारा नमूद किंमतीत सुधारणा अथवा रस्त्याची लांबी कमी करणे ही शासनाने सादर केलेली, कारणे समर्थनीय वाटत नाहीत.
- * जर एखादा रस्ता PMGSY मध्ये बांधण्याचा ठरविला असेल तर दुसरी संस्था सादर रस्ता बांधू शकत नाही.
- * किंमत निर्धारणासाठी ग्रामीण विकास मंत्रालयाने(MoRD) निश्चित केलेल्या प्रमाणपध्दती नुसार, सपाट भागात DPR तयार करण्यासाठी केंद्र सरकारद्वारा निर्धारित किंमत (जून २००६) प्रत्येक कि. मी. मागे रु. २०,००० होती आणि म्हणूनच पॅकेजचा खर्च, DPR किंमत समाविष्ट करुनही, केंद्र सरकारद्वारा निर्धारित किंमतीपेक्षा जास्त असू शकत नाही.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

लेखापरीक्षणामध्ये असे निदर्शनास आले की एकूण ५ जिल्हयामधील काही कामे पुर्ण झालेली असून केंद्र शासनाचे मंजूर रकमेपेक्षा कमी खर्च झालेला आहे. लेखापरीक्षणाचेवेळी प्रत्येक रस्त्यावर झालेली बचत कशामुळे झाली याची कारणे नमुद केलेली आहेत व ही कारणे समर्थनिय सुध्दा आहेत. यामध्ये मुख्यत्वेकरुन राज्य शासनाचे निधीमधून एकूण लांबीपैकी काही लांबी वेगवेगळ्या योजनेमधून सार्वजनिक बांधकाम विभाग/ जिल्हा परिषदेमार्फत केंद्र शासनाकडे प्रस्ताव सादर केल्यानंतर मंजूरीचे दरम्यान राज्य शासनाचे निधीमधून करण्यात आलीत. त्यामुळे प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेमधून प्रत्यक्ष कामे करतांना आशी राज्य शासनाचे निधीमधून झालेली लांबी वगळण्यात आली. अशाच प्रकारच्या विविध कारणांमुळे प्रत्यक्ष कामे करतांना बचत झालेली व त्याची समर्थनीय कारणेसुध्दा प्रत्येक काम पुर्ण करतांना नमुद केलेली आहे.

कामे प्रस्तावित करतांना विविध विभागांशी योग्य समन्वय ठेवून कामे प्रस्तावित करावीत असे लेखापरीक्षणामध्ये नमुद आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेतर्गत प्रस्तावित करण्यात आलेल्या लेखापरीक्षणामध्ये असे निदर्शनास आले की एकूण ५ जिल्हयामधील काही कामे पूर्ण झालेली असून केंद्र शासनाचे मंजूर रकमेपेक्षा कमी खर्च झालेला आहे. लेखापरीक्षणाचेवेळी प्रत्येक रस्त्यावर झालेली बचत कशामुळे झाली याची कारणे नमुद केलेली आहेत व ही कारणे समर्थनीय सुध्दा आहेत. यामध्ये मुख्यत्वे करुन राज्य शासनाचे निधीमधून एकूण लांबीपैकी काही लांबी वेगवेगळ्या योजनेमधून सार्वजनिक बांधकाम विभाग/ जिल्हा परिषदेमार्फत केंद्र शासनाकडे प्रस्ताव सादर केल्यानंतर मंजूरीचे दरम्यान राज्य शासनाचे निधीमधून करण्यात आलीत. त्यामुळे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधून प्रत्यक्ष कामे करतांना आशी राज्य शासनाचे निधीमधून झालेली लांबी वगळण्यात आली. आप्रकारच्या विविध कारणांमुळे प्रत्यक्ष कामे करतांना बचत झालेली व त्याची समर्थनीय कामेसुध्दा प्रत्येक काम पूर्ण करतांना नमुद केलेली आहे. कामे प्रस्तावित करतांना विविध विभागांशी योग्य समन्वय ठेवून कामे प्रस्तावित करावीत असे लेखापरीक्षणामध्ये नमुद आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आलेल्या कामांची यादी सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद, बांधकाम विभागास पाठविण्यांत येते व ही कामे राज्य शासनाचे निधीमधून भविष्यात प्रस्तावित करु नयेत असे का. अ. यांना कळविण्यात येते.

१.१२ परिच्छेद क्र. २.२.७ आर्थिक व्यवस्थापन :-

MRRDA ला PMGSY मधील रस्त्यांसाठी रस्ता बांधकाम मंत्रालय / NRRDA कडून निधी मिळतो. यात योजना निधी व प्रशासकीय खर्चाचा समावेश असतो. देखभालीचा खर्च महाराष्ट्र शासना कडून प्राप्त होतो. भारतीय स्टेट बँकेच्या मुंबई शाखेत (SBI) योजना/ कार्यक्रम निधी, प्रशासकीय व्यय निधी, देखभाल निधी अशी तीन मुख्य खाती उघडण्यात आली. या तीन ही खात्यांतर्गत प्रत्येक ३३ सावली खाती ३३ PIU साठी उघडण्यात आली. कार्यकारी अभियंता (PIU), आहरण व वितरण अधिकारी म्हणून नेमण्यात आले असून त्यांना खात्यातून पैसा काढण्याची मुभा होती. बँक सर्व प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्ता अधिकारी/ आहरण व संवितरण अधिका-यास चेक बुक निर्गमित करते. प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्ता अधिकारी सार्वजनिक बांधकाम विभागात प्रचलित असलेल्या पध्दतीनुसार, अधिकृत खात्यातून घनादेशाद्वारे पैशांची अदायगी करतात. ते त्यानंतर अदायगी मोड्युल (Payment Module) मध्ये चेक व ज्याला पैसा दिला त्याचा तपाशील भरतात व बँकेला अॅडवाइस (Advice) निर्गमित करतात.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमुद केलेली आहे.

१.१३ परिच्छेद क्र. २.२.७.१ जमा आणि खर्च :-

वर्ष २००७-०८ ते २०११-१२ दरम्यान ३३ PIU ची योजनेवरील जमा व खर्चाची स्थिती तक्ता -४ मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता ४-जमा आणि खर्च

(रु. कोटी मध्ये)

वर्ष	कार्यक्रम निधी (भारत सरकार कडून)		प्रशासनावरील खर्चाचा निधी (भारत सरकार कडून)		देखभाल निधी (महाराष्ट्र शासनाकडून)	
	जमा	खर्च	जमा	खर्च	जमा	खर्च
२००७-०८	५६३.९६	६३५.६४	०.००	२.३९	४.८७	२.६८
२००८-०९	१०३०.००	९३४.०७	०.००	३.४६	१३.७१	२.७१
२००९-१०	९४४.१८	१०२०.८८	५.००	०.३४	४०.००	१६.०८
२०१०-११	१२४२.५५	१०७२.२५	५.००	२.६१	६८.२०	३९.११
२०११-१२	७९१.०१	५६४.०४	०.००	०.००	१३०.००	५४.५४
एकूण	४५७१.७०	४२२६.८८	१०.००	८.८०	२५६.७८	११५.१२

वरील तक्त्यावरून असे दिसते की, कार्यक्रम निधी, प्रशासनावरील खर्च निधी आणि देखभाल निधी सन २००७-१२ दरम्यान कमी वापरण्यात आला.

मंत्रालया मध्ये वित्तीय नियंत्रक, PNGSY, यांनी ऑक्टोबर, २०१२ मध्ये दिलेल्या उत्तरात असे नमूद केले की, काही रस्ते हे गोंदिया व गडचिरोली जिल्ह्यातील नक्षलग्रस्त भागातील असल्यामुळे, कार्यक्रम निधी उपलब्ध असला तरीही वापर होऊ शकला नाही. आणखी पुढे असेही नमूद केले की, देखभालीवरील निधी पुढील वर्षामध्ये पूर्णपणे वापरण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सन २००७-०८ ते २०११-१२ दरम्यान ३३ PIV ची जमा व खर्चाची स्थिती दर्शवितांना प्रोग्राम फंड खात्यामध्ये राज्य शासनाचा भावफरक निधी जमा होत असल्यामुळे कार्यक्रम निधी (भारत सरकारकडून) खर्चामध्ये भावफरक कलमापोटी राज्य शासनाकडून झालेल्या खर्चाचा समावेश करण्यात आलेला आहे. प्रसंगत: असे नमूद करण्यात येते की केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला प्रत्यक्ष निधी खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार पुर्णतः खर्च झालेला आहे.

वर्ष	कार्यक्रम निधी (भारत सरकार कडून)		प्रशासनावरील खर्चाचा निधी (भारत सरकार कडून)		देखभाल निधी (महाराष्ट्र शासनाकडून)	
	जमा	खर्च	जमा	खर्च	जमा	खर्च
आरंभीची शिल्लक	१०८.००	०	..	०
२००७-०८	५६३.९६	६३५.६४	०	२.३९	४.८४	२.६८
२००८-०९	१०३०.००	९३०.०९	०	३.४६	१३.७१	२.७१
२००९-१०	९४४.१८	१००१.३६	५	०.३४	४०.००	१६.०८
२०१०-११	१२४२.५५	१०२३.१३	५	२.६१	६८.२०	३९.११
२०११-१२	७९१.०१	४८१.८३	५	०	१९२.४६	५४.५४
२०१२-१३	-	१६९.३६	-	८.२७	१७१.००	१८१.००
२०१३-१४	-	४१४.२३	-	६.५४	१७३.५०	१९६.७३
२०१४-१५	२०७.६६	५४९.५९	-	५.२६	१७६.४९	१९२.६७
व्याज पुनर्विनियोजन	२०८.००		८.५३			
एकूण	५०९५.३६	५२०५.२९	२३.५३	२८.८७	८४०.२०	६८५.५२

- * कार्यक्रम निधीमधील अधिकचा खर्च कंत्राटदारांच्या अनामत मधून तात्पुरता खर्च केलेला आहे. उपरोक्त तक्त्यानुसार कार्यक्रम निधीसाठी भारत सरकारकडून प्राप्त झालेला निधी खर्च झाल्याचे दिसून येते.
- * प्रशासकीय खर्चासाठी भारत सरकारकडून प्राप्त झालेला निधी पुर्णतः खर्च झालेला असून अधिकचा खर्च राज्य प्रशासकीय खर्चामधून करण्यात आलेला आहे.
- * महाराष्ट्र शासनाकडून देखभाल दुरुस्तीकरीता प्राप्त झालेल्या रु. ८४०.२० कोटी पैकी रु. ६८५.५२ कोटी खर्च झालेला असून उर्वरित निधी देखभाल दुरुस्तीच्या कार्यक्रमाकरीता संबंधित कार्यकारी अभियंता यांना खर्चाकरीता वितरीत करण्यात आलेला आहे. कामाच्या प्रगतीनुसार सदर निधी खर्च करण्याबाबतची कार्यवाही संबंधित कार्यकारी अभियंता कडून येत आहे.

१.१४ परिच्छेद क्र. २.२.७.२ प्रशासनिक खर्च निधीचे अपुरे वितरण :-

प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद क्र.१२.२ नुसार मंजूरी प्रकल्प मुल्याच्या २.२५ टक्के प्रशासनावरील खर्चासाठी रस्ते विकास मंत्रालयाद्वारा द्यावयाचे होते. लेखापरीक्षेत असे आढळले की २००७-१२ दरम्यान, भारत सरकारने रु. ३,६४३.०८ कोटी (तक्ता-६ पहा) एवढा निधी रस्ते प्रकल्पासाठी मंजूर केला आणि या मंजूरी निधीचे २.२५ टक्के रु. ८१.९७ कोटी रस्ता विकास मंत्रालयाद्वारा ३३ PIU ला प्रशासकीय खर्चासाठी पुरवायचे होते. तथापि फक्त रु १० कोटी (तक्ता-४ पहा) निधी निर्गमित केला गेला परिणामतः रु ७१.९७ कोटीचा निधी कमी वितरीत केला.

यावर शासनाने नमूद केले की सदर प्रकरणावर NRRDA सोबत मागील सहा वर्षांपासून प्रशासकीय खर्चा करीता निधी निर्गमित करण्याकरिता पत्रव्यवहार चालू आहे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.१५ परिच्छेद क्र. २.२.७.३ वर्षाअखेर कार्यक्रम निधीची जमा :-

MRRDA च्या वर्ष २००७-०८ ते २०१०-११ दरम्यानच्या लेखापरीक्षित ताळेबंद (Balance Sheet) पत्रकात असे आढळून (फेब्रुवारी २०११ आणि एप्रिल २०१२) आले की, प्रकल्पाचा बहुतांश निधी (३४.४६ टक्के) हा आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या दोन महिन्यांत प्राप्त झाला. PIU ने सुध्दा आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या कामकाजाच्या दिवशी धनादेश वितरीत केले, त्यामुळे कामकाजाच्या शेवटच्या दिवशी प्रचंड प्रमाणात आर्थिक उलाढाल झाली आणि त्यामुळे खात्यांची एकवाक्यता होऊ शकली नाही. तपशील तक्ता-५ मध्ये दर्शविले आहे.

तक्ता ५-निधीची जमा

वर्ष	एप्रिल ते जानेवारी दरम्यान जमा झालेला निधी	फेब्रुवारी आणि मार्च मध्ये जमा झालेला निधी	एकूण	एकूण जमा निधीचे फेब्रुवारी व मार्च मध्ये जमा झालेल्या निधीशी टक्केवारी
२००६-०७	-	१०३.४२	१०३.४२	१००.००
२००७-०८	५१३.९६	५०.००	५६३.९६	८.८७
२००८-०९	६५०.००	३८०.००	१०३०.००	३६.८९
२००९-१०	६९४.१८	२५०.००	९४४.१८	२६.४८
२०१०-११	६८७.५४	५५५.०१	१२४२.५५	४४.६७
एकूण	२५४५.६८	१३३८.४३	३८८४.११	३४.४६

(रु. कोटी मध्ये)

MRRDA च्या अंतर्गत लेखापरीक्षकांनी सुध्दा त्याच्या वर्ष २०१०-११ मधील व्यवस्थापन पत्रात असे निदर्शनास आणले (ऑक्टोबर २०११) की, मागील तीन वर्षातील निधीची जमा मार्गदर्शक तत्वांना अनुसरून नव्हती आणि वर्ष २०१०-११ मध्ये जवळपास ४५ टक्के निधी हा शेवटच्या कामकाजाच्या दिवशी प्राप्त झाला.

कार्यक्रम निधी आर्थिक वर्षाअखेर प्राप्त झाल्यामुळे MRRDA ने कंत्राटदाराची सुरक्षा ठेव व कार्यक्रम निधीवर बँकेने दिलेले व्याज, अंतर्गत कामाची अदायगी करण्यासाठी तात्पुरते वळते केले. सदर विवरण खालील तक्ता - ६ मध्ये आहे.

तक्ता ६-निधी वळता केला

(रु. कोटीमध्ये)

वर्ष	मंजूर प्रस्तावांची किंमत	रस्ता विकास मंत्रालयाकडून प्राप्त झालेला निधी	वळती केलेली सुरक्षा ठेव	वळते केलेले व्याज	तात्पुरता वळता केलेला एकूण निधी (४+५)
२००७-०८	१,४६७.६६	५६३.९६	४७.४३	३१.९०	७९.३३
२००८-०९	२६७.६७	१,०३०.००	९४.२५	३९.७०	१३३.९५
२००९-१०	१,७१९.३२	९४४.१८	१३८.४७	४६.५१	१८४.९८
२०१०-११	१८८.४२	१,२४२.५५	१७०.१४	५१.१८	२२१.३२
२०११-१२	०.००	७९१.०१	२२५.००	७०.००	२९५.००
एकूण	३,६४३.०७	४,५७१.७०	६७५.२९	२३९.२९	९१४.५८

शासनाने लेखापरीक्षेचे आक्षेप स्वीकार केले.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सन २०१०-११ मध्ये केंद्र शासनाकडून निधी प्राप्त होण्यास विलंब झाला. सर्व मंजूर कामे प्रगतीपथावर होती व कंत्राटदारांची देयके निधीअभावी प्रलंबित होती. हा निधी माहे फेब्रु/ मार्च मध्ये प्राप्त झाला. कामाचे प्रगतीवर विपरीत परिणाम होवू नये याकरिता तात्पुरती व्यवस्था म्हणून राज्य शासनाकडे जमा असलेली कंत्राटदाराची सुरक्षा ठेव व व्याजाची रक्कम तात्पुरती वळती करून कंत्राटदाराची देयके अदा करणेसाठी वापरण्यात आली. वर्षाअखेर निधी प्राप्त झाल्यानंतरच ही रक्कम परत त्याच खात्यामध्ये जमा करण्यात आली. यामध्ये वित्तीय अनियमितता झालेली नाही.

१.१६ परिच्छेद क्र. २.२.७.४ कायद्याने बंधनकारक इतर देयकासंबंधित पार न पाडलेले उत्तरदायित्व :-

MRRDA च्या मार्च २०१२ अखेरच्या ताळेबंद पत्रकाच्या निरीक्षणात असे आढळून आले की, एकूण रु.२६.८९ कोटी देणे बाकी होते, ज्यात आयकरापोटी (रु.३.७९ कोटी), व्यापारावरील करापोटी (रु.२.३० कोटी) व इतर (रु.२०.८० कोटी) या घटकांचा समावेश होता.

मुख्य अभियंता, MRRDA (सप्टेंबर २०१२) प्रत्युत्तरात असे नमूद केले की, रु. २०.८० कोटी हे विविध किरकोळ ठेवीपोटी कपात केलेली देय रक्कम दर्शविते व त्यांच्या परतफेडीसाठी सविस्तर परिक्षणाची गरज आहे. कायदेविषयक देयकपातीबद्दल असे नमूद आहे की, (आयकर आणि व्यापारावरील कर) त्यांचा ताळेमेळ (Reconcile) साधल्या नंतर रक्कम योग्य त्या लेखाशिर्षात जमा करण्यात येईल.

शासनाने लेखापरीक्षणातील आक्षेप स्वीकार करीत विविध विषयाबद्दल सविस्तर लेखापरीक्षण घेण्यात येईल असे सांगितले, आणि जर काही, फरक असेल तर ते विधिवत समायोजित करण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

लेखापरिक्षणामध्ये असे आढळून आले की मार्च २०१२ अखेरच्या ताळेबंद पत्रिकांच्या निरीक्षणामध्ये एकूण २६.८९ कोटी देणे बाकी होते. यामध्ये आयकर व व्यापार कराचा समावेश होता.

कंत्राटदारा देयकामधून कपात केलेली आयकराची व व्यापार कराची रक्कम त्वरीत संबंधित विभागाकडे चालनाद्वारे जमा करण्याची पध्दत कार्यरत आहे. सर्वच जिल्ह्यामध्ये कंत्राटदाराची देयके अदा केल्यानंतर कपात केलेल्या रक्कमा आयकर विभागाकडे भरणा करण्यात येतात. यामधील तफावत वेळोवेळी अंतर्गत लेखापरिक्षणाचेवेळी तपासण्यात येवून वर्षाअखेरीस ताळमेळ पूर्ण करण्यात येतो. सद्यःस्थितीत अशा प्रकारच्या रकमा शिल्लक नाही. याबाबत आवश्यक काळजी घेण्यात येत आहे.

१.१७ परिच्छेद क्र. २.२.७.५ कार्यक्रम निधीच्या वापरात अनियमितता :-

PMGSY च्या मार्गदर्शक तत्वातील परिच्छेद क्र.११.५ नुसार, मंजूर किंमतीपेक्षा निविदेवरील जास्त किंमत किंवा प्रकल्प पूर्ण करण्यास लागणा-या अतिरिक्त कालावधीमुळे वाढणारा खर्च, लवाद किंवा न्यायप्रक्रीयेमुळे वाढणारा खर्च राज्य शासनाने करावयाचा होता.

नांदेड PIU मध्ये बोलीदारांच्या अत्यल्प प्रतिसादामुळे सात कामाच्या किंमती रु. १४.२९ कोटी वरून रु. १६.२१ कोटी पर्यंत वाढविण्यात आल्या. वनजमिनीच्या समस्येमुळे कोल्हापूर PIU मधील सहा कामांच्या किंमती रु. १७.२२ कोटी वरून रु. १९.९६ कोटी करण्यात आल्या. या सुधारीत किंमतीला NRRDA ची मंजूरी नसल्यामुळे केंद्रसरकारच्या मंजूर किंमतीपेक्षा सदर किंमत रु. ४.६६ कोटीने जास्त झाली, ज्यांचा भार राज्य सरकारने उचलण्या ऐवजी PMGSY वर टाकण्यात आला, जे मार्गदर्शक तत्वाचे उल्लंघन आहे.

नांदेड जिल्ह्याबाबत शासनाने नमूद केले की, डांबर आणि पेट्रोलियम उत्पादनाच्या किंमती मध्ये झालेल्या प्रचंड वाढीमुळे उच्च दराच्या निविदा प्राप्त झाल्या. जास्त किंमती बाबतचा प्रस्ताव NRRDA कडे मंजूरीसाठी प्रस्तुत केला होता. कोल्हापूरच्या संदर्भात, असे सांगण्यात आले की, वन विभागाने काम बंद केल्यामुळे ८-१० महिन्यांचा कालावधी जास्त लागला. पुढे असे म्हटले की, रु. १.४५ कोटी जास्त खर्च सहा पैकी तीन कामात झाला ज्याकरीता NRRDA ची मंजूरी आवश्यक आहे. NRRDA ची मंजूरी अप्राप्त आहे (जून २०१३).

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेतील टप्पा ७ चे अंतिमीकरण (Closure) करतेवेळी रु. १७.६८ लक्ष रकमेचे राज्याच्या निधीमध्ये समायोजन करण्यात येईल.

१.१८ परिच्छेद क्र. २.२.८ कामांचे कार्यान्वयन :-**परिच्छेद क्र. २.२.८.१ कंत्राट व्यवस्थापनात अपर्याप्तता :-**

परिच्छेद क्र. २.२.८.१ (अ) बँक हमी पत्राची स्विकृतीपूर्व पडताळणी न करणे आणि बँक हमी पत्राची मुदत संपण्याआधी नुतनीकरण न करणे :-

PMGSY च्या लेखा नियमावली मधील परिच्छेद १३.२.३ खालील नोंद २ प्रमाणे बँक हमीपत्र (BG) स्वीकारणा-या अधिका-याची जबाबदारी आहे की, त्याने बँक हमी पत्राची सत्यता सरळ बँकेकडून कोणत्याही तिस-या व्यक्तीच्या मध्यस्थी शिवाय पडताळून घ्यावी. तीन कामामध्ये, PIU ने कंत्राटदाराकडून सुसज्जता अग्रीम वसूल केला नाही आणि कंत्राटदाराने सादर केलेली बँक हमी संपलेली अथवा तत्पश्चात बनावटी आढळून आल्यास, त्यावर कोणताही आर्थिक दंड लादला नाही. ही प्रकरणे खाली चर्चितेले आहेत.

रायगड जिल्ह्यामधील (पॅकेज क्र.२४३८)-माजगाव ते वेलस्ते रस्ता कामांत, कंत्राटदाराला रु. ३० लाख सुसज्जता अग्रीम बँक हमीवर देण्यात आला, जो सहा महिन्यांच्या आत वसूल करावयास पाहिजे होता. जुलै २००९ मध्ये कार्यादेो निर्गमित करण्यात आला आणि हे काम १२ महिन्यांच्या आत पूर्ण करावयाचे होते. कंत्राटदाराने फक्त रु. २९.८८ लाखाचे काम केले (निविदा किंमत रु. २.०४ कोटी च्या बदली) आणि पुढे काम थांबविले. विभागाने कंत्राटदाराकडून फक्त रु. १४.४५ लाख वसूल केले व उरलेली रक्कम रु.१५.५५ लाख वसूल केली नाही कारण सुसज्जता अग्रीमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती. शासनाने नमूद केले की, शासनाच्या दुस-या विभागाकडे जेथे कंत्राटदाराचे काम सुरु असेल तेथे रकमेच्या वसुली करीता हा विभाग प्रयत्न करीत आहे.

- रायगड जिल्ह्यामधील पॅकेज क्रमांक MH-२४३९ खानोली-निगडे (महाड) मध्ये कंत्राटदाराला आठ कामासाठी रु.३४ लाख बँक हमीच्या बदल्यात सुसज्जता अग्रीम रु. ३२.४९ लाख देण्यात आला होता. कंत्राटदाराकडून रु. १९.९४ लाख वसूल करण्यात आले व उर्वरित रक्कम रु. १२.५५ लाख वसूल करू शकले नाही कारण सुसज्जता अग्रीमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती. शासनाने स्पष्ट केले की, उर्वरित रकमेची वसुली विभागाकडे असलेल्या कंत्राटदाराच्या प्रलंबित बिलातून केली जाईल.
- नाशिक PIU ने दोन कंत्राटदारांना सात कामे मार्च २००५ ते मार्च २००८ दरम्यान दिली. या कंत्राटदारांची नोंदणी आणि जमा केलेले बँक हमी पत्रे खोटी होती. त्या कंत्राटदारांच्या निविदा रद्द करण्यात आल्या आणि त्यांच्या विरुद्ध एफ.आय.आर. दाखल करण्यात आली. कंत्राटदारांच्या सुरक्षा ठेवीतून रु. १.२९ कोटी एवढी वसुली करण्यात आली व उर्वरित रु. १.५७ कोटी वसुली अजूनही बाकी आहे. शासनाने नमूद केले की, दोषपात्र कर्मचा-यांच्या विरुद्ध विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली आहे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

रायगड PIU

पॅकेज क्र. २४३८ माजगांव ते वेलस्ते रस्ता (जि. रायगड)

रु. १५.५५ लाख उर्वरित वसुलीबाबत- मे. चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा. लि. चे दुसरे कोणतेही काम या खात्याकडे सुरु नसल्याने मे. चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा. लि. यांचेकडे असलेली वसुली अन्य खात्याकडून होण्याबाबत वेळोवेळी परिपत्रके काढण्यात आली आहेत. वसुली होताच त्याबाबत अवगत करण्यात येईल.

पॅकेज क्र. २४३९ खरवली ते निगडे(जि. रायगड)

रु. १२.५५ लाख उर्वरित वसुलीबाबत- सदर कंत्राटदाराकडून पाचवे चालू देयकामधून रु १२.५५ लाख ची वसुली करण्यात आली आहे.

नाशिक PIU

रु. १.५७ कोटी उर्वरित वसुलीबाबत - याबाबत जिल्हाधिकारी नाशिक यांना कंत्राटदाराने मालमत्तेवर बोजा चढविण्यास विनंती केलेली आहे. तसेच विविध विभागांना या वसुलीबाबत कळविण्यात आलेले आहे. कंत्राटदाराविरुद्ध स्थानिक पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार केलेली आहे. सद्यस्थितीत प्रकरण न्यायप्रविष्ट आहे.

दोषी कर्मचा-यांविरुद्ध विभागीय चौकशी प्रगतीत असून एक कर्मचारी श्री. जे. पी. देशमुख, शाखा अभियंता यांना बडतर्फ करण्यात आलेले आहे. वसुलपात्र रकमेबाबत या कार्यालयामार्फत मा. जिल्हाधिकारी यांना स्मरणपत्र देण्यात आले आहे.

१.१९ परिच्छेद क्र. २.२.८.१ (ब) कामगार कल्याण उपकराची वसुली न करणे :-

महाराष्ट्र शासनाच्या २१ एप्रिल २००८ च्या परिपत्रकानुसार, दिनांक १ जानेवारी २००८ पासून इमारत बांधकाम आणि इतर कामांच्या एकूण किंमतीच्या १ टक्क्या प्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदाराच्या बीलातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संगठन, मुंबई च्या खात्यात ताबडतोब जमा करावयाची होती.

गोंदिया, नांदेड आणि नाशिक PIU च्या दस्तावेजांच्या पडताळणी दरम्यान हे लक्षात आले की, वर्ष २०११-१२ च्या कामापोटी केलेल्या प्रदानातून, रु.३०.१६ लक्षाची कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदारांच्या बिलातून करण्यात आली नाही.

शासनाने नमूद केले की, १७ जून २०१० च्या शासन निर्णयानुसार कामगार कल्याण उपकराची वसुली १ जुलै, २०१० ला लागू असणा-या आणि त्यानंतर कार्यान्वित झालेल्या सर्व करारांमध्ये करावयाची होती. शासनाने पुढे नमूद केले की, गोंदिया आणि नांदेड जिल्ह्यांमध्ये कमी वसुली झाली नाही आणि नाशिक PIU ला कंत्राटदारांच्या सुरक्षा ठेवीतून उपकराची वसुली करण्यास सांगितले आहे.

उत्तर असमर्थनीय आहे कारण कामगार कल्याण उपकर १ जुलै २०१० पासून नाही तर १ जानेवारी २००८ पासून लागू होता. १७ जून २०१० च्या महाराष्ट्र शासनाच्या निर्णयात केवळ जमा केलेल्या कामगार कल्याण उपकराचे दस्तावेज कसे ठेवावे आणि अध्यक्ष कामगार कल्याण मंडळ, मुंबई यास पाठवावयाचे इतर अहवाल (मासिक व वार्षिक) या संबंधीच्या पध्दतीचे विवरण आहे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार जानेवारी, २००८ पासून जरी कामगार कल्याण उपकर लागू करण्याची अट निर्गमित झाली असली तरी शासन निर्णय दि. १६.०६.२०१० चे परिच्छेद ५ नुसार दि.०१.०७.२०१० पासून कामगार कल्याण उपकराची वसुली करण्याबाबत सुचना निर्गमित झालेल्या आहेत व त्या अनुषंगाने दि.१७.०६.२०१० नंतरच्या करारनाम्यात सदर कामगार कल्याण उपकर वसूल करण्यात आलेला आहे. ज्या निविदा दि.०१.०७.२०१० पूर्वी झालेल्या आहेत त्यांच्या करारनाम्यातून उपकर वसुली करण्यात आलेली नाही.

नाशिक PIU

रु. १७.३१ लाख कामगार कल्याण उपकर वसुलीबाबत - सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षात पारित करण्यात आलेल्या देयकातून रक्कम रु. १७.३१ लाख उपकर वसुलीची कार्यवाही या कार्यालयामार्फत सुरु करण्यात आलेली आहे.

नांदेड PIU

महाराष्ट्र शासनाच्या दि.२१.०४.२००८च्या परिपत्रकानुसार दि.०१.०१.२००८ पासून इमारत बांधकाम व इतर कामाच्या एकूण किंमतीच्या १ टक्के प्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदारांच्या बिलातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संघटन, मुंबईच्या खात्यात ताबडतोब जमा करावयाची होती. दि. १७.०६.२०१० च्या शासन निर्णयानुसार कामगार कल्याण उपकराची वसुली १ जुलै, २०१० रोजी व त्यानंतर झालेल्या कराराच्या कामांना लागू करावयाची होती व त्याप्रमाणे वसुली चालू होती. तथापि, याबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय झाल्यामुळे दि. १७.०६.२०१० रोजी चालू असणा-या सर्व करारांमधून वसुली करण्याचे ठरले व त्याअनुषंगाने एकूण रु.११२५३१४/- ची वसुली करणे आवश्यक होते. त्यापैकी रु.२१८६००/- वसुली झाली असून उर्वरित रु.९०६७१४/- पुढील १५ दिवसात वसूल करून कळविण्यात येईल.

गोंदिया PIU

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार जानेवारी, २००८ पासून जरी कामगार कल्याण उपकर लागू करण्याची अट निर्गमित झाली असली तरी शासन निर्णय दि. १६.०६.२०१० चे परिच्छेद ५ नुसार दि.०१.०७.२०१० पासून कामगार कल्याण उपकराची वसुली करण्याबाबत सुचना निर्गमित झालेल्या आहेत व त्या अनुषंगाने दि.१७.०६.२०१० नंतरच्या करारनाम्यात सदर कामगार कल्याण उपकर वसूल करण्यात आलेला आहे. ज्या निविदा दि.०१.०७.२०१० पूर्वी झालेल्या आहेत त्यांच्या करारनाम्यातून उपकर वसुली करण्यात आलेली नाही.

१.२० परिच्छेद क्र. २.२.८.१(क) कंत्राटदारांकडून स्वामित्वधनाची कमी वसुली अथवा वसुली न करणे :-

PMGSY च्या संबंदात कंत्राटाच्या विशेष अटी नुसार सर्व कर, उपकर, सरकारी देय, राज्याच्या गौण खनिज अधिनियम अंतर्गत बांधकाम साहित्य उत्खननाकरीता स्वामित्वधन हे सरकारला देय म्हणून दरसूची मध्ये अंतर्भूत केलेले असतात. ही देणी जर कंत्राटदाराने भरली नसल्यास कंत्राटदाराच्या बिलातून कापावयाचे असतात.

अहमदनगर PIU च्या अभिलेखांच्या तपासणी करताना असे आढळून आले की, या तीन कामांमध्ये स्वामित्वधनाची किंमत रु. ५० प्रति ब्रास (रु.१७.६७ प्रति घ. मी.) अनुसूची मध्ये अंतर्भूत होती. तसेच, कंत्राटाच्या अनुसूची ब मध्ये स्वामित्वधनाची बाब ३५.३४ प्रति घ. मी. करीता समाविष्ट करण्यात आली होती. त्यानंतर ती कंत्राटाच्या बिलातून वसुली करावयास हवी होती. त्यामुळे कामावर स्वामित्वधनासाठी रु. ५३.०१ प्रति घ. मी. चा भार देण्यात आला होता. पण स्वामित्वधनाची वसुली रु. ५३.०१ प्रति घ. मी. ऐवजी रु.३५.३४ प्रति घ. मी. ने करण्यात आली, ज्यामुळे कंत्राटदाराकडून रु.१९.६८ लाखांची कमी वसुली करण्यात आली.

तसेच गोंदिया, नागपूर आणि नांदेड PIUs मध्ये ५२ कामामधील वेगळ्या ठिकाणावरून आणलेल्या साहित्याने भरावयाच्या कामात रु. ६४.५९ लाखांच्या स्वामित्वधनाची कंत्राटदाराकडून वसुली केली नाही.

शासनाने नमूद केले की, PIU अहमदनगर मधील स्वामित्वधनाची कमी वसुली झाली नाही कारण साहित्यावर स्वामित्वधन लागू होत नाही, पण बाहेरून आणलेल्या साहित्यांनी बांधलेल्या भरावकामात रु.३५.३४ प्रति घ. मी. स्वामित्वधन अंतर्भूत आहे. हे, रु. १७.६७ प्रति घ. मी. साहित्याच्या मुळ दरातून वगळून होते. तसेच इतर ३ PIU मध्ये शासनाने असे म्हटले की, स्वामित्वधन अंतर्भूत केले नाही कारण, रस्ता लगतच्या गटाराच्या खोदकामातील साहित्याचा वापर केला आहे.

उत्तर असमर्थनीय आहे कारण, लेखापरीक्षा कार्यालयाजवळील उपलब्ध पुरावे हे दर्शवित होते की, अहमदनगर PIU मधील तीन कामात दर पृथक्करणात रु.१७.६७ प्रति घ. मी. वगळले नव्हते. पुढे गोंदिया, नागपूर आणि नांदेड येथील बंधा-याची कामे बॉरो क्षेत्रातून (Borrow area) साहित्य आणून त्यात भरावयाचे होते आणि म्हणून रु. १७.६७ प्रति घ. मी. स्वामित्वधन वसूल करावयास हवे होते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

स्वामित्वधनाचा समावेश बांधकामाची प्राकलने तयार करतांना त्यामध्ये करण्यात येतो. यामध्ये खडी, मुरुम, वाळू व खोदकाम करून रस्त्याचे भरावासाठी लांब अंतरावरून वाहतूक केलेल्या मातीचा समावेश आहे. खडी, मुरुम, वाळू इत्यादी बांधकाम साहित्य लांब अंतरावरून इतर ठिकाणी खोदकाम करून वाहतूक करून रस्त्याचे कामाचे ठिकाणी वाहतूक करण्यात येत असल्यामुळे त्यावर शासनाने विहित केलेल्या दरानुसार आकारणी करण्यात येते.

मातीकामाचे बाबतीत काही माती रस्त्याचे कडेला खोदकाम करून वापरण्यात येते. अशा रस्त्याचे कडेला खोदकाम करून वापर केलेल्या मातीकामावर स्वामित्व शुल्क आकारण्यात येत नाही. याबाबत जिल्हा गोंदिया यांनी लेखापरीक्षणाचे वेळी खुलासा केलेला आहे.

अहमदनगर जिल्ह्यातील अंदाजपत्रक तयार करतांना दरसूची सन २००६-०७ वापरण्यात आलेली असून त्यानुसार स्वामित्वधनाची किंमत रु. ५०.०० प्रति ब्रास(रु. १७.६७ प्रति घन.मी) अंतर्भूत आहे. बाहेरून आणलेल्या साहित्यांनी बांधलेल्या भराव कामातील बाबींमधून रु. १७.६७ प्रति घ.मी. मुळ दरातून वगळलेले आहेत. त्यामुळे कंत्राटदाराच्या अनुसूची ब मध्ये स्वामित्वधनाची बाब रु. ३५.३४ प्रति घ.मी. दराने समाविष्ट करण्यात आलेली आहे. अशा प्रकारे रु. ५३.०१ प्रति घ.मी. दराने स्वामित्वधनाची वसुली करणे याप्रकरणी अभिप्रेत नाही.

नागपूर जिल्ह्यातील अंदाजपत्रक तयार करतांना दरसूची सन २००६-०७ वापरण्यात आलेली असून त्यानुसार स्वामित्वधनाची किंमत रु. ५०.०० प्रति ब्रास (रु. १७.६७ प्रति घ.मी.) अंतर्भूत आहे. बाहेरून आणलेल्या साहित्यांनी बांधलेल्या भराव कामातील बाबींमधून रु. १७.६७ प्रति घ.मी. मुळ दरातून वगळलेले आहे. सदर रक्कम कंत्राटदारास अदा केलेली नसल्यामुळे वसुलीचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

१.२१ परिच्छेद क्र. २.२.८.१ (ड) दोष दायित्व कालावधीत अन्य कंत्राटदाराकडून केलेल्या दुरुस्तीच्या कामाचे कार्यान्वयन :-

PMGSY च्या मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद १७.२ प्रमाणे या योजने अंतर्गत बांधण्यात येणा-या सर्व रस्त्यांचे कंत्राट पाच वर्षांच्या देखरेखीसह (दोष दायित्व कालावधी) कंत्राटदारासोबत करारनामे करावीत.

दोष दायित्व कालावधीच्या दरम्यान PIU नाशिक मध्ये विशेष दुरुस्तीची रु. ६५ लक्ष किंमतीची दोन कामे मुळ कंत्राटदाराऐवजी अन्य कंत्राटदारामार्फत करण्यात आली. सविस्तर माहिती तक्ता-७ मध्ये दाविली आहे.

तक्ता ७-विशेष दुरुस्ती

अ.क्र.	रस्त्याचे नाव	फेज अंतर्गत पूर्ण	दुरुस्तीचा अंदाजित खर्च रु. लाखात	दोष दायित्व कालावधी समाप्ती	शासनाचे उत्तर
१.	SH २६ ते दाभोळीपाडा रस्ता ता. त्र्यंबकेश्वर	फेज III	४५	२८-०२-२०१२	२८-०२-२०१२ ला संपणा-या दोष दायित्व कालावधी मध्ये कंत्राटदाराने कामे केली नाहीत. कंत्राटदाराच्या सुरक्षा ठेवीतून रु. १५.७८ लाख वसूल केले.
२.	MDR ६४ ते बरडापाडा खरवळ वेळुंज ता. त्र्यंबकेश्वर	फेज VI	२०	१४-०२-२०१५	पावसाळ्यात अतिवृष्टी होऊन डांबरी रस्ता वाहून गेला.
एकूण			६५		

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

SH-२६ ते दाभोळीपाडा रस्ता ता. त्र्यंबकेश्वर कामाचा दोषदायित्व कालावधी दि.२८.०२.२०१२ रोजी संपुष्टात येत होता. दोष दायित्व कालावधीत कंत्राटदाराने दुरुस्ती न केल्यामुळे कंत्राटदाराचे सुरक्षा ठेवीतून रु.१५.७८ लक्ष वसूल केलेले आहे. तसेच प्रत्यक्षात दुरुस्तीचे काम जास्त प्रमाणात होते. सुरक्षा अनामत ही नियमाप्रमाणे ५ टक्के कार्यालयाकडे जमा असते.

प्रजिमा ६४ ते बरडापाडा खरवळ वेळुंजे रस्ता हा अतिदुर्गम, पर्जन्यमान भागात असल्यामुळे पावसाळ्यात अतिवृष्टी झाल्यामुळे डांबरी रस्ता वाहून गेलेला होता. परिणामी निविदा खंड १ चे भाग-४ चे विशेष निविदा अटी व शर्त क्र.३ मध्ये नमूद केल्यानुसार दोष दायित्व कालावधीत करावयाची दुरुस्ती मध्ये सदरची दुरुस्ती येत नसल्याने अन्य कंत्राटदारांमार्फत दुरुस्ती केलेली आहे.

१.२२ परिच्छेद क्र. २.२.८.२ कंत्राटदारांना गैरवाजवी फायदा :-

परिच्छेद क्र. २.२.८.२(a) निर्धारित नुकसानभरपाईची कमी आकारणी :-

PMGSY च्या नियमावलीतील परिच्छेद १३.१ नुसार कंत्राटदाराने, कंत्राटात दिलेल्या वेळापत्रकाप्रमाणे काम करायला हवे. कंत्राटाच्या सामान्य अटीच्या कलम ४४ नुसार (PMGSY) कामाच्या वेळापत्रकाप्रमाणे कंत्राटदाराने कामाची प्रगती चालू ठेवली नाही तर निर्धारित नुकसान भरपाई आकारणे आवश्यक आहे.

११ पैकी दोन PIUs च्या अभिलेखांच्या चाचणी तपासणीत असे निदर्शनास आले की, कामात विलंब झाल्यामुळे कंत्राटदाराकडून आकारावयाची निर्धारित नुकसानभरपाई रु.१०.१० कोटी ऐवजी रु.१.२१ कोटी आकारण्यात आली होती. त्यामुळे रु.८.८९ कोटीची कमी आकारणी झाली. तक्ता - ८ मध्ये सविस्तर माहिती दिली आहे.

तक्ता ८-निर्धारित नुकसानभरपाईची कमी आकारणी

(रु. कोटी मध्ये)

अ.क्र.	घटकाचे नाव	कामांची संख्या	कामांची किंमत	वाढीव वेळेपेक्षा जास्त विलंबाचा कालावधी (आठवड्यात)	निर्धारित लावावयास हवी होती	नुकसान प्रत्यक्ष कमी आकारलेली	भरपाई कमी आकारणी	शासनाचे उत्तर
१.	चंद्रपूर	२७	५६.३८	१२ ते ६५	५.५७	०.९२	४.६५	शासनाने सांगितले की,
२.	औरंगाबाद	३५	४६.५३	७ ते ४४	४.५३	०.२९	४.२४	एका पॅकेज मध्ये विविध कामे एकत्र केली होती व जे २-३ ब्लॉक मध्ये विखुरलेले असतात. त्यामुळे लेखा परीक्षण संपूर्ण पॅकेज वर सरसकट एक टक्के लागू करू शकत नाही.
एकूण					१०.१०	१.२१	८.८९	

शासनाचे उत्तर असमर्थनीय आहे कारण, लेखापरीक्षेद्वारा काढलेले निर्धारित नुकसान भरपाईचे मुल्य प्रत्येक कामावर झालेल्या विलंबावर आकारले आहे व त्या आकारणीसाठी संपूर्ण पॅकेजचा विचार करण्यात आला नाही.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

या कामांना खालील कारणांमुळे पूर्ण करण्यास काही विलंब झालेला आहे. गौण खनिज उत्खननास व वाळू उपसास महसूल विभागाकडून उशीरा परवानगी मिळणे अतिवृष्टी, निधीची कमतरता, गोसीखुर्द प्रकल्पामुळे मजूर व बांधकाम साहित्य याची कमतरता तसेच काम सुरु असतांना स्थानिक शेतकरी व खाजगी जमीन मालक यांनी काम करण्यास हरकती घेतल्यामुळे अशा कारणास्तव संबंधित कामांना दिलेली मुदतवाढ वैध असल्यामुळे सदर कामांना नुकसानभरपाई आकारणी करण्याचा प्रश्न उदभवत नाही.

१.२३ परिच्छेद क्र. २.२.८.२(b) विहित मुदतीनंतर संपलेल्या प्रकल्पांच्या किंमतीतील वाढ (Price Escalation) :-

PMGSY च्या मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद १३.१ प्रमाणे PIU द्वारे कार्यान्वित सर्व प्रकल्प कामे कार्यारंभ आदेशाच्या तारखेपासून पुढे नऊ महिन्यांत पूर्ण करायला हवी होती पण कोणत्याही परिस्थितीत त्यात १२ महिन्या पेक्षा जास्त कालावधी नसावा. (पावसाचा जर कामावर परिणाम झाला किंवा पॅकेज मध्ये एकापेक्षा जास्त रस्त्यांच्या कामांचा समावेश असेल तर) योजने अंतर्गत भाववाढ देण्याबद्दल कोणतीही तरतुद नाही.

लेखापरीक्षणाला असे आढळले की, महाराष्ट्र शासन २००८ च्या स्वाधिकार निर्णयानुसार (Suomotu Resolution) प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेमधील (PMGSY) कामासाठी २००८ पासून किंमत वाढ देण्याचे ठरविले, महाराष्ट्र शासनाच्या भाववाढी बद्दलच्या शासन निर्णयातील मुख्य मजकूर आणि शासन निर्णयाचा (GR) परिशिष्ट 'अ' मधील तरतुदी विसंगत होत्या. मुख्य मजकुरातील तरतुदीनुसार ज्या कंत्राटदारांनी निविदांमध्ये अंतर्भूत असलेल्या कालावधीत कामे पूर्ण केली होती त्यांना भाववाढ देय होती. परंतु परिशिष्ट 'अ' मधील तरतुदीनुसार भाववाढ देण्यासाठी कराराचा कार्य कालावधी कार्यारंभ आदेशापासून ते काम पूर्ण करण्यास दिलेल्या वेळेपर्यंत होता ज्यात दिलेल्या वाढीव मुदतीचा अंतर्भाव होता. जानेवारी २००८ मधील शासन निर्णयातील परिशिष्ट 'अ' मधील अटीनुसार वर्ष २००८ पासून महाराष्ट्रातील सर्व PMGSY मधील कामांच्या संबंधातील बोलीच्या प्रमाणित दस्तावेजात कंत्राटदारांना मुदतवाढ कालावधी मधील भाववाढी बाबत हक्क सांगण्यासाठी एका सक्षम कलमाचा समावेश होता.

लेखापरीक्षणात पुढे असे आढळले की, जुन २००८ मध्ये शासन निर्णय काढल्यानंतर लगेच मुख्य अभियंता, PMGSY, मंत्रालय यांनी सर्व अधीक्षक अभियंता आणि PIUs यांना एक स्पष्टीकरण निर्गमित केले ज्यात असे स्पष्ट केले की, जे करार निर्धारित वेळेत पूर्ण होतील, त्यांनाच भाववाढ लागू होईल.

जरी मुख्य अभियंता यांनी याबाबत स्पष्टीकरण निर्गमित केलेले असले तरी ११ पैकी १० PIU मध्ये केलेल्या नमूना तपासणीत असे आढळले की, ६१ कामांकरीता रु. १७.८४ कोटीची भाववाढ लागू करण्यात आली जरी, ती कामे वेळेत पूर्ण झाली नव्हती. सविस्तर माहिती तक्ता-९ मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता ९-कंत्राटदारांना दिलेली भाववाढ

अ.क्र.	घटकाचे नाव	नमूना चाचणी केलेली कामे	भाववाढ प्रदान
			(रु. कोटीत)
१.	गोंदिया	७	२.४२
२.	अहमदनगर	४	२.१०
३.	नागपूर	७	३.५७
४.	रायगड	७	१.९२
५.	नाशिक	६	२.५९
६.	चंद्रपूर	६	०.५९
७.	औरंगाबाद	७	०.३४
८.	यवतमाळ	५	१.३४
९.	लातूर	५	१.२३
१०.	कोल्हापूर	७	१.७४
एकूण		६१	१७.८४

वर्ष २०१०-११ आणि २०११-१२ च्या MMRDAच्या ताळेबंद पत्रकाच्या लेखा टिप्पणीत आंतरिक लेखापरीक्षकाने नोंदविले की, जरी राज्य शासनाने भाववाढीवर रु. १९६.२५ कोटीचा (सन २००७-०८ पासून २०११-१२ पर्यंत एकत्रित आकडेवाडी) खर्च केला असला तरी या रक्कमेची रस्त्या अनुसार वापराबद्दल माहिती उपलब्ध करून देण्यात आली नव्हती.

शासनाने आपल्या उत्तरात असे नमूद केले की, कंत्राटदारांना भाववाढीचा कोणत्याही प्रकारचा अवाजवी फायदा देण्यात आला नाही. कारण परिशिष्ट 'अ' मध्ये दिलेल्या ऑपरेटिव्ह कालावधीचे स्पष्टीकरण बरोबर होते.

उत्तर असमर्थनीय आहे कारण, PMGSY मध्ये भाववाढीची तरतुद नव्हती आणि जरी ती देण्यात आली तरी मुख्य अभियंता ने जून २००८ मध्ये दिलेल्या स्पष्टीकरणानुसार ऑपरेटिव्ह कालावधी हा फक्त कंत्राटात विहित केलेला कालावधीच असावा. कंत्राटदाराला फायदा मिळू नये म्हणून निविदापत्रक विनिर्दिष्ट आणि स्पष्ट तयार करावे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे शासन निर्णयामध्ये काम पूर्ण करण्यासाठी लागलेला वैद्य कालावधी म्हणजे Operative Period of Contract असून यामध्ये कंत्राटदारासह मुळ मुदतीव्यतिरिक्त विशेष कारणास्तव वैद्य मुदतवाढ दिलेली असल्यामुळे मुदतवाढीसह असलेला एकूण कालावधी हा Operative Period of Contract धरावा असे आहे.

कंत्राटदाराचे अनावश्यक लाभ मिळू नये याकरिता करारनाम्याचे कलमामध्ये स्पष्टतः आणावी असे लेखापरीक्षणामध्ये नमूद केले आहे. त्यानुसार शासनाने करारनाम्याचा वैद्य कालावधी हा करारनाम्यासह विविध कारणास्तव दंड आकारणी न करता दिलेल्या वैद्य मुदतवाढीसहित असलेला कालावधी हा वैद्य कालावधी धरण्याचे स्पष्टीकरण दिलेले आहे.

तसेच सदर मुदतवाढ ही गौण उत्खननास व वाळू उपसास महसूल विभागाकडून उशीरा परवानगी मिळणे, अविष्टी, निधीची कमतरता, मजूर व बांधकाम साहित्य याची कमतरता, तसेच काम सुरु असतांना स्थानिक शेतकरी व खाजगी जमीन मालक यांनी काम करण्यास हरकती घेतल्यामुळे इ. कारणास्तव संबंधित कामांना मुदतवाढ देण्यात येते. सदर दिलेली मुदतवाढ वैद्य असल्यामुळे सदर कामांना कंत्राटदारास त्यानुसार भाववाढ देण्यात येते.

१.२४ २.२.८.२(ड) काम चालू असताना कामाच्या बाबींच्या दरात नियमबाह्य वाढ :-

प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेच्या (PMGSY) स्टॅण्डर्ड बोली पुस्तिकेच्या परिच्छेद १३.४ प्रमाणे दिलेले दर व बोलीकारकाचे दर हे मुल्य कंत्राटाच्या अवधी दरम्यान स्थिर राहतील आणि ते समायोज्य नसावेत.

रायगड PIU च्या पॅकेज क्र. MH-२४२८ विरानी ते पाचगणी रस्ता मध्ये रस्त्याची संरंखा वन विभागाने घेतलेल्या आक्षेपामुळे बदलावी लागली. त्या अनुषंगाने अंदाजपत्रकात सुधारणा करण्यात आली आणि सक्षम अधिका-याकडून ते मान्य करून घेतले. परंतु, अंदाजपत्रकात सुधारणा करताना मूळ निविदेतील चार बाबींच्या दरात वाढ करण्यात आली. काम चालू असल्याने, दरामध्ये सुधारणा करणे हे अयोग्य होते, ज्यामुळे कंत्राटदाराला रु.९२.४३ लाखात गैरवाजवी फायदा झाला. तो तक्ता १० प्रमाणे आहे.

तक्ता १०-कंत्राटाने काम चालू असतांना बाबींच्या दरात सुधारणा

अ.क्र.	बाब	मुळ निविदे प्रमाणे दर (रु. प्रति घ.मी.)	सुधारित डीपीआर प्रमाणे दर (रु. प्रति घ.मी.)	दरातिल फरक (रु. प्रति घ. मी.)	कार्यान्वित परिमाण	कंत्राटदाराला जादा दिलेली रक्कम (रु. लाखात)
१.	मातीमध्ये खोदकाम- १०० मीटर पर्यंत वहन	२६.३२	४४.००	१७.६८	१,००,३९०.००	१७.७५
२.	मातीमध्ये खोदकाम- १ कि.मी. पर्यंत वहन	५३.२५	१२२.९०	६९.६५	४१,१०६.२४	२८.६३
३.	कठीण मातीत खोदकाम	८५.६०	१८३.९०	९७.५०	२८,२९९.३३	२७.५९
४.	कठीण खडकातील खोदकाम- सुरंग लावून करणे	१८९.७५	३८५.४५	१९५.७०	९,४३३.९१	१८.४६
	एकूण			९२.४३		

शासनाने मान्य केले की, जरी **तक्ता-१०** मध्ये दर्शविलेल्या तपीलामध्ये खुदाई बाबतची वाढीव दराने दिलेल्या रकमेची तरतूद करारात समाविष्ट नव्हती. पण पुढे असे म्हटले की, पॅकेज मध्ये एकंदरीत रु. १०.९७ लाखाची बचत झाली कारण खोदलेले साहित्य ग्रान्युलर सब-बेस व मेटलिंग करीता वापरण्यास योग्य होते.

उत्तर मान्य करण्यासारखे नव्हते कारण, कराराच्या कालावधी दरम्यान बाबींच्या किंमतीमध्ये वाढ करणे **PMGSY** मधील मानक बोलीच्या तरतुदीचे उल्लंघन होते आणि त्यामुळे ते अनियमित होते. अशाप्रकारे कंत्राटदाराला रु. ९२.४३ लाखाचे नियमबाह्य प्रदान झाले. तसेच जर बचत झाली असेल तर **DPR** आणि अंदाजपत्रक त्रुटीपूर्ण होते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

संबंधित कार्यकारी अभियंता यांचेवर चौकशी प्रस्तावित करून त्यांच्या संबंधित खात्याकडे (सार्वजनिक बांधकाम विभाग) कळविण्यात आलेले आहे.

१.२५ परिच्छेद क्र. २.२.९ संनियंत्रण :-

परिच्छेद क्र. २.२.९.१ ऑनलाइन प्रबंधन, संनियंत्रण आणि लेखापध्दती (OMMAS) :-

संगणीकृत माहितीचे फायदे विश्वसनीय साठवणुक, सोप्या पध्दतीने माहितीचे विलगीकरण आणि प्रसंस्करण करण्यात होतात तसेच योजनेच्या प्रभावी देखरेख व प्रबंधनासाठी उच्च स्तरीय माहितीचा सार तयार करण्यासाठी ही होतात. **OMMAS** ही **PMGSY** साठी केंद्रीकृत डाटाबेस सोबत एक बेब आधारित व्यवस्था आहे व त्याचा उपयोग मुख्यत्वेकरून योजनेच्या देखरेखीसाठी करण्यात यावा. **OMMAS** मध्ये माहिती भरण्याचे काम व त्यातील अचूकता ठेवण्याची जबाबदारी **PIU** वर होती. **PIU**द्वारे पाठविलेल्या माहितीची अचूकता व नियमिततेवर लक्ष ठेवण्याची जबाबदारी राज्य सरकार व्दारा नियुक्त केलेल्या राज्य स्तरीय नोडल अधिका-या (माहिती तंत्रज्ञान) वर सोपविली आहे.

लेखापरीक्षा कार्यालयाने **NRRDA**, दिल्ली च्या माहिती सेंटर फॉर डेव्हलपमेंट ऑफ एडवॉंसा कम्प्युटिंग (**C-DAC**), पुणे यांचेकडून एकत्र केली आणि असे आढळले की त्यातील ३१ मार्च २०१२ अखेर वैधानिक कपात, यंत्रसामुग्री अग्रीम आणि सुसज्जता अग्रीम यांची शिल्लक व **PIU** ने दिलेल्या लेखापरिक्षीत ताळेबंद पत्रकातील या बाबींच्या शिल्लकीत तफावत होती. संबंधित फरक खाली दर्शविला आहे.

* कंत्राटदाराकडून वैधानिक कपात शिर्षाखाली केलेल्या एकूण वसुलीच्या रु ३०८.८२ कोटी रकमेपैकी शासनाला फक्त रक्कम रु. २५८.८१ कोटी रक्कम अदा केली व **PIU** कडे रु ५०.०१ कोटी शिल्लक होते. तथापि आर्थिक नियंत्रकाने तयार केलेल्या २०११-१२ साठीच्या ताळेबंद पत्रकात वैधानिक कपातीच्या बाबतीत रु २६.८९ कोटी शिल्लक होते. या प्रकारे **OMMAS** च्या Database मधील शिल्लकीत व **PMGSY** च्या लेखापरिक्षीत ताळेबंद पत्रकाच्या शिल्लकीत तफावत आढळली. सविस्तर तपशील परिशिष्ट- **XI** मध्ये दर्शविला आहे.

मुख्य अभियंता **PMGSY** ने (सप्टेंबर २०१२) दिलेल्या उत्तरात असे नमूद केले की, ओमास डेटाबेस मध्ये चुकीचे आकडे दर्शविलेले होते. वित्तीय नियंत्रकाने (ऑक्टोबर २०१२) सांगितले की डेटाबेस मधील आकडे दुरुस्त करण्याची आवश्यकता आहे आणि लेखापरीक्षणाच्या आकडेवारी सोबत ताळमेळ बसवावा लागेल.

* त्याचप्रमाणे शासनाला अदा केलेली व कंत्राटदाराकडून वसूल केलेल्या यंत्रसामुग्री अग्रीम व सुसज्जता अग्रीम यात तफावत आढळली. ही तफावत ज्यावेळी पुष्टीकरणासाठी **PIU** ला पाठविण्यात आली, त्यावेळी कंत्राटदाराकडून सुसज्जता अग्रीमाबदलची वसूली व त्याची शासनाला केलेली अदायगीच्या बाबत **PIU** ने दिलेली माहिती व डाटाबेस मध्ये उपलब्ध माहितीत तफावत आढळली. विस्तृत माहिती **परिशिष्ट XI** मध्ये दर्शविली आहे.

परिशिष्ट XI वरून असे दिसून आले की डेटाबेस सत्य परिस्थिती दर्शवित नाही म्हणून **MIS** साठी वापरण्यास उपयुक्त नाही. **OMMAS** मधून माहिती एकत्रित करून त्यांचे विश्लेषण **NRRDA** साठी उपयोगात आणणे शक्य नव्हते. जे **OMMAS** च्या मूळ उद्देशापासून विफल होते.

चाचणी तपासणीतील चार PIU बदलच्या OMMAS द्वारे निर्मित जमाखर्च पत्रकाच्या तपासणीतील आकड्यांमध्ये व प्रत्यक्षातील आकड्यामध्ये मोठी तफावत आढळली जी खाली तक्ता क्र.-११ मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता क्र.-११ जमा आणि खर्चाच्या आकडेवारीतील तफावतीची स्थिती दर्शविणारा तक्ता

(रु. कोटीमध्ये)

PIUचे नाव	प्रत्यक्ष		OMMAS प्रमाणे स्थिती		प्रत्यक्ष आणि OMMAS मधील फरक	
	जमा	खर्च	जमा	खर्च	जमा	खर्च
गोंदिया	१६३.५४	१६२.५६	१०४.८४	१६८.४१	५८.७०	(-)५.८५
नांदेड	१०३.६२	७६.९५	५२.२२	७०.०८	५१.४०	६.८७
नाशिक	२३४.७९	२११.९९	१८९.९३	१९९.८३	४४.८६	१२.१६
रायगड	९५.१०	९४.५७	४१.४०	८६.४९	५३.७०	८.०८

शासनाने मान्य केले की OMMAS मध्ये माहिती भरण्यात काही त्रुटी राहून गेल्या आहेत व त्या त्रुटी शीघ्र दुर करण्यात येतील.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या कामाचे मंजूरीपासून तर काम पूर्ण होईपर्यंत संगणकीय संनियंत्रण (OMMAS Online Management, Monitoring & Accounting System) करण्यात येते. लेखापरिक्षणाने या सिस्टीमवरून खर्चाचे ताळमेळाची तपासणी केली असता, वित्तीय नियंत्रकाचे कार्यालयामधील ताळमेळ व OMMAS वरील ताळमेळ यामध्ये तफावत आढळून आली. लेखापरिक्षणाचे वेळी अशाप्रकारची तफावत होती. OMMAS चे संनियंत्रण C-DAC पुणे, या संस्थेमार्फत करण्यात येते व संपुर्ण २८ राज्यासाठी ही संगणक प्रणाली वापरण्यात येते. या संगणक प्रणालीमध्ये वेळोवेळी सुधारणा बदल इत्यादी करण्यात येतात. त्यामुळे डाटा भरण्यामध्ये विलंब होतो

सद्यस्थितीत अशी तफावत दुर करून संगणक प्रणाली अद्यावत करण्यात आलेली आहे.

१.२६ २.२.९.२ राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता संनियंत्रण :-

२.२.९.२(अ) राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता संनियंत्रका द्वारा निरिक्षण :-

ऑपरेशन नियमावली परिच्छेद क्र. ११.३ प्रमाणे PMGSY मध्ये त्रिस्तरीय गुणवत्ता नियंत्रण यंत्रणा आहे. रस्त्यांच्या बांधकामाच्या गुणवत्तेवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी NNRDA राष्ट्रीय पातळीवर स्वतंत्रपणे त्रिस्तरीय प्राधिकरणाची नेमणूक केली आहे, ज्यात पहिल्या स्तरावरील जबाबदारी ही जिल्हा स्तरावर PIU कडे, दुस-या स्तरावर -राज्यस्तरावर Quality Monitor-SQM आणि तिस-या स्तरावर National Quality Monitor-NQM वर होती. राज्य पातळीवर राज्य गुणवत्ता समन्वय अधिका-यांची (State Quality Coordinator-SQC) नेमणूक राज्य सरकारला करावयाची होती जे राज्यातील गुणवत्ता नियंत्रण यंत्रणांचे कार्य सांभाळतील आणि राष्ट्रीय गुणवत्ता नियंत्रकाच्या अहवालांचा मागोवा घेतील.

SQM चा निरिक्षण कार्यक्रम SQC अशा प्रकारे ठरवेल की प्रत्येक रस्त्यावर SQM तीनदा भेट देतील (दोन भेटी कार्यान्वयनाच्या वेळी आणि एक भेट काम संपल्यानंतर). त्याचप्रमाणे, NQM निरिक्षण कार्यक्रम असा ठरवतील की NQM एका भेटीत एका जिल्ह्यातील दोन ते चार कामांचे निरिक्षण करतील (कमीत कमी एक वर्ष अगोदर पूर्ण झालेली एक ते दोन कामे व एक ते दोन प्रगतीपथावरील कामे.)

SQM आणि NQM च्या भेटीबाबत SQC (PMGSY), महाराष्ट्र द्वारे ऑक्टोबर २०१२ मध्ये पुरविलेल्या अद्यावत माहितीनुसार, ११ पैकी आठ PIU च्या २००७-१२ कालावधीच्या नमूना तपासणीत खालील स्थिती निदर्शनास आली:

तक्ता १२-NQM आणि SQM नी दिलेल्या भेटीचा तपशील

PIU चे नाव	रस्त्यांची संख्या	निकषानुसार SQM चे निरिक्षण	SQM द्वारे झालेले निरिक्षण	NQM द्वारे झालेले निरिक्षण
अहमदनगर	४१	१२१	११३	३१
औरंगाबाद	६४	१७९	१८६	४३
चंद्रपूर	२१	५८	९४	३१
गोंदिया	११६	३४८	२५०	६४
नागपूर	३३	९९	१०६	३५
नाशिक	४१	११३	१४०	३७
रायगड	२३	६६	७७	३१
यवतमाळ	३१	९०	१३९	२८

वरील तक्ता दर्शवितो की अहमदनगर, गोंदियामध्ये SQM च्या भेटीमध्ये कमतरता होती तर अहमदनगर, औरंगाबाद, गोंदिया, नाशिक आणि यवतमाळ PIU मध्ये NQM च्या भेटीमध्ये कमतरता होती.

SQM आणि NQM च्या कार्य स्थळावर देण्यात येणा-या भेटीचे पृथक्करण, पुढील तक्ता-१३ मध्ये दर्शविल्यानुसार, विसंगती आहेत.

तक्ता १३-NQM आणि SQM च्या कार्यस्थळांच्या भेटीचे पृथक्करण

जिल्हा	अभिप्राय
अहमदनगर	SQM – दोन कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, तीन कामास प्रत्येक कामास चार भेटी तर उरलेल्या कामामध्ये निकषानुसार तीन भेटी दिल्या. NQM – पाच कामावर भेटी नाही, एक कामात दोन भेटी तर उरलेल्या कामांत एक भेट दिली.
औरंगाबाद	SQM – १४ कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, १६ कामात प्रत्येक कामास चार ते पाच भेटी व उरलेल्या कामात निकषानुसार तीन भेटी दिल्या. NQM – १८ कामात भेटी नाही, उरलेल्या कामात एक-दोन भेटी दिल्या.
चंद्रपूर	SQM – एक कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, १५ कामात प्रत्येक कामास चार- पाच भेटी तर उरलेल्या कामात निकषानुसार तीन भेटी दिल्या.
गोंदिया	SQM – १३ कामात प्रत्येक कामास एक भेट, ७३ कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, उरलेल्या कामात तीन भेटी दिल्या. NQM – ६८ कामावर भेट नाही, ४१ कामात एक भेट, तीन कामात निकषानुसार दोन भेटी दिल्या.

जिल्हा	अभिप्राय
नागपूर	SQM – सात कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, आठ कामात प्रत्येक कामास चार भेटी, उरलेल्या कामात निकषानुसार तीन भेटी दिल्या. NQM – ३२ कामावर भेटी दिल्या एक, कामात दोन भेटी दिल्या.
नाशिक	SQM – एका कामात एक भेट दिली ३० कामात प्रत्येक कामास तीन भेटी, नऊ कामात प्रत्येक कामास चार भेटी, दोन कामात प्रत्येक सहा कामास सहा-सात भेटी दिल्या. NQM – ११ कामावर भेट दिली नाही, २४ कामात एक भेट दिली सहा कामावर दोन भेटी दिल्या.
रायगड	SQM – तीन कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, १५ कामात प्रत्येक कामास निकषानुसार तीन भेटी, चार कामात चार-पाच भेटी दिल्या. NQM – चार कामावर भेट नाही, १० कामात एक भेट, नऊ कामात दोन भेटी दिल्या.
यवतमाळ	SQM – एका कामात प्रत्येक कामास दोन भेटी, नऊ कामात प्रत्येक कामास निकषानुसार प्रत्येक कामास तीन भेटी, उरलेल्या कामात चार-सात भेटी दिल्या. NQM – १० कामात भेट नाही, उरलेल्या २१ कामात एक-दोन भेटी दिल्या.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची कामे गुणवत्तापूर्ण व्हावीत याकरिता केंद्र शासनाने त्रिस्तरीय गुणवत्ता तपासणी पध्दतीचा अवलंब केलेला आहे. यामध्ये प्रथमस्तर हा कार्यकारी यंत्रणा आहे. दुसरा स्तर हा राज्य स्तरावर सेवानिवृत्त अभियंत्याचे राज्य गुणवत्ता निरीक्षक पथक तयार करून तपासणी करावे व तिसरा स्तर हा केंद्र शासनाचे स्तरावर वरिष्ठ स्तरावरील सेवानिवृत्त अभियंत्याचे राष्ट्रीय गुणवत्ता निरीक्षक पथक तयार करून तपासणी करणे.

राष्ट्रीय/राज्य स्तरावरील गुणवत्ता निरीक्षक पथकाने विहित केलेल्या विशिष्ट कार्यपध्दतीनुसार व नमुन्यामध्ये तपासणी करून कामाची गुणवत्ता ठरविण्यात येते. यामध्ये त्रुटी आढळल्यास त्याची दुरुस्ती करून न करण्याजोग्या त्रुटी असल्यास त्याची जबाबदारी संबंधित अधिका-यांवर निश्चित करून रस्ता बांधकामाचे खर्चाची प्रतिपूर्ती केंद्र शासनाकडून करण्यात येत नाही.

तसेच पूर्ण झालेल्या रस्त्याची देखभाल दुरुस्ती करण्याची जबाबदारी राज्य शासनाकडे असून राज्य शासनाकडून देखभाल दुरुस्ती करण्यात येते अथवा नाही याचीही शहानिशा केंद्र शासनाकडून करण्यात येते.

राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता निरीक्षणामधील त्रुटीची पूर्तता करण्यामध्ये कार्यकारी यंत्रणेकडून विलंब झालेला असल्याची बाब लेखापरिक्षणामध्ये निदर्शनास आलेले आहे. काही कामाचे त्रुटी पूर्ततेसाठी विलंब झालेला आहे. याबाबत कार्यकारी अभियंत्यांना त्वरीत अनुपालन करणेबाबत सूचना दिलेल्या असून राज्य गुणवत्ता समन्वयक यांना त्वरीत अनुपालन करणे संदर्भात व कामाची गुणवत्ता योग्य प्रकारे राहिल याची दक्षता घेण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत.

१.२७ परिच्छेद क्र. २.२.९.२(ब) SQM च्या शे-यांची पूर्तता सादर करण्यास PIU कडून झालेला विलंब :-

SQM नी पुरविलेल्या माहितीनुसार आठ PIUs मध्ये देखभाल दुरुस्ती तपासणी अंतर्गत ६५ कामांना SQM ने भेटी दिल्या, त्यापैकी २२ कामे असमाधान कारक होती; ३५ कामे समाधानकारक पण सुधारणा करावी लागणारी; आणि आठ कामे सुधारणा करावी लागणारी होती. ६५ देखभाल दुरुस्ती तपासणी कामांपैकी फक्त २१ कामांचे केलेल्या कारवाईचे अहवाल (Action Taken Reports-ATR) ऑक्टोबर २०१२ ला प्राप्त झाले. तपशील खालील तक्ता — १४ प्रमाणे

तक्ता १४ – देखभाल दुरुस्ती तपासणी संबंधी केलेल्या कार्यवाही अहवालाचा स्थितीदर्शक तक्ता

अ.क्र.	PIU चे नाव	पडताळणी केलेल्या कामांची संख्या	वर्गवारी			शासनाचे उत्तर
			असमाधान-कारक	सुधारणा लागणारे	समाधान-कारक पण सुधारणा लागणारे	
१	अहमदनगर	६	४	-	२	PIU कडून ATR अप्राप्त आहे.
२	नागपूर	४	४	-	-	दुरुस्ती झालेली आहे व काम समाधानकारक आहे.
३	गोंदिया	१	-	-	१	दुरुस्ती झालेली आहे आणि अहवाल प्राप्त झाला आहे.
४	नाशिक	१२	३	-	९	PIU कडून ATR अप्राप्त आहे.
५	रायगड	२६	९	८	९	PIU कडून ATR अप्राप्त आहे.
६	औरंगाबाद	१	१	-	-	दुरुस्तीचे काम नवीन एजन्सीला मुळ कंत्राटदाराच्या रिस्क आणि कॉस्टवर देण्यात आले, दुरुस्ती झालेली आहे आणि अहवाल प्राप्त झाला आहे.
७	चंद्रपूर	११	१	-	१०	दुरुस्ती झालेली आहे आणि सर्व ११ कामांचे अहवाल प्राप्त झाले आहेत.
८	यवतमाळ	४	-	-	४	दुरुस्ती झालेली आहे आणि सर्व चार कामांचे अहवाल प्राप्त झाले आहेत.
	एकूण	६५	२२	८	३५	एकूण ६५ कामांच्या अहवालापैकी २१ कामांचे अहवाल प्राप्त झाले आहेत.

लेखापरिक्षेत आढळले की नाशिक PIU मध्ये MDR-५४ अडसर बु. ते भांगरेवाडी रस्ता (एकूण लांबी ३.५७ कि.मी.) रु १.३४ कोटी खर्च करून ऑक्टोबर २०११ मध्ये पूर्ण करण्यात आला. काम प्रगतीत असतांना SQM ने डिसेंबर २०१० मध्ये निदर्शनास आणले की रस्ता हा अस्तित्वात असलेल्या लघुपाटबंधारे तलावाच्या पाण्याच्या रेषे खालून जात होता ज्यामुळे तलावाच्या खालच्या बाजूकडील पाण्याच्या पाझरामुळे २५० मीटर रस्ता खराब होत होता आणि WBM दवब होते. त्यामुळे SQM ने खराब झालेल्या रस्त्याच्या लांबीची आधार भित बांधण्याची शिफारस केली.

आधार भितीच्या बाधकामाकरीता रु ०.२० कोटी अतिरिक्त खर्च लागणार होता (विशेष दुरुस्ती कार्यक्रम २०११-१२ अंतर्गत) स्पष्टपणे प्रकल्प अहवाल तयार करताना जागेचे पर्याप्त सर्वेक्षण करून आधार भितीची गरज गृहीत धरायला हवी होती, ते करण्यात आले नाही. SQM व्दारा समस्या निदर्शनास आणून दिल्यानंतरच त्यावर कारवाई करण्यात आली.

लेखापरिक्षेत पुढे असे आढळले की, मार्च २०११ मध्ये GOI ने GOM ला रु. ३७८ कोटी फेज-VIII च्या पहिल्या हप्त्याचा उर्वरित हिस्सा रु. २.३१ कोटी कापून दिला जे राज्य सरकारने अशा PMGSY मधील रस्त्यांवर खर्च केले होते ज्यामध्ये सुधारणा न करता येण्यासारखे दोष होते जे NQM नी एप्रिल ते नोव्हेंबर २००९ मधील तपासणीत दाखविले होते. ह्यामुळे, GOI कडून रु २.३१ कोटी कमीच मिळाले नाही तर GOM वर तेवढा भार वाढला. जर योजनेतील रस्त्यांची कामे व्यवस्थित केली असती तर ही परिस्थिती टाळता येऊ शकली असती.

दुरुस्ती न होऊ शकणा-या रस्त्यांची माहिती राज्य शासनाकडून डिसेंबर २०१२ मध्ये मागविली होती; उत्तर अप्राप्त आहे (मे २०१३).

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची कामे गुणवत्तापूर्ण व्हावीत याकरिता केंद्र शासनाने त्रिस्तरीय गुणवत्ता तपासणी पध्दतीचा अवलंब केलेला आहे. यामध्ये प्रथमस्तर हा कार्यकारी यंत्रणा आहे. दुसरा स्तर हा राज्य स्तरावर सेवानिवृत्त अभियंत्याचे राज्य गुणवत्ता निरीक्षक पथक तयार करून तपासणी करावे व तिसरा स्तर हा केंद्र शासनाचे स्तरावर वरिष्ठ स्तरावरील सेवानिवृत्त अभियंत्यांचे राष्ट्रीय गुणवत्ता निरीक्षक पथक तयार करून तपासणी करणे.

राष्ट्रीय/राज्य स्तरावरील गुणवत्ता निरीक्षक पथकाने विहित केलेल्या विविष्ट कार्यपध्दतीनुसार व नमुन्यामध्ये तपासणी करून कामाची गुणवत्ता ठरविण्यात येते. यामध्ये त्रुटी आढळल्यास त्याची दुरुस्ती करून न करण्याजोग्या त्रुटी असल्यास त्याची जबाबदारी संबंधित अधिका-यांवर निश्चित करून रस्ता बांधकामाचे खर्चाची प्रतिपूर्ती केंद्र शासनाकडून करण्यात येत नाही.

तसेच पूर्ण झालेल्या रस्त्याची देखभाल दुरुस्ती करण्याची जबाबदारी राज्य शासनाकडे असून राज्य शासनाकडून देखभाल दुरुस्ती करण्यात येते अथवा नाही याचीही शहानिशा केंद्र शासनाकडून करण्यात येते.

राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता निरीक्षणामधील त्रुटीची पूर्तता करण्यामध्ये कार्यकारी यंत्रणेकडून विलंब झालेला असल्याची बाब लेखापरिक्षणामध्ये निदर्शनास आलेले आहे. काही कामाचे त्रुटीपूर्ततेसाठी विलंब झालेला आहे. याबाबत कार्यकारी अभियंत्यांना त्वरीत अनुपालन करणेबाबत सूचना दिलेल्या असून राज्य गुणवत्ता समन्वयक यांना त्वरीत अनुपालन करणे संदर्भात व कामाची गुणवत्ता योग्य प्रकारे राहिल याची दक्षता घेण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत.

१.२८ परिच्छेद क्र. २.२.१० निष्कर्ष :-

योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरोधात जवळपास ८४ टक्के निधी रस्त्याच्या उन्नतीकरणावर उपयोगात आणला तर नवीन रस्ता जोडण्यावर फक्त १६ टक्के निधी वापरला, जरी ५०० पेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेले १९२ न जुळलेले गावे होती. सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्यापूर्वी जागेचे सर्वेक्षण आणि परिमाणाचे अंदाज घेण्यात त्रुटी राहिल्या ज्यामुळे परिव्यय वाढले, कामे थांबली, कामे अर्धवट राहिली. जमीन उपलब्ध न झाल्याने आणि वनजमिनीमुळे बरीच कामे पूर्ण होऊ शकली नाहीत. भारत सरकारने मंजूर केलेल्या कामांची किंमत ही निविदा किंमतीपेक्षा जास्त होती. प्रोग्राम निधीचा मोठा भाग वित्तीय वर्षाच्या शेवटी मिळाल्याने कंत्राटदाराचे सुरक्षा ठेवी आणि प्रोग्राम निधीवर मिळालेले व्याजाचे पैसे महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संघाने तात्पुरते वळवून करारातील दायित्वांवर खर्च करण्यात आले. कंत्राटदारांना दिलेले सुसज्जता अग्रीम वसुल होऊ शकले नाही कारण कंत्राटदारांनी दिलेले बँक हमीपत्र एकतर व्यपगत झाले किंवा ते खोटे होते. कंत्राटदारांकडून कामगार कल्याण निधी, उपकर, स्वामित्व धन, निर्धारित नुकसान भरपाईची वसुली झाली नाही किंवा कमी वसुली झाली. कंत्राटदारांना कामाच्या वाढीव मुदतीकरिता भाववाढ देण्यात आली जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आणि राज्य शासनाच्या निर्णयाच्या विरोधात होते. ऑनलाईन मॅनेजमेंट, मॉनिटरिंग ॲन्ड अकाऊंटिंग सिस्टीमवर असलेली माहिती विश्वसनीय नव्हती आणि त्यामुळे ऑनलाईन सनियंत्रणाचा प्रभावीपणा कायम करता आला नाही. राष्ट्रीय आणि राज्य गुणवत्ता सनियंत्रणाद्वारे केले गेलेले निरीक्षण विहित निकषानुसार नव्हते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.२९ परिच्छेद क्र. २.२.११ शिफारी :-

शासनाने खात्री करून घेतली पाहिजे की :-

- सर्व पात्र असलेल्या व न जोडलेल्या वस्त्यांची काम प्राधान्याने घ्यावीत ज्यामुळे जोडणी सुनिश्चित होईल;
- कार्यक्रम निधी शिवाय इतर निधीचा उपयोग कंत्राटाच्या उत्तरदायित्व देयकांवर केलेला नाही;

- कंत्राट संपल्यानंतरची गुंतागुंत टाळण्यासाठी, सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्याआधी योग्य सर्वेक्षण झालेले आहे;
- कंत्राटदारांकडून करावयाची सर्व वसुली तत्परतेने झालेली आहे;
- ऑनलाईन मॅनेजमेंट, मॉनिटरिंग अॅन्ड अकाऊंटिंग सिस्टीम मध्ये असलेली माहिती अचूक आणि विश्वसनीय आहे; आणि
- विहित निकषानुसार कामांची तपासणी/निरीक्षण केलेले आहे.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सादर शिफारशीची नोंद घेण्यात आली असून सर्व संबंधितांना सूचना देण्यात येऊन या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने योग्य दक्षता घेण्यात येईल.

१.३० परिच्छेद क्र. २.३ जिल्हा परिषदेतील बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती :-

७३ व्या घटना दुरुस्ती नुसार महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ आणि बॉम्बे ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ यांत १९९४ मध्ये दुरुस्ती करण्यात आली. राज्यात जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषद, गट स्तरावर पंचायत समिती आणि ग्राम स्तरावर ग्रामपंचायत अशी त्रिस्तरीय पंचायती राज संस्थेची स्थापना करण्यात आली.

निवडक १२ जिल्हा परिषदेच्या २००७-०८ ते २०११-१२ या कार्यकाळातील जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाची कार्यपध्दतीच्या कार्यसिध्दी परिक्षणात असे आढळून आले की - मंजूर मार्ग योजनेत Approved Road Plan (१९८१-२००१) नमूद असलेली लक्ष्यांकित रस्ता लांबी साध्य होऊ शकली नाही. विषय समितीने निवडलेल्या/शिफारस केलेल्या कामाव्यतिरिक्त बांधकामे जिल्हा नियोजन समितीने मंजूर केली. जमीन उपलब्धतेची खात्री न करता कार्यादेा देण्यात आले त्यामुळे कामांची सुरुवात होऊ शकली नाही आणि पुनः निविदा काढण्यात अतिरिक्त खर्च झाला. कामाचे पर्यवेक्षण आणि संनियंत्रण ढिले होते.

काही महत्त्वपूर्ण निष्कर्ष खालीलप्रमाणे आहेत :

ठळक वैशिष्ट्ये :

नमूना चाचणी साठी निवडलेल्या १२ जिल्हा परिषदेत ३१ वर्षांचा अवधी लोटल्यानंतरही मंजूर मार्ग योजने (Road Plan) (१९८१-२००१) मध्ये नमूद लक्ष्यांकित रस्ता लांबी, साध्य होऊ शकली नाही. नमूना चाचणीसाठी निवडलेल्या १२ पैकी तीन जिल्हा परिषदेत, संबंधित जिल्हा परिषदांच्या विषय समितीची शिफारस नसतांनाही, जिल्हा नियोजन समितीने रु ३६.५४ कोटी एवढ्या रकमेच्या ४३० कामांना मंजूरी दिली.

जिल्हा परिषदांनी कामांची सुरुवात करण्यासाठी आवश्यक परवानगी मिळण्याच्या दृष्टीने इतर सरकारी विभागाशी समन्वय न ठेवल्यामुळे काम आणि निधी अडकून राहिले. संबद्ध विद्युत कामे अपूर्ण राहिल्यामुळे जिल्हा परिषदेद्वारा निर्मित मुल्यवान सामाजिक मालमत्ता उपभोक्त्यांच्या ताब्यात देऊ शकली नाही. जमीन उपलब्धतेची खात्री न करता कामांचे वाटप करण्यात आले आणि कामांची जागा कंत्राटदारांच्या ताब्यात देण्यात विलंब झाला.

सेवा प्रदान तंत्र कमकुवत होते. रु २८.८५ कोटी एवढ्या मुल्यांचे १२ जिल्हा परिषदांद्वारा नोव्हेंबर २००४ ते ऑक्टोबर २०११ दरम्यान कार्यादेश दिलेली रस्ता आणि इमारतींची १९६ कामे, मार्च २०१२ अखेर रु १७.५५ कोटी एवढा निधी खर्च करुनही अपूर्ण राहिली.

अकोला जिल्ह्यात ऑगस्ट २०१० मध्ये रु ७.८९ लाख खर्चून बांधलेल्या समाजमंदिराचे व्यापारी संकुलात अनधिकृत प्रकारे परिवर्तन करण्यात आले. तसेच जिल्हा परिषद भंडारा मध्ये मार्च २०११ मध्ये पूर्ण झालेले रु. ३१.८७ लाख मुल्यांचे रस्ता सुधार काम पाटबंधारे विभागाद्वारे रस्त्यात मध्येच दोन टप्पी भिंती बांधण्यात आल्यामुळे, योग्यरित्या वापरण्यात येऊ शकले नाही.

कामांचे निरीक्षण आणि संनियंत्रण कमकुवत होते. चालु कामांची सविस्तर निरीक्षण टिपणी कंत्राटदारांच्या बिलांची योग्य जुळणी व तपासणीसाठी जिल्हा परिषदेच्या वित्त विभागाकडे सादर केली नव्हती.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३१ परिच्छेद क्र. २.३.१ प्रस्तावना :-

त्र्याहत्तराव्या घटना दुरुस्ती अनुसार, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ (जिल्हा परिषद अधिनियम) आणि बॉम्बे ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (ग्रामपंचायत अधिनियम) यांत १९९४ मध्ये दुरुस्ती करण्यात आली. राज्यात जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषद (जिप), गट स्तरावर पंचायत समिती (पंस) आणि ग्राम स्तरावर ग्रामपंचायत (ग्रामपं) अशी त्रिस्तरीय पंचायतीराज व्यवस्था स्थापित करण्यात आली.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदांची स्थापना जिल्हा परिषद अधिनियमांतर्गत प्रत्येक जिल्ह्याच्या ग्रामीण भागाच्या नियोजित विकासासाठी करण्यात आली. जिल्हा परिषदेच्या नियोजित आणि सुरळीत कार्यान्वयनासाठी राज्य सरकारद्वारे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची (मु.का.अ.) नेमणूक करण्यात येते व ते आपली जबाबदारी राज्य सरकारच्या विविध विभागांच्या जसे बांधकाम, सिंचन, ग्रामीण पाणी पुरवठा, शिक्षण, आरोग्य, महिला व बाल विकास, पशु संवर्धन इत्यादींच्या विभाग प्रमुखांच्या सहाय्यतेने पार पाडतात. सार्वजनिक बांधकाम विभाग हा जिल्हा परिषदेचा एक महत्त्वाचा विभाग असून, इतर जिल्हा रस्ते, (ODRs), ग्राम रस्ते, पुल (लघु), इमारती (रहिवासी आणि अरहिवासी) इत्यादींचे नियोजन, बांधकाम आणि देखरेख यासाठी जबाबदार आहे.

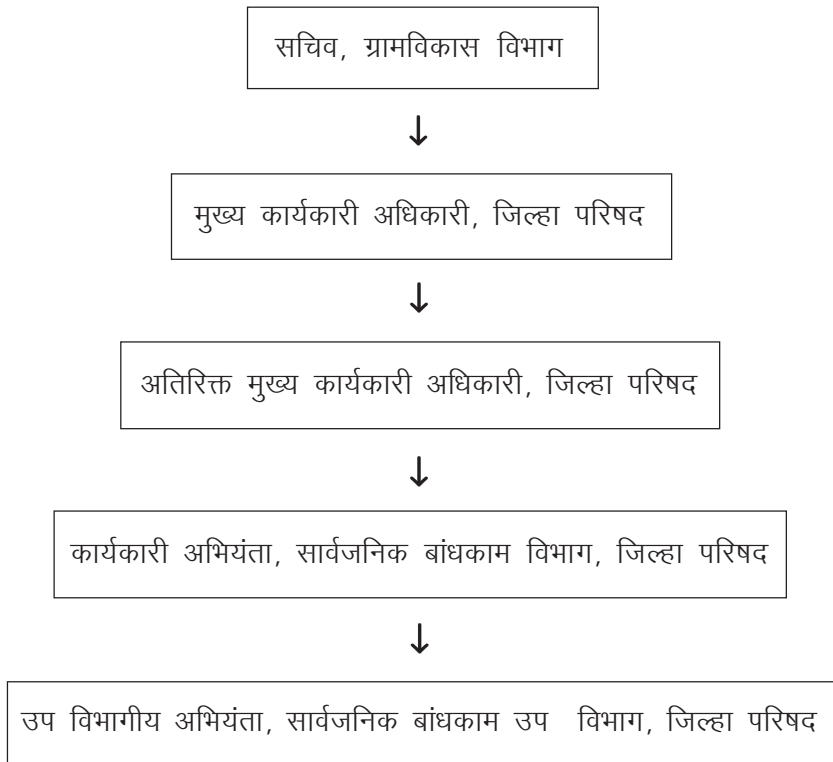
ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३२ परिच्छेद क्र. २.३.२ संघटनात्मक रचना :-

संघटन तक्ता

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३३ परिच्छेद क्र. २.३.३ लेखा परीक्षणाची उद्दीष्टे :-

खालील बाबीची खात्री करणे हे लेखापरीक्षेचे उद्दीष्ट होते.

- नवीन कामांच्या कार्यान्वयनाचे नियोजन आणि जिल्हा परिषदेतील इमारती व रस्ते यांचे प्रभावी परिरक्षण;
- लेखा पध्दती जमाखर्चाचा हिशेब, नोंदी ठेवणे, आर्थिक व्यवस्थापन आणि नियंत्रणाबाबत पर्याप्त आणि प्रभावी पध्दतीचा अवलंब;
- निविदा प्रक्रियांचा पर्याप्त अवलंब आणि निर्माण कार्याचे कार्यान्वयन मितव्ययी (काटकसरी), परिणामकारक आणि प्रभावी आहे; आणि

कामांचे प्रभावी निरीक्षण आणि संनियंत्रण

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३४ परिच्छेद क्र. २.३.४ लेखापरीक्षणाचे निकष :-

खालील दस्तऐवजांवरून लेखापरीक्षणासाठी योग्य निकष निर्धारित करण्यात आले:

- भारतीय रस्ता काँग्रेसची नियमपुस्तिका;
- महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियमपुस्तिका;
- महाराष्ट्र सरकारवर जारी केलेल्या अधिसूचना/परिपत्रक; आणि
- जिल्हा परिषदेस लागू असलेले वैधानिक अधिनियम आणि नियमावली.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३५ परिच्छेद क्र. २.३.५ लेखापरीक्षणाची व्याप्ती आणि कार्यपध्दती :-

२००७-०८ ते २०११-१२ या कालावधीतील जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती यावर मे २०१२ ते ऑगस्ट २०१२ पर्यंत कार्यसिध्दी लेखापरीक्षण करण्यात आले. महाराष्ट्रात विदर्भ, मराठवाडा आणि उर्वरित महाराष्ट्र ज्यात कोकण, खानदेश आणि पश्चिम महाराष्ट्राचा समावेश आहे, अशा एकूण ३३ जिल्हा परिषदा आहेत. सरळ यादृच्छिक (स्वैर) नमूना चाचणी प्रतिस्थापने शिवाय, पध्दतीचा (Using Simple Random Sampling Without Replacement Method) अवलंब करुन १२ जिल्हा परिषदा नमूना चाचणीसाठी निवडण्यात आल्या. क्षेत्रिय अभ्यासादरम्यान ग्रामविकास विभाग मंत्रालय मुंबईच्या दस्ताऐवजांशिवाय, निवडक जिल्हा परिषदांच्या बांधकाम विभागांच्या दस्ताऐवजांची तपासणी करण्यात आली.

अनेकदा विनंती केल्यावरही प्रधान सचिव, ग्रामीण विकास विभाग, महाराष्ट्र सरकार यांचे समवेत प्रवेश परिषद होऊ शकली नाही. तथापि ऑक्टोबर २०१२ मध्ये प्रधान सचिव यांचे समवेत निर्गमन परिषद घेण्यात आली ज्यात लेखापरीक्षा निष्कर्ष चर्चिते गेले. शासनाद्वारे दिलेली उत्तरे (ऑक्टोबर २०१२) योग्य जागी समाविष्ट केलेली आहेत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३६ परिच्छेद क्र. २.३.६ लेखापरीक्षणाचे निष्कर्ष :-**नियोजन :**

महाराष्ट्र सरकारने पंचायतींनी आणि जिल्हयातील नगरपालिकेने बनविलेल्या योजना एकत्रित करण्यासाठी आणि जिल्हा विकास योजना (DDP) बनविण्यासाठी जिल्हा स्तरावर जिल्हा नियोजन समिती (DPC) गठित करण्यासाठी महाराष्ट्र नियोजन समिती (संगठन आणि कार्य) अधिनियम, १९९८, अधिनियमित केले. जिल्हा नियोजन समिती (जि.नि.स.) पंचायतींनी आणि नगरपालिकेने बनविलेल्या पंचवार्षिक योजना आणि यथार्थदर्शन विकास योजना देखील गृहीत धरते.

नियोजनाचे प्रस्ताव अगदी मुळ स्तरावरून म्हणजेच ग्रामपंचायत आणि पंचायत समितीकडून व्हावयास पाहिजे, जी जि. प. स्तरावर एकत्रित होईल. डी. पी.सी. ने जिल्हा वार्षिक योजना (DAPs) च्या कार्यान्वयनावर संनियंत्रण आणि परिनिरीक्षण केले पाहिजे आणि मंजूर खर्चाच्या पुनर्विनियोजनाबाबत, जर असतील तर, सूचना केल्या पाहिजेत.

नियोजन असलेली अपर्याप्तता खालील परिच्छेदांमध्ये चर्चितल्या आहेत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.३७ परिच्छेद क्र. २.३.६.१ योजनेनुसार रस्त्याच्या लांबीचे कार्यान्वयन न करणे :-

रस्त्यांचे जाळे हे कुठल्याही क्षेत्राच्या विकासाची किल्ली आहे. राज्य सरकारद्वारा महाराष्ट्रासाठी प्रथम मार्ग योजना १९६१-८१ या कालावधीसाठी बनविण्यात आली. त्यानंतरच्या २० वर्षांच्या कालावधीची (१९८१-२००१) योजना भारतीय मार्ग काँग्रेस (Indian Road Congress) ने १९८४ मध्ये मंजूर केली, जी एप्रिल २०१२ पर्यंत अंमलात होती. १९८१ ते २००१ या मार्ग योजनेत संपूर्ण राज्यात बांधण्यात येणा-या विविध प्रकारच्या रस्त्यांच्या जसे राष्ट्रीय महामार्ग, एक्सप्रेस मार्ग, राज्य महामार्ग, जिल्हा रस्ते, इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते यासह सर्व मार्गांच्या एकूण रस्ता लांबीचे सविस्तर तपशील दिलेले आहेत.

१२ जिल्हा परिषदांच्या दस्तऐवजांच्या नमुना चाचणीत (मे आणि जून २०१२) असे आढळून आले की राज्य सरकारने १९८१-२००१ मार्ग योजनेत इतर जिल्हा रस्ते/ग्रामीण रस्त्यांच्या विकासासाठी ठरवलेल्या ७२४७४.८१ कि.मी. या लक्ष्याच्या तुलनेत संपादित लक्ष्य केवळ ५७ टक्के होते व खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार ३१,३७२.३० कि.मी. (४३ टक्के) ची तूट होती:

तक्ता १-मार्ग लांबीचे लक्ष्य आणि साध्य

रस्त्यांचा प्रकार	लक्ष्य (कि.मी.)		साध्य (कि.मी.)		तूट (कि.मी.)	
	रस्ते योजना १९८१-२००१ अनुसार लक्षित रस्ते लांबी (किमीमध्ये)	लांबी	टक्केवारी	लांबी	टक्केवारी	
ग्रामीण रस्ते	५३,६४७.४० (११ जिल्हे)	२८,५८९.५०	५३	२५,०५७.९१	४७	
इतर जिल्हा मार्ग	१८,८२७.४१	१२,५१३.०२	६६	६,३१४.३९	३४	
एकूण	७२,४७४.८१	४१,१०२.५२	५७	३१,३७२.३०	४३	

शासनाने मान्य केले (ऑक्टोबर २०१२) की भंडारा, सोलापूर आणि पुणे या तीन जिल्हा परिषदांमध्ये १९८१-२००१ या मार्ग योजनेत अंतर्भूत असलेली लक्ष्यांकित रस्ता लांबी साध्य झाली नाही. तथापि शासनाने उर्वरित नऊ जिल्हा परिषदसंदर्भात आपले अभिप्राय मांडले नाहीत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

रस्ते विकास आराखडा सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून तयार करण्यात येत असतो. सदर आराखड्यानुसार रस्ता लांबीचे उद्दिष्ट प्राप्त करण्यासाठी नवीन बांधकाम करणे आवश्यक असते. सन २०१२-१३ या वर्षापासून इ. जि. मा. व ग्रा.मा. रस्ते देखभाल व दुरुस्ती हा कार्यक्रम ग्रामविकास विभागामार्फत करण्यात येत आहे. तत्पूर्वी हा कार्यक्रम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून करण्यात येत होता.

शा.नि.सां.बां.विभाग, दिनांक २४ एप्रिल, २०१२ नुसार सन १९८१-२००१ रस्ते विकास योजनेअंतर्गत एकूण २,७५,७२३ कि.मी. रस्ते विकासाचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले होते. या शासन निर्णयामध्ये मार्च, २०११ अखेर या उद्दिष्टापैकी २,४१,७१२ कि.मी. म्हणजेच ९० टक्के रस्ते विकासाचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्यात आले असल्याचे नमूद करण्यात आले आहे. यामध्ये राज्य मार्ग, प्रमुख जिल्हा मार्ग, इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग अंतर्भूत आहेत.

आक्षेपात नोंदविण्यात आलेल्या १२ जिल्हा परिषदेकडून सन १९८१-२००१ मार्च योजनेत इतर जिल्हा मार्ग/ग्रामीण रस्त्यांच्या विकासासाठी ठरविलेल्या ७२,४७४.८१ कि.मी. या लक्षाच्या तुलनेत आता ७५ टक्के लक्ष्य संपादित केले आहे.

रस्ते विकास आराखड्यानुसार निश्चित करण्यात आलेले लांबीचे उद्दिष्ट वनक्षेत्रातील लांबी, खासगी जमिन, डोंगराळ भागातून करावयाची कामे व उपलब्ध अल्प निधी यामुळे २५ टक्के लांबीचे साध्य झालेले नाही.

२००१-२०१२ रस्ते विकास आराखड्यानुसार इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग याकरिता २,३६,८९०.०४ हे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे. सन २०१५-१६ मध्ये अंदाजे २,००,००० इतक्या लांबीचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले आहे. म्हणजेच ८० टक्के लांबीचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले आहे.

शासन निर्णय ग्रामविकास विभाग, दिनांक ३ सप्टेंबर, २०१६ अन्वये जिल्हा नियोजन समितीकडील रस्ते क्षेत्रासाठी लेखाशीर्ष ३०५४ व ५०५४ अंतर्गत उपलब्ध होणा-या निधीमधून करावयाचे रस्ते बांधणीबाबत मार्गदर्क सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार जिल्हा परिषदेस दरवर्षी उपलब्ध होणा-या निधीपैकी २० टक्के निधी नवीन जोडणीकरिता वापरण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.

१.३८ परिच्छेद क्र. २.३.६.२ डी.पी.सी. द्वारे कामांना अनियमित स्वीकृती :-

जिल्हा परिषद अधिनियमाच्या (१९६१) कलम १०९ च्या तरतुदीनुसार स्थायी समिती अथवा विषय समिती, त्यांना प्रदान केलेल्या विषयांच्या संदर्भात (अ) कार्य आणि विकासाच्या योजनांशी संबंधित कामांची देखरेख करेल आणि (ब) कार्याचे आणि विकास योजनेचे अंदाजपत्रक बनवेल आणि मंजूरी मिळाल्याची खात्री करून त्यांच्या कार्यान्वयनाचे पर्यवेक्षण करेल.

नमूना चाचणीसाठी निवडलेल्या १२ पैकी तीन जिल्हा परिषदांच्या दस्तऐवजांच्या निरीक्षणात असे आढळून आले की डी.पी.सी. नी २०१०-११ आणि २०११-१२ दरम्यान खाली दर्शविल्याप्रमाणे रु. ३६.५४ कोटी एवढ्या रकमेची ४३० कामे मंजूर केली च्यासाठी संबंधित जिल्हा परिषदेच्या विषय समितीने शिफारस केली नव्हती:

तक्ता २-डी.पी.सी. ने मंजूर केलेली अनियमित कामे (रु. कोटीमध्ये)

अ.क्र.	वर्ष	लेखा शिर्ष	मंजूर कामांची संख्या	रक्कम
१	२०१०-११	MH-३०५४ रस्ते आणि पुल	७०	७.०२
२	२०११-१२	MH-३०५४ रस्ते आणि पुल	३६०	२९.५२
		एकूण	४३०	३६.५४

जिल्हा परिषद भंडारा मध्ये अध्यक्ष, विषय समितीने डी.पी.सी. व्दारा गैरवाजवी कामांच्या निवडी संदर्भात बॉम्बे उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात फिर्याद केली, ज्याचा निकाल त्यांच्याच बाजूने लागला. उच्च न्यायालयाच्या या निर्णयावर महाराष्ट्र शासनाने सर्वोच्च न्यायालयात आव्हान केले. परंतु, सर्वोच्च न्यायालयाने हे प्रकरण जुलै २०१२ मध्ये फेटाळून लावले.

शासनाने लेखापरीक्षेचे म्हणणे मान्य केले. सह सचिव, ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन यांनी निर्गमन परिषदेत (ऑक्टोबर २०१२) नमूद केले की हे प्रकरण महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभागासोबत घेण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

जिल्हा नियोजन समिती कायदा, १९९८ नुसार जिल्हा नियोजन समिती ही जिल्हा स्तरावरील कामे मंजूर करणारी सर्वोच्च समिती आहे. सदर कायद्याची अंमलबजावणी ही नियोजन विभागामार्फत केली जात असते. याबाबत नमूद करण्यात येते की जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सादर केलेल्या कामाला वेळेवर मंजूरी द्यावी व जिल्हा परिषदेने सुचविलेल्या कामांची निवड करावी. अशाप्रकारची विनंती नियोजन विभागास करण्यात आलेली आहे.

१.३९ परिच्छेद क्र. २.३.७ आर्थिक व्यवस्थापन :-

परिच्छेद क्र. २.३.७.१ निधी पुरवठ्याची व्यवस्था :-

जिल्हा परिषदेला निधी केंद्र राज्य शासनाकडून, जमीन महसूल, मुद्रांक जुल्क, वन महसूल, व्यवसाय कर, वाहन कर, यातील महसूली हिस्सा, खनिज धातूवरील स्वामित्वधन आणि कर, शुल्क, उपकर, दंडद्वारे होणारी महसूली जमा इत्यादींच्या स्वरूपात मिळतो.

वर्ष २००७-०८ ते २०११-१२ मधील निवडलेल्या १२ जिल्हा परिषदेचा उपलब्ध निधी आणि झालेला खर्च याचा सविस्तर तपशील खालीलप्रमाणे होता :

तक्ता ३-निधी वितरण आणि खर्च यांचा तपशील (रु. कोटीमध्ये)

वर्ष	उपलब्ध निधी	खर्च	बचत (रु. अखेरची शिल्लक)	बचतीची टक्केवारी
२००७-०८	३६६.५२	३१५.६०	५०.९२	१३.८९
२००८-०९	४४७.०७	३६८.१५	७८.९२	१७.६५
२००९-१०	५४५.६७	४२४.५३	१२१.१४	२२.२०
२०१०-११	६४५.३४	४५२.६२	१९२.७२	२९.८६
२०११-१२	८०६.१७	५०१.२४	३०४.९३	३७.८२
एकूण . .	२,८१०.७७	२,०६२.१४	७४८.६३	

यावरून असे दिसते की प्रत्येक आर्थिक वर्षाच्या शेवटी बचत होती.

संबंधित आर्थिक वर्षात अनुदान वापरण्यासंबंधात शासनाने स्पष्ट कारणे दिली नाहीत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

जमीन महसूल उपकर व वाढीव उपकराचे अनुदान जिल्हाधिकारी कार्यालयामार्फत जिल्हा परिषदांना वाटप करण्यांत येते. मुद्रांक शुल्क अनुदान नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, यांच्याकडे सुपुर्द केले जाते व त्यांच्याकडून जिल्हा परिषदेस सदर अनुदान उपलब्ध होते. वन महसूलाचे अनुदान प्रधान मुख्य वन संरक्षक व त्यांच्याकडून उपविभागीय वन अधिका-यांकडे अनुदान उपलब्ध केले जाते व नंतर जिल्हा परिषदांना अनुदान उपलब्ध होते. वाहन कर व व्यवसाय कर ही अनुदाने थेट शासन स्तरावरून जिल्हा परिषदांना उपलब्ध होतात. वरील सर्व प्रक्रियेत जिल्हा परिषदांना प्रत्यक्षात अनुदान प्राप्त होण्यास विलंब होतो. कधी कधी या विभागास शासनाच्या वित्त विभागाकडून उशीरा अनुदान प्राप्त झाल्यास ते अनुदान, उशीरा जिल्हा परिषदांना उपलब्ध होते. पर्यायाने कधी कधी संबंधीत वित्तीय वर्षात सदर अनुदान खर्च होत नाही. असा निधी वित्त विभागाच्या त्यांच्या दि. ६ जून, २००८ च्या शासन निर्णयानुसार जिल्हा परिषदांना संबंधीत वित्तीय वर्षात अखर्चित राहिलेला निधी कोणाचीही अनुमती न घेता पुढील वर्षात खर्च करता येतो.

१.४० परिच्छेद क्र. २.३.७.२ अखर्चित अनुदान स्वतः जवळ ठेवणे :-

दिनांक जून २००८ च्या शासन निर्णयांतर्गत शासनाने सर्व जिल्हा परिषदांना आर्थिक वर्षाचे अखर्चित अनुदान पुढील आर्थिक वर्षातच खर्च करण्यास प्राधिकृत केले आणि त्यानंतर अनुदान सरकारला परत करावयाचे होते.

दस्तऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळले की १२ पैकी ११ जिल्हा परिषदांनी रु २०.१५ कोटी एवढे अखर्चित अनुदान मार्च २०१२ पर्यंत सरकारी खात्यात जमा न करता स्वतःजवळ ठेवले. तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

तक्ता ४-शासनास परत न केलेल्या अखर्चित अनुदानांचा तपशील**(रु कोटीत)**

वर्ष	अखर्चित अनुदान	खर्च करण्याचा अनुज्ञेय अवधी	खर्च	सरकार स्वाधीन करावयाचे असलेले अखर्चित अनुदान	अनधिकृतपणे सरकारी निधी ठेवण्याचा अवधी (महिण्यांमध्ये)
२००७-०८	१४.१०	मार्च २००९	१३.२६	०.८४	३६
२००८-०९	२३.९१	मार्च २०१०	२३.२७	०.६४	२४
२००९-१०	२५.१८	मार्च २०११	२२.२९	२.८९	१२
२०१०-११	९४.९९	मार्च २०१२	७९.२१	१५.७८	
एकूण . .	१५८.१८		१३८.०३	२०.१५	

शासनाने वस्तुस्थिती मान्य केली आणि असे सांगितले की यासंबंधी मार्गदर्शक सूचना एप्रिल २०११ मध्ये देण्यात आल्या आहेत. सह सचिव, ग्राम विकास योजना यांनी निर्गमन परिषदेत नमूद केले अखर्चित अनुदान जमा करण्यासाठी उपयुक्त कार्यवाही करण्यात येईल.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहिता, १९६८ च्या नियम ३ नुसार नियुक्त केलेले मुख्य लेखा आणि वित्त अधिकारी हे राज्य सरकार व्दारा प्राप्त अनुदानावर आर्थिक नियंत्रण ठेवण्यास जबाबदार असतील. मोठ्या प्रमाणात अखर्चित अनुदान तीन वर्षापर्यंत शासनास परत न करणे ही वस्तुस्थिती, संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मु. ले. वि. अ. यांचे कमकुवत आंतरिक नियंत्रण दर्शविते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचा सन २०११-१२ च्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.३.७.२ - अखर्चित अनुदान स्वतःजवळ ठेवणे या संदर्भात नमूद करण्यात येते की, संबंधीत जिल्हा परिषदांकडून रु.२०.१५ कोटी अखर्चित निधी शासन खाती भरणा करण्यात आला आहे.

या विभागाकडून जिल्हा परिषदांकडील अखर्चित निधी शासन खाती भरण्यासंदर्भात वेळोवेळी सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहे.

१.४१ परिच्छेद क्र. २.३.७.३ कामगार कल्याण उपकराची वसूली न करणे :-

महाराष्ट्र शासनाच्या २१ एप्रिल २००८ च्या परित्रकानुसार, दिनांक १ जानेवारी २००८ पासून बांधकामाच्या एकूण किंमतीच्या एक टक्का याप्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसूली कंत्राटदाराच्या बिलातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संगठन, मुंबईच्या खात्यात जमा करावयाची होती.

दस्तऐवजांच्या पडताळणी दरम्यान हे लक्षात आले की सात जिल्हा परिषदांनी परिशिष्ट -XII मध्ये दर्शविल्यानुसार, कामगार कल्याण उपकराची रु ६६.६६ लाख एवढी रक्कम वसूल केली नाही.

शासनाने नमूद केले की दोन (नाशिक आणि नांदेड) जिल्हा परिषदांनी रु १२.३१ लाख एवढी वसूली केली. सह सचिव, ग्रा.वि. वि. यांनी निर्गमन परिषदेत नमूद केले की रक्कम वसूलीसाठी उपयुक्त कार्यवाही करण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

अकोला, जालना, नांदेड, नाशिक, पुणे, सिंधुदुर्ग व ठाणे या ७ जिल्हा परिषदांपैकी ३ जिल्हा परिषदांनी परिशिष्ट XII मध्ये दर्शविल्यानुसार रु.४.५२ लाख एवढी रक्कम पूर्ण वसूली केली आहे.

परिशिष्ट १२ मध्ये या ७ जिल्हा परिषदांनी रु.६६.६६ लाख एवढी रक्कम वसूल करावयाची होती. त्यापैकी रु. २२.११ लाख म्हणजे ३३ टक्के इतकी वसूल करण्यात आलेली आहे.

शासन निर्णय उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, दिनांक १७ जून, २०१० च्या शासन निर्णयानुसार कामगार कल्याण उपकराची वसूली १ जुलै, २०१० रोजी व त्यानंतर झालेल्या कराराच्या कामांना लागू करावयाचे होते. तथापि, याबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय झाल्यामुळे दिनांक १७ जून, २०१० रोजी चालू असणा-या सर्व कामांमधून वसूल करण्याचे ठरले. ज्या निविदा दिनांक १ जुलै, २०१० पूर्वी झालेल्या आहेत त्यांच्या करारनाम्यातून उपकर वसूली करण्यात आलेली नाही. त्यामुळे परिशिष्ट XII मध्ये दर्शविल्यानुसार पूर्ण रक्कम वसूल झालेली नाही. या जिल्हा परिषदेकडून जमा केलेल्या चलनाच्या प्रती संबंधित जिल्हा परिषदेकडून प्राप्त झाल्या आहेत.

१.४२ परिच्छेद क्र. २.३.७.४ व्यपगत ठेव रकमा महसूल खात्यात जमा न करणे

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहिता, १९६८ च्या नियम २०९ (७) (iii) अनुसार, कुठलीही जमा, जी तिच्या देय दिनांकापासून तीन लेखा वर्षांच्या कालावधीपेक्षा जास्त काळ बेवारशी (unclaimed) राहिल, ती जिल्हा परिषदेच्या खात्यात महसूल शीर्षात व्यपगत ठेव म्हणून जमा करावी लागेल.

दस्तऐवजांच्या पडताळणी दरम्यान असे लक्षात आले की चार जिल्हा परिषदांनी खाली दर्शविल्याप्रमाणे रु १.२६ कोटी एवढी बेवारशी ठेव जिल्हा परिषद खात्याच्या महसूल शीर्षातर्गत जमा केली नाही:

तक्ता ५-व्यपगत ठेवी

(रु. लाखात)

अनु. क्र.	विभागाचे नाव	दावा न करण्याचा अवधी	रक्कम
१	भंडारा	२००८-०९	१२.३९
२	गडचिरोली	२००६-०७ ते २००८-०९	९१.१६
३	लातूर	२००५-०६ ते २००८-०९	८.५९
४	ठाणे (पूर्व)	२००७-०८ ते २००८-०९	९.९०
५	ठाणे (पश्चिम)	२००८-०९	४.४०
एकूण			१२६.४४

शासनाने नमूद केले की चार जि. प. पैकी जिल्हा परिषद, भंडाराने रु. ९.४६ लाख एवढी रक्कम जिल्हा परिषदेच्या खात्यात महसूली शीर्षातर्गत जमा केली आणि इतर तीन जिल्हा परिषदांमध्ये व्यपगत ठेवी जमा करण्यासंबंधी प्रगतीत आहे. सह सचिव, ग्रा.वि.वि. यांनी निर्गमन परिषदेत नमूद केले की व्यपगत ठेवी जमा करण्यासंबंधी उपयुक्त कार्यवाही करण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सदर परिच्छेदामध्ये उपस्थित केलेल्या आक्षेपांवर खालीलप्रमाणे अभिप्राय देण्यांत येत आहेत.

भंडारा जिल्हा परिषदेकडे सन २००८-०९ या वर्षाअखेर महसूली लेखा शिर्षात जमा करण्याची रक्कम रु. १२.३९ लक्ष इतकी नसून ती रु. ३०.६८ लक्ष असल्यामुळे माहे जुलै २०१२ मध्ये महसूली खात्यात जमा करण्यांत आलेली आहे.

गडचिरोली जिल्हा परिषदेने सन २००६-०७ ते २००८-०९ या कालावधीचे रु. ९१.१६ लक्ष इतक्या रकमेच्या ठेवी व्यपगत करून महसूली लेखाशिर्षात जमा केलेली आहे.

लातूर जिल्हा परिषदेने सन २००५-०६ ते २००८-०९ या वर्षातील व्यपगत ठेवीची रक्कम रु. ८.५९ लक्ष जिल्हा परिषदेच्या महसूल शिर्षामध्ये जमा केलेली आहे व त्या त्या वर्षातील तीन वर्षापेक्षा जास्त कालावधीच्या व्यपगत ठेवी जमा करण्यांत आलेल्या आहेत.

ठाणे जिल्हा परिषदेने विविध विभागाकडील ठेकेदारांच्या ठेवीची देय दिनांक व कामाचा दोषदायित्वाचा कालावधी लक्षात घेवून सन २०१०-११ अखेर रु. २२७.६५ लक्ष रकमेच्या ठेवी व्यपगत करून महसूली खाती वर्ग केलेल्या आहेत.

यामध्ये ठाणे (पूर्व) च्या रु. ९.९० लक्ष आणि ठाणे (पश्चिम) च्या रु. ४.४० लक्ष रकमेचा समावेश आहे. तसेच सन २०१०-११ पर्यंत प्रलंबित असलेली रु. ३०३.४१ लक्ष च्या ठेवी व्यपगत करून महसूली खाती जमा करण्यांत आलेल्या आहेत.

१.४३ परिच्छेद क्र. २.३.७.५ अग्रीमांचे समायोजन न करणे :-

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहितेच्या नियम २२० अनुसार प्रलंबित अग्रीम कमीत कमी ठेवावयास पाहिजे आणि समायोज्य सर्व बाबी वेळेवर समायोजित करावयास पाहिजेत.

सहा जिल्हा परिषदांच्या अग्रिम पुस्तिकांच्या पाहणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की १९७७ ते २०१२ दरम्यान विविध बाबींसाठी काढण्यात आलेली रु ५९.०१ लाख एवढी अग्रिम राशी खाली दर्शविल्याप्रमाणे असमायोजित राहिली:

तक्ता ६-प्रलंबित अग्रिम

(रु लाखात)

अनु. क्र.	जिल्हा परिषदेचे नाव	अग्रिमाचा अवधि	रक्कम
१	लातूर	०९/२०११	३.२०
२	गडचिरोली	७/९९ ते २/११	०.५९
३	नाशिक	११/७७ ते ६/९२	०.७१
४	नांदेड (उत्तर)	८/२०११	०.५७
५	अकोला	२००१-०२ ते २०११-१२	४८.३१
६	जालना	१९९५-१९९९	५.६३
एकूण			५९.०१

शासनाने नमूद केलेल्या सहा जि. प. पैकी जिल्हा परिषद, लातूरने रु ३.२० लाख एवढी संपूर्ण रक्कम आणि जिल्हा परिषद, गडचिरोलीने रु ०.४० लाख (रु ०.५९ लाख पैकी) वसूल केले. इतर चार जिल्हा परिषदांमध्ये रक्कम वसूलीची कार्यवाही प्रगतीत आहे.

सह सचिव, ग्रा. वि. वि. यांनी निर्गमन परिषदेत नमूद केले की न फेडलेल्या अग्रिमांच्या वसूलीसंबंधी उपयुक्त कार्यवाही करण्यात येईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहितेच्या नियम २२० अनुसार प्रलंबित अग्रिम कमीत कमी ठेवावयास पाहिजे आणि समायोज्य सर्व बाबी वेळेवर समायोजित करावयास पाहिजेत.

जिल्हा परिषद लातूर, गडचिरोली व नाशिक यांनी अग्रिमांचे समायोजन पूर्ण केले आहे. उर्वरित जिल्हा परिषदांची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे:-

अ.क्र	जिल्हा परिषदेचे नाव	अग्रिमाचा अवधि	प्रलंबित अग्रिम रक्कम	समायोजित रक्कम	शासनाचे अश्रिपाय
१.	लातूर	०९/२०११	३.२०	३.२०	समायोजन पूर्ण
२.	गडचिरोली	७/९९ ते २/११	०.५९	०.५९	समायोजन पूर्ण
३.	नाशिक	११/७७ ते ६/९२	०.७१	०.७१	समायोजन पूर्ण
४.	नांदेड (उत्तर)	८/२०११	०.५७	-	कार्यवाही अंतिम टप्प्यात आहे.
५.	अकोला	२००१-०२ ते २०११-१२	४८.३१	-	अग्रिम समायोजनासाठी संबंधित विभागाकडून अनुदान अप्राप्त असल्याने अग्रिम प्रलंबित आहेत. तथापि त्यासाठी पाठपुरावा चालू आहे.
६.	जालना	१९९५-९९	५.६३	-	अग्रिम रकमा ह्या सन १९९५ ते १९९९ या कालावधीतील आहेत, डांबर खरेदी शालेय आरोग्य तपासणी इ. बाबी साठीचे अग्रिम असून समायोजनाची कार्यवाही चालू आहे.

सर्व जिल्हा परिषदांना दिनांक ११ डिसेंबर, २०१५ रोजीच्या पत्रान्वये प्रलंबित अग्रिम समायोजनाबाबत स्पष्ट निर्देश दिले आहेत.

१.४४ परिच्छेद क्र. २.३.८ कामांचे कार्यान्वयन :-

प्रकल्पांचे कार्यान्वयन प्रभावी, मितव्ययी आणि कार्यक्षमता पूर्वक झाले पाहिजे. पारदर्शक बोली प्रक्रिया, निविदा वाटप, सुरु असलेल्या प्रकल्पांचे पर्याप्त पर्यवेक्षण आणि दिलेल्या कालावधीत इच्छित उद्दीष्टांची पूर्णता करून प्रकल्प पूर्ण होणे या बाबींची खातरजमा प्रकल्पांच्या कार्यान्वया दरम्यान व्हावयास हवी.

निवडलेल्या सर्व जिल्हा परिषदांच्या कामांचे कार्यान्वयनाचे पुनरिक्षण करते वेळी अनेक त्रुटी आढळून आल्या जसे- प्रकल्प पूर्ण करण्यात विलंब, चूकीचे दर विलेखण, कामाच्या पूर्ण बाबींचे कार्यान्वयन झाले नसतांनाही पूर्णता प्रमाणपत्र देणे आणि इतर अग्राह्य प्रदान करण्याची प्रकरणे, यापैकी काही प्रकरणे खालील परिच्छेदांमध्ये चर्चिते केले आहेत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही. परिच्छेदात केवळ वस्तुस्थिती नमूद केलेली आहे.

१.४५ परिच्छेद क्र. २.३.८.१ कमकुवत प्रकल्प नियोजन :-

परिच्छेद क्र. २.३.८.१(अ) आवश्यक अधिकृत परवानगी शिवाय कामे सुरु करणे :-

प्रकल्पांच्या सुरळित कार्यान्वयनासाठी संबंधित प्राधिकरणांकडून जसे की- वन विभाग, अखिल भारतीय महामार्ग प्राधिकरण (NHAI) इत्यादि काम सुरु करण्याआधी आवश्यक अधिकृत परवानगी प्रमाणपत्र प्राप्त करून घ्यावे लागतात.

जिल्हा परिषद सोलापूरच्या दस्तऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळून आले की, एका कंत्राटदाराला सहा महिन्यात पूर्ण करण्याच्या अटीवर निविदा किंमत रु. १९.४३ लाख किंमतीत प्राथमिक आरोग्य केंद्र, बोरामणी येथील सुरक्षा (कुंपण) भिंत बांधण्याचे काम देण्यात आले (मार्च २०११). कंत्राटदाराने रु. १६.८२ लाखाचे काम करून ते काम थांबविले (जानेवारी २०१२) कारण सुरक्षा भिंत राष्ट्रीय महामार्ग (क्र. ९) ला लागून होती असा आक्षेप NHAI ने घेतला.

शासनाने सांगितले की सुरक्षा भिंत जिल्हा परिषदेने आधीच बांधलेल्या काटेरी कुंपणाभोवती बांधली होती. तथापि, चार-पदरी मार्गाला मान्यता मिळाल्यानंतर सुरक्षा भिंत चार-पदरी मार्गाच्या क्षेत्रात असण्याचा आक्षेप NHAI ने घेतला.

आवश्यक परवानगी न घेता कामांची सुरुवात केल्यामुळे रु. १६.८२ लाखाचा निधी, वेळ आणि खर्च वाढण्याच्या जोखिमेसह अडकून राहिला.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

मौजे बोरामणी, ता. दक्षिण सोलापूर येथील प्राथमिक आरोग्य केंद्रास संरक्षक भिंत बांधण्याचे काम जिल्हा परिषद मालकीच्या जागेतच सुरु करण्यात आले होते. राष्ट्रीय महामार्ग क्र.९ चे चौपदरीकरणाचे काम हे तदनंतर मंजूर झाले होते आणि त्यात जिल्हा परिषद मालकीतील जागेचा काही भाग जाणार होता. तथापि, संरक्षक भिंतीचे काम तत्पूर्वी मंजूर झालेले असल्याने सदर काम सुरु करताना NHAI प्राधिकरणाची पूर्व परवानगी घेण्याचा प्रश्न उद्भवत नव्हता. मात्र यापुढे जिल्हा परिषदांनी कामे सुरु करण्यापूर्वी जागेच्या उपलब्धतेची खात्री करण्याबाबत सुचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत.

१.४६ २.३.८.१(ब) विद्युतीकरणाचे काम अपूर्ण राहिल्यामुळे सुपूर्द करण्यामध्ये झालेला विलंब :-

जिल्हा परिषद गडचिरोली आणि नांदेड यांच्या दस्तावेजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळून आले की जरी चार प्राथमिक आरोग्य केंद्रांच्या (प्रा.आ.के.) (तीन गडचिरोली मध्ये आणि एक नांदेडमध्ये) इमारतीची नागरी कामे मार्च २०१० आणि सप्टेंबर २०११ दरम्यान, रु. २.४३ कोटी रक्कम खर्चून पूर्ण करण्यात आली तरीही ती उपभोक्त्यांना सुपूर्द करण्यात येऊ शकली नाहीत (मे २०१२) कारण त्यातील विद्युतीकरणाच्या कामांना सुरुवात झाली नव्हती. सविस्तर तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

तक्ता ७-पूर्ण झालेल्या प्रा.आ.के. इमारतीच्या विद्युतीकरणाची कामे पूर्ण न होणे.

अनु. क्र.	प्रा.आ.के. चे नाव	कार्यादेशाचा दिनांक	नागरी कामाची किंमत	पूर्ण होण्याचा दिनांक
१	प्रा.आ.के. तोडसा (गडचिरोली)	१३.०३.२००८	४९.९०	३१.०३.२०१०
२	प्रा.आ.के. आरेवाडा (गडचिरोली)	०६.०८.२००८	५१.१३	०७.०९.२०११
३	प्रा.आ.के. महागांव (गडचिरोली)	११.१२.२००९	६१.७९	०७.०९.२०११
४	प्रा.आ.के. बाराडश्वाला (नांदेड)	फेब्रुवारी २००८	८०.१४	मार्च २०११

शासनाने स्पष्ट केले की, गडचिरोलीतील दोन प्रा.आ. के. इमारती विद्युतीकरणाची कामे पूर्ण झाल्यावर ऑगस्ट २०१२ मध्ये उपभोक्त विभागाला सुपूर्द करण्यात आल्या आणि तिस-या इमारतीमधील विद्युतीकरणाचे काम प्रगतीत आहे. शासनाने नांदेड प्रा.आ. के. इमारतीच्या स्थितीबाबत कुठलेही उत्तर दिले नाही.

वरील प्रकरणामुळे हे स्पष्ट होते की नागरी आणि विद्युतीकरणाची कामे एकमेकांशी जुळते न ठेवल्यामुळे न केवळ रु. २.४३ कोटी एवढी राशी दोन वर्षे अडवून ठेवण्यात आली तर महत्वपूर्ण मालमत्ता उपभोक्त्याला सुपूर्द करण्यात सुध्दा विलंब झाला.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र तोडसा, महागाव व आरेवाडा जिल्हा गडचिरोली तसेच प्राथमिक आरोग्य केंद्र बाराडश्वाला जिल्हा नांदेड विद्युतीकरणाची कामे पूर्ण झाल्यानंतर संबंधित उपभोक्त्यांकडे सुपूर्द करण्यात आलेली आहेत.

१.४७ २.३.८.१(क) भूसंपादन न करता कामाचे वाटप आणि कार्यस्थळ सुपूर्द करण्यात विलंब.

महाराष्ट्र लोक निर्माण संहितेच्या नियम २५१ अनुसार कुठल्याही कामाची सुरुवात भूसंपादनाविषय करू नये.

(i) दस्तावेजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळून आले की, मार्च २००७ ते मार्च २०१२ दरम्यान चार जिल्हा परिषदेमध्ये रु. ३.०८ कोटी रकमेची ६९ कामे जागेच्या उपलब्धतेची खातरजमा न करता देण्यात आली. परिणामी, जरी कामे पूर्ण करण्याचा कालावधी खाली दर्शविल्याप्रमाणे २ ते १२ महिने होता ही कामे मे २०१२ पर्यंत सुरु होऊ शकली नाहीत :

तक्ता ८-भू-संपादनाशिवाय काम बहाल करणे

(रु. कोटी मध्ये)

अनु. क्रमांक	जिल्हा परिषदेचे नाव	कामांची संख्या	कार्यादेशाचा अवधि	कार्यादेशानुसार काम पूर्ण पूर्ण करण्याचा अवधि	अंदाजित रक्कम
१.	गडचिरोली	६	फेब्रुवारी २०१० ते फेब्रुवारी २०११	२-१२ महिने	०.४५
२.	नाशिक	२४	डिसेंबर २०१० ते मार्च २०१२	२-१२ महिने	०.९६
३.	लातूर	३२	मे २०१०	२-१२ महिने	१.१९
४.	ठाणे (पूर्व)	०७	मार्च २००७ ते ऑगस्ट २०११	२-१२ महिने	०.४८
एकूण		६९			३.०८

जिल्हा परिषद नाशिक ने बहाल केलेल्या कामांसाठी आवश्यक ती जागा संबंधित विभागांनी ऑक्टोबर २०१२ पर्यंत उपलब्ध न केल्याची पुष्टी शासनाने केली.

भूमी संपादन न करता कामे बहाल केल्यामुळे महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम संहितेच्या तरतुदीचे उल्लंघन झाले. परिणामी ज्यासाठी कामे हाती घेतली ते उद्दिष्ट साध्य झाले नाही. कमकुवत नियोजनामुळे कंत्राटदाराला मुदत वाढ देणे भाग पडले आणि मर्यादेबाहेर किंमत वाढल्या.

(ii) प्राथमिक आरोग्य केंद्र, भाक्रोंडी, जिल्हा गडचिरोली, येथील स्टाफ क्वार्टर्स (युनिट I आणि II) बांधण्याचे काम दोन कंत्राटदारांना ऑक्टोबर २००७ मध्ये (युनिट I) आणि ऑगस्ट २००७ मध्ये (युनिट II) रु. १६.८२ लाख किंमतीला बहाल करण्यात आले. कागदपत्रांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळले की, कंत्राटदाराला बांधकामासाठी मुक्रर केलेली जागा देण्यात चार वर्षांपेक्षा जास्त विलंब झाला. परिणामी, दरम्यानच्या काळात साहित्याच्या किंमतीत वाढ झाल्यामुळे कंत्राटदाराने काम करण्यास असमर्थता दर्शविली. कामांची पुन्हा निविदा काढण्यात आली आणि ती कामे परत जुलै २०११ (युनिट I) आणि डिसेंबर २०११ (युनिट II) मध्ये त्याच कंत्राटदारांना रु. ३२.०६ लाख या किंमतीवर बहाल करण्यात आले, ज्यामुळे किंमतीत रु.१५.०७ लाखांची वाढ झाली.

शासनाने मान्य केले की, स्टाफ क्वार्टर्स (युनिट I) बांधकामात विलंब झाला परंतु स्टाफ क्वार्टर्स (युनिट II) संबंधात शासनाने कुठलेही स्पष्ट उत्तर दिले नाही.

(iii) नऊ जिल्हा परिषदांच्या दस्तांऐवजांच्या पाहणीत असे निदर्शनास आले की, काही प्रकरणांमध्ये जागेची अनुपलब्धता, प्रशासनिक बंधन जसे की विभाग आणि उपविभाग स्तरावर समन्वय/संसूचनेचा अभाव, स्थानिक प्रश्न आणि कार्यस्थळाचे निर्बाध (site clearance) अशा अडचणींमुळे, मार्च २०१२ पर्यंत रु.१८.२४ कोटी एवढ्या मुल्याची ३३० कामे सुरु होऊ शकली नाहीत. ही कामे मे २००५ आणि एप्रिल २०११ दरम्यान परिशिष्ट-XIII मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे बहाल करण्यात आली होती.

या लेखापरीक्षा निरीक्षण संबंधात शासनाने कुठलेही उत्तर दिले नाही.

कार्यादेश पारित केल्यानंतरही कामांची सुरुवात न होणे हे जिल्हा परिषदेच्या सदोष नियोजनाचे निदर्शक आहे.

जिल्हा परिषद, नांदेड ने तालुका कंधार मध्ये प्रा.आ.कें. च्या बांधकामासाठी निविदा मागविली (मार्च २००९). ऑगस्ट २००९ मध्ये सर्वात कमी किंमत असलेले मेसर्स बिल्डवेल कन्स्ट्रक्शन (कंत्राटदार) ची रु.१२५.७९ लाख रकमेची निविदा स्वीकृत करण्यात आली. तथापि, कंत्राटदाराला कार्यादेश देण्यात येऊ शकला नाही कारण ज्या जागेवर प्राथमिक आरोग्य केंद्र इमारत उभारण्यात येणार होती ती जागा जिल्हा परिषदेच्या आरोग्य विभागाकडून उपलब्ध होऊ शकली नाही.

शासनाने नमूद केले की, निविदा रद्द करण्यात आली.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

लेखापरीक्षा अहवालामध्ये भूमी संपादन न करता परिशिष्ट XIII मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे रु. १८.२४ कोटीची ३३० कामांची यादी देण्यात आली आहे. त्यानुसार संबंधित जिल्हा परिषदेकडून घेण्यात आलेल्या माहितीनुसार सदर कामे ही जिल्हा परिषदेअतर्गत बांधकाम विभागास विविध लेखाशिर्षांतर्गत कामांचे प्रस्ताव मंजूरीसाठी ठेवताना संबंधित ग्राम पंचायतीकडून जागा उपलब्ध करून दिल्यामुळे कामाच्या निविदा निश्चित करण्यात आल्या होत्या. तथापि, कामाचे कार्यारंभ आदेश देण्यात आल्यानंतर गावातील स्थानिक पातळीवर असणारे दोन गटामधील वाद प्रत्यक्ष जागा उपलब्ध न होणे यामुळे कामे सुरु होण्यास विलंब झाला आहे.

काही कामे निविदा निश्चित झाल्यानंतर निधी पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध न झाल्याने देखील कामे विलंबाने झाली आहेत. विविध लेखाशिर्षांतर्गत कामांना वर्षाच्या अखेरीस निधी उपलब्ध होत असल्याने कामांची प्रगती सावकास होते. परिशिष्ट XIII मध्ये नमूद केलेल्या ३३० कामांपैकी २३४ कामे सद्यःस्थितीत पूर्ण झालेली आहेत. उर्वरीत कामे स्थानिक पातळीवर जागा उपलब्ध न झाल्याने रद्द करण्यात आलेली आहेत. तर रस्ते दुरुस्तीची कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून पूर्ण करण्यात आली असल्याने रद्द करण्यात आली आहेत.

लेखापरीक्षणामध्ये घेतलेल्या आक्षेपास अनुसरूनच शासन परिपत्रक ग्रामविकास विभाग दिनांक १५ जून, २०१३ अन्वये जिल्हा परिषद अंतर्गत विविध विकास कामांची अंमलबजावणी/संनियंत्रणाबाबत सर्व जिल्हा परिषदांना सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

वेगवेगळ्या योजना राबवितांना कार्यारंभ आदेश देण्यापूर्वी आवश्यक त्या सुविधा उदा. जमीन, संबंधित प्राधिकरणाची मान्यता व इतर मुलभूत सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत काय याची खातरजमा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद/अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी करावी. तसेच सर्व कामे नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होत आहेत किंवा नाही, त्याचप्रमाणे निविदा सूचनांप्रमाणे काम वेळेवर झाले नाही, तर योग्य तो दंड आकारून ती रक्कम तिजोरीत जमा करणे, याची दक्षता अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी घ्यावी अशा सूचना दिल्या आहेत.

१.४८ परिच्छेद क्र. २.३.८.२ कमकुवत प्रकल्प नियोजन :-

परिच्छेद क्र. २.३.८.२(अ) समाजमंदिराचे अनधिकृतपणे व्यापारी संकूलात रुपांतर :-

स्थानिक क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत निमकर्डा, जिल्हा अकोला पशुचिकित्सालयाजवळ समाजमंदिराच्या बांधकामासाठी जिल्हाधिकारी, अकोला यांनी जुलै २००९ मध्ये रु.९.९७ लाख इतक्या किंमतीस प्रशासनिक मान्यता? दिली. जिल्हा परिषद, अकोला द्वारे फेब्रुवारी २०१० मध्ये हे काम ग्राम पंचायत, निमकर्डाला सहा महिन्यांच्या मुदतीत पूर्ण करण्यासाठी सोपविण्यात आले. हे काम रु.७.८९ लाख एवढी रक्कम खर्चून पूर्ण करण्यात आले (ऑगस्ट २०१०) आणि उप-अभियंता, उप-विभाग बालापूर यांनी कार्यकारी अभियंता, जिल्हा परिषद अकोलाच्या वतीने पूर्णता प्रमाणपत्र (CC) निर्गमित केले. ऑगस्ट २०१२ मध्ये जिल्हा परिषद अकोलाच्या कर्मचा-यांसोबत लेखापरीक्षाद्वारे जागेच्या संयुक्त प्रत्यक्ष पाहणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, समाजमंदिराच्या नियोजित जागेवर व्यापारी संकूल बनविण्यात आले आहे:

शासनाने ही बाब मान्य केली आणि असे सांगितले की, समाजमंदिराच्या हस्तांतरण नंतर ग्रामपंचायत, निमकर्डाने अनधिकृतपणे बदल केले.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

मा. आमदारांच्या स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत सदर काम हाती घेण्यात आलेले आहे.

निमकर्दा, सामाजिक सभागृह या कामाची कार्यान्वयन यंत्रणा ग्रामपंचायत होती. त्यांनी करारानुसार काम पूर्ण केलेले आहे. सदर काम पूर्णत्वानंतर ग्रामपंचायतीला हस्तांतरीत करण्यात आले. त्यानंतर ग्रामपंचायतीने त्याचा ठराव क्र.९, दिनांक २९-३-२०१० नुसार ठराव पारीत करून ग्रामपंचायतीच्या स्वनिधीतील खर्चाने सदर सामाजिक सभागृहाला पार्टीशन वॉल बांधून ग्रामपंचायतीच्या उत्पन्न वाढविण्याच्या दृष्टीने गाळयामध्ये रुपांतरीत केल्याचे ठरावावरून दिसते.

अशा प्रकारच्या बांधकामाचे जिल्हा परिषदेचे कोणतेही धोरण नाही. तसेच अशा प्रकारचा निर्णय सर्व ग्रामपंचायतीला लागू करण्याचा प्रश्नच नाही.

१.४९ परिच्छेद क्र. २.३.८.२(ब) कामाच्या काही घटकांचे कार्यान्वयन झालेले नसतांना ही पूर्णता प्रमाणपत्राचे अनियमित वितरण :-

प्राथमिक आरोग्य केंद्र बांधकामाच्या नागरी कामाच्या काही घटकांचे कार्यान्वयन निविदेतील शेड्युल-ब (निविदेनुसार करावयाच्या बाबीची यादी) मध्ये तरतुद असुनही कंत्राटदारा द्वारा करण्यात आले नाही. तरीही, तीन जिल्हा परिषदेतील कार्यान्वयन अभिकरणाने पूर्णता प्रमाणपत्र वितरीत करुन कंत्राटदाराला अंतिम देयक प्रदान केले. सविस्तर तपशील खालील प्रमाणे आहे :

तक्ता क्र. ९-कामांचे कार्यान्वयन झाले नसतांनाही पूर्णता प्रमाणपत्राचे अनियमित वितरण

जिल्हयाचे नाव	कामाचे नाव	काम बहालीचा दिनांक	करार किंमत/ काम पूर्णतेची किंमत (रु. लाखात)	कराराप्रमाणे काम पूर्णतेचा दिनांक/काम पूर्णतेचा वास्तविक दिनांक	पूर्णता प्रमाणपत्र वितरणाचा दिनांक	शिल्लक कामाचा तपशील (शिल्लक कामाची किंमत)
गडचिरोली	आरेवाडा, प्रा. आ. कें. इमारतीचे बांधकाम	६.८.०८	४८.६६ ५१.०८	०५.०५.०९ ०७.०९.११	०७.०९.११	प्लोरिंग, प्लंबिंग, स्कटिंग, डॅडो आणि स्वच्छता कामे (रु.६.४९लाख)
गडचिरोली	महागांव प्रा. आ. कें. इमारतीचे बांधकाम	११.१२.०९	५२.३९ ६१.८०	१०.०९.१० ०७.०९.११	०७.०९.११	प्लोरिंग, प्लंबिंग, स्कटिंग, डॅडो आणि स्वच्छता कामे (रु.६.३९लाख)
नांदेड (दक्षिण)	प्रा. आ. कें. इमारतीचे बांधकाम आणि वैद्यकीय अधिकारी क्वार्टर्स पेन्नुरचे बांधकाम	०१.०३.०८	९९.९५ १०२.८३	२८.०२.०९ ०२.०६.०९	२९.०६.१०	स्कटिंग आणि डॅडो, कपाटाचे दार, आंतरिक सिमेंट प्लास्टर आणि स्वच्छता कामे (रु.३.८२ लाख)
सोलापूर	भांदाकावटे प्रा. आ. कें. इमारतीचे बांधकाम	१३.०२.०९	४६.०२ ४४.६८	१२.०२.१० ०८.१०.१०	०८.१०.१०	स्कटिंग आणि डॅडो कपाटाचे दार, मोजेइक टाईल्स (रु. १.८३ लाख)

शासनाने फक्त जिल्हा परिषद गडचिरोली संदर्भात स्पष्टीकरण दिले आहे. त्यांनी असे मत मांडले की, कामाच्या ज्या बाबी अकार्यान्वित आहेत असे सांगितले आहेत. वस्तुतः त्या बाबी कार्यान्वित झाल्या आहेत परंतु मोजमाप पुस्तिकेत त्यांची नोंद झाली नाही.

उत्तर असमर्थनीय आहे कारण पूर्ण झालेल्या प्रत्येक कामाची नोंद मोजमाप पुस्तिकेत न चुकता व्हावयासच हवी.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

जिल्हा परिषद गडचिरोली यांनी MB Book मध्ये कामांच्या नोंदी तसेच देयक अदा केल्याच्या नोंदी घेतल्या आहेत.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र, भंडारकवटे तालुका दक्षिण सोलापूर येथील इमारतीचे फराशीकरण करताना अंदाजपत्रकातील वाव बदलून (उदा.मोझॅक टाईल्स- सिरॅमिक टाईल्स) काम पूर्ण करण्यात आलेले आहे. या सर्व परिमाणाची मोजमाप नोंदवही पुस्तिकेत नोंद घेण्यात आली आहे.

इमारतीचे काम अपूर्ण ठेऊन काम पूर्णत्वाचा दाखला देण्यात आलेला नाही. सदर इमारत वेळीच हस्तांतर करून उपभोक्ता कार्यालयाकडे वर्ग केलेली आहे. सद्यःस्थितीत २०१०-११ पासून प्राथमिक आरोग्य केंद्र, भंडारकवटे तालुका दक्षिण सोलापूर ची इमारत वापरात आहे.

१.५० परिच्छेद क्र. २.३.८.२(क) अपूर्ण कामांमुळे निधी अडकून पडणे

हाती घेतलेल्या सर्व कामांचे कार्यान्वयन वेळेत पूर्ण झाले पाहिजे जेणेकरून ज्यांच्यासाठी ही कामे करावयाची होती त्यांना त्यांचा वांछित उपयोग व्हावयास हवा. निवडलेल्या १२ जिल्हा परिषदांच्या दस्ताऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळले की, नोव्हेंबर २००४ आणि ऑक्टोबर २०११ दरम्यान रु. २८.८८ कोटी एवढ्या मुल्याच्या १९६ रस्ता आणि इमारतीच्या कामांसाठी कार्यादेश पारित झाले होते परंतु परिशिष्ट—XIV मध्ये दाखिल्यानुसार, रु.१७.५५ कोटी एवढी प्रचंड राशी खर्च करूनही मार्च २०१२ पर्यंत कामे अपूर्ण राहिली.

निवडक कामांच्या नमुना चाचणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, बरीचशी कामे अर्धवट पूर्ण झाली आहेत जसे की, अपूर्ण फराशीकरण (flooring), इमारतीचे प्लास्टरींग (plastering) आणि विद्युत जोडणीचे काम करणे आणि रस्त्यांची अपूर्ण डांबरीकरणांची कामे, परिणामी रु. १७.५५ कोटी एवढा निधी अडकून राहिला.

शासनाने या लेखापरीक्षा आक्षेपाबाबत कुठलेही उत्तर दिले नाही.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

लेखापरीक्षा अहवालामध्ये परिशिष्ट XIV मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे अपूर्ण कामांमुळे रु.२८.८५ कोटीची १९६ कामांची यादी देण्यात आली आहे. त्यानुसार संबंधित जिल्हा परिषदेकडून घेण्यात आलेल्या माहितीनुसार सदर कामे ही जिल्हा परिषदेअंतर्गत बांधकाम विभागास विविध लेखाशिर्षांतर्गत कामे मंजूर होताना संबंधित ग्राम पंचायतीकडून जागा उपलब्ध करून दिल्यामुळे कामाच्या निविदा निश्चित करण्यात आल्या होत्या. तथापि, कामाचे कार्यारंभ आदेश देण्यात आल्यानंतर गावातील स्थानिक पातळीवर असणारे दोन गटांमधील वाद प्रत्यक्ष जागा उपलब्ध न होणे यामुळे कामे सुरु होण्यास विलंब होतो.

विविध लेखाशिर्षांतर्गत कामांना वर्षाच्या अखेरीस निधी उपलब्ध होत असल्याने कामांची प्रगती सावकाश होते. परिशिष्ट XIV मध्ये नमूद केलेल्या १९६ कामांपैकी १३० कामे सद्यःस्थितीत पूर्ण झालेली आहेत. उर्वरित कामे स्थानिक पातळीवर जागा उपलब्ध न झाल्याने रद्द करण्यात आलेली आहेत. तर रस्ते दुरुस्तीची कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून पूर्ण करण्यात आली असल्याने रद्द करण्यात आली आहेत.

१.५१ परिच्छेद क्र. २.३.८.२(ड) रस्त्याच्या मध्ये टप्पा भिंतीचे बांधकाम करणे :-

जिल्हा परिषद भंडारा द्वारा वल्ली-लोनारा-खुर्जा मध्ये रस्ता दुरुस्तीचे काम एका कंत्राटदाराला रु .३२.४७ लाख निविदा किंमतीत बहाल करण्यात आले (जानेवारी २०११). कंत्राटदाराने मार्च २०११ मध्ये हे काम पूर्ण केले ज्यासाठी त्याला रु.३१.८७ लाख एवढी रक्कम प्रदान करण्यात आली. लेखापरीक्षा आणि जिल्हापरिषद कर्मचा-याच्या जुलै २०१२ मधील प्रत्यक्ष पडताळणीत असे निदर्शनास आले की, एप्रिल २०१२ मध्ये दोन टप्पा भिंती (८ मीटर x ४ मीटर) सिंचन विभागाद्वारे रस्त्याच्या मध्ये बांधण्यात आल्या. या भिंतींमुळे छायाचित्रात दाखविल्याप्रमाणे न केवळ ५० मीटर लांबीच्या रस्त्यात अडथळा निर्माण झाला तर त्या जागी रस्त्याची वाहतूक बंद होऊन तेथून ती वाहतूक वळवावी लागते.

शासनाने नमुद केले की, या मार्गावरील टप्पा भिंत (Phase walls) गोसीखुर्द सिंचन प्रकल्पाच्या डावा कालवा विभागाने जिल्हा परिषदेच्या पूर्व परवानगी शिवाय बांधली आहे.

या प्रकरणामुळे दोन्ही विभागांमध्ये समन्वयाचा अभाव स्पष्टपणे दिसतो. रस्त्यांचे नुकसान होऊन रस्त्यांची जोडणी तोडली जाते आणि सार्वजनिक निधी वाया जातो.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सादर फेसवॉल रस्त्याच्या मधोमध नसून रस्त्याच्या दोन्ही बाजूंना बांधण्यात आलेल्या आहेत. पुलाचे बांधकाम सुरु करताना वळण मार्गाचे काम करण्यात आले होते. वळण मार्ग खडीपृष्ठभागाचा असून त्यावरून वाहतूक सुरळीत सुरु आहे. वळण मार्गावरून वाहतूक सुरळीतपणे सुरु असल्याने वळण मार्गाचे डांबरीकरण करण्यात आलेले नाही.

१.५२ परिच्छेद क्र. २.३.९ संनियंत्रण आणि अंतर्गत नियंत्रण

परिच्छेद क्र. २.३.९.१ निरीक्षण आणि संनियंत्रणाचा अभाव :-

प्रभावी संनियंत्रण आणि अंतर्गत नियंत्रण हे जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाने हाती घेतलेल्या योजना/कामे यांच्या परिणामकारक कार्यन्वयनासाठी अत्यंत महत्वाचे आहे.

निवडलेल्या सर्व जिल्हा परिषदांच्या दस्ताऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, कार्यकारी अभियंता द्वारा अधीक्षक अभियंता आणि ग्राम विकास विभाग यांना केवळ प्रगती अहवाल (भौतिक आणि आर्थिक प्रगती दर्शविणारा) सादर करण्यात येतो.

महाराष्ट्र शासनाच्या मे १९८९ च्या परिपत्रकानुसार कार्यकारी अभियंत्यांनी मुख्य लेखा आणि वित्त अधिकारी यांना कंत्राटदाराचे देयक प्रदानासाठी सादर करतांना कार्यान्वयित कार्याची स्थितीदर्शक निरीक्षण टिप्पणी, जसे की, काम मंजूर योजनेप्रमाणे कार्यान्वयित होत आहे अथवा नाही, कामाची प्रगती कराराच्या शर्तीनुसार आहे, वापरापूर्वी साहित्याचे परीक्षण झाले अथवा नाही झालेल्या कामांचे मोजमाप झाले आहे, वेळोवेळी गुणवत्ता नियंत्रण परीक्षण झाले आहे, इत्यादी, सादर केली पाहिजे. परंतु असे लक्षात आले की, कामांची टक्केवारी तपासणी वगळता, इतर कुठल्याही प्रकाराची विहित चाचणी कार्यकारी अभियंता द्वारा करण्यात आली नाही.

शासनाने नमुद केले की, कामाचे निरीक्षण आणि गुणवत्ता नियंत्रण या संबंधी दिनांक १० सप्टेंबर २०१२ च्या शासन निर्णयात सविस्तर मार्गदर्शक तत्वे देण्यात आली आहेत.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

जिल्हा परिषदांच्या बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येणारी सर्व कामे नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होत आहेत किंवा नाही, निविदा सुचनांप्रमाणे काम वेळेवर झाले नाही तर योग्य तो दंड आकारण्याबाबत सर्व जिल्हा परिषदांना दि. १५ जून, २०१३ रोजीच्या शासन परिपत्रकान्वये सुचना देण्यात आलेल्या आहेत.

१.५३ परिच्छेद क्र. २.३.९.२ दोष दायित्व अवधि निविदेच्या कलमांत अंतर्भूत नसणे :-

दोष दायित्व अवधि हा बांधकाम प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतरचा असा ठराविक कालावधी असतो ज्यात कंत्राटदाराला अधिकार असतो की, तो कार्यस्थळावर परत येवून दोषांचे निवारण करू शकतो. सामान्यतः दोष दायित्व अवधि १२ महिन्यांचा असतो. कराराच्या कलमांतर्गत दोष दायित्व अवधिचा समावेश नसणे हे शासनाच्या आर्थिक हिताच्या विरोधात आहे.

पुणे आणि अकोला जिल्ह्यांत रु. २.९७ कोटी किंमतीच्या २० कामांच्या करारांच्या नमुना चाचणीत, परिशिष्ट-XV मध्ये दर्शविल्यानुसार, असे निदर्शनास आले की, दोष दायित्व अवधि संबंधी कलम निविदेत समाविष्ट नव्हते. ही कामे नोव्हेंबर २०१० ते फेब्रुवारी २०१२ दरम्यान पूर्ण करण्यात आली.

शासनाने संबंधित जिल्हा परिषदांकडून यासंबंधी स्पष्टीकरण मागविले असल्याचे सांगितले.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

पुणे व अकोला जिल्हा परिषदांनी नोव्हेंबर २०१० ते फेब्रुवारी २०१२ केलेल्या कामांच्या संबंधात दोष दायित्व अवधी संबंधी कलम निविदेत समाविष्ट नव्हते याबाबत संबंधित जिल्हा परिषदांकडून स्पष्टीकरण मागविण्यात आलेले आहे.

१.५४ परिच्छेद क्र. २.३.१० निष्कर्ष :-

‘जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती’ च्या कार्यसिध्दी लेखापरीक्षणात असे निर्दानास आले की, विषय समित्यानी न निवडलेल्या/ शिफारस केलेल्या कामांची मंजूरी जिल्हा नियोजन समिती ने दिली. मंजूर मार्ग योजना (१९८१-२००१) मध्ये नमूद असलेली लक्ष्यांकित रस्ता लांबी ३१ वर्षांच्या कालावधीत कधीही साध्य करता आले नाही. कामगार कल्याण उपकर, अखर्चित अनुदान आणि व्यपगत ठेवी यासंबंधी शासन निर्धारित निर्देशांचे पालन करण्यात आले नाही. जमीन उपलब्धतेची खातरजमा केल्याशिवाय कामे बहाल करण्यात आली, परिणामी कामे सुरु होऊ शकली नाहीत आणि फेर निविदा काढण्यामुळे अतिरिक्त खर्च झाला. अंदाजपत्रके तयार करण्यात दोष होते. कामांच्या कार्यान्वयनावर लक्ष ठेवण्यासाठीचे निरीक्षण आणि संनियंत्रण तंत्र कमकुवत होते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

ग्रामीण व इतर जिल्हा रस्ते यांच्या आराखड्यानुसार लांबीच्या विकासातील तूट भरून काढण्याचा शासनाचा प्रयत्न आहे. जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सादर केलेल्या कामांना वेळेवर मंजूरी देणे व जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सुचविलेल्या कामांची निवड करावी याबाबत नियोजन विभागास कळविण्यात आलेले आहे.

कामगार कल्याण उपकराच्या वसूलीची कार्यवाही प्रभावीपणे करण्याची दक्षता घेण्याबाबत ग्राम विकास विभागाच्या दि.२२ जुलै २०१० रोजीच्या परिपत्रकान्वये सर्व जिल्हा परिषदांना देण्यात आलेल्या आहेत.

जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या कामांचे नियोजन संबंधित प्रशासकीय विभागाने आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीलाच जिल्हा परिषदेला कळविणे. जिल्हा परिषदेने वेळेवर वार्षिक योजना तयार करून मान्यतेसाठी सादर करणे, मंजूर कामांना कार्यारंभ आदेश देण्यापूर्वी आवश्यक त्या सुविधा उदा. जमिन, संबंधित प्राधिकरणाची मान्यता, इतर मूलभूत सुविधा उपलब्ध आहेत काय याची खात्री जिल्हा परिषदेने करणे तसेच करण्यात येणारी काम नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होण्याची दक्षता जिल्हा परिषदांनी घेण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना दि. १५ जून २०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये दिलेल्या आहेत.

१.५५ परिच्छेद क्र. २.३.११ शिफाराशी**शासनाने :**

- ग्राम रस्ते आणि इतर जिल्हा रस्ते यांच्या विकासकार्यात असणारी तूट शीघ्रतेने भरेल याची खात्री करावी.
- जिल्हा नियोजन समितीने प्रकल्प प्रस्ताव काटेकोरपणे निवडावयास हवे आणि विषय समितीद्वारा न निवडलेले/ शिफारस नसलेले प्रकल्प हाती न घेण्याची खात्री केली पाहिजे.
- कामगार कल्याण उपकर, अखर्चित अनुदान आणि व्यपगतठेवी यासंबंधीच्या निर्देशांचे काटेकोरपणे पालन होण्याची खात्री केली पाहिजे.
- कामे बहाल करण्यापूर्वी जमिनीची उपलब्धता आणि मुलभूत सोयी (infrastructure) यांची खातरजमा करावी.
- कामांच्या प्रभावी कार्यान्वयनासाठी कामांच्या निरीक्षण आणि संनियंत्रणात बळकटी आणावी.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

ग्रामीण व इतर जिल्हा रस्ते यांच्या आराखडयानुसार लांबीच्या विकासातील तूट भरून काढण्याचा शासनाचा प्रयत्न आहे.

जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सादर केलेल्या कामांना वेळेवर मंजुरी देणे व जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सुचविलेल्या कामांची निवड करावी याबाबत नियोजन विभागास कळविण्यात आलेले आहे.

कामगार कल्याण उपकराच्या वसुलीची कार्यवाही प्रभावीपणे करण्याची दक्षता घेण्याबाबत ग्रामविकास विभागाच्या दि.२२ जुलै २०१० रोजीच्या परिपत्रकान्वये सर्व जिल्हा परिषदांना देण्यात आलेल्या आहेत.

जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या कामांचे नियोजन संबंधित प्रशासकीय विभागाने आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीलाच जिल्हा परिषदेला कळविणे. जिल्हा परिषदेने वेळेवर वार्षिक योजना तयार करून मान्यतेसाठी सादर करणे, मंजूर कामांना कार्यारंभ आदेश देण्यापूर्वी आवश्यक त्या सुविधा उदा.जमीन, संबंधीत प्राधिकरणाची मान्यता, इतर मूलभूत सुविधा उपलब्ध आहेत काय याची खात्री जिल्हा परिषदेने करणे तसेच करण्यात येणारी कामे नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होण्याची दक्षता जिल्हा परिषदांनी घेण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना दि.१५ जून,२०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये दिलेल्या आहेत.

१.५६ परिच्छेद क्र. ३.२ कमी बोलीची निविदा अस्विकृत केल्यामुळे जादा खर्च :-

शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक), जिल्हा परिषद, वाशिम यांनी ड्युअल डेस्क पुरवठा करण्यासाठीच्या न्यूनतम निविदेची उपेक्षा करून तिसरी न्यूनतम निविदा स्विकृत केल्यामुळे रु.२७.४१ लाखाचा अतिरिक्त खर्च झाला.

१२ अति मागासलेल्या जिल्हयातील २५ तालुक्यात महाराष्ट्र शासनाने “महाराष्ट्र मानव विकास मिशन स्थापित केले (जून २००६) ज्याचा उद्देश मानव विकास निर्देशांक वाढविण्याचा होता. वाशिम जिल्हयातील मंगरुळपीर आणि मानोरा तालुके ह्या मिशन मध्ये निवडले गेले होते. सप्टेंबर, २००९ च्या शासनाच्या आदेशाप्रमाणे खर्च नाविण्यपूर्ण योजना जसे की शिक्षण, स्वास्थ्य, उत्पन्न निर्मिती आणि कर्मचा-यांकरीता प्रोत्साहनपर योजनांवर करावयाचा होता.

शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक) जिल्हा परिषद, वाशिम(EO) यांच्या अभिलेख्यांच्या तपासणीत (फेब्रुवारी २०१२) आढळले की, मुख्य कार्यकारी अधिकारी (EO), जिल्हा परिषद, वाशिम यांचा मंगरुळपीर आणि मानोरातील ८४ शाळेतील ६०३० विद्यार्थ्यांकरीता ३०१५ ड्युअल डेस्कचा पुरवठा करण्यासाठीचा रु.७५.३८ लाखाचा प्रस्ताव जिल्हाधिकारी, वाशिम (DC) यांनी मान्य (जानेवारी २०१०) केला होता. फेब्रुवारी २०१० मध्ये निविदा सूचना प्रसिध्द केली, त्यामध्ये प्रकर्षाने म्हटले होती की, ड्युअल डेस्कला शैक्षणिक मूल्य असावे, ज्याची तांत्रिक समितीकडून पडताळणी होणार होती. निविदासूचनेत असेही म्हटले होते की, त्यात दोन देकार राहतील, एक तांत्रिक आणि दुसरा किंमतीचा, एखादयाचा देकार तांत्रिक दृष्ट्या पात्र ठरल्यास व त्यांच्या नमुन्याला मान्यता मिळाल्यास, त्याचे किंमतीबाबत देकार उघडण्यात येईल.

मार्च २०१० मध्ये निविदा उघडण्यात आल्या आणि तांत्रिक अटींची पूर्तता आणि नमुनेची मान्यता केल्यावर असे आढळले की, ११ पैकी ४ पुरवठादारांचे किंमतीचे देकार उघडण्यासाठी विचारात घेतले. निविदा उघडतेवेळी मेसर्स महावीर कामगार औद्योगिक सहकारी संस्था मर्यादित, बीड (L1 विक्रेता) यांनी दिलेला प्रस्ताव न्यूनतम रु.१,३९१ प्रति ड्युअल डेस्क असा आढळला. तथापि, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, हयांच्या नेतृत्वातील निविदा मूल्यांकन समितीने ड्युअल डेस्क बाबत न्यूनतम दराचा प्रस्ताव शैक्षणिक मूल्य समाधानकारक नसल्याने स्वीकारला नाही. मेसर्स एशियन स्टील, जळगाव, हयांचा रु.२,०११ प्रति ड्युअल डेस्क बाबतचा दुसरा न्यूनतम प्रस्ताव हा सुध्दा विचारात घेण्यात आला नाही, कारण त्यांचे शैक्षणिक मूल्य हलक्या दर्जाचे होते.

लेखा परिक्षणाच्या तपासणीत असे आढळून आले की, L1 विक्रेता पुरवठादार यांनी आवश्यक शैक्षणिक मूल्य असलेले ड्युअल डेस्क प्रति रु. १,३९१ मध्ये पुरवठा करण्याचा प्रस्ताव दिला तरीही हा प्रस्ताव काहीही कारण न देता नाकारण्यात आला. त्याऐवजी तांत्रिकदृष्ट्या पात्र पण तिसरे न्यूनतम (L3) असलेले मेसर्स खोडके इलेक्ट्रॉनिक इंजिनियरिंग, अकोला यांना मार्च २०१० मध्ये वाटाघाटी करून ३,०१५ ड्युअल डेस्क प्रति रु.२,३०० मध्ये पुरवठा करण्याचा आदेश देण्यात आला. (पुरवठा आदेशांची एकूण किंमत रु.६९.३५ लाख होती.)

तांत्रिक बाबींची पूर्तता आणि नमुने मंजूर केल्यानंतर, न्यूनतम प्रस्ताव नाकारण्याची निविदा मूल्यांकन समितीची कारवाई, जनरल फायनांशियल रुल्स, २००५, नियम १५२ आणि हया खरेदीकरीता दिलेल्या निविदा अटींचा भंग करणारी होती. L-1 यांची निविदा तांत्रिक दृष्ट्या परिपूर्ण होती व त्यांचा रु.१,३९१ ड्युअल डेस्क प्रति हा देकार न्यूनतम होता व तो मंजूर करण्यात यावयास हवा होता. जर तांत्रिक दृष्ट्या त्यांच्या प्रस्तावात काही कमी असती तर मूल्यांकन समितीने त्यांची किंमतीची निविदा उघडावयास नको होती. संपूर्ण मूल्यांकन पध्दतीचे उल्लंघन झाले, ज्यामुळे ३,०५१ ड्युअल डेस्कच्या खरेदीत रु.२७.४१ लाखांचा टाळता येणारा अतिरिक्त खर्च झाला.

तत्पश्चात, L-3 यांनी पुरविलेल्या ड्युअल डेस्कची गुणवत्ता ही न्यून दर्जाची आणि दिलेल्या नमुन्यानुसार नव्हती, हे जिल्हाधिकारी, तहसीलदार आणि गट विकास अधिकारी यांच्या निरीक्षणावर आधारित होते.

वस्तुस्थिती मे २०१२ मध्ये शासनाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली, त्यांचे उत्तर जून २०१३ पर्यंत प्रतिक्षित होते.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद आहे.

सदर परिच्छेदाबाबत खालीलप्रमाणे स्पष्टीकरण देण्यांत येत आहे.

यामध्ये निविदा प्राप्त झाल्यानंतर निवड समितीमार्फत विविध टप्प्यावर निर्णय घेवून तदनंतर पुढील टप्प्याची कार्यवाही करण्यांत आलेली आहे.

यामध्ये पहिल्या टप्प्यावर प्राप्त झालेल्या १२ निविदांपैकी सर्व निविदाधारकांचा तुलनात्मक तक्ता तयार करताना त्यामध्ये निविदा प्रसिध्द करताना नमूद केलेल्या एकूण १० अटींनुसार तांत्रिक बाबींची पूर्तता न करणा-या ७ निविदा नाकारण्यांत आल्या आहेत.

टप्पा-२ वर उर्वरित ५ निविदाधारकांनी तांत्रिक बाबींची पूर्तता केल्यामुळे निविदा प्रसिध्द करताना नमूद केलेल्या अटी व शर्तीनुसार ड्युअल डेस्कला शैक्षणिक मूल्य (Educational Value) असणे आवश्यक होते. या अटीनुसार ५ निविदा धारकांनी सादर केलेले डेस्क व बेंचचे नमुने तपासण्यांत आले.

तदनंतर टप्पा -३ वर दरपत्रकांचे लिफाफे उघडण्यांत आलेले आहेत. जाहिर निविदेतील अटींची पूर्तता केलेल्या व शैक्षणिक मूल्यावर आधारित निविदाधारकांची तुलना करण्यांत येऊन कमी बोलीची निविदा व क्रमाने अधिक बोलीची निविदा दर्शविणा-या निविदाधारकांचा क्रम ठरविण्यांत आलेला आहे. यामध्ये सर्वात कमी बोलीची निविदा (एल-१) असलेल्या निविदाधारकाच्या डेस्क व बेंचला शैक्षणिक मूल्य अत्यंत कमी प्रतीचे असल्यामुळे व Pre-Laminated Sheet नसल्यामुळे आणि एल-२ निविदा धारकाच्या डेस्क व बेंचला शैक्षणिक मूल्य कमी प्रतीचे असल्यामुळे व Pre-Laminated Sheet नसल्यामुळे निविदा नाकारण्यांत आली आहे. एल-३ निविदाधारकाच्या डेस्क व बेंचला असलेले उच्च शैक्षणिक मूल्यामुळे आणि वर्गनिहाय शैक्षणिक मुल्यानुसार डेस्क व बेंचचा पुरवठा करण्यांत येईल असे Undertaking दिल्यामुळे निवड समितीने एकमताने निविदाधारकाशी वाटाघाटी करून निविदेमध्ये असलेले दरापेक्षा रु.५० दर कमी करून वरील एल-३ या निविदाधारकास पुरवठा करण्याचे आदेश देण्यांत आले आहेत.

डेस्क व बेंच खरेदी प्रक्रियेसाठी निविदा बोलविण्यात आली होती. त्या अनुषंगाने प्राप्त होणा-या निविदेसोबत डेस्क बेंचच्या नमुन्यांचे परिक्षणासाठी स्वतंत्र तांत्रिक समिती स्थापन करण्यात आली होती. ती खालीलप्रमाणे आहे.—

- (१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी- अध्यक्ष
- (२) मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी - सदस्य
- (३) शिक्षणाधिकारी (माध्य) - सदस्य
- (४) कार्यकारी अभियंता (सशिअ) - सदस्य
- (५) शिक्षण अधिकारी (प्राथ) - सदस्य-सचिव

सदर तांत्रिक समितीकडून प्राप्त डेस्क व बेंचच्या नमुन्याची तपासणी करण्यात आली व त्याचे अभिप्राय नोंदविण्यात आले. त्याचप्रमाणे प्राप्त मालाची तांत्रिक तपासणी शिक्षण अधिकारी (माध्य), शिक्षण अधिकारी (प्राथ), कार्यकारी अभियंता (सशिअ) या त्रयस्थ समितीने केली आहे.

डेस्क व बेंचचे शैक्षणिक मूल्य तपासणीसाठी सक्षम प्राधिकारी म्हणून शिक्षणाधिकारी (प्राथ) व शिक्षणाधिकारी (माध्य) हे आहेत. त्यांचे अभिप्रायानुसार व निविदेतील अटी व शर्तीनुसार सर्व निविदाधारकांच्या उपस्थितीत निवड समिती समोर निविदा पेटी उघडण्यात आली. निविदा पेटी उघडल्यावर प्राप्त १२ (बारा) निविदाधारकांचे फर्मनिहाय तांत्रिक लिफाफा उघडण्यात येवून तांत्रिक बाबींची पूर्तता करणा-या ०७ (सात) निविदा नाकारण्यात आल्या. तांत्रिक बाबींची पूर्तता होत असल्यामुळे ५ निविदा धारकांचे त्याने सादर केलेले डेस्क व बेंचचे नमुने तांत्रिक समितीकडून तपासण्यात आले.

तांत्रिक लिफाफा पात्र असणा-या निविदाधारकांचीच डेस्क व बेंच नमुना व शैक्षणिक मुल्यांची (Educational Value) निवड समितीने तपासणी केली. त्यानुसार खालीलप्रमाणे मत नोंदविले.

(१) टॅक्सीस लाईफ फर्निचर, औरंगाबाद यांचे डेस्क व बेंच शैक्षणिक मूल्य नसल्याचे दिसून आले.

(२) एशियन स्टिल, जळगाव यांचे डेस्क व बेंच शैक्षणिक मूल्य कमी प्रतीचे तथापी स्टिकर लावले असून प्रिलॉमीनेटेड शिट नाही. अल्फाबेट, कलर्स, मॅथस, सायन्स, स्टिकर्स लावलेले आहेत.

(३) शेखर शिट मेटल वर्कस, लातूर यांचे डेस्क व बेंच शैक्षणिक मूल्य असल्याचे दिसून आले.

(४) महावीर कामगार औद्योगिक सहकारी संस्था, बीड यांचे डेस्क व बेंच शैक्षणिक मूल्य अत्यंत कमी दर्जाचे दिसून आले. तसेच प्रिलॉमीनेटेड बोर्ड नाहीत. त्यावर फक्त स्टिकर लावलेले आहेत.

(५) खोडके इलेक्ट्रीकल इंजिनियरींग, अकोला यांचे डेस्क व बेंचवर **Mathematical shape, scale, district map, state map, tables, direction angels** असल्याचे दिसून आले व उच्च दर्जाचे शैक्षणिक मूल्य दिसून आले.

त्यापैकी टॅक्सीज लाईफ स्टार्ईल फर्निचर, औरंगाबाद यांचे डेस्क व बेंचला शैक्षणिक मूल्य नसल्यामुळे दरपत्रकाचा लिफाफा उघडण्यात आला नाही.

निवड समितीने उपरोक्तपणे पाच पात्र निविदांपैकी चार निविदाधारकांचे प्राप्त नमुने तपासणी अंती कमी / जास्त (varying) प्रमाणात शैक्षणिक मूल्य असलेले आढळल्याने त्या चार निविदाधारकांचे दराचे लिफाफे उघडण्यात आल्याचे इतिवृत्तानुसार दिसून येते.

प्राप्त डेस्क व बेंच नमुन्यांचे शैक्षणिक मूल्य अत्यंत कमी व कमी प्रतीचे दिसून आल्याने महावीर कामगार औद्योगिक सहकारी संस्था, बीड (L-1) व एशियन स्टिल, जळगाव (L-2) यांची निविदा नाकारण्यात आली. तथा खोडके इलेक्ट्रीकल इंजिनियरींग, अकोला (L-3) यांचे डेस्क व बेंचला शैक्षणिक मूल्य उच्च दर्जाचे निवड समितीस दिसून आले. त्यामुळे खोडके इलेक्ट्रीकल इंजिनियरींग, अकोला यांची निविदा मंजूर करण्यात आल्याचे इतिवृत्तानुसार दिसून येते.

२.२ — प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेची अंमलबजावणी

साक्ष :-

१.५७ समितीने उक्त परिच्छेदासंदर्भात दि.४ ऑक्टोबर, २०१६, तसेच १९ व २५ जानेवारी, २०१७ रोजी ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या सचिवांची व विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी नवीन रस्ते जोडणीपेक्षा अस्तित्वात असलेल्या रस्त्याच्या उन्नतीकरणाला प्राधान्य या परिच्छेदासंदर्भात महालेखापालांनी काढलेल्या आक्षेपाबाबत ग्रामविकास विभागाच्या सचिवांनी सांगितले की, महालेखाकार कार्यालयाने नवीन रस्ते जोडणी आणि रस्त्याचे उन्नतीकरण या कामांच्या टक्केवारीबाबत आक्षेप घेतला आहे. आक्षेप असा आहे की, नवीन रस्ते जोडणीला विभागाने प्राधान्य दिलेले नाही व रस्त्याच्या उन्नतीकरणाची अधिक कामे केलेली आहेत. याबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी पुढे सांगितले की, सुरुवातीला पीएमजेएसवाय अंतर्गत (प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना) नवीन रस्ते जोडणीच्या कामांवर लक्ष केंद्रीत केले होते. जसजशी ती कामे होत गेली त्याप्रमाणे विभागाने अपग्रेडेशन कामे हाती घेतली आहेत. तथापि, विभागाने दोन्ही कामांना प्राधान्य दिले आहे. नवीन रस्ते जोडणीला आणि रस्त्यांच्या उन्नतीकरण ही दोन्ही कामे व्यवस्थित सुरु आहेत. नवीन रस्ते जोडणीला प्रथम प्राधान्य व रस्त्यांच्या उन्नतीकरणाला दुसरी प्राथमिकता आहे. तथापि, लेखापरीक्षकांनी आपल्या आक्षेपात असे नमूद केले आहे की, 84% work has been done of upgradation. गावांना जोडण्यासाठी किमान एक रस्ता असला पाहिजे, असा या योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. परंतु, विभागाने ही कामे करण्याऐवजी अन्य कामांना जास्त प्राधान्य दिले आहे. रस्त्यांच्या उन्नतीकरणाची कामे त्या मानाने सोपी आहेत. त्या ठिकाणी रस्ता आहे, बाकीच्या व्यवस्था आहेत व त्यामुळे रस्ता उन्नतीकरणाची कामे करणे सोपे आहे. रस्ता उन्नतीकरणाची कामे करणेही आवश्यक आहेत. परंतु, नवीन आणि अपग्रेडेशनच्या कामांची टक्केवारी किती असावी, प्रमाण किती असावे, याबाबत केंद्र शासनाचे काही निकष आहेत का? आणि ते विभागाने पाळले आहेत का? ५०० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेल्या १९२ गावांना सन २०१२-२०१३ पर्यंत रस्ते जोडणी देणे शक्य झाले नाही. सन २०१२ ला १६१ कामे घेण्यात आली. याबाबत समितीने विचारणा केली असता, दरवर्षी नवीन रस्ता जोडणीची काही कामे आणि रस्ता उन्नती करण्याची काही कामे समांतरपणे मंजूर होतात. विभागाला दोन्ही कामे पूर्ण करावयाची आहेत. दोघांचेही हेड एकच आहे. आज आशी परिस्थिती आहेत की, ४२८२ कि.मि. ची नवीन रस्ते जोडणी कामे मंजूर झाली होती व त्यापैकी विभागाने ३७३३ कि.मी. ची कामे पूर्ण केली आहेत. उर्वरित ५४० कि.मी.ची कामे येत्या मार्चपर्यंत पूर्ण होतील. रस्ता उन्नतीकरणाची २२७७३ कि.मी.ची कामे मंजूर असून २०३६३ कि.मी.ची कामे पूर्ण झाली आहेत. २४०० कि.मी.ची कामे अपूर्ण असून ती कामे देखील प्रगतीपथावर आहेत. यावरून असे लक्षात येईल की, नवीन रस्ता जोडणी आणि उन्नतीकरण ही दोन्ही कामे समांतरपणे प्रमाणबद्ध रितीने सुरु आहेत. एकाला प्राधान्य आणि दुस-याला प्राधान्य नाही, असे करण्यात येत नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.५८ या कामांचा दर तीन महिन्यांनी केंद्र शासनाकडून आढावा घेतला जात असतो. नवीन रस्ता जोडणीची कामे प्रलंबित असतील तर ती कामे पूर्ण करून घेण्याबाबत राज्यांकडे पाठपुरावाही केला जातो. त्यामुळे आज महाराष्ट्रातून दोन्ही कामे ही सुरक्षित टप्प्यावर आहेत आणि मार्च महिन्यापर्यंत उर्वरित सर्व कामे विभागाला पूर्ण करावयाची आहेत. त्याप्रमाणे विभागाने नियोजन केले असून ती कामे पूर्ण होतील, अशी अपेक्षा आहे.

मागील काळात नवीन रस्ता जोडणीची कामे कमी दिसत आहेत. परंतु, वस्तुस्थिती तशी नाही. मागील काळात नवीन रस्ता जोडणीची कामे सुरु झाली आणि भूसंपादन, वन जमीन यामुळे त्या कामाची गती मंदावली. या अडचणी आता दूर केल्या असून कामे पूर्ण करून घेण्याचा प्रयत्न आहे असेही विभागीय सचिवांनी सांगितले.

आक्षेपात उल्लेख केलेल्या १९२ गावांच्या सद्यःस्थितीबाबत विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, एकूण १३२१ कामे मंजूर झाली होती व त्यापैकी ६७ कामे प्रलंबित आहेत.

आक्षेपात १९२ गावांचा स्पष्ट उल्लेख आहे. त्यामधील १६१ गावे सन २०१२ च्या नियोजन आराखड्यामध्ये समाविष्ट केली होती. सन २०१३ मध्ये उर्वरित ३१ गावांच्या कामाबाबत प्रगती करणे शक्य झाले नाही, असाही उल्लेख आहे. त्याबाबतची सद्यःस्थिती विचारण्यात येत आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, फक्त ६७ कामे राहिलेली आहेत.

विशेषतः ३१ गावांबाबतची माहिती समितीला देण्याबाबत सांगितले असता, ३१ वस्ती जोडणीच्या कामांना केंद्र शासनाने मंजूरी दिलेली नाही. टप्पा १३ म्हणून एक नवीन फेज आहे. यामधून या कामांना मंजूरी देण्यासाठी केंद्र शासनाकडे अंदाजपत्रक

सादर केले होते. डिसेंबर, २०१६ च्या महिन्यापर्यंत त्यास मंजूरी मिळेल, अशी अपेक्षा आहे. विद्यमान डीएसआरनुसार माहिती अद्ययावत करावे, अशा त्यांच्या सूचना होत्या. तथापि, त्या कामांना अद्याप मंजूरी मिळालेली नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.५९ कामांना मंजूरी देणे, हा विषय केंद्र शासनाचा आहे, हे समितीला मान्य आहे. मुद्दा हा आहे आणि लेखा परिच्छेदातही असा आक्षेप घेण्यात आला आहे की, उन्नतीकरणाच्या कामांची टक्केवारी ८४ टक्के असून नवीन जोडणीची टक्केवारी केवळ १६ टक्के आहे. वस्ती जोडणीची १९२ कामे शिल्लक आहेत. मार्च, २०१२ मध्ये विभागाने १६१ गावे घेतली. त्याला ४ वर्षे पूर्ण झाली आहेत. हे पाचवे वर्ष सुरु आहे. अद्यापपर्यंत ३१ गावांना जोडणे शक्य झाले नाही. ही वस्तुस्थिती गंभीर आहे. लेखा आक्षेपातील या आक्षेपाबाबत मात्र विभागाने कोणताही खुलासा केलेला नाही असे मत व्यक्त करून सन २०१२ नंतर नवीन कामांना मंजूरीच मिळालेली नाही का ? अशी विचारणा समितीने केली असता केंद्र शासनाकडून टप्पानिहाय कामांना मंजूरी दिली जाते. हे सन २००० पासून सुरु आहे. टप्पा क्रमांक १३ हा १२ नंतर आलेला आहे. त्यामध्ये ही कामे सूचविलेली आहेत व त्यास येत्या २०१६ च्या डिसेंबर महिन्यापर्यंत मंजूरी मिळेल, अशी अपेक्षा आहे. गेल्या दोन वर्षांत कोणत्याही नवीन कामांना मंजूरी मिळालेली नाही आणि निधीही कमी मिळत होता. या वर्षी व्यवस्थित निधी मिळालेला आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाकडून एका बाजुला प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेतून केंद्र शासनाकडे प्रस्ताव पाठविण्यात येतात आणि दुस-या बाजुला मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनाही राबविण्यात येत आहे. दोन्ही योजना वेगवेगळ्या पध्दतीने सुरु आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेबाबत असे निकष आहेत की, ५०० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेली गावे आणि आदिवासी लोकसंख्येच्या बाबतीत २५० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेली गावे, नक्षलग्रस्त भागाबाबत १०० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेली गावे, असा आहे. याबाबतीत केंद्र शासनाने सर्वकष आढावा घेतला असून सर्व कामे त्यांना मंजूर करावयाची आहेत. महाराष्ट्रामध्ये एकूण १९५ गावे ही जोडणीविना आहेत व त्यामधील १३० गावे गडचिरोलीमधील आहेत, ज्यांची लोकसंख्या १०० च्या पुढे आहे व ती गावे जोडावयाची आहेत. त्याचे अंदाजपत्रक करण्याचे काम सुरु असून ते सादर करण्यात येणार आहे. उर्वरित ६५ गावांपैकी टप्पा १३ मध्ये ४५ गावे डिसेंबर महिन्यापर्यंत मंजूर होतील आणि रस्त्याद्वारे न जोडलेली २० गावे अशी आहेत की, भूसंपादन, वन जमीन अशा विविध कारणांमुळे राहिलेली आहेत. टायगर हॅबिटॅटमध्ये बुलढाण्याचे एक काम आहे. परंतु, सन २००१ च्या जनगणनेप्रमाणे सर्व पात्र गावे प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेत मंजूर होणार आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

परिच्छेद क्रमांक २.२.६.३—कार्यस्थळाचे अपूर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज :-

१.६० याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, लेखापरीक्षकांनी ११ पीआययुची कामे पाहिली. या कामांच्या बाबतीत डीपीआर व्यवस्थित केला नाही, असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे. पीएमजेएसवाय योजनेची ऑपरेशनल मॅन्युअलप्रमाणे कार्यपध्दती अशी आहे की, सुरुवातीला कनिष्ठ अभियंता, उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता आणि सल्लागार हे अंदाजपत्रक तयार करतात. त्यानंतर अधीक्षक अभियंता, मुख्य अभियंता यांच्या स्तरावर पहाणी होते आणि त्यानंतर त्याची पुन्हा स्टेट टेक्निकल अॅथॉरिटी या केंद्र शासननियुक्त यंत्रणेकडून पहाणी होते. त्यानंतर या कामांसाठी डीपीआर तयार होऊन, तांत्रिक मंजूरी होऊन निविदा काढली जाते. प्रत्यक्ष कामाचे एक्झिक्युशन करताना काही प्रकरणात वन जमीन आल्यामुळे अलाईनमेंट बदलावी लागते, लोकांचा विरोध असेल तर बदल होतात, ब्रिजेसमुळे फाऊंडेशनचा स्टाटा बदलतो आणि या सर्व गोष्टींमुळे डीपीआरमध्ये बदल होतो. परंतु, असे असले तरी मूळ डीपीआर अतिशय काळजीपूर्वकच तयार केला जातो. केंद्र शासनाकडून त्याची पहाणी होते, राज्य शासनामध्येही एक यंत्रणा आहे. परंतु, काही वेळा टाळता न येणा-या परिस्थितीमुळे डीपीआरमध्ये बदल करावा लागतो.

परिशिष्ट ८ मध्ये दर्शविल्यानुसार ५ पीआययुमध्ये ४० ते ४२१७ एवढा टक्क्याने बदल झालेले आहेत. त्याबाबत विभागाने कोणताही खुलासा केलेला नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता खरे तर अशी परिस्थिती असू शकत नाही. कोणतेही काम मंजूर झाल्यानंतर त्या रकमेतच काम करावे लागते. राज्य शासनाला १० टक्केपर्यंत जास्तीचे (excess) काम करता येते. १० टक्क्यांपेक्षा जास्त असेल तर त्यासाठी केंद्र शासनाची परवानगी घ्यावी लागते. त्यामुळे ४० ते ४१ टक्के एवढा जास्त खर्च होऊच शकत नाही. एवढा वाढीव खर्च विभाग करूच शकत नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

ही खर्चाची टक्केवारी नाही. एवढ्या टक्क्याने बदल झालेले आहेत, असे महालेखापालांचे मत आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता, १० टक्क्यांपर्यंत राज्य शासनाला अधिकार आहेत. अलाईनमेंट काही वेळा बदलावी लागते असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

११ पीआययुमध्ये वेगळा मुद्दा आहे. त्याची तपशिलवार चर्चा करण्यात येईल. बाकीच्या कामाबाबत खूप मोठा प्रमाणावर बदल झाले, असा विशिष्ट आक्षेप लेखापालांनी काढला आहे. असे समितीने निदर्शनास आणले असता, केंद्र शासनाने घालून दिलेल्या मर्यादेपेक्षा अधिकचा खर्च करणे शक्य नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.६१ विभागाच्या कार्यपध्दतीनुसार सुरुवातीला कार्यकारी अभियंता यांच्या स्तरावर अंदाजपत्रक तयार केले जाते, अधीक्षक अभियंता यांच्या स्तरावर पहाणी केली जाते व त्यानंतर केंद्र शासनाने नियुक्त केलेल्या यंत्रणेकडे पाठविले जाते. म्हणजे, विभागाकडून सविस्तर अंदाजपत्रक तयार करून तो प्रस्ताव मंजूर करून घेण्यात येतो. मग त्याच वेळी वन जमिनीची अडचण, भूसंपादनाची अडचण, लोकांचा विरोध या बाबी विभागाच्या निदर्शनास का येत नाहीत ? प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे पाठविल्यानंतर मग त्यामध्ये केंद्र शासनाकडून आक्षेप काढले जातात, प्रत्यक्ष कामाची अंमलबजावणी करीत असताना अडचणी समोर येतात. विभागाकडून या सर्व बाबी डोळ्यासमोर ठेऊन अंदाजपत्रक का तयार करण्यात येत नाही ? गेल्या वर्षी विभागाने तयार केलेल्या अंदाजपत्रकामधील अमूक टक्के कामे प्रत्यक्षरित्या पूर्ण करणे शक्य झाले, अमूक टक्के कामांमध्ये अडचणी निर्माण झाल्या, अशी काही आकडेवारी विभागाकडे उपलब्ध आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदरची माहिती आता विभागाकडे उपलब्ध नाही. परंतु, ही माहिती नंतर सादर करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

याबाबत विभागाकडून पुढीलप्रमाणे माहिती प्राप्त झाली आहे. गेल्या वर्षी सन २०१५-१६ मध्ये कोणतीही नवीन कामे हाती घेण्यात आलेली नाहीत. सन २०१४-१५ मध्ये कोणतीही नवीन कामे हाती घेण्यात आलेली नाहीत. सन २०१४-१५ मध्ये एकूण १२९ कामे हाती घेण्यात आलेली होती, त्यापैकी ४२ कामे पूर्ण झाली असून उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत. काम पूर्ण करण्यास कोणतीही अडचण आलेली नाही.

समितीने उदाहरणादाखल सांगितले की, औरंगाबाद जिल्ह्यातील दाभाडी-इवरखेडावाडी येथे निविदे क्वांटिटी १२३५ क्युबिक मिटर, अॅक्च्युअल एक्झिक्युशन ८५५९ क्युबिक मिटर आहे. यामध्ये औरंगाबादची २, चंद्रपूरची ३-४ कामे आहेत. लातूरचीही काही कामे आहेत. त्यामध्ये ४० टक्के ते ४२.१७ टक्के वाढ झाली आहे. नाशिकमध्ये construction work of Bharatpada, Kharvad-Velinje Road, Execution of WBM Grade I item, Tendered Quantity only १५, actual execution is ६४७.५९६ in Cubic meter. म्हणजे ४२.१७ पटीने जास्त आहे.

१.६२ विभागाच्या मते १० टक्के खर्च वाढलेली नाही. परंतु खर्च वाढण्याचा मुद्दा नाही. कॉन्टीटी वाढली, अनेक बाबी वाढल्या आणि मोठ्या प्रमाणात बदल झालेले आहेत. केवळ नाशिकच नाही तर, यवतमाळ, नाशिक, औरंगाबाद, चंद्रपूर आणि लातूर या पाच जिल्ह्यांबाबत महालेखापालांनी सांगितले असून ही केवळ उदाहरणे आहेत. परंतु राज्यातील सर्वच जिल्ह्यामध्ये असे झाले असेल. महालेखाकार हे सर्वच कामांची तपासणी करू शकत नाही. त्यांनी अकरा कामांची तपासणी केलेली आहे. उत्तर देताना विभागाने या बाबीला मान्य केलेले नाही. ज्ञापनामध्ये बाकीच्या तीन कामाबद्दल स्पष्टीकरण दिलेले आहे. परंतु पाच कामांचे स्पष्टीकरण न दिल्यामुळे समिती खोलात गेली असे मत समितीने व्यक्त केले असता महालेखाकार यांच्या कार्यालयाला सर्व बाबी खर्च निहाय सादर केलेल्या आहेत. यामध्ये नगरचे काम होते. जीओआय अधिक दहा टक्के खर्च असे बंधन आहे. काम करीत असताना एखाद्या बाबीमध्ये वाढीव खर्च झाला असेल परंतु ती कॉन्टीटी हार्ड रॉकची असेल, परंतु दुसरीकडे सॉफ्ट मुरुम असल्यामुळे बचत झाली, त्यामुळे विभागाकडून सर्व बाबी बघण्यात येतात असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

समितीचा मूळ मुद्दा कार्यस्थळाच्या अपूर्ण सर्वेक्षणाबाबत आहे. तसेच कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज वर्तविण्यात आला. महालेखापालांचा हाच आक्षेप आहे. दहा टक्क्यांच्या अंदाजामध्ये काही करता येणे शक्य आहे काय? विभागाने केलेले सर्वेक्षण बरोबर नाही, विभागाचा अंदाज बरोबर नाही, बाकीच्या कामाची व्याप्ती ठरवून घेतली जात नाही, रस्त्याची लांबी व रुंदी योग्य केली जात नाही, याबाबत महालेखापाल यांचा आक्षेप आहे. असे समितीने निदर्शनास आणले असता सल्लागाराने काही कामांमध्ये जी काळजी घ्यायला हवी होती, ती घेतल्याचे दिसून येत नाही. परंतु त्यामध्ये किंमतीच्या मर्यादेमध्ये काम बसविलेले आहे. परंतु अशा सल्लागाराला येथून पुढे नवीन काम देण्यात येणार नाही, असे आदेश पारीत केले जातील. ज्या सल्लागाराने चुकीचे अंदाजपत्रक केले, त्यांना प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये कुठलेही नवीन काम देण्यात येऊ नये, असे यामध्ये देखील दिलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. कन्सल्टंटचा विषय त्या बाबीपर्यंत ठीक आहे.

१.६३ परंतु सल्लागाराला काम देण्यापूर्वी कामाचे स्वरूप सांगितले जाते, तसेच कोणते काम घ्यायचे, काय काम करायचे अशा प्रकारे कामाचा विस्तार सांगितला जातो. विभागाकडून दिल्या जाणा-या माहितीच्या आधारे किंवा इन्फॉर्मेशनच्या आधारावर सल्लागार अंदाजपत्रक तयार करतो. सल्लागार किंवा त्याचे कामगार जागेवर जाऊन पूर्ण मोजमापे घेऊन करीत असतील, यावर समितीचा विश्वास नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये असे केले जाते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.६४ विभागाकडून जाणा-या फीडींगमध्ये सुधारणा करण्याची आवश्यकता आहे. कामाचे साहित्य कोणत्या दर्जाचे वापरले जाणार आहे, यावर सल्लागार अंदाजपत्रक तयार करित असतो. विभागाकडील इंजिनिअर्स किंवा इतर अधिकारी सल्लागाराला कामाचे स्वरूप सांगतात, त्याची देखील तांत्रिक बाजू तपासून पाहिली पाहिजे. विभाग केवळ रस्त्यांची लांबी आणि रुंदी सांगणार व त्याप्रमाणे सल्लागाराने अंदाजपत्रक तयार करायचे, असे व्हायला नको. प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेकरिता केंद्र सरकारकडे प्रस्ताव पाठविला आणि त्याला लगेच मंजुरी मिळाली, असे होत नाही. एक, एक वर्षे अगोदर विभागाची मान्यता घ्यावी लागते. विभागाकडे पाठविण्यापूर्वी व पाठविल्यानंतर देखील त्यांच्याकडे सुधारणेला वेळ असतो. सुधारणा वेळीच का करून घेतली जात नाही ? अशी विचारणा समितीने केली असता कर्मचारी वर्गाला प्रशिक्षण देण्याची बाब सुरु केलेली आहे. स्पेसीफीकेशनप्रमाणे डिझाईन करून डीपीआर कसे करण्यात यावे व इतर बाबी त्यात आहेत विभागाकडून त्यामध्ये वाढ करण्यात येईल व सुधारणा करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेमध्ये विभागाने पाठविलेल्या रस्त्यांचे गुणांक दिले जातात. म्हणजेच कामाचा हिशोब वाढला आणि तो रास्त असला तरी तेथे राज्यांचे डीग्रेसन होते. हे विभागाकडून सांगण्यात येत नाही. परंतु केंद्र शासनाच्या संकेतस्थळावर जाऊन तपासणी केल्यास, तसेच १० किंवा ५० रस्ते पाठविले असतील तर ७ रस्त्यांमध्ये व्हेरीएशन आल्यास केंद्र शासनाने समजणे शक्य आहे. परंतु ५० पैकी ३६ रस्त्यांमध्ये व्हेरीएशन आले तर केंद्र शासनाकडून डीग्रेसन करण्यात येते असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागाकडून डिग्रेसन कमीत कमी झाले पाहिजे. केंद्र शासनाकडून राज्याचा त्रैमासिक आढावा घेण्यात येतो. विभागाकडून त्यामध्ये वाढ करण्यात येईल व सुधारणा करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.६५ डीपीआर तयार करत असताना विभागाकडे तांत्रिक अधिका-यांची कमतरता आहे काय की, ज्यामुळे एवढा त्रुटी निघत आहेत. अशी विचारणा समितीने केली असता काही बाबी कमी झाल्याचे विभागीय सचिवांनी मान्य केले व त्यामध्ये सुधारणा करण्यात येईल असे सांगितले. परंतु फार कमी प्रमाणात अशा प्रकारे वाढ झालेली आहे. शासनाच्या किंमतीमध्येच हे बसविलेले आहेत. तरी देखील यापुढे असे होणार नाही, याकरिता योग्य ती काळजी घेण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यामध्ये मोठ्या प्रमाणावर झालेल्या चुकांबाबत कोणत्या अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित केलेली आहे ? चार हजार टक्के बदल झाले तरी याची मंजुरी घेण्यात आली होती काय ? विभागाकडून किंमतीची मंजुरी घेण्यात येते असे मत समितीने व्यक्त केले असता याकरिता नंतर केंद्र शासनाची मंजुरी घेण्यात आलेली आहे. जे अतिरिक्त झालेले आहे, ते सक्षम अधिका-यांची मान्यता घेतल्याशिवाय होऊ शकणार नाही अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

“Changes of quantity has been changed in a very large scale” याकरिता सक्षम अधिका-याकडून प्रत्येक ठिकाणी मान्यता घेण्यात आलेली आहे काय ? विभागीय सचिव पाच जिल्हांबद्दल माहिती देत आहेत काय ? याकरिता विभागाकडून नंतर मान्यता देण्यात आली व झालेली चूक मान्य केली का ? अशी विचारणा समितीने केली असता पीएमजीएसवायमध्ये कठोर नियम आहेत. सक्षम अधिका-यांच्या मंजुरीशिवाय असे करता येणार नाहीत. त्याकरिता अगोदरच मान्यता घ्यावी लागते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

त्याकरिता अगोदर मान्यता घेतली किंवा कसे, याबाबत स्पष्ट सांगण्यात यावे. याबाबत तपासणी करण्याच्या सूचना देण्यात येतीलच असे समितीने सुचविले असता सक्षम अधिका-यांच्या मान्यतेशिवाय हे करता येणे शक्य नाही व त्यांनी तशी मान्यता घेतली असेल, यात शंका नाही. याकरिता सक्षम अधिका-याची परवानगी घेतली पाहिजे, असा नियम आहे. त्यांनी सक्षम अधिका-याची मान्यता घेतलेली आहे, असे सचिवांनी जबाबदारीने सांगावे. त्याबाबत लेखा परिक्षकाकडून तपासून घेण्यात येईल असे समितीने सुचित केले. याकरिता सक्षम अधिका-याची परवानगी घेतली असावी. तरी देखील याबाबत पडताळणी करून घेण्यात येईल. परंतु सक्षम अधिका-याची मंजुरी असल्याशिवाय मान्यता देता येत नाही. याकरिता सक्षम अधिका-याची मंजुरी घेतलेली आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, त्यांनी सक्षम अधिका-याची मान्यता घेतली असती तर महालेखाकार यांनी लेखापरीक्षणाच्या मुद्द्यांमध्ये हा विषय घेतला नसता. विभागीय सचिवांचे म्हणणे आहे की, याकरिता सक्षम अधिका-याची मंजुरी घेतलेली आहे. तरी देखील याबाबत योग्य ती चौकशी करावी किंवा तपासणी करून समितीला आठ दिवसांमध्ये माहिती द्यावी असे समितीने सुचित केले. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

१.६६ समितीने दिलेल्या निदेशास अनुसरून सर्व अधीक्षक अभियंता यांना मुख्य अभियंता स्तरावरून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये ज्या कामाच्या खर्चात वाढ झालेली आहे, त्याच्या अतिरिक्त कार्यान्वयास सक्षम अधिका-याची मान्यता घेण्यात आली होती किंवा नाही याबाबत चौकशी करून अहवाल सादर करण्याबाबत कळविण्यात आले होते. त्यानुषंगाने सर्व अधीक्षक अभियंता यांनी त्यांच्या विभागातील जिल्ह्याची चौकशी करून ज्या कामांमध्ये बदल झालेले आहेत व किंमतीमध्ये वाढ झालेली आहे अशा कामांना सक्षम अधिका-याची मंजुरी घेतल्याचे कळविले आहे.

१.६७ विराणी पाचगणी ता. पेण, जि. रायगड या रस्त्यासाठी वनजमिनीतील जागेमध्ये निकषाप्रमाणे आवयक (Grade) चढउतार करण्यासाठी संरेखा बदलावी लागली. संरेखा बदलण्यापूर्वी त्या जागेचे सर्वेक्षण करण्यात आले नव्हते काय ? रायगड येथील रस्त्याबाबत सांगण्यात आले की, यामध्ये खूप काही बदल झालेला नाही. परंतु याची किंमत १ कोटी ९० लाख रुपयांनी वाढली किंवा अतिरिक्त खर्च झाला आणि ते डीपीआरच्या त्रुटीमुळे झाले असल्याचा महालेखाकार यांचा आक्षेप आहे. याबद्दल विभागाने नमूद केले आहे की, वन जमिनीतून जागेमध्ये निकषाप्रमाणे आवश्यक ग्रेड चढउतार करण्यासाठी संरेखा बदलावी लागली आणि त्याला मुख्य अभियंता (प्रमंत्रासयो) यांनी मान्यता दिलेली आहे. परंतु महालेखाकार यांचे असे म्हणणे आहे की, या विषयावर देखील त्यांचे समाधान झालेले नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता विराणी, पाचगणी हा रस्ता संपूर्ण जंगलामधून जातो. त्या रस्त्याचे काम वन विभागाने थांबविले. त्यामुळे त्याची अलायनमेंट बदलावी लागली व त्यामुळे त्याच्या ग्रेड्स बदलाव्या लागल्या. अलायनमेंट बदलली की, सर्व डीपीआर बदलतो. त्यामुळे डीपीआरमध्ये फरक पडलेला आहे. विभागाकडून या अलायनमेंटच्या बाबतीत वन विभागाकडे प्रस्ताव सादर केलेला आहे. एकूण साडे नऊ किलोमीटरचे काम होते व त्यापैकी साडे तीन किलो मीटरचे काम पूर्ण झालेले आहे. पुढील काम वनविभागाच्या मान्यतेसाठी थांबलेले आहे. परंतु त्याची अलायनमेंट बदलावी लागल्यामुळे डीपीआर बदलावे लागले असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

नांदेड येथे २५ कोटी रुपयांच्या कामाला १३ कोटी ९६ लाख रुपये खर्च करून देखील अनेक अडचणी सांगून ते काम अर्धवट राहिले, याचे कारण समितीने विचारले असता तेथे डीपीआर बदलावा लागला होता. त्या ठिकाणी हेवी वाळूच्या वाहतूकीमुळे तसेच फॉरस्टच्या अलाईनमेंटमुळे तेथेही अलाईनमेंट बदलावी लागली. काही ठिकाणी जास्त क्रस्ट करावा लागला. त्यामुळे डीपीआर बदलावा लागला. अशा अडचणींमुळे डीपीआर बदललेला आहे असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

सर्व्हे करताना अडचणी लक्षात का आल्या नाही? वाळूची वाहतूक त्याच वेळी सुरु झाली काय, अनेक वर्षांपासून वाळूची वाहतूक सुरुच असेल. तेथे वन जमीन असणार आहे. वन जमीन आताच निर्माण झालेली नाही. असे समितीने निदर्शनास आणले असता प्रत्येक गावातील लोकांचे म्हणणे असते की, रस्ता करण्यास त्याची काही हरकत नाही व त्याकरिता त्यांच्याकडून जमीन देण्यात येते. राज्यातील अशी परिस्थिती आहे की, सर्व रस्ते शासनाच्या नावावर नाहीत. काही ठिकाणी रस्ता असला तरी सात बारावर दुस-याचेच नाव असते. निधी मिळेल या अपेक्षेने गावातील लोकांकडून काम थांबविले जाते. अशा प्रकारच्या अडचणी या नऊ ठिकाणी आलेल्या आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

नांदेड येथील रस्त्याबाबत अशी अडचण नाही. या ठिकाणी जमिनीचा मतभेद नाही. येथे नदीकाठच्या जमिनीचा विषय आहे. नांदेडच्या केसमध्ये जमिनीचा विषय नाही. येथे सर्व्हे सदोष आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता नांदेड येथे जमिनीचे मतभेद आहेत. नांदेड येथील एकूण नऊ कामाबाबत भाष्य केलेले आहे. त्यातील एक काम गोदावरी नदीच्या बाजुने जाणा-या रस्त्याचे आहे. त्या ठिकाणी वाहतूक सुरु झाल्यामुळे त्याचा क्रस्ट वाढवलेला आहे. त्यातील ते एक काम आहे. त्यामुळे परत डिझाईन करून ते करावे लागले. एकूण नऊ कामांची तपासणी केली. त्यातील या एका कामात नदीची अडचण होती असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.६८ १३ कोटी ९६ लाख रुपये खर्च करून देखील नऊ कामे बंद करावी लागली. याबाबत "No reply furnished for works in Nanded PIU where 9 works were required to be foreclosed." असे आक्षेप महालेखाकारांनी नोंदविल्याचे समितीने निदर्शनास आणले असता त्या ठिकाणी एक ब्रीज होता व तो ब्रीज ग्रामविकास विभागाने बांधला नसून जलसंधारण विभागाने बांधलेला आहे. ती कामे सुरक्षित टप्प्यावर (सेफ स्टेजला) आणून बंद केलेली आहेत. विभागाने दिनांक ९ मे २०१६ रोजी महालेखापालांना सादर केलेल्या कागदपत्रामध्ये सर्व नऊ कामांची माहिती दिलेली आहे. सद्या ती सर्व कामे पूर्ण फायनल झालेली आहेत. यामध्ये सदोष सर्व्हे झालेला आहे.

Who will take responsibility for this ? दहा, दहा वर्षे चौकशी चालते. हा विषय २०१२ मधील असून विभागाकडून २०१६ मध्ये चौकशी सुरु होणार आहे. एवढा वर्षांतर यातून काय निष्पन्न होणार आहे ? ही कामे पूर्ण झाल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले. याचाच अर्थ १३.९६ कोटी रुपयांऐवजी २५ कोटी रुपये खर्च केले आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत सुधारणा करण्यात येईल. यासंदर्भात संबंधित सल्लागारावर कारवाई करण्यात येईल. १३ कोटी ९६ लाख रुपयांऐवजी २५ कोटी खर्च झाल्याबाबत तेथील ब्रीज जलसंपदा विभागाने बांधल्यामुळे तो खर्च ग्रामविकास विभागाकडे धरण्यात आला नाही. त्यामुळे ती रक्कम बचत झाली आहे.

१३ कोटी रुपयांचे काम झाल्यावर काम बंद केले. Works have been foreclosed, असे महालेखापाल यांचे निरीक्षण आहे. २५ कोटी रुपयांचे काम १३ कोटी रुपयांवरच बंद केले. ब्रीजला दोन्ही बाजुनी ग्रामविकास विभागाने प्रोच केले आणि तो जलसंपदा विभागाने बांधला. आता तो रस्ता पूर्णपणे उपयोगात आहे काय ? उर्वरित रक्कम सेव्हिंग झाली आहे काय ?

अशी विचारणा समितीने केली असता आता हे सर्व रस्ते वापरात आहेत. उर्वरित रक्कम बचत झाली आहे. बचत झालेली रक्कम एनआरआरडीए (सेंट्रल गव्हर्नमेंट) कडून कामनिहाय पाहिली जाते व समायोजित केली जाते. म्हणजेच त्या रस्त्याकरिता २५ कोटी रुपये वापरण्यास मिळाले नाही, तर ते काम बंद झाल्यावर ती रक्कम केंद्र सरकारकडून समायोजित केली जाते. रक्कम शिल्लक असेल तर त्या कामांच्या बदल्यात दुसरी कामे घेता येत नाहीत काय? या समितीच्या प्रश्नाबाबत तसे करता येत नाही. दर वर्षी फेज वाईज किती बचत झाली, हे पाहून ते नवीन कामाकरिता समायोजित केली जाते किंवा नवीन कामामध्ये उपयोगात आणली जाते किंवा नवीन कामामध्ये १० टक्के वाढीव खर्च होतो, त्याला वापरण्यास परवानगी दिली जाते. ही रक्कम विभागाला वापरता येत नाही असे उत्तर विभागीय सचिवांनी दिले.

१.६९ विभागाने प्रस्तावित केलेल्या कामांचे अंदाजपत्रक २५ कोटी रुपयांच्या जवळपास होते. तेवढी रक्कम खर्च झाल्यावर रस्ते वापरण्याकरिता उपयोगात येतील. परंतु विभागाने १३ कोटी ९६ लाख रुपये खर्च केले. उर्वरित कामे दुस-या योजनेतून पूर्ण करून वापरात आली आहेत काय ? जलसंपदा विभागाने पुलाचे काम केले. परंतु एकूण ९ कामे असून त्या कामांचे काय झाले ? अशी विचारणा समितीने केली असता ओडीआर व व्हीआर वर ब-याच एजन्सीकडून काम होते. कधी सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून तर कधी डीपीडीसी कडून काम होते. कामाची मंजूरी मिळण्यास एक, दोन वर्षांचा कालावधी लागतो. वेगळ्या योजनेतून काम झाल्यावर ती लांबी सोडून दिली जाते. त्यामुळे बचत झालेली आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सर्व ९ कामांची सद्यःस्थिती काय आहे ? काही कामे जलसंपदा विभागाने केली, काही कामे बी अॅण्ड सी ने केली, काही कामे जिल्हा परिषदेने केली व काही काही पीएमजीएसवायने केली असतील, परंतु या ९ कामांची सद्याची परिस्थिती काय आहे? या समितीच्या प्रश्नाबाबत विभागीय सचिवांनी सदरहू रस्त्यांवर वाहतूक सुरळीतपणे सुरु आहे असे सांगितले.

अहमदनगर जिल्ह्यामध्ये २ कोटी ३५ लाख रुपये जादा खर्च झालेला आहे. याबाबत त्या जिल्ह्यात त्या फेजमध्ये एकूण किती कामे मंजूर झाली हे पाहून त्या जिल्ह्यात सेव्हिंग झालेली रक्कम त्या कामावर वापरता येते. २.३५ कोटी रुपये शासनाने वेगळे दिलेले नाहीत असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१० टक्क्यांच्या वर तसे करता येते काय ? एकूण कामाची किंमत किती होती? अशी विचारणा समितीने केली असता, १० टक्क्यांच्यावर तसे करता येत नाही. हे १० टक्क्यांच्या आतच आहे. २.३५ कोटी रुपये जास्तीचा खर्च त्या कामावर म्हणजेच हार्ड रॉकवर झालेला आहे. परंतु ज्या ठिकाणी हार्ड रॉक केला त्या ठिकाणी सॉफ्ट रॉक मंजूर होता. ते त्या सेव्हिंगमधून झाले. त्यामध्ये टोटल १७ लाख रुपये सेव्हिंगच आहेत. एकूण कामाची किंमत १२ कोटी ७४ लाख रुपये होती. १२ कोटी ७४ लाख रुपयांमध्ये निविदे बिलो आले, तसेच सेव्हिंग झाले. त्यामध्ये १७ लाख रुपये बचत झाले. यामध्ये एकूण १२ कोटी ५५ लाख रुपये खर्च झाले आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याबाबत समितीने मत व्यक्त केले की, म्हणजेच निविदे बिलो आले आणि नंतर वाढीव केले. याचाच अर्थ कसेही करून पूर्ण निधी खर्च करायचा, असे झाले आहे काय? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता या कामावर तीन वेळेस एसक्युसीचे इन्स्पेक्शन होते. केंद्र शासनाच्या गटाकडून देखील इन्स्पेक्शन होते. ही बाब अशीच सोडली जात नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.७० त्या ठिकाणी सॉफ्ट सॉईलची तरतूद केली होती, परंतु हॉर्ड सॉईल लागला. त्या जागेची तपासणी केली नव्हती काय? सॉफ्ट सॉईलचे अंदाजपत्रक धरण्यात आले, परंतु तेथे हार्ड रॉक लागला. याचाच अर्थ तेथे तपासणी केलेली नव्हती. सर्व्हेक्षण करणे आवश्यक असताना, ते का करण्यात आले नाही ? यास कोण अधिकारी जबाबदार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता हा मुद्दा अपूर्ण सर्व्हेच्या बाबतीतला होता. सदरहू रस्त्याच्या आजुबाजूला हॅबीटेशन्स होते. त्यामुळे तेथील लोकांनी ब्लॉस्टिंग करू दिले नाही. त्यामुळे चिजलींग मार्फत हॉर्ड रॉक काढावा लागला. त्यामुळे तेथे वाढीव खर्च झालेला आहे. परंतु तो एकूण बचतीमधून करण्यात आलेला आहे. हे काम ९.९० टक्के बिलो होते असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

हे ब्लॉस्टिंग करून काढलेले आहे. रेकॉर्डला मात्र मॅन्युअली काढल्याचे दाखविले आहे अशी शंका समितीने उपस्थित केली असता, या कामाची सुरुवात करण्याअगोदर वरिष्ठ अभियंता (S.E.) यांनी इन्स्पेक्शन केले. त्या ठिकाणी ब्लॉस्टिंगला प्रोव्हीजन आहे. त्यामुळे चिजलींग करावे लागले असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

ब्लॉस्टिंगला किती दिवस अपेक्षित होते ? आणि चिजलींगला किती दिवस लागले. काम किती दिवसात संपले ? या समितीच्या विचारणेबाबत या कामाला २ ते ३ महिने जास्त कालावधी लागला आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या ठिकाणी जो गोपालपुरचा रस्ता आहे त्या संदर्भात १९ किलोमिटरस सबमर्जन्स आहे त्याबाबत सचिवांनी विदित केले की, वस्तुतः तो रस्ता सबमर्जन्समध्ये येत नाही. जायकवाडीचे जे बँक वॉटर येते त्याच्या काठावर म्हणजे कडेला आहे.

१.७१ तो सबमर्जन्समध्ये नाही. म्हणजे बँक वॉटरच्या पाण्याखाली तो रस्ता जात असेल तर तो सबमर्जन्समध्ये येतो. असे मत समितीने व्यक्त केले असता तो खाली नाही तर वरती काढावर आहे. काढावर जरी असला तरी तो पाण्यात बुडत नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

मग का अडचण आली आहे कारण १९ किलोमिटरचा तो अतिरिक्त भाग आहे. त्यातून तो रस्ता करण्यास काय अडचण आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता, या ठिकाणी जो अतिरिक्त खर्च झाला त्याचे कारण असे की, त्या ठिकाणाहून वाळू वाहतूक मोठ्या प्रमाणात वाढल्यामुळे त्याला अॅडीशनल डिझाईन प्रोव्हाईड करून काम करावे लागले आणि काम सुरु करण्यापूर्वी त्याला केंद्र शासनाची मंजूरी घेतली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले

जो कन्सल्टंटच्या गलथानपणामुळे गोंधळ झाला त्याबद्दलचा दुसरा मुद्दा आहे. या ठिकाणी प्रामुख्याने एक बाब लक्षात येते ती अशी आहे की, यामध्ये डी.पी.आर.ला काही महत्त्व आहे किंवा नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता सर्व काम डी.पी.आर.वर अवलंबून आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. पण या ठिकाणी ग्रामविकास विभागासंबंधी सर्व शेरे तेच आहेत असे समितीने निदर्शनास आणले असता थोडेच शेरे आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यावर समितीने मत व्यक्त केले की, थोडेसे नाहीत तर आता जी चर्चा होत आहे आणि पूर्वीच्या प्रकरणांमध्ये सुध्दा प्रत्येक ठिकाणी असे दिले आहे की, डी.पी.आर.प्रमाणे ते कामकाज झालेले नाही किंवा डी.पी.आर.मध्ये त्रुटी आहेत. तसेच यावरून असे निदर्शनास येते की, डी.पी.आर. तयार करताना पी.एम.जी.एस.वाय.च्या ऑपरेशन्स मॅन्युअलमधील मार्गदर्शन तत्वाप्रमाणे करावयाचे असलेले सविस्तर सर्व्हेक्षण, तपासणी वगैरे इत्यादि करण्यात आले आहे. म्हणजे विभागाला दिलेल्या मुख्य गाईडलाईन्स पाळण्यात येणार नसतील आणि ते जर चुकले असेल तर त्यापुढील सर्व गणित चुकते. त्यासाठी विभागाकडून काय करण्यात येते? अशी विचारणा समितीने केली असता त्यासाठी विभागाने डी.पी.आर. सल्लागार कोण आहेत, त्या बाबतीत कडक इलिजीबिलिटी क्रायटेरीया करून चांगले सल्लागार येतील हे पाहिले आहे. दुसरे म्हणजे विभागाचे जे अधिकारी मग ते उप अभियंता किंवा कार्यकारी अभियंता आहेत त्यांना विभागाकडून दिल्लीला एन.आर.आर.डी.ए.मध्ये ट्रेनिंगला पाठवून डी.पी.आर. नेमके कशा पध्दतीने करावेत याचे प्रशिक्षण दिलेले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

याचा अर्थ असा होतो की, यापूर्वीची झालेली सर्व कामे अशीच झाली आहेत. अशी शंका समितीने उपस्थित केली असता, यापूर्वी सर्व कामे अशी झालेली नाहीत. यापैकी थोडी कामे झाली आहेत. हा जो फरक पडला आहे त्यासंबंधी आतापर्यंत विभागाकडून जवळपास २३००० कि.मी.ची रस्त्यांची कामे करण्यात आली आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.७२ २३०००कि.मी. काय २३ लाख कि.मी. झाले तरी चालतील. पण त्यासंबंधी ज्या गाईडलाईन्स आहेत त्या विभागाने पाळायच्याच नाहीत आणि तसे जर रे येत असतील तर समितीच्या दृष्टीने तेच महत्त्वाचे आहे. विभागाकडून काय काम करण्यात येते आणि काय नाही, ते विभागानेच केलेच पाहिजे. पण या रस्त्यांच्या कामांसाठी डी.पी.आर. म्हणजे नियोजनाचा आत्माच आहे. ते जर पाळले जात नसेल तर आणि त्यातून व्हेरिएशन येत असून कधी दोन ते अडीच कोटी रुपये जास्त खर्च झाले असतील. या कामी अंदाजित खर्चाच्या एकूण १७ लाख रुपये कमी खर्च झाला आहे. त्यामुळे त्याबद्दल समाधान मानण्याचे काहीच कारण नाही. मात्र विभागाला ज्या गाईडलाईन्स दिलेल्या आहेत त्याचे योग्यप्रकारे पालन झाले पाहिजे, एवढेच विभागाकडून अपेक्षित आहे. महालेखापाल यांची जी नापसंती आहे ती नेमकी तीच आहे. आता जर विभागाकडून दिल्लीला अधिका-यांना प्रशिक्षणासाठी पाठविण्यात येत असेल तर यापूर्वीचा कारभार प्रशिक्षणाविनाच झाला आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता डी.पी.आर. तयार करताना काही कामांमध्ये त्रुटी आढळलेल्या असतील तर या पी.एम.जी.एस.वाय.च्या कामांतर्गत काही स्ट्रॅटा बदलला असेल तर त्या कामी नवीन डिझाईन तयार करून पुन्हा केंद्र सरकारकडून मंजूरी घेऊन ते काम पूर्ण करावे लागते. काही कामांमध्ये त्रुटी आढळलेल्या आहेत ते मान्य करण्यासारखे आहे. परंतु त्या त्रुटी पुन्हा राहू नयेत म्हणून विभागाकडून काळजी घेण्यात आली आहे आणि समितीने ज्या सूचना केलेल्या आहेत त्याप्रमाणे नोंद घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

बुडीत क्षेत्रातून रस्ता कसा काय बनविण्यात आला आहे ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता पूर्वीचा जुना रस्ता जो बँकवॉटरच्या खालून जात होता त्याऐवजी तो आता वरून घेतला आहे. जे बँकवॉटरसंबंधी तेथे पूर रेषा असते.या पूर रेषेच्या पलिकडे हा रस्ता आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.७३ महालेखापालांनी एका प्रकरणात सांगितले आहे की, विभागाने पण अशा प्रकारच्या कामासंबंधी दक्षता घेतली पाहिजे, जेणेकरून बुडीत क्षेत्रातील रस्ता वरच्या बाजूला घ्यावा लागतो आणि त्यामुळे किंमत वाढते. विभागाच्या ज्ञापनात काही

वेळेला असे उत्तर देण्यात आली की, जागा विभागाच्या ताब्यात नाही किंवा ती जागा वन विभागाची नाही. आता हे सी.आर.एफ.चे काम असो किंवा प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेचे काम असो. मुद्दा क्र.६.५ मध्ये विभागाने उत्तर दिले आहे की, जागा ताब्यामध्ये नव्हती, वन विभागाची होती, त्यामुळे विलंब झाला आहे. अशा कामांची जरी टेंडर्स बिलो गेली असली तरी त्या कंत्राटदाराचे नुकसान होऊ नये म्हणून बरीचशी डजेस्टमेंट करून त्याला तेथपर्यंत आणून दिले जाते. विभागाचे कनिष्ठ स्तरावरील अभियंते असतात ते कंत्राटदाराचे नुकसान होऊ देत नाहीत. त्यामुळे त्या निविदा बिलो दाखवून काही उपयोग होत नाही.या ठिकाणी सचिव महोदयांनी अपूर्ण सर्वेक्षण झाले किंवा चुकीचे झाल्याची कबुली वारंवार दिली आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता काही ठिकाणी कमी सर्वेक्षण झाले असल्याचे कबूल केले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.७४ विभागाने कबुली दिली असेल तर संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून किती दिवसात कारवाई करण्यात येणार आहे. म्हणजे जबाबदारी केव्हा निश्चित करणार, चौकशी कधी करणार, आणि किती दिवसात कार्यवाही करणार यासंबंधी निश्चितपणे उत्तर देऊ शकता. कारण समितीला ते उत्तर अपेक्षित असावे. समिती कालमर्यादेला जास्त महत्त्व देते. याबाबत चौकशी करून जर त्यामध्ये कोणी दोषी असेल तर त्यावर कार्यवाही प्रस्तावित केली पाहिजे व त्याचा अहवाल समितीला दिला पाहिजे.असे मत समितीने व्यक्त केले असता एका महिन्यात या प्रकरणी चौकशी करण्यात येईल व त्यानुसार समितीला अहवाल सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी अश्वसित केले. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

समितीने दिलेल्या निदेशास अनुसरून सर्व अधीक्षक अभियंता यांना मुख्य अभियंता स्तरावरून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये चौकशी करून महालेखापालांच्या अहवालातील परिशिष्ट-९ मध्ये उल्लेख करण्यात आलेल्या कामांच्या दोषपूर्ण डीपीआरबाबत चौकशी करून संबंधित अधिकारी दोषी आढळल्यास त्यांची विभागीय चौकशी प्रस्तावित करून त्याबाबतचा अहवाल सादर करण्याबाबत कळविले होते. त्यानुषंगाने रायगड, अहमदनगर व नांदेड या ३ जिल्ह्यांमध्ये डीपीआर तयार करताना काही दोष आढळल्यामुळे संबंधित अधिकारी/कर्मचा-यांवर खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात आलेली आहे.

रायगड :- अधीक्षक अभियंता कोकण विभाग यांनी त्रुटीपूर्ण डीपीआर बाबत तत्कालीन संबंधित तत्कालिन कार्यकारी अभियंता, प्रभारी कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता व शाखा अभियंता यांचेकडून दिनांक २०.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये खुलासा मागविलेला आहे.

अहमदनगर :- प्रजिमा ३५ ते गोपालपूर रस्ता, कि.मी. ०/०० ते ४०/०० ता.नेवासा या कामाचे मूळ अंदाजपत्रक तयार करणा-या संबंधित तत्कालीन कार्यकारी अभियंता व तत्कालीन उप अभियंता यांचेविरुद्ध बजावयाचे प्रारूप दोषारोपपत्र तसेच सदर प्रकरणी सदर कामाचे सल्लागार मे.अक्षय इंजिनिअर्स यांना काळ्या यादीत टाकण्याचा प्रस्ताव मुख्य अभियंता यांचेकडे प्राप्त झाला आहे.

नांदेड :- कार्यकारी अभियंता, जि.नांदेड यांनी सादर केलेल्या अहवालानुसार तत्कालीन कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता, तांत्रिक सल्लागार यांचेकडून कार्यस्थळाचे अपूर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज याबाबत खुलासे मागविण्यात आलेले आहेत.

१.७५ परिच्छेद क्र. २.२.६.४ : जागेची अनुलब्धता/वनजमीनी ताब्यात न घेतल्यामुळे कामे थांबविण्यात आली किंवा अपूर्ण राहिली :-

जागेची उपलब्धता नसणे आणि वन जमिनी ताब्यात न घेतल्यामुळे काम थांबविण्यात आले यासंदर्भात ज्यावेळी पी.एम.जी.एस.वाय. किंवा सी.आर.एफ.चा प्रस्ताव पाठविण्यात येतो त्यावेळी “Land is under our possession”, असा अहवाल विभागाकडून पाठविण्यात येतो. मग असे असताना विभागाकडून अशा प्रकारचे कारण दाखविता येते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता यासंबंधी वस्तुस्थिती अशी आहे की, या पी.एम.जी.एस.वाय.च्या कामासाठी काही वेळेस रस्ताच अस्तित्वात नसतो. तो वन विभागातून जातो असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पण या ठिकाणी आता वन विभागाचा विषय सुध्दा संपलेला आहे. कारण २०११ मध्ये नवीन शासन निर्णय आलेला आहे.यासंबंधी वन विभागाची एन.ओ.सी. आधीच घ्यावी लागते.असे समितीने निर्दानास आणले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, काही वेळेस अशी स्थिती अशी असते की, जर एखादा २ कि.मी.चा रस्ता असेल तर त्याला मध्येच १०० मिटरच्या रस्त्यासाठी एखादी अडचण येते. त्यामुळे ते सर्व काम थांबते. आता १०० मिटरसमुळे विभागाने जर असे प्रमाणपत्र दिले नाही तर ते कामच मंजूर होत नाही. असे असल्यामुळे खालचे अधिकारी त्याप्रमाणे करतात.

१.७६ त्याबद्दल काही वाद नाही. काम पूर्ण करण्यासाठी केले जाते ते चांगले आहे. पण शेवटी वन विभागाची मान्यता घ्यावी लागते. ते आवश्यकच आहे, कारण त्याशिवाय पुढील कामे होत नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता वन विभागाची मान्यता घेण्यात येते. त्यामुळेच आता ही जी ३२ कामे आहेत ती पूर्ण होऊ शकली आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

राज्यामध्ये वन विभागाच्या संदर्भात अशा प्रकारच्या अनेक रस्त्यांच्या समस्या आहेत. अशा प्रकारे राज्यात थांबलेली सर्व कामे पूर्ण झाली आहेत काय ? समितीकडून सन २०१२ मधील कामांचा विचार करण्यात येत आहे. कारण आता २०१६ सुरु आहे. असे समितीने निदर्शनास आणले असता विभागाची नंदूरबार जिल्ह्यामध्ये जवळ जवळ ४२ कामे अपूर्ण आहेत की, ज्यामध्ये वन विभागाची मंजूरी लागते. त्यासंबंधी विभागाने मुख्य सचिवांकडे बैठक घेऊन तसेच वन विभागाच्या सचिवांसमवेत बैठका घेऊन त्या मुद्यांबाबतची कार्यवाही सुरु केली आहे. त्यामुळे त्याची परवानगी लवकरच मिळेल असा विभागीय सचिवांनी खुलासा केला.

अनेक ठिकाणी रस्ते आहेत आणि जेव्हा विभाग प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेअंतर्गत काम करित असताना काही खातेदार म्हणतात की, आमच्या वडिलांनी रस्ता दिला असेल पण ते तो देत नाही. त्यांना त्यासंबंधी निधी द्यावेत, याबद्दल विभागाने उत्तरात तसे नमूद केले आहे. त्यासंबंधी वडिलांनी जरी दानपत्र दिले असले तरी ते खातेदार त्यासाठी जमीन देत नाही. कारण ७/१२ वर त्यांचे नाव आहे, त्यांना निधी द्यावेत अशी त्यांची मागणी असते. मग अशा परिस्थितीत शासनाची भूमिका काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता लोकप्रतिनिधी आणि स्थानिक लोकांची मदत घेऊन हा प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न करण्यात येतो. कारण कामे ताशीच पूर्ण होतात, त्याशिवाय ही कामे होतच नाहीत. रस्त्याच्या मधील रखडलेली १०० मिटर्स किंवा ५० मिटर्सची कामे याच पध्दतीने पूर्ण करावी लागतात असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

यासंबंधी समितीने सूचित केले की, ज्या रस्त्यासंबंधी शासनाचा निधी त्या त्या काळात खर्च झालेला आहे आणि जमीन देणा-या लोकांच्या मान्यतेने काम झालेले आहे. त्यामुळे अशा रस्त्यांवर मूळ खातेदाराऐवजी शासनाचे नाव ७/१२ सदरी आले पाहिजे आणि त्या दृष्टीने विभाग कार्यवाही करणार आहे काय ? अशी कार्यवाही करायलाच पाहिजे. परंतु अशा प्रकारची कार्यवाही होत नसल्यामुळेच असे प्रश्न उपस्थित होतात. त्यानंतर जेव्हा अपग्रेडेशनसाठी जाण्यात येते त्यावेळी उदा. मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये आता विभागाकडून ३.७५ मिटर्स रस्ता रुंदीसाठी घेण्यात येणार आहे. पूर्वी हा रस्ता अडीच ते तीन मिटर्स रुंदीचा होता. आता ज्यावेळी विभागाकडून रस्त्याचे उन्नतीकरण करण्यात येते त्यावेळी संबंधित शेतकरी त्या वाढीव रस्त्यांच्या रुंदीबद्दल शासनाकडे निधी मागतात. त्यामुळे आतापर्यंत ज्या रस्त्यांच्या उभारणीमध्ये शासनाचा निधी खर्च झाला आहे त्या सर्व रस्त्यांना ७/१२ सदरी राज्य शासनाच्या नावाची नोंद आली पाहिजे, जेणेकरून आपले यासंबंधीचे प्रश्न सुटतील. पण हा प्रश्न सन २०१२ चा आहे. ७/१२ सदरी अशा नोंदी आतापर्यंत का आल्या नाहीत? कारण ते विभागाचे कामच आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता ही कामे पूर्ण झाली आहेत. विभागाकडून यासंबंधी मोहिम घेऊन हा प्रश्न कसा सोडविता येईल ते पहाण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.७७ या ठिकाणी प्रश्न कामे पूर्ण करण्याचा नाही. समजा काही ठिकाणी अपूर्ण कामे राहिली असतील आणि त्याबद्दलची नावे चढत असतील तर त्यावर कायदेशीर मार्गाने हरकत घेतली जाते. त्यामुळे जर ती मिळकत सरकारची असेल तर त्यावर सरकारचे नाव नोंदविले पाहिजे, ही अत्यंत साधी बाब असून यामध्ये कोणताही तांत्रिक मुद्दा नाही. विभागाने हे करून घेतले पाहिजे म्हणजे पुढील प्रश्न निर्माण होत नाहीत. असे समितीने सूचित केले असता विभागीय सचिवांनी यास सहमती दर्शवून या बाबतीत विशेष मोहिम घेण्यात येईल असे सांगितले.

विभागाने जी ३२ कामे पूर्ण केली आहेत ती मंजूर निधीच्या आतमध्ये झाली आहेत किंवा त्यास अधिकचा निधी लागला आहे. निधी कोणी दिला हा वेगळा मुद्दा आहे, पण ही कामे पूर्ण करण्यासाठी जो विलंब झाला त्यामुळे त्या कामांची किंमत वाढली आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता ही बहूतेक कामे १० टक्के मर्यादेच्या आत झाली आहेत. तरीपण याबद्दलच्या माहितीची तपासणी करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

अनेक विषयांबद्दल महालेखापाल कार्यालयातील अधिकारी एक्झिट कॉन्फरन्सला गेले असता त्यावेळी त्यांना उत्तर सुध्दा देण्यात आलेले नाही. समितीसमोर जी माहिती आली आहे त्यानुसार समिती विभागाकडे विचारणा करित आहे, त्या पलिकडे जाऊन समिती काहीही विचारत नाही. आता ही ३२ कामे ही पूर्ण झाली आहेत ती विलंबाने झाली आहेत. या विलंबामुळे त्यांची किंमत वाढली आहे. किंमत वाढली असताना ती १० टक्के मर्यादेच्या वर गेली नाहीत. पण दुसरीकडे विभागाने मंजूर केलेल्या निविदेमध्ये किंमतीमध्ये वाढ झाली आहे या सर्व बाबी स्पष्ट झाल्या पाहिजेत. तजरी विलंब झाला असला तरी काम देण्या घेण्याचा

हिशेब (सेटल्ड) करून पूर्ण केले असले तरी, ते किती किंमतीमध्ये पूर्ण झाले आहे ? त्यासाठी नेमका किती खर्च करावा लागला आहे ? विभागाच्या मतानुसार ही ३२ कामे निविदे कॉस्टच्या आतमध्ये झाली आहेत. त्यामध्ये निविदे कॉस्टमध्ये १० टक्क्याच्या मर्यादेमध्ये बरेचसा निधी उरलेला होता आणि तो निधी सुध्दा खर्च केला आहे असे काही घडले काय ? या समितीच्या प्रश्नावर याबद्दलची माहिती समितीला सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.७८ याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या आश्वासित माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सदरहू कामांमध्ये झालेली बचत ही त्या टप्प्यांमधील कामे पूर्ण झाल्यानंतर त्याच टप्प्यातील मंजूर झालेल्या ज्या कामांवर केंद्र शासनाच्या किंमतीच्या १० टक्केच्या मर्यादेत अधिक निधीची आवश्यकता आहे अशा कामांना सक्षम अधिका-यांच्या मंजूरीने खर्च करण्यास परवानगी देण्यात येते.

ज्यावेळी रस्ते उन्नतीकरणासाठी घेण्यात येतात, म्हणजे जर एखादा रस्ता जर ३० किंवा ४० फुटाचा असेल आणि त्याला ६० फुटाचा करायचा असेल तर विभाग पी.एम.जी.एस.वाय. अंतर्गत वाढीव २० फुटांसाठी भूसंपादन करू शकत नाही काय ? याबाबत भूसंपादनाची तरतूद नाही आहे काय ? कारण २० फूट जागा देताना शेतकरी विरोध करतात. प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेअंतर्गत भूसंपादनाची तरतूद नाही हे स्पष्ट आहे. रस्त्याची रुंदी वाढून अधिकचे क्षेत्र शासनाकडे येणार असेल तर त्यासंबंधी आता नवीन भूसंपादन कायदानुसार वाटाघाटी करून त्या जमिनीचे भूसंपादन करता येईल. कारण रेडीरेकनरच्या ४ पट निधी दिले की, शेतकरी जमीन देण्यास तयार होतात. शासनाने आता कामांसाठी एक स्वतंत्र पूल करून ठेवावा. कारण मूळ अंदाजपत्रकामध्ये ते समाविष्ट असते तर त्या रस्त्याचा संपूर्ण निधी भूसंपादनाच्या कार्यवाहीतच संपून जाईल. त्यामुळे भूसंपादनासाठी शासनाकडे वेगळा निधी असावा की, ज्यामुळे अनेक प्रकल्पाला भूसंपादन करावे लागते. मग त्यामध्ये रस्ता, सिंचन प्रकल्प किंवा शाळा वा कॉलेजेससाठी असेल तर त्याचे भूसंपादन करून त्या जमिनी ताब्यात घ्याव्यात. ज्या ज्या विभागाची मागणी आहे त्यांना त्या देण्यात याव्यात. असे मत समितीने व्यक्त केले असता एखाद्या विशिष्ट कामासाठी प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेअंतर्गत भूसंपादन करावयाचे असेल तर अशी कामे वेगळी काढून शासनामार्फत भूसंपादन करता येईल काय हे विभागाकडून तपासण्यात येईल. परंतु त्यासंबंधी केंद्र शासनाने असे सांगितले आहे की, असे भूसंपादन करण्यास काही हरकत नाही. एखाद्या कामामध्ये थोडी जागा लागत असेल तर ती राज्य शासनाने संपादित करावी.

केंद्र शासनाचे असे मत असेल की, जागा राज्य शासनाने द्यावी केंद्र शासन त्यासाठी निधी देते. मूळात आधी ४० फुटाचे भूसंपादन झालेले आहे आणि आताच्या नॉर्म्सप्रमाणे ६० फुटांचे करावे लागेल. असे मत समितीने व्यक्त केले असता जास्तीत जास्त ठिकाणी वाटाघाटी करून अशी कामे करावयाची असतात. पण ज्या ठिकाणी पर्यायच नाही अशी काही उदाहरणे किंवा रस्ते असतील तर त्यासंबंधी विचार करून समितीला माहिती देण्यात येईल. **(माहिती अप्राप्त)**

१.७९ विभागाकडून हाच विचार मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत येणा-या रस्त्यांसाठी करण्यात येणार आहे काय ? या समितीच्या प्रनाबाबत सी.एन.जी.एस.वाय. अंतर्गत येणा-या रस्त्यांसाठी नवीन जोडणी कमी आहे. त्यामध्ये फक्त उन्नतीकरणाचीच कामे शिल्लक आहेत. त्यासंबंधी जे रस्ते विभागाच्या ताब्यात आहेत त्यातीलच रस्ते घ्यावेत असे धोरण आता विभागाकडून करण्यात येत आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

एखाद्या कामामध्ये विलंब झाला तर विभागाकडून त्यासंबंधी वाढीव किंमत (एक्सकेलेशन) देण्यात येते. परंतु मागच्या २ वर्षांतील अशी अनेक कामे आहेत की, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत निधीअभावी ती कामे पूर्ण करण्यामध्ये विलंब झाला आहे. याबद्दल विभाग त्या विलंबासाठी संबंधित कंत्राटदाराला मुदतवाढ किंवा त्याबद्दल परवानगी सुध्दा देत नाही आणि ती कामे पूर्ण होत नाहीत, याबद्दल शासनाची भूमिका काय आहे. अशी विचारणा समितीने केली. कारण संपूर्ण महाराष्ट्रामध्ये सध्या पी.एम.जी.एस.वाय. अंतर्गत येणा-या रस्त्यांचे जास्त हाल आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता विलंब झाला असल्यास त्या कामास मुदतवाढ दिली जाते आणि १५ दिवसात द्यावी म्हणून विभागाने आदेशही दिलेले आहेत. काम केले असेल तर वाढीव खर्च देणे हा कराराचा भागच आहे. पावसाळा संपल्यानंतर प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत असलेल्या रस्त्यांची सर्व कामे सुरु होतील, त्यामध्ये काही अडचण नाही.

शासनाने केंद्र शासनाकडे निधी मागितला नाही तर केंद्र शासन निधी देत नाही. विभागाने केलेल्या कामांचा निधी मागितला होता. पण तो गेल्या २ वर्षांमध्ये मिळाला नव्हता. या समितीच्या मताबाबत, आता निधी आलेला आहे. आता कोणाचेही देणे शिल्लक नाही. कारण विभागाने आता सर्वांचा निधी उपलब्ध केलेला आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.८० निधी उपलब्ध झाला आहे त्याकडे लक्ष देऊन प्रलंबित कामे ताबडतोब सर्व कामे पूर्ण झाली पाहिजेत. कारण अडीच ते तीन वर्षांपासून लोकांना फार अडचणी आल्या. पूल उखडून टाकले, पण ते काम अपूर्ण असल्यामुळे एवढा मोठा पावसाळ्यात लोकांना आड मार्गाने (डायव्हर्शनने) जावे लागते. त्यामुळे प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत येणा-या रस्त्यांची सर्व कामे पूर्ण झाली पाहिजेत. असे समितीने सुचित केले असता ही कामे होतील. पावसाळा संपल्यानंतर मार्च अखेरपर्यंत प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत येणा-या रस्त्यांची जास्तीत जास्त कामे पूर्ण होतील. काही कामे पुढील वर्षामध्ये जातील असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

अमरावती जिल्ह्यातील लोणी, आलोडा, पुरगाव व आमपेट या कामांबाबत समितीने विचारले असता ती सर्व कामे सुरु होतील. ती कामे सुरु होऊन पुढच्या पावसाळ्यापूर्वी पूर्ण होतील तसेच प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने संदर्भातील कामे निवडण्याच्या नियमामध्ये काही बदल केलेला नाही. सदर योजनेद्वारे ५०० लोकसंख्येच्या वरील गावे जोडली जाणार आहेत. ट्रायबलमध्ये २५० पेक्षा जास्त आणि नक्षलाईट एरियामध्ये १०० लोकवस्तीपेक्षा जास्त गावे जोडली जाणार आहेत. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

या प्रकल्पासाठी एकूण किती निधीची आवश्यकता आहे ? याबाबतचा महाराष्ट्र शासनाचा संपूर्ण आराखडा तयार झाला आहे काय ? विभागाच्या आस्थापनेवरील खर्चाला जेवढे फंडिंग होते, त्यापेक्षा जास्त खर्च आस्थापनेवर केला जातो. असे मत समितीने व्यक्त केले असता असे काही नाही, ही चुकीची माहिती आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

आस्थापनेवरील खर्च २.२५ टक्के आहे. गाव जोडणी बरोबर व्हीडीआर, ओडीआरचे रिस्ट्रॅथनिंग करणेही प्रस्तावित करणे शक्य आहे काय ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने मध्ये नवीन रस्ता जोडणी म्हणजे ५००, २५०, १०० यापेक्षा जास्त लोकसंख्येची सर्व गावे जोडली जातील.

महाराष्ट्रामध्ये ते साधारणतः साध्य झालेले नसून सुरु आहे. अजून १९५ गावे जोडायची आहेत. दुसरा मुद्दा रस्ते उन्नतीकरणाचा आहे. टोटल नेटवर्कच्या २० टक्के लांबी मंजूर करावयाची होती, ती आतापर्यंत मंजूर केलेली आहेत. महाराष्ट्राने चांगले काम केले असल्यामुळे महाराष्ट्राला प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेचा टप्पा-२ या केवळ ५-६ राज्यांना मंजूर केलेल्या स्कीममध्ये २६०० कि.मी. अपग्रेडेशन २ वर्षांपूर्वी मंजूर केलेले आहे. केंद्र शासनाचे असे म्हणणे आहे की, पाच निकषामध्ये (इलिजिबल क्रायटेरियामध्ये) जे काही द्यायचे होते ते राज्य शासनाला दिले गेलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

कामाच्या व्याप्तीबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, विभागाने ४५ कामांचा टप्पा-१३ सबमिट केलेला आहे त्यामध्ये नंदूरबारमधील जास्तीत जास्त गावे आहेत, ती जोडली जाणार आहेत व गडचिरोलीतील १३० गावे आहेत. त्याशिवाय नवीन स्कोप तूर्त तरी नाही तसेच रिस्ट्रॅथनिंगचाही स्कोप नाही असे केंद्राने सांगितले आहे.

१.८१ परिच्छेद क्र. २.२.६.५ : रस्त्यांच्या अंदाजपत्रकातील फुगवटा :-

५ जिल्ह्यांचा आढावा घेतलेला आहे, त्यामध्ये मोठा प्रमाणात कमी खर्च झालेला आहे. अंदाजपत्रकामध्ये तरतूद करायची व नंतर कमी खर्च करायचा यामध्ये स्पष्टपणे डीपीआर, सर्व्हे व बाकीच्या सर्व चुका आहेत. याबाबत समितीने खुलासा करण्यास सांगितले असता, ज्या कामांच्या बाबतीत १-२ वर्षांचा कालावधी लागतो त्या कालावधीत पीडब्ल्यूडी, जिल्हा परिषद काही कामे त्या लिंकमध्ये करतात. विभागाने सर्व संबंधितांना कळविलेले आहे की, जी कामे पीएमजेएसवायमध्ये होतात त्या लांबीत दुस-या कोणत्याही एजन्सीने काम करू नये. तक्ता क्रमांक ३ मध्ये ५ कामांची माहिती दिलेली आहे. त्यावेळी पीआययुने जो खर्च दिला आहे तो तसा नाही जसे की, अहमदनगर MH-०१४९ त्याचा केंद्र शासनाचा खर्च ४१६.९७ लाख रुपये दर्शविली आहे, ती ४८९ लाख रुपये नाही. त्यामुळे ७६ लाख रुपयांचा फरक दाखविलेला आहे तसे नाही. केवळ ४ लाख रुपयांचा फरक पडतो. ४१६.९७ लाख रुपयांचे काम मंजूर आहे. दरम्यानच्या कालावधीत नाशिकमध्ये सार्वजनिक बांधकाम विभागाने ३ कि.मी. चे काम केलेले आहे. त्यामुळे बचत झालेली आहे असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

अहमदनगरबाबत खर्च ४८९ लाख रुपये नाही तर ४१६.९७ लाख रुपये आहे. विभागाला केंद्र सरकारकडून किती निधी मिळाले ? समितीच्या माहिती प्रमाणे विभागाला ४८९ लाख रुपये मिळाले आहेत. असे समितीने निदर्शनास आणले असता ४१६.९७ लाख रुपये मिळाले आहेत. ते स्वतंत्र पत्राने मिळालेले आहेत. दिनांक १४ जुलै, २०११ रोजी केंद्र शासनाने पत्र दिलेले आहे. सुधारित खर्च ४१६.९७ लाख रुपये आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.८२ दिनांक ३०.०६.२००९ रोजी पाठविलेल्या प्रस्तावात ४८९ लाख रुपये एवढी किंमत नमूद आहे. असे समितीने नमूद केले असता तो निधी परत सुधारित झाला.तो दिनांक १४ जुलै, २०११ रोजी केला असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने नंतर बदल केले तो मुद्दा वेगळा आहे. दिनांक ३०.०६.२००९ रोजी पाठविलेल्या प्रस्तावानुसार विभागाला निधी मिळाले नाहीत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, निधी असे येत नाहीत. समजा फेज-९ आहे त्याची किंमत ३०० कोटी रुपये असेल तर त्याचे प्रथम १०० कोटी रुपये रिलिज होतात, नंतर २० कोटी रुपये रिलिज होतात अशाप्रकारे टप्प्याटप्प्याने निधी येतात. त्यावेळेस ही किंमत घेतली जाते असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

दिनांक ३०.०६.२००९ रोजी अप्रुव्हल ऑफ बिड ईव्हॅल्युशन रिपोर्ट्स एमएच-०१४९ - ४८९ लाख रुपये ही भारत सरकारकडील किंमत आहे. पीएफ कॉस्ट ४३७ लाख रुपये, कॉस्ट ऑफ द निविदे ४१२ लाख रुपये, निविदे कॉस्ट ३८७ लाख रुपये, विभागाने कॉन्ट्रॅक्टरचे नाव वगैरे सर्व पाठविलेले आहे. या रिपोर्टवर श्री. सिंग साहेबांनी सही केलेली आहे. या फिगर्स कोठून घेतल्या आहेत ? असे समितीने निदर्शनास आणले असता ते चुकीचे आहे. हे केंद्र शासनाचेच पत्र आहे. जिल्हास्तरावर जाताना त्यावेळी काही तरी चुकीचे झालेले दिसते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. यावर समितीने सुचित केले की, **You have sent it to the Government of India signed by Shri Fakir.** याबाबत आता ४१६ लाख रुपये ही सुधारित किंमत आहे.आणि ती विभागाला प्राप्त झाली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

नाशिक बाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, त्यातील ३ कि.मी. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले त्यामुळे विभागाने त्याला सुधारित केले नाही. परंतु, बचत आहे म्हणून केंद्र शासनास कळविण्यात येत आहे.

आता सर्व ऑनलाईन आहे. हा मुद्दा २०१२ बाबतचा आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता, केंद्र शासन पहिल्यापासूनचे सर्व निधी क्युमेलेटिव्ह पाहत असते त्यामुळे जास्त निधी विभागाकडे आला आणि विभागाने खर्च केले असे होत नाही. प्रत्येक फेज क्लोज करावी लागते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

प्रत्येक केसमध्ये विभागाकडून २० हजार रुपये अशी प्रत्येक कि.मी. डीपीआरची कॉस्ट वाटून घेण्यात येते. २० हजार रुपये प्रती कि.मी. मागे डीपीआर पॅकेजचा खर्च गृहित धरण्यात येतो. इतक्या मोठा प्रमाणात विभागाचे काम होत आहे. सर्व ठिकाणी कमी-जास्त म्हणजे काम झाले, नाही झाले. विभागाचे काम किती कि.मी. कमी झाले, मग डीपीआरचे काय महत्त्व आहे, विभाग व्हीसीआर कशासाठी खर्च करतो ? डीपीआरला काही सॅटिटी असली पाहिजे, लायबिलिटी, जबाबदारी असली पाहिजे, ती येथे दिसत नाही. विभागाचे अधिकारी टेबलवर बसून डीपीआर तयार करतात. त्यांनी स्पॉटवर जाऊन सर्व्हे केला पाहिजे. असे समितीने सुचित केले असता डीपीआरच्या कॉस्टची रक्कम अंदाजे येते. डिटेल् सर्व्हे होतो. सर्व रेकॉर्डिंग असते. प्रथम ट्रॅन्सेक्ट वॉक केला जातो. जे.ई., डी.ई., सल्लागार, सरपंच यांच्या बरोबर अलाईनमेंट पाहिली जाते. केंद्र शासनाचे या बाबतीतील नियम फार कडक आहेत. फक्त काही ठिकाणी स्ट्रॅटा बदलणे, पीडब्ल्यूडीने काम करणे, रस्त्याची रुंदी कमी झाली यामुळे बचत झाली असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.८३ एखादा रस्ता जर विभागाने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत घेतला तर दुस-या एजन्सीला काम करता येत नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता तसे विभागाकडून कळविण्यात आलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

आता कळविले आहे पूर्वी कळविलेले नव्हते ? असे समितीने निदर्शनास आणले असता केंद्र शासनाकडे एखादे काम पाठविले तर मंजुरीच्या पिरियडमध्ये रस्ता खराब झाला की, कामे करावी लागतात असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यावर समितीने विचारणा केली की, उदाहरणदाखल बी अँड सी ने जर हे काम केले तर त्याच्या दोष दायित्व लायाबिलिटीची जबाबदारी कोणावर असणार ? प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेमध्ये दोष दायित्व लायाबिलिटी ५ वर्षांची असते त्यातील ३ कि.मी. चे काम जर बी अँड सीने केले तर लायाबिलिटीची कोणावर असेल ? अशी विचारणा समितीने केली असता जे काम केले जाते, त्याच्या करारामध्ये ती तरतूद असते. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले असेल तर त्यांनी १-२ वर्षे जे काही आहे ते करायचे. ग्रिमेंट प्रमाणे त्याची जबाबदारी त्यांचीच असते. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे कर्मचारी करणार हे कर्मचारी नाही करणार असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

चंद्रपूरमध्ये हे काम करीत असताना रस्त्यावरील वाहतूक कमी असल्याने त्याची रुंदी कमी केल्याचे नमूद केले आहे. ३.७५ मीटर एवजी विभागाने ३ मीटरचेच रस्ते केले. पुढे मागे त्या रस्त्यावरील वाहतूक वाढली असती. प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेमध्ये अंतर्गत रुंदी ३.७५ मीटर एवढीच आहे. पण त्यापेक्षा कमी रुंदीचे रस्ते केल्याबाबत नमूद केलेले आहे. असे समितीने

निदर्शनास आणले असता व्हिलेज रोडवर ३ मीटर अलाऊड आहे. व्हिलेज रोडची स्टँडर्ड रुंदी ३ मीटरच आहे. केंद्र शासन ३ मीटरचेच रस्ते करण्याबाबत सूचना करते. चंद्रपूर जिल्ह्यातील कामांबाबतीत एक एक्सपर्ट कमिटी होती. त्या ठिकाणी अत्यंत कमी वाहतूक असल्याने एक्सपर्ट कमिटीच्या सुचनेनुसार ते ३ मीटरचे केले. केंद्र शासनाचे त्या कामासाठी आदेश होते व ती वन वगैरे भागातील कामे होती.

वाहतूक कमी असेल तर तो सर्व्हेचा मुद्दा आला. वाहतूक कमी असेल तर विभागाकडून जास्त रुंदीचे रस्ते का घेण्यात येतात? अशी विचारणा समितीने केली असता महाराष्ट्रात सर्वच रस्ते कमीतकमी ३.५ मीटरचे करायचे आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

जेथे ट्रॅफिक कमी आहे तेथे ३ मीटरचेच रस्ते करावे असे ठराविक निर्देश विभागाने द्यावेत. वाहतूक आज ना उद्या वाढणारीच आहे. असे समितीने सुचित केले असता ३.७५ मीटरचे रस्ते होतील म्हणून केले परंतु, एक्सपर्ट कमिटीच्या निदर्शनास आल्यानंतर त्यांनी कमी केले असे विभागीय सचिवांनी सांगितले

१.८४ परिच्छेद क्र. २.२.७.१. जमा आणि खर्च :-

१.८५ परिच्छेद क्र. २.२.७.२ प्रशासनिक निधीचे अपुरे वितरण :

१.८६ परिच्छेद क्र. २.२.७.३ वर्ष अखेर कार्यक्रम निधीची जमा :

या परिच्छेदाबाबतची अधिक माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता विभागाने आतापर्यंतचे अहवाल देऊन सन २०१४-२०१५ चा जमा-खर्च बरोबर झाला असल्याचे सांगितले. समिती सन २०१२ बाबत सांगत आहे. ही कंटिन्युअस प्रोसेस आहे हे मान्य आहे. परंतु, यामध्ये अद्यापपावेतो जो काही प्रशासकीय खर्च मिळाला पाहिजे होता तो मिळालेला नाही. तसेच, देखभालीसाठी मिळालेला निधी पूर्णपणे खर्च केलेला नाही. या दोन मुद्यांबाबत समितीने विभागीय सचिवांकडे विचारणा केली असता, ही एक कंटिन्युअस प्रोसेस असते. विभागाकडे जमाखर्च ठेवण्यास एक फायनान्शिअल कंट्रोलर असतात. त्याचे ऑडिट होते. केंद्र शासन ते सर्व पाहते. विभागाच्या बँक अकाउंटसचे व्ह्यू राईट्स केंद्र शासनाला आहेत. त्यावर डेली वॉच असतो म्हणजे त्यात काही अडचण नाही. प्रशासकीय निधीबाबत मॅन्युअलमध्ये असे म्हटले आहे की, २.२५ टक्के इतका मिळाला पाहिजे. परंतु, कामे इतकी सँक्शन होतात की, केंद्र शासनाने असे ठरविले की, इतका निधी देऊ. असे ऑफिशिअली केले नाही परंतु ते केवळ महाराष्ट्रालाच नाही तर सर्वच राज्यांना कमी निधी देतात. संपूर्ण निधी देत नाहीत. परंतु, विभागाची मागणी गेल्यानंतर आपल्याला जेवढे आवश्यक असतात त्यातील जेवढा खर्च केंद्र शासनाने करावयाचा असतो तो निधी दिला जातो त्यात काही अडचण नाही. केंद्राचा निधी आला नाही म्हणून शासनाची कामे थांबली, पगार, प्रवासखर्चाचे देयक थांबले आहे असे काही होत नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

पगार, प्रवास खर्चाची देयके थांबत नाहीत परंतु, लोकांची कामे थांबतात. कामाकरिता सन २०१२-२०१३, सन २०१३-२०१४ मध्ये निधी आले नाहीत, त्यामुळे दोन वर्षे काम थांबले त्याबाबतची माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता, ते कामाचे नाहीत तो प्रोग्राम फंड आहे, तो वेगळा आहे. तो या वर्षी आला असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. विभागाने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेचे काम १२ महिन्यांत पूर्ण करण्याबाबत नमूद केले होते व दोष दायित्व (लायाबिलिटी) ५ वर्षे होती. परंतु, गेल्या ३ वर्षांत लोकांचे अक्षरशः हाल होत आहेत. ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता आस्थापनाचा खर्चाचा विषय सुरु आहे. प्रोग्राम फंडाबाबत असे झाले की, सर्वच राज्यांना गेली ३ वर्षे कमी निधी मिळाले असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.८७ असे का झाले, विभागाचा पाठपुरावा कमी होता काय ? विभागाने कॉन्ट्रॅक्टरकडून काम पूर्ण करून घ्यायचे होते. मग नंतर व्याजासहित त्याला निधी द्यायचे होते असे समितीने सुचित केले असता तसे होत नाही. आता महाराष्ट्रात प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची जेवढी बिले शिल्लक होती, त्या सर्वांचे निधी गेल्या आठवड्यामध्ये रिलिज केले आहेत. या ७ दिवसांत सर्व बिले पास होतील. एकही बिल राहणार नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

समितीने असे मत व्यक्त केले की, कंत्राटदार म्हणतात की, कामाचे पैसे मिळण्याची हमी काय आहे, त्यांनी काम कसे करावे ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत विभागीय प्रतिनिधी कॉन्ट्रॅक्टरशी बोललेले आहेत. पावसाळा संपल्यानंतर हे काम करायचेच आहे कारण प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजने संदर्भातील मॉनिटरिंग आता सेंट्रल गर्व्हनमेंट, पीएमओ ऑफिस सगळीकडून सुरु झाले आहे. ही सर्व कामे विभागाला पूर्ण करावीच लागतील. याचे निधी मिळतील याची हमी आहे. निधी आलेले आहेत व काम झाले की ते रिलिज होतील असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.८८ २ वर्षे निधी न मिळण्याची कारणे काय आहेत, विभागाची काही पूर्तता करणे बाकी होते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता केंद्र शासनाकडून निधी मिळाला नाहीत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

आता प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना सारखी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना लाँच केलेली आहे. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेची निधी उपलब्धता कशी आहे ? हा निधी डीपीडीसीमधून मिळणार आहे की बजेट मधून मिळणार आहे ? या समितीच्या प्रनाबाबत, विभागाने हजार कोटी रुपयांची कामे सुरु केलेली आहेत, ६०० कोटी रुपयांची अथसंकल्पीय तरतूद केलेली आहे. या कामाला निधी मिळत जाईल असे सांगितलेले आहे. आजपर्यंत तरी काही अडचण नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या प्रकल्पांतर्गत अनेक ठिकाणी १५ मीटरच्या ब्रिजेसना विभागाने मान्यता दिलेली आहे. त्यापेक्षा जास्त असेल तर स्टेटच्या, नाबार्डच्या योजनांशी सलग्न करून ती कामे करण्यात येणार आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता उन्नतीकरण करताना प्राथमिकता १५ मीटर लांबीपर्यंतच्या पुलाचीच आहे. त्यापेक्षा काही जास्त असेल तर डीपीडीसी मधून वगैरे करणे शक्य आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यावर समितीने सूचित केले की, डीपीडीसी नाही. बाकी पुलासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना विथ नाबार्ड असे विभागाने रुपांतरित केले तर तो रस्ता पूर्ण होऊ शकेल. कारण रस्ते जोडणी पूर्ण होऊ शकेल. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेचे १५ मीटरपेक्षा जास्त लांबीचे पूल व रस्ते मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या एजन्सीमार्फतच मान्य होणे आवश्यक आहे. याबाबत, नाबार्ड व मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत पंधरा मीटर लांबीच्या पूलाचे प्रस्ताव दिलेले आहेत. १५ मीटरपेक्षा जास्त लांबीच्या पूलांचा प्रस्ताव सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत नाबार्डकडून मान्य करून घेतला जातो असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

१.८९ सन २०१४-२०१५ मध्ये ५२०५ कोटी रुपये खर्च व जमा ५०९५ कोटी रुपये खर्च दाखविण्यात आलेला आहे. अशा प्रकारे जमा रकमेपेक्षा जास्त खर्चास मान्यता देता येत नाही. तरीही अशा प्रकारे जास्त खर्चास परवानगी कशी देण्यात आली ? हा यात आक्षेप आहे. उत्तरामध्ये सांगितले गेले की, कंत्राटर्सची बिले डिपॉजिटमधून देण्यात आलेली आहेत. असे देता येते का ? अशी विचारणा समितीने केली असता त्या वर्षी ठेकेदारांची बरीच बिले अदा करण्याची प्रलंबित होती. त्यामुळे तत्कालीन अधिका-यांनी तात्पुरता त्यातून खर्च केला होता असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

अशा प्रकारे डिपॉजिटमधून ठेकेदारांच्या बिलाची रक्कम अदा करता येत नाही. हे तर सर्व कार्यपध्दतीला बगल देऊन काम चाललेले आहे. डिपॉजिटमधून निधी खर्च करणे, हे काही उपाय असू शकत नाही. अशा प्रकारे डिपॉजिटमधून रक्कम खर्च करण्याचे आदेश कोणी दिलेले आहे, व त्यास कोण जबाबदार आहे ? हे मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेमध्येच असे झालेले आहे की, केवळ कोणीतरी डिपॉजिटमधून देयके अदा करण्यात यावीत, असे आदेश दिले होते, म्हणून असे झालेले आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, दोन वर्षांपूर्वी ब-याच ठेकेदारांच्या बिलाची रक्कम अदा करणे प्रलंबित होते. डिपॉजिटमधून देयकांचे प्रदान केल्यावर मार्चमध्ये निधी आल्यावर डिपॉजिटची रक्कम पुन्हा फुलफिल करणे अपेक्षित होते. एक-दोन वर्षे असे झाले होते. त्यावेळी या बाबीवरून प्रचंड गदारोळही झाला होता. आता सर्व निधी पुन्हा डिपॉजिटमध्ये घेऊन फुलफिल करण्यात आलेला आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

Ultimately, somebody has given the order and he should reply. हे तत्कालीन सेक्रेटरीनेच केलेले असेल. समितीला याचे उत्तर पाहिजे. हा विषय गंभीर आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता हे चूक आहे, अयोग्य आहे, हे मान्य आहे. याबाबत चौकशी करून सविस्तर माहिती समितीसमोर सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वस्त केले.

१.९० विभागाने उत्तरात असे म्हटलेले आहे की, याकरिता डिपॉजिटचे निधी वापरलेले आहेत. यामध्ये विभागीय सचिव अप्रत्यक्षपणे याचे समर्थन करीत आहेत. डिपॉजिटच्या रकमेतून खर्च करण्याचे आदेश त्यावेळी कोणीतरी दिलेच असतील, त्याविषय प्रत्येक ठिकाणी व दोन वर्षे अशा प्रकारे डिपॉजिटमधून रक्कम खर्च करण्याची वेळ आलीच नसती. प्रत्येक जिल्हयामध्ये आा प्रकारे डिपॉजिटमधून ठेकेदारांची बिले अदा करण्यात आलेली आहेत की, काही जिल्हयांमध्येच केवळ ठेकेदारांच्या

डिपॉजिटमधून निधी खर्च करण्याबाबतचे आदेश देण्यात आलेले आहेत ? या संदर्भात अशा प्रकारे डिपॉजिटमधून निधी खर्च करण्यासंबंधीचे आदेश कोणी दिलेले आहेत, याबाबतची जबाबदारी निश्चित करणे आवश्यक आहे. याबाबत विभागाने केंद्र शासनाकडे असे खरे म्हणणे मांडले होते का ? की विभागाची परिस्थिती इतकी वाईट होती की, विभागाला ठेकेदारांची बिले अदा करण्याकरिता त्यांच्या डिपॉजिटची रक्कम वापरावी लागली. विभागाला याबाबत टाईमबाऊंड सबमिशन करण्याची सूचना देण्यात यावी. याबाबत ठेकेदारांचे जे प्रदान करण्यात आलेले आहे, याबाबत केंद्र शासनाला कळविलेले आहे का ? यामध्ये असे म्हटलेले आहे की, “Whether the fact was brought to the notice of the Government of India?”. अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबतचे व्हयूराईट्स केंद्राकडेच आहेत. त्यांच्याकडून निधी आलेले आहेत, परंतु तेही त्यांनी अद्याप खर्च केलेले नाहीत, अशी माहिती त्यांनी याबाबत सादर केलेली आहे. याबाबत सर्व प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे घेऊन सादर अचूक व सत्य माहिती समितीसमोर सादर करण्यात येईल. याबाबत सविस्तर चौकशी करून सर्व वस्तुस्थिती मी निश्चितपणे समितीच्या निर्दानास आणून देण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.९१ दुसरा मुद्दा यामध्ये असा आहे की, याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे. समितीने दिलेल्या निर्देशास अनुसरून तत्कालीन सह सचिव, वित्तीय नियंत्रक व तत्कालीन मुख्य अभियंता यांचेकडून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये खुलासा मागविण्यात आला होता. वित्तीय नियंत्रक यांनी सादर केलेल्या खुलाशानुसार सन २०११-१२ या वर्षात कंत्राटदाराची सुरक्षा ठेव कुठल्याही प्रकारे वळती करून वापरण्यात आलेली नाही. सन २०१४-१५ या वर्षात केंद्र सरकारने मागणीच्या प्रमाणात कमी निधी उपलब्ध करून दिल्यामुळे ठेकेदारांची सुरक्षा ठेव रक्कम त्या वर्षापुरती वापरण्यात आली होती व सादर बाब तत्कालीन प्रधान सचिव यांनी दिनांक १७.३.२०१५ रोजीच्या विशेष पत्रान्वये केंद्र शासनाच्या निदर्शनास आणून दिलेली आहे. तसेच दिनांक ३१.३.२०१६ च्या ताळेबंदानुसार कंत्राटदार सुरक्षा ठेव रु.१८०.०० कोटी राखून ठेवण्यात आलेली आहे.

गोंदिया व भंडारा जिल्हयातील नक्षलग्रस्त भागामध्ये रस्त्यांच्या कामांचे निधी खर्च होऊ शकले नाहीत. गोंदिया जिल्हयामध्ये नक्षलग्रस्त भाग असल्यामुळे रस्त्यांची कामे झाली नाहीत, अशी परिस्थिती कधीच नव्हती. असे मत समितीने व्यक्त केले असता गडचिरोली जिल्हयातील नक्षलग्रस्त कारवायांमुळे तसेच नक्षलग्रस्त भागातील काही अडचणीमुळे तेथील रस्त्यांची कामे अपूर्ण आहेत. परंतु गोंदिया जिल्हयातील रस्त्यांची कामे पूर्ण आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

गोंदिया जिल्हयात नक्षलग्रस्त भागामुळे कामे थांबलेली आहेत, हे याचे कारण नाही. विशेषतः नक्षलग्रस्त क्षेत्र असल्यामुळे कार्यक्रम निधी उपलब्ध असतानाही कामे झालेली नाहीत. गोंदियामध्ये अशी परिस्थिती कधीच कुठेही नव्हती. याबाबत समितीने विचारणा केली असता गोंदिया जिल्हयातील सर्व कामे पूर्ण झालेली आहेत. हा आक्षेप महालेखापाल कार्यालयाचा आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने उत्तर दिले आहे की, सन २०१२ मध्ये अपूरा निधी असतानाही कामे थांबलेली होती, हे महालेखापांलाचे यांचे निरीक्षण आहे. याच्याशी समिती सहमत आहे. परंतु गोंदिया जिल्हयामध्ये नक्षली कारवायांमुळे कामे थांबविण्यात यावीत, अशी परिस्थिती कुठेच नाही. सन २०११-२०१२ मधील हे महालेखापांलाचे निरीक्षण आहे की, गोंदिया हा जिल्हाही नक्षलग्रस्त भाग असल्यामुळे तेथील कामे झालेली नाहीत. २०११-१२ मध्ये गोंदियामध्ये कोणता नक्षलवाद झाला होता ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत एसीई, नागपूर यांच्याकडे चौकशी करण्यात आली होती. सालेकसा बॉर्डरवर त्यावेळी तेथे ट्रॅक्टर जाळण्याच्या व तत्सम इतर घटना घडल्या होत्या असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.९२ परिच्छेद क्र. २.२.७.४ कायद्याने बंधनकारक इतर देयकासंबंधित पार न पाडलेले उत्तरदायित्व :-

कायद्याने बंधनकारक इतर देयकासंदर्भात पार न पाडलेले उत्तरदायित्व याबाबत समितीने आयकराचे निधी वेळेवर भरण्याबाबतचा हा मुद्दा आहे असे मत व्यक्त केले असता हा विषय आयकरासंबंधीचा आहे. कोणत्याही बाबीवरील खर्च ही एक निरंतर प्रक्रिया असून एकाच वेळी कामाकरिता लागणारा संपूर्ण निधी दिला जात नाही. वर्षनिहाय आवश्यकतेप्रमाणे व मागणीप्रमाणे निधी वितरीत केला जातो. जसजशी कामाची प्रगती होईल तसतसा त्याकरिता निधी दिला जातो. आता काही शिल्लक नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यासंदर्भात समितीने असे मत व्यक्त केले की, याबाबत महालेखापालाना याबाबतची माहिती पूर्ण फॉर्मेटमध्ये अनुपालनासहित सादर करणे अपेक्षित आहे. या मध्ये म्हटले आहे की, “Furnish copy of audited statement along with the schedules.” समितीच्या या मतास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली व सांगितले की, याबाबतचा पाठपुरावा विभागाने महालेखापालाकडे केलेला असून हा परिच्छेद महालेखाकारांकडून मान्य करूनदेखील आलेला आहे.

विभागाने याबाबतची माहिती समितीला सादर केलेली आहे. या परिच्छेदाचे अनुपालन व महालेखापालांची मान्यता उशीरा झालेली आहे. याबाबतची प्रत समितीकडे सादर करण्यात आलेली नाही. य संदर्भातील प्रत समितीकडे दिलेली असून तो मुद्दा संपला झालेला आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.९३ परिच्छेद क्र. २.२.७.५ कार्यक्रम निधीच्या वापरात अनियमितता :-

याबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यामध्ये एकूण २७ कामे होती. या कामांमध्ये खर्च जास्त झालेला आहे, असा मूळ आक्षेप आहे. २७ कामांपैकी १२ कामे ही मंजूर किंमतीमध्ये (सॅक्शनड कॉस्टमध्ये) पूर्ण झालेली आहेत. इतर १२ कामे जीओआय आणि दहा टक्के रक्कम या अधिकारा अंतर्गत पूर्ण झालेली आहेत. या कामांमध्ये एकूण १० टक्क्यांपेक्षा जास्त खर्च झालेला नाही. या सर्व कामांकरिता १७ लाख रुपयांपेक्षा जास्त खर्च झालेला नाही. ही एकूण ६५ कोटी रुपयांची कामे होती. त्याकरिता १७ लाख रुपये एवढाच जास्त खर्च झालेला आहे. हा १७ लाख रुपयांचा जास्त झालेला खर्च राज्याच्या हिश्यामधून समायोजित करण्यात आलेला आहे. यासंदर्भात समितीने विभागीय सचिवांच्या निदर्शनास आणून दिले की, विभागाने दिलेल्या माहितीमध्ये असे नमूद आहे की, नांदेड जिल्ह्यामध्ये या कामांकरिता ४.६६ कोटी रुपये खर्च जास्त झालेला आहे. कोल्हापूर जिल्ह्यातही जास्त खर्च झालेला आहे. त्यावर सन २००८ मध्ये जीओआय आणि १० टक्के जास्त खर्च आी मान्यताच आहे. या अंतर्गत केवळ १४.२१ टक्के खर्च जास्त झालेला आहे. कोल्हापूर जिल्ह्यातील टॅंडर्सच जास्त रकमेची होती, त्यामुळे तेथे जास्त रकमेच्या टॅंडर्समुळे खर्च जास्त झालेला आहे. यामुळे तेथे उलटपक्षी बचत झालेली आहे. १.३६ लाख रुपये खर्च हा कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये जास्त झालेला आहे. अबोव्ह टॅंडर्समुळे या कामांमध्ये १.८ कोटी रुपयांची बचत झालेली आहे. एकूणच हा बचतीचा आकडा १४.२१ वरून १६.२९ वर गेलेला होता.

याबाबतची सर्व माहिती विभागाने योग्य वेळी योग्य स्वरूपात महालेखापालाना दाखविली नाही तर ते आक्षेप घेणारच ना असे मत समितीने व्यक्त केले असता सदरहू माहिती दिनांक ०९ मे रोजी महालेखापाल यांना सादर करण्यात आली होती. परंतु याची प्रत समितीला विभागाकडून आता सादर करण्यात येत आहे. आता नांदेडमध्ये १४.२९ कोटी रुपयांच्या ऐवजी १६.२१ कोटी रुपये खर्च झाले होते. कोल्हापूरमध्ये १७.२२ कोटी रुपयांच्या ऐवजी १९.९६ कोटी रुपये खर्च झालेले आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.९४ नांदेड जिल्ह्यात १४.२९ कोटी रुपयांच्या ऐवजी किती रुपये खर्च करण्यात आलेले आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता नांदेड जिल्ह्यात १४.२९ कोटी रुपयांच्या ऐवजी १२.१७ कोटी रुपये खर्च झालेले आहेत. कोल्हापूर जिल्ह्यात टॅंडर्सच १.३२ कोटी रुपयांनी जास्त रकमेचे झाले होते. कोल्हापूर येथील जास्तीचा खर्च हा इतर बचतीमधून समायोजित करण्यात आलेला आहे. जीओआय आणि १० टक्के हे सुत्र केवळ मुख्य कामांसाठीच आहे. दहा टक्क्यांच्या वर खर्च गेला की, मान्यता घ्यावी लागते. या खर्चाकरिता केंद्र शासनाची मान्यता घेण्याकरिता जावे लागू नये म्हणून हा खर्च राज्य हिश्यामधून समायोजित करण्यात आलेला आहे. यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, यामध्ये एकूण खर्च तर दहा टक्क्यांपेक्षा जास्त जाणारच नाही.

१.९५ २.२. ८. १ कामांचे कार्यान्वयन, कंत्राट, व्यवस्थापनात अपर्याप्तता :-

२.२.८.१ (अ) : बँक हमीपत्राची स्वीकृतीपूर्व पडताळणी न करणे आणि बँक हमीपत्राची मूदत संपण्याआधी नुतनीकरण करणे.

याबाबत समितीने मत व्यक्त केले की, हा बँक गॅरंटीचा विषय आहे. या संदर्भात रायगडच्या केसेसमध्ये १५,५५,००० लक्ष रुपयांची वसूली करण्यात आलेली आहे. हा परिच्छेद खूप मोठा आहे. इतर प्रकरणासंदर्भात काय झाले, याची माहिती समितीसमोर सादर करण्यात यावी. असे समितीने सूचित केले असता, कंत्राटदाराची काही कामे आता सार्वजनिक बांधकाम विभागाअंतर्गत सुरु आहेत. त्यांच्याकडून वसूली करून घेण्याबाबत ग्रामविकास विभाग सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडे पत्रव्यवहार करीत आहे. पीएमजीएसवाय अंतर्गत सदर कंत्राटदाराची कामे सुरु नाहीत. याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडे पत्रव्यवहार करून वसूलीची कार्यवाही सुरु करण्यात येईल. ग्रामविकास विभागाकडे हे काम नाही. वेळोवेळी ग्रामविकास विभागाकडून इतर विभागाला परिपत्रक पाठवून सांगण्यात येते. याला आता चार-पाच वर्षे झालेली आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

बँक गॅरंटी म्हणून ३० लाख रुपयांची अग्रीम रक्कम देण्यात आली होती. एखादया ठेकेदाराने १९ लाखांचे काम करून काम थांबविले म्हणजे त्याची बँक गॅरंटी व्यपगत का होऊ दिली ? ती बँक गॅरंटी व्यपगत होण्याअगोदर वसूली का करण्यात आली नाही ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत बँक गॅरंटी वेळेवर अपग्रेड केली गेली नाही. ती बँक गॅरंटी जर वेळेवर अपग्रेड केली असती तर ती आता व्यपगत झाली नसती असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

विभाग जर एखादयाच्या बँक गॅरंटीवर अवलंबून अॅडव्हान्स देत असेल तर त्याच्या बँक गॅरंटीवर लक्ष ठेवणे ही जबाबदारी विभागाची आहे. संबंधित ठेकेदाराने काम थांबविले तर कार्यकारी अभियंता यांनी ती बँक गॅरंटी व्यपगत होण्यावर लक्ष ठेवणे आवश्यक होते. ३० लाख रुपयांचे काम ठेकेदाराने केले नाही तर संबंधित अधिका-यांनी बँक गॅरंटीवर लक्ष ठेवून नियमानुसार योग्य ती कारवाई योग्य त्या वेळामध्ये करणे अपेक्षित होते. राज्य शासनाच्या संबंधित विभागाने या संदर्भात वेळावेळी योग्य त्या पध्दतीने पाठपुरावा करणे आवश्यक आहे. ठेकेदारांकडून या रकमेची वसूली व्याजासह करणे आवश्यक आहे. बँक गॅरंटीला व्यपगत होऊ देणे यामध्ये अपेक्षित नव्हते. संबंधित ठेकेदाराला काळ्या यादीत टाकण्याबाबतची कारवाई करणे आवश्यक होते. या ठेकेदाराने यामध्ये बनावटपणा केलेला आहे. या ठेकेदाराला केवळ पीएमजीएसवायमधून ब्लॅकलिस्टेड केलेले आहे. या ठेकेदाराला पूर्ण राज्यभरामध्ये प्रत्येक कामाकरिता ब्लॅकलिस्टेड करणे आवश्यक होते. बँक गॅरंटी वेळेवर अपग्रेड करून काम थांबविल्यास संबंधित विभागीय अधिका-यांकडून नियमानुसार कारवाई करून ती जप्त करणे अपेक्षित होते. यासंदर्भात योग्य त्या अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात व्याजासह वसूली होणे आवश्यक आहे. या ठेकेदाराला केवळ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधून ब्लॅकलिस्टेड करता उपयोगाचे नाही. फक्त प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेसंदर्भात त्या ठेकेदाराला काळ्या यादीत टाकून चालणार नाही, संपूर्ण राज्याच्या दृष्टीने काळ्या यादीत टाकले पाहिजे असे समितीने सूचित केले असता यासंदर्भात चौकशी करून नियमानुसार योग्य ती कारवाई करण्यात येईल. बँक गॅरंटी कोणाच्या काळात व्यपगत झाली, त्यावेळी कोण जबाबदार होते याची चौकशी करण्यात येईल. याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभागालादेखील माहिती दिली जाईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

समितीने दिलेल्या निदेशास अनुसरून अधीक्षक अभियंता, कोकण व नाशिक यांना मुख्य अभियंता स्तरावरून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये महालेखापालांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.२.२.८.१ अ मधील नमूद कामांबाबत चौकशी करून अहवाल सादर करण्याबाबत कळविले होते. त्यानुषंगाने अधीक्षक अभियंता, कोकण व नाशिक यांनी सदर प्रकरणी पुढीलप्रमाणे अहवाल सादर केलेला आहे.

१.९६ १. रायगड :- पॅकेज क्र.२४३८ माजगांव ते वेळास्ते रस्ता :- मे.चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा.लि. या ठेकेदाराचे इतर विभागांकडे चालू असलेल्या कामांतून अथवा इतर कोणत्याही जमा असलेल्या रकमेमधून वसुली होण्याबाबत कार्यकारी अभियंता, जि.रायगड यांचेमार्फत परिपत्रक क्र.९२३, दिनांक ०७/१०/२०१६ व पत्र क्र.१०१६, दि.१९/१०/२०१६ काढण्यात आले असून वेळोवेळी पाठपुरावा करण्यात आलेला आहे. तथापि, इतर विभागांकडून सहकार्य न मिळाल्यामुळे सदर प्रकरणी वसूलीसाठी मा.न्यायालयात दावा दाखल करण्याची प्रक्रिया सुरु करण्यात आली असून विधी व न्याय विभागाच्या मान्यतेनंतर दावा दाखल करण्यात येईल.

तसेच कंत्राटदाराच्या मालमत्तेची जप्ती करून वसूली होण्यासाठी जिल्हाधिकारी, रायगड यांचेकडे कार्यकारी अभियंता, जि.रायगड यांचेमार्फत प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला आहे.

मे.चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा.लि. यांना काळ्या यादीत टाकण्याबाबतचा प्रस्ताव मुख्य अभियंता मार्फत सार्वजनिक बांधकाम विभागास सादर करण्यात आलेला आहे.

कार्यकारी अभियंता, जि.रायगड यांनी कंत्राटदाराची विभागाकडे जमा असलेली Deposit रक्कम रु.५.७९ लक्ष जप्त केले असून खात्यातर्गत जमा केली आहे. सदर प्रकरणी संबंधित तत्कालीन कार्यकारी अभियंता यांची विभागीय चौकशी, सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या आदेशान्वये प्रादेशिक विभागीय चौकशी अधिकारी, कोकण विभाग यांचेमार्फत सुरु आहे.

२. रायगड :- पॅकेज क्र.२४३१ :- खरवली ते निगडे रस्ता :- सदर कामापोटी सुसज्जता अग्रिम रु.३२.४९ लाख देण्यात आली होती. सदर कामाच्या १ ते ४ चालू देयक व ५ व्या अंतिम देयकातून सुसज्जता अग्रिम रु.३२.४९ लाख पूर्ण वसूल करण्यात आले आहे. तथापि, वसुलीसाठी झालेल्या विलंबास जबाबदार संबंधित तत्कालीन कार्यकारी अभियंता, प्रभारी कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता व शाखा अभियंता यांची विभागीय चौकशी सुरु करण्याबाबतचा प्रस्ताव ग्रामविकास विभागाकडून सार्वजनिक बांधकाम विभागास सादर करण्यात आलेला आहे.

३. नाशिक :- अधीक्षक अभियंता, नाशिक यांनी सादर केलेल्या अहवालानुसार टप्पा क्र.४ व ५ मध्ये मे.रेलिफ कन्स्ट्रक्शन, मुंबई यांनी व टप्पा क्र.६ मध्ये मे.सागर कन्स्ट्रक्शन, मुंबई यांनी सादर केलेली बँक गॅरंटी बनावट होती. त्यामुळे भारत को-आप-बँक लि.अंधेरी (पूर्व) शाखा यांचे विरोधात स्थानिक कोर्टात दावा दाखल करण्यात आला असून मा.मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे कोर्टात सुनावणी सुरु आहे. तसेच शासन पत्र क्र.ग्रासयो २००९/प्र.क्र.३०८/यो-९, दिनांक ०३.१२.२००९ अन्वये सदर दोन्ही कंत्राटदारास काळ्या यादीत टाकण्यात आलेले असून सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय यांना कळविण्यात आलेले आहे.

१.९७ संबंधित प्रकरणी तत्कालीन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा.मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे कोर्टात सुनावणी सुरु आहे.

काळ्या यादीत समावेश करण्याची जी पध्दत आहे त्याचा अवलंब केला तर त्यांचे नाव वेबसाईटवर येते. पर्यायाने त्या ठेकेदाराला कोणत्याही विभागाकडून काम दिले जात नाही. ग्रामविकास विभागाचा निधी त्यांनी अडवून ठेवला असताना इतर विभागांकडून सर्रासपणे त्यांना काम मिळत आहे. विभागाचे सचिव याचे समर्थन करीत आहेत. त्या ठेकेदाराची दुसरीकडे कामे सुरु आहेत, त्या माध्यमातून निधी वसूल केले जातील. विभागीय सचिवांच्या हातात जे काही अधिकार आहेत त्या माध्यमातून त्या ठेकेदाराला काळ्या यादीत (Black list) टाकता येईल. हा ३० लाख रुपयांचा विषय नाही. ३ रुपये असले तरी विभागाने याची दखल घेतली पाहिजे. लोकलेखा समितीपुढे साक्षीचे गांभीर्यच दिसून येत नाही. फक्त रकाने पूर्ण करावयाचे असतील तर हा उपद्व्याप का करायचा ? हा अतिशय गंभीर मुद्दा आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

मे. चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा.लि.यांना प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये ब्लॅक लिस्ट केले आहे का ? ब्लॅक लिस्टेड म्हणून वेबसाईटवर टाकले आहे काय ? काळ्या यादीत टाकले व त्यानंतरही त्यांना काय मिळाले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता सदर कंत्राटदाराला दिनांक २८ जानेवारी, २०१३ रोजी ब्लॅक लिस्ट करण्याबाबत कळविले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

याबाबत समितीने विचारणा केली की, मग त्यांना इतर विभागामध्ये कामे की मिळू शकतात. विभागाने याबाबत हरकत घेतली आहे काय ? ते ठेकेदार आज सार्वजनिक बांधकाम विभागाची कामे करीत आहेत. त्या माध्यमातून ग्रामविकास विभागाला वसुलीची रक्कम मिळेल अशी अपेक्षा ग्रामविकास विभागाचे अधिकारी करीत आहेत असे मत व्यक्त करून सदर कंत्राटदाराला वेबसाईटवर काळ्या यादीत टाकले आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, ग्रामविकास विभागाकडून हरकत घेण्यात येते. सदर कंत्राटदाराला प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या वेबसाईटवर काळ्या यादीत टाकले आहे काय ? ही बाब तपासण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.९८ यावर समितीने विभागीय सचिवांना सूचित केले की, विभागाने याची माहिती सर्व विभागांना कळवावी. त्या ठेकेदाराला सार्वजनिक बांधकाम विभागासह इतर विभागांमध्ये सुध्दा काळ्या यादीत टाकावे. समितीच्या माहितीनुसार बांधकामाच्या संदर्भात काळ्या यादीत टाकण्याचा प्रस्ताव सार्वजनिक बांधकाम विभागाला पाठविला जातो. सार्वजनिक बांधकाम मंत्री किंवा सचिव त्या ठेकेदाराला ब्लॅक लिस्ट करण्याची कारवाई करतात. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना, ग्रामविकास, जलसंधारण किंवा जलसंपदा विभाग काळ्या यादीत टाकू शकत नाही. या माहितीत चूक असेल तर विभाग त्यात सुधारणा करू शकतो असे मत समितीने व्यक्त केले असता, यासंदर्भात या ठेकेदाराने अनियमितता केली आहे हे ग्रामविकास विभागाकडून सार्वजनिक बांधकाम विभागाला कळविण्यात येईल आणि तो विभाग या संदर्भात कारवाई करेल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.९९ ३० लाख रुपये कंत्राटदाराने दिले नाहीत याबाबत एफआयआर दाखल केला का? बँक गॅरंटी व्यपगत झाली, सिक्युरिटी डिपॉझिटची रक्कम ४ वर्षात परत केली नाही, ती वसूल करण्यासाठी काय कारवाई केली ? अशी विचारणा समितीने केली असता, जिल्हाधिका-यांना महसूलीची वसूली (Revenue Recovery) करण्याबाबत लिहिले आहे. जी देणी आहेत ती वसूल करण्यासाठी सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत प्रयत्न करण्यांत येतील असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

रायगडच्या प्रकरणात बँक गॅरंटी व्यपगत झाल्यानंतर देखील अधिका-यांनी हलगर्जीपणा केला, त्यांच्याविरुद्ध कारवाई केली पाहिजे. जी कारवाई करण्यात येईल त्याची समितीला माहिती द्यावी. असे समितीने सूचित केले असता याबाबतची माहिती सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

समितीने दिलेल्या निदेशास अनुसरून अधीक्षक अभियंता, कोकण विभाग यांना मुख्य अभियंता स्तरावरून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये सादर प्रकरणी चौकशी करून अहवाल सादर करण्याबाबत कळविले होते.

त्यानुसार अधीक्षक अभियंता, कोकण विभाग यांच्याकडून प्राप्त अहवालानुसार तत्कालीन संबंधित कार्यकारी अभियंता, प्रभारी कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता व शाखा अभियंता यांची विभागीय चौकशी सुरु करण्याबाबतचा प्रस्ताव ग्रामविकास विभागाकडून सार्वजनिक बांधकाम विभागास सादर करण्यात आलेला आहे.

रायगड जिल्ह्यातील २.४ कोटी रुपये किंमतीचा रस्ता तो ठेकेदार अर्धवट स्थितीत सोडून गेला, ते काम पूर्ण झाले की अद्याप अपूर्ण आहे ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत ते रस्त्याचे काम पूर्ण झालेले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले

तसेच नाशिकच्या प्रकरणात १.५७ कोटी रुपये अडकले आहेत याबाबत न्यायालयात प्रकरण सुरु आहे. यामध्ये दोन बाबी आहेत. बँक गॅरंटी व्यपगत झाली असून नोंदणी अवैध असल्याचे आढळून आले आहे. या संदर्भात कारवाई करून एफआयआर दाखल केला आहे. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

बँक गॅरंटी खोटी होती असे नमूद केले आहे. बँक गॅरंटी तपासून घेत नाही का ? विभाग याबाबत काही तपासणी करित नसेल तर ही गंभीर बाब आहे. बँक आणि कंत्राटदार कोण होते, कंत्राटदाराला काळ्या यादीत टाकले का, मालमत्ता जप्त करण्यासाठी न्यायालयाला विनंती केली का आणि १.५७ कोटी रुपये वसूल झाले आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, बँकेचे नाव भारत को-ऑपरेटिव्ह बँक, वरळी शाखा, मुंबई-४०० ०१८ असून उल्हासनगर येथील कृपांकर रिलाईक यांचा करारनामा आहे असे समितीस अवगत केले.

विभागाने एका कर्मचा-याला बडतर्फ केले, परंतु मोठमोठे अधिकारी आहेत त्यांच्यावर कारवाई केली नाही. एका बाजूला विभागीय चौकशी सुरु आहे असे विभागाकडून सांगण्यात येत आहे. ज्यांनी बँक गॅरंटी घेतली, १.५७ कोटी रुपये अडकले त्या संबंधित अधिका-यांविरुद्ध कारवाई काय केली ? अशी विचारणा समितीने केली असता सखोल चौकशी करून एका महिन्यात समितीला कळविण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला असता याबाबत समितीला १५ दिवसांत कळवावे असे समितीने सूचित केले. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

त्यानुसार अधीक्षक अभियंता, नाशिक विभाग यांच्याकडून प्राप्त अहवालानुसार याच प्रकरणी श्री.जयवंत प्रल्हादराव देशमुख, शाखा अभियंता यांना कंत्राटदारासोबत संगनमत केल्याचे निदर्शनास आल्याने मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी बडतर्फ केलेले होते. तसेच संबंधित प्रकरणी तत्कालीन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा.मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे कोर्टात सुनावणी सुरु आहे. तसेच तत्कालीन संबंधीत उप अभियंता यांची विभागीय चौकशी सुरु आहे.

१.१०० मालमत्तेवर बोजा चढविण्याबाबत विनंती केव्हा केली व कोणाला केली ? १.५७ कोटी रुपये शासनाची रक्कम अडकून पडली आहे. विभागीय चौकशी सुरु असताना बडतर्फ करता येते का? २ कर्मचा-यांना याच केसमध्ये बडतर्फ केले की इतर केसमध्ये केले आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता मालमत्तेवर बोजा चढविण्याबाबत २०१२ पासून विनंती करण्यात येत आहे. जिल्हाधिकारी, मुंबई व जिल्हाधिकारी, नाशिक यांना विनंती केली आहे. याबाबची सविस्तर माहिती समितीला सादर करण्यात येईल. (माहिती अप्राप्त) तीन कार्यकारी अभियंत्यांविरुद्ध एफआयआर दाखल केला आहे आी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

२०१२ पासून मालमत्तेवर बोजा चढविण्याबाबतची कार्यवाही सुरु आहे, ४ वर्षात कोणती अडचण आली की अद्याप अंमलबजावणी झाली नाही ? विभागाच्या अधिका-यांनी या संदर्भात पाठपुरावा केला पाहिजे होता. विभागाचे कोणते अधिकारी

पाठपुरावा करीत होते ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत जिल्हाधिकारी कार्यवाही करीत असतात. कार्यकारी अभियंता यांनी जिल्हाधिका-यांना परिपत्रक काढून कळविले आहे.

१.१०१ विभागाच्या अधिका-यांनी जिल्हाधिका-यांकडे काय पाठपुरावा केला ? जिल्हाधिका-यांनी त्यांना काय कळविले आहे ? पाठपुरावा केला असेल तर पुढील बैठकीत समितीपुढे जिल्हाधिका-यांना बोलविण्यात येईल असे सुचित करून विभागीय चौकशी सुरु असताना संबंधितांना बडतर्फ करणे शक्य आहे का ? श्री.जे.पी.देशमुख यांना बडतर्फ कसे केले ? अशी विचारणा समितीने केली असता प्रथमदर्शनी इतके मोठे प्रकरण झाल्यामुळे बडतर्फ करता येते. त्यांची विभागीय चौकशी सुरु केली असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

ग्रामविकास विभागाने जे.ई.ना बडतर्फ केले, कार्यकारी अभियंत्यांना बडतर्फ का केले नाही ? याबाबत समाधानकारक कारण सांगावे. असे समितीने सूचित केले असता या प्रकरणाची सखोल चौकशी करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

समितीने दिलेल्या निदेशास अनुसरून अधीक्षक अभियंता, नाशिक विभाग यांना मुख्य अभियंता स्तरावरून दिनांक १४.१०.२०१६ च्या पत्रान्वये सदर प्रकरणी चौकशी करून अहवाल सादर करण्याबाबत कळविलेले होते.

त्यानुसार अधीक्षक अभियंता, नाशिक विभाग यांच्याकडून प्राप्त अहवालानुसार पोलिस चौकीमध्ये श्री.जे.पी.देशमुख, शाखा अभियंता यांनी संबंधित कंत्राटदार यांचेशी संगनमत करून पत्नीच्या नावे रु.४५.०० लक्ष चे आर्थिक व्यवहार केल्याचे निदर्शनास आल्याने व त्यांना ४८ तासापेक्षा जास्त कालावधीची अटक झाल्याने त्यांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.नाशिक यांचेकडील दिनांक २८.१०.२००९ च्या आदेशान्वये निलंबित करण्यात आलेले होते. त्यानंतर विभागीय चौकशी करून त्यांचेविरुद्ध आरोप सिध्द झाल्याने मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.नाशिक यांचेकडील दिनांक १४.९.२०१२ च्या आदेशान्वये बडतर्फ करण्यात आलेले होते.

त्यानंतर श्री.जे.पी.देशमुख, शाखा अभियंता यांनी अप्पर आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय, नाशिक यांचेकडे अपिल दाखल करून महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा, जिल्हा सेवा (शिस्त व अपिल) नियम १९६४ चे नियम १४ नुसार दिनांक ०७-०५-२०१३ चे आदेशान्वये अपिलार्थी यांचे दोन वार्षिक वेतनवाढ तीन वर्षासाठी पुढील वेतनवाढीवर परिणाम न होता बंद करणेत येऊन पुनर्स्थापित करण्यात आलेले आहे.

तसेच संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी बनावट नोंदणी प्रमाणपत्र व बँक गॅरंटीबाबत सर्वस्वी जबाबदारी ही कंत्राटदाराची असल्याकारणाने त्यांना बडतर्फ करण्यात आलेले नाही. तथापि, संबंधित प्रकरणी तत्कालीन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा.मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे कोर्टात सुनावणी सुरु आहे.

एका बाजूला दुय्यम दर्जाच्या अधिका-यांना बडतर्फ केले त्याबाबत समितीचा आक्षेप नाही. परंतु विभागीय चौकशी सुरु असताना बडतर्फ करणे कितपत योग्य आहे? तीनही ठिकाणी कार्यकारी अभियंत्यांविरुद्ध एफआयआर दाखल केला जाऊनही त्यांच्याविरुद्ध निलंबनाची कारवाई करण्यात आली नाही याबद्दल विभागाची भूमिका संशयास्पद वाटते. या संदर्भात विभागीय सचिवांनी खुलासा समितीला सादर करावा असे समितीने सूचित केले.

[दिनांक १९ जानेवारी, २०१७]

१.१०२ समितीने दिनांक १९ जानेवारी, २०१७ रोजी पुन्हा ग्रामविकास विभागाचे सचिव तसेच विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी समितीने विचारणा केली की, मागील बैठकीच्या वेळी विभागीय सचिवांनी १.५७ कोटी रुपयांच्या वसुलीसंबंधी संबंधित जे.ई.वर कार्यवाही करणार असल्याचे सांगितले होते. त्यावेळी समितीचा असा आक्षेप होता की, त्यानुसार विभागाने त्या जे.ई.वर कार्यवाही केली होती. त्याला सुध्दा आता रिझन्स्टेट केले आहे तर १.५७ कोटी रुपयांचे भवितव्य काय आहे ? सर्व धनाड झाले. त्यांना वेतन मिळाले, पुनर्नियुक्त झाले. कार्यकारी अभियंता वाचले. शेवटी यावर उपाय काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता यासंबंधी लॅन्ड एरीअस म्हणून विभागाने त्यांच्या मालमत्तेवर टाच आणण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांना पत्र लिहिले आहे. त्यांची प्रत्यक्ष भेट घेऊन या संदर्भात कार्यवाही सुरु आहे. समितीची बैठक झाल्यानंतर जिल्हाधिकारी यांच्यासमवेत विभागाचे कार्यकारी अभियंता यांनी प्रत्यक्ष भेट घेतली आहे. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

विभागाने दिलेल्या उत्तरात नमूद केले आहे की, त्या कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल झाला आहे. कारण यामध्ये ४५ लाख रुपयांचा आर्थिक व्यवहार झाल्याचे दिसते. आज रोजी शासनाचे एकूण १.५७ कोटी रुपये बुडालेले आहेत. मग या रकमेची

विभागामार्फत वसुली कशा पध्दतीने करण्यात येणार आहे ? ही रक्कम कोणाकडून वसूल करण्यात येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता ही रक्कम वसूल करण्याचा प्रयत्न सुरु आहे. या प्रकरणामध्ये जिल्हाधिकारी यांच्यामार्फत संबंधितांच्या प्रॉपर्टीमधून सदरची रक्कम वसूल करण्याचा विभागाचा प्रयत्न सुरु आहे. जे दोन कंत्राटदार आहेत त्यांच्याकडून ही रक्कम वसूल करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१०३ एका बाजूला कार्यकारी अभियंत्यावर गुन्हा दाखल केल्याचे सांगण्यात येते पण दुस-या बाजूला त्या अधिका-यांना विभागाकडून निलंबित करण्यात येत नाही ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता त्यांच्यावर गुन्हे दाखल केलेले आहेत. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

गुन्हे दाखल केलेल्या अधिका-यांना निलंबित का करण्यात येत नाही. ज्याप्रमाणे विभागाने दोमुख नावाच्या जे.ई.ला निलंबित केले आहे त्यावेळी समितीने भूमिका व्यक्त केली होती की, फक्त सब ऑर्डिनेटला निलंबित करण्यात येते, असे समितीने निदर्शनास आणले असता, त्यावेळी तपास केला असता त्या जे.ई.च्या बाबतीत त्याच्या पत्नीच्या खात्यामध्ये ही रक्कम जमा झाल्याचे दिसले होते. त्यामुळे जिल्हा परिषदेने कारवाई करून त्यांना बडतर्फ केले होते. परंतु त्यानंतर त्याची विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली होती व त्यावर त्यांनी अपील केले होते. त्यामध्ये त्यांना पुन्हा पुनःस्थापित करण्यात आले आहे व त्यांच्या वाढीव वेतनवाढी रोखलेल्या आहेत. आता कार्यकारी अभियंता यांच्यावर गुन्हा दाखल झालेला आहे. असा खुलासा विभागीय सचिवांना केला.

एका बाजूला त्या अधिका-यांवर गुन्हे दाखल करण्यात येतात आणि दुस-या बाजूला त्यास निलंबित करित नाही. जर तो निर्दोष आहे तर त्यांच्यावर गुन्हा दाखल करण्यात येऊ नये असे समितीने सुचविले असता या प्रकरणी चौकशी केली असता त्यांच्यावर कंत्राटदाराची नोंदणी आणि बँक गॅरन्टी ही दोन्ही कागदपत्रे बोगस होती असा मुख्य आरोप होता. परंतु सन २००९ पूर्वी प्रत्येक कंत्राटदाराकडून विभागाकडून प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत (PMGSY) योजनेंतर्गत कामे देताना १०० रुपयांच्या स्टॅम्प पेपर्सवर लिहून घेण्यात यायचे की, जी काही कागदपत्रे सादर केली आहेत, ती खरी असून त्याची संपूर्ण जबाबदारी कंत्राटदाराची आहे. विभागीय चौकशी दरम्यान तत्कालिन कार्यकारी अभियंता यांनी चौकशी अधिकारी यांच्या निदर्शनास आणले की, त्यावेळी विभागाकडून अशा प्रकारे स्टॅम्प पेपर्सवर लिहून घेण्यात येत होते. त्यावेळी अशी पध्दत असल्यामुळे विभागाकडून लगेच त्याची पडताळणी केली गेली नाही. परंतु हे प्रकरण घडल्यानंतर ग्रामविकास विभागाने एक परिपत्रक काढले होते की, प्रत्येक निविदेच्या वेळी नोंदणी आणि बँक गॅरन्टी आहे किंवा नाही याची खातरजमा करावयाची आणि त्यानंतरच कार्यादेश द्यायचे असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

१.१०४ यामध्ये संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी बनावट नोंदणी प्रमाणपत्र आणि बँक गॅरन्टीबाबत सर्वस्वी जबाबदारी कंत्राटदाराची असल्यामुळे त्यांना बडतर्फ करण्यात आलेले नाही असे म्हटले आहे. मग विभागाची काय जबाबदारी आहे अशी विचारणा समितीने केली असता पीएमजीएसवाय योजनेंतर्गत ज्यावेळी ही निविदा झाली त्यावेळी प्रत्येक कंत्राटदाराकडून १०० रुपयांच्या स्टॅम्प पेपर्सवर लिहून घेतले होते. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

एखादा व्यक्ती जर कंत्राटदार असेल आणि त्याने संपूर्ण कागदपत्रे दिली असे तो म्हणत असेल तर ग्रामविकास विभागाची जबाबदारी कोणती आहे ? या ठिकाणी कार्यकारी अभियंता म्हणतात की, त्यांची जबाबदारी नाही तर कंत्राटदाराची जबाबदारी आहे. मग विभाग कशाला ठेवायचा. कंत्राटदाराच्या विश्वासावरच सर्व सुरु ठेवावे असे मत समितीने व्यक्त केले असता आता अशी प्रकरणे उघडकीस आल्यानंतर त्यामध्ये काही क्लॉज घातले आहेत. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

या ठिकाणी कार्यकारी अभियंता असे म्हणतो की, त्याची जबाबदारी नाही तर कंत्राटदाराची जबाबदारी आहे. या विषयाशी या विभागाचे प्रमुख सचिव सहमत आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत बघितले पाहिजे की ती संपूर्ण कागदपत्रे बरोबर आहेत किंवा नाहीत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

कार्यकारी अभियंता यांचे विधान वस्तुस्थितीला धरून नाही असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता या प्रकरणाची पूर्वी चौकशी झालेली आहे. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१०५ कार्यकारी अभियंता म्हणतात की, कंत्राटदाराची जबाबदारी आहे. बँक गॅरन्टी किंवा इतर कागदपत्रे देण्याची जबाबदारी कंत्राटदाराची आहे, कार्यकारी अभियंता यांची नाही, या कार्यकारी अभियंत्यांच्या विधानांशी विभागीय सचिव सहमत आहेत काय ? ज्या अर्थी प्रथमदर्शनी त्यांच्यावर गुन्हा दाखल करण्यात येतो आणि त्याची जबाबदारी आहे म्हणून तर गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता या प्रकरणाची चौकशी तत्कालीन मुख्य अभियंता यांनी केली

आहे. कार्यकारी अभियंत्यावरही विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली आहे. पोलिसांनी त्यांच्यावर एफआयआर दाखल केला आहे. कंत्राटदाराबरोबर त्यांना सहआरोपी केले आहे. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

१.१०६ हे दोघांच्या संगनमताने झाले असे पोलिसांचे म्हणणे आहे. विभागाचे प्रमुख म्हणून मग विभागीय सचिवांनी या कार्यकारी अभियंता असे म्हणतात की, ती त्यांची जबाबदारी नाही तर कंत्राटदाराची जबाबदारी होती. त्यावेळीच त्या कार्यकारी अभियंत्यास जबाबदार धरले पाहिजे होते. दुसरे असे की, त्यांनी जे म्हटले तेच म्हणणे उत्तरामध्ये लिहून देण्यात आले आहे. उत्तरामध्ये असे म्हटले आहे की, तथापि, संबंधित कार्यकारी अभियंता यांच्यावर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला आहे. उत्तरातील शेवटचा परिच्छेदाशी विभागीय सचिव सहमत आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता याची सविस्तर चौकशी पूर्वी झालेली आहे आणि त्याच्या अहवालाची माहिती यामध्ये नमूद केली आहे. त्यावेळच्या मुख्य अभियंता यांना या कार्यकारी अभियंता यांनी असे निर्देशनास आणले की, या निविदेमध्ये जी काही कागदपत्रे जोडायची आहेत त्याची सत्यता कंत्राटदाराने स्वतः स्टॅम्प पेपरवर लिहून द्यायची आहे. त्यावेळी तसे लिहून दिले असल्यामुळे त्यांनी ते तपासले नाहीत असे त्यांचे म्हणणे आहे. त्यावेळी त्या अधिका-यांनी त्यांचे हे म्हणणे ग्राह्य धरले आणि समज दिली की, यापुढे विभागाने असे करू नये. त्यानंतर या प्रकरणावरून शासनाने असे सांगितले की, या पुढील सर्व कंत्राटांच्या बाबतीत संपूर्ण कागदपत्रे स्वतः कार्यकारी अभियंता यांनी तपासायचे आहेत. मात्र त्याच्या अगोदर तशा प्रकारची तरतूद नव्हती. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

या ठिकाणी तरतूद नसून विभागाचे निर्देश आहेत. बंधनकारक तरतूद अशी आहे की, प्रत्येक कागदपत्रांची तपासणी करणे आवश्यक आहे. त्यानंतर विभागाने त्यांना स्पष्ट निर्देश दिले आहेत. It is a mandatory जर कार्यकारी अभियंता यांनी तसे करायचे नसते तर त्याच्याविरुद्ध गुन्हा कशाला दाखल करण्यात आला. हे सर्व अंडरटेकिंगवरच सर्व चालले असते तर पोलिसांनी कार्यकारी अभियंत्यांच्या विरुद्ध गुन्हा कशाला दाखल केला असता. असे नसते तर विभागाने त्यांच्या अधिका-याला संरक्षण दिले पाहिजे होते. विभागाच्या अधिका-याची चूक नसल्यामुळे त्यांना या गुन्हातून सोडवावे असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता पोलिसांनी त्यांना सह आरोपी केले आहे. म्हणून शासनाने त्यांच्याविरुद्ध अभियोग दाखल करण्याची परवानगी दिली नाही. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पोलिसांनी अशी परवानगी मागितली होती काय ? विभागाने अशी परवानगी दिली आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता पोलिसांनी अशी परवानगी मागितली होती. विभागाने फक्त त्यांचे म्हणणे ग्राह्य धरून त्यावेळी फक्त समज दिली आहे. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१०७ एवढ्या मोठ्या प्रकरणांमध्ये विभागाकडून अशा अधिका-याला कॅज्यूअली धरून सोडून देण्यात येत असेल तर विभागीय सचिवांची प्रशासनावर आणि विभागावर पकड राहणार नाही. असे केले तर अधिका-यांना वाटेल काही होत नाही. विभाग आपल्या पाठीशी राहतो, आपले समर्थन करतो आणि आपल्याला काही होऊ देत नाही असा संदेश जाईल. आज रोजी हा कंत्राटदार पीडब्ल्यूडीचे काम करीत आहे काय. त्याला काळ्या यादीत टाकण्यात आले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता तो कंत्राटदार सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे काम करीत नाही, त्याला काळ्या यादीत टाकण्यात आले आहे. आज रोजी सुद्धा तो काम करीत नाही. तो काळ्या यादीत आहे. कारण त्याची नोंदणीच खोटी होती. त्याची नोंदणी खोटी होती ही माहिती सर्वत्र गेली असल्यामुळे तो कोठेही काम करीत नाही. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

कार्यकारी अभियंता यांना पोलिसांनी सहआरोपी केली आहे ही वस्तुस्थिती आहे आणि दुस-या बाजूला त्याला समज देऊन सोडून दिले आहे. सध्या तो कामावर आहे तर ही स्थिती योग्य आहे काय ? नोंदणीचा मुद्दा गौण आहे. पण बँक गॅरन्टीमुळे विभागाची निधी बुडाला अशी अडचण आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता या विषयामध्ये नोंदणी खोटी आहे आणि बँक गॅरन्टी खरी आहे म्हणून बँकेने विभागाला लिहून दिले. त्यानंतर पुन्हा २ महिन्यांनी कळविले की ते खोटे आहे. त्यामुळे विभागाने त्या बँकेविरुद्धही दावा दाखल केलेला आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

दावा नाही तर त्या बँकेविरुद्ध गुन्हा दाखल केला आहे काय की त्यांनी असे खोटे काम केले आहे. त्या केसची सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता या प्रकरणी गुन्हा दाखल केला आहे. तसेच त्याबाबत येत्या ३० जानेवारीला पुढील तारीख आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने सरकारी वकिलाच्या भरवशावर न राहता ती केस चांगल्या पध्दतीने लढावी आणि विभागामध्ये एक असा संदेश जाऊ द्यावा की, चुकीचे काही केले तर विभाग सोडत नाही असे समितीने सुचित केले, विभागीय सचिवांनी त्यावर सहमती दर्शविली.

१.१०८ परिच्छेद क्र.२.२.८.१ (ब) कामगार कल्याण उपकराची वसुली न होणे :-

या प्रकरणांमधील सद्यःस्थितीबाबत समितीने विचारणा केली असता या प्रकरणात ५४.४१ लाख रुपये वसूल करावयाचे होते. त्यापैकी ३९.८० लाख वसूल झालेले आहेत. त्यामध्ये गोंदियाचे २ लाख रुपये वसूल करावयाचे राहिले आहेत. याचे कारण असे आहे की, ही टॅडर्स दि. १ जुलै २०१० च्या पूर्वीची होती. कामगार कल्याणाच्या सेसचा शासन निर्णय दि.१६ जून २०१० ला निघालेला आहे. दि.१७ जून २०१० पासून त्याची वसुली करण्यात येणार आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

हा शासन निर्णय दि.१७ जून, २०१० रोजीचा असून १ जुलै २०१० पासून विभागाला ती वसुली करावयाची आहे असे विभागाने गृहित धरले. मात्र १ जानेवारी २००८ पासून वसुली करायला हवी असे महालेखापालांचे आक्षेप आहेत. त्यानंतर उच्च न्यायालयाची किंवा सर्वोच्च न्यायालयाचा जो आदेश झाला त्या अनुषंगाने दि.१७ जून २०१० रोजी सुरु असणा-या सर्व करारांमध्ये वसुली करण्याचे ठरले. त्यामुळे १७ जून २०१० च्या अनुषंगाने नांदेडच्या ९,०६७१४/- इतकी रक्कम विभाग पुढील १५ दिवसात वसूल करून कळविण्यात येईल असे सांगितले आहे. पण विभागाने ते कळविले नाही. दुस-या बाजूला विभागाने गोंदियाच्या बाबतीत असे नमूद केले आहे की, १ जुलै २०१० च्या पूर्वीची वसुली करण्याचे कारणच उद्भवत नाही. पण एका बाजूला दि.१७ जून २०१० च्या अनुषंगाने सर्वोच्च न्यायालयाचा आदेश आहे. त्यानुसार विभागाला गोंदियामध्ये सुध्दा किती वसुली करावयाची आहे? असे समितीने विचारले असता नांदेडची वसुली पूर्ण झाली आहे. एकूण २५ लाख ८५ हजार वसुली करायची होती. त्यापैकी २३ लाख रुपये विभागाने वसूल केले आहेत आणि आता २ लाख ८५ हजार रुपयांच्या वसुलीची अडचण आहे. कारण ही जुनी टॅडर्स आहेत आणि त्यामध्ये तरतूद नव्हती. जुनी टॅडर्स असल्या कारणाने त्यांची वसुली करणे गरजेचे नाही. दि.१७ जून २०१० पासूनची सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश आहेत. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

दि.१७ जून २०१० ला जे काम अस्तित्वात आहे, 'on running, that should be collected. आता नसेल तर विभागाकडून ही रु.२५ लाखाची वसुलीची रक्कम यादीमध्ये का घेण्यात आली. असेल तर ती रक्कम यादीमध्ये घेतली पाहिजे आणि यादीमध्ये असेल तर संपूर्ण रक्कम वसूल झाली पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता यादीमध्ये रक्कम लेखापरीक्षकांनी घेतली होती. त्याची पडताळणी केली आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

लेखापरीक्षकांनी तर असे सांगितले होते की, विभागाने वसुलीची रक्कम जानेवारी २००८ पासून घ्यावी. आता विभागाने सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार दि.१७ जून २०१० ला जी कामे अस्तित्वात होती किंवा जे करारनामे अस्तित्वात होते त्या सर्व कामांसंबंधी कामगार मंडळाचे उपकर वसूल करायला पाहिजे होते. त्या दृष्टीने विभागाने गोंदियामधील कामांच्या बाबतीत वसुली केली आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता तेथील २३ लाख रुपये वसूल केले आहेत. आता फक्त २ लाख रुपये वसूल करायचे राहिले आहेत. त्याबाबत पुन्हा पडताळणी करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

विभागाच्या मतानुसार दि.१७ जून २०१० नंतर जी कामे सुरु आहेत त्यासंबंधी उपकर वसूल करण्यात यावा असे न्यायालयाने आदेश दिले आहेत. तर या तारखेला जी जी कामे सुरु होती त्या सर्वांकडून उपकर वसूल करायला पाहिजे यासंबंधी सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता त्या २ लाखाच्या बाबतीत पुन्हा तपासणी करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१०९ यावर समितीने निदर्शनास आणून दिले की, विभागीय सचिवांनी तर आता असे सांगितले की, ते २ लाख वसूल करण्याची गरजच नाही. म्हणून समितीने सुप्रीम कोर्टाच्या आदेशाबद्दल विचारणा केली याबाबत सन २००८ पासून सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश पुन्हा एकदा तपासण्यात येतील आणि त्यानुसार कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

दि.१७ जून २०१० रोजी जी कामे सुरु होती त्यांच्यासंबंधी उपकर वसूल करण्यात यावेत असे सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश आहेत आणि विभागाच्या उत्तरामध्ये असे सांगण्यात आले की, दि.१ जुलै २०१० च्या पूर्वीची वसूल करण्याची गरज नाही. सर्वोच्च न्यायालय सर्वोच्च आहे. त्यामुळे सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाप्रमाणे गोंदिया जिल्ह्याची वसुली विभाग किती दिवसात करणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता तसे असेल तर १५ दिवसात वसुली करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

हा विषय कार्यकारी अभियंता बघतो की, अकाऊंटंट किंवा कॅफो बघतो हे उपकर वसूल करण्याची जबाबदारी कोणाची होती. अशी विचारणा समितीने केली असता उपकर वसूल करण्याची जबाबदारी कार्यकारी अभियंता व अकाऊंटंट किंवा कॅफो या दोघांचीही असते. ही योजना जिल्हा परिषदेची नाही. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेची ही योजना आहे. त्यामध्ये अकाऊंटंट आणि कार्यकारी अभियंता यांची जबाबदारी असते.

अकाऊटंट या सर्व बाबी तयार करुन वर पाठवितो. पण कार्यकारी अभियंता सर्वच बाबी बघतो असे नाही. पण अकाऊटंटने हे सर्व बघितले पाहिजे. कारण त्याला त्यासाठीच नेमले असते आणि जर त्याने ते केले नसेल तर त्याला नोटीस देऊन विचारणा केली आहे का ? त्याचे स्पष्टीकरण मागितले आहे की त्यांना सोडून दिले अशी पृच्छा समितीने केली असता विलंबाबद्दल त्यांच्यावर समन्स बजाविण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

हे योग्य नाही. तो अकाऊटंट कशासाठी आहे. त्याचा हेतू काय आहे आणि ते पद कासाठी आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता ते पद शासनाच्या सर्व वसुली व्यवस्थित होतात की नाही यासाठी आहे. खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

अकाऊटंट सिस्टीम परफेक्ट आहे किंवा नाही आणि शासनाच्या गाईडलाईन्सप्रमाणे सुरु आहे किंवा नाही हे सर्व पाहण्यासाठी अकाऊटंटची पोस्ट निर्माण केलेली आहे. असे असताना त्या अधिका-याने त्याची जबाबदारी पार पाडली नाही. मग विभागाने त्याला मोकळे सोडून दिले काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाकडून त्याला समन्स देण्यात येते. अद्याप त्यांच्यावर कोणतीही कारवाई केली नाही. पण आता कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

किमान त्याला तंबी तरी दिली पाहिजे. ज्यावेळी विभाग फार सैलपणे वागतो त्यामुळे अशी प्रकरणे घडतात. याबाबत समितीने नाराजी व्यक्त केली व या प्रकरणातील २३ लाख रुपयांची वसुली झाली. आता फक्त २ लाख येणे शिल्लक असल्याचे विभागाचे म्हणणे आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

१.११० परिच्छेद क्र.२.२.८.१ (क)

कंत्राटदाराकडून स्वामित्वधनाची कमी वसुली अथवा वसुली न करणे :-

कंत्राटदाराकडून स्वामित्वधनाची कमी वसुली अथवा वसुली न करणे यासंदर्भात समितीने मत व्यक्त केले की, या प्रकरणामध्ये रॉयल्टीची वसुली कमी केली आहे असे लेखापरिक्षणात नमूद आहे. याबाबत आता संपूर्ण वसुली झाली आहे आणि त्यांची संमती सुध्दा झालेली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने उत्तरामध्ये असे नमूद केले आहे की, या वसुलीची गरजच नाही असे समितीने निदर्शनास आणले असता याबाबत पुन्हा पडताळणी केली आणि रॉयल्टीची संपूर्ण वसुली झाली आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

ही वसुली महालेखाकारांच्या मतानुसार झाली की विभागाच्या म्हणण्याप्रमाणे झाली आहे. कारण विभागाच्या म्हणण्याप्रमाणे वसुलीचा प्रनच उद्भवत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, या रॉयल्टीची पुन्हा पडताळणी करुन वसुली झाली आहे. त्यामध्ये महालेखापालांचे असे म्हणणे होते की, रॉयल्टी ही कमी दराने वसूल झाली आहे. त्याची पुन्हा पडताळणी करण्यात आली आणि त्यामध्ये मूळ दरामध्ये रॉयल्टी अँड केलेली आहे. ज्यावेळी तपशिलवार अंदाजपत्रक करण्यात येते त्यामध्ये दर निश्चिती करताना त्या गटातून जी माती वापरली त्यामध्ये कमी रॉयल्टी लावली आहे. लेखापरीक्षकांना वाटले होते की या ठिकाणी दोन वेळा प्रदान झालेले आहे. पण या प्रकरणात पुन्हा पडताळणी केली आहे आणि त्यातून त्यांना दोन वेळा प्रदान झालेले नसल्याचे निदर्शनास आले आहे. वर नमूद केल्याप्रमाणे जी वसुली झाली ती बरोबर आहे आणि दुस-या रॉयल्टीच्या ज्या वसुल्या शिल्लक होत्या त्या सर्व वसुल्या झाल्या आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यावर विभागीय सचिवांनी महालेखापालांना त्यासंबंधी अनुपालन केल्याची माहिती द्यावी. जेणेकरुन हा विषय संपेल असे समितीने सुचविले विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली.

समितीने विभागीय सचिवांना दोष दायित्वे या विषयासंदर्भात माहिती देण्याबाबत सांगितले असता त्यामध्ये दोन कामे आहेत. एक म्हणजे दाभोळी पाडा आणि दुसरे म्हणजे बरडापाडा खरवळ यामध्ये असे झाले आहे की, त्याचा दोष दायित्वाचा कालावधी संपल्यानंतर दुरुस्ती करण्यात आलेली आहे. मात्र जी दुरुस्ती करण्यात आली आहे ती स्प्रेडिंग करण्यात आली आहे. दोष दायित्वाच्या कालावधीमध्ये ते काम कंत्राटदाराने करणे अपेक्षित नव्हते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याबाबत समितीने विभागीय सचिवांच्या निदर्शनास आणले की, उत्तरामध्ये असे नमूद आहे की, दोष दायित्व कालावधीमध्ये कंत्राटदाराने काम केले नाही. कंत्राटदाराच्या सुरक्षा ठेव रकमेतून १५ लाख ७८ हजार रुपये वसूल केले आहेत. पण बाकीच्या रकमेचे काय. कारण त्याला ४५ लाख रुपये लागले. याबाबत पीएमजीएसवायमध्ये कोणत्या प्रकारची कामे करावयाची हे नमूद

केलेले आहे. कंत्राटदाराने शेवटच्या वर्षी खडडे भरणे, साईड पटटया भरणे तसेच गवत काढण्याचे काम करणे अत्यावयक होते. परंतु कंत्राटदाराने ती कामे केली नाहीत. म्हणून कंत्राटदाराकडून १५.७८ लाख रुपये वसूल केले. कालावधी संपल्यानंतर ५ ते ६ महिन्यांनंतर त्याचे काही पॅचेससह स्ट्रेंडनिंग करणे अत्यावयक होते. ५ वर्षांनंतर ज्या प्रकारे स्ट्रेंडनिंग केले जाते तशाप्रकारचे ते स्ट्रेंडनिंग होते. त्यासंबंधी कंत्राटदाराकडून वसुली करणे अपेक्षित नाही. ती एसआरमधून करण्यात येते. स्ट्रेंडनिंग करण्याचे काम दोष दायित्वाचा कालावधीमध्ये नसते. खडे बुजविण्याचे काम त्यांनी करायचे असते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१११ खडे न बुजवल्यामुळे कंत्राटदाराकडून पूर्ण वसुली करणे आवश्यक असते. ती रक्कम त्यांच्याकडून पूर्णपणे वसूल झाली आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता त्यांच्याकडून १५.७८ लाख रुपये वसूल केले आहेत. त्यांच्याकडून तेवढीच रक्कम वसूल करायची होती. तसेच त्यानंतर पुढील काम स्ट्रेंडनिंगचे होते, त्या कामाचा आणि त्या कंत्राटदाराचा काही संबंध नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

५ वर्षांनंतर स्ट्रेंडनिंगचे काम विभागाला करावे लागते. तसेच दोष दायित्वांतर्गत खडे बुजवणे, देखभाल व दुरुस्तीच्या कामासाठी १५.७८ लाख रुपयांची आवश्यकता होती की त्यापेक्षा जास्त रकमेची गरज होती का ? आणि उर्वरित रक्कम विभाग वसूल करू शकला नाही असे झाले आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता दुरुस्तीच्या कामासाठी फक्त ५ लाख रुपये खर्च झाले होते. परंतु दंड म्हणून कंत्राटदाराकडून १५.७८ लाख रुपये वसूल केले आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

एमडीआर ६४ ते बरडापाडा खरवळ रस्त्याच्या संदर्भात माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता पावसाळ्यात रस्त्यावरील काही पॅचेस वाहून गेले. दोष दायित्व कालावधीत कंत्राटदाराने फक्त रुटीन मेन्टेनन्सची कामे करायची होती. परंतु तेथे विभागाला तुकडया तुकडयात ५२ मीटर्सची रिटेनिंग वॉल बांधावी लागली. रिटेनिंग वॉल बांधणे हे त्यांचे काम नाही. पुरामुळे नुकसान झालेले असल्यामुळे विभागाकडून त्यासंबंधी खर्च केला जातो.

रस्ता मंजूर झाल्यानंतर तेथे किती ड्रेनेज किंवा पूल असले पाहिजे, तेथून पाणी कसे वाहून जाईल याचे नियोजन केले जाते. अशाप्रकारे सदर रस्ता बांधण्यापूर्वी नियोजन केले नव्हते का ? केंद्र शासनाच्या निधीतून प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत रस्ता बांधल्यानंतर तो वाहून गेला. याचा अर्थ रस्ता तयार करण्यापूर्वी त्याचे अंदाजपत्रक व नियोजन करीत असताना विभागाची चूक झाली असे विभागाला वाटत नाही का ? या समितीच्या प्रश्नाला तेथे अतिवृष्टी झाली त्याअगोदर तेथे ड्रेनेज वगैरे बांधणे गरजेचे होते. परंतु तसे घडले नाही अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

याचा अर्थ विभागाने नियोजन केले नाही. विभागाने रस्त्याचे तुकडयांमध्ये काम केले तेथे काही ठिकाणी आवयक तेवढे ड्रेनेज नसतील किंवा लहान असतील यामुळे हा प्रश्न निर्माण झाला आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता तेथे सदर रस्ता तातडीने पूर्ववत करणे गरजेचे होते. त्यानुसार कार्यवाही केली असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.११२ मध्यप्रदेश, गुजराथ, राजस्थानमधील रस्त्यांची क्वॉलिटी व रस्त्याचे आयुष्यमान याचा अभ्यास करावा. याउलट महाराष्ट्रातील राज्यातील रस्त्यांची अवस्था कशी आहे याची ही पाहणी करावी. हा विभागाचा हलगर्जीपणा आहे असे म्हटल्यास ते चुकीचे होणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत केलेले रस्ते चांगले आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

समितीतील सदस्य ग्रामीण भागात काम करीत असतात. त्यांच्याकडे पीएमजीएसवाय योजनेअंतर्गत रस्ता करण्यात आला. तेथे पूल बांधला नव्हता या संदर्भात संबंधित अधिका-यांना विचारणा केली की, येथे पूल गरजेचा नव्हता का ? यावर त्या अधिका-यांनी सांगितले की, येथे कधी तरी पाऊस पडतो. त्यामुळे पुलाची आवयकता नाही. परंतु ज्या दिवशी जास्त पाऊस पडेल त्या दिवशी काय होईल ? अशी विचारणा समितीने केली असता संबंधित अधिका-यांनी चुकीचे उत्तर दिले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याचे कारण असे आहे की, त्यांना असे वाटते की, रस्ता वाहून गेला तरी त्यांचे काही होणार नाही. तेथे अतिवृष्टी झाल्याचे नमूद केले आहे. त्या संदर्भात त्या ठिकाणी पडणा-या पावसाची सविस्तर माहिती दिली आहे का ? अतिवृष्टीच्या दिवशी किती पाऊस पडला होता ? अशी विचारणा समितीने केली असता तेथे सातत्याने ३-४ दिवस पाऊस पडत होता. त्या दिवशी ८२ मि.मी. पाऊस पडला होता. त्यानंतर दिनांक २८/८/२०११ रोजी १४६ मि.मी. पाऊस पडला होता. तेथे सीडी वर्कचे काम होते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.११३ सीडी वर्क असले तरी देखभाल दुरुस्तीसंबंधी कोणतीही कामे केली जात नाहीत. यामुळे सर्व पाणी निचरा न झाल्याने रस्त्यावर आले. अशाप्रकारे कधीही रस्ता वाहून जात नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता यापुढे दक्षता घेण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

दोष दायित्वासंबंधी कंत्राटदाराकडून काही रक्कम वसूल केली आहे का ? ही सर्व प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या कंत्राटदाराची जबाबदारी आहे. ५ वर्षे कंत्राटदाराने सदर रस्त्याचे देखभाल दुरुस्तीचे काम करायचे असते. सरकार त्याकरिता निधी देत असल्यामुळे तेथील पाईप मोकळे राहण्यासाठी कंत्राटदाराची जबाबदारी आहे की विभागाची ? अशी विचारणा समितीने केली असता दोष दायित्वासंबंधी रक्कम वसूल करण्याबाबत कंत्राटदाराचा काही संबंध नाही. विभागाची व कंत्राटदार अशी दोघांची जबाबदारी असून दोघांनी मिळून रस्ता सुस्थितीत ठेवला पाहिजे असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

कनिष्ठ अभियंता आणि उप अभियंता यांची एमबी रेकॉर्ड करणे व चेक काढणे एवढीच जबाबदारी आहे का ? विभागीय सचिवांनी सांगितल्यानुसार कोणतीही कार्यवाही होत नाही. विभागाच्या निष्काळजीपणामुळे असे दुष्परिणाम दिसून येत आहेत. असे मत समितीने व्यक्त केले असता यासंबंधी दक्षता घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभाग दक्षता घेणार असला तरी या संदर्भात २० लाख रुपयांचे नुकसान झाले आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता तेथे रिटेनींग वॉल बांधली आहे. रस्त्याची काही अडचण नाही. डांबरी रस्ता वाहून गेलेला नाही. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

परंतु लेखी स्पष्टीकरणात अतिवृष्टीमुळे डांबरी रस्ता वाहून गेल्याचे नमूद केले आहे ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता टार्पिंग चूक झाली असावी. डांबरी रस्ता वाहून गेला याचा अर्थ त्याचे साईड शोल्डर असतात ते पावसाळ्यात कट होत असतात. दोन्ही बाजूने त्यावरून पाणी जात असल्यामुळे ते कट केले. त्याकरिता ५२ मीटर्सची रिटेनींग वॉल बांधली. २० लाख रुपयांचा खर्च हा रिटेनींग वॉलसाठी केलेला असून ते काम कंत्राटदाराकडून करून घेतले आहे. ५२ मीटर लांबी आणि ५ मीटर उंचीची रिटेनींग वॉल बांधली आहे. तसेच डीएलटी कालावधीत जो कंत्राटदार कार्यरत असतो त्यानेच ते काम करायचे असते. त्यानुसार संबंधित कंत्राटदाराने सर्व खर्च करून ते काम केलेले आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

विभागीय सचिवांनी आता दिलेल्या माहितीनुसार लेखी स्पष्टीकरणात सदर माहिती नमूद न केल्यामुळे असे प्रश्न निर्माण होतात असे मत समितीने व्यक्त केले.

परिच्छेद क्रमांक २.२.८.२ कंत्राटदारांना गैरवाजवी फायदा

१.११४ २.२.८.२ (a) निर्धारित नुकसान भरपाईची कमी आकारणी.

५ वर्षांच्या देखभाल दुरुस्तीच्या करारामध्ये कंत्राटदारावर कोणकोणती दायित्वे असतात ? अशी विचारणा समितीने केली असता यासंबंधी एसबीडीमध्ये नमूद केलेले आहे. “The routine maintenance activities - restoration of rain cuts and dressing of berms as per clause, maintenance of bituminous surface road including filling potholes and patch repairs, maintenance of drains, maintenance of culverts and bridges, maintenance of parapet, white washing guard stones, refixing guard stones, cutting of branches of tress, railing of bridges after submergence.” अशा एकूण १३ अॅक्टिविटी असून त्याची फ्रिक्वेन्सी सुध्दा दिलेली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

रस्ता खराब झाला किंवा त्यावर खडडे पडल्यास त्यावर पॅच करण्यात येतो की सरफेस केला जातो ? ज्यावेळी रस्त्याची लेव्हल खराब होते, मधला भाग उंच राहून दोन्ही बाजूला खड्डे पडतात, त्यामुळे तो भाग गाडीच्या खालच्या चेंबरला लागू शकतो असे मत समितीने व्यक्त केले असता खराब झालेल्या रस्त्यावर प्रॉपर फिलिंग केले जाते. रस्ता जास्त खराब झाल्यास व पुन्हा स्ट्रेंदनिंग करायचे झाल्यास ते कंत्राटदाराने स्वतःच्या खर्चाने करायचे असते व ही सर्व कार्यवाही विभागाने करायची असते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

परंतु विभागाकडून तााप्रकारे कार्यवाही केली जात नाही असे समितीने निदर्शनास आणले असता या संदर्भात केंद्र शासनाकडून पाहणी केली जाते. तसेच प्रत्येक रस्त्यासाठी ग्रामविकास विभागाकडून केंद्र शासनाकडे योजना पाठविल्या जातात. तसेच सदर पाहणी बंधनकारक असते त्याशिवाय कंत्राटदाराला बिलाची रक्कम अदा केली जात नाही अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

१.११५ एक वर्षासाठी ठीक आहे. परंतु राज्यस्तरीय व केंद्र शासनाच्या स्तरावरील समितीने इतर पाहणी केलेल्या नाहीत. सन २०१०-११ मध्ये अशाप्रकारे कार्यवाही न झाल्यामुळे हा प्रश्न निर्माण झाला आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत असलेल्या रस्त्यांची बाह्य यंत्रणेकडून कमीत कमी ३ वेळा तपासणी केली पाहिजे. आता मोबाईल ॲप्लिकेशन असल्यामुळे त्या रस्त्यांचे फोटो काढून केंद्र शासनाकडे पाठविले जातात. अशाप्रकारे सदर रस्त्यांची अतिशय काटेकोरपणे तपासणी केली जाते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सन २०१०-११ बाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, मॅटेनन्समध्ये थोडी सुधारणा करण्याची आवश्यकता असून त्यानुसार विभागाकडून कार्यवाही करण्यात येत आहे. प्रत्यक्ष स्पॉटवर जाऊन पाहणी केली जाते. बाह्य यंत्रणेद्वारे प्रत्यक्ष स्पॉटवर जाऊन तेथील फोटो काढले जातात.

विभागीय सचिवांनी ट्री कटिंग वगैरे अटी सांगितल्या. परंतु यासंबंधी कोणताही कंत्राटदार कार्यवाही करीत नाही. वाहून गेलेल्या रस्त्याबाबत पावसाळ्यापूर्वी सीडी वर्कचा मॅटेनन्स केला असता तर रस्त्यावरून पाणी जाण्याचा प्रश्न निर्माण झाला नसता. मॅटेनन्सच्या अटीची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी काही सूचना देणे अत्यावश्यक आहे. परंतु त्यासंबंधी कोणीही काळजी घेत नाही. तसेच तयार केलेल्या रस्त्यांची रेन फॉल क्षमता किती आहे असे काही ठरलेले नाही. यासंबंधी काही नॉर्म्स आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता सदर योजनेअंतर्गत केलेल्या रस्त्यांचा विचार केल्यास फार कमी ठिकाणी पुरामुळे नुकसान झालेले आहे. तसेच जास्त प्रमाणात रस्ता खराब झाल्यास कंत्राटदाराला प्रदान केले जात नाही. कंत्राटदाराने स्वतःच्या खर्चाने तो रस्ता दुरुस्त करून द्यायचा असतो. अशा प्रकारची घटना निदर्शनास आल्यास संबंधित कंत्राटदाराकडून सदर रस्ता दुरुस्त करून घेतला जातो. काही रस्ते राहून गेले असल्यास विभागाकडून त्यासंबंधी पुन्हा संबंधितांना तपासणी करायला सांगून कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने ज्या अटी टाकलेल्या आहेत त्यांची पूर्तता करण्यासाठी व त्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी एखादा ासन निर्णय काढावा अशी सूचना समितीने केली असता या सर्व गोष्टी बंधनकारक असल्यामुळे पुन्हा विभागाकडून यासंबंधी सर्व संबंधितांना कळविण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.११६ एक वर्षाच्या काळातील प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना व मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत केलेले सर्व रस्ते तपासले असून as per conditions सर्व कामे झालेली असल्यासंबंधी कार्यकारी अभियंता यांनी दरवर्षी शासनाकडे प्रमाणपत्र सादर करण्यासंबंधी विभागाने परिपत्रक काढावे असे समितीने सुचविले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली व दर पावसाळ्यापूर्वी कार्यकारी अभियंत्यांनी अशाप्रकारे प्रमाणपत्र सादर करण्याबाबत संबंधितांना सूचना दिल्या जातील असे सांगितले.

कंत्राटदारांना गैरवाजवी फायदा तसेच निर्धारित नुकसान भरपाईची कमी आकारणी करणे या मुद्द्यांबाबतच्या लेखी स्पष्टीकरणात दिलेली कारणे संयुक्तिक वाटत नाहीत. त्यात असे नमूद केले आहे की, गौण खनिज व वाळू उपसाकरिता महसूल विभागाकडून उशीराने परवानगी मिळणे वगैरे. कंत्राटदाराला कामे देताना ही सर्व आपली जबाबदारी आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता स्टॅण्डर्ड बीडिंग डायुमेंटमधील क्लॉज ४४ मध्ये असे नमूद केले आहे की, "one per cent per week or part thereof". कंत्राटदाराने माईल स्टोन अॅचीव्ह न केल्यास त्याला जास्तीत जास्त एक टक्का आकारला जातो. एकूण ४ माईल स्टोन असतात. पहिला माईल स्टोन पूर्ण न झाल्यास त्याकरिता कंत्राटदाराला जास्तीत जास्त एक टक्का किंवा त्यापेक्षा कमी दंड आकारला जातो. दुसरा माईल स्टोन त्याने अॅचीव्ह केल्यास तो दंड अॅडजेस्ट करून त्याला परत दिला जातो. लेखापरिक्षकांनी पाहणी केलेल्या कामांपैकी ज्या कामांकरिता दंड आकारला आहे तो एक टक्क्याने आकारला आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये एका निविदेत तालुक्यातील ४-५ कामे असतात. ४ कामांपैकी ३ कामे वेळेत झाली आणि एखादे काम शिल्लक राहिल्यास त्या कामाप्रमाणे जास्तीत जास्त एक टक्का दंड आकारला जातो. परंतु लेखापरिक्षकांचे असे म्हणणे होते की, एका कामावर नव्हे तर त्या पॅकेजमध्ये चार कामे असल्यामुळे त्यानुसार दंडाची आकारणी करावी. त्या सर्वांचा एक कार्यादेा असतो.

घराच्या ४ भिंती बांधत असताना ३ भिंती पूर्ण झाल्या व एक भिंत शिल्लक राहिल्यास त्याकरिता फक्त एका भिंतीकरिता दंड लावण्यात येणार का ? अशा परिस्थितीत कार्यादेश व निविदा एक असल्यामुळे लेखापरिक्षकाने उपस्थित केलेला मुद्दा बरोबर आहे. लेखापरिक्षकाचे म्हणणे चुकीचे असल्यास विभागाने त्यासंबंधी समितीला माहिती द्यावी असे समितीने सुचित केले असता चौथ्या कामाला उशीर झाला व त्याकरिता कंत्राटदार डिफॉल्टर नसल्यास विभागाकडून त्यांना मुदतवाढ देण्यात येते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.११७ विभागीय सचिवांनी सांगितलेल्या कारणांमध्ये महसूल विभागाकडून विलंबाने परवानगी मिळणे, अतिवृष्टी, निधीची कमतरता, गोसीखुर्द प्रकल्पामध्ये मजुरांची कमतरता असे नमूद केलेले आहे. कंत्राटदाराला कामासाठी मजूर उपलब्ध होत नसल्यास ती जबाबदारी विभाग घेणार आहे का ? कंत्राटदाराला कामामध्ये फायदा झाल्यास तो विभागाकडून कामाचे निधी कमी घेत नाही. निविदा अटीमध्ये अशा प्रकारची कारणे स्वीकारल्यास काही उपयोग होणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता चंद्रपूरच्या २७ कामांचा प्रश्न होता. ती कामे त्याच पॉकेटमधील होती. त्यावेळी तसे उत्तर देण्यात आले होते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जागा उपलब्ध असल्याशिवाय केंद्र शासनाकडून कामे मंजूर केली जात नाहीत. असे असताना कामाकरिता जागा उपलब्ध नाही किंवा जागेचा वाद आशी कारण देणे सुध्दा चुकीचे आहे. विभागाने ८४ टक्के जुनी व १६ टक्के नवीन कनेक्टिविटीची कामे घेतली. अशा परिस्थितीत जागा उपलब्ध नसणे असे विभागाकडून कारण देणे संयुक्तिक वाटत नाही. जागा उपलब्ध असल्याचे प्रमाणपत्र दिल्यानंतर केंद्र शासनाकडून काम मंजूर केले जाते. परंतु जागा नसल्यामुळे काम झाले नाही असे सांगितले जाते. याचा अर्थ असत्य प्रमाणपत्र दिली जातात असे विभागाला म्हणायचे आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, ३ कि.मी.चे काम असेल परंतु त्यात २०० मीटरच्या कामामध्ये काही अडचणी आल्यास तसे सांगितले जाते. उदाहरणार्थ कामे पूर्ण करित असताना काही वेळा २०० मीटरच्या जागेमुळे अडचणी येतात. यामुळे सर्व काम थांबते. अशा परिस्थितीत काही वेळा अधिका-यांकडून जागा उपलब्ध नसल्याची प्रमाणपत्रे दिली जाणे हे चुकीचे आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

एका ग्रुपमध्ये १० कामे असल्यास ती वेगवेगळी घ्यावीत हे मान्य आहे. परंतु विलंबासाठी दिलेली इतर कारणे मान्य करता येणार नाही. वाशिम जिल्ह्यातील कारंजा मतदार संघातील पीएमजीएसवाय अंतर्गत शेंदूर्जणा ते भूर्ई असा रस्ता आहे. परंतु सदर कंत्राटदाराने त्या रस्त्याचे निम्मे काम करून उर्वरित काम थांबविले आहे. याबाबत त्याच्याकडे विचारणा केली असता त्याने असे सांगितले की, त्यांचे बिल प्रलंबित असल्यामुळे तो उर्वरित काम करणार नाही. यावर विभागाची भूमिका काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता सन २०१४-१५ आणि २०१५-१६ मध्ये निधी कमी होता, ही वस्तुस्थिती आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

कंत्राटदाराकडे निधी नसल्यास त्याने कामे करू नयेत असे निविदेच्या अटीमध्ये नमूद केले आहे का, कंत्राटदाराला प्रदान करण्यासंबंधी निविदेमध्ये काय अटी आहेत ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत ठेकेदाराने ३० टक्के खर्च होईपर्यंत देयकाची अडचण सांगता कामा नये, असे निविदेत नमूद केले आहे. त्यानंतर त्यांना निधी द्यावा असे नमूद केले आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी अवगत केले.

१.११८ कंत्राटदारासोबत केलेल्या करारनाम्यामध्ये नेमके काय नमूद केले आहे ? आशी विचारणा समितीने केली असता करारनाम्यानुसार ठेकेदाराने स्वतःची ३० टक्के रक्कम वर्कींग कॅपिटल म्हणून वापरावी. ठेकेदाराने काम केल्यानंतर त्याला देयक मिळेल, हे अभिप्रेत आहे. परंतु प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी केंद्र सरकारने गेले दोन वर्षे निधी उपलब्ध करून दिला नाही. त्यामुळे कित्येक ठेकेदारांची देयके मोठ्या प्रमाणावर थकली होती. कालांतराने ठेकेदारांनी देयक अदा केले तरच काम करण्यात येईल, अशा प्रकारची उत्तरे देण्यास सुरुवात केली. त्यामुळेच या कामांच्या बाबतीत प्रश्न निर्माण झाला. पूर्वी या योजनेच्या बाबतीत निधीची अडचण उपस्थित झाली नव्हती असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

परंतु ही बाब दोन वर्षांपूर्वीची नाही. ज्या परिच्छेदावर चर्चा सुरु आहे तो दोन वर्षांच्या अगोदरचा आहे. असे निदर्शनास आणून केंद्र सरकारने या योजनेसाठी दोन वर्षे निधी न देण्याची कारणे काय आहेत ? आशी विचारणा समितीने केली असता संसदीय समितीचे कार्यवृत्त विभागाने समितीला सादर केलेले आहे. त्यामध्ये समितीने नमूद केले होते की, गेली दोन वर्षे केंद्र सरकारने या कामी १४ हजार कोटी रुपयांची तरतूद अचानक ९ हजार कोटी रुपये केली. त्यामुळे सर्व राज्यांना प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या निधीच्या बाबतीत तीव्र टंचाई जाणवली होती. आताच्या परिस्थितीत या कामासाठी पूर्ण तरतूद करण्यात आलेली आहे. महाराष्ट्र राज्याने या योजनेचा १४६ कोटी रुपयांचा अनुशेष या वर्षी दूर केला आहे. असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले याबाबत अधिक खुलासा करताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ज्या परिच्छेदावर चर्चा सुरु आहे तो दोन वर्षांपूर्वीचा आहे. आता पूर्ण निधी प्राप्त झाला आहे. ठेकेदारांचे जुन्या कामाचे प्रदान सप्टेंबर महिन्यापासून अदा करण्यात येत आहे.

परंतु आजही ठेकेदार काम करण्यास तयार नाहीत. वाशिम जिल्ह्यातील कारंजा मतदारसंघातील शेंदूर्जणा ते रूर्ई हा रस्ता पंतप्रधान ग्राम सडक योजनेतून घेण्यात आलेला आहे. त्या रस्त्यावरून जाता येत नाही. देयक न मिळाल्यामुळे ठेकेदाराने ते काम

अर्धवट स्थितीत सोडून दिले आहे. त्या कामाचा ठेकेदार सदरहू काम पूर्ण करण्यास तयार नाही. त्या ठेकेदाराकडे फोनवरून विचारणा केली असता त्याला कामाचे देयक मिळाले नाही म्हणून तो काम करीत नाही असे त्याने सांगितले. हे केवळ एका रस्त्याचे उदाहरण आहे. परंतु वाशिम जिल्ह्यामध्ये ठेकेदाराने अशाप्रकारे अनेक रस्त्याची कामे बंद करून ठेवलेली आहेत. ठेकेदारांना देयके अदा करून सुध्दा त्यांनी गेल्या चार महिन्यांत कामे का केली नाहीत ? हे तरी विभागाने तपासून घ्यावयास पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली व समितीने निदर्शनास आणून दिलेल्या प्रकरणी ठेकेदारावर कारवाई करण्यात येईल. देयकाची रक्कम अदा करून सुध्दा ठेकेदारांनी कामे का केली नाहीत हे तपासण्यात येईल. तसेच सदरहू रस्ता पूर्ण करण्याच्या अनुषंगाने कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले.

१.११९ ज्या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने चर्चा सुरु आहे त्या रस्त्याच्या बाबतीत या प्रकरणी प्रदान थांबले असे नाही अशी वस्तुस्थिती विभागीय सचिवांनी विदित केले.

ठेकेदारांना जुन्या कामाचे देयक मिळाले असले तरी ते काम करण्यास तयार नाहीत. देयके मिळून सुध्दा जे ठेकेदार काम करण्यास तयार नाहीत अशा ठेकेदारांवर विभाग काय कारवाई करणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता समितीने निदर्शनास आणून दिलेल्या कामाची चौकशी करण्यात येईल. तसेच देयकांअभावी बंद करण्यात आलेली कामे १५ दिवसात सुरु होतील या अनुषंगाने कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या कामाचे देयक सप्टेंबर महिन्यापासून ठेकेदारांना अदा करण्यास सुरुवात केल्यानंतर ठेकेदारांनी आतापर्यंत ती कामे सुरु करावयास हवी होती असे मत समितीने व्यक्त केले असता, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेची बंद असलेली कामे मार्च महिन्यापर्यंत पूर्ण करावयाची आहेत. सदरहू कामे १५ दिवसात सुरु होतील या दृष्टीने कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने ठेकेदाराला जो दंड आकारला तो योग्य आहे काय ? ठेकेदाराला प्रशासनाची भीती असावी म्हणून १ टक्के लावण्यात येणारा दंड पुरेसा आहे काय ? १ कोटी रुपयांच्या कामाच्या तुलनेत केवळ १ लाख रुपये दंड होत असेल तर ठेकेदाराला दंडाची भीती वाटणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, कलमानसुसार जो दंड आकारलेला आहे तो बरोबर आहे. तसेच जी वसुली झालेली आहे ती सुध्दा बरोबर आहे. कमाल १० टक्क्यांपर्यंत दंड होईल अशी तरतूद आहे. त्यानंतर पुढील कारवाया कराव्या लागतात. पहिला माईल स्टोन सुरु झाला नाही तर दंड आकारण्यास सुरुवात होते असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

किमान १ टक्के दंड लावण्याची तरतूद का ठेवली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, या संदर्भात केंद्र सरकारच्या मार्गदर्शक सूचना आहेत. राज्य सरकारच्या कायम स्वरूपात मार्गदर्शक सूचना नाहीत. परंतु राज्य सरकार मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी केंद्र सरकारचा आकृतीबंध लागू करतो.

विभागाने किमान मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी तरी ही अट बदलावी असे समितीने सुचित केले असता १ टक्का दंड हा प्रती आठवडा आकारण्यात येतो. पूर्वीची पंतप्रधान ग्राम सडक योजनेची अपूर्ण असलेली कामे पूर्ण करण्यात येणार आहेत. १५ दिवसांत ही सर्व कामे सुरु करण्यात येतील.

कामे अपूर्ण राहण्यासाठी जमीन मिळाली नाही, गिट्टी मिळाली नाही, रेती मिळाली नाही, निधी मिळाला नाही, मजूर मिळाले नाहीत, साहित्य मिळाले नाही अशी विविध कारणे नमूद करून विभागीय लेखी उत्तर दिलेले आहे. विभागाने या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने सर्वसाधारण स्वरूपाचे उत्तर दिलेले आहे. विभागाने कामे अपूर्ण राहण्याची जी कारणे असतात ती सर्व एकत्रितपणे नमूद करून समितीसमोर सादर केलेली आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता कामे अपूर्ण राहण्याची वेगवेगळी कारणे असू शकतात असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१२० या परिच्छेदाच्या बाबतीत विभागाने नमूद केले आहे की, संबंधित कामांना दिलेली मुदतवाढ वैध आहे. याबाबत नमूद केलेली सर्वच कारणे ही कामे थांबण्यास लागू होतात काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता कामे थांबण्याची वेगवेगळी कारणे असू शकतात. एका कामाला एकच कारण कारणीभूत आहे.

१.१२१ परिच्छेद क्र.२.२.८.२ (b) विहित मुदतीनंतर संपलेल्या प्रकल्पांच्या किंमतीतील वाढ (Price Escalation)

प्राईस एस्कलेशनच्या संदर्भात विभागाने काढलेल्या शासन निर्णयात संदिग्धता आहे असे महालेखापालांचे मत आहे. याचा फायदा म्हणून विभागाला १७ कोटी ४४ लाख रुपये द्यावे लागले असे मत समितीने व्यक्त केले असता या बाबत पडताळणी केली आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा प्राईस व्हेरिफिकेशन क्लॉज या ठिकाणी वापरण्यात येतो असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी प्राईस एक्सलेशनचा क्लॉज नाही, असे महालेखापालांचे मत आहे असे समितीने निर्दानास आणले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली व तो क्लॉज नसल्यामुळे पूर्वी विभागाची सर्व कामे बंद होत होती. विभागाने २००८ मध्ये असा निर्णय घेतला की, राज्याने स्वतः प्राईस व्हेरिफिकेशन देऊन ही कामे करावीत. हा निर्णय घेतल्यानंतर कामे व्यवस्थित सुरु आहेत. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा प्राईस व्हेरिफिकेशनचा क्लॉज विभागाने लागू केला आहे. महोल्खापाल यांचे म्हणणे आहे की, प्राईस व्हेरिफिकेशन देताना निविदेमध्ये जी बांधकामाची मुदत ठरविली जाते ती गृहीत धरावी. परंतु या कामाला मुदतवाढ दिल्यास त्या प्रमाणात प्राईस व्हेरिफिकेशन द्यावे असे सांगितले.

महालेखापाल यांचे म्हणणे आहे की, शासन निर्णयामध्ये विभागीय सचिवांच्या म्हणण्यानुसार उल्लेख आहे, परंतु परिशिष्टामध्ये मात्र वेगळे नमूद केले आहे असे समितीने निर्दानास आणले असता परिशिष्ट हे सार्वजनिक बांधकाम विभागाचेच आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

मूळ शासन निर्णयामध्ये नमूद केले आहे की, प्राईस व्हेरिफिकेशन विहित कालावधीत करावे आणि परिशिष्टामध्ये विभागाने मात्र सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा आधार घेतला असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विहित कालावधी म्हणजेच अस्तित्वातील कालावधी अधिक सक्षम प्राधिका-याने मंजूर केलेला वाढीव कालावधी होय असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

हे दंडाव्यतिरिक्त आहे काय ? केंद्रात अशा प्रकारची तरतूद नसताना राज्यामध्ये एस्कलेशन क्लॉज ठेवण्याची गरज काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, हे दंडाव्यतिरिक्त आहे. दंड असेल तर प्राईस एस्कलेशन मिळणार नाही. सन २००० ते २००८ पर्यंत हा खंड नव्हता. त्यामुळे महाराष्ट्रातील सर्व कामे करण्यासाठी निविदा भरण्यास कोणी तयार नव्हते. अनेक कामे अर्धवट स्थितीत पडली होती. त्यामुळे शासन स्तरावर हा निर्णय घेण्यात आला.

वाशिम जिल्ह्यातील कारंजा मतदारसंघामध्ये मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेची कामे ११ टक्के कमी दराने झालेली आहेत. ठेकेदारांना परवडत असल्यामुळे ते कमी दराने कामे करीत आहेत. असे असताना निविदेमध्ये प्राईस एस्कलेशनचा खंड का ठेवावा लागतो ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाला निविदेमध्ये क्लॉज ठेवावाच लागतो. उदाहरणार्थ आसपासचे दर कधी कमी, तर कधी जास्त होतात. आता ते दर कमी कमी होत आहेत. आजच्याच दराने प्रदान अदा केले तर त्यामध्ये ठेकेदाराचा फायदा होतो. एस्कलेशन ठेवले तर ते निगेटीव्ह सुध्दा येते असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

१.१२२ परंतु निगेटीव्ह एस्कलेशन फार कमी येते. त्यामुळे काम विहित मुदतीत झाले तर प्राईस एस्कलेशन द्यावे. एक्स्टेंडेडसाठी प्राईस एस्कलेशन देता कामा नये. विभागाच्या चुकीमुळे एक्स्टेंड केले तर ठीक आहे. कारण विभाग यामध्ये अपयशी झालेला आहे. विभागाकडून प्रत्येक वेळा खनिज उपलब्ध नाही, मजूर मिळत नाहीत, अशी कारणे देण्यात येतात. परंतु ही विभागाची जबाबदारी नाही. विभागाने जागा उपलब्ध करून दिली नाही तर समजणे शक्य आहे. मुळात विभागाला जागा उपलब्ध करून द्यावीच लागते. त्यामुळे हे कारण सुध्दा सड्युक्तिक होणार नाही. परंतु एक वर्षाचा कालावधी असेल तर you are giving price escalation at the cost of State Government. परंतु विभागाकडून एक्स्टेंडेड पिरियडला देण्यात येत असेल तर ते चुकीचे आहे. For the convenience of the contractor you are extending the period of the contract असे मत समितीने व्यक्त केले असता कन्व्हिनियन्स ऑफ कंत्राटदार असेल त्यावेळी विभागाकडून दंड लावण्यात येतो असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

ठेकेदाराकडून काम केले जाते. परंतु ठेकेदार प्राईस एस्कलेशनसाठी नंतर देयक सादर करतात असे मत समितीने व्यक्त केले असता, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेमध्ये अशी तरतूद आहे की, प्राईस एस्कलेशन काम पूर्ण झाल्यानंतरच सादर करावे. या योजनेच्या कामामध्येच एस्कलेशन वगैरे मागायचे नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांना केला.

हे धोरण शासनाने अवलंबल्यामुळे समिती काही जास्त बोलू शकत नाही. परंतु समिती शासनाला शिफारस करू शकते. ही तरतूद इतर राज्यात किंवा केंद्रात नसताना आपल्या राज्यात कशासाठी आहे ? यासंदर्भात समितीने शिफारस करेल की,

विहित मुदतीत हे काम झाले पाहिजे. एक्स्टेंडेड पिरियडला प्राईस एस्कलेशन देता कामा नये. महालेखापाल यांचे मत आहे की, जो शासन निर्णय काढलेला आहे तो चुकीचा आहे. परंतु विभागाचे म्हणणे आहे की, कामाला गती देण्यासाठी, कामातील अडचणी दूर करण्यासाठी आणि लोक काम करण्यास तयार नाहीत म्हणून हे केले गेले. विहित मुदतीत प्राईस एस्कलेशन झाले तर ते मिळालेच पाहिजे. कारण हे सर्व दरावर अवलंबून असते. प्राईस एस्कलेशन झाले तर ११ टक्क्याला सुध्दा बिलाची तरतूद लागू होईल असे मत समितीने व्यक्त केले.

परिच्छेद क्र.२.२.८.२ (c) काम चालू असताना कामाच्या बाबींच्या दरात नियमबाह्य वाढ :-

१.१२३ उपरोक्त परिच्छेदाच्या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, कंत्राटदाराला ९२.४३ लाख रुपये जादा देण्यामागील कारण काय आहे ? याबाबत माहिती देताना हा विराणी-पाचगणी वन रस्ता आहे. या रस्त्यामध्ये जी मूळ अलाईनमेंट होती त्याबाबत वन विभागाने आक्षेप घेतला. त्यामुळे ती अलाईनमेंट बदलण्यात आली. ती अलाईनमेंट बदलल्यानंतर रिव्हाईज टीएस/डीपीआर करावा लागला. ते करीत असताना निविदेमधील चार बाबींचे दर बदलण्यात आले. त्यामुळे महालेखापाल यांना लेखा परीक्षणात असे आढळले की, निविदेपेक्षा जास्त दराने प्रदान केले आहे. वास्तविक पाहता त्यावेळी अधिक बाबींचे दर ठरवून हे काम करणे आवश्यक होते. परंतु त्यावेळच्या अधिका-यांनी अतिरिक्त निविदेमध्येच रिव्हाईज टीएस प्रमाणे चार बाबींचे प्रदान केले. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. अतिरिक्त बाबींसाठी हे कसे करता येईल ? या नवीन बाब नाहीत. या बाबी निविदेमधील आहेत. या बाबींचे दर सुध्दा नमूद केलेले आहेत. केवळ अलाईनमेंट बदलली म्हणून बाबींचे दर बदलणार काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, जी अलाईनमेंट बदलली त्यामुळे चार बाबींचे दर निविदेमध्ये नव्हते. अलाईनमेंट बदलल्यानंतर या दरप्रमाणे तेथे काम होऊ शकत नव्हते. कारण त्या ठिकाणी काम करताना एक्स्कॅव्हेशन केल्यानंतर स्टॉक ठेवण्यासाठी जागा नव्हती. त्या ठिकाणी वन विभागाची जागा होती. परंतु वन विभागाकडून त्या ठिकाणी सामान ठेवण्यास परवानगी देण्यात येत नव्हती असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

वन विभागाच्या जागेवर कोणी उभे राहायला किंवा सामान ठेवण्यास परवानगी देत नाही याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले व विचारणा केली की, या ठिकाणी कोणाचे राज्य आहे ? त्यावर वन विभागाने गुन्हा दाखल केल्याची कागदपत्रे उपलब्ध आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

वन विभागाच्या जमिनीवर सामान ठेवले म्हणजे गुन्हा केला काय ? असे असेल तर विभागाने वन विभागाच्या सचिवांकडे विचारणा करण्यात यावी. हे काम शासनाचे असल्यामुळे गुन्हा दाखल करण्याची गरज नव्हती. विभागाने स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीमध्ये नमूद केले आहे की, संबंधित कार्यकारी अभियंत्यांवर चौकशी प्रस्तावित केली आहे. याचाच अर्थ एकीकडे समर्थन केले जाते आणि दुसरीकडे वेगळेच सांगितले जाते असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभाग याचे समर्थन करीत नाही. २००९ मधील वस्तुस्थिती सांगण्यात येत आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१२४ याबाबत समितीने विचारणा केली की, जर ही वस्तुस्थिती असेल तर कार्यकारी अभियंत्यांवर कारवाई का करण्यात येत आहे ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत एकदा निविदेच्या अटीनुसार दर निश्चित झाल्यानंतर ते बदलायला नको होते. परंतु ते बदलले गेले आहेत. जर ठेकेदाराला वेगळा दर द्यावयाचा होता तर तो परिस्थिती पाहून वेगळ्या प्रकाराने देता आला असता. परंतु ते न करता निविदेमधील दर बदलण्यात आले आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

समितीचे सुध्दा तेच मत आहे. त्यामुळे विभागीय सचिवांनी सांगितले पाहिजे की, या प्रकरणी कार्यकारी अभियंत्यांनी चूक केली आहे आणि त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी. विभागाने या प्रकरणी संबंधित अधिका-यांच्या चुकीचे समर्थन करता कामा नये असे मत समितीने व्यक्त केले व विचारणा केली की, हा परिच्छेद २०११-१२ चा आहे. सध्या २०१७ हे वर्ष सुरु आहे. या प्रकरणी संबंधितांवर कारवाई कधी करणार, संबंधित कार्यकारी अभियंता सेवेत आहेत की निवृत्त झाले, त्यांची नावे काय आहेत ? याबाबत ते अधिकारी अजून सेवेत आहेत. श्री.वेदपाठक, श्री.महाले आणि श्री.चव्हाण हे अधिकारी होते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने उत्तर देताना विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी उत्तरात नमूद केले होते की, या कामी १० लाख रुपयांची बचत झाली आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता, त्यावेळी जे उत्तर दिलेले आहे ते चुकीचे आहे. मुळात या संदर्भात निविदेच्या दरानुसार प्रदान करावयास हवे होते. परंतु निविदेपेक्षा जादा दराने प्रदान करण्यात आले आहे. त्यामुळे

कंत्राटदाराला अतिप्रदान झालेले आहे. लेखापरीक्षकांनी हे निदर्शनास आणून दिल्यानंतर ही बाब दुरुस्त करण्यात आली. संबंधित कंत्राटदाराकडून किती वसुली करावयाची हे निश्चित करण्यात आले. त्यानुसार कंत्राटदाराकडून ३०-३५ लाख रुपये वसुल केले असून, ६५ लाख रुपये वसुली करावयाची आहे. वसुलीची कार्यवाही सुरु आहे. तसेच संबंधित कार्यकारी अभियंत्यांची विभागीय चौकशी सुरु केली आहे. त्यांच्याकडून उर्वरित रकमेची वसुली प्रस्तावित केली आहे. या प्रकरणी कारवाई सुरु आहे. कोणालाही कारवाईविना सोडण्यात आलेले नाही असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

ही बाब जिल्हाधिका-यांच्या निदर्शनास आणून देऊन महसूल विभागाच्या माध्यमातून संबंधित कंत्राटदाराकडून वसुली करावयास पाहिजे अशी समितीची अपेक्षा असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले असता कंत्राटदाराला काळ्या यादीत टाकले होते. कंत्राटदार या प्रकरणी न्यायालयात गेले होते. न्यायालयाने आदेश दिले होते की, कंत्राटदाराने दाद मागण्यासाठी पुन्हा सचिवांकडे जावे. सचिवांकडे डिस्प्युट रिझोल्व कमीटी असते. त्या कमीटीमध्ये या प्रकरणी सुनावण्या झालेल्या आहेत. या प्रकरणी विभागाकडून निर्णय देण्यात येत आहे. हे प्रकरण न्यायालयात असल्यामुळे दुसरी कारवाई करता येत नाही. परंतु या प्रकरणी योग्य ती कारवाई करण्यात आलेली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१२५ परिच्छेद क्रमांक २.२.९. संनियंत्रण

ऑनलाईन प्रबंधन, संनियंत्रण आणि लेखापध्दती (OMMAS)

OMMAS बाबत ज्या काही त्रुटी काढण्यात आल्या होत्या त्या दूर करण्यात आल्या काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, या परिच्छेदाबाबत वेटींग झालेले आहे. आता OMMAS सिस्टीम अद्यावत आहे. आता ही सिस्टीम within limit आहे असे केंद्र सरकारचे पत्र देखील आहे. विभागाकडून डाटाबेस बरोबर करण्यात येत आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

परिच्छेद क्रमांक २.२.९.२ राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता संनियंत्रण.

परिच्छेद क्रमांक २.२.९.२ (अ) राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता संनियंत्रणकाद्वारा निरिक्षण.

गुणवत्ता नियंत्रण यंत्रणेच्या भेटी कमी झालेल्या आहेत या महालेखापालांच्या आक्षेपासंदर्भात विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, एकेका कामावर तीन वेळा भेटी झालेल्या आहेत. या परिच्छेदाबाबत देखील वेटींग झालेले आहे.

परिच्छेद क्रमांक २.२.९.२. (ब) - SQM च्या शे-यांची पूर्तता सादर करण्यात PIU कडून झालेला विलंब :-

केंद्र शासनाकडून २ कोटी ३१ लाख रुपये कमी मिळाले याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला की, केंद्र सरकार राज्य शासनास हप्ता वितरित करते. एका हप्त्यामध्ये त्यांनी नॉन रेक्टिफायबल-यु असलेल्या रिमार्कचा निधी म्हणून २ कोटी ३० लाख ९४ हजार रुपये कापून घेतले आहेत. तो निधी नॉन रेक्टिफायबल-यु दोष दायित्वची पूर्तता करून परत मिळविण्याकरिता त्या त्या गुणांकन समितीपुढे जाऊन ते रस्ते यु-वन नाहीत आणि ते रेक्टिफिकेशन झाले आहे, चुकीचे यु धरले होते अशा प्रकारचे स्पष्टीकरण करून घेतलेले आहे. जेव्हा विभागाचे फायनल क्लोजर होईल त्यामध्ये २ कोटी ३० लाख रुपये धरून फायनाशिअल क्लोजर करून विभाग तो निधी परत मिळवेल. हा निधी केंद्र शासनाने प्रोव्हीजनला कापलेला आहे. हा निधी परत मिळविण्याची विभागाची क्लोजरची कार्यवाही सुरु आहे, ती कार्यवाही होईल. त्याबाबत विभागाने केलेल्या कार्यवाहीच्या प्रती द्याव्यात असे समितीने सुचित केले व त्यास विभागीय प्रतिनिधींनी सहमती दर्शविली. (माहिती अप्राप्त.)

१.१२६ परिच्छेद क्रमांक २.३.६.१ — योजनेनुसार रस्त्याच्या लांबीचे कार्यान्वयन न करणे

योजनेनुसार रस्त्याच्या लांबीचे कार्यान्वयन न करणे या परिच्छेदाबाबत विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, हा रस्ते विकास आराखडा संदर्भातील मुद्दा आहे. सदर आराखडानुसार उद्दिष्ट ठेवण्यात येते. त्याप्रमाणे उद्दिष्टांची पूर्तता झाली किंवा कसे असा मुद्दा आहे. सन १९८१ ते २००१ मध्ये १२ जिल्हापरिषदांचे ऑडीट केले होते. आज रोजीपर्यंत ७८ टक्के रस्ते विकासाचे उद्दिष्ट पूर्ण झालेले आहे. सन २००१ ते २०२१ असा नवीन विकास आराखडा सुरु झाला. या रस्ता विकास आराखडामध्ये ८० टक्के उद्दिष्ट पूर्ण झालेले आहे. सन १९८१ ते २००१ चा रस्ता विकास आराखडा १०० टक्के पूर्ण का झाला नाही असा आक्षेप आहे. त्याबाबत प्लान शिफ्ट झाल्यानंतर ओडीआरचे रस्ते एमडीआर होतात, राज्य महामार्ग होतात. त्यामुळे विभागास नवीन विकास आराखडानुसार काम करावे लागते. ते काम सुरु आहे आणि कामाचे उद्दिष्ट चांगले झाले आहे. सद्यःस्थिती सन २००१-२०२१ रस्ते विकास आराखडानुसार इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग याकरिता २ लाख ३६ हजार ८९० इतके उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे. सन २०१५-२०१६ मध्ये अंदाजे २ लाख लांबीचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले आहे. म्हणजे ८० टक्के उद्दिष्ट साध्य

करण्यात आले आहे. विभागाला अजून २० टक्के उद्दिष्ट साध्य करायचे आहे. विभागाकडून जिल्हा नियोजन समितीमधून स्ट्रेन्डनिंगची कामे करण्यात येतात. जिल्हा परिषदेस दरवर्षी उपलब्ध होणा-या निधीपैकी २० टक्के निधी नवीन कामे करण्याबाबत सांगण्यात आलेले आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

१.१२७ दिनांक ३ सप्टेंबर, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये काय नमूद केलेले आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा परिषदेस दरवर्षी उपलब्ध होणा-या निधीपैकी २० टक्के निधी नवीन जोडणीकरिता वापरावयाची आहे असे नमूद आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पूर्वी ५०५४ ची कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येत होती. आता ती कामे कोण करते ? ओडीआर आणि व्हीआरची कामे समजणे शक्य आहे. परंतु एमडीआरची कामे कोणी करावयाची आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा नियोजन समिती योजना ही नियोजन विभागाची आहे. नियोजन विभागाने सांगितले की, इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ता हा जिल्हापरिषदेचा विषय आहे. त्याप्रमाणे जी काही कामे आहेत ती जिल्हापरिषदेने जिल्हा नियोजन समितीला सादर करावीत. एमडीआरची कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागाने करावयाची आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

ग्रामविकास विभागाच्या अखत्यारित येणा-या रस्त्यांची कामे ग्रामविकास विभागाने करावीत. ज्या रस्त्यांची कामे ग्रामविकास विभागामार्फत करण्यात येत नाहीत त्या रस्त्यांची कामे करण्यासाठी जिल्हा नियोजन समितीकडून निधी पाहिजे असतील तर ३०५४ आणि ५०५४ चे प्रस्ताव ग्रामविकास विभागाकडे येणार काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता ३०५४ आणि ५०५४ हे दोन्ही शिर्ष जिल्हापरिषदेसाठी आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

रस्त्यांसाठी खर्च करण्यात येणारा निधी हा जिल्हापरिषदेच्या माध्यमातून खर्च होणार की सार्वजनिक विभाग, महाराष्ट्र राज्य यांच्याकडून खर्च होणार आहे ? याबाबत इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते या दोन रस्त्यांवरील खर्च जिल्हापरिषदेने करावयाचा आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते यावरील खर्च जिल्हापरिषदेने करावयाचा आहे. इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते वगळता अन्य रस्त्यांसाठी निधी पाहिजे असेल तर तो निधी जिल्हा नियोजन समितीमधून देता येईल काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता डीपीडीसीमध्ये दुसरे शिर्ष असेल तर त्यातून देता येईल. परंतु या शिर्षाखाली देता येणार नाही. ५०५४ इतर जिल्हा मार्गमध्ये देता येणार नाही. ५०५४ प्रमुख जिल्हा मार्गमध्ये देता येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने जो शासन निर्णय काढला त्यामुळे असा संभ्रम झाला की, हा सर्व निधी जिल्हापरिषदेला द्यायचा आहे. जिल्हा मार्गासाठी कोणाकडून निधी प्राप्त होतो ? अशी विचारणा समितीने केली असता ५०५४ शिर्षांतर्गत इतर जिल्हा मार्गासाठी द्यावे लागतील. ५०५४ प्रमुख जिल्हा मार्ग असे शिर्ष आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जर प्रमुख जिल्हा मार्गासाठी निधी पाहिजे तर ते जिल्हा नियोजन समितीमधून देता येईल काय ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत निधी जिल्हा नियोजन समितीमधून देता येणार नाही कारण ती राज्याची योजना आहे. या रस्त्याची कामे अर्थसंकल्पामध्ये घेण्यात येतात. दिनांक ३ सप्टेंबरचा शासन निर्णय हा इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते यासाठी आहे. प्रमुख जिल्हा रस्त्याची कामे जिल्हा नियोजन समितीमधून कशी करावीत असा समितीचा मुद्दा आहे. त्याबाबत हे रस्ते सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत करावयाचे आहेत. ते जिल्हा नियोजन समितीच्या निधीतून करता येत नाहीत. या शिर्षाखाली करता येत नाही. ५०५४ हे शिर्ष हा इतर जिल्हा मार्गासाठी आहे आणि ३०५३ हे शिर्ष हा ग्रामीण मार्गासाठी आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यातील २० टक्के रक्कम नवीन कामांसाठी घेतली पाहिजे असे समितीने सुचित केले असता १० टक्के ब्रिजेससाठी, कोकणातील साकव देखील या १० टक्केमध्ये येतात. हा निधी स्ट्रेन्डनिंग आणि रिन्युअलसाठी आहे. म्हणजे एमपीएम कारपेट, बीबीएम कारपेट ग्रामविकास विभागास फक्त नुतनीकरणाची कामे घेता येत नाहीत तरी सुद्धा ताशी कामे घेण्यात येतात. विभागास फक्त स्ट्रेन्डनिंगची कामे घेता येतात असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

१.१२८ परिच्छेद क्रमांक २.३.६.२ — जिल्हा नियोजन समितीद्वारे कामांना अनियमित स्वीकृती

डीपीडीसीद्वारे कामांना अनियमित स्वीकृती या संदर्भतरुपये ३६.५४ कोटी रकमेची एकूण ४३० कामे मंजूर करण्यात आली आहेत. विभागाने प्रत्येक कामासाठी अंदाजे १०-१२ लाख रुपये मंजूर केले आहेत. यारकमेमध्ये एक किमीचा रस्ता होतो

काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत जिल्हा परिषदेच्या विषय समितीने कामे न सुचविता जिल्हा नियोजन समितीने ३६.५४ कोटी रुपयांची ४३० कामे केली असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे. लोकप्रतिनिधी आणि आमदार जिल्हा नियोजन समितीमध्ये कामे सांगतात त्याप्रमाणे ही कामे मंजूर केली जातात. ही कामे जिल्हापरिषदेने दिलेली नव्हती, ही अनियमितता आहे असाही आक्षेप आहे. हा विषय नियोजन विभागाशी संबंधित आहे. नियोजन विभागाचा दिनांक १७.१२.२०१४ रोजीचा शासन निर्णय आहे. त्यामध्ये असे नमूद केलेले आहे की, अशी कामे जिल्हापरिषदेने सुचवावयास पाहिजेत. तशी मार्गदर्शन तत्वे दिलेली आहेत. लेखापरिक्षणाच्या म्हणण्यानुसार नियोजन विभागाने कार्यवाही केलेली आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

१.१२९ काही ठिकाणी १०-१० लाख रुपयांची कामे घेतलेली आहेत. गोंदिया जिल्ह्यात तीन-तीन लाख रुपयांची कामे सुरु आहेत म्हणजे निविदा प्रक्रिया करावी लागत नाही. विभागाने नियमात थोडा बदल करावा तीन लाख रुपयामध्ये कामे होत नाहीत. असे मत समितीने व्यक्त केले तसेच जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाकडे कोणकोणती कामे आहेत याची यादी मागवावी असे समितीने सुचित केले असता नागपूर अधिवेशनामध्ये देखील हा विषय मांडला होता. दिनांक १ सप्टेंबर रोजीचा शासन निर्णय आहे. कमीत कमी एक किमी आणि मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेचे स्पेसिफिकेशन प्रमाणे डिझाईन करून जिल्हा नियोजन समितीला कामे करावी लागतील असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने एक किलो मीटरची मर्यादा घातली. परंतु जर एखाद्या ठिकाणी फक्त अर्धा-कि.मी.च्या रस्त्याची आवश्यकता असेल तर काय करणार ? जर अर्धा कि.मी. किंवा ८०० मीटरचा रस्ताचा करावयाचा असेल तर अशी कामे कशी करणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता, अशी कामे जिल्हापरिषदेने करावीत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जिल्हापरिषदेकडे निधी कुठे आहे ? एक किमीच्या कामासाठी २० लाख रुपये खर्च आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागीय सचिवांनी सांगितले की, जिल्हा नियोजन समितीमधून स्ट्रेन्डनिंगची कामे करावयाची आहेत. खडीकरणपासून डांबरीकरणपर्यंतची कामे आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने एक किलोमीटरची मर्यादा घातली आहे ती चुकीची आहे असे वाटते असे मत समितीने व्यक्त केले असता लहान लहान कामे करण्यात येतात म्हणून तसे केलेले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

एक किलोमीटर म्हणजे खूप लांब रस्ता झाला. जिल्हा नियोजन समितीला जास्त निधी मिळत नाही. वाशिम जिल्हा परिषदेच्या कामाचा मागील तीन वर्षातील कामांचा आढावा घेण्यात यावा. तेथे तीन तीन लाख रुपयांची कामे घेतल्याचे आढळून येईल. ५० हजार रुपयांची कामे केली जातात आणि तीन लाख रुपयांचे देयक दिले जाते. गोंदिया जिल्ह्यात हीच परिस्थिती आहे. अशा अधिका-यांवर कारवाई केली पाहिजे. सहा सहा वर्षे कारवाई होत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता समितीच्या सूचनेनुसार कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

एकदा निविदा काढल्यानंतर बिले गेली तर पुन्हा निविदा काढण्याबाबतचा ठराव स्थायी समितीमध्ये करण्यात आला असता लोकप्रतिनिधींनी त्यांना तो ठराव आयुक्तांकडे पाठविण्यास सांगितला असे मत समितीने व्यक्त केले असता, जिल्हापरिषदेच्या स्थायी समितीला निविदा स्वीकारण्याचे तसेच न स्वीकारण्याचे अधिकार आहेत. स्थायी समितीने निविदा नाकारली तर मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना काही करता येत नाही. परंतु चुकीच्या पद्धतीने काम होत आहे असे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना वाटले तर तो ठराव रद्द करण्याचा प्रस्ताव आयुक्तांकडे पाठवू शकतात असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३० स्थायी समितीला निविदा नाकारण्याचे अधिकार असले तरी ती का नाकारण्यात येत आहे याची कारणे द्यावी लागतील असे मत व्यक्त केले असता, समितीने याबाबत स्थायी समितीला अधिकार असले तरी अधिकाराची अंमलबजावणी करताना ते वाजवी नाहीत असे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना वाटले तर त्यांनी तो प्रस्ताव नामंजुरीसाठी आयुक्तांकडे पाठविता येतो आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी तसा ठराव आयुक्तांकडे पाठवितात असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जिल्हा नियोजन समितीने जी कामे मंजूर केली ती जिल्हा परिषदेच्या विषय समितीने मंजूर केली नाहीत हे उच्च न्यायालयात आणि सर्वोच्च न्यायालयात स्थापित झालेले आहे. ज्या अधिका-यांनी हे केले त्यांच्यावर कारवाई करण्यात आली का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, जिल्हा परिषदेकडून येणारी कामे तसेच सदस्यांकडून सुचविण्यात येणारी कामे प्रत्येक जिल्हा नियोजन समितीमध्ये करण्यात आली होती. दिनांक १७-१२-२०१४ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये स्पेसिफिक गाईडलाईन्स दिलेल्या आहेत. दिनांक ३ सप्टेंबर रोजीचा शासन निर्णय आहे. पूर्वी सर्वच ठिकाणी अशी कामे झालेली आहेत. परंतु यापुढे असे करता येणार नाही. त्यामुळे त्यांच्यावर कारवाई केलेली नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३१ जिल्हा परिषदेची स्थायी समिती, विषय समिती की सर्वसाधारण समिती यापैकी कोणाकडून कामे मंजूर झाली पाहिजेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता, बांधकाम समितीकडून काम मंजूर झाल्यानंतर पाठविणे वक्य आहे. आता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना अधिकार दिलेले आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

येथे विषय समिती आणि स्थायी समितीचा उल्लेख केलेला आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता, सर्वसाधारण सभेची बैठक तीन-तीन महिन्यांनी होत असते. तेव्हा बांधकाम समितीकडून देखील प्रस्ताव पाठविण्यात येतात असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यासंदर्भात स्थायी समितीची मान्यता घेणे आवयक आहे अशी अट ठेवावी. स्थायी समितीची बैठक दर महिन्यात होत असते. विषय समितीची मान्यता घेऊन स्थायी समितीची मान्यता घ्यावी अशी तरतूद केली पाहिजे असे समितीने सुचित केले असता, स्थानिक संस्थांच्या परवानगीशिवाय कामे करता येणार नाही असे विभागाकडून सांगण्यात आले आहे असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

परंतु तशा सूचना देण्यात आलेल्या नाहीत असे समितीने निदर्शनास आणले असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना अधिकार दिलेले आहेत. मुख्य कार्यकारी अधिका-यांनी ते सादर करावयाचे आहे. त्याप्रमाणे त्यांनी कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

सर्वसाधारण सभेची बैठक तीन-तीन महिन्यांनी होते हे मान्य आहे. तेव्हा स्थायी समितीच्या मान्यतेने कामे पाठवावीत असे समितीने सुचित केले असता, कायदानुसार ओडीआर आणि व्हीआर जिल्हापरिषदेच्या कार्यक्षेत्रात येतात. तेव्हा ओडीआर आणि व्हीआरवर कोणत्याही हेडमधून कोणत्याही पद्धतीने जर पेसे खर्च करावयाचे असतील तर ते जिल्हापरिषदेच्या मान्यतेशिवाय करता येत नाहीत. आतापर्यंत तशी मार्गदर्शक तत्वे नव्हती. मागील वर्षी स्पष्ट मार्गदर्शक तत्वे देण्यात आली. त्यानुसार ओडीआर आणि व्हीआरमध्ये कोणताही खर्च करावयाचा असेल तर जिल्हापरिषदेची मान्यता घेणे आवश्यक आहे. जिल्हापरिषद म्हणजे सर्वसाधारण सभेच्या मान्यतेने पाठवावीत. जर सर्वसाधारण सभेच्या बैठकीस तीन तीन महिने लागत असतील तर ते फार मोठे अंतर होते. यासाठी सर्वसाधारण समितीचे अधिकार हस्तांतरित करून ते स्थायी समितीला द्यायचे असतील तर सध्या पासनाचे तसे निदेश नाहीत, परंतु जिल्हापरिषदेने स्वतःहून ठराव केला तर तसे होऊ शकते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३२ As on today, your proposal should be forwarded by the General Body. and not by the Subject Committee असे आहे का ? विभागाची भूमिका आहे की ते काम जिल्हापरिषदेने करावे. स्थायी समिती म्हणजे सर्वसाधारण सभेचा लहान गट असतो. विषय समितीच्या प्रस्तावाला स्थायी समितीची मान्यता घेऊन पाठविले तर सर्वसाधारण सभेची कार्योत्तर मान्यता नंतर घेता येते असे मत समितीने व्यक्त केले असता, समितीच्या सुचनेप्रमाणे कार्यवाही करता येईल. परंतु प्रत्येक वेळी सर्वसाधारण सभेची बैठक होऊ शकत नाही म्हणून महानगरपालिका, नगरपालिकेमध्ये आणि जिल्हापरिषदेमध्ये स्थायी समितीला प्रशासकीय मान्यतेचे अधिकार दिले जात नाहीत. फक्त त्यांना कंत्राट मंजूरीचे अधिकार दिले जातात. प्रशासकीय अधिकार हे सर्वसाधारण सभेच्या कक्षेत आहेत. अट सर्वसाधारण सभेची आहे. जर ते अधिकार स्थायी समितीला द्यायचे असतील तर विभागाला तसे करता येईल. तसे फक्त शासन निर्णयामार्फत होईल. कारण आज कायद्यामध्ये तात्त्विकदृष्ट्या स्थायी समितीला प्रशासकीय मान्यतेचे अधिकार नाहीत असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

हे सर्व प्रस्ताव सर्वसाधारण सभेच्या मान्यतेने आले पाहिजे अशा प्रकारची कार्यपध्दती विभागाने केली पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता आजच्या स्थितीत तसेच होत आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३३ आज तसे होत नाही, त्यामुळेच समिती याकडे लक्ष वेधत आहे. सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालयाचा आदेश आला तर त्याप्रमाणे आता सर्वसाधारण सभेचा आधार घेऊन कामे करण्यात यावीत. जिल्हा परिषदेला अडचण वाटत असेल तर स्थायी समितीला अधिकार द्यावे. अशी सूचना समितीने केली असता, कामांना सर्वसाधारण सभेने मंजूरी न देता स्थायी समितीत मंजूरी द्यावी, अशी समितीची शिफारस असेल तर त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

सर्वसाधारण सभा सर्वोच्च आहे. परंतु सर्वसाधारण सभेकडून वेळ होत असेल तर स्थायी समितीला अधिकार द्यावे, असे मत समितीने व्यक्त केले असता सर्वसाधारण सभेचे अधिकार हस्तांतरित करावे, अशी समितीची शिफारस असेल तर त्याप्रमाणे कार्यवाही सुरु करण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

एखादी निविदा प्रक्रिया पूर्ण होते. परंतु स्थायी समितीचे मतैक्य होत नाही व त्यामुळे संबंधित कामाबाबत सहा महिने, एक वर्ष, दोन वर्षे कार्यादेश निघत नाही. मतैक्य होत नाही, तोपर्यंत स्थायी समितीने त्या कामाला मंजुरी देत नाही. ही बाब निश्चित कालावधीच्या आत झाली पाहिजे. म्हणजेच निविदा आल्यानंतर ती बाब एका महिन्याच्या आत येणा-या स्थायी समितीच्या बैठकीत चर्चला घेऊन त्यावर निर्णय घेण्यात यावा. तसेच कार्यादेश देखील एका महिन्यात झाला पाहिजे. निविदा काढल्यावर एक-एक वर्षे कार्यादेश देखील दिला जात नाही. जो पर्यंत स्थायी समितीचे मतैक्य होत नाही तोपर्यंत ते काम मंजूर होत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता त्यामध्ये व्यवहारीक वेळेची मर्यादा अशी येते की, निविदेचा वैध कालावधी साधारण १२० किंवा ९० दिवसांचा असतो. समजा एखाद्याने एक निविदेतील दर भरला व १२० दिवसांच्या आत त्या कामाचा कार्यादेश दिल्यास त्या दराशी निविदाकार बांधील असतो. अन्यथा निविदाकार त्याचे कन्फर्मेशन देत नाही, असे यामध्ये असते. परंतु साधारणपणे समितीने सांगितल्याप्रमाणे तसे होण्याची शक्यता आहे की, त्यांच्याकडून मुदतवाढ मिळण्याकरिता पत्र दिली जातात असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

संबंधितांकडून मुदतवाढ मागितली जाते. जो पर्यंत स्थायी समिती समजून घेत नाही, तोपर्यंत ते काम निश्चित होत नाही. निविदा आल्यानंतर एका महिन्यात स्थायी समितीने निर्णय घ्यावा व एका महिन्यात कार्यादेश देण्यात यावा, असा निर्णय घेण्यात यावा. स्थायी समितीमध्ये मंजुरी मिळाल्यानंतर सहा-सहा महिने कार्यादेश दिला जात नाही. याकरिता किती दिवसाची मुदत असावी, यासंदर्भात मार्गदर्शक तत्वे निश्चित करण्यात यावी असे समितीने सुचित केले असता यासंदर्भात प्रस्ताव तयार करण्यात येईल. स्थायी समितीने ठराविक कालावधीच्या आत निविदेला मंजुरी न दिल्यास, it has to be deemed sanction, मंजुरी दिल्यानंतर ठराविक कालावधीच्या आत कार्यादेश दिली जाईल. यासंदर्भातील प्रस्ताव तयार करून पुढील कार्यवाहीसाठी पाठविण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.१३४ परिच्छेद क्रमांक २.३.७.१ : निधी पुरवठाची व्यवस्था :-

सदर परिच्छेदाबाबत समितीने मत व्यक्त केले की, मोठा प्रमाणात निधी उपलब्ध असतानाही खर्च होत नाही आणि विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, असा निधी पुढील वर्षी खर्च करता येतो. तसेच त्या वर्षीचा निधी त्याच वर्षी खर्च होत नाही, असे दिसून येत आहे. याबाबत स्पष्टीकरण करण्यास समितीने सांगितले असता, हा निधी जिल्हा परिषदेची मिळकत असल्यासारखेच आहे. त्यामुळे त्यावर काही बंधन नाही. या प्रश्नाचे दोन पैलू आहेत. एक म्हणजे जिल्हा परिषदांना फार उशिराने निधी मिळतो आणि निधी ज्या वर्षात मिळतो त्या वर्षात तो खर्च करणे शक्य होत नाही. नोंदणी प्रॉपर्टी, सेस किंवा इतर बाबींचा हा निधी आहे. हा निधी त्यांचे स्वतःचे म्हणजेच अॅनटाईड फंड म्हणून जातो व त्यानंतर तो निधी त्यांच्या फंडामध्ये जातो. त्यामुळे तो त्यांनी खर्च करायचा असतो. हा निधी विभागाच्या बजेटमधून स्कीमकरिता दिलेला निधी नसल्यामुळे तो जिल्हापरिषदांनी केव्हा खर्च करावा, यावर मर्यादा नाहीत. ही वस्तुस्थिती आहे की, हा निधी त्यांना वेळेवर मिळत नाही. याचे कारण म्हणजे हा निधी जिल्हाधिकारी यांच्या स्तरावर संकलित होतो असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या विषयाबाबतचे स्पष्टीकरण महालेखापाल यांना दिलेले नाही काय ? विभागाने दिलेले स्पष्टीकरण महालेखापाल यांना मिळाले नसेल असे मत समितीने व्यक्त केले असता, या विषयावरील स्पष्टीकरण महालेखापाल यांना दिलेले आहे. इस विषय के बारे में यदि समितीको जानकारी नहीं मिली होगी तो यह जानकारी समितीको भेज दी जाएगी. इस बारे में विभागकी ओर से महालेखाकार कार्यालय को स्पष्टीकरण १०० प्रतिशत गया होगा असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

विभागीय सचिवांचे असे मत आहे की, हा निधी टॅक्सच्या रूपाने गोळा झालेला आहे आणि हा निधी ते कितीही वर्षांमध्ये खर्च करू शकतात. पुढील वर्षी खर्च केलाच पाहिजे असे त्यांच्यावर बंधन नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, हा निधी जिल्हा निधीचा आहे, स्वनिधीचा आहे. तो त्यांना खर्च करता येतो. परंतु योजनेकरिता आलेला निधी त्याच वर्षात खर्च झाला नसल्यास पुढील आर्थिक वर्षात खर्च करता येतो. परंतु त्यानंतरच्या वर्षी तो निधी मान्यता घेतल्याशिवाय खर्च करता येत नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१३५ परिच्छेद क्रमांक २.३.७.२ : - अखर्चित अनुदान स्वतः जवळ ठेवणे :-

अखर्चित अनुदानाबाबत २० कोटी रुपयांचा अखर्चित निधी खात्यावर भरणा केलेला आहे, असे उत्तरात नमूद आहे. हा निधी केव्हा भरण्यात आला, किती विलंबाने भरण्यात आला व त्यासंदर्भात कोणती कार्यवाही करण्यात आली? ही जबाबदारी संबंधित कॅफोची होती. जबाबदारी पार न पाडणा-या कॅफोवर कोणती कार्यवाही करण्यात आली? हा योजनेचा निधी होता. संबंधित निधी

किती दिवसामध्ये खर्च करणे आवश्यक होते ? अशी विचारणा समितीने केली असता, ज्या वर्षी निधी मुक्त करण्यात आला, त्या आर्थिक वर्षामध्ये तो खर्च करणे अपेक्षित आहे. त्या वर्षी खर्च झाला नसेल तर आणखी एक वर्ष म्हणजेच पुढील आर्थिक वर्षात तो निधी खर्च करण्याची आपोआपच परवानगी मिळते. परंतु त्या वर्षामध्ये देखील तो खर्च झाला नसेल व तो त्या पुढील वर्षात खर्च करायचा असेल तर त्याकरिता वित्त विभागाची परवानगी घेतली जाते व त्यानंतर ग्रामविकास विभागाकडून त्यांना तशी परवानगी दिली जाते अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिला.

१.१३६ वित्त विभागाने तर असे परिपत्रक काढले आहे की, यानंतर अशा प्रकारची परवानगी देण्यात येणार नाही असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले असता, विभागीय कार्यालयाची मागणी असेल आणि त्या आर्थिक वर्षात व त्यापुढील आर्थिक वर्षात निधी खर्च न झाल्यास तो निधी त्यापुढील आर्थिक वर्षात खर्च करण्याकरिता त्यांच्याकडून आलेल्या अर्जाला वित्त विभागाने मान्यता दिल्यास ग्रामविकास विभागाकडून त्यांना मान्यता दिली जाते. परंतु **this is financial indiscipline** हे मान्य आहे. याचे कारण म्हणजे त्यांनी त्या आर्थिक वर्षामध्ये व त्यापुढीलही आर्थिक वर्षात निधी खर्च केला नाही आणि पुन्हा पुढील आर्थिक वर्षात खर्च करण्याची परवानगी दिली व तरीही निधी खर्च केला नसल्यास त्या वर्षीच्या ३१ मार्च पूर्वी त्यांनी तो निधी परत करणे अपेक्षित आहे. परंतु त्यांना अपेक्षा असते की, आपल्याला निधी खर्च करण्याकरिता मान्यता मिळेल. तसेच अर्धे काम झाले असेल तर त्यांच्याकडून पुन्हा मान्यतेकरिताचा प्रस्ताव पाठविला जातो. सदरहू निधी परत करण्याची जबाबदारी जिल्हा परिषदेचीच असते. यासंदर्भातील बाब कॅफो यांनी ठेवायला पाहिजे आणि सीईओ यांनी पाठवायला पाहिजे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

कॅफो आणि सीईओ हे शासनाचे प्रतिनिधी आहेत. शासनाच्या परिपत्रकांचे पालन करणे त्यांचे काम आहे किंवा ती त्यांची जबाबदारी आहे. जिल्हा परिषदेच्या आदेशाचे पालन करणे त्यांचे काम नाही. असे असताना ज्या सीईओ आणि कॅफो यांनी शासनाच्या परिपत्रकाचे पालन केले नाही किंवा जे पालन करीत नाहीत, त्यांच्या विरोधात शासन म्हणून विभागाकडून कोणती कार्यवाही करण्यात येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, यामध्ये त्यांचा उद्देश विचारात घेणे आवश्यक ठरते. सामान्यतः असे होते की, एखादे काम अर्धे झालेले असते व ते पुढील सहा महिन्यामध्ये पूर्ण करण्यात येईल, अशी त्यांच्याकडून हमी दिली जाते व तसा प्रस्ताव पाठविला जातो. सदरहू प्रस्तावाची मान्यता किंवा नामंजूर येण्याची वाट पाहण्यात येते असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

मागील दीड वर्षापासून अशी मुदतवाढ देणे बंद करण्यात आलेले आहे. त्यामुळे एका वर्षाची मुदत संपल्यावर संबंधित कॅफोने अखर्चिक राहिलेला निधी ३१ मार्च नंतर जमा केला पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, प्रत्येक वर्षी असे करण्यात येत होते. त्यामुळे ग्रामविकास विभागाने या वर्षी वित्त विभागाला एक प्रस्ताव पाठविलेला आहे. **It is a big reform.** सदरहू प्रस्ताव इन प्रिन्सीपल मान्य केलेला आहे. त्यांच्याकडे सविस्तर नस्ती गेलेली आहे. तसेच माननीय प्रधान सचिव यांनी देखील प्रस्तावाला मान्यता दिलेली आहे. त्यानंतर नस्ती महालेखापाल यांच्याकडे जाते. विभागाने यासंदर्भात नवीन सिस्टीममध्ये प्रस्तावित केला असून विभागाला अपेक्षा आहे की, त्याला मंजुरी मिळेल. “उसमें महालेखाकार कार्यालय की ओर से मान्यता लगेगी. जो सिस्टिम प्रपोज की जा रही है, उसमें हम निधी रिलीज करना बंद कर देंगे. हम केवल निधी ही रिलीज नहीं करेंगे, बल्कि हम संगणक पर भी इसको नोट करेंगे कि कितना निधी रिलीज होने वाला है. जब निविदे वगैरह निकलेगा तो वर्क कार्यादेश भी उसी सिस्टिम में लिखेंगे. जब उसका बिल पास करेंगे तो उस सिस्टिम में लिखेंगे कि बिल पास हो गया है. उस समय ट्रेजरी से निधी निकाला जाएगा” असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३७ “विभाग गलत काम कर रहा है. वित्तीय वर्ष में तो निधी खर्च हो ही नहीं रहा है. विभाग इस साल के लिए मंजूरी दे रहा है.” यासंदर्भात घटनेमध्ये तरतूद करावी लागेल. “संविधान में इस तरह का प्रावधान कहां है ? अशी विचारणा समितीने केली असता, इसी के बारे में अभ्यास किया जा रहा है.” समजा जिल्हापरिषदेला १० कोटी रुपयांची रक्कम आज दिली, तर त्यांनी दिनांक ३१ मार्च, २०१८ पर्यंत तो निधी खर्च करणे अपेक्षित आहे. परंतु साधारण ६० ते ७० टक्के केसेसमध्ये असे होत नाही. त्याची वेगवेगळी कारणे असतात. कधी आचारसंहिता असते तर कधी निविदा देता आली नसेल किंवा इतर काही कारणे असतात. त्यामुळे त्यांच्याकडून तसा प्रस्ताव पाठविला जातो की, त्यांना आणखी एक वर्ष वाढवून देण्यात यावे. ग्रामविकास विभागाकडून त्यांचा प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविण्यात येतो. परंतु त्यास कधी मान्यता मिळते तर कधी मान्यता दिली जात नाही. ही बाब आता स्ट्रीक्ट झालेली असून अशा बाबीला एक वर्षापासून मान्यता मिळत नाही. परंतु पूर्वी असे होत होते की, कधी मान्यता मिळत होती तर कधी मान्यता मिळत नव्हती. शासनाचा निधी जिल्हा परिषदेच्या तिजोरीत असतो. त्याचा इंटररेस्ट

आणि इन्कम हे जिल्हा परिषदेचे इन्फॉर्मली इन्कम होते. ही आजची वस्तुस्थिती आहे. समजा २० कोटी रुपयांची योजना होती व १० कोटी रुपये आज देण्यात आले असतील, परंतु ते जोपर्यंत खर्च करीत नाही आणि उपयोगिता प्रमाणपत्र देत नाही, तोपर्यंत ग्रामविकास विभागाकडून उर्वरित निधी मुक्त केला जात नाही/येत नाही असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

१.१३८ उपयोगिता प्रमाणपत्राचा कन्सेप्ट चांगला आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, आता तोच पर्याय होता. कारण त्या व्यतिरिक्त दुसरा पर्याय नव्हता. परंतु आता विभागाने तयार केलेला प्रस्ताव महालेखापाल यांच्याकडे जात आहे and the F.D. has almost agreed to it. २० कोटी रुपयांची योजना मंजूरीसाठी आल्यास ती मंजूर केली जाईल. परंतु त्यातील १० कोटी रुपये जिल्हा परिषदेला वळते केले जाणार नाहीत. त्यांना २० कोटी रुपये मिळाले, असे सिस्टीममध्ये दिसले व त्या आधारे जिल्हा परिषदेकडून निविदा काढली जाईल व कार्यादेश दिले जातील आणि काम करून घेतले जाईल. १० कोटी रुपयांपर्यंत येणारे बिल जिल्हा परिषदेकडून पास केले जाते व बिल पास केल्यानंतर तशा प्रकारची कॉम्प्युटरमध्ये नोंद घेतली जाते. विभागाची लायबिलीटी आली, म्हणजेच १० कोटी रुपयांची लायबिलीटी क्रियेट झालेली आहे. त्याला लायबिलीटी रजिस्टर संबोधण्यात येते. १० कोटी रुपयांची लायबिलीटी सांगलीची झाली असेल, ५ कोटी रुपयांची लायबिलीटी गोंदियाची झाली, असे त्यावर दिसते. अशा प्रकारे एकूण लायबिलीटी दिसल्यावर विभागाकडून ट्रेझरीमधून तेवढे निधी काढण्यात येतात आणि ते सिस्टीममध्ये टाकल्यावर कॉम्प्युटरवर दिसतात. याचे चेक काढले जाणार नाहीत. विभाग शासन स्तरावर कोणत्याही प्रकारे निधी वितरण करणार नाही. विभागाकडून केवळ सींगल अकाऊंटमध्ये निधी टाकण्यात येणार व तेथून ते डायरेक्ट कंत्राटदाराच्या खात्यावर ट्रान्सफर केले जातील. यामध्ये जिल्हा परिषदेची स्वायत्तता नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यासंदर्भात समितीने यामध्ये असलेली अडचण लक्षात आणून दिली की, २०१६-२०१७ मध्ये विभागाने एका योजनेला १०० कोटी रुपये दिले. १०० कोटी रुपयातून एखाद्या जिल्ह्यातील एका कामाकरिता २ कोटी रुपये मंजूर केले असतील तर विभाग हे २ कोटी रुपये या वर्षी वितरीत करणार नाही. त्यामुळे विभागाकडे निधी शिल्लक राहिल. त्या कामासाठी तर पुढील वर्षापर्यंतचा अवधी आहे. विभागाने मंजूरी दिली परंतु या वर्षी निधी रिलीज केला नाही. तसेच मंजूरी कोणत्या आधारावर दिली. कारण विभागाकडे फंड आहे, सदरहू निधी विभागाने रिलीज न केल्यास ३१ मार्च ला विभागाचा निधी लॅप्स होईल. परंतु काम सुरु केले असेल आणि विभागाला त्या योजनेवर पुढील वर्षी निधी मिळाले नाही तर त्या योजनेकरिता निधी कसे देणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता, समजा आज २ कोटी रुपये मंजूर केले असतील तर ही रक्कम काढून जिल्हा परिषदेकडे ठेवली जाते. म्हणजेच ही रक्कम गव्हर्नमेंटच्या अकाऊंटमधून लोकल गव्हर्नमेंटच्या अकाऊंटमध्ये जाते. म्हणून ती कॅश एक वर्षासाठी अकाऊंटमध्ये राहते. विभागाकडून प्रस्तावित नवीन सिस्टीमध्ये बदल करण्यात येत नाही. त्यामुळे विभागाला पुढील वर्षी खर्च करण्याची परवानगी मिळणार नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१३९ विभागाकडे त्या बाबीकरिता पुढील वर्षी निधी कुठून येणार आहे. त्या योजनेकरिता तेवढा निधी उपलब्ध न झाल्यास काय करणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता, यामध्ये असे आहे की, समजा २ कोटी रुपयांचे काम करण्यासाठी विभागाने आज कार्यादेश काढला. या कामाकरिता सहा महिने किंवा अकरा महिन्यांचा कालावधी देण्यात येईल. या कामाकरिता या कालावधीत अपेक्षित खर्च होणा-या निधीची तरतूद पुढील वर्षी करून ठेवली जाईल. याचे कारण म्हणजे यांना २ कोटी रुपये दिले गेले नसतील तर शासनाकडे २ कोटी रुपये शिल्लक राहतील. म्हणजेच सुरुवातीची शिल्लक वाढली. म्हणजेच या २ कोटी रुपयांसाठी वित्त विभागाकडे मागणी करता येईल. This is financial discipline असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

तसे झाल्यास निधी लॅप्स होईल. कामे पूर्ण करताना अडचणी निर्माण होऊ नये, याकरिता विभागाकडून ही स्कीम करण्यात येत आहे. जिल्हा परिषदेद्वारे छोटी-छोटी कामे होत असतात. जिल्हापरिषदेकडे २५ लाख, ५० लाख, १ कोटी, २ कोटी यावरील कामेच नसतात. जिल्हा परिषद प्रभावी करण्याची आवश्यकता आहे. त्यामुळे जिल्हा परिषद मर्यादेत काम करेल. परंतु विभाग जिल्हा परिषदेला प्रभावी (इफेक्टिव्ह) करीत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, आजच्या या सिस्टीममध्ये कोणताही बदल नाही. केवळ तो निधी जिल्हापरिषदेच्या खात्यामध्ये पडून न रहाता तो विभागाच्या सेंट्रल अकाऊंटमध्ये राहिल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१४० ३१ मार्च ला निधी समर्पित करावाच लागणार. तसे नसेल तर अधिनियमामध्ये बदल करावा लागेल असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता या सिस्टीममध्ये असे प्रस्तावित केलेले आहे की, जो पर्यंत एक वर्ष होत नाही, तो पर्यंत ते निधी विभागाच्या सेंट्रल अकाऊंटमध्ये ठेवले जाईल. आज एकूण ३४ अकाऊंट असून सर्व जिल्हा परिषदेमध्ये स्वतःचे अकाऊंट आहेत असता खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१४१ म्हणजेच ती रक्कम विभागाच्या अकाऊंटमध्ये राहिल. It will not be surrendered ? असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागीय सचिवांनी सांगितले की, It will not be surrendered. this is only administrative reform. अकाऊंट सिस्टीममध्ये कोणताही बदल करित असताना त्याबाबत अंतिमतः महालेखापाल यांच्याकडे जाण्यात येते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

असे नियमामध्ये करता येत असेल आणि असे केले तर ते सर्वच ठिकाणी होईल. It will not be only for Rural Development Department. नगरपालिकेमध्ये तसेच होईल. नगरपालिकांना दिलेला निधी तीन-तीन वर्षे खर्च केला जात नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, ती गैर शिस्त संपेल. आज विभागाने २ कोटी रुपयांचा कार्यादेश काढल्यास जिल्हापरिषदेला एक वर्षाची मुदत दिली जाईल. कार्यादेश देखील विभागाच्या सिस्टीममध्ये काढायची आहे. सर्वच जिल्हापरिषदांनी करायचे आहे, परंतु ते सिस्टीममध्ये करायचे आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

This is very big reform. विभागाने तसे रिफॉर्म केल्यास त्यास समितीची कोणतीही हरकत नसणार आहे. परंतु अधिनियमामध्ये खूप अडचणी आहेत. विभागाला वेगळे अकाऊंट ठेवण्याचा अधिकार आहे काय, हा मुद्दा आहे. अकाऊंट संदर्भातील बाब लक्षात आलेली आहे. परंतु जिल्हा परिषदेने निविदा काढून कार्यादेश काढल्यानंतर निधी रिलीज करणे व इतर बाबीमध्ये उशिर व्हायला नको. जिल्हा परिषदेच्या स्वायत्ततेचा देखील प्रश्न येईल असे मत समितीने व्यक्त केले असता, हा मुद्दा पुन्हा कधी येणार नाही. यामध्ये उशिर होणार नाही. याचे कारण असे की, विभागाकडून त्यांना निधी दिला जातो व तो निधी पुढे देतात. त्यामुळे यात कमी उशिर होणार आहे. ही वनस्टेप प्रोसेस आहे. निविदा ते काढणार असून तेच मंजूर करणार आहे व कार्यादेश देखील तेच देणार आहेत. कामाची एमबी त्यांनीच करायची आहे, काम फायनल ते करणार आहेत, तसेच बिल देखील तेच काढणार आहेत. बिल काढल्यानंतर चेक काढण्यासाठी ते त्यांच्या अकाऊंट सेक्शनकडे पाठविण्यात येते. याऐवजी त्यांच्याकडून कॉम्प्युटर सिस्टीममध्ये टाकण्यात येईल अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

You have to just release the amount असे मत समितीने व्यक्त केले असता Computer will only release the amount. This is administrative reform. It is not a reform of relationship between State Government and Zilla Parishad. हे आपसातील संबंधांचा रिफॉर्म नाही. हे संबंध अबाधित आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

ही प्रशासकीय सुधारणा आहे, ही चांगली बाब आहे. परंतु ग्रामविकास विभागाला प्रशासनिकदृष्ट्या सक्षम करण्याची आवश्यकता आहे. दिलेला निधी ठराविक कालावधीत संबंधित योजनेवर खर्च झाला पाहिजे. याबाबत आढावा घेतल्यास असे दिसून येईल की, दोन, दोन वर्षे यासंदर्भातील कार्यवाही केली जात नाही. या बाबीकडे लक्ष देण्याची आवश्यकता आहे असे समितीने सूचित केले.

१.१४२ परिच्छेद क्रमांक २.३.७.३ : कामगार कल्याण उपकराची वसुली न करणे :-

कामगार कल्याण उपकराची वसुली न करणे याबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ६६ लाख ६५ हजार रुपये वसूल करायचे होते. त्यापैकी ५६ लाख ९२ हजार रुपये वसूल करण्यात आलेले आहेत. यातील ८५ टक्के वसुली झालेली आहे. केवळ जालना येथील ९ लाख ७४ हजार रुपये वसूल करणे बाकी आहे. त्यासंदर्भात त्या स्तरावर कार्यवाही सुरू असून सदरहू रक्कम वसूल होईल.

येथे देखील तोच विषय येतो. जालना येथील निधी वसूल केले नसतील तर तेथील कॅफो काय करतात? ती त्यांची जबाबदारी नाही काय? ही रक्कम एका महिन्याच्या आत वसूल करण्यात यावी असे समितीने सूचित केले असता, यामध्ये १५ लाख ९२ हजार रुपयांच्या वसुलीपैकी ६ लाख १७ हजार रुपये वसूल केले आहेत. ९ लाख ६६ हजार रुपये एवढी रक्कम येत्या ३१ मार्च पर्यंत वसूल करण्यात येईल. यासंदर्भात विभागाकडे कंत्राटदाराची यादी आहे व त्यांची बिले प्रलंबित असून त्यातून ही रक्कम वसूल करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

१.१४३ परिच्छेद क्र.२.३.७.५ :- कार्यक्रम निधीच्या वापरात अनियमितता :-

कार्यक्रम निधीच्या वापरात अनियमितता याबाबत समितीने मत व्यक्त केले की, जो वर्कींग अॅडव्हान्स दिला जातो त्यावर चेक असला पाहिजे. सन १९९५ ते १९९९ तसेच २००१ ते २०१२ या काळात अकोला जिल्हा खूपच मागे आहे. अकोल्याचे समायोजन झालेले नाही. नांदेड, जालना जिल्हाची काय परिस्थिती आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता नांदेड

जिल्हयाचे समायोजन झालेले आहे. जालना जिल्ह्याचे एकूण समायोजन २१.७७ लक्ष रुपयांचे होते. त्यापैकी १६ लाखाचे समायोजन झालेले आहे. ५.६३ लक्ष रुपयांचे समायोजनाचे काम बाकी असून ते आम्ही एक महिन्याच्या कालावधीत करून घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१४४ समायोजन न करण्याचे कारण सांगताना विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, त्यांच्या विभागाच्या वित्त विभागाला तसेच बांधकाम विभागाला अभिलेखे मिळत नव्हते. आता त्यांनी अभिलेखे शोधले असून एक महिन्याच्या कालावधीत हे काम पूर्ण होईल.

अकोला जिल्हयाबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला की, अकोला जिल्हयाचे ३१.४८ लक्ष रुपयांचे समायोजन करावयाचे आहे. परंतु यामध्ये विविध कोर्टाच्या ऑर्डर्स, डिक्री झालेल्या असून त्यामध्ये विभागाला तात्काळ निधी भरणे आवश्यक होते. यामध्ये सीईओ यांची खूर्ची जप्त करण्याचा प्रकार देखील झालेला आहे.

डिक्रीच्या अनुषंगाने जर निधी भरला असेल तर, समायोजन करण्यासाठी विभागाला एक दिवसापेक्षा जास्त वेळ सुध्दा लागणार नाही. जर डिक्रीसाठी अॅडव्हान्स घेतला असेल तर त्याला एक दिवस सुध्दा वेळ लागणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, हा अकराव्या वित्त आयोगाचा निधी आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

विभागाने वर्कींग अॅडव्हान्स घेतलेला आहे. विभागाचे अधिकारी अॅडव्हान्स घेतात परंतु त्याचा हिशोब देत नाही हाच मुद्दा आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता समायोजनासाठी सर्वसाधारण समितीची मान्यता लागणार आहे. सर्वसाधारण समितीची मान्यता घेण्यासाठी विभागाने दोनदा प्रयत्न केला होता, परंतु, दोन्ही वेळेस सर्वसाधारण समितीने मान्यता दिली नाही. परंतु तिस-या वेळेस सर्वसाधारण मंडळाची मान्यता दिली होती, परंतु, वित्त विभागामध्ये नस्ती गेली त्यावेळी त्यांनी सांगितले की, हे सन २००५-२००६ मधील प्रकरण असून याला तीन वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी झालेला असल्यामुळे पुन्हा हा विषय स्थायी समिती समोर न्यावा लागणार असून त्यानंतर हा विषय सर्वसाधारण मंडळासमोर न्यावा लागणार आहे. त्यामुळे पुन्हा दोनदा स्थायी समिती समोर विषय नेण्यात आला. परंतु स्थायी समितीने अजूनपर्यंत मान्यता दिलेली नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले तसेच हे जुने प्रकरण आहे असे मत विभागीय सचिवांनी सांगितले असता, हे प्रकरण जुने जरी असले तरी ते गंभीर प्रकरण आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, विभाग पुन्हा स्थायी समितीसमोर जाणार आहे. स्थायी समितीने मान्यता दिली नाही तर आयुक्तांकडे अपिल करून यातून मार्ग काढण्यात येणार आहे.

सर्वसाधारण मंडळाने किती रुपयांचा प्रस्ताव मंजूर केला होता ? अशी विचारणा समितीने केली असता यामध्ये एकूण १०१.१४ कोटी रुपयांचा विषय आहे. विभागाच्या लेखापरिक्षणामध्ये ४२ लक्ष रुपये निघाले आहेत असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

१.१४५ विभागाच्या लेखापरिक्षणामध्ये ४८.३१ कोटी रुपयांचा विषय आहे. १०१ कोटी रुपयांमध्ये ४८.३१ कोटी रुपयांचा देखील समावेश आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अपिलामध्ये गेल्यानंतर यामधून मार्ग निघेल. तो १०१ कोटी रुपयांमध्ये ४८.३१ कोटी रुपयांचा देखील समावेश आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. याबाबत अधिकारी कार्यालयीन कामासाठी अग्रीम घेतात परंतु त्याचे समायोजन केले जात नाही. समायोजनासाठी एवढा वेळ लागला तर अधिका-यांना सुध्दा अडचण होत असते. अधिका-यांनी यामध्ये काही तरी घोळ केलेला आहे असे त्यांना वाटल्यामुळे समायोजनाच्या कामाला अडचणी येतात.

हा निधी तर कोर्टाच्या आदेशाने देण्यात आलेला आहे. ही सर्व प्रकरणे कोर्टाच्या संदर्भातीलच आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, ही सर्व प्रकरणे कोर्टाच्या संदर्भातीलच आहेत असे नाही तर यामध्ये दोन तीन प्रकरणे इतर सुध्दा आहेत. यामध्ये इन्कम टॅक्स रिटर्न वेळेवर भरलेला नाही, त्यावरील व्याज देखील भरले नाही अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

सन २००५-२००६ मध्ये हा खर्च झालेला असून हे मंडळ आजचे आहे. त्यामुळे हे मंडळ त्यावेळच्या कामाची जबाबदारी स्वतः का घेईल ? त्यामुळे त्या त्या वित्तीय वर्षात अग्रीमाचे विषय संपले पाहिजेत यासाठी शासन निर्णय निर्गमित करण्याची आवश्यकता आहे. तसेच ते त्याच आर्थिक वर्षात केले पाहिजे व सर्वसाधारण मंडळांची त्याला मान्यता घेतली पाहिजे असे विभागाकडून स्पष्ट करण्यात यावे आणि हे सर्व करून घेण्याची जबाबदारी विभागाकडून मुख्य कार्यकारी अधिका-यांवर टाकण्यात यावी असे समितीने सूचित केले आणि हे किती दिवसात करण्यात येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, पहिल्यांदा हा विषय स्थायी समितीपुढे ठेवणार असून त्यानंतर हा विषय सर्वसाधारण सभेत ठेवला जाईल. सर्वसाधारण सभेत हा विषय मार्गी लागला नाही तर हा विषय अपिलात नेण्यात येईल आणि त्या ठिकाणी करून घेण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

सीईओ यांचे म्हणणे सर्वसाधारण सभा ऐकत नाही याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, हा विषय त्यांच्या कार्यकाळाचा नसून तो अगोदरचा विषय आहे. परंतु यावेळेस यातून मार्ग निघेल असा विश्वास आहे.

१.१४६ परिच्छेद क्र.२.३.८.१ कमकुवत प्रकल्प नियोजन :

परिच्छेद क्र.२.३.८.१(अ) आवश्यक अधिकृत परवानगी शिवाय कामे सुरु करणे:

आवश्यक अधिकृत परवानगी शिवाय कामे सुरु करणे याबाबत पीएचसीची कॅम्पाऊंड वॉल अर्धवट बांधण्यात आलेली आहे पीएचसीचे बांधकाम पूर्ण झालेले नाही. त्यासंदर्भात समितीला सविस्तर माहिती देण्यास सांगितले असता, हा विषय सोलापूरच्या पीएचसीचा आहे. त्या ठिकाणी राष्ट्रीय महामार्गाचा चार पदरी रस्ता जातो आहे. या पीएचसीच्या तीन कॅम्पाऊंड वॉल बांधण्यात आलेल्या आहेत. पीएचसीची चौथी कॅम्पाऊंड वॉल ही राष्ट्रीय महामार्गाच्या बाजूची असून त्या भिंतीचे प्लॅथ पर्यंतचे बांधकाम करण्यात आलेले आहे. राष्ट्रीय महामार्गाचा प्रकल्प मंजूर होण्याच्या अगोदर पीएचसीचे काम सुरु होते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पीएचसीचे काम राष्ट्रीय महामार्गामध्ये मोडते का ? हा राष्ट्रीय महामार्ग विभागाच्या जागेत येत नाही. भूसंपादनासाठी राष्ट्रीय महामार्गाचे अधिकारी विभागाकडे आले होते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, तशीच परिस्थिती आहे. विभागाने मार्च २०११ मध्ये १९.४३ लक्ष रुपयांचा कार्यादेश दिला होता. त्यावेळेस राष्ट्रीय महामार्गाचा रस्ता दोनपदरी होता. परंतु नंतर हा रस्ता चारपदरी झालेला आहे.

राष्ट्रीय महामार्गाची जागा ही रस्त्याच्या मध्यभागापासून २४, ३६, ४८ मीटर पर्यंत असते. त्यामुळे राष्ट्रीय महामार्गाचे जे चौपदरीकरण झाले आहे ते केंद्राच्या जागेत केले की, राज्याच्या जागेत केले आहे ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, ज्यावेळेस पीएचसीचे काम सुरु केले होते त्यावेळेस राष्ट्रीय महामार्गाचा रस्ता दोन पदरी होता.

याबाबत माहिती देताना पूर्वी पुणे सोलापूर रस्ता दोन पदरी होता. परंतु नंतर या राष्ट्रीय महामार्गाच्या सेंटर लाईनपासून ७५ मीटर सोडून पीएचसीची कॅम्पाऊंड वॉल मंजूर होती त्या प्रमाणे काम सुरु आहे. परंतु राष्ट्रीय महामार्गाचे दुपदरीकरणाचे काम आता चौपदरीकरणाचे झाले आहे. चौपदरी रस्त्याचे काम करताना जादा जागा लागणार असून त्यामध्ये पीएचसीची सुध्दा जागा लागणार असल्यामुळे विभागाने पीएचसीची कॅम्पाऊंड वॉल करु नये अशी राष्ट्रीय महामार्गाने नोटीस दिली आहे. यामध्ये जिल्हा परिषदेचा काहीही दोष नाही. राष्ट्रीय महामार्गाचे चौपदरीकरण करण्याचे काम मंजूर होण्याच्या अगोदर राष्ट्रीय महामार्गाचा ७५ मीटर कंट्रोल लाईनचा नियम होता त्या प्रमाणे विभागाने जागा सोडून बांधकाम केलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

चौपदरीकरण करण्यासाठी ७५ मीटरची जागा लागत नाही. राष्ट्रीय महामार्गाची कमीतकमी जमीन ३६ मीटर पर्यंत असते व त्यामध्ये एक पदरीची अजून भर पडेल एवढी जागा त्यांच्याकडे उपलब्ध असते. विभागाला सेक्शन ४, सेक्शन ५ अन्वये त्यांनी भूसंपादनाबाबत नोटीस दिली होती काय ? जागा विभागाची असताना त्या जागेवर त्यांना भूसंपादन करावयाचे होते अशी परिस्थिती होती काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता पीएचसीचे काम सुरु केल्यानंतर चौपदरीकरणाची घोषणा झाली व त्यानंतर त्यांनी विभागाला नोटीस दिली. त्या नोटीसमध्ये म्हटले होते की, आता ते दुपदरीच्या ऐवजी चौपदरीकरण करण्यात येते. ते भूसंपादन करणार असल्यामुळे विभागाने काम थांबवावे, राष्ट्रीय महामार्गाचा रस्ता आता पीएचसीच्या कार्यक्षेत्रामधून जात असल्यामुळे विभागाने काम थांबवावे. विभागाने पीएचसीचे काम मार्च, २०११ मध्ये सुरु केले होते. राष्ट्रीय महामार्गाची नोटीस विभागाला जानेवारी, २०१२ रोजी मिळाली होती. नोटीस आल्यानंतर विभागाने पीएचसीचे चौथ्या कॅम्पाऊंड वॉलचे काम थांबवलेले आहे. राष्ट्रीय महामार्गाने नंतर रिक्विझिशन केले. त्याबाबतची प्रक्रिया सुरु आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१४७ आज या ठिकाणची काय परिस्थिती आहे, हा रस्ता आता चारपदरी झालेला आहे काय ? सन २०१७ मध्ये भूसंपादन झाले काय, त्यांच्याकडून विभागाला रिक्विझिशनचा कार्यादेश मिळाला आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता राष्ट्रीय महामार्गाचे चौपदरीकरण काम सुरु आहे. विभागाला सद्या रिक्विझिशनचा कार्यादेश मिळालेला नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

याबाबत विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, राष्ट्रीय महामार्गाला विभागाची जागा लागणारच आहे. बांधकामाचा खर्च वाया जाऊ नये म्हणून त्यांनी नोटीस दिलेली होती.

१.१४८ विभागाने आजपर्यंत पीएचसीची चौथी भिंत बांधली नाही काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता आतापर्यंत पीएचसीची तिन्ही बाजूने बाँड्री वॉल बांधलेली असून राष्ट्रीय महामार्गाच्या बाजूने असलेल्या चौथ्या भिंतीचे प्लिंथपर्यंत काम झालेले आहे. हे काम होत असतानाच राष्ट्रीय महामार्गाने पुढील भिंतीचे काम करू नये यासंदर्भात राष्ट्रिय महामार्ग प्राधिकरणाने माहे जानेवारी, २०१२ मध्ये नोटीस पाठवली होती असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाची जागा येथपर्यंत आहे, डिमार्केशन येथपर्यंत असून विभागाचे काम मंजूर असून विभाग आपले काम करणार आहे हे विभागाने त्यांना का सांगितले नाही ? विभाग सहा वर्षे कसला पाठपुरावा करत होता ? सहा वर्षात विभागाने लेखी पाठपुरावा काय केलेला आहे ? त्याची माहिती समितीला देण्यात यावी असे समितीने सुचित केले.

जानेवारी २०१२ रोजी राष्ट्रीय महामार्ग यांनी काम थांबविण्याची नोटीस दिली व त्यानुसार विभागाने काम थांबवले आहे. सहा वर्षापासून पीएचसीला बाँड्री वॉल नाही. पीएचसीला बाँड्री वॉल महत्वाची असते. १० मीटरच्या मागे का होईना बाँड्री वॉल बांधलीच पाहिजे होती असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागाने दि.३०.३.२०१४ रोजी प्लिंथपर्यंतचे बांधकाम केले आणि नंतर ते तसेच अपूर्ण सोडून देण्यात आले. परंतु विभागाने राष्ट्रीय महामार्ग यांना असे लिहून घ्यावयास पाहिजे होते की, ज्यावेळी राष्ट्रीय महामार्ग यांना जागेची आवश्यकता लागेल त्यावेळेस विभाग जागा उपलब्ध करून देईल असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

खरे म्हणजे विभागाने राष्ट्रीय महामार्गाकडून डिमार्केशन करून घ्यावयास पाहिजे होते. विभागाने सहा महिने कसला पाठपुरावा केला त्याची माहिती समितीला देण्यात यावी असे समितीने सुचित केले. **(माहिती अप्राप्त)**

जोपर्यंत चारही संरक्षण भिंतीचे काम पूर्ण होत नाही तोपर्यंत पीएचसीचे संपूर्ण संरक्षण होत नाही. खरे म्हणजे राष्ट्रीय महामार्गाकडून लाईन ऑफ कंट्रोल निश्चित करून चौथी संरक्षण भिंतीचे काम पूर्ण करून घ्यावयास पाहिजे होते असे मत समितीने व्यक्त केले असता सूचना देऊन काम करून घेण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

सन २०११ नंतर राष्ट्रीय महामार्गाकडे विभागाने काय पाठपुरावा केला त्याची माहिती देण्यात यावी असेही समितीने सुचित केले. **(माहिती अप्राप्त)**

सदरहु जागा जिल्हा परिषदेची आहे की, राष्ट्रीय महामार्गाची आहे ? जागा जर जिल्हा परिषदेच्या मालकीची असेल तर राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरणाने भूसंपादन केले का ? अशी विचारणा समितीने केली असता पीएचसीची चौथी संरक्षण भिंत बांधण्याच्या संदर्भात समितीने ज्या सूचना केल्या आहेत त्या प्रमाणे विभागाकडून कार्यवाही करण्यात येईल. सदरहु जागा जिल्हापरिषदेच्या मालकीची आहे. अद्यापपर्यंत भूसंपादन झालेले नाही परंतु भविष्यात भूसंपादन होणार आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

अकोला जिल्हा परिषेच्या सीईओ यांनी राष्ट्रीय महामार्गाला पत्र लिहिले असते तर राष्ट्रीय महामार्गाला उत्तर द्यावे लागले असते. यासंदर्भात आतापर्यंत जो काही खर्च झालेला आहे तो निष्फळ झालेला आहे हे प्रथमदर्शनी सिध्द झालेले आहे. जोपर्यंत चारही संरक्षण भिंतीचे काम पूर्ण होत नाही तोपर्यंत त्याचा काही उपयोग होत नाही. त्यामुळे राष्ट्रीय महामार्गाची सीमा कोठपर्यंत आहे हे त्यांना विचारून तेथून मागे पीएचसीची संरक्षण भिंत बांधण्यात यावी असे समितीने सुचित केले त्यास विभागीय प्रतिनिधींनी सहमती दर्शविली व सांगितले की, समितीच्या सूचनेनुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यामध्ये मुद्दा एवढाच आहे की, राष्ट्रीय महामार्गाचे अलाईनमेंट फायनल झालेले नसल्यामुळे विभागाने भिंत कोठून बांधावी हे सांगू शकत नाही असे सर्वसाधारण दिसते.त्यामुळे जिल्हापरिषदेने अलाईनमेंट घेण्यासाठी प्रयत्न करावा.

यासंदर्भात पाठपुरावा करण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

१.१४९ राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरणाची नोटीस आल्याबरोबर विभागाने काम थांबविले. यासंदर्भात विभागाने १६ लक्ष रुपये खर्च करून टाकलेले आहेत. विभागाने जो खर्च केलेला आहे त्या पैशांचा उपयोग झालेला नाही. जोपर्यंत चौथ्या संरक्षण भिंतीचे काम पूर्ण होत नाही तोपर्यंत पीएचसीचे संरक्षण होणार नाही. विभागाचा फौंडेशनचा खर्च वाया गेलेला आहे हे समितीला मान्य आहे त्यामुळे राष्ट्रीय महामार्गाची जागा कोठपर्यंत आहे हे विचारून त्याच्या मागे चौथी संरक्षण भिंत बांधण्यात यावी असे समितीने सुचित केले त्यास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली.

१.१५० परिच्छेद क्र.२.३.८.१. (ब) :- विद्युतीकरणे काम अपूर्ण राहिल्यामुळे सुपूर्द करण्यामध्ये झालेला विलंब:-

याबाबत पीएचसीचा हा विषय फारच गंभीर आहे. सदर प्रकरणात २ कोटी रुपयांचे काम झाले आहे. या ठिकाणी विद्युतचे काम झालेले नसल्यामुळे दरवाजेही चोरीला गेले आहेत. पजेशनचे काम झाले असते तर दरवाजे चोरीला गेले नसते. इमारतीची निविदा काढत असताना त्या इमारतीला पिण्याचे पाणी, वीज कनेक्शन आणि इतरचे नियोजन करण्यात येते. परंतु राज्यात पीएचसी बांधून दोन वर्षे पूर्ण होऊन जातात तरी त्या ठिकाणी पिण्याचे पाणी, वीज कनेक्शन मिळत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, यामधील चारही कामे पीएचसीची आहेत. सिव्हीलची कामे पूर्ण झाली परंतु विद्युतचे काम पूर्ण होण्यास विलंब झालेला आहे. परंतु आता ही सर्व कामे पूर्ण झालेली आहेत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

यासंदर्भात समितीने सूचना केली की, इमारतीची निविदा काढतांना वीज, पाण्याची व्यवस्था असते. मागच्या वेळी गोंदिया जिल्ह्याला निधी उपलब्ध करून दिला. त्या ठिकाणी इमारतीचे काम झाले, विजेचे काम झाले परंतु वीज मीटर मिळाले नाही त्यामुळे विभागाने ठेकेदाराला निधी दिला नाही. या ठिकाणी विद्युतचे काम झाले परंतु काही दिवसामध्ये विजेची उपकरणे चोरीला गेली. विजेची उपकरणे चोरीला गेल्यामुळे संबंधित ठेकेदाराला निधीच मिळत नाही. अशी परिस्थिती असल्यामुळे ही इमारत हँडओव्हर होऊच शकत नाही. सन २००१ मध्ये बांधलेली इमारत विभागास २०१७ पर्यंत उपयोगी पडलेली नाही ही वस्तुस्थिती आहे. एका ठेकेदाराने इमारत बांधावयाची, दुस-या ठेकेदाराने पाणी पुरवठा करावयाचा, तिस-या ठेकेदाराने विद्युतचे काम करावयाचे व चौथ्या ठेकेदाराने कनेक्शनचे काम करावयाचे. कनेक्शन होत नाही तोपर्यंत ताबा घेतला जात नाही. अशा प्रकारे गोंदिया जिल्ह्यातील ५-५,१०-१० कोटी रुपयांची सरकारी निवासस्थाने पडून आहेत. निविदा काढत असताना विजेचे कनेक्शन, पिण्याच्या पाण्याचे कनेक्शन घेणे यासर्वांची तरतूद एकाच निविदेमध्ये अंतर्भूत केली तर सर्व गोष्टी वेळेवर होतील असे मत समितीने यक्त केले असता, ही कामे छोटी असल्यामुळे समितीच्या म्हणण्याप्रमाणे तसे केले नव्हते. परंतु यापुढे निविदा काढतांना सिव्हील, विद्युत, पाणीपुरवठा हे सर्व पॅकेज समाविष्ट करूनच निविदा काढाव्यात असे विभागाकडून आदेश देण्यात येत आहेत. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

दोन वर्षे विलंब झाला त्यासंदर्भात विभागाने कोणाला जबाबदार धरले आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, सिव्हीलची कामे संपल्यानंतर इलेक्ट्रीकलला कळविण्यात आले, परंतु निविदा प्रक्रियेला विलंब झाला. खरे म्हणजे त्यांनी ही कामे अगोदरच करावयास पाहिजे होती. यामध्ये विलंब होण्यास संबंधित अभियंताच जबाबदार आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सचिव, ग्रामविकास सर्वांच्यावर, त्यानंतर सीईओ, त्यानंतर अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी. परंतु अनेक ठिकाणी अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी सुध्दा नसतो. सदर कामांसाठी कार्यकारी अभियंता नाही. गोंदियामध्ये सुध्दा अशीच परिस्थिती आहे. गोंदिया येथे कलेक्टर नाही, कार्यकारी अभियंता अनेक वर्षांपासून नाही. एवढी मोठी कामे कोण बघणार आहे ? विभागाने दाखविलेला तक्ता पाहता यातील मधली साखळीच गायब असल्याने काम कसे काय होणार ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा परिषदेला कार्यकारी अभियंता देण्यासाठी सार्वजनिक बांधकाम विभागाला विनंती केलेली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याठिकाणी कार्यकारी अभियंता नसल्याने अतिरिक्त जिल्हाधिका-याला ही सर्व कामे करावी लागतात. जोपर्यंत अधिकारी देण्यात येणार नाही तोपर्यंत येथील कामे व्यवस्थित होऊ शकणार नाहीत आणि विभागाची संकल्पना कधीही पूर्ण होणार नाही. भूसंपादन न करता कामाचे वाटप केल्याबाबत जबाबदारी निश्चित करण्यात आली आहे ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत मे, २०१२ मध्ये जी तपासणी झाली होती त्यात एकूण ३३० कामे आहेत. त्यातील २४४ कामे पूर्ण झालेली आहेत असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

भूसंपादन न करता जी कामे आहेत त्याबाबत महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला आहे, त्यासंदर्भात यामध्ये ६९ कामे होती त्यातील २२ कामे पूर्ण झालेली आहेत. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१५१ ६९ कामांचे भूसंपादन न करता निविदा का काढण्यात आल्या? जर निविदा काढण्यात आल्या तर वेळेवर भूसंपादन का करण्यात आले नाही ? शासनाचे निर्देश आहेत की, भूसंपादन न करता निविदा काढू शकत नाही. सन २०१३ मध्ये मार्गदर्शक तत्वे निश्चित करण्यात आली. परंतु त्या अगोदरचा महालेखाकारांचा अहवाल आहे. याबाबत कुणावर जबाबदारी निश्चित करण्यात आलेली आहे काय ? Any responsibility was fixed for awarding works without acquisition of land अशी

विचारणा समितीने केली असता, यातील ३२ कामे अंगणवाडीच्या संदर्भातील होती आणि जागा मिळाली नसल्याने ती रद्द करावी लागली असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१५२ शासनाचे निर्देश आहेत की, भूसंपादन न करता निविदा काढू नये तर या प्रकरणी निविदा का काढण्यात आल्या ? निविदा कुणी काढल्या आणि त्याची जबाबदारी होती किंवा नाही. त्यांच्या विरोधात काय कारवाई करण्यात आली ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत गडचिरोली, नाशिक, लातूर आणि ठाणे या जिल्ह्यांची चौकशी करण्याचे आदेश मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना देण्यात येतील, असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले.

सन २०११-२०१२ च्या केस संदर्भात सन २०१७ मध्ये विभागाने जबाबदारी निश्चित केली आहे काय ? या प्रश्नाबाबत, जागा मिळाली नसल्यामुळे सदर कामे रद्द करण्यात आली होती. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जागा मिळाली नाही तर निविदा का काढण्यात आल्या ? जागा मिळाल्यानंतर निविदेची प्रक्रिया सुरु होते. विभागाने कामे रद्द केलेली नाहीत तर कामांचे कार्यादेश दिलेले आहेत. All these issues are sample issues. Not every issue is coming into consideration. महालेखाकार किंवा लोकलेखा समितीसमोर विषय आल्यानंतर चौकशीचे आदेश देणार काय ? समितीसमोर विषय आल्यानंतर त्यावर काहीतरी कारवाई केली असे दिसले पाहिजे. सन २०१३ मध्ये शासन निर्णय काढला, काही निर्देश दिले ते चालले. परंतु या लोकांवर काही कारवाई केली असती तर आज ही वेळच आली नसती असे मत समितीने व्यक्त केले असता, अंगणवाडीसाठी लोक जागा देतो असे म्हणतात आणि नंतर जागा देण्यात येत नाही. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

सन २०११-२०१२ चा अहवाल दिनांक ३१ मार्च, २०१३ रोजी महालेखाकरांच्या मान्यतेसह विधानसभेच्या पटलावर ठेवण्यात आलेला आहे. १०-१२ वर्ष उलटून गेलेली आहेत तरी सुध्दा विभागाने काही कारवाई केलेली नाही याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले व ज्या-ज्या अधिका-यांनी जागा नसताना निविदा काढल्या त्यांच्या निलंबनाची शिफारस समिती मार्फत करण्यात यावी असे नमूद केले असता, सन २०१२ ची अंगणवाडीची कामे आहेत आणि लहान जागांचा प्रश्न आहे. त्यामुळे कामे रद्द करण्यात आलेली आहेत. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

त्यावर समितीने विचारणा केली की, जेवढ्या कामांसाठी जागा नव्हती ती सर्व कामे रद्द केली काय ? निविदा समजणे शक्य आहे. पण कार्यादेश का देण्यात आले ? जागा असल्याशिवाय शासन मान्यता मिळत नाही. जागा हवी असल्यास जागेचा नकाशा आणि सातबारा द्यावा लागतो. तोपर्यंत बिल्डींगचा नकाशाच तयार होत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, जागा मिळेल या अनुषंगाने कार्यादेश देण्यात आला होता. अंगणवाडीत टाईप प्लॅन असल्यामुळे मंजूर केला असावा. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

ही सर्व कामे अंगणवाडीची आहेत काय ? यात सब सेंटर नाही काय ? जोपर्यंत जागा मिळत नाही तोपर्यंत निविदा काढता येत नाही. मग विभागाने निविदा का काढल्या ? अशी विचारणा समितीने केली असता नाशिक, लातूर येथे अंगणवाडी आहेत. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

६९ कामांपैकी अंगणवाडी किती आणि बाकीची कामे किती आहेत ? जी कामे रद्द करण्यात आली त्यात अंगणवाड्यांशिवाय दुसरी कामे नाहीत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता पालघर येथे एक संरक्षण भिंत आहे. ठाणे पूर्व येथे अशी काही कामे होती. आता पालघर जिल्हा झालेला आहे. रस्ता विशेष दुरुस्ती, व्यायाम शाळा, अंगणवाडी इमारत होती. दवाखाना संरक्षक भिंतीचे एक काम पूर्ण झालेले आहे. न्यायालयीन प्रकरणामुळे हे काम होऊ शकले नाही. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

जागा ताब्यात नसताना कार्यादेश देण्यात आला हे बरोबर आहे काय ? ७ वर्षे रस्ता न्यायालयीन प्रकरणात कसा राहतो ? अशी विचारणा समितीने केली असता कंत्राटदारावर एफआयआर दाखल करण्यात आलेला आहे आणि हे प्रकरण न्यायालयात सुरु आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१५३ भूसंपादन न करता रस्त्याची निविदा काढण्यात आलेली आहे. हा सर्व प्रकार फार गंभीर आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, आता असे होत नाही. ही पूर्वीची कामे होती. असे विभागीय प्रतिनिधिंनी सांगितले.

याबाबत समितीने सूचित केले की, अगोदर जे अधिकारी होते त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी. विभाग त्या अधिका-यांना संरक्षण का देत आहे ? तत्कालीन जे कोणी अधिकारी होते त्यांच्यावर निलंबनाची कारवाई करण्यात यावी अशी समिती मार्फत शिफारस करण्यात यावी असे मत समितीने व्यक्त केले असता, जमिनीचे भूसंपादन केलेले नसताना निविदा काढायला नको

होत्या हे मान्य आहे. कधी कधी अपेक्षा असते की, जमीन मिळून जाईल आणि वेळ वाचविण्यासाठी हे करण्यात येते. त्यामागची अधिका-यांची जी काही भूमिका असते त्याचा विचार करून अशी शिफारस करण्यात येऊ नये अशी समितीला विनंती आहे. यापुढे असे होणार नाही. पण यात एक काम जरूर करण्यात येईल की, अंगणवाडी सोडून इतर जी काही कामे आहेत. त्या कामांमध्ये जर अधिका-यांनी भूसंपादन केलेले नसताना निविदा काढली असेल त्याची चौकशी करण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

१.१५४ याबाबत समितीने सुचित केले की, चौकशी नाही कारवाई करण्यात यावी. अंगणवाडी सोडून बाकीच्या अधिका-यांवर निलंबनाची कारवाई करणार काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत चौकशी करण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

भूसंपादन न करता कार्यादेश दिलेले आहेत हे स्पष्ट दिसत आहे. ही बाब समितीने विभागीय सचिवांच्या निदर्शनास आणली असता कधी कधी काम पूर्ण होण्याच्या उद्देशाने कार्यादेश दिलेला असतो. त्या ठिकाणचे लोकप्रतिनिधी सांगतात की, ते कामासाठी जागा मिळवून देतील, विभागाने निविदा काढाव्यात. म्हणून असे ब-याच वेळा करण्यात येते. हे सुध्दा लक्षात घेणे आवश्यक आहे की, भूसंपादन केलेले नसताना किती कामांचे निर्णय घेण्यात आले. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

Are you supporting it? अशी विचारणा समितीने केली असता I am not supporting their action. I am supporting their intention. हेतु जर चुकीचा दिसत नसेल तर त्यांच्यावर कृपा करून अशा प्रकारची कारवाई करण्यात येऊ नये. अशी विनंती विभागीय सचिवांनी केली.

दोषी अधिका-यांवर निलंबनाच्या कारवाईची शिफारस करण्यात यावी असे समितीने सुचित केले असता, याचाही विचार करायला पाहिजे की, जागा नसेल. परंतु अधिका-यांना कुणी सांगितले असेल त्यांना जागा मिळवून देण्यात येईल किंवा प्रयत्न होणार असेल म्हणून निविदा काढल्या असतील. किती निविदा काढल्या हे सुध्दा तपासले पाहिजे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यासंदर्भात अंगणवाडी सोडून बाकीच्या ठिकाणी कार्यादेश का देण्यात आला ? याची चौकशी करून समितीला अहवाल देण्यात यावा असे समितीने सुचित केले.

१.१५५ परिच्छेद क्रमांक २.३.८.१ (क) :- भूसंपादन न करता कामाचे वाटप आणि कार्यस्थळ सुपूर्द करण्यात विलंब

समितीच्या दिनांक १९ जानेवारी, २०१७ रोजीच्या बैठकीत अंगणवाडी सोडून अन्य सर्व कामांबाबत विभागाने चौकशी करावी, अशा प्रकारच्या सूचना समितीने दिल्या होत्या. त्याबाबत एकूण ६९ कामे होती. त्यापैकी ४२ कामे ही अंगणवाड्यांची आहेत. उर्वरित कामांपैकी ५ कामे पालघर जिल्ह्यातील होती. तेथील मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी दिलेल्या माहितीनुसार २ कामांसाठी जागा न मिळाल्यामुळे ती रद्द करण्यात आली आहेत. ही कामे कर्मचा-यांची निवासस्थाने आणि व्यायामशाळा यांची होती. रस्त्याचे १ काम होते. ते काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले असल्यामुळे वगळण्यात आले आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

कर्मचारी निवासस्थानाच्या कामाचा उल्लेख माहितीमध्ये आहे. निवासस्थानासाठी जागा उपलब्ध नसताना या कामास प्रशासकीय मान्यता देता येत नाही असे समितीने निदर्शनास आणले असता, पालघर येथील पशु वैद्यकीय दवाखाना व २/३ कर्मचा-यांची निवासस्थाने बांधावयाची होती. दवाखान्याचे बांधकाम झालेले आहे व त्याच ठिकाणी निवासस्थानाचे बांधकाम करावयाचे होते. परंतु, ते करता आले नाही. असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

ज्यावेळी कामांचा प्रस्ताव सादर केला जातो त्यावेळी जागा उपलब्ध नाही, अशा बाबी निदर्शनास येत नाहीत का ? अंगणवाडीच्या कामाबाबत समजणे शक्य आहे. परंतु, विभागीय सचिवांनी एका रस्त्याच्या कामाचा देखील उल्लेख केला आहे. ते काम जर सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले असेल तर या यादीत ते कसे घेण्यात आले, त्यास मंजुरी कशी प्रदान करण्यात आली व त्यासाठी निधीची तरतूद का करण्यात आली ? हे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाने कोणत्या योजनेतून केले आहे व कोणत्या वर्षी पूर्ण केले आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, या ५ कामांबाबत तपशिलवार चौकशी करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१५६ यासंदर्भात मागील बैठकीत समितीने असा निर्णय घेतला होता की, जर या कामांबाबत चुक झाली असेल तर संबंधित अधिका-यांना निलंबित करावे. त्या दृष्टीने विभागाने कोणती कार्यवाही केली आहे ? अशी पृच्छा समितीने केली असता ज्या कामांना विलंब झाला आहे त्या कामांबाबत चौकशी करून संबंधितांविरुद्ध कारवाई करावी आणि त्याचा अहवाल सादर करावा, असे संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना पत्राव्दारे कळविण्यात आले आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या संदर्भातील अहवाल एक महिन्याच्या आत समितीला सादर करावा असे समितीने सूचित केले त्यास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली. (माहिती अप्राप्त आहे.)

प्राथमिक आरोग्य केंद्र, भाकुर्डे येथील कामाबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे काम होते. युनिट १ व युनिट २, अशी प्रत्येकी १६.८२ लाख रुपयांची कामे होती. जागा वेळेत न मिळाल्यामुळे विलंब झालेला आहे. या कामासाठी रु.३२.२३ लक्ष रुपये खर्च झालेले आहेत. खर्चात १५ लक्ष रुपयांची वाढ झालेली आहे, असा आक्षेप होता. परंतु, तशी वस्तुस्थिती नाही. काम पूर्ण होण्यास विलंब झालेला आहे. परंतु, खर्चात वाढ झालेली नाही. दोन्ही युनिटचे काम पूर्ण झाले आहे.

परिशिष्ट ८ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे लेखापरीक्षेद्वारा काढलेले निर्धारित नुकसान भरपाईचे मुल्य प्रत्येक कामावर झालेल्या विलंबावर आकारले आहे व ते चुकीचे आहे, असा महालेखापालांचा आक्षेप होता. परंतु, त्याबाबत विभागाने काहीही स्पष्टीकरण केलेले नाही. असे समितीने निदर्शनास आणले असता, गडचिरोली हा जिल्हा नक्षलग्रस्त जिल्हा असल्यामुळे कामास विलंब झालेला आहे, असे जिल्हा परिषदेचे म्हणणे आहे आणि ती वस्तुस्थिती देखील आहे. तथापि, हे काम पूर्ण झाले आहे. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

गडचिरोली जिल्ह्याची अडचण लक्षात घेतली तरी अन्य ९ जिल्हांमध्ये विलंब होण्याची कारणे काय आहेत ? या समितीच्या प्रश्नाबाबत एकूण ३३० कामे अशी होती की, जी सुरु झाली नव्हती. आज ३३० पैकी २४४ कामे पूर्ण झाली आहेत. असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

ही कामे कोणत्या वर्षातील होती व कोणत्या वर्षात पूर्ण झाली, हे बघितले तर काम पूर्ण होण्यास ९ वर्षांचा कालावधी लागलेला आहे. या विलंबासाठी संबंधित अधिका-यांना एखाद-दुस-या कामाबाबत जागेची अडचण निर्माण होऊ शकते. परंतु, सर्वच कामांबाबत जागेची अडचण होती का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, मागील बैठकीत समितीने सूचना दिल्याप्रमाणे विलंबाची कारणे काय आहेत, याबाबतची चौकशी करावी व संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करावी, अशा प्रकारे संबंधितांना कळविण्यात आले आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले तसेच कामांबाबतची माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदीत केले की, एकूण ८६ कामांबाबत जागेची अडचण होती. त्यापैकी

३२ कामे अंगणवाडांची होती. सभागृहांची ८ कामे, प्राथमिक आरोग्य केंद्रांची ७ कामे, निवारा बांधकामाचे २ कामे होती.

प्राथमिक आरोग्य केंद्रांसाठी जागा उपलब्ध झाली नसताना विभागाने प्रस्ताव कसा मान्य केला ? विभागाकडे जागा नसेल तर पैसे का अडकवून ठेवण्यात येतात ? यामध्ये ७ प्राथमिक आरोग्य केंद्र आहेत. त्यांचा प्रस्ताव करून जिल्हा परिषदेकडे पाठविला जातो. जिल्हा परिषदेच्या सर्वसाधारण सभेमध्ये ठराव करून तो सार्वजनिक बांधकाम विभागाला पाठविला जातो. जागा उपलब्ध नसताना विभागाने असा प्रस्ताव का स्वीकारला ? यासाठी शासनाने काही कार्यपध्दती घालून दिलेली आहे किंवा नाही ? जिल्हा परिषदेला जसे वाटेल तसे त्यांनी करावे, असे आहे का ? विभागाचे हे स्पष्टीकरण मान्य होण्यासारखे नाही. प्राथमिक आरोग्य केंद्राबाबतचा हा विषय फारच गंभीर आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता, या कामाना झालेल्या विलंबाबाबत चौकशी करण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१५७ प्राथमिक आरोग्य केंद्राबाबत माहिती देताना, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे मंजूर होती. टाईप प्लॅनप्रमाणे सार्वजनिक आरोग्य विभागाने जागा उपलब्ध करून द्यावयास हवी होती. तथापि, या कामास का विलंब झाला, याची चौकशी करण्यात येईल असा विभागीय सचिवांनी सांगितले.

आरोग्य विभागाने ग्रामविकास विभागाकडे प्रस्ताव दिल्यानंतर त्या कामासाठी जागा उपलब्ध आहे किंवा नाही, हे तपासण्याचे काम ग्रामविकास विभागाचे नाही का ? ग्रामविकास विभागाने त्याबाबत आरोग्य विभागाकडे पत्रव्यवहार केलेला आहे का ? चार वर्षांनंतर विभागाकडून असे सांगण्यात येत आहे की, याबाबतची चौकशी करण्यात येईल. आता कोणती चौकशी

करण्यात येणार आहे ? त्यामुळे ज्या अधिका-यांची चुक असेल त्यांच्याविरुद्ध दंडात्मक कारवाई करावी. असे समितीने सूचित केले असता, जे अधिकारी जबाबदार असतील त्याची चौकशी करुन कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

१.१५८ परिच्छेद क्रमांक २.३.८.२ (अ) :- कमकुवत प्रकल्प नियोजन समाज मंदिराचे अनधिकृतपणे व्यापारी संकुलांत रुपांतर.—

या परिच्छेदाबाबत समाज मंदिराच्या बांधकामाचा उद्देश काय होता, समाज मंदिर बांधकामाचा वाणिज्यिक प्रयोजनार्थ वापर करता येतो का ? याबाबत समितीने खुलासा करण्यास सांगितले असता, समाज मंदिराचे बांधकाम स्थानिक विकास कार्यक्रमांमधून करण्यात आले आहे. हे बांधकाम ग्रामपंचायतीने केले असून बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर ते जिल्हा परिषदेकडे हस्तांतरित केले आहे. तसेच वाणिज्यिक प्रयोजन करण्यास जिल्हापरिषदेने मंजूरी दिलेली नाही.

या कामासाठी स्थानिक आमदारांनी निधी दिलेला आहे. ग्राम पंचायतीने कोणाच्या परवानगीने वाणिज्यिक प्रयोजनार्थ या जागेचा वापर केलेला आहे ? स्थानिक आमदारांनी समाज मंदिरासाठी निधी उपलब्ध करुन दिल्यानंतर समाज मंदिराचे बांधकाम करण्यात आले. त्यानंतर ग्राम पंचायतीने अनधिकृतपणे अधिकार नसताना या जागेचा वापर शॉपिंग कॉम्प्लेक्ससाठी केलेला आहे. त्यामुळे विभाग संबंधित ग्राम पंचायतीवर आणि ग्राम विकास अधिका-यांवर कारवाई करणार का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, स्थानिक विकास कार्यक्रमांमधील हे काम असल्यामुळे नियोजन विभागाला तसे कळविण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

नियोजन विभागाकडे हे प्रकरण पाठविण्याची काहीही आवश्यकता नाही. ग्राम पंचायतीने आणि गट विकास अधिकारी यांनी केलेली कार्यवाही चुकीची असल्यामुळे त्यांच्याविरुद्ध विभाग कारवाई करणार आहे का ? अशी पृच्छा समितीने केली असता, अशा प्रकारे वापर करण्याचा अधिकार ग्राम पंचायतीला नाही. त्यांना तसा वापर करावयाचा असेल तर प्रथमतः संबंधित सन्माननीय सदस्यांची परवानगी घ्यावी लागेल. सन्माननीय सदस्यांनी तसे पत्र दिल्यास नंतर जिल्हाधिकारी यांची परवानगी घ्यावी लागेल. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

एकदा विभागाने समाज मंदिर बांधल्यानंतर त्याचा उपयोग दुस-या कामासाठी करता येतो का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, सदरची वास्तू बांधण्यासाठी स्थानिक आमदारांनी निधी दिलेला असतो. जिल्हाधिका-यांनी सदरची जागा बघून आमदार निधीमध्ये ते काम बसते किंवा कसे याची पाहणी करुन त्यानंतर मंजुरी दिलेली असते. त्या वास्तूचे बांधकाम पूर्ण होऊन ती वास्तू हस्तांतरित केलेली आहे. सदरहू ग्रामपंचायतीला किंवा ग्रामस्थांना वाटले की, या वास्तूचा उपयोग समाज मंदिराऐवजी व्यापारी संकुलासाठी चांगला होऊ शकतो तर त्यापूर्वी स्थानिक आमदार महोदयांची परवानगी घ्यावी लागेल. दुसरी बाब अशी बघावी लागेल की, व्यापारी संकुलाचे बांधकाम आमदार निधीतून करता येते का ? त्या ग्रामस्थांना खरोखर गरज असेल तर त्यासाठी सदरचा प्रस्ताव शासनाकडे पाठवून शासनाने त्यांना परवानगी दिल्यानंतर त्या वास्तूचे रुपांतर करणे जास्त संयुक्तिक झाले असते. असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

१.१५९ विभागाने या प्रकरणी कारवाई केली नाही तर अशा प्रकारचा पायंडा संपूर्ण राज्यात पडेल. समिती विषयाला न्याय देण्याचा प्रयत्न करित आहे. एखादी जागा चावडीसाठी दिली असेल, समाज मंदिर, बस स्टॅण्डसाठी दिली असेल तर त्याचा वापर change of use साठी करता येणार नाही. एकदा जागेवर बांधकाम पूर्ण झाले की, त्याची मालकी त्या आमदारांची नसते. ग्रामपंचायतीने ती जागा त्याच कामासाठी वापरावी. त्यामध्ये त्यांना फेरफार करता येणार नाही. जिल्हा परिषद किंवा सरकार यांच्या परवानगीशिवाय या जागेचा वापर दुस-या कामासाठी करणे हा गुन्हा आहे. विभागाकडून या प्रकरणी कारवाई करण्यात येणार आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, याबाबत विभागाकडून एक परिपत्रक काढण्यात येईल त्यानुसार कोणत्याही परिस्थितीत शासनाच्या परवानगीशिवाय यामध्ये बदल करण्यात येणार नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

Change of use विभागाला करता येणार नाही. हा निधी गाळ्याकरिता दिलेला नव्हता. संबंधित ग्रामसेवकाने हा ठराव अनधिकृत आहे असे मुख्य कार्यकारी अधिका-यांना कळविले पाहिजे. नगरपालिकेमध्ये ३०८ ची कारवाई करता येते. अशा प्रकरणांमध्ये ग्रामसेवकावर विभागाने काय कारवाई केली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, असा मोघम ठराव घेतल्याबद्दल ग्रामसेवकाची एक वार्षिक वेतनवाढ रोखलेली आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

विभागाने यासंबंधी एक सर्वसाधारण परिपत्रक काढले पाहिजे. त्या परिपत्रकामध्ये आमदार निधीचा वापर कशासाठी केला जातो त्याचे काही निकष नमूद करणे आवश्यक आहे. सरकारने Change of use साठी परवानगी देता कामा नये. ज्या

कामाकरिता निधी दिलेला आहे त्यातून रुम्स, गाळे बांधले असतील तर तशी परवानगी देता येणार नाही. तशी परवानगी घेण्याची गरजच नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, एखाद्या विशिष्ट केसमध्ये त्या गावासाठी त्या जागेचा वापर एखाद्या कामासाठी चांगला होईल असे ते सिध्द करू शकत असतील तर अपवादात्मक प्रकरणामध्ये शासनाच्या परवानगीने करावे अशा स्वरूपाचे परिपत्रक काढण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वस्त केले.

याबाबत उदाहरण देताना समितीने नमूद केले की, एखाद्या लोकप्रतिनिधीने एका गावात सभागृह बांधण्यासाठी आमदार निधी दिला. त्यांचा कार्यकाळ संपला त्यानंतर दुसरे आमदार आले. पूर्वीच्या लोकप्रतिनिधीनी त्यांचा आमदार निधी ज्या उद्देशाने दिला आहे आणि तेथे दुसरे आमदार सांगत असतील की याचा वापर दुस-या प्रयोजनासाठी करावा तर असे विभागाला करता येणार नाही. विभागाला तसे परिपत्रक काढता येणार नाही. एवढेच नाही तर नियोजन विभाग तशी परवानगीही देणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, समितीचे मत योग्य आहे, परंतु तसे करणे योग्य ठरेल. असे प्रकार होणे उचित नाही. परंतु जर एखादी वास्तू ग्रामपंचायतीच्या ताब्यात आलेली आहे. त्या ग्रामपंचायतीला खरोखर वाटले असेल की, या जागेचा वापर ग्रामस्थांच्या अमूक ऐवजी अमूक कामासाठी करणे जास्त योग्य आहे. विशेष बाब म्हणून त्या केसमध्ये ते सिध्द करू शकले तर त्यांना परवानगी देण्यास हरकत नाही. म्हणजे ग्रामपंचायतीच्या हिताच्या दृष्टीने त्यांनी तसे सिध्द केले तर तशा प्रकारची मुभा ठेवणे शक्य आहे. अन्यथा सर्वसाधारणपणे परवानगी देता येणार नाही. **They have to prove exceptional circumstances.** एखादी वास्तू बनविली, त्याचा वापर पुढील पाच, सहा वर्षांत होत नसेल तर ती वास्तू २५, ३० वर्षे तशीच पडून असेल आणि त्याचा वापर सार्वजनिक प्रयोजनासाठी करू नये, अशाप्रकारे १०० टक्के प्रकरण बंद करणे योग्य होणार नाही, असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याबाबत विभागाने ती कार्यपध्दती पूर्णपणे अंमलात आणावी असे समितीने सुचित केले. विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दिली व यासंदर्भात जे परिपत्रक विभागाकडून काढण्यात येईल ते समितीला सादर करण्यात येईल असे आश्वस्त केले. **(माहिती अप्राप्त)**

१.१६० परिच्छेद क्रमांक २.३.८.२. (ब) कामाच्या काही घटकांचे कार्यान्वयन झालेले नसतांनाही पूर्णता प्रमाणपत्राचे अनियमित वितरण —

सदर परिच्छेदाबाबत यामध्ये काम पूर्ण न करता पूर्णता प्रमाणपत्र देण्यात आले. त्याबाबत अयोग्य प्रकारे उत्तर विभागाकडून देण्यात आले आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता चार प्राथमिक आरोग्य केंद्रांच्या कामांमध्ये फ्लोरिंग, प्लंबिंग ही कामे केलेली नाहीत. फ्लोरिंग कामाच्या बाबतीत काही वाव बदललेला आहे. मोजेक्स टाईल्सच्या ऐवजी काही ठिकाणी सिरॅमिक टाईल्स बसविण्यात आलेल्या आहेत. प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे लेखापरिक्षण करण्यात आले आहे. प्लॅनिंगमध्ये फ्लोरिंगचे काम करायला पाहिजे होते. काही ठिकाणी अँटम क्रमांक २२ पुढील काम करायला पाहिजे होते तेथे अँटम क्रमांक २४ पुढील काम केलेले आहे. कामे केलेली असून फक्त कामाचा वाव बदललेला आहे. असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

महालेखापालांच्या परिच्छेदामध्ये नमूद आहे की, सोलापूरमध्ये भांदाकावळे प्राथमिक आरोग्य केंद्रामध्ये **Item of skirting and dado and mosaic tiles were not executed** असे समितीने निदर्शनास आणले असता मोजेक्स टाईल्स एक्झिक्युट केलेल्या नाहीत. मोजेक्स टाईल्सऐवजी सिरॅमिक टाईल्स लावलेल्या आहेत. मोजेक्स टाईल्सची मापे लिहिलेली नाहीत. सिरॅमिक टाईल्सची लिहिली आहेत. फक्त कामाचा वाव बदललेला आहे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

स्क्रटींग अँड डॅडो आणि कपाटाचे दार लावलेली होते का ? विभागाने कपाटाचे पैसे घेतलेले आहेत. कपाटे केली आणि त्याला दरवाजेच नाहीत ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता, त्यावेळी कपाटे केलेली आहेत, परंतु दार लावलेली नव्हती. त्यावेळेला तेथे विभागाची व्हिजीट झाली. प्राथमिक आरोग्य केंद्रामध्ये कपाटाला दार नको फक्त कपाट ठेवा असे सांगितले गेले. कपाटाचे दरवाजाशिवाय पैसे घेतलेले होते. त्याची मापे लिहिलेली नव्हती. मुद्दा असा आहे की, कामाचे माप लिहिले नाही परंतु काम पूर्ण झाले असे दाखविले आहे. प्राथमिक आरोग्य केंद्रात ओपीडीत वगैरे आशीच औषधे ठेवलेली असतात. म्हणून कपाटांना दरवाजे लावले नसतील असे वाटते. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

कपाटाचे पैसे घेतले असतील तर त्याची नोंद एम.बी. रजिस्टरमध्ये असेल असे मत समितीने व्यक्त केले असता, प्राथमिक आरोग्य केंद्राची सर्व मापे एम.बी. मध्ये लिहिली आहेत. कपाटात आतले कप्पे केलेले आहेत. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१६१ गडचिरोली जिल्ह्याच्या बाबतीत काम झालेले आहे पण एम.बी.रेकॉर्ड केले नाही. ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता याबाबत पुन्हा चेक केलेले आहे. त्यांचा अहवाल पुन्हा आलेला आहे. सर्व कामे एम.बी. प्रमाणे झाली असून काम मात्र उशिराने झालेले आहे. सर्व कामांचे एमबीत रेकॉर्ड केलेले आहे. काही लोकांनी एम.बी. च्या झेरॉक्स प्रती दिलेल्या असून त्यांनी फक्त दाखविले नाही. त्यांनी का दाखविले नाही हे कळत नाही. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

नांदेडची काय परिस्थिती आहे ? काम पूर्ण दाखविले आहे, परंतु त्यानंतर काम केलेले आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, काम पूर्ण झालेले आहे. एम.बी. चे रेकॉर्ड केले नाही. मोझेक टाईल्स, अँटम क्वॉटिटी, सिरॅमिक कोटा हे त्यांना त्यावेळी समजावून सांगितलेले नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१६२ परिच्छेद क्रमांक २.३.८.२. (क) :- अपूर्ण कामांमध्ये निधी अडकून पडणे -

सदर परिच्छेदाबाबत किती कामे पूर्ण झाली आणि किती कामे अपूर्ण आहेत ? विभागाकडून गेल्या १३ वर्षात १०० टक्के काम करणे शक्य झाले नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता, १९६ कामे अपूर्ण होती. आज रोजी १८१ कामे पूर्ण झालेली आहेत. १२ कामे अपूर्ण आहेत. ती १२ कामे तिर्थक्षेत्रविकास, गौण खनिज, प्राथमिक आरोग्य केंद्र इत्यादी अशा स्वरूपाची ही कामे आहेत. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

ही १२ कामे एक महिन्याच्या आत पूर्ण करावीत किंवा रद्द केली पाहिजेत असे समितीने सुचविले असता, ती १२ कामे रद्द करण्यात येतील असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

ग्रामविकास विभागाला चार कामांबाबतचे पैसे मिळाले, परंतु जिल्हापरिषदेने मात्र ते काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून करून घेतले. ग्रामविकास विभागाचे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाला कसे करू दिले ? रस्ता दुरुस्तीचे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून करण्यात आले असल्याने ते काम रद्द करण्यात आले आहे. रस्त्याचे महत्वाचे काम आहे म्हणून ग्रामविकास विभागाकडून अंदाजपत्रकात तरतूद करण्यात येते तशी तरतूद करतो, परंतु ते काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून कसे केले गेले ? अशी विचारणा समितीने केली असता, हे आताचे काम नाही. हे अपूर्ण काम आहे. या कामांची सविस्तर माहिती घेण्यात येईल. एकच काम स्थानिक आमदार निधीतून तसेच विशेष दुरुस्ती निधीतूनही करता येते. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

शासनाचे अंदाजपत्रक मंजूर झाल्यानंतर हे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केलेले आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून जिल्हा परिषदेच्या ना-हरकत प्रमाणपत्राशिवाय काम कसे करण्यात येते ? वाणि जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिका-यांनी ना-हरकत प्रमाणपत्र दिले नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, पूर्वी थोडी अशी कामे व्हायची. रस्ता अत्यंत खराब झाला म्हणून सार्वजनिक बांधकाम विभाग किंवा जिल्हा परिषदेच्या विविध योजनेतून त्याची दुरुस्ती केली जात असे. असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जिल्हा परिषदेच्या योजनेतून रस्त्याचे काम केले, त्याला समितीचा आक्षेप नाही, ती ग्रामविकास विभागाची मालकी आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता, आता विभागाने ना-हरकत प्रमाणपत्र आणल्याशिवाय कोणाला काम करू द्यायचे नाही असे आदेश दिलेले आहेत. असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले.

जिल्हा परिषदेला निधी उपलब्ध करून दिल्यानंतरही पाच-पाच वर्षे काम केले जात नाही. एक प्राथमिक आरोग्य केंद्र बांधण्यासाठी दीड कोटी रुपये लागतात. त्यासाठी सात, आठ वर्षे लागतात. याचे मूळ कारण असे की, तेथे जिल्हा परिषदेचे सदस्यच कंत्राटदार असतात, परंतु विभागीय अधिकारी कसलीही कारवाई करीत नाहीत. त्याचे सर्व परिणाम मात्र लोकांना भोगावे लागतात असे मत समितीने व्यक्त केले व सदर १२ कामे लवकरात लवकर पूर्ण करावीत किंवा रद्द करावीत आणि सदरची कार्यवाही एक महिन्यात पूर्ण करावी असे समितीने सुचित केले त्यास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली.

१.१६३ परिच्छेद क्रमांक २.३.९.२ 'दोष दायित्व अवधि निविदेच्या कलमात अंतर्भूत नसणे' -

जिल्हा परिषदांच्या बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येणारी सर्व कामे नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होत आहेत किंवा नाहीत, निविदा सूचनेप्रमाणे काय वेळेवर झाले नाही तर योग्य तो दंड आकारण्याबाबत सर्व जिल्हा परिषदांना दिनांक १५ जून, २०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये सूचना केलेल्या आहेत, परंतु त्याची अंमलबजावणीची काय परिस्थिती आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, यांना दिनांक १५ जून, २०१३

रोजीच्या परिपत्रकानुसार सूचना दिलेल्या आहेत. प्रत्येक कामाचा कार्यक्रम वेळेवर मंजूर करून कामे वेळेवर सुरु करावीत. त्या कामाची प्रगती योग्य नसल्यास कंत्राटाच्या नियमाप्रमाणे ताबडतोब त्याच्यावर कारवाई करावी. याप्रमाणे अंमलबजावणीस सुरुवात केलेली आहे. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

१.१६४ ही अशी परिस्थिती सर्वच जिल्ह्यात आहे असे नाही. फक्त चार पाच जिल्ह्यात अशी परिस्थिती आहे. विभागीय प्रतिनिधी त्यामध्ये सुधारणा करण्याऐवजी त्यांचे समर्थन करीत आहे, ही खेदजनक बाब आहे. याबाबत विभागीय सचिवांनी जिल्हा परिषदांना एखाद्या दिवशी रॅन्डमली भेट द्यावी. जिल्हा परिषद कोण चालविते हा खरा प्रश्न आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता ग्रामविकास विभागामध्ये गर्हन्मेंट कन्स्ट्रक्शनपुरते ट्रॅकर म्हणून सुरु केलेले आहेत. शासनाच्या निधीतून जिल्हा परिषदेचे काम केलेले आहे. याच्या बाहेर कन्स्ट्रक्शन ट्रॅकर सुरु केले तर विभागाकडून ते नियंत्रित करणे शक्य आहे. मुख्य कार्यकारी अधिका-यांना सुध्दा माहिती नाही की किती काम अपूर्ण आहे. सिस्टीमसाठी आयटीमार्फत काहीतरी योजना राबवावी लागेल. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची एकत्रित सिस्टीम असावी. सचिव, आयटी यांना याबाबत चांगले ज्ञान आहे असे वित्त विभागीय सचिवांनी सूचित केले.

याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, वित्त विभागाच्या प्रधान सचिवांनी त्यांना एका चर्चेत कन्स्ट्रक्शन ट्रॅकर बाबत सांगितले होते. त्याबाबत पुढील वर्षीच्या अंदाजपत्रकामध्ये मागणी केलेली आहे. एक वर्षामध्ये १०० टक्के संगणकीकरण होईल. विभाग जे काम करणार आहे, त्याच्या वर्क ऑर्डर पासून त्याचे किती बिल निघणार आहे, इत्यादी यासाठी कोणताही खर्च येणार नाही. हे आय.टी. चे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाला मिळालेले आहे. डिसेंबर अखेरपर्यंत सॉफ्टवेअर तयार होईल. त्यानंतर त्याची अंमलबजावणी होईल. सुरुवातीला ग्रामविकास विभागाच्या निधीतून हे काम होणार आहे. त्यानंतर त्यांच्या विभागामार्फत ते काम सुरु होईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

यामध्ये दोन बाबी आहेत. डिफेक्ट लायबिलिटीचा क्लॉज होता. त्याकरिता अकोला जिल्हा परिषदेकडून जून्या करारनाम्याच्या पुस्तकाचा वापर केला जात होता. मे, २०१२ नंतर तो क्लॉज अंतर्भूत केला आहे आणि तो आता देखील वापरात आहे. पूर्वी का वापरला नाही त्याबद्दलचा मुद्दा आहे. डिफेक्ट लायबिलिटीच्या अनुषंगाने एक वर्षाचा कालावधी अंतर्भूत करावयास पाहिजे होता. त्यामुळे काही कामे निकृष्ट दर्जाची झाली का याची पाहणी दोन्ही जिल्हा परिषदांनी केली आहे. त्यात काही आक्षेपाई आढळले नाही किंवा शासनाचे नुकसान झालेले नाही. त्यांनी तो क्लॉज वेळेवर अंतर्भूत का केला नाही याबद्दल तत्कालीन टेंडर क्लार्क यांना कारणे दाखवा नोटीस देण्यात आली आहे. पुणे जिल्हा परिषदेने संबंधितांना समज दिली आहे. असे सचिव, मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना यांनी सांगितले.

समज देणे पुरेसे आहे का ? असे समितीने विचारले असता, कामांची तपासणी केली असता आर्थिक नुकसान नाही असे आढळून आले आहे. आता विभागाने तो खंड अंतर्भूत केला आहे असा खुलासा सचिव, मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना यांनी केला.

१.१६५ परिच्छेद क्रमांक-३.२ कमी बोलीची निविदा अस्वीकृत केल्यामुळे झालेला जादा खर्च :-

या मुद्याच्या अनुषंगाने माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता, यामध्ये सर्वात महत्वाचा मुद्दा असा आहे की, विभागाने निविदा उघडल्यानंतर एका शैक्षणिक मूल्याच्या आधारे एल १ ला काम न देता जादा दराच्या निविदाकाराला काम दिले. त्यामुळे शासनाचे आर्थिक नुकसान झाले अशा प्रकारचा आक्षेप आहे. ही वस्तुस्थिती आहे की, कोणत्याही कामाबाबत मापदंड ठरवून देण्यात येणार असेल आणि त्या आधारेच अंतिम निर्णय घेण्यात येणार असेल तर निविदा काढण्यापूर्वी तो निर्णय घेतला पाहिजे. क्यूसीबीसीचा अवलंब करण्यात येतो तेव्हा एल १ राहणार नाही. त्यावेळी क्वालिटीवर ३० टक्के भर दिला जाईल आणि ७० टक्के फायनान्शियल मुद्यावर भर दिला जाईल. जर क्वालिटीवर भर देऊन एल१ निविदा स्वीकारण्यात येणार नसेल तर निविदा काढण्यापूर्वी क्यूसीबीसी निविदा काढली पाहिजे. फायनान्शियल आधारे निविदा काढल्यानंतर पैशाची व्हॅल्यू उघडल्यानंतर त्यावर शैक्षणिक मूल्याच्या आधारे निर्णय घेणे हे आर्थिक शिस्तीला धरून नाही हे मान्य आहे. तसेच शैक्षणिक मूल्यासाठी काहीतरी झुकते माप दिले पाहिजे. साधारणपणे फक्त एल१ च्या आधारे पुढे जाण्यात येते आणि क्वालिटी चांगली नसते ते घेण्यात येते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

महालेखाकारांचा आक्षेप असा होता की, तत्पश्चात एल३ यांनी पुरविलेल्या ड्युअल डेस्कची गुणवत्ता ही न्यून दर्जाची आणि दिलेल्या नमुन्यानुसार नव्हती, हे जिल्हाधिकारी, तहसिलदार आणि गटविकास अधिकारी यांच्या निरीक्षणावर आधारित होते. त्याबद्दल समितीने विभागीय सचिवांना विचारणा केली असता वारंवार हे करता येणार नाही. त्यांनी जे बघितले त्यामध्ये

क्वालिटीचे काम दिसले. तत्पश्चात क्वालिटीच्या आधारे निर्णय घेण्यात येणार असेल तर टेंडरचे स्वरूप बदलते असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

१.१६६ पुरवठादाराने पुरवठा केल्यानंतर जे सॅम्पल दिले होते त्याप्रमाणे पुरवठा झाला नाही असा महालेखाकारांचा आक्षेप आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता, वर्कऑर्डर देताना प्रोसिजरमध्ये चूक झाली ही वस्तुस्थिती आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

एल१ ला किंवा एल२ ला काम का दिले नाही? एल३ ला काम दिल्यामुळे ३० लाख रुपये अधिक खर्च झाला. ज्या हेतूने वर्कऑर्डर दिली तो हेतू पूर्ण होत नाही. क्वालिटी चांगली मिळेल म्हणून एल ३ ला काम दिले. महालेखाकारांच्या आक्षेपात नमूद केले की, क्वालिटी चांगली नव्हती. एल १ आणि एल २ ला डावलून एल ३ ला काम का दिले ? याची जबाबदारी निश्चित केली का ? केली असेल तर संबंधितावर काय कारवाई केली ? यामुळे ३० लाख रुपये अधिक देऊनही क्वालिटी मिळाली नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता, समितीचा जो मुद्दा आहे त्यामध्ये प्रोसिजरल लॅप्स आहेत. विभागीय आयुक्तांच्या पातळीवर जी चौकशी झाली, त्यांनी जो अहवाल सादर केला त्यानुसार प्रोसिजरल लॅप्स आहेत असे दिसते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

एल १ व एल २ ला डावलून एल ३ ला काम दिले ही चूक केली. एकदा त्यांचे टेक्नीकल बीड उघडल्यानंतर कोणत्याही परिस्थितीत एल १ व एल २ ला डावलून काम देता येत नाही असे समितीने निदर्शनास आणले असता, एल १ योग्य वाटत नसल्यास निविदा रद्द करून पुन्हा निविदा काढली पाहिजे होती असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

Now I am in the race, you can only by way of bidding replace me. Do L1 and L2 have withdrawn their tender? If no, then C.E.O. is responsible. What action have you taken against C.E.O.? अशी विचारणा समितीने केली असता, कोणत्याही कारणामुळे एल१ ला काम न देण्याचे ठरले तर रिटेंडरिंग काढावे लागते. ही प्रोसिजरल लॅप्स आहे. या प्रकरणात जी चौकशी झाली त्यामध्ये मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या हेतूबद्दल कोणतीही शंका नाही. परंतु प्रोसिजर लॅप्स आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

या विषयावर विभागाने समितीला सखोल माहिती द्यावी. प्रथमदर्शनी असे दिसते की, शासनाचे आर्थिक नुकसान झाले आहे. हेतू काहीही असो, अधिक पैसा द्यावा लागला ही वस्तुस्थिती आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, क्वालिटीसाठी अधिक पैसा देण्याचा प्रयत्न केला. दुसरा मुद्दा त्यांनी प्रोसिजर लॅप्स करून मंजुरी दिली आणि सॅम्पलची क्वालिटी बघून त्यानुसार ऑर्डर दिली. माल सब स्टॅण्डर्ड असेल तर पेमेंट का झाले ? असे विभागीय सचिवांनी सांगितले

ही नंतरची गोष्ट आहे. वर्कऑर्डर देताना एल १ व एल २ ला डावलून एल ३ ला वर्कऑर्डर दिली. प्रथमदर्शनी ही चूक आहे. याबद्दल विभागीय आयुक्तांच्या अहवालाच्या आधारे अयोग्य उत्तर दिले आहे हे स्पष्टपणे दिसते. ज्यांनी एल१ व एल २ ला डावलून वर्कऑर्डर दिली त्या संबंधित अधिका-यावर विभागाने योग्य ती कडक कारवाई करावी अशी समितीची भूमिका राहणार आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, याबाबत संबंधित अधिका-यांची बाजू ऐकून घेण्यासाठी विभागाकडून नोटीस काढावी लागेल, ती नोटीस काढली जाईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

१.१६७ सब स्टॅण्डर्ड क्वालिटीचा माल स्वीकारला हा दुसरा गुन्हा आहे. पहिला गुन्हा म्हणजे एल १ आणि एल २ ला डावलून वर्कऑर्डर दिली. चुकीचा माल दिला तो वेगळा मुद्दा आहे. एल १ व एल २ ला का डावलले ? अशी विचारणा समितीने केली असता, पहिला मुद्दा योग्य आहे. फक्त अहवाल पाहिला त्यामध्ये चूक दिसते, गुन्हा नाही. हेतू चांगला होता, परंतु गुन्हा नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

डिलिव्हर्ड मटेरियल्सची चौकशी केली का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, चौकशी केली होती. तहसीलदार, मानोरा व गट शिक्षणाधिकारी, मंगरुळपीर यांनी चौकशी केली होती. काही चार्ट फाटले होते, काही ठिकाणी ड्युअल डेस्कची पट्टी, स्कू निघाले अशा प्रकारचे निदर्शनास आले. महालेखाकार यांनी याच आधारे सांगितले. विभागाने जिल्हाधिका-यांमार्फत चौकशी केली आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

अधिक रक्कम देऊनही योग्य माल घेतला नाही. दोन्ही बाजूला दुर्लक्ष झाले असे मत समितीने व्यक्त केले व याबद्दल योग्य ती कारवाई करून एका महिन्यात समितीला लेखी स्वरूपात कळवावे असे समितीने बैठकीच्या शेवटी विभागास सूचित केले.

(माहिती अप्राप्त.)

अभिप्राय व शिफारशी :-

१.१६८ ग्रामीण विकासात ग्रामीण सडक जोडणी हे एक मुख्य घटक असून ते वित्तीय व सामाजिक सेवेचा प्रसार करतात ज्यामुळे कृषी उत्पन्न व ग्रामीण भागात रोजगार निर्मिती वाढीस मदत होते. केंद्र सरकारद्वारे १०० टक्के पुरस्कृत प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना डिसेंबर, २००० मध्ये सुरु करण्यात आली. या योजनेचा मुळ उद्देश ग्रामीण भागातील सर्व न जुळलेल्या पात्र वस्त्यांना सर्व ऋतुंमध्ये वापरण्यायोग्य सडक जोडणीद्वारे जोडण्याचा होता. यात रस्त्यांद्वारे न जोडलेल्या व पात्र असलेल्या ग्रामवस्त्या ज्यांची लोकसंख्या १००० व त्यापेक्षा जास्त आहे, अशा सर्व गावांना तीन वर्षात (२००३-०६) जोडावयाचे होते व ज्यांची लोकसंख्या ५०० व त्यापेक्षा जास्त आहे अशा गावांना दहाव्या योजनेपर्यंत (२००७) जोडावयाचे होते. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये (प्र.ग्रा.स.यो.) ज्या जिल्ह्यात सर्व पात्र गावे सर्व ऋतुंमध्ये वापरण्यायोग्य रस्त्यांनी जोडलेली आहेत तेथे रस्त्यांच्या उन्नतिकरणाची सुध्दा अनुमती होती.

ग्रामीण सडक जोडणीची नियोजन प्रक्रिया पर्याप्त होती किंवा कसे ? सविस्तर प्रकल्प अहवालाने (DPR) त्याची पुष्टी केली होती किंवा कसे ? निधी पुरवठा पर्याप्त आणि वेळेवर झाला आणि त्याचा वापर मितव्ययी (काटकसरी), कार्यक्षमतापूर्वक करण्यात आला किंवा कसे ? योजनेचे कार्यान्वयन विनिर्देशानुसार झाले आणि कामे मितव्ययी (काटकसरी), परिणामकारक आणि प्रभावीपणे करण्यात आले किंवा कसे ? तसेच देखरेख, संनियंत्रण आणि गुणवत्ता नियंत्रण समाधानकारक होते किंवा कसे ? याबाबींचे मुल्यमापन करणे हे या लेखापरिक्षणाचे मूळ उद्दिष्ट होते.

योजनेच्या वर्ष २००७-०८ ते २०११-१२ या कालावधीच्या निवडलेल्या योजना कार्यान्वयन घटकांच्या कार्यसिध्दी लेखापरीक्षणात कामांच्या सर्वेक्षण आणि अंदाजात त्रुटी होत्या, जमीन अनुपलब्धता अथवा वन जमीनीच्या समावेशामुळे कार्य पूर्णतेच्या वेळापत्रकाचे अनुसरण न होणे, आर्थिक वर्षाच्या शेवटी कार्य निधी प्राप्त होणे, योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे विचलन आणि कंत्राटातल्या अटीचे पालन न झाल्याने कंत्राटदाराला अवाजवी फायदा होणे आणि कामावर अतिरिक्त खर्च होणे, राष्ट्रीय/ राज्य दर्जा संनियंत्रण समन्वयनांच्या (NQMC/SQMC) विहित वेळापत्रकाचे अनुसरण न होणे. तसेच “ऑनलाईन व्यवस्थापन, संनियंत्रण आणि लेखा व्यवस्थेची” माहिती विश्वासाई नसल्याचे आढळून येणे.

१.१६९ २.२.६.२. : 'नवीन रस्ते जोडणीपेक्षा अस्तित्वात असलेल्या रस्त्यांच्या उन्नतिकरणाला प्राधान्य'

अभिप्राय :

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मागदर्शक तत्वांप्रमाणे ज्या जिल्ह्यात ५०० व अधिक लोकसंख्या असलेल्या पात्र ग्रामवस्त्यांना सर्व ऋतुंमध्ये वापरण्यायोग्य रस्त्यांनी जोडले आहेत. तेथे अस्तित्वात असलेल्या रस्त्यांच्या उन्नतिकरणाची अनुमति होती तथापि रस्त्यांचे उन्नतिकरण हा योजनेचा मुळ उद्देश्य नव्हता आणि जोपर्यंत सर्व पात्र ग्रामवस्त्या रस्त्यांद्वारे जोडणे बाकी होते तोपर्यंत राज्य शासनाच्या एकूण हिस्स्याच्या २० टक्के पेक्षा जास्त हिस्सा उन्नतिकरणावर खर्च केला जाऊ शकत नव्हता. राज्यात न जोडलेल्या १९२ ग्रामवस्त्या होत्या (५०० किंवा त्यापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या) तरीही एकूण निधीपैकी ८३.८१ टक्के निधी हा रस्त्यांच्या उन्नतिकरणावर खर्च करण्यात आला आणि फक्त १६.१९ टक्के निधी हा नवीन रस्ता जोडणीवर खर्च करण्यात आला. अशाप्रकारे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे राज्यात उल्लंघन झालेले असल्याचे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केलेले आहेत.

नवीन गावांना जोडण्यासाठी किमान एक रस्ता असला पाहिजे, असा या योजनेचा मुख्य उद्देश असताना विभागाने नवीन रस्ता जोडणीची कामे करण्याऐवजी रस्त्याच्या उन्नतिकरणाला जास्त प्राधान्य दिले आहे. विभागाने नवीन रस्ते जोडणी कामास प्राधान्याने व अधिक संख्येने करणे अपेक्षित होते. अशा परिस्थितीत नवीन रस्ते जोडणी व जुन्या रस्त्यांच्या उन्नतिकरणाचे प्रमाण व टक्केवारी किती असावी याबाबत केंद्रशासनाचे काही निकष आहेत काय अशी समितीने विचारणा केली असता ही दोन्ही कामे काही प्रमाणात समांतर पातळीवर मंजूर होतात व दोन्ही कामे पूर्ण करणे हे विभागाचे उद्दिष्ट असून ती कामे प्रगतीपथावर असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. ४२८२ कि.मी. ची नवी रस्ता जोडणीची कामे मंजूर झाली होती व त्यापैकी विभागाने ३७३३ कि.मी. ची कामे पूर्ण केली आहेत. उर्वरित ५४० कि.मी.ची कामे प्रगतीपथावर आहेत. उन्नतिकरणाची २२७७३ कि.मी.ची कामे मंजूर असून २०३६३ कि.मी.ची कामे पूर्ण झाली आहेत. २४०० कि.मी.ची कामे अपूर्ण असून ती कामे देखील प्रगतीपथावर असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

विभागाने दिलेली माहिती ही जर वस्तुस्थितीला धरून आहे तर मग महालेखाकारांनी एकूण निधीपैकी ८३.८१ टक्के निधि उन्नतिकरणावर व फक्त १६.१९ टक्के निधी नवीन रस्त्यांवर खर्च झाल्याचे आक्षेप का उपस्थित झाले ? अशी विचारणा समितीने

केली असता मागील काळात भुसंपादन व वनजमिनी यामुळे या कामांचा वेग मंदावला होता यामुळे नवीन रस्ते जोडणीच्या कामाचे प्रमाण कमी दिसून येत असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर मान्य केले परंतु या सर्व अडचणी आता दूर करण्यात आल्या असून ही सर्व कामे पुर्ण करण्याचा विभाग प्रयत्न करीत असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

महालेखाकार यांच्या आक्षेपांमध्ये १९२ गावांसंदर्भात आक्षेप नोंदविण्यात आले असून त्या राज्यात न जोडलेल्या रस्त्यांबाबत होत्या. त्यापैकी १६१ गावे सन २०१२ च्या नियोजन आराखडामध्ये समाविष्ट केली होती व उर्वरीत ३१ गावाबाबतच्या कामांना केंद्राने मंजूरी दिलेली नाही. टप्पा १३ च्या नवीन फेजमधून या कामांना मंजूरी देण्यासाठी केंद्र शासनाकडे अंदाजपत्रक सादर करण्यात आले होते व २०१६ पर्यंत त्यास मंजूरी मिळेल अशी अपेक्षा होती परंतु ही कामे सध्याच्या (current) DSR नुसार अद्ययावत करावीत अशा सुचना केंद्र शासनाच्या असल्यामुळे त्यांना अद्याप मंजूरी मिळालेली नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले असता कामांना मंजूरी देणे हा केंद्र शासनाचा विषय आहे हे समितीला मान्य आहे परंतु मूळ आक्षेप नवीन मार्ग व उन्नतीकरण या कामांतील टक्केवारीमधील तफावतीसंदर्भात आहे व ही बाब गंभीर आहे. यावर केंद्र शासनाकडून टप्पानिहाय कामांना मंजूरी दिली जाते. गेल्या दोन वर्षात नवीन कामांना मंजूरीच मिळालेली नाही व निधीही कमी मिळत होता परंतु आता निधी पुरेशा प्रमाणात मिळालेला असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

विभागाकडून एका बाजूला प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेतून केंद्र शासनाकडे प्रस्ताव पाठविण्यात येतात आणि दुस-या बाजूला राज्यात मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनाही राबविण्यात येत आहे. दोन्ही योजना वेगवेगळ्या पध्दतीने सुरु आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेचे निकष व मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेचे निकष वेगवेगळे असून या सर्वांबाबत केंद्र शासन सर्वकष आढावा घेत असून सन २००१ च्या जनगणनेनुसार सर्व पात्र गावे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेत मंजूर होणार आहेत. जी गावे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेत पात्र होणार नाहीत तेथे मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेतून कामे केली जातील, असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

शिफारस :-

१.१७० विभागाने प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत नवीन रस्ता जोडणी व रस्त्याचे उन्नतीकरण यासाठी विहित केलेला कामांच्या प्रमाणाचे पालन करावे. सर्व पात्र असलेल्या व न जोडलेल्या रस्त्यांची कामे प्राधान्याने घ्यावीत. अपुर्ण कामे तात्काळ पुर्ण करावीत, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना, मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनांचे नियोजन व मार्गदर्शक तत्वांचे पालन योग्यरित्या करण्यात यावे. नवीन रस्त्यांच्या जोडणीच्या कामांना अधिक प्राधान्य देऊन नंतर उन्नतीकरणाची कामे करण्यात यावीत. तसेच आक्षेपात नमूद १९२ गावांसंदर्भात कामे प्राधान्याने व तातडीने पुर्ण करावी व राज्यात रस्त्यांचे जाळे सर्वदूर पसरविण्यात यावे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.६.३. : 'कार्यस्थळाचे अपूर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज'

१.१७१ अभिप्राय :

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) व्यवहार नियमपुस्तिका (Operation manual) च्या परिच्छेद ६.२ प्रमाणे रस्ता बांधकामासंबंधी तपीलवार प्रकल्प अहवाल (Detailed Project Report - DPR) तयार करताना कामाबद्दलची सविस्तर तपासणी करावयास हवी. निवडलेल्या ११ योजना राबविणा-या घटक (Plan Implimenting Unit) च्या रस्ता कामांच्या पाहावीत. पाच PIU ने DPR तयार करताना वरील निर्देशांचे पालन केले नाही असे आढळून आले. ज्यामुळे कंत्राटाच्या काही बाबींचे अतिरिक्त कार्यान्वयन झाले. इतर तीन PIU च्या कामाच्या नमूना परिक्षणात वनजमीनीमुळे रायगड PIU मध्ये दोन रस्त्यांच्या संरेखा (allignment) बदलाव्या लागल्या ज्यामुळे कामावर रु.१.९० कोटी अतिरिक्त खर्च झाला, जे प्राथमिक सर्वेक्षण त्रुटीपुर्ण असल्याचे दर्शविते. नांदेड PIU मधील ऑगस्ट,२००८ आणि सप्टेंबर,२०१० दरम्यान मंजूर झालेली रु.२५.२८ कोटीची नऊ कामे, महाराष्ट्र सरकारला सादर केलेल्या प्रगती अहवालात रु.१३.९६ कोटी मुल्यात पूर्ण करण्यात आली असे दर्शविण्यात आले. परंतु सर्व नऊ कामे जमीनीचे मतभेद/वनजमीनीचा समावेश अथवा जड वाहतुकीमुळे झालेली रस्त्यांची खराब अवस्था, यामुळे अवधीच्या आधीच बंद करण्यात आली आणि DPR मध्ये सुधारणा करणे गरजेचे झाले. अहमदनगर PIU मधील पॅकेज MH-0133-मिरजगाव-नागलवाडी-हंडलवाडी रस्त्याच्या उन्नतीकरणाची तपासणी करताना असे आढळले की निविदेच्या Schedule-B मध्ये उत्खननाच्या बाबींमध्ये फक्त १ क्युबिक मीटर उत्खननाचा समावेश होता. तथापि, प्रत्यक्ष कार्यान्वयनात उत्खननाची ही मात्रा प्रचंड वाढल्यामुळे रु.२.३५ कोटीचा अतिरिक्त खर्च झाला. जे DPR आणि अंदाजपत्रक तयार करण्यातील

त्रुटी दर्शविते. अहमदनगर PIU मधील MPR-35 ते गोपालपूर रस्त्याच्या एकूण ४१ कि.मी.च्या कामामधील १९ कि.मी. लांबीचा रस्ता जायकवाडी धरणाच्या बुडीत क्षेत्रातून जातो. त्यामुळे रस्त्याचे बांधकाम खराब झाले. रु.३.०४ कोटी अधिक खर्च करून रस्त्याच्या या भागाची पुर्नरचना व पुनःबांधकाम करण्यात आले आणि हा सर्व खर्च दुस-या पॅकेज/टप्प्यात केलेल्या बचतीतून करण्यात आला. DPR तयार करताना प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) Operations Manual मधील मार्गदर्शक तत्वानुसार करावयाचे असलेले सविस्तर सर्वेक्षण, तपासणी, कामाचे अंदाजपत्रक बनविणे इत्यादी करण्यात आले नाही. परिणामी कामाची किंमत वाढणे, काम बंद होणे किंवा अपूर्ण राहणे अशा बाबी घडत गेल्या असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, लेखापरीक्षकांनी ११ पीआययुची कामे पाहिली. या कामांच्या बाबतीत डीपीआर व्यवस्थित केला नाही, असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (पीएमजीएसवाय) ऑपरेशनल मॅन्युअलप्रमाणे कार्यपध्दती अशी आहे की, सुरुवातीला कनिष्ठ अभियंता, उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता आणि सल्लागार हे अंदाजपत्रक तयार करतात. त्यानंतर अधीक्षक अभियंता, मुख्य अभियंता यांच्या स्तरावर पहाणी होते आणि त्यानंतर त्याची पुन्हा स्टेट टेक्निकल ऑथॉरिटी या केंद्र शासननियुक्त यंत्रणेकडून पहाणी होते. त्यानंतर या कामांसाठी डीपीआर तयार होऊन, तांत्रिक मंजूरी होऊन निविदा काढली जाते. परंतु प्रत्यक्ष काम करताना काही प्रकरणात वनजमीन, भूसंपादनाची अडचण, लोकांचा विरोध अशा बाबींमुळे डीपीआरमध्ये बदल होतो. मूळ डीपीआर अतिशय काळजीपूर्वकच तयार केला जातो. केंद्र शासनाकडून त्याची पहाणी होते, राज्य शासनामध्येही एक यंत्रणा आहे. परंतु, काही वेळा टाळता न येणा-या परिस्थितीमुळे डीपीआरमध्ये बदल करावा लागतो असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले असता हे बदल ४० ते ४२१७ पटीने जास्त असल्याचे समितीने विचारले असता हे शक्य नसून राज्य शासनाला १० टक्क्यांपेक्षा जास्त बदल करायचे असेल तर त्यासाठी केंद्र शासनाची परवानगी घ्यावी लागते. त्यामुळे एवढा वाढीव बदल विभाग करू शकत नसल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर सांगितले. यावर प्रस्ताव मंजूर केल्यानंतर अंमलबजावणीच्यावेळी वनजमीन, भूसंपादन, लोकांचा विरोध या अडचणी समोर येतात. या सर्व बाबी डोळ्यासमोर ठेवूनच अंदाजपत्रक काढण्यात येत नाही? महालेखाकारांचा मूळ आक्षेप हा कार्यस्थळाच्या अपूर्ण सर्वेक्षणाबाबतचा असून कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज वर्तविला याबाबत आहे. विभागाचे सर्वेक्षण, अंदाज, कामाची व्याप्ती, रस्त्याची लांबी, रुंदी याबाबत सल्लागाराने जी काळजी घेणे अपेक्षित होते ती घेतलेली नसतानाही किंमतीच्या मर्यादेमध्ये ही कामे बसविलेली असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. परंतु अशा कन्सल्टंटना पुढे नवीन कामे देण्यात येणार नाही असे आदेश पारीत केले जातील असे समितीला आश्वासित करण्यात आले.

वास्तविकतः सल्लागाराला काम देण्यापूर्वी कामाचे स्वरूप, कामाची गुणवत्ता, कामाची व्याप्ती, कामाचा विस्तार सांगितला जातो. विभागाकडून दिल्या जाणा-या माहितीच्या आधारेच सल्लागार अंदाजपत्रक तयार करतो. त्यामुळे यात केवळ सल्लागारावर ही जबाबदारी सोपवून विभाग स्वतःची जबाबदारी टाळू शकत नाही. विभागाने केवळ रस्त्यांची लांबी व रुंदी सांगून बाकी सर्व काम सल्लागाराच्या भरवशावर सोडणे नक्कीच अभिप्रेत व शासनाच्या हिताचे नाही. सल्लागाराच्या कामावर संनियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी पुर्णतः विभागाचीच आहे.

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये विभागाने पाठविलेल्या रस्त्याचे राज्याला गुणांक दिले जातात. कामांमध्ये व खर्चांमध्ये तफावत आल्यास केंद्र शासनाकडून डीग्रेडेशन करण्यात येते. यासंदर्भात केंद्र शासनाकडून राज्याचा त्रैमासिक आढावा घेण्यात येतो. परंतु या सर्व बाबी गुणवत्तेनुसार पुर्ण करण्यासाठी विभागाकडे तांत्रिक ज्ञानाची व अधिका-यांची कमतरता असल्याचे विभागीय सचिवांनी मान्य केले व यात सुधारणा करण्यात येईल असे समितीला आश्वासित केले. या परिच्छेदांतर्गत घेतलेल्या आक्षेपाच्या अनुषंगाने या योजनेमध्ये झालेल्या चुकांबाबत व ४ हजार टक्के झालेल्या व्हेरीएशनबाबत कोणत्या अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात आली अशी विचारणा समितीने केली असता प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेचे नियम अतिशय कठोर असून सात सक्षम अधिका-यांच्या मंजूरीशिवाय हे करताच येऊ शकत नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले असता अशाप्रकारची मान्यता घेतली असती तर महालेखाकारांनी आक्षेपच नोंदविले नसते. त्यामुळे याबाबतची चौकशी करून समितीला माहिती द्यावी असे निदेश समितीने दिले असता सर्व अधीक्षक अभियंता यांनी याबाबत चौकशी करून किंमतीमध्ये झालेल्या वाढीबाबत सक्षम अधिका-यांची मंजूरी घेतली असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

१.१७२ (१) महालेखाकारांनी सदरहु परिच्छेदात प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेंतर्गत झालेल्या कामांमध्ये कार्यस्थळाचे अपूर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज यासंदर्भात आक्षेप नोंदविलेले आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या

(PMGSY) व्यवहार नियमपुस्तिकेतील मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करण्यात आले नव्हते. कामांच्या किंमतीमध्ये मोठा प्रमाणात वाढ होणे, कामाचे सविस्तर सर्वेक्षण, तपासणी व अंदाजपत्रक न बनविणे इत्यादी बाबी प्रामुख्याने दिसून आल्या. यासंदर्भात DPR तयार करताना काही त्रुटी व कमतरता राहून गेल्या व काही कामांमध्ये अतिरिक्त परिमाण कार्यान्वित झाल्याचे मान्य केले व या त्रुटींसाठी योग्य तांत्रिक व्यक्तीची कमतरता कारणीभूत असल्याचे मान्य करून भविष्यात असे प्रस्ताव तयार करताना योग्य काळजी घेण्यात येईल व अतिरिक्त खर्च टाळण्यात येईल व सर्व आवश्यक सुधारणा करण्यात येतील, याबाबत समितीला आश्वस्त केले. या प्रकरणी महालेखाकारांनी नोंदविलेले आक्षेप निश्चितच वस्तुस्थितीला धरून असून याबाबत समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करीत आहे. कोणत्याही कामाचा DPR करताना योग्य त्या तांत्रिक व्यक्तींमार्फतच DPR तयार करून त्याची तपासणी योग्य त्या दर्जाच्या वरिष्ठ अधिका-यामार्फत करण्यात यावी. तसेच या बाबी केवळ सल्लागारावर न सोडता विभागाने या सर्व बाबींवर योग्य संनियंत्रण ठेवावे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी व भविष्यात अशा आक्षेपांची पुनरावृत्ती टाळावी आशी समितीची शिफारस आहे.

१.१७३ (२) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेतर्गत केलेल्या कामांमध्ये मोठा प्रमाणात तफावत (variations) आढळून आलेली आहेत. एकीकडे DPR तयार करताना त्रुटी व कमतरता राहून गेल्याचे विभागाने मान्य केले व यामध्ये भविष्यात सुधारणा करण्यात येईल असे समितीला आश्वासित केले व दुसरीकडे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेचे नियम, निकष व अटी अत्यंत कठोर असून या वाढीव खर्चाला केंद्र शासनाच्या सक्षम अधिका-यांची मान्यता घेतल्याशिवाय हा खर्च करताच येत नाही व त्यामुळे या वाढीव खर्चाला मान्यता घेतलेली असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. केंद्र शासनाने या वाढीव खर्चाला कोणत्या परिस्थितीत व कोणत्या कारणास्तव मान्यता दिली हे समितीसमोर स्पष्ट होऊ शकले नाही. तरीही विभागाची ही कार्यपध्दती कोणत्याही परिस्थितीत समर्थनीय नाही. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनांचा त्रैमासिक आढावा केंद्र शासन घेत असते व त्यात झालेल्या तफावतीच्या (variations) आधारे राज्यांचे डिग्रेडेशन देखील करण्यात येते. विभागांतर्गत झालेल्या दोषपूर्ण कामांमुळे व विस्कळीत नियोजनामुळे केंद्रीय स्तरावर झालेल्या मुल्यमापनात राज्याचा दर्जा खाली घसरू न देण्याची पुर्णतः जबाबदारी विभागाची आहे. अशाप्रकारच्या मुल्यमापनाच्याच आधारावर राज्याला भविष्यात अनेक योजना व त्यासाठीचा निधी प्राप्त होत असतो. अशा परिस्थितीत अशा पध्दतीची विभागांतर्गत अनियोजनबध्द कार्यपध्दती नक्कीच विभागाच्या व राज्याच्या हिताची नाही. अतः या प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेतर्गत झालेल्या कामाचे केंद्र शासनाने केलेले गत तीन वर्षातील ग्रेडेशन, डिग्रेडेशन व एकंदरीत मुल्यमापन समितीस कळविण्यात यावे. या सर्व प्रकाराबाबत भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळण्यात येईल व यात सुधारणा करण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी दिलेल्या आश्वासनाची तातडीने अंमलबजावणी करण्यात यावी व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.६.४. : 'जागेची अनुपलब्धता/ वनजमिनी ताब्यात न घेतल्यामुळे कामे थांबविण्यात आली किंवा अपूर्ण राहिली'

अभिप्राय :

१.१७४ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वातील परिच्छेद क्र.६.१२ नुसार प्रस्तावित रस्त्यांची कामे घेताना जमीन उपलब्ध असण्याची खात्री करून घेण्याची जबाबदारी राज्य शासन/जिल्हा पंचायत यांची असते. प्रत्येक रस्त्याच्या कामांसाठी त्या जागेच्या उपलब्धतेचे प्रमाणपत्र जोडणे आवश्यक असते. ११ पैकी ९ PIU च्या नमुना तपासणीत असे आढळले की, २००५ ते २००८ दरम्यान ३२ कामाकरिता रु.११३.५४ कोटी मंजूर झाले. त्यापैकी ज्या कामावर मार्च, २०१२ अखेर रु.६१.५३ कोटी खर्च झाला ती कामे जमीनीची अनुपलब्धता, वनजमिनीचा समावेश, अतिक्रमण, शेतक-यांकडून विरोध, साहित्याची उपलब्धता नसणे कामांच्या कार्यान्वयनात कंत्राटदाराची असफलता इत्यादी कारणांमुळे पुर्ण होऊ शकली नाहीत. याचाच अर्थ जिल्हा रस्ते प्रस्ताव आणि DPR तयार करते वेळी जमीनीच्या प्रत्यक्ष उपलब्धतेची चौकशी करण्यात आली नव्हती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

रायगड, नांदेड, अहमदनगर या जिल्ह्यांमधील कामांसंदर्भात समितीने चर्चा केली असता रायगड येथे वनजमिनीमधून जागेमध्ये निकषप्रमाणे आवश्यक चढउतार करण्यासाठी संरेखा बदलावी लागली. त्यामुळे रु.१.९० कोटी अतिरिक्त खर्च झाला. परंतु त्यास मुख्य अभियंता यांनी मान्यता दिलेली आहे. नांदेड येथे वाळूच्या जड वाहतुकीमुळे व वनजमिनीमुळे अलाईनमेंट बदलावी लागली व पुर्ण DPR बदलावा लागला. अहमदनगर येथे रु.२ कोटी ३४ लाख ज्यादा खर्च झालेला आहे. ज्याठिकाणी हार्डरॉक मंजूर होता त्या ठिकाणी सॉफ्ट रॉक निघाल्यामुळे खर्चात बचत झाली व ज्याठिकाणी सॉफ्ट रॉक मंजूर होता तिथे हॉर्ड रॉक निघाल्यामुळे खर्चात वाढ झाली. त्यामुळे दोन्हीच्या बचत व अधिक खर्चाचा एकंदरीत हिशोब करता त्यास वेगळा निधी

लागलेला नसल्याचे समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. यासंदर्भात समितीने आक्षेप नोंदवित या सर्व बाबी विभागाच्या अनियोजनबद्ध कार्यपध्दतीमुळे उद्भवलेल्या असल्याचे विदित केले. ही सर्व कामे डीपीआर वरच अवलंबून असतात व डीपीआर हा नियोजनाचा मूळ गाभा व आत्माच आहे. डीपीआर मध्ये राहिलेल्या त्रुटी व प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक सूचनांचे पालन न करणे यामुळे या बाबी उद्भवल्या आहेत. सल्लागाराचा गलथानपणा व विभागामार्फत संनियंत्रणाचा अभाव यांचा थेट परिणाम या योजनांवर झालेला आहे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) अंतर्गत कामे घेताना जागेच्या उपलब्धतेचे प्रमाणपत्र जोडणे अनिवार्य असताना अशा बाबी उद्भवूच शकत नाहीत, याचा अर्थ जागेच्या उपलब्धतेची पूर्ण शहानिशा न करताच अशी प्रमाणपत्रे देण्यात आली असा देखील प्रश्न उद्भवतो. तसेच रस्त्यावर वाळूची जड वाहतूक ही बाब डीपीआर तयार केल्यानंतर नव्याने विभागाच्या लक्षात येण्यासारखी नाही. तसेच वनजमीन ही ऐनवेळी उद्भवलेली बाब नाही. योजनांसाठी सर्वेक्षण करतानाच या सर्व बाबींचे नियोजन विभागाने करणे अभिप्रेत आहे. तसेच योजनांचे Trial Pit करूनच डीपीआर तयार करण्यात येत असताना ज्याठिकाणी सॉफ्ट रॉक गृहीत धरला तेथे हार्ड रॉक निघणे व जिथे हार्ड रॉक गृहीत धरला तेथे सॉफ्ट रॉक निघणे याचा अर्थ Trial Pit सदोषरित्या करण्यात आले होते. अशा परिस्थितीत खर्चात अधिकची वाढ झाली नाही असे सांगून विभाग अशा दोषपूर्ण कार्यपध्दतीचे समर्थन करू शकत नाही. सदोष वा अपुर्ण सर्वेक्षण ही एकच बाब यास जबाबदार आहे. काही ठिकाणी या रस्त्यांची कामे जिल्हा परिषदअंतर्गत सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत व काही ठिकाणी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत (PMGSY) झालेली असून ही कामे आता पुर्ण झालेली असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच डीपीआर तयार करण्यासाठी सल्लागाराच्या नियुक्तीचे निकष व अटी या अतिशय कडक करण्याबाबत निर्णय घेण्यात येईल. त्याचप्रमाणे विभागाच्या अधिका-यांना दिल्लीला प्रशिक्षणासाठी पाठवून डीपीआर तयार करण्याबाबतचे प्रशिक्षण देण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. या योजनेअंतर्गत कामांमध्ये एकूण झालेल्या खर्चात रु.१७ लक्ष कमी खर्च झालेला आहे. त्याबद्दल विभागाने समाधान मानण्याचे कोणतेही कारण नाही. या योजनांसाठीच्या मार्गदर्शक सूचनांचे व निकषांचे पालन करूनच ही कामे विभागाने करणे अभिप्रेत आहे. वन विभागाचा विषय देखील आता संपुष्टात आला असून सन २०११ च्या शासन निर्णयानुसार आता वन विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र अगोदरच घ्यावे लागते. त्यामुळे आता या अडचणी कमी झाल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

१.१७५ (१) अहमदनगर, औरंगाबाद, चंद्रपूर, कोल्हापूर, नागपूर, नांदेड, नाशिक, रायगड व यवतमाळ या जिल्ह्यांमधील कामे जमिनीची अनुपलब्धता, वनजमीनीचा समावेश, शेतक-यांकडून विरोध, अतिक्रमण, साहित्याची उपलब्धता नसणे तसेच कामांच्या कार्यान्वयनात कंत्राटदाराची असफलता यामुळे पुर्ण होऊ शकली नाही. या सर्व बाबी, सर्वेक्षणाचा अभाव व सदोष डीपीआर तयार करणे यामुळे उद्भवलेल्या आहेत. या सर्व बाबी ऐनवेळी उद्भवलेल्या नसून याचे योग्य नियोजन विभागाने डीपीआर करतवेळीच करणे अभिप्रेत होते, परंतु तसे करण्यात आले नाही. विभागाने प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वांचे तंतोतंत पालन करणे आवश्यक आहे. प्रस्तावित रस्त्यांची कामे घेताना जमीन उपलब्धतेची खात्री करून घेण्याची जबाबदारी राज्य शासन/जिल्हापरिषद यांची असतानाही त्यांनी ती सक्षमरित्या पार पाडली नाही. परिणामी महालेखाकारांनी आप्रकारचे गंभीर आक्षेप नोंदविलेले आहे. विभागीय प्रतिनिधींनी साक्षीदरम्यान या कार्यपध्दतीमध्ये आता मोठा प्रमाणात बदल व सुधारणा केल्याचे सांगितले. विभागाच्या अधिकारी/कर्मचा-यांना डीपीआर बनविण्याचे प्रशिक्षणही देण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. परंतु समिती महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपावर साक्ष घेत असून साक्षीदरम्यान विभागीय प्रतिनिधींनी या योजनेमध्ये अपुर्ण व चुकीचे सर्वेक्षण झाल्याचे समितीसमोर मान्य केले. परंतु यासाठी कोणत्याही अधिकारी/ कर्मचा-यांवर जबाबदारी निश्चित केली नाही. यामध्ये जे कोणी दोषी असतील त्यांचेबाबत १ महिन्यात चौकशी करून समितीला अहवाल सादर करणेबाबत समितीला आश्वासित केल्याप्रमाणे समितीला सादर केलेल्या अहवालामध्ये रायगड येथे त्रुटीपूर्ण डीपीआरसाठी तत्कालिन कार्यकारी अभियंता, प्रभारी कार्यकारी अभियंता, उपअभियंता व शाखा अभियंता यांचा खुलासा मागविण्यात आलेला आहे. अहमदनगर येथे तत्कालिन कार्यकारी अभियंता व तत्कालिन उपअभियंता यांचेविरुद्ध बजावयाचे प्रारूप दोषारोपपत्र तसेच सदर कामाचे सल्लागार मे.अक्षय इंजिनियर्स यांना काळ्या यादीत टाकण्याचा प्रस्ताव मुख्य अभियंता यांचेकडे प्राप्त झाला आहे. तसेच नांदेड येथे तत्कालिन कार्यकारी अभियंता, उपअभियंता, तांत्रिक सल्लागार यांचेकडून कार्यस्थळाचे अपुर्ण सर्वेक्षण व कामाच्या व्याप्तीचा अपर्याप्त अंदाज याबाबत खुलासे मागविण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. अतः या सर्व प्रकरणी चौकशी करून दोषींवर कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.१७६ (२) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधील (PMGSY) बहुतांश रस्ते शासकीय जमीनीवरून व काही अंशी खाजगी जमीनीवरून जातात, ज्यांच्या मालकांनी २०-२५ वर्षापूर्वी त्यांच्या जमीनीवर रस्ता बांधकामाची सहमती दिली किंवा जमीन मालकांनी दान दिल्या, अशा जमीनीवरून जातात. सर्वेक्षणाच्या / DPR दरम्यान रस्त्याची जमीन ही सरकारी जमीन आहे, असे गृहीत धरण्यात आले. तथापि, जमीन मालकांनी रस्ता बांधतांना विरोध केला आणि कोर्ट कचेरी अथवा इतर तंटा सोडविणा-या संस्थांमार्फत अडथळे निर्माण करून काम थांबविले, ज्यामुळे योजना निश्चित वेळेत पूर्ण होऊ शकली नाही. शासनाने नमूद केले की, DPR तयार करताना वरील अनपेक्षित कारणे लक्षात आली नाहीत. जमीन उपलब्ध आहे गृहीत धरणे हे नियोजन त्रुटीपूर्ण असल्याचे दर्शविते. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेंतर्गत कित्येक ठिकाणी जमीनीचे पुनर्ग्रहण करून जमीनधारकास त्याचा मोबदला देऊन रस्त्यांची कामे झालेली असताना केवळ त्या जमीनीच्या ७/१२ वर शासनाचे नाव त्यावेळी न चढविल्यामुळे त्यांचे वारसदार रस्त्याच्या उन्नतीकरणाच्यावेळी अधिकच्या मोबदल्यासाठी शासनाची अडवणूक करतात व रस्त्यांची कामे अर्धवट अवस्थेत थांबवितात. ज्या रस्त्यांसंबंधी शासनाचा निधी त्या त्या काळात खर्च झालेला आहे व त्याचा मोबदला त्या जमीनधारकांना देण्यात आलेला आहे अशा प्रकरणी त्याचवेळी लगेच ७/१२ वर शासनाचे नाव लावणे अत्यावश्यक होते. परंतु अशी कार्यवाही विभागाने न केल्यामुळे या बाबी उद्भवतात. अतः विभागाने यासाठी विशेष मोहिम राबवून व त्या ठिकाणी जमीनधारकाची परवानगी घेऊन व त्यांना मोबदला देऊन शासनाने जमीन ताब्यात घेतली आहे व त्यावर रस्ते बांधलेले आहेत अशा प्रकरणी ७/१२ वर शासनाचे नाव चढवून घ्यावे व अशा बाबींची पुनरावृत्ती भविष्यात टाळावी व या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.१७७ (३) या परिच्छेदांतर्गत आक्षेपित ३२ कामे ही पुर्ण झालेली असून ती मंजूर निधीच्या आतमध्येच झालेली असून त्यासाठी अधिकचा निधी लागलेला नसल्याचे समितीला सांगितले. परंतु या योजनांमध्ये अधिकचा निधी लागला किंवा नाही तसेच निधी राज्य शासन अथवा केंद्र शासन यापैकी कोणी खर्च केला व हा मुद्दा ज्याप्रमाणे महत्वाचा आहे त्याचप्रमाणे ही कामे पुर्ण करण्यासाठी जो विलंब झालेला आहे, त्यामुळे कामांची किंमत वाढलेली आहे काय ? व किंमत वाढलेली असेल तर ती १० टक्के मर्यादेच्या आत आहे काय, याबाबतची माहिती समितीला सादर करणेबाबत दिलेल्या आश्वासनांच्या अनुषंगाने सादर केलेल्या माहितीमध्ये सदरहु कामांमध्ये झालेली बचत ही त्या टप्प्यामधील कामे पुर्ण झाल्यानंतर त्याच टप्प्यातील मंजूर झालेल्या ज्या कामांवर केंद्र शासनाच्या किंमतीच्या १० टक्केच्या मर्यादेत अधिक निधीची आवश्यकता आहे अशा कामांना सक्षम अधिका-यांच्या मंजूरीने खर्च करण्यास परवानगी देण्यात येते असे समितीला सांगण्यात आले. असे असले तरीही महालेखाकारांनी नोंदविलेले आक्षेप हे गंभीर असून विभाग अशाप्रकारे अतिरिक्त खर्चाचे समर्थन करू शकत नाही. जरी या परिच्छेदांतर्गत एकूण तरतूद निधीमधून हा खर्च भागविण्यात आला तरीही योजनानिहाय विचार केल्यास प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक सूचनांचे नक्कीच उल्लंघन झालेले आहे. विभागाने यासंदर्भात भविष्यात परिपूर्ण नियोजन करावे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेंतर्गत एखाद्या विशिष्ट कामासाठी भूसंपादन करावयाचे असेल तर अशी कामे वेगळी काढून शासनामार्फत असे भूसंपादन करण्यात यावे व अशा भूसंपादनासाठी वेगळ्या निधीची तरतूद करण्यात यावी. त्याचवेळी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेंतर्गत निधी मिळण्यास विलंब झाल्यामुळे जर निधीअभावी ही कामे विलंबाने पुर्ण होत असतील तर यासाठी संबंधित कंत्राटदाराला मुदतवाढ अथवा परवानगी सुध्दा देता येत नाही व त्यामुळे ही कामे पूर्ण देखील होत नाहीत. अतः या योजना राबविताना येणा-या अडचणी लक्षात घेता शासनस्तरावरून आवश्यक ती उपाययोजना करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करण्यात यावी व भविष्यात यासंदर्भातील आक्षेप टाळावेत अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.६.५. : 'रस्त्यांच्या अंदाजपत्रकातील फुगवटा'

अभिप्राय :

१.१७८ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वातील परिच्छेद ११.५ मधील तरतूदीत असे अपेक्षित आहे की, साधारणतः दरसूचीनुसार येणारी निविदा किंमत, जवळपास अंदाज पत्रकातील किंमती एवढीच असते. PIU स्तरावर अतिरिक्त/कमी किंमत MRRDA द्वारे समायोजित करावयाची असते परंतु एखाद्या ठराविक पॅकेज मध्ये अतिरिक्त /कमी मंजूर, पॅकेज मुल्याच्या १० टक्के पेक्षा जास्त असावयास नको. ११ पैकी ५ PIU च्या नमूना तपासणीत असे आढळून आले की, निविदेतल्या शेड्युल B मधील किंमतीपेक्षा MRRDA ने मंजूर केलेल्या कामाची किंमत बरीच कमी होती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांचे परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

महालेखाकारांनी अहमदनगर, नाशिक, औरंगाबाद, चंद्रपूर, गोंदीया या ठिकाणी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत (PMGSY) प्रस्तावित रस्त्यांचे लेखापरिक्षण केले असता MRRDA ने मंजूर केलेल्या कामांची किंमत केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या तरतूदीपेक्षा बरीच कमी असल्याचे आढळून आले. केंद्र शासन एकत्र निधी वितरीत करीत नसून तो टप्प्याटप्प्याने वितरीत करण्यात येतो. याबाबत समितीने विचारणा केली असता महालेखाकारांनी नोंदविलेले आकडे व विभागाकडील आकड्यांमध्ये तफावत असून केंद्र शासनाने तरतूद निधीपेक्षा कमी रक्कम प्रस्तावित करून तसे सुधारीत आदेश पत्राद्वारे राज्य शासनाला कळविलेले आहेत. तसेच काही ठिकाणी अन्य विभागांमार्फत रस्त्यांची कामे करण्यात आल्यामुळे ही खर्चाची बचत झालेली आहे. तसेच काही ठिकाणी रस्त्याची लांबी कमी करण्यात आली त्यामुळे ही बचत झाल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

अंदाजपत्रकामध्ये तरतूद करायची व नंतर कमी खर्च करायचा यामध्ये डीपीआर, सर्व्हे व बाकीच्या सर्व त्रुटी असल्याचे समितीने सांगितले असता ज्या कामांच्या बाबतीत प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत (PMGSY) केंद्र शासनाला प्रस्ताव पाठविल्यानंतर १-२ वर्षांचा कालावधी लागतो त्या मध्यंतरीच्या कालावधीत सार्वजनिक बांधकाम विभाग, जिल्हा परिषद ह्या यंत्रणा काही कामे करून घेतात त्यामुळे ही बचत झालेली आहे. विभागाने आता सर्व संबंधितांना कळविलेले आहे की, जी कामे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये (पीएमजीएसवाय) होतात त्या लांबीत दुस-या कोणत्याही एजन्सीने काम करू नये.

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये दोष दायित्वाची जबाबदारी ५ वर्षांची असते त्यातील ३ कि.मी. चे काम जर सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले तर दायित्व कोणावर असेल ? अशी विचारणा समितीने केली असता जे काम केले जाते, त्याच्या करारामध्ये ती तरतूद असते. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने केले असेल तर त्यांनी १-२ वर्षे जे काही आहे ते करायचे. करारनाम्याप्रमाणे त्याची जबाबदारी त्यांचीच असते, असे सांगण्यात आले.

१.१७९ शिफारस :-

मुख्य अभियंता, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेद्वारा स्वाक्षरीत बोली (bid) मुल्यांकन अहवालात वरील सर्व पॅकेजेस मध्ये भारत सरकार द्वारा निर्धारित किंमत आणि निविदेतील किंमत नमूद केल्या आहेत. म्हणून, भारत सरकार द्वारा नमूद किंमतीत सुधारणा अथवा रस्त्याची लांबी कमी करणे ही शासनाने सादर केलेली कारणे समर्थनीय नाही. जर एखादा रस्ता प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमध्ये बांधण्याचा ठरविला असेल तर दुसरी संस्था सादर रस्ता बांधू शकत नाही. तसेच किंमत निर्धारणासाठी ग्रामीण विकास मंत्रालयाने (MoRD) निश्चित केलेल्या प्रमाणपध्दती नुसार, सपाट भागात DPR तयार करण्यासाठी केंद्र सरकारद्वारा निर्धारित किंमत (जून २००६) प्रत्येक कि.मी. मागे रु. २०,००० होती आणि म्हणूनच पॅकेजचा खर्च, DPR किंमत समाविष्ट करूनही, केंद्र सरकारद्वारा निर्धारित किंमतीपेक्षा जास्त असू शकत नाही. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत संपुर्ण निधी केंद्र शासनाकडून प्राप्त होत असताना राज्य शासनाने केंद्राच्या निधीचा प्रथम विनियोग करण्यास प्राधान्य देणे आवश्यक आहे व उर्वरित कामे राज्य निधीमधून करणे अभिप्रेत आहे. तसेच प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत बांधलेल्या रस्त्यांची दोष दायित्वे ही ५ वर्षे केंद्र शासनाची असते. अशापरिस्थितीत राज्य शासनाने प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत जास्तीत जास्त कामे पुर्ण करण्यास प्राधान्य द्यावे.

त्याप्रमाणे जी कामे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत प्रस्तावित आहेत त्या लांबीत दुस-या कोणत्याही एजन्सीने काम करू नये असे विभागाने सर्व विभागांना कळविलेले असल्याचे समितीसमोर सांगितले. त्याची विभागाने तंतोतंत अंमलबजावणी करावी. यासाठी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेची कामे प्रस्तावित करताना विविध विभागांशी समन्वय ठेवून कामे प्रस्तावित करावीत. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आलेल्या कामांची यादी सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद बांधकाम विभाग यांना पाठविण्यात यावी व ही कामे राज्य शासनाचे निधीमधून प्रस्तावित करू नयेत अशी समितीची शिफारस आहे. तसेच काही ठिकाणी रस्त्याच्या लांबीत बदल करण्यात आलेला आहे. या सर्व बाबींचे नियोजन विभागाने डीपीआर तयार करतानाच करणे आवश्यक आहे. केलेल्या डीपीआर ला एक वैधता, जबाबदारी व महत्व असणे आवश्यक आहे. विभागाने या सर्व बाबींची पुनरावृत्ती भविष्यात टाळावी. विभागाने प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत करावयाची कामे अधिक नियोजनबध्दरित्या व अचूक सर्वेक्षण करून करावीत. रस्त्यांच्या कामाची व्याप्ती, खर्च याचे नियोजन डीपीआर तयार करताना अधिक अचूकरित्या करण्यात यावे व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत कळविण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.७.१. : 'जमा आणि खर्च'

अभिप्राय :

१.१८० MRRDA ला प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधील (PMGSY) रस्त्यांसाठी रस्ता बांधकाम मंत्रालय / MRRDA कडून निधी मिळतो. यात योजना निधी व प्रशासकीय खर्चाचा समावेश असतो. देखभालीचा खर्च महाराष्ट्र शासनाकडून प्राप्त होतो. भारतीय स्टेट बँकेच्या मुंबई शाखेत (SBI) योजना/ कार्यक्रम निधी प्रशासकीय व्यय निधी व देखभाल निधी अशी तीन मुख्य खाती उघडण्यात आली. या तीनही खात्यांतर्गत प्रत्येक ३३ सावधी खाती ३३ PIU साठी उघडण्यात आली. कार्यकारी अभियंता (PIU), आहरण व वितरण अधिकारी म्हणून नेमण्यात आले असून त्यांना खात्यातून पैसा काढण्याची मुभा होती. बँक सर्व प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्ता अधिकारी/ आहरण व संवितरण अधिका-यास चेक बुक निर्गमित करते. प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्ता अधिकारी सार्वजनिक बांधकाम विभागात प्रचलित असलेल्या पध्दतीनुसार, अधिकृत खात्यातून घनादेशाद्वारे पैशांची अदायगी करतात. ते त्यानंतर अदायगी मोड्युल (Payment Module) मध्ये चेक व ज्याला पैसा दिला त्याचा तपशील भरतात व बँकेला अॅडवाइस (Advice) निर्गमित करतात. सदरहू परिच्छेदांतर्गत कार्यक्रम निधी, प्रशासनावरील खर्च निधी आणि देखभाल निधी सन २००७-१२ दरम्यान कमी वापरण्यात आला व प्राप्त तरतूदीप्रमाणे खर्च झाला नाही (खर्चाची टक्केवारी कमी दिसून आली) असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

यामध्ये महालेखाकारांनी आक्षेपात नमूद केलेल्या आकडेवारीवरून असे दिसून येते की, अद्यापपर्यंत जो काही प्रशासकीय खर्च मिळणे आवश्यक होते तो मिळालेला नाही. तसेच देखभालीसाठी मिळालेला निधी पूर्णपणे खर्च केलेला नाही. याबाबत समितीने विचारणा केली असता ही एक सातत्यपूर्ण व निरंतर प्रक्रिया असून विभागाकडे जमाखर्च ठेवण्यास वित्तीय नियंत्रक असतो व या सर्व बाबींचे लेखापरिक्षण होत असून याचे पूर्ण मॉनिटरिंग केंद्र शासन करीत असते. केंद्र शासनाला विभागाच्या बँक खात्याचे व्यवहार पाहण्याचे पूर्ण अधिकार असतात व यावर केंद्र शासनाचे पूर्ण नियंत्रण असते. तसेच प्रशासकीय निधीबाबत मॅन्युअलमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे २.२५ टक्के इतका निधी मिळणे आवश्यक आहे. परंतु केंद्र शासन राज्यांना निधी कमी वितरीत करते व विभागाची मागणी गेल्यानंतर हा निधी देण्यात येतो. परंतु केंद्राचा निधी प्राप्त नाही म्हणून शासनाची कामे थांबत नाही. तसेच कार्यक्रम निधी देखील गत तीन वर्षांत कमी प्राप्त झाला. PMGSY ची कामे १२ महिन्यात पूर्ण करणे आवश्यक असून त्याचे दोष दायित्वाची जबाबदारी ५ वर्षे होती. हा निधी प्राप्त न झाल्यामुळे लोकांना त्याचा त्रास झाला का ? अशी समितीने विचारणा केली असता महाराष्ट्रात प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेची जेवढी बिले शिल्लक होती त्या सर्वांचे पैसे आता देण्यात आले असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच या योजनेचे मॉनिटरिंग केंद्र शासन व प्रधानमंत्री कार्यालयाकडून सुरु असून ही कामे विभागाला पूर्ण करावीच लागतात. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेसारखीच मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना देखील सुरु करण्यात आली असून त्यांतर्गतची कामे डीपीडीसी, नाबार्ड व सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांच्यामार्फतही कामे करण्यात येतात. विभागाने समितीसमोर सादर केलेल्या लेखी उत्तरात सन २००७ ते २०१५ पर्यंत कार्यक्रम निधी अंतर्गत केंद्र शासनाकडून रु.५०९५.३६ एवढा निधी प्राप्त झालेला असून खर्च मात्र रु.५२०५.२९ एवढा झाल्याचे दिसून येते. अशावेळेस जमा रकमेपेक्षा जास्त रकमेच्या खर्चास मान्यता कशी देण्यात आली अशी समितीने विचारणा केली असता कॉन्ट्रक्टरची देयके डिपॉझीटमधून देण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर्षी कंत्राटदारांची बरीच देयके अदा करणे प्रलंबित होते, त्यामुळे तत्कालिन अधिका-यांनी त्यातून तात्पुरता खर्च केलेला आहे. डीपॉझीट मधून देयकांचे प्रदान केल्यावर मार्चमध्ये निधी प्राप्त झाल्यानंतर डीपॉझीटची रक्कम परत भरण्यात येते, असे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर समितीने गंभीर आक्षेप नोंदवित अशाप्रकारे डीपॉझीटमधून विभागाला हा खर्च करता येणार नाही असे सांगितले असता विभागाने हे चूक असल्याचे समितीसमोर मान्य केले. यासंदर्भात विभागाने चौकशी करून समितीसमोर माहिती सादर करावी असे समितीने निदेशित केल्याप्रमाणे तत्कालिन सहसचिव, वित्तीय नियंत्रक व तत्कालिन मुख्य अभियंता यांचेकडून खुलासा मागविण्यात आला व त्यानुसार सन २०११-१२ या वर्षात कंत्राटदारांची सुरक्षा ठेव कुठल्याही प्रकारे वळती करून वापरण्यात आलेली नाही. तसेच सन २०१४-१५ या वर्षात केंद्र शासनाने मागणीच्या प्रमाणात कमी निधी उपलब्ध करून दिल्यामुळे ठेकेदारांची सुरक्षा ठेव रक्कम या वर्षापुरती वापरण्यात आली होती व सदर बाब प्रधान सचिवांनी विशेष पत्रान्वये दि.१६.०३.२०१५ रोजी केंद्र शासनाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आल्याचे व दि.३१.०३.२०१६ च्या ताळेबंदानुसार कंत्राटदार सुरक्षा ठेव रु.७५० कोटी राखून ठेवण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. त्याचप्रमाणे गोंदीया व भंडारा जिल्ह्यातील नक्षलग्रस्त भागामध्ये रस्त्याच्या कामाचे पैसे खर्च होऊ शकले नाहीत. तसेच गडचिरोली जिल्ह्यातील नक्षलग्रस्त कारवायांमुळे तेथील रस्त्याची कामे अपूर्ण असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले असता, ही वस्तुस्थिती नसल्याचे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले व अपु-या निधीमुळे कामे थांबली होती. परंतु नक्षली कारवायांमुळे गोंदीया जिल्ह्यात कामे थांबलेली नसल्याचे समितीने सांगितले.

शिफारस :

१.१८१ (१) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत कार्यक्रम निधीअंतर्गत जमा रकमेपेक्षा अधिकचा खर्च झाल्याचे दिसून आले व हा अधिकचा खर्च कंत्राटदारांच्या अनामत रकमेमधून तात्पुरता केलेला असून कार्यक्रम निधीसाठी भारत सरकारकडून प्राप्त झालेल्या निधीमधून ही अनामत रक्कम वळती करण्यात येऊन कंत्राटदारांची डीपॉझीट रक्कम परत त्यांच्या खात्यात जमा करण्यात आली. केंद्र शासनाकडून निधी प्राप्त होण्यास विलंब झाला. सर्व मंजूर कामे प्रगतीपथावर होती व कंत्राटदारांची देयके निधीअभावी प्रलंबित होती. कामाच्या प्रगतीवर विपरित परिणाम होऊ नये याकरीता तात्पुरती व्यवस्था म्हणून राज्य शासनाकडे जमा असलेली कंत्राटदाराची सुरक्षा ठेव व व्याजाची रक्कम तात्पुरती वळती करून कंत्राटदारांची देयके अदा करण्यासाठी वापरण्यात आली व ही बाब अतिशय गंभीर असून केवळ ही बाब राज्य शासनाने केंद्र शासनाच्या निदर्शनास आणली म्हणून ती नियमानुकूल होऊ शकत नाही. विभागाने यासंदर्भात संबंधितांवर कारवाई करावी. तसेच भविष्यात कार्यक्रम निधीशिवाय इतर निधीचा उपयोग कंत्राटाच्या उत्तरदायित्व देयकांवर केलेला नाही याची खात्री करून घ्यावी व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत सादर करावी आी समितीची शिफारस आहे.

१.१८२ (२) विभागाने भविष्यात केंद्र शासनाकडून प्राप्त कार्यक्रम निधी, प्रशासनावरील निधी यांचे योग्य नियोजन करावे व राज्य शासनाकडून प्राप्त देखभाल दुरुस्तीच्या खर्चाचे योग्यरित्या नियोजन करून कामाच्या प्रगतीनुसार सदर निधी खर्च करणेबाबत कार्यवाही करावी. तसेच प्रशासनिक खर्चाकरिता निधी निर्गमित करण्याकरिता केंद्र शासनाकडे योग्य तो पाठपुरावा करण्यात यावा व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.७.२ : “ प्रशासनिक खर्च निधीचे अपूरे वितरण ”

१.१८३ अभिप्राय :

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद क्र.१२.२ नुसार मंजूरी प्रकल्प मुल्याच्या २.२५ टक्के निधी प्रशासनावरील खर्चासाठी रस्ते विकास मंत्रालयाद्वारा दयावयाचे होते. लेखापरीक्षेत असे आढळले की, २००७-१२ दरम्यान भारत सरकारने रु. ३,६४३.०८ कोटी [(तक्ता-६ पहा)] एवढा निधी रस्ते प्रकल्पासाठी मंजूर केला आणि या मंजूर निधीचे २.२५ टक्के रु. ८१.९७ कोटी एवढा निधी रस्ता विकास मंत्रालयाद्वारा ३३ PIU ला प्रशासकीय खर्चासाठी पुरवायचे होते. तथापि फक्त रु. १० कोटी निधी निर्गमित केला गेला. परिणामतः रु ७१.९७ कोटीचा निधी कमी वितरीत केला असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

१.१८४ महालेखाकारांनी त्यांचे आक्षेपात नमूद तक्त्यावरून असे स्पष्ट होते की, प्रशासनावरील खर्चाचा निधी केंद्र सरकारकडून कमी प्रमाणात प्राप्त झाला. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत खर्चाचा मोठा वाटा हा केंद्र शासनातर्फे उचलण्यात येतो. प्रत्येक आर्थिक वर्षात केंद्र शासनाकडून निधीचे वितरण कमी जास्त प्रमाणात होत असल्याचे दिसून येते. तसेच हा निधी राज्य शासनास नियमितरित्या प्राप्त होतो असे देखील नाही ही वस्तुस्थिती आहे. परंतु अशा परिस्थितीत केंद्राकडून प्राप्त निधी, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत सुरु असलेल्या कामांचे महत्व, राज्य शासनाकडून प्राप्त निधी या सर्वांचे नियोजन विभागाने योग्यरित्या करावे व केंद्र शासनाकडून निधीच्या मागणीत सातत्य ठेवावे व योग्य पाठपुरावा करून राज्याच्या हिश्याचा निधी प्राप्त करून घेण्याचा पूर्ण प्रयत्न करण्यात यावा. परंतु केंद्र शासनाकडून विहित वेळेत हा निधी प्राप्त न झाल्यास अथवा विलंबाने प्राप्त झाल्यास यासंदर्भात राज्य शासनाने निधी तात्पुरता उपलब्ध करावा व कोणत्याही परिस्थितीत ही कामे थांबू नये यासाठी विभागाने प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या अधीन राहून योग्य तो निर्णय घ्यावा अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.७.३ : “ वर्षाअखेर कार्यक्रम निधीची जमा ”

१.१८५ अभिप्राय :

MRRDA च्या वर्ष २००७-०८ ते २०१०-११ दरम्यानच्या लेखापरीक्षीत ताळेबंद (Balance Sheet) पत्रकात असे आढळून (फेब्रुवारी २०११ आणि एप्रिल २०१२) आले की, प्रकल्पाचा बहुतांश निधी (३४.४६ टक्के) हा आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या दोन महिन्यांत प्राप्त झाला. PIU ने सुध्दा आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या कामकाजाच्या दिवशी धनादेश वितरीत केले, त्यामुळे कामकाजाच्या शेवटच्या दिवशी प्रचंड प्रमाणात आर्थिक उलाढाल झाली आणि त्यामुळे खात्यांची एकवाक्यता होऊ शकली नाही.

MRRDA च्या अंतर्गत लेखापरीक्षकांनी सुध्दा त्याच्या वर्ष २०१०-११ मधील व्यवस्थापन पत्रात असे निदर्शनास आणले (ऑक्टोबर २०११) की, मागील तीन वर्षातील निधीची जमा मार्गदर्शक तत्वांना अनुसरून नव्हती आणि वर्ष २०१०-११ मध्ये जवळपास ४५ टक्के निधी हा शेवटच्या कामकाजाच्या दिवशी प्राप्त झाला. कार्यक्रम निधी आर्थिक वर्षाअखेर प्राप्त झाल्यामुळे MRRDA ने कंत्राटदाराची सुरक्षा ठेव व कार्यक्रम निधीवर बँकेने दिलेले व्याज, अंतर्गत कामाची अदायगी करण्यासाठी तात्पुरते वळते केले असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

१.१८६ केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणा-या कार्य निधीचा मोठा हिस्सा (३४.४६%) आर्थिक वर्षाच्या शेवटच्या दोन महिन्यात प्राप्त झाला. त्यामुळे योजनेखालील करारात्मक बंधन पाळण्याकरिता कंत्राटदारांच्या सुरक्षा ठेवीतील रक्कम आणि कार्यनिधीच्या रकमेवरील व्याज महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संघाद्वारे तात्पुरते वळते करण्यात आले, जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरुद्ध होते. कोणत्याही परिस्थितीत कंत्राटदाराच्या सुरक्षा ठेवी अथवा व्याजाच्या रकमेतून ही अदायगी करणे समर्थनीय व नियमानुसार नसून प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करणारी आहेत. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत मोठ्या प्रमाणात निधी केंद्र शासनाकडून प्राप्त होत असताना उर्वरित निधीचे तात्पुरते नियोजन करण्याची जबाबदारी राज्य शासनाने घेण्यास कोणतीही हरकत नाही. अतः कार्यक्रम निधीशिवाय इतर निधीचा उपयोग कंत्राटाच्या उत्तरदायित्व देयकांवर करण्यात येऊ नये. तसेच योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन होणार नाही व वित्तीय शिस्तिस बाधा येणार नाही याची काळजी विभागाने घ्यावी निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र वेळच्या वेळी केंद्र शासनास पाठवून वेळच्या वेळी निधी प्राप्त होण्यासाठी पाठपुरावा करावा व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात द्यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.७.४ : “कायद्याने बंधनकारक इतर देयकासंबंधित पार न पाडलेले उत्तरदायित्व ”

अभिप्राय :

१.१८७ MRRDA च्या मार्च २०१२ अखेरच्या ताळेबंद पत्रकाच्या निरीक्षणात असे आढळून आले की, एकूण रु.२६.८९ कोटी देणे बाकी होते, ज्यात आयकरापोटी (रु.३.७९ कोटी), व्यापारावरील करापोटी (रु.२.३० कोटी) व इतर (रु.२०.८० कोटी) या घटकांचा समावेश होता असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

मुख्य अभियंता, MRRDA ने (सप्टेंबर २०१२) प्रत्युत्तरात असे नमूद केले की, रु. २०.८० कोटी हे विविध किरकोळ ठेवीपोटी कपात केलेली देय रक्कम दर्शविते व त्यांच्या परतफेडीसाठी सविस्तर परिक्षणाची गरज आहे. कायदेविषयक देय कपातीबद्दल असे नमूद आहे की, (आयकर आणि व्यापारावरील कर) त्यांचा ताळमेळ (Reconcile) साधल्या नंतर रक्कम योग्य त्या लेखाशिर्षात जमा करण्यात येईल. शासनाने लेखापरीक्षणातील आक्षेप स्वीकार करित विविध विषयाबद्दल सविस्तर लेखापरीक्षण करून घेण्यात येईल व यात काही फरक असल्यास ते विधिवत समायोजित करण्यात येईल असे विदीत केले.

MRRDA च्या ताळेबंद पत्रकाच्या निरीक्षणात असे आढळून आले की आयकर, व्यापारावरील कर, इतर विविध किरकोळ ठेवी कपात केलेली रक्कम अद्याप संबंधितांना देणे बाकी आहे. आयकर व व्यापारकराची रक्कम त्वरीत संबंधित विभागाकडे चलनद्वारे जमा करण्यात आली नाही.

१.१८८ शिफारस:-

विभागाने सदरहु आक्षेप मान्य केले. अतः विभागाने यासंदर्भात सविस्तर लेखापरीक्षण करून कंत्राटदारांकडून कोणत्याही कारणासाठी कपात करण्यात आलेल्या सदर रकमा ज्या कारणांसाठी कपात करण्यात आलेल्या आहेत त्यापोटी विधिवत विहीत वेळेत संबंधितांकडे भरणा करण्यात याव्यात अथवा विधीवत समायोजित करण्यात याव्यात व याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करून केलेली कार्यवाही समितीस तीन महिन्यात कळविण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.७.५ : ‘कार्यक्रम निधीच्या वापरात अनियमितता’

१.१८९ अभिप्राय :-

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना (PMGSY) च्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार निविदेच्या मंजूर किंमतीपेक्षा जास्त किंमत किंवा प्रकल्प पूर्ण करण्यास लागणा-या अतिरिक्त कालावधीमुळे वाढणारा खर्च किंवा लवाद / न्यायप्रक्रियेमुळे वाढणारा खर्च राज्य

शासनाने करावयाचा होता असे असूनही सुधारीत किंमतीला वा खर्चाला NRRDA ची मंजूरी नसल्यामुळे केंद्र सरकारच्या मंजूर किंमतीपेक्षा जास्त झालेल्या खर्चाचा भार राज्य सरकारने उचलण्याऐवजी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेवर (PMGSY) टाकण्यात आला जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरुद्ध आहे असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

नांदेड PIU मध्ये बोलीदारांच्या अत्यल्प प्रतिसादामुळे सात कामांच्या किंमती रु. १४.२९ कोटी वरून रु. १६.२१ कोटी पर्यंत वाढविण्यात आल्या. वन जमिनीच्या समस्येमुळे कोल्हापूर PIU मधील सहा कामांच्या किंमती रु. १७.२२ कोटी वरून रु. १९.९६ कोटी करण्यात आल्या. या सुधारीत किंमतीला NRRDA ची मंजूरी नसल्यामुळे केंद्रसरकारच्या मंजूर किंमतीपेक्षा सदर किंमत रु. ४.६६ कोटीने जास्त झाली, ज्यांचा भार राज्य सरकारने उचलण्याऐवजी प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेवर (PMGSY) टाकण्यात आला, जे मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन आहे.

यामध्ये एकूण २७ टक्के कामे असून यामध्ये जास्त खर्च झालेला आहे असा आक्षेप आहे. यापैकी १२ कामे ही मंजूर किंमतीमध्ये पूर्ण झाली असून इतर कामे जीओआय आणि दहा टक्के रक्कम या अधिकारांतर्गत पूर्ण झालेली आहेत व १० टक्क्यांपेक्षा जास्त खर्च या कामांमध्ये झालेला नाही. एकूण रु. ६५ कोटीची कामे होती व केवळ रु.१७ लाखाचा जास्त खर्च झालेला आहे. जो राज्य हिस्स्यामधून समायोजित करण्यात आला आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले. नांदेड येथे रु.४.६६ कोटी खर्च जास्त झालेला आहे व कोल्हापूर येथेही जास्त खर्च झाला आहे.

नांदेड जिल्ह्याबाबत शासनाने नमूद केले की, डांबर आणि पेट्रोलियम उत्पादनाच्या किंमतीमध्ये झालेल्या प्रचंड वाढीमुळे उच्च दराच्या निविदा प्राप्त झाल्या. जास्त किंमतीबाबतचा प्रस्ताव NRRDA कडे मंजूरीसाठी प्रस्तुत केला होता. कोल्हापूरच्या संदर्भात, असे सांगण्यात आले की, वन विभागाने काम बंद केल्यामुळे ८-१० महिन्यांचा कालावधी जास्त लागला. पुढे असे म्हटले की, रु. १.४५ कोटी जास्त खर्च सहा पैकी तीन कामात झाला ज्याकरीता NRRDA ची मंजूरी आवश्यक आहे. परंतु ती मंजूरी अप्राप्त आहे (जून २०१३).

सन २००८ मध्ये केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार मंजूर निविदेपेक्षा १० टक्के जास्त खर्चास मान्यता देता येते. त्यानुसार या अंतर्गत केवळ १४.२१ टक्के खर्च जास्त झालेला आहे. कोल्हापूर जिल्ह्यातील निविदा जास्त रकमेची होती, त्यामुळे तेथे जास्त रकमेच्या निविदेमुळे खर्च जास्त झालेला आहे. १.३६ लाख रुपये खर्च हा कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये जास्त झालेला आहे. अबोव्ह टेंडर्समुळे या कामांमध्ये एकूण १.८८ कोटी रुपयांची वाढ झालेली आहे. एकूणच हा जादा खर्चाचा आकडा १४.२१% वरून १६.२९% वर गेलेला होता.

केंद्र शासनाच्या मंजूर निविदेपेक्षा आणि १० टक्के जादा खर्च हे सूत्र केवळ मुख्य कामांसाठीच आहे. दहा टक्क्यांच्या वर खर्च गेला की, मान्यता घ्यावी लागते. या खर्चाकरिता केंद्र शासनाची मान्यता घेण्याकरिता जावे लागू नये म्हणून हा खर्च राज्य हिश्यामधून समायोजित करण्यात आलेला आहे, असे विभागीय सचिवांनी अवगत केले. वास्तविकतः या सर्व बाबी विभागाने विहित वेळेत महालेखाकारांच्या निदर्शनास आणून देणे आवश्यक होते. विभागीय प्रतिनिधींनी जो खुलासा साक्षीदरम्यान समितीसमोर दिला तो exit conference च्या वेळी महालेखाकारांसमोर केला असता तर हे आक्षेप टाळता आले असते असेही मत समितीने साक्षीदरम्यान व्यक्त केले.

शिफारस :

१.१९० प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेचे (PMGSY) प्रत्येक टप्प्याचे अंतिमीकरण करतेवेळी (Closure) अश्या प्रकारच्या खर्चाचे राज्याच्या निधीमध्ये समायोजन करण्यात यावे व ३ महिन्यात समितीस कळविण्यात यावे, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.१(अ) : “ बँक हमी पत्राची स्विकृतीपूर्व पडताळणी न करणे आणि बँक हमी पत्राची मुदत संपण्याआधी नुतनीकरण न करणे ”

अभिप्राय :

१.१९१ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) लेखा नियमावली मधील परिच्छेद १३.२.३ खालील नोंद २ प्रमाणे बँक हमीपत्र (BG) स्वीकारणा-या अधिका-याची जबाबदारी आहे की, त्याने बँक हमी पत्राची सत्यता सरळ बँकेकडून कोणत्याही

तिस-या व्यक्तिका मध्यस्थी शिवाय पडताळून घ्यावी. तीन कामामध्ये, PIU ने कंत्राटदाराकडून सुसज्जता अग्रिम वसूल केला नाही आणि कंत्राटदाराने सादर केलेली बँक हमी संपलेली अथवा तत्पश्चात बनावट आढळून आल्यास, त्यावर कोणताही आर्थिक दंड लादला नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

रायगड जिल्ह्यामधील (पॅकेज क्र. 2438)-माजगाव ते वेलस्ते रस्ता कामांत, कंत्राटदाराला रु. ३० लाख सुसज्जता अग्रिम बँक हमीवर देण्यात आला, जो सहा महिन्यांच्या आत वसूल करावयास पाहिजे होता. जुलै २००९ मध्ये कार्यादेश निर्गमित करण्यात आला आणि हे काम १२ महिन्यांच्या आत पूर्ण करावयाचे होते. कंत्राटदाराने फक्त रु. २९.८८ लाखाचे काम केले (निविदा किंमत रु. २.०४ कोटी च्या बदली) आणि पुढे काम थांबविले. विभागाने कंत्राटदाराकडून फक्त रु. १४.४५ लाख वसूल केले व उरलेली रक्कम रु.१५.५५ लाख वसूल केली नाही कारण सुसज्जता अग्रिमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती.

रायगड जिल्ह्यामधील पॅकेज क्रमांक MH-2431 खानोली-निगडे (महाड) मध्ये कंत्राटदाराला आठ कामासाठी रु.३४ लाख बँक हमीच्या बदल्यात सुसज्जता अग्रिम रु. ३२.४९ लाख देण्यात आला होता. कंत्राटदाराकडून रु. १९.९४ लाख वसूल करण्यात आले व उर्वरित रक्कम रु. १२.५५ लाख वसूल करणे शक्य झाले नाही कारण सुसज्जता अग्रिमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती.

नाशिक PIU ने दोन कंत्राटदारांना सात कामे मार्च २००५ ते मार्च २००८ दरम्यान दिली. या कंत्राटदारांची नोंदणी आणि जमा केलेले बँक हमी पत्रे खोटी होती. त्या कंत्राटदारांच्या निविदा रद्द करण्यात आल्या आणि त्यांच्या विरुद्ध एफ.आय.आर. दाखल करण्यात आला असून कंत्राटदारांच्या सुरक्षा ठेवीतून रु. १.२१ कोटी एवढी वसुली करण्यात आली. परंतु उर्वरित रु. १.५७ कोटी वसुली अजूनही बाकी आहे.

यासंदर्भात रायगडच्या माणगांव ते वेलांस्ते रस्ता (जि.रायगड) संदर्भात एकूण रु.१५,१५,०००/- रुपयांची वसुली झालेली आहे व या कंत्राटदारांची काही कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागांतर्गत सुरु असून त्यांचेकडून वसुली करून घेणेबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभागासोबत पत्रव्यवहार सुरु असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

विविध अग्रिमांच्या बाबतीत कंत्राटदारांनी प्रस्तुत केलेले बँकेचे हमीपत्र सत्यापनात व्यपगत झालेले किंवा असलेले आढळून आले. कंत्राटदारांनासुद्धा खोटा नोंदणीवर (रजिस्ट्रेशन) काम बहाल करण्यात आले. दोषदायित्व कालावधीत विशेष दुरुस्ती कार्य वेगवेगळ्या कंत्राटदारांकडून करण्यात आले. कामांच्या कार्यान्वयात उशिर केल्यामुळे झालेले परिसमापित नुकसान (Liquidated damages) कंत्राटदारांकडून वसूल करण्यात आले नाही असा मुळ आक्षेप सदरहू परिच्छेदान्वये घेण्यात आला आहे.

महालेखाकारांनी सदरहू परिच्छेदांतर्गत नोंदविलेले आक्षेप हे अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे असून शासनाच्या संपूर्ण प्रशासकीय कार्यपध्दतीवर प्रश्नचिन्ह निर्माण करणारे आहे. विभाग जर कंत्राटदारास बँक गॅरंटीवर अवलंबून अॅडव्हान्स देत असेल तर त्याच्या बँक गॅरंटीवर लक्ष ठेवणे ही जबाबदारी विभागाची आहे. संबंधित ठेकेदाराने काम थांबविले तर कार्यकारी अभियंता यांनी ती बँक गॅरंटी व्यपगत होण्याच्या कालावधीवर लक्ष ठेवणे आवश्यक होते. ३० लाख रुपयांचे काम ठेकेदाराने केले नाही तर संबंधित अधिका-यांनी बँक गॅरंटीवर लक्ष ठेवून नियमानुसार बँक गॅरंटीचे रोखीकरणासंबंधीची योग्य ती कारवाई योग्य त्या वेळेमध्ये करणे अपेक्षित होते. संबंधित विभागाने या संदर्भात वेळावेळी योग्य त्या पध्दतीने पाठपुरावा करणे आवश्यक होते. बँक गॅरंटी व्यपगत होऊ देणे यामध्ये अपेक्षित नव्हते. सदरहू प्रकरणी कंत्राटदारांनी खोटी बँक हमी पत्रे सादर करणे, कंत्राटदाराची नोंदणी खोटी असणे, बँक गॅरंटी व्यपगत होणे, विहित वेळेत त्याचे रोखीकरण न होणे, कंत्राटदाराकडून वसुली व संबंधितांवर कारवाई या सर्व बाबी अतिशय गंभीर स्वरूपाच्या असून या प्रकरणी चौकशी करून माहिती देणेबाबत समितीने विभागाला निर्देशित केले असता समितीला विभागाकडून पुढीलप्रमाणे कळविण्यात आले.

१. रायगड :- माजगांव ते वेळांस्ते रस्ता - मे. चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा. लि. या ठेकेदाराचे इतर विभागांकडे चालू असलेल्या कामांतून अथवा इतर कोणत्याही जमा असलेल्या रकमेमधून वसुली होण्याबाबत कार्यकारी अभियंता, जि. रायगड यांचेमार्फत दि.१९/१०/२०१६ रोजी कळविण्यात आले असून वेळेवेळी पाठपुरावा करण्यात आलेला आहे. तथापि, इतर विभागांकडून सहकार्य न मिळाल्यामुळे सदर प्रकरणी वसुलीसाठी मा.न्यायालयात दावा दाखल करण्याची प्रक्रिया सुरु करण्यात आली असून विधी व न्याय विभागाच्या मान्यतेनंतर दावा दाखल करण्यात येईल.

तसेच कंत्राटदाराच्या मालमत्तेची जप्ती करून वसुली होण्यासाठी जिल्हाधिकारी, रायगड यांचेकडे कार्यकारी अभियंता, जि. रायगड यांचेमार्फत प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला आहे.

मे. चिंतामणी प्रोजेक्ट प्रा. लि. यांना काळ्या यादीत टाकण्याबाबतचा प्रस्ताव मुख्य अभियंता मार्फत सार्वजनिक बांधकाम विभागास सादर करण्यात आलेला आहे.

कार्यकारी अभियंता, जि. रायगड यांनी कंत्राटदाराची विभागाकडे जमा असलेली Deposit रक्कम रु.५.७९ लक्ष जप्त केले असून खात्यातर्गत जमा केली आहे. सदर प्रकरणी संबंधित तत्कालीन कार्यकारी अभियंता यांची विभागीय चौकशी, सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या आदेशान्वये प्रादेशिक विभागीय चौकशी अधिकारी, कोकण विभाग यांचेमार्फत सुरु आहे.

२. रायगड :- खरवली ते निगडे रस्ता - सदर कामापोटी सुसज्जता अग्रिम रु.३२.४९ लाख देण्यात आली होती. सदर कामाच्या १ ते ४ चालू देयक व ५ व्या अंतिम देयकातून सुसज्जता अग्रिम रु.३२.४९ लाख पूर्ण वसूल करण्यात आले आहे. तथापि, वसुलीसाठी झालेल्या विलंबास जबाबदार संबंधित तत्कालीन कार्यकारी अभियंता, प्रभारी कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता व शाखा अभियंता यांची विभागीय चौकशी सुरु करण्याबाबतचा प्रस्ताव ग्रामविकास विभागाकडून सार्वजनिक बांधकाम विभागास सादर करण्यात आलेला आहे.

३. नाशिक :- अधीक्षक अभियंता, नाशिक यांनी सादर केलेल्या अहवालानुसार टप्पा क्र. ४ व ५ मध्ये मे.रेलिफ कन्स्ट्रक्शन, मुंबई यांनी व टप्पा क्र.६ मध्ये मे.सागर कन्स्ट्रक्शन, मुंबई यांनी सादर केलेली बँक गॅरंटी बनावट होती. त्यामुळे भारत को-आप-बँक लि. अंधेरी (पूर्व) शाखा यांचे विरोधात स्थानिक न्यायालयात दावा दाखल करण्यात आला असून मा. मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे न्यायालयात सुनावणी सुरु आहे. तसेच दिनांक ०३.१२.२००९ च्या शासन निर्णयान्वये सदर दोन्ही कंत्राटदारास काळ्या यादीत टाकण्यात आलेले असून सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय यांना कळविण्यात आलेले आहे.

संबंधित प्रकरणी तत्कालीन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा. मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे न्यायालयात सुनावणी सुरु आहे.

विभागाने समितीला सादर केलेल्या आश्वासित माहितीचे अवलोकन केले असता ग्रामविकास विभागाचा निधी मोठा प्रमाणात अशा कंत्राटदारांनी अडवून ठेवलेला असताना विभाग एकीकडे त्या कंत्राटदारांना काळ्या यादीत टाकले असल्याचे समितीसमोर सांगतो. परंतु अन्य विभागांकडून अशा कंत्राटदारांना सर्रास काम देण्यात येते. काळ्या यादीत टाकलेल्या कंत्राटदारांना शासनाच्या कोणत्याही विभागाकडून कामांचे प्रदान करणे कदापि योग्य व समर्थनीय नाही. त्याचप्रमाणे कंत्राटदाराकडून या रकमेची वसुली, महसूली वसुली म्हणून (Revenue Recovery) वसूल करण्याबाबत जिल्हाधिका-यांना कळविण्यात आले असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. या संपूर्ण प्रकरणात कंत्राटदार तर दोषी आहेच परंतु मोठ्या प्रमाणात विभागाच्या अधिका-यांचा हलगर्जीपणा कारणीभूत असून रायगड प्रकरणी बँक गॅरंटी व्यपगत झाल्याबाबत संबंधितांवर कारवाई करण्याबाबतचा प्रस्ताव सादर केल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

तसेच नाशिक प्रकरणी बँक गॅरंटी व्यपगत झाली असून कंत्राटदाराची नोंदणी देखील बोगस असल्याचे आढळून आले. यात रु.१.५७ कोटी अडकून पडलेले असून FIR देखील दाखल करण्यात आलेला आहे व याबाबत प्रकरण न्यायालयात प्रलंबित आहे, ही तर अधिकच गंभीर बाब आहे. कंत्राटदार जर बँक गॅरंटी बोगस अथवा त्याची नोंदणीच खोटी सादर करीत असेल तर हे बघण्याची व तपासण्याची जबाबदारी विभागाची आहे. यासंदर्भात विभागाच्या अधिका-यांवर काय कारवाई करण्यात आली अशी विचारणा समितीने केली असता पहिल्यांदा बँकेने बँक गॅरंटी योग्य असल्याचे सांगितले होते. परंतु नंतर बँकेकडून कळविण्यात आले की, बँक गॅरंटी योग्य नाही. बँकेने खोटी माहिती दिली. त्यामुळे बँकेविरुद्ध सुध्दा एफआयआर दाखल केला आहे. तसेच याबाबत एका कर्मचा-याला बडतर्फ करण्यात आले. सदर प्रकरणी अन्य मोठ्या अधिका-यांवर कोणतीही कारवाई केली नाही याबाबत समितीने विचारणा केली असता याच प्रकरणी श्री.जयवंत प्रल्हादराव देशमुख, शाखा अभियंता यांना कंत्राटदारासोबत संगनमत केल्याचे निदर्शनास आल्याने मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी बडतर्फ केलेले होते. तसेच संबंधित प्रकरणी तत्कालीन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा. मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे न्यायालयात सुनावणी सुरु आहे तसेच संबंधित तत्कालीन उप अभियंता यांची विभागीय चौकशी सुरु असल्याचे समितीला कळविण्यात आले. यावर विभागाने शाखा अभियंता यांना बडतर्फ केले. परंतु कार्यकारी अभियंता यांना बडतर्फ केले नाही. याबाबत समितीने विचारणा केली असता पोलिस चौकशीमध्ये श्री.जे.पी.देशमुख, शाखा अभियंता यांनी संबंधित कंत्राटदार यांचेशी संगनमत करून पत्नीच्या नावे रु.४५ लक्ष चे आर्थिक व्यवहार केल्याचे निदर्शनास आल्याने व त्यांना ४८ तासापेक्षा जास्त कालावधीची अटक झाल्याने त्यांना निलंबित करण्यात आलेले होते. त्यानंतर विभागीय चौकशी करून त्यांचेविरुद्ध आरोप सिध्द झाल्याने त्यांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी,

जि.प.नाशिक यांच्या दि.१४.०९.२०१२ च्या आदेशान्वये बडतर्फ करण्यात आले. त्यानंतर श्री.जे.पी.देशमुख, शाखा अभियंता यांनी अप्पर आयुक्त, विभागीय आयुक्त कार्यालय, नाशिक यांचेकडे अपिल दाखल करून महाराष्ट्र जिल्हा परिषद, जिल्हा सेवा (शिस्त व अपिल) नियम १९६४ चे नियम १४ नुसार दि.०७.०५.२०१३ चे आदेशान्वये अपिलार्थी यांचे दोन वार्षिक वेतनवाढ तीन वर्षासाठी पुढील वेतन वाढीवर परिणाम न होता बंद करणेत येऊन पुनर्स्थापित करण्यात आलेले आहे. तसेच संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी बनावट नोंदणी प्रमाणपत्र व बँक गॅरंटीबाबत सर्वस्वी जबाबदारी ही कंत्राटदाराची असल्याकारणाने त्यांना बडतर्फ करण्यात आलेले नाही. तथापि, संबंधित प्रकरणी तत्कालिन सर्व कार्यकारी अभियंत्यांवर गुन्हा दाखल करण्यात आलेला असून मा.मुख्य न्यायदंडाधिकारी, नाशिक यांचे न्यायालयात सुनावणी सुरु आहे असे विभागाने समितीला कळविले.

हे संपूर्ण प्रकरण अतिशय गंभीर असून विभागाने एका बाजूला शाखा अभियंत्याला बडतर्फ केले, परंतु तीनही ठिकाणी कार्यकारी अभियंता यांच्याविरुद्ध FIR दाखल केला गेला असूनही त्यांच्यावर निलंबनाची कारवाई करण्यात आली नाही. गुन्हे दाखल झालेल्या अधिका-यांवर निलंबनाची कारवाई का करण्यात आली नाही? विभागाला जर हे अधिकारी निर्दोष वाटत असतील तर त्यांच्यावर गुन्हे का दाखल करण्यात आले? अशी समितीने विचारणा केली असता कंत्राटदाराची नोंदणी व बँक गॅरंटी बोगस होती हे मुख्य आरोप या अधिका-यांवर होते. सन २००९ पूर्वी कंत्राटदाराकडून प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत कामे देताना १०० रुपयाच्या स्टॅम्प पेपरवर लिहून घेण्यात येत असे की, देण्यात आलेली कागदपत्रे खरी असून याची संपूर्ण जबाबदारी कंत्राटदाराची आहे व सदरहू प्रकरणी देखील अशाप्रकारे स्टॅम्प पेपरवर लिहून घेण्यात आले असल्याचे निदर्शनास आले. त्यामुळे त्यावेळी विभागाकडून या बाबीची खातरजमा वा पडताळणी केली गेली नाही असे समितीसमोर सांगण्यात आले. परंतु हे प्रकरण घडल्यानंतर ग्रामविकास विभागाने परिपत्रक काढून भविष्यात कंत्राटदाराची नोंदणी वा बँक गॅरंटी याची खातरजमा निविदेच्या वेळीच करून नंतरच कार्यादेश देण्याबाबत कळविण्यात आले असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी बनावट नोंदणी प्रमाणपत्र आणि बँक गॅरंटीबाबत सर्वस्वी जबाबदारी कंत्राटदाराची असल्यामुळे त्यांना बडतर्फ करण्यात आले नसल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर समितीने नापसंती व्यक्त करून जर कंत्राटदाराने शपथपत्रावर सादर केलेली कागदपत्रे खरी असल्याचे ग्राह्य मानून जर विभाग काम करित असेल तर यात विभागाच्या अधिका-यांची काहीच जबाबदारी नाही काय ? व असे असेल तर हा ग्रामविकास विभागच कशाला पाहिजे, कंत्राटदारांच्या विश्वासावरच व अंडरटेकींगवरच हे सर्व सुरु ठेवावे असेही समितीने विदित केले. विभागाचे प्रशासकीय प्रमुख म्हणून सचिव या बाबींचे समर्थन समितीसमोर करित आहेत काय ? व असे असेल तर कार्यकारी अभियंता व इतर अभियंत्यांची या प्रकरणी काय जबाबदारी होती हे देखील समितीसमोर स्पष्ट करावे. ज्याअर्थी प्रथमदर्शनी विभाग अधिका-यांवर गुन्हा दाखल करतो व कंत्राटदाराबरोबर अधिका-यांना सहआरोपी करतो व दुसरीकडे अशा अधिका-यांवर केवळ विभागीय चौकशी सुरु करणे ही बाब विभागांतर्गत कार्यपध्दतीबाबत प्रश्नचिन्ह व शंका निर्माण करणारी आहे. कागदपत्रांची सत्यता कंत्राटदाराने स्वतः स्टॅम्प पेपरवर लिहून घ्यायची आहे व तसे त्यांनी लिहून दिल्यामुळे याबाबी विभागाच्या अधिका-यांनी काहीच तपासल्या नाहीत. त्यामुळे त्या अधिका-यांचे म्हणणे केवळ ग्राह्य धरले व त्यांना समज देण्यात आली की, यापुढे असे करू नये. एवढ्या मोठ्या व गंभीर प्रकरणांमध्ये अशाप्रकारे अधिका-यांना सहज सोडून देण्यात येत असेल तर विभागीय सचिवांची प्रशासनावर व विभागावर कोणतीही पकड राहणार नाही व विभागाची ही कृती शासकीय स्तरावरून अत्यंत चूकीचा संदेश देणारी ठरेल. बँकेने या प्रकरणी नोंदणी खोटी आहे व बँक गॅरंटी खरी आहे असे विभागाला लिहून दिले व त्यानंतर पुन्हा २ महिन्यांनी ती खोटी असल्याचे कळविले. त्यामुळे विभागाने त्या बँकेविरुद्ध देखील दावा दाखल केला असल्याचे समितीसमोर सांगितले. सदर प्रकरणी गुन्हे दाखल झालेले असून आता न्यायालयात हे संपूर्ण प्रकरण प्रलंबित असल्याचे सांगितले.

शिफारस :

१.१९२ (१) सदरहू परिच्छेदांतर्गत महालेखाकारांनी नोंदविलेले आक्षेप अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे आहे. रायगड जिल्ह्यामधील (पॅकेज क्र. 2438)-माजगाव ते वेलस्ते रस्ता कामांत, कंत्राटदाराला रु. ३० लाख सुसज्जता अग्रिम बँक हमीवर देण्यात आला, जो सहा महिन्यांच्या आत वसूल करावयास पाहिजे होता. जुलै २००९ मध्ये कार्यादेश निर्गमित करण्यात आला आणि हे काम १२ महिन्यांच्या आत पूर्ण करावयाचे होते. कंत्राटदाराने फक्त रु. २९.८८ लाखाचे काम केले (निविदा किंमत रु. २.०४ कोटी च्या बदली) आणि पुढे काम थांबविले. विभागाने कंत्राटदाराकडून फक्त रु. १४.४५ लाख वसूल केले व उरलेली रक्कम रु.१५.५५ लाख वसूल केली नाही कारण सुसज्जता अग्रिमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती.

रायगड जिल्ह्यामधील पॅकेज क्रमांक MH-2431 खानोली-निगडे (महाड) मध्ये कंत्राटदाराला आठ कामासाठी रु.३४ लाख बँक हमीच्या बदल्यात सुसज्जता अग्रिम रु. ३२.४९ लाख देण्यात आला होता. कंत्राटदाराकडून रु. १९.९४ लाख वसूल करण्यात आले व उर्वरित रक्कम रु. १२.५५ लाख वसूल करू शकले नाही कारण सुसज्जता अग्रिमासाठी कंत्राटदाराने दिलेली बँकेची हमी व्यपगत झाली होती.

नाशिक PIU ने दोन कंत्राटदारांना सात कामे मार्च २००५ ते मार्च २००८ दरम्यान दिली. या कंत्राटदारांची नोंदणी आणि जमा केलेले बँक हमी पत्रे खोटी होती. त्या कंत्राटदारांच्या निविदा रद्द करण्यात आल्या आणि त्यांच्या विरुद्ध एफ.आय.आर. दाखल करण्यात आला असून कंत्राटदारांच्या सुरक्षा ठेवीतून रु. १.२१ कोटी एवढी वसुली करण्यात आली. परंतु उर्वरित रु. १.५७ कोटी वसुली अजूनही बाकी आहे. यातील रायगडच्या प्रकरणी रु. १५,५५,०००/- एवढी वसुली झाल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच रायगड जिल्ह्यातील खानोली-निगडे (महाड) मध्ये कंत्राटदाराकडून वसूल करावयाची उर्वरित रु. १२०.५५ लक्ष इतकी रक्कम वसूल झाल्याचे समितीला लेखी स्वरूपात कळविण्यात आले. कंत्राटदारास बँक हमीवर सुसज्जता अग्रिम देणे, परंतु विभागाच्या अधिका-यांनी ती बँक हमी नुतनीकरण न करता ती व्यपगत होऊ देणे. तसेच कंत्राटदाराने नोंदणी व बँक हमी खोटी व बनावट सादर केली असतानाही केवळ कंत्राटदाराने कागदपत्रांच्या सत्यतेबाबत undertaking दिल्यामुळे विभागाने या बाबींची कोणतीही शहानिशा न करणे ही बाब तर अनाकलनीयच आहे. केवळ कंत्राटदाराच्या undertaking वर जर विभाग चालणार असेल तर विभागाची व अधिकारी/कर्मचा-यांची आवश्यकताच नाही. वास्तविकतः महालेखाकारांनी हे आक्षेप सन २०११-१२ मध्ये नोंदविलेले असताना विभागाने या प्रकरणी दोषी अधिका-यांवर कोणतीही गंभीर स्वरूपाची कारवाई केली नाही. रायगड प्रकरणी केवळ शाखा अभियंत्याला बडतर्फ केले. परंतु त्यांना देखील नंतर पुर्नस्थापित करण्यात आले. विभागाने वास्तविकतः महालेखाकारांनी हे आक्षेप नोंदविल्यानंतर सर्व संबंधितांना तात्काळ निलंबित करून या प्रकरणाची चौकशी करणे आवश्यक होते. विभागाने नंतर त्या कंत्राटदारावर FIR दाखल केलेला असून या अधिका-यांना त्यात सहआरोपी केले आहे. परंतु त्या अधिका-यांना सेवेतून निलंबित करण्यात आले नाही. तर केवळ विभागीय चौकशी सुरू केली, जर विभागाला हे अधिकारी दोषी वाटत नसतील तर त्यांचेविरुद्ध FIR का नोंदविण्यात आला. यासंदर्भातील काही प्रकरणे आता न्यायालयात प्रलंबित आहेत. परंतु न्यायालयात प्रलंबित प्रकरणांचा निर्णयाच्या अधिन राहून व प्रलंबित प्रकरणास कोणतीही बाधा न पोहोचता या सर्व संबंधित अधिका-यांना विभागाने निलंबित करावे अशी समितीची शिफारस आहे.

१.१९३ (२) कंत्राटदाराकडून सर्व वसुलपात्र रक्कम तात्काळ वसूल करण्यात यावी व ही रक्कम वसूल न झाल्यास महसूली वसुली (Revenue Recovery) म्हणून तात्काळ वसुलीची कार्यवाही करावी. तसेच या कंत्राटदाराला विभागाने काळ्या यादीत टाकलेले आहे. परंतु अन्य विभागात हे कंत्राटदार कार्यरत असल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले. अतः शासनाने या कंत्राटदार कंपनीला त्यांच्या संचालकांसह काळ्या यादीत टाकावे व शासनस्तरावरील कोणत्याही विभागाकडून त्यांना कामाचे प्रदान होऊ नये व त्यांना काळ्या यादीत टाकल्याची माहिती शासनाच्या संकेतस्थळावर देखील टाकण्यात यावी. तसेच प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या संकेतस्थळावर देखील या कंत्राटदार कंपनी व संचालकांना काळ्या यादीत टाकण्यात यावे व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.१९४ (३) या परिच्छेदांतर्गत महालेखापरिक्षकांनी नोंदविलेले आक्षेप हे गंभीर स्वरूपाचे असून शासनाच्या या एकंदरीत कार्यपध्दतीबाबत समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करीत आहे. शासनाने न्यायालयात प्रलंबित प्रकरण गुणवत्तेवर व गांभीर्याने हाताळावे व संबंधितांना शिक्षा होईल व शासनाच्या कार्यपध्दतीबाबत योग्य संदेश सर्वसामान्य जनतेमध्ये जाईल अशादृष्टीने हे प्रकरण हाताळावे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.१(ब) : “ कामगार कल्याण उपकराची वसूली न करणे ”

अभिप्राय :

१.१९५ महाराष्ट्र शासनाच्या २१ एप्रिल २००८ च्या परिपत्रकानुसार, दिनांक १ जानेवारी २००८ पासून इमारत बांधकाम आणि इतर कामांच्या एकूण किंमतीच्या १ टक्क्याप्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदाराच्या देयकातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संगठन, मुंबईच्या खात्यात ताबडतोब जमा करावयाची होती. गोंदिया, नांदेड आणि नाशिक PIU च्या दस्ताऐवजांच्या पडताळणी दरम्यान हे लक्षात आले की, वर्ष २०११-१२ च्या कामापोटी केलेल्या

प्रदानातून, रु.३०.१६ लक्षाची कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदारांच्या देयकातून करण्यात आली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहे.

याबाबत समितीने साक्षीदरम्यान विचारणा केली असता नांदेडबाबत महाराष्ट्र शासनाच्या दि.२१.०४.२००८च्या परिपत्रकानुसार दि.०१.०१.२००८ पासून इमारत बांधकाम व इतर कामाच्या एकूण किंमतीच्या १ टक्के प्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदारांच्या देयकातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संघटन, मुंबईच्या खात्यात ताबडतोब जमा करावयाची होती. कामगार कल्याणच्या उपकराचा शासन निर्णय दि.१७ जून,२०१० ला निघालेला असून या शासन निर्णयानुसार कामगार कल्याण उपकराची वसुली दि.१ जुलै,२०१० रोजी व त्यानंतर झालेल्या कराराच्या कामांना लागू करावयाची होती. तथापि याबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय झाल्यामुळे दि. १७.०६.२०१० रोजी चालू असणा-या सर्व करारामधून वसुली करण्याचे ठरले व त्याअनुषंगाने एकूण रु.११,२५,३१४/- ची वसुली करणे आवश्यक होते. त्यापैकी रु.२,१८,६००/- वसुली झाली असून उर्वरित रु.९,०६,७१४/- पुढील १५ दिवसात वसूल करून कळविण्यात येईल. तसेच गोंदिया संदर्भात केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार जानेवारी, २००८ पासून जरी कामगार कल्याण उपकर लागू करण्याची अट निर्गमित झाली असली तरी शासन निर्णय दि. १६.०६.२०१० चे परिच्छेद ५ नुसार दि.०१.०७.२०१० पासून कामगार कल्याण उपकराची वसुली करण्याबाबत सुचना निर्गमित झालेल्या आहेत व त्या अनुषंगाने दि.१७.०६.२०१० नंतरच्या करारनाम्यात सदर कामगार कल्याण उपकर वसूल करण्यात आलेला आहे. ज्या निविदा दि.०१.०७.२०१० पूर्वी झालेल्या आहेत त्यांच्या करारनाम्यातून उपकर वसुली करण्यात आलेली नाही. असे विभागाकडून कळविण्यात आले. मात्र ही वसुली दि.१ जानेवारी,२००८ पासून करणे आवश्यक असल्याचे महालेखाकारांचे म्हणणे आहे. परंतु सुप्रीम कोर्टाचे जे आदेश आलेले आहेत त्यानुसार दि.१७ जून,२०१० रोजी सुरु असणा-या सर्व करारामधून वसुली करण्याचे ठरल्यामुळे नांदेड संदर्भात एकूण रु.११,२५,३१४/- एवढी वसुली करणे आवश्यक होते. त्यापैकी रु.२,१८,६००/- वसुली झालेली असून उर्वरित रु.९,०६,७१४/- इतकी रक्कम पुढील १५ दिवसांत वसूल करण्यात येईल असे विभागाने समितीसमोर सांगितले.

नाशिक संदर्भात सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षात पारित करण्यात आलेल्या देयकातून रक्कम रु.१६.३१ लाख उपकर वसुलीची कार्यवाही या कार्यालयामार्फत सुरु करण्यात आलेली असल्याचे विभागाने त्यांचे लेखी उत्तरात नमूद केले आहे.

तसेच गोंदिया संदर्भात एकूण रु.२५,८५,०००/- वसुली करावयाची होती त्यापैकी रु.२३,००,०००/- वसुली झालेली असून रु.२,८५,०००/- वसुलीची अडचण आहे. कारण या सर्व निविदा जुन्या असल्यामुळे त्यात तरतूद नव्हती. तरीही याबाबत पुन्हा पडताळणी करण्यात येईल व १५ दिवसात ही वसुली करण्यात येईल असे समितीसमोर सांगण्यात आले.

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत (PMGSY) वसुलीची जबाबदारी ही अकारुटंट व कार्यकारी अभियंता यांची असते. त्यांनी ही वसुली नियमानुसार विहित वेळेत न करण्याबाबत त्यांचेविरुद्ध काय कारवाई करण्यात आली, अशी समितीने विचारणा केली असता वसुलीच्या विलंबाबाबत त्यांचेकडून विचारणा करण्यात येईल. अद्याप त्यांच्यावर कोणतीही कारवाई करण्यात आली नसून आवश्यक ती कारवाई करण्यात येईल असे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

१.१९६ विभागाने या परिच्छेदांतर्गत उपकरासंदर्भात वसुलीपात्र ठरणा-या रक्कमेबाबत पुन्हा एकदा पुनर्तपासणी करून शासन निर्णय व मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाच्या अनुषंगाने वसुलीपात्र रकमेची निश्चित करावी व त्याअनुषंगाने तात्काळ उर्वरित वसुली करण्यात यावी. तसेच सदरहु वसुली विहित वेळेत न करण्याबाबत संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून आवश्यक ती कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.१(क) “कंत्राटदारांकडून स्वामित्वधनाची कमी वसुली अथवा वसुली न करणे ”

अभिप्राय :

१.१९७ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) संबंधात कंत्राटाच्या विशेष अटी नुसार सर्व कर, उपकर, सरकारी देय, राज्याच्या गौण खनिज अधिनियम अंतर्गत बांधकाम साहित्य उत्खननाकरीता स्वामित्वधन हे सरकारला देय म्हणून दरसूचीमध्ये अंतर्भूत केलेले असतात. ही देणी कंत्राटदाराने भरली नसल्यास कंत्राटदाराच्या बिलातून कापावयाचे असतात.

अहमदनगर PIU च्या अभिलेखांच्या तपासणी करताना असे आढळून आले की, या तीन कामांमध्ये स्वामित्वधनाची किंमत रु. ५० प्रति ब्रास (रु.१७.६७ प्रति घ. मी.) अनुसूची मध्ये अंतर्भूत होती. तसेच, कंत्राटाच्या अनुसूची “ ब ” मध्ये स्वामित्वधनाची बाब ३५.३४ प्रति घ. मी. करीता समाविष्ट करण्यात आली होती. त्यानंतर ती कंत्राटाच्या बिलातून वसुली करावयास हवी होती. त्यामुळे कामावर स्वामित्वधनासाठी रु. ५३.०१ प्रति घ. मी. चा भार देण्यात आला होता. पण स्वामित्वधनाची वसुली रु. ५३.०१ प्रति घ. मी. ऐवजी रु.३५.३४ प्रति घ. मी. ने करण्यात आली, ज्यामुळे कंत्राटदाराकडून रु.११.६८ लाखांची कमी वसुली करण्यात आली. तसेच गोंदिया, नागपूर आणि नांदेड PIUs मध्ये ५२ कामामधील वेगळ्या ठिकाणावरून आणलेल्या साहित्याने भरावयाच्या कामात रु. ६४.५९ लाखांच्या स्वामित्वधनाची कंत्राटदाराकडून वसुली केली नाही.

PIU अहमदनगर मधील स्वामित्वधनाची कमी वसुली झाली नाही कारण साहित्यावर स्वामित्वधन लागू होत नाही, पण बाहेरून आणलेल्या साहित्यांनी बांधलेल्या भरावकामात रु.३५.३४ प्रति घ. मी. स्वामित्वधन अंतर्भूत आहे. हे रु. १७.६७ प्रति घ. मी. साहित्याच्या मुळ दरातून वगळून होते. तसेच इतर ३ PIUs मध्ये शासनाने असे म्हटले की, स्वामित्वधन अंतर्भूत केले नाही कारण, रस्ता लगतच्या गटाराच्या खोदकामातील साहित्याचा वापर केला आहे असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की आता रॉयल्टीची संपुर्ण वसुली झालेली आहे. यावर समितीने आक्षेप नोंदवित विभागाने त्यांचे लेखी उत्तरात वसुलीची गरजच नाही असे नमूद केले आहे व आता समितीच्या साक्षीदरम्यान वसुली झाल्याचे सांगण्यात येत आहे. विभागाने रॉयल्टीची पुन्हा पडताळणी केली असता रॉयल्टीची वसुली कमी झालेली असून त्याची वसुली करण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

राज्याच्या गौण खनिज अधिनियमांतर्गत बांधकाम साहित्य उत्खननाकरीता स्वामित्वधन हे सरकारला देय म्हणून दर सूचीमध्ये अंतर्भूत केलेले असते. ही देणी जर कंत्राटदाराने भरलेली नाहीत असे आढळून आले तर सदर देणी कंत्राटदाराचे देयकातून कपात करावयाची असतात. अशी तरतूद असूनही ब-याच ठिकाणी स्वामित्वधनाची कमी वसुली करण्यात आली अथवा वसुली करण्यात आली नाही.

शिफारस :

१.१९८ सदरहु परिच्छेदात महालेखाकारांनी कंत्राटदारांकडून स्वामित्वधनाची कमी वसुली अथवा वसुली न करणे असे आक्षेप घेतलेले आहेत. या आक्षेपाच्या अनुषंगाने विभागाने दिलेल्या लेखी उत्तरात वसुलीचा प्रश्न उद्भवत नाही असे समितीला कळविले. परंतु समितीच्या साक्षीअगोदर विभागाने यासंदर्भात पुनर्पडताळणी केली असता स्वामित्वधनाची वसुली कमी झाल्याचे विभागाच्या निदर्शनास आले व त्याअनुषंगाने वसुली करण्यात आली. याचा अर्थ समितीची साक्ष लागली नसती तर विभागाने या रकमेची वसुली केलीच नसती. समिती याबाबत तीव्र नापसंती व्यक्त करते. विभागाने त्यांना प्राप्त होणा-या महसुलाबाबत सजग व जागरूक असले पाहिजे. अतः विभागाने यासंदर्भात दोषींवर कारवाई करावी व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी. तसेच विभागीय सचिवांनी महालेखापाल कार्यालयासोबत समन्वय साधून आकारण्यात आलेली स्वामित्वधनाची रक्कम व वसुली यासंदर्भात ताळमेळ जुळवून घ्यावा. तसेच विभागाने कंत्राटदाराकडून करावयाची सर्व वसुली तत्परतेने होईल याची खात्री करावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.१(ड) : “ दोष दायित्व कालावधीत अन्य कंत्राटदारांकडून केलेल्या दुरुस्तीच्या कामाचे कार्यान्वयन ”

अभिप्राय :

१.१९९ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद १७.२ प्रमाणे या योजने अंतर्गत बांधण्यात येणा-या सर्व रस्त्यांचे कंत्राट पाच वर्षांच्या देखरेखीसह (दोष दायित्व कालावधी) कंत्राटदारासोबत करारनामे करावीत. दोष दायित्व कालावधीच्या दरम्यान PIU नाशिक मध्ये विशेष दुरुस्तीची रु. ६५ लक्ष किंमतीची दोन कामे मुळ कंत्राटदाराऐवजी अन्य कंत्राटदारामार्फत करण्यात आली असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

यासंदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, दोष दायित्व कालावधीत कंत्राटदाराने कामे केलेले नाही, त्यामुळे कंत्राटदाराकडून रु.१५.७८ लाख वसुल केले आहेत यात दुरुस्तीच्या कामासाठी फक्त रु.५ लाख खर्च झाले होते. परंतु दंड म्हणून कंत्राटदाराकडून रु.१५.७८ लाख कंत्राटदाराच्या सुरक्षा ठेवीतून वसुल केले आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीला सांगितले. परंतु या कामाला

एकुण रु.६५ लाख खर्च झाल्याचे महालेखाकारांच्या आक्षेपात असून उर्वरित रकमेचे काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता कंत्राटदाराने शेवटच्या वर्षी खडे भरणे, साईड पट्ट्या भरणे तसेच गवत काढणे ही कामे करणे अत्यावश्यक होते. परंतु कंत्राटदाराने ती कामे केली नाहीत म्हणून रु.१५.७८ लाख वसूल केले आहेत. रस्त्याच्या स्ट्रेटनिंगचे काम दोष दायित्वाच्या कालावधीमध्ये नसते तर केवळ खडे बुजविण्याचे काम करायचे असते व ती वसुली करण्यात आली आहे. व स्ट्रेटनिंगच्या कामाचा त्या कंत्राटदाराशी काहीही संबंध नाही.

तसेच एमडीआर ६४ ते बरडपाडा खरवळ वेळुंज रस्त्यासंदर्भात पावसाळ्यात रस्त्याचे काही पॅचेस वाहून गेले. दोष दायित्व कालावधीत कंत्राटदाराने फक्त नियमित मेन्टेनन्सची कामे करायची होती. परंतु तेथे विभागाला तुकडा तुकडात ५२ मीटर्सची रिटेनिंग वॉल बांधावी लागली जे कंत्राटदाराचे काम नव्हते. त्यामुळे हा खर्च विभागाकडून केला गेला. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत (PMGSY) केंद्र शासनाच्या निधीतून रस्ता बांधल्यावर तो वाहून गेला याचा अर्थ रस्ता तयार करण्यापूर्वी याचे अंदाजपत्रक व नियोजन करण्यात विभागाची चूक झालेली आहे. रस्ता मंजूर झाल्यानंतर तेथे किती ड्रेनेज, पूल असले पाहिजे याचे नियोजन करण्यात आले नव्हते अशी समितीने विचारणा केली असता अतिवृष्टी झाली त्याअगोदर तेथे ड्रेनेज बांधण्याची आवश्यकता होती परंतु तसे घडले नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर मान्य केले. वास्तविकतः दोषी दायित्वाबाबत प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत (PMGSY) ५ वर्षांपर्यंत कंत्राटदाराची जबाबदारी असते. केंद्र शासन त्यासाठी निधी देत असल्यामुळे तेथील पाईप मोकळे ठेवण्याची जबाबदारी कंत्राटदाराची असते अशी विचारणा समितीने केली असता दोष दायित्वासंबंधी रक्कम वसूल करण्याबाबत कंत्राटदाराचा काहीही संबंध नाही. रस्ता सुस्थितीत ठेवण्याची जबाबदारी कंत्राटदार व विभाग या दोघांचीही असते. तरीही विभागाद्वारे याबाबत भविष्यात दक्षता घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर सांगितले. तसेच त्याठिकाणी डांबरी रस्ता वाहून गेलेला नसून त्याचे साईड शोल्डर कट झाले त्याकरिता तेथे ५२ मीटर्सची रीटेनिंग वॉल बांधण्यात आली असून त्यासाठीचा रु.८० लाख खर्च डीएलटी कालावधीत कार्यरत असलेल्या कंत्राटदारानेच केलेला असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

१.२०० प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत (PMGSY) बांधण्यात येणा-या सर्व रस्त्यांचे कंत्राट ५ वर्षांच्या देखरेखीसह (दोष दायित्व कालावधी) कंत्राटदारासोबत करावीत अशी तरतूद असतानाही दोष दायित्व कालावधीच्या दरम्यान ही कामे अन्य कंत्राटदाराकडून करून घेण्याचे कोणतेही कारण नव्हते. विभागाने शासनाचे हित जपले पाहिजे. तसेच प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत रस्त्यांची देखभाल व दुरुस्तीच्या जबाबदारी संदर्भात अधिक स्पष्टता ठेवावी व रस्त्याचा दर्जा व आयुष्यमान सुधारण्यासाठी आवश्यक ती उपाययोजना करावी. तसेच दोष दायित्व कालावधीमध्ये मुळ कंत्राटदाराने जर देखभाल दुरुस्तीचे काम केले नाही तर आणि असे काम मुळ कंत्राटदाराऐवजी अन्य कंत्राटदाराकडून करून घेतले तर ही रक्कम मुळ कंत्राटदाराच्या सुरक्षा ठेवीतून वसूल करण्यात यावी व कोणत्याही परिस्थितीत प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत मार्गदर्शक सूचनांचे पालन करावे व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.२(अ) : “कंत्राटदारांना गैरवाजवी फायदा-निर्धारित नुकसान भरपाईची कमी आकारणी ”

अभिप्राय :-

१.२०१ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) नियमावलीतील परिच्छेद १३.१ नुसार कंत्राटदाराने, कंत्राटात दिलेल्या वेळापत्रकाप्रमाणे काम करायला हवे. कंत्राटाच्या सामान्य अटीच्या कलम ४४ नुसार प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) कामाच्या वेळापत्रकाप्रमाणे कंत्राटदाराने कामाची प्रगती चालू ठेवली नाही तर निर्धारित नुकसान भरपाई आकारणे आवश्यक आहे. ११ पैकी दोन PIUs च्या अभिलेखांच्या चाचणी तपासणीत असे निदर्शनास आले की, कामात विलंब झाल्यामुळे कंत्राटदाराकडून आकारावयाची निर्धारित नुकसानभरपाई रु.१०.१० कोटी ऐवजी रु.१.२१ कोटी आकारण्यात आली होती. त्यामुळे रु.८.८९ कोटीची कमी आकारणी झाली असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात साक्षीदरम्यान समितीने ५ वर्षांच्या देखभाल दुरुस्तीच्या करारामध्ये कंत्राटदारावर कोणकोणती दायित्व असतात अशी विचारणा केली असता नियमित देखभाल दुरुस्तीसह अन्य १३ बाबी समितीसमोर सांगितल्या व रस्ता खराब झाल्यास पुन्हा त्याचे स्ट्रेटनिंग करायचे झाल्यास ते कंत्राटदाराने स्वतःच्या खर्चाने करायचे असते. परंतु विभागाचे याकडे दुर्लक्ष होत असून विभाग तशाप्रकारची कार्यवाही करीत नाही व त्यामुळेच असे आक्षेप महालेखाकारांकडून नोंदविण्यात येतात. कोणताही कंत्राटदार देखभाल दुरुस्तीच्या या अटीचे पालन करीत नाही. कंत्राटदाराकडून देखभाल दुरुस्तीच्या अटीची काटेकोरपणे

अंमलबजावणी करून घेण्याची जबाबदारी पूर्णतः विभागाची आहे. केंद्र शासनाकडून ही पाहणी केली जाते व सदर पाहणी बंधनकारक असून त्याशिवाय कंत्राटदारास देयकाची रक्कम प्रदान केली जात नाही. तरीही मेन्टेनन्समध्ये थोडी सुधारणा करण्याची आवश्यकता असून त्याअनुषंगाने विभागाकडून कारवाई करण्यात येत असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. त्याचप्रमाणे गौण खनिज व वाळू उपशाकरिता महसूल विभागाने उशीरा परवानगी दिली, या विभागाच्या उत्तराशी समिती सहमत नाही. कंत्राटदाराला काम करताना येणा-या अडचणींची जबाबदारी विभागाने घेण्याची आवश्यकता नाही. ज्याप्रमाणे कंत्राटदाराला कामामध्ये फायदा झाल्यास तो विभागाकडून कामाचा निधी कमी घेत नाही त्याचप्रमाणे काम न होऊ शकल्यास त्याची जबाबदारी विभागाने घेण्याची निश्चितच आवश्यकता नाही. सदरहु परिच्छेदात कंत्राटदाराने वेळापत्रकाप्रमाणे काम न केल्यास अथवा कामाची प्रगती चालू न ठेवल्यास आकारावयाच्या नुकसान भरपाई संदर्भात विभाग व महालेखाकार यांच्यात तफावत दिसून येते. यामध्ये विभागाचे म्हणणे आहे की, एका पॅकेजमध्ये विविध कामे एकत्र केली होती व ते २-३ ब्लॉकमध्ये विखुरलेले असतात. त्यामुळे लेखापरिक्षण संपुर्ण पॅकेजवर सरसकट एक टक्के लागू करू शकत नाही. परंतु महालेखाकार यासंदर्भात शासनाच्या या भूमिकेशी सहमत नसून लेखापरिक्षेद्वारा काढलेले निर्धारित नुकसान भरपाईचे मुल्य प्रत्येक कामावर झालेल्या विलंबावर आकारले जाते व त्या आकारणीसाठी संपुर्ण पॅकेजचा विचार करणे आवश्यक होते. परंतु तसे करण्यात आले नाही असे महालेखाकारांचे म्हणणे आहे. या प्रकरणी कार्यादेश व निविदा एकच असल्यामुळे महालेखाकारांनी काढलेला मुद्दा बरोबर आहे असे समितीला वाटते. यावर विभागाने सांगितले की, एकूण चार कामे असल्यास व त्यातील चौथ्या कामास उशीर झाल्यास व त्यात कंत्राटदाराचा दोष नसल्यास विभागाकडून मुदतवाढ देण्यात येते. सन २०१४-१५ आणि २०१५-१६ मध्ये विभागाला कमी निधी प्राप्त झाला. कंत्राटदाराला रकमेच प्रदान कमी होत नाही परंतु कंत्राटदाराने त्यांना देय असलेल्या प्रदानांमुळे जर ते उर्वरित कामे करीत नसतील तर याबाबतची जबाबदारी कंत्राटदार घेणार नाही यावर समितीने अशी विचारणा केली की, कंत्राटदाराने ३० टक्के खर्च होईपर्यंत देयकाची कोणतीही अडचण सांगता कामा नये असे निविदेत नमूद असताना विभागाची ही भूमिका योग्य नाही. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजने अंतर्गत (PMGSY) केंद्र शासनाने दोन वर्षे निधी उपलब्ध करून दिला नाही त्यामुळे कित्येक कंत्राटदारांची देयके मोठ्या प्रमाणात थकली. यामुळेच या कामांच्या बाबतीत आता प्रश्न निर्माण झाले. आता केंद्र शासनाकडून पूर्ण निधी प्राप्त झालेला आहे. ठेकेदारांना देयके अदा करून सुध्दा त्यांनी कामे बंद ठेवलेली आहेत. यासंदर्भात तपासणी करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले. समितीने निदर्शनास आणून दिलेल्या बाबींसंदर्भात ठेकेदारावर कारवाई करण्यात येईल व सदरहु रस्ता पूर्ण करण्याच्या अनुषंगाने कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागाने समितीला आश्वासित केले व देयके मिळून सुध्दा ठेकेदार काम करण्यास तयार नसतील तर अशा कामांची चौकशी करण्यात येईल. तसेच देयकांअभावी बंद करण्यात आलेली कामे १५ दिवसात सुरु होतील असेही विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले. तसेच या परिच्छेदासंदर्भात किमान १ टक्के दंड लावण्यात येणारा दंड पुरेसा नसून त्याची कमाल मर्यादा १० टक्केपर्यंत होईल अशी तरतूद आहे त्याचे पालन होणे आवश्यक आहे.

शिफारशी :

१.२०२ (१) कंत्राटदारांनी, कंत्राटात दिलेल्या वेळापत्रकाप्रमाणे कामाची प्रगती राखली आहे याची खात्री वेळोवेळी करावी व त्याचे उल्लंघन झाल्यास प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये नमूद तरतूदीच्या आधारे नियमानुसार योग्य ती कारवाई करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२०३ (२) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत ५ वर्षासाठी दोष दायित्वाची (Defect liability) जबाबदारी त्या कंत्राटदाराची असते. या दोष दायित्वामध्ये नेमक्या कोणकोणत्या बाबींचा समावेश असणार व कंत्राटदारांची जबाबदारी निश्चित करताना विभागाने ज्या अटी शर्ती निश्चित केलेल्या आहेत. या सर्व बाबींचा समावेश करून शासनाने एक शासन निर्णय काढावा व राज्यात सर्व संबंधितांना तो कळविण्यात यावा व त्याची पूर्तता व अंमलबजावणी करण्यात यावी आणि त्यानुसार कार्यवाही करून समितीस ३ महिन्यात कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२०४ (३) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना व मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत केलेले सर्व रस्ते तपासले असून त्यातील अटी शर्तीनुसार सर्व कामे झालेली असल्यासंबंधी कार्यकारी अभियंता यांनी दरवर्षी शासनाकडे प्रमाणपत्र सादर करण्यासंबंधी विभागाने परिपत्रक काढावे असे समितीने सुचविले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली व दर पावसाळ्यापूर्वी कार्यकारी अभियंत्यांनी अशाप्रकारे प्रमाणपत्र सादर करण्याबाबत संबंधितांना सूचना दिल्या जातील असे सांगितले. त्यानुसार कार्यवाही करून समितीस ३ महिन्यात कळवावे, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.२(ब) : “विहित मुदतीनंतर संपलेल्या प्रकल्पांच्या किंमतीतील वाढ (Price Escalation)”

अभिप्राय :

१.२०५ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या अंतर्गत (PMGSY) मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद १३.१ प्रमाणे PIU द्वारे कार्यान्वित सर्व प्रकल्प कामे कार्यारंभ आदेशाच्या तारखेपासून पुढे नऊ महिन्यांत पूर्ण करायला हवी होती पण कोणत्याही परिस्थितीत त्यात १२ महिन्या पेक्षा जास्त कालावधी नसावा. (पावसाचा जर कामावर परिणाम झाला किंवा पॅकेज मध्ये एकापेक्षा जास्त रस्त्यांच्या कामांचा समावेश असेल तर) योजने अंतर्गत भाववाढ देण्याबद्दल कोणतीही तरतुद नाही. परंतु महाराष्ट्र शासन २००८ च्या स्वाधिकार निर्णयानुसार (Suo motu Resolution) प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधील (PMGSY) कामासाठी २००८ पासून किंमत वाढ देण्याचे ठरविले, महाराष्ट्र शासनाच्या भाववाढी बद्दलच्या शासन निर्णयातील मुख्य मजकूर आणि शासन निर्णयाचा (GR) परिशिष्ट “अ” मधील तरतुदी विसंगत होत्या. मुख्य मजकुरातील तरतुदीनुसार ज्या कंत्राटदारांनी निविदांमध्ये अंतर्भूत असलेल्या कालावधीत कामे पूर्ण केली होती त्यांना भाववाढ देय होती. परंतु परिशिष्ट “अ” मधील तरतुदीनुसार भाववाढ देण्यासाठी कराराचा कार्य कालावधी कार्यारंभ आदेशापासून ते काम पूर्ण करण्यास दिलेल्या वेळेपर्यंत होता ज्यात दिलेल्या वाढीव मुदतीचा अंतर्भाव होता. जानेवारी २००८ मधील शासन निर्णयातील परिशिष्ट “अ” मधील अटीनुसार वर्ष २००८ पासून महाराष्ट्रातील सर्व प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेमधील (PMGSY) कामांच्या संबंधातील निविदेच्या प्रमाणित दस्ताऐवजात कंत्राटदारांना मुदतवाढ कालावधी मधील भाववाढी बाबत हक्क सांगण्यासाठी एका सक्षम कलमाचा समावेश होता. परंतु जुन २००८ मध्ये शासन निर्णय काढल्यानंतर लगेच मुख्य अभियंता, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना (PMGSY) मंत्रालय यांनी सर्व अधीक्षक अभियंता आणि PIUs यांना एक स्पष्टीकरण निर्गमित केले ज्यात असे स्पष्ट केले की, जे करार निर्धारित वेळेत पूर्ण होतील, त्यांनाच भाववाढ लागू होईल. जरी मुख्य अभियंता यांनी याबाबत स्पष्टीकरण निर्गमित केलेले असले तरी ११ पैकी १० PIU मध्ये केलेल्या नमूना तपासणीत असे आढळले की, ६१ कामांकरीता रु. १७.८४ कोटीची भाववाढ जी कामे वेळेत पूर्ण झाली त्यांना पण लागू करण्यात आली. वर्ष २०१०-११ आणि २०११-१२ च्या MMRDA च्या ताळेबंद पत्रकाच्या लेखा टिप्पणीत आंतरिक लेखापरीक्षकाने नोंदविले की, जरी राज्य शासनाने भाववाढीवर रु. १९६.२५ कोटीचा (सन २००७-०८ पासून २०११-१२ पर्यंत एकत्रित आकडेवारी) खर्च केला असला तरी या रकमेची रस्त्यानुसार वापराबद्दल माहिती उपलब्ध करून देण्यात आली नव्हती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

कंत्राटदारांना कामाच्या वाढीव मुदतीकरिता भाववाढ देण्यात आली (Price Escalation) जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आणि राज्य शासनाच्या निर्णयाच्या विरोधात होते.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी प्राईस एक्सलेशनचा क्लॉज नाही, असे महालेखापालांचे मत आहे असे समितीने निदर्शनास आणले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली व तो क्लॉज नसल्यामुळे पूर्वी विभागाची सर्व कामे मध्येच बंद होत होती. विभागाने २००८ मध्ये असा निर्णय घेतला की, राज्याने स्वतः प्राईस व्हेरिफिकेशन देऊन ही कामे करावीत. हा निर्णय घेतल्यानंतर कामे व्यवस्थित सुरु आहेत. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा प्राईस व्हेरिफिकेशनचा क्लॉज विभागाने लागू केला आहे. मूळ शासन निर्णयामध्ये नमूद केले आहे की, प्राईस व्हेरिफिकेशन विहित कालावधीत करावे आणि परिशिष्टामध्ये विभागाने मात्र सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा आधार घेतला असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विहित कालावधी म्हणजेच अस्तित्वातील कालावधी अधिक वाढीव कालावधी असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

केंद्रात अशा प्रकारची तरतुद नसताना राज्यामध्ये वाढीव किंमत देण्याची तरतुद ठेवण्याची गरज काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, हे दंडाव्यतिरिक्त आहे. दंड असेल तर प्राईस एक्सलेशन मिळणार नाही. सन २००० ते २००८ पर्यंत हा क्लॉज नव्हता. त्यामुळे महाराष्ट्रातील सर्व कामे करण्यासाठी निविदा भरण्यास कोणी तयार नव्हते. अनेक कामे अर्धवट स्थितीत पडली होती. त्यामुळे शासन स्तरावर हा निर्णय घेण्यात आला.

शिफारस:-

१.२०६ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत केंद्रामध्ये वाढीव किंमत देण्याची तरतुद नसताना राज्यात प्रलंबित कामे तातडीने होण्यासाठी शासनाने ही दरवाढ देण्याचे धोरण अवलंबिले. ही दरवाढीची तरतुद इतर राज्यात किंवा केंद्रात नसताना आपल्या राज्यात ही तरतुद लागू करण्याची आवश्यकता नव्हती. तरीही जर शासनाने हे धोरण स्विकारलेले आहे तर वाढीव मुदतीसाठी वाढीव किंमत देता कामा नये व कंत्राटात नमूद कालावधी कंत्राटदारावर बंधनकारक ठेवण्यात यावा अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.८.२(क) : “काम चालू असताना कामाच्या बाबतीत दरात नियमबाह्य वाढ”

अभिप्राय :-

१.२०७ प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या (PMGSY) स्टॅण्डर्ड बोली पुस्तिकेच्या परिच्छेद १३.४ प्रमाणे दिलेले दर व बोलीकारकाचे दर हे मुख्य कंत्राटाच्या अवधी दरम्यान स्थिर राहतील आणि ते समायोज्य नसावेत. रायगड PIU च्या पॅकेज क्र. MH 2428- विराणी ते पाचगणी रस्ता मध्ये रस्त्याची संरखा वन विभागाने घेतलेल्या आक्षेपामुळे बदलावी लागली. त्या अनुषंगाने अंदाजपत्रकात सुधारणा करण्यात आली आणि सक्षम अधिका-याकडून ते मान्य करून घेतले. परंतु, अंदाजपत्रकात सुधारणा करताना मुळ निविदेतील चार बाबींच्या दरात वाढ करण्यात आली. काम चालू असल्याने, दरामध्ये सुधारणा करणे हे अयोग्य होते, ज्यामुळे कंत्राटदाराला रु.९२.४३ लाखात गैरवाजवी फायदा झाला, असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

समितीने साक्षीदरम्यान कंत्राटदाराला रु.९२.४३ लाख जादा देण्यामागील कारणे काय ? अशी विचारणा केली असता विराणी-पाचगणी हा वन रस्ता आहे. या रस्त्यामध्ये जी मूळ अलाईनमेंट होती त्याबाबत वन विभागाने आक्षेप घेतला. त्यामुळे ती अलाईनमेंट बदलण्यात आली. ती अलाईनमेंट बदलल्यानंतर रिव्हाईज टीएस/डीपीआर करावा लागला. ते करीत असताना निविदेमधील चार बाबींचे दर बदलण्यात आले. निविदेपेक्षा जास्त दराने प्रदान केले आहे असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे. वास्तविक त्यावेळी अतिरिक्त बाबींचे दर ठरवून हे काम करणे आवश्यक होते. परंतु त्यावेळच्या अधिका-यांनी अतिरिक्त निविदेमध्येच सुधारित तांत्रिक मान्यते प्रमाणे चार बाबींचे प्रदान केले असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. या नवीन बाबी नसून अतिरिक्त बाबी आहेत व अतिरिक्त बाबींसाठी विभागाला निविदेतील दर बदलता येईल काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अलाईनमेंट बदलल्यामुळे चार बाबी नव्याने समाविष्ट झाल्या असून मूळ निविदेमध्ये त्या समाविष्ट नसल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. त्याठिकाणी काम करताना एस्केव्हेशन स्टॉक ठेवण्यासाठी वन विभागाने जागा दिली नाही एवढेच नव्हेतर वन विभागाने गुन्हा देखील दाखल केला आहे. ही तर अधिकच गंभीर बाब आहे. हे काम शासनाचे असतानाही वन विभाग गुन्हा कसा काय दाखल करू शकते ? जर यात वन विभागामुळे हा बदल करण्यात आल्याचे विभागाचे म्हणणे असेल तर मग विभागाने त्याचे लेखी उत्तरात संबंधित कार्यकारी अभियंता यांचेवर चौकशी प्रस्तावित कोणत्या कारणास्तव केली अशी विचारणा समितीने केली असता एकदा निविदेच्या अटीनुसार दर निश्चित झाल्यानंतर ते बदलायला नको होते. परंतु ते बदलण्यात आले. वाढीव कामासाठी ठेकेदाराला वाढीव दर वेगळ्या प्रकारे देता आला असता परंतु तसे न करता निविदेतील दर बदलण्यात आले त्यामुळे ही कारवाई प्रस्तावित केल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले. समितीचे देखील हेच मत आहे की, हे चुकीचे झाले आहे ज्याचे समर्थन विभागाला करता येणार नाही. परंतु सदरहू परिच्छेद सन २०११-१२ चा आहे. मग सन २०१७ पर्यंत विभागाने संबंधितांवर ही कारवाई का केली नाही. केवळ समितीची साक्ष लागली म्हणून विभागाने या प्रकरणाची दखल घेतली. महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपांची दखल घेऊन विभागाने कंत्राटदाराला झालेल्या अतिप्रदानाच्या रकमेची रु. ३० ते ३५ लाख वसुली केली असून अंदाजे रु. ६५ लाख वसुली करणे बाकी आहे व वसुलीची कार्यवाही सुरु आहे. कंत्राटदाराला काळ्या यादीत टाकण्यात आले असता कंत्राटदार शासनाच्या निर्णयाविरुद्ध न्यायालयात गेले. परंतु न्यायालयाने कंत्राटदाराला या प्रकरणी सचिवांकडे असलेल्या वाद निवारण समितीकडे जाण्यास सांगितले. त्या अनुषंगाने या कमिटीपुढे सुनावणी झाली आहे व निर्णय प्रलंबित आहे व प्रकरण न्यायप्रविष्ट असल्यामुळे दुसरी कोणतीही कारवाई करता येत नसल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२०८ कामाचे मार्गिकांचे आरेखन बदलल्यामुळे कंत्राटदाराला वाढीव दर देणे हा विभागाचा निर्णय नियमानुसार नाही. विभागाला या अतिरिक्त बाबींच्या वाढीव कामासाठी वाढीव दर कंत्राटदाराला अन्य प्रकारे देता आला असता. परंतु कोणत्याही परिस्थितीत मुळ निविदेतील दर वाढवून देणे योग्य व नियमानुसार नाही. या प्रकरणी सर्व संबंधित अधिका-यांवर तात्काळ कारवाई करण्यात यावी. महालेखाकारांनी हे आक्षेप नोंदविल्यानंतर विभागाने संबंधितांवर कारवाई करणे अभिप्रेत होते. परंतु सदरहू साक्ष लागेपर्यंत विभागाने याची साधी दखल देखील घेतली नाही. ही बाब गंभीर असून समिती याबाबत तीव्र नापसंती व्यक्त करीत आहे. विभागाच्या या कृतीची योग्य ती दखल शासनाने घ्यावी. तसेच कंत्राटदाराकडून अतिरिक्त प्रदानाची संपूर्ण रक्कम वसुल करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करण्यात यावी व न्यायालयात प्रलंबित प्रकरणी विभागाने गुणवत्तेवर बाजू मांडावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.१.१ “ऑनलाईन प्रबंधन, संनियंत्रण आणि लेखापध्दती (OMMAS)”

अभिप्राय :-

१.२०९ संगणीकृत माहितीचे फायदे विश्वसनीय साठवणुक, सोप्या पध्दतीने माहितीचे विलगीकरण आणि प्रसंस्करण करण्यात होतात तसेच योजनेच्या प्रभावी देखरेख व प्रबंधनासाठी उच्चस्तरीय माहितीचा सार तयार करण्यासाठी ही होतात. OMMAS ही PMGSY साठी केंद्रीकृत डाटाबेस सोबत एक वेब आधारित व्यवस्था आहे व त्याचा उपयोग मुख्यत्वेकरून योजनेच्या देखरेखीसाठी करण्यात यावा. OMMAS मध्ये माहिती भरण्याचे काम व त्यातील अचूकता ठेवण्याची जबाबदारी PIU वर होती. PIU द्वारे पाठविलेल्या माहितीची अचूकता व नियमिततेवर लक्ष ठेवण्याची जबाबदारी राज्य सरकार द्वारा नियुक्त केलेल्या राज्य स्तरीय नोडल अधिका-यावर (माहिती तंत्रज्ञान) सोपविली आहे.

लेखापरीक्षा कार्यालयाने NRRDA दिल्ली च्या माहिती सेंटर फॉर डेव्हलपमेंट ऑफ एडवांस कम्प्युटिंग (C-DAC), पुणे यांचेकडून एकत्र केली आणि असे आढळले की त्यातील ३१ मार्च, २०१२ अखेर वैधानिक कपात, यंत्रसामुग्री अग्रीम आणि सुसज्जता अग्रीम यांची शिल्लक व PIU ने दिलेल्या लेखापरिक्षीत ताळेबंद पत्रकातील या बाबींच्या शिल्लकीत तफावत होती.

कंत्राटदाराकडून वैधानिक कपात शिर्षाखाली केलेल्या एकूण वसुलीच्या रु. ३०८.८२ कोटी रकमेपैकी शासनाला फक्त रक्कम रु. २५८.८१ कोटी रक्कम अदा केली व PIU कडे रु ५०.०१ कोटी शिल्लक होते. तथापि आर्थिक नियंत्रकाने तयार केलेल्या २०११-१२ साठीच्या ताळेबंद पत्रकात वैधानिक कपातीच्या बाबतीत रु. २६.८९ कोटी शिल्लक होते. या प्रकारे OMMAS च्या Database मधील शिल्लकीत व PMGSY च्या लेखापरिक्षीत ताळेबंद पत्रकाच्या शिल्लकीत तफावत आढळली.

मुख्य अभियंता PMGSY ने (सप्टेंबर २०१२) दिलेल्या उत्तरात वित्तीय नियंत्रकाने असे नमूद केले की, ओमास डेटाबेस मध्ये चुकीचे आकडे दर्शविलेले होते. डेटाबेस मधील आकडे दुरुस्त करण्याची आवश्यकता आहे आणि लेखापरीक्षणाच्या आकडेवारी सोबत ताळेमेळ बसवावा लागेल.

त्याचप्रमाणे शासनाला अदा केलेली व कंत्राटदाराकडून वसूल केलेल्या यंत्रसामुग्री अग्रीम व सुसज्जता अग्रीम यात तफावत आढळली. ही तफावत ज्यावेळी पुष्टीकरणासाठी PIU ला पाठविण्यात आली, त्यावेळी कंत्राटदाराकडून सुसज्जता अग्रिमाबदलची वसूली व त्याची शासनाला केलेली अदायगीच्या बाबत PIU ने दिलेली माहिती व डाटाबेस मध्ये उपलब्ध माहितीत तफावत आढळली. तसेच डेटाबेस सत्य परिस्थिती दर्शवित नाही म्हणून MIS साठी वापरण्यास उपयुक्त नाही. OMMAS मधून माहिती एकत्रित करून त्यांचे विश्लेषण NRRDA साठी उपयोगात आणणे शक्य नव्हते. जे OMMAS च्या मूळ उद्देशापासून विफल होते. चाचणी तपासणीतील चार PIU बदलच्या OMMAS द्वारे निर्मित जमाखर्च पत्रकाच्या तपासणीतील आकड्यांमध्ये व प्रत्यक्षातील आकड्यांमध्ये मोठी तफावत आढळली.

शिफारस :

१.२१० महालेखाकारांनी उपरोक्तपणे नोंदविलेल्या आक्षेपासंदर्भात ऑनलाईन प्रबंधन संनियंत्रण व लेखापध्दती (OMMAS) मध्ये माहिती भरण्यात काही त्रुटी राहून गेल्या असून त्या त्रुटी शिघ्र दुर करण्यात येतील असे विभागीय प्रतिनिधींनी मान्यच केले. कोणतीही मोठी योजना चालवायची झाल्यास त्याचे संनियंत्रण योग्य व प्रभावी असणे आवश्यक आहे. अतः शासनाने या योजनेचे ऑनलाईन प्रबंधन, संनियंत्रण व लेखापध्दती नियोजनबध्द पध्दतीने करावे. तसेच ऑनलाईन मॅनेजमेंट, मॉनिटरींग व अकाऊन्टींग सिस्टिममध्ये असलेली ऑनलाईन प्रबंधन संनियंत्रण व लेखापध्दती (OMMAS) मध्ये असलेली माहिती अचूक व विश्वसनीय असण्याची खात्री करून घ्यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.१.२(अ) : “राष्ट्रीय/राज्य गुणवत्ता संनियंत्रका द्वारानिरिक्षण”

अभिप्राय :

१.२११ ऑपरेशन नियमावली परिच्छेद क्र. ११.३ प्रमाणे PMGSY मध्ये त्रिस्तरीय गुणवत्ता नियंत्रण यंत्रणा आहे. रस्त्यांच्या बांधकामाच्या गुणवत्तेवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी NRRDA, राष्ट्रीय पातळीवर स्वतंत्रपणे त्रिस्तरीय प्राधिकरणाची नेमणूक केली आहे, ज्यात पहिल्या स्तरावरील जबाबदारी ही जिल्हा स्तरावर PIU कडे, दुस-या स्तरावर - राज्यस्तरावर State

Quality Monitor-SQM आणि तिस-या स्तरावर National Quality Monitor - NQM वर होती. राज्य पातळीवर राज्य गुणवत्ता समन्वय अधिका-यांची (State Quality Co-ordinator - SQC) नेमणूक राज्य सरकारला करावयाची होती जे राज्यातील गुणवत्ता नियंत्रण यंत्रणाचे कार्य सांभाळतील आणि राष्ट्रीय गुणवत्ता नियंत्रकाच्या अहवालांचा मागोवा घेतील. SQM चा निरीक्षण कार्यक्रम SQC अशा प्रकारे ठरवेल की प्रत्येक रस्त्यावर SQM तीनदा भेट देतील (दोन भेटी कार्यान्वयनाच्या वेळी आणि एक भेट काम संपल्यानंतर). त्याचप्रमाणे, NQM निरीक्षण कार्यक्रम असा ठरवतील की NQM एका भेटीत एका जिल्ह्यातील दोन ते चार कामांचे निरीक्षण करतील (कमीत कमी एक वर्ष अगोदर पूर्ण झालेली एक ते दोन कामे व एक ते दोन प्रगतीपथावरील कामे.)

अहमदनगर, गोंदिया मध्ये SQM च्या भेटीमध्ये कमतरता होती तर अहमदनगर, औरंगाबाद, गोंदिया, नाशिक आणि यवतमाळ PIU मध्ये NQM च्या भेटीमध्ये कमतरता होती.

शिफारस :

महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपाच्या अनुषंगाने विभागाने विहित निकषानुसार कामांची तपासणी/निरीक्षण केल्याची खात्री करावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.२.९.२(ब) : “NQM च्या शे-यांची पूर्तता सादर करण्यास PIU कडून झालेला विलंब”

अभिप्राय :

१.२१२ SQM नी पुरविलेल्या माहितीनुसार आठ PIUs मध्ये देखभाल दुरुस्ती तपासणी अंतर्गत ६५ कामांना SQM ने भेटी दिल्या, त्यापैकी २२ कामे असमाधानकारक होती; ३५ कामे समाधानकारक पण सुधारणा करावी लागणारी; आणि आठ कामे सुधारणा करावी लागणारी होती. ६५ देखभाल दुरुस्ती तपासणी कामांपैकी फक्त २१ कामांचे केलेल्या कारवाईचे अहवाल (Action Taken Reports - ATR) ऑक्टोबर, २०१२ ला प्राप्त झाले.

लेखापरिक्षेत आढळले की नाशिक PIU मध्ये MDR-५४ अडसर बु. ते भांगरेवाडी रस्ता (एकूण लांबी ३.५७ कि.मी.) रु. १.३४ कोटी खर्च करून ऑक्टोबर, २०११ मध्ये पूर्ण करण्यात आला. काम प्रगति असतांना SQM ने डिसेंबर, २०१० मध्ये निदर्शनास आणले की रस्ता हा अस्तिवात असलेल्या लघुपाटबंधारे तलावाच्या पाण्याच्या रेषेखालून जात होता ज्यामुळे तलावाच्या खालच्या बाजूकडील पाण्याच्या पाझरामुळे २५० मीटर रस्ता खराब होत होता आणि WBM दबत होता. त्यामुळे SQM ने खराब झालेल्या रस्त्याच्या लांबीची आधार भिंत बांधण्याची शिफारस केली. आधार भिंतीच्या बांधकामाकरीता रु. ०.२० कोटी अतिरिक्त खर्च लागणार होता (विशेष दुरुस्ती कार्यक्रम २०११-१२ अंतर्गत) स्पष्टपणे प्रकल्प अहवाल तयार करताना जागेचे पर्याप्त सर्वेक्षण करून आधार भिंतीची गरज गृहीत धरायला हवी होती, ते करण्यात आले नाही. SQM व्दारा समस्या निदर्शनास आणून दिल्यानंतरच त्यावर कारवाई करण्यात आली.

लेखापरिक्षेत पुढे असे आढळले की, मार्च, २०११ मध्ये GOI ने GOM ला रु. ३७८ कोटी फेज -VIII च्या पहिल्या हप्त्याचा उर्वरित हिस्सा रु. २.३१ कोटी कापून दिला जे राज्य सरकारने अशा PMGSY मधील रस्त्यांवर खर्च केले होते ज्यामध्ये सुधारणा न करता येण्यासारखे दोष होते जे NQM नी एप्रिल ते नोव्हेंबर, २००९ मधील तपासणीत दाखविले होते. ह्यामुळे, GOI कडून रु. २.३१ कोटी कमीच मिळाले नाही तर GOM वर तेवढा भार वाढला. जर योजनेतील रस्त्यांची कामे व्यवस्थित केली असती तर ही परिस्थिती टाळता येऊ शकली असती.

शिफारस :

१.२१३ योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरोधात जवळपास ८४ टक्के निधी रस्त्याच्या उन्नतीकरणावर उपयोगात आणला तर नवीन रस्ता जोडण्यावर फक्त १६ टक्के निधी वापरला, जरी ५०० पेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेले १९२ न जुळलेली गावे होती. सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्यापूर्वी जागेचे सर्वेक्षण आणि परिमाणाचे अंदाज घेण्यात त्रुटी राहिल्या ज्यामुळे परिव्यय वाढले, कामे थांबली, कामे अर्धवट राहिली. जमीन उपलब्ध न झाल्याने आणि वनजमीनीमुळे बरीच कामे पूर्ण होऊ शकली नाहीत किंवा विलंबाने झाली. भारत सरकारने मंजूर केलेल्या कामांची किंमत ही निविदा किंमतीपेक्षा जास्त होती,

प्रोग्राम निधीचा मोठा भाग वित्तीय वर्षाच्या शेवटी मिळाल्याने कंत्राटदाराचे सुरक्षा ठेवी आणि प्रोग्राम निधीवर मिळालेले व्याजाचे पैसे महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संघाने तात्पुरते वळवून करारातील दायित्वांवर खर्च केले. कंत्राटदारांना दिलेले सुसज्जता अग्रीम वसुल होऊ शकले नाही कारण कंत्राटदारांनी दिलेले बँक हमीपत्र एकतर व्यपगत झाले किंवा ते बनावट होते, कंत्राटदारांकडून कामगार कल्याण निधी, उपकर, स्वामित्व धन, निर्धारित नुकसान भरपाईची वसुली झाली नाही किंवा कमी वसुली झाली, कंत्राटदारांना कामाच्या वाढीव मुदतीकरिता भाववाढ देण्यात आली जे योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आणि राज्य शासनाच्या निर्णयाच्या विरोधात होते. ऑनलाईन मॅनेजमेंट, मॉनिटरिंग अॅन्ड अकाऊंटिंग सिस्टीमवर असलेली माहिती विश्वासनीय नव्हती आणि त्यामुळे ऑनलाईन सनियंत्रण प्रभावीपणे कायम करता आला नाही. राष्ट्रीय आणि राज्य गुणवत्ता संनियंत्रणाव्दारे केले गेलेले निरीक्षण विहित निकषानुसार नव्हते. अशा निष्कर्षाप्रत समिती आलेली आहे. अतः विभागाने या सर्व बाबींचे योग्य संनियोजन करावे व प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना ही योजना अधिक प्रभावीपणे व नियोजनबध्दरित्या राज्यात राबवावी व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३ : जिल्हा परिषदेतील बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती

१.२१४ त्र्याहत्तराव्या घटना दुरुस्ती अनुसार, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ (जिल्हा परिषद अधिनियम) आणि बॉम्बे ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (ग्रामपंचायत अधिनियम) यांत १९९४ मध्ये दुरुस्ती करण्यात आली. राज्यात जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषद (जिप), गट स्तरावर पंचायत समिती (पंस) आणि ग्राम स्तरावर ग्रामपंचायत (ग्राम) अशी त्रिस्तरीय पंचायतीराज व्यवस्था स्थापित करण्यात आली. महाराष्ट्र जिल्हा परिषदांची स्थापना जिल्हा परिषद अधिनियमांतर्गत प्रत्येक जिल्हयाच्या ग्रामीण भागाच्या नियोजित विकासासाठी करण्यात आली. जिल्हा परिषदेच्या नियोजित आणि सुरळित कार्यान्वयनासाठी राज्य सरकारव्दारे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची (मु.का.अ.) नेमणूक करण्यात येते व ते आपली जबाबदारी राज्य सरकारच्या विविध विभागांच्या जसे बांधकाम, सिंचन, ग्रामीण पाणी पुरवठा, शिक्षण, आरोग्य, महिला व बाल विकास, पशुसंवर्धन इत्यादींच्या विभाग प्रमुखांच्या सहाय्यतेने पार पाडतात. सार्वजनिक बांधकाम विभाग हा जिल्हा परिषदेचा एक महत्त्वाचा विभाग असून, इतर जिल्हा रस्ते, (ODRs), ग्राम रस्ते, पुल (लघु), इमारती (रहिवासी आणि अरहिवासी) इत्यादींचे नियोजन, बांधकाम आणि देखरेख यासाठी जबाबदार आहे.

नवीन कामांच्या कार्यान्वयनाचे नियोजन आणि जिल्हा परिषदेतील इमारती व रस्ते यांचे प्रभावी परिरक्षण करणे, लेखा पध्दती जमाखर्चाचा हिशेब, नोंदी ठेवणे, आर्थिक व्यवस्थापन आणि नियंत्रणाबाबत पर्याप्त आणि प्रभावी पध्दतीचा अवलंब करणे, निविदा प्रक्रियांचा पर्याप्त अवलंब आणि निर्माण कार्याचे कार्यान्वयन मितव्ययी (काटकसरी), परिणामकारक आणि प्रभावी व्हावे, कामांचे प्रभावी निरीक्षण आणि संनियंत्रण हे लेखापरीक्षेचे उद्दीष्ट होते.

निवडक १२ जिल्हा परिषदेच्या सन २००७-०८ ते २०११-१२ या कार्यकाळातील “ जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती ” च्या कार्यसिध्दी परिक्षणात असे आढळून आले की - मंजूर मार्ग योजनेत approved Road plan (१९८१-२००१) नमूद असलेली लक्ष्यांकित रस्ता लांबी साध्य होऊ शकली नाही. विषय समितीने निवडलेल्या/शिफारस केलेल्या कामाव्यतिरिक्त बांधकामे जिल्हा नियोजन समितीने मंजूर केली. जमीन उपलब्धतेची खात्री न करता कार्यादेश देण्यात आले त्यामुळे कामांची सुरुवात होऊ शकली नाही आणि पुनः निविदा काढण्यात अतिरिक्त खर्च झाला. कामाचे पर्यवेक्षण आणि संनियंत्रण दुबळे होते असे निरीक्षण महालेखाकारांनी त्यांच्या आक्षेपात नोंदविलेले आहे, जे पुढील परिच्छेदांमध्ये विस्तृतरित्या चर्चला घेण्यात आले आहे.

२.३.६.१ : “योजनेनुसार रस्त्याच्या लांबीचे कार्यान्वयन न करणे”

अभिप्राय :

१.२१५ रस्त्यांचे जाळे हे कुठल्याही क्षेत्राच्या विकासाची किल्ली आहे. राज्य सरकारव्दारा महाराष्ट्रासाठी प्रथम मार्ग योजना सन १९६१-८१ या कालावधीसाठी बनविण्यात आली. त्यानंतरच्या २० वर्षांच्या कालावधीची (१९८१-२००१) योजना भारतीय मार्ग काँग्रेस (Indian Road Congress) ने सन १९८४ मध्ये मंजूर केली, जी माहे एप्रिल, २०१२ पर्यंत अंमलात होती. १९८१ ते २००१ या मार्ग योजनेत संपूर्ण राज्यात बांधण्यात येणा-या विविध प्रकारच्या रस्त्यांच्या जसे राष्ट्रीय महामार्ग, एक्सप्रेस मार्ग, राज्य महामार्ग, जिल्हा रस्ते, इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते यांसह सर्व मार्गांच्या एकूण रस्ता लांबीचे सविस्तर तपशील दिलेले आहेत. १२ जिल्हा परिषदांच्या दस्तऐवजांच्या नमूना चाचणीत (मे आणि जून, २०१२) राज्य सरकारने सन १९८१-२००१ मार्ग योजनेत इतर

जिल्हा रस्ते/ग्रामीण रस्त्यांच्या विकासासाठी ठरवलेल्या ७२४७४.८१ कि.मी. या लक्ष्याच्या तुलनेत संपादित लक्ष्य केवळ ५७ टक्के होते व ३१,३७२.३० कि.मी. (४३ टक्के) ची तूट होती, असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

रस्ते विकास आराखड्यानुसार निश्चित करण्यात आलेले लांबीचे उद्दिष्ट वनक्षेत्रातील लांबी, खासगी जमिन, डोंगराळ भागातून करावयाची कामे व उपलब्ध अपुरा निधी यामुळे उर्वरित २५ टक्के लांबीचे उद्दिष्ट साध्य झालेले नाही, असे विभागाने त्यांचे लेखी उत्तरात नमूद केले आहे.

याबाबत समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली असता हा रस्ते विकास आराखड्यानुसार ठेवण्यात आलेल्या उद्दिष्टांची पूर्तता झाली किंवा कसे याबाबतचा मुद्दा आहे. सन १९८१ ते २००१ मध्ये १२ जिल्हापरिषदांचे लेखापरिक्षण केले होते. आजपर्यंत ७८ टक्के रस्ते विकासाचे उद्दिष्ट पूर्ण झालेले आहे. आता सन २००१ ते २०२१ असा नवीन विकास आराखडा सुरु झाला. या रस्ता विकास आराखड्यानुसार ८० टक्के उद्दिष्ट पूर्ण झालेले आहे. सन १९८१ ते २००१ चा रस्ता विकास आराखडा १०० टक्के पूर्ण का झाला नाही ? त्याबाबत प्लान शिफ्ट झाल्यानंतर डीआरचे रस्ते एमडीआर होतात राज्य महामार्ग होतात. त्यामुळे विभागास नवीन विकास आराखड्यानुसार काम करावे लागते ते काम सुरु आहे. साध्य झालेले उद्दिष्ट चांगले आहे, असे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर सांगितले.

जिल्हापरिषदेला दरवर्षी उपलब्ध होणा-या निधीपैकी २० टक्के निधी नवीन कामांसाठी वापरणेबाबत दि. ३ सप्टेंबर, २०१६ च्या शासन निर्णयाअन्वये सांगण्यात आले आहे. ३०५४ आणि ५०५४ हे दोन्ही शिर्ष जिल्हापरिषदेसाठी आहेत व इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्ते या दोन्ही रस्त्यांवरील खर्च जिल्हापरिषदेने करावयाचा आहे. या व्यतिरिक्त अन्य रस्त्यांसाठी डीपीडीसी अंतर्गत असलेल्या दुस-या शिर्षान्वये निधी देता येतो. प्रमुख जिल्हा मार्गांसाठी डीपीडीसी मधून निधी देता येणार नाही तर ती राज्याची योजना असल्यामुळे या रस्त्यांची कामे सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येणार असून त्याची तरतूद अर्थसंकल्पात करण्यात येते.

सन २००१-२०२१ रस्ते विकास आराखड्यानुसार इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग याकरिता २,३६,८९०.०४ हे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे. सन २०१५-१६ पर्यंत अंदाजे २,००,००० इतक्या लांबीचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले आहे. म्हणजेच ८० टक्के लांबीचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले आहे. शासन निर्णय ग्रामविकास विभाग दि. ३ सप्टेंबर, २०१६ अन्वये जिल्हा नियोजन समितीकडील रस्ते क्षेत्रासाठी लेखाशिर्ष ३०५४ व ५०५४ अंतर्गत उपलब्ध होणा-या निधीमधून करावयाचे रस्ते बांधणीबाबत मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार जिल्हा परिषदेस दरवर्षी उपलब्ध होणा-या निधीपैकी २० टक्के निधी नवीन जोडणीकरिता वापरण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२१६ विभागाने ठरविलेले उद्दिष्ट गाठण्यासाठी आवश्यक ती सर्व उपाययोजना विभागाने करावी व ग्राम रस्ते आणि इतर जिल्हा रस्ते यांच्या विकासकार्यात असणारी तूट शीघ्रतेने भरण्यासाठी पुर्ण प्रयत्न करावे. तसेच नवीन रस्ते जोडणी व उन्नतीकरण यांचे विहित प्रमाण राखले गेले पाहिजे, कोणत्याही प्रकरणात यांचे उल्लंघन होणार नाही याची पुर्ण खात्री व दक्षता विभागाने घ्यावी व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.६.२ : “जिल्हा नियोजन समितीद्वारे कामांना अनियमित स्वीकृती ”

अभिप्राय :

१.२१७ जिल्हा परिषद अधिनियमाच्या (१९६१) कलम १०९ च्या तरतुदीनुसार स्थायी समिती अथवा विषय समिती, त्यांना प्रदान केलेल्या विषयांच्या संदर्भात (अ) कार्य आणि विकासाच्या योजनाशी संबंधित कामांची देखरेख करेल आणि (ब) कार्याचे आणि विकास योजनेचे अंदाजपत्रक बनवेल आणि मंजुरी मिळाल्याची खात्री करून त्यांच्या कार्यान्वयनाचे पर्यवेक्षण करेल. नमूना चाचणीसाठी निवडलेल्या १२ पैकी तीन जिल्हा परिषदांच्या दस्तऐवजांच्या निरीक्षणात डी.पी.सी. नी सन २०१०-११ आणि सन २०११-१२ दरम्यान खाली दर्शविल्याप्रमाणे रु. ३६.५४ कोटी एवढ्या रकमेची ४३० कामे मंजूर केली ज्यासाठी संबंधित जिल्हा परिषदेच्या विषय समितीने शिफारस केली नव्हती. जिल्हापरिषदेच्या विषय समितीने कामे न सुचविता जिल्हा नियोजन समितीने रु. ३६.५४ कोटींची ४३० कामे मंजूर करणे ही अनियमितता असल्याचे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत. तसेच जिल्हा परिषद भंडारा मध्ये अध्यक्ष, विषय समितीने जिल्हा नियोजन समिती (डी.पी.डी.सी.)

द्वारा गैरवाजवी कामांच्या निवडी संदर्भात बॉम्बे उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठात फिर्याद केली, ज्याचा निकाल त्यांच्याच बाजूने लागला. उच्च न्यायालयाच्या या निर्णयावर महाराष्ट्र शासनाने सर्वोच्च न्यायालयात आव्हान केले. परंतु, सर्वोच्च न्यायालयाने हे प्रकरण जुलै, २०१२ मध्ये फेटाळून लावले.

जिल्हा नियोजन समिती कायदा, १९९८ नुसार जिल्हा नियोजन समिती ही जिल्हा स्तरावरील कामे मंजूर करणारी सर्वोच्च समिती आहे. सदर कायद्याची अंमलबजावणी ही नियोजन विभागामार्फत केली जात असते. जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सादर केलेल्या कामाला वेळेवर मंजूरी द्यावी व जिल्हा परिषदेने सुचविलेल्या कामांची निवड करावी अशाप्रकारची विनंती नियोजन विभागास करण्यात आलेली आहे. असे विभागाने आपले लेखी उत्तरात नमुद केले आहे.

याबाबत समितीने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली असता यासंदर्भात दिनांक १ सप्टेंबर रोजीचा शासन निर्णय आहे. कमीत कमी एक किमी आणि सीएमजीएसवायचे स्पेसिफिकेशन प्रमाणे डिझाईन करून जिल्हा नियोजन समितीला कामे करावी लागतील. विभागाने एक किलोमीटरची मर्यादा घातली आहे परंतु जर एखाद्या ठिकाणी अर्ध्या किलोमीटर रस्त्याची आवश्यकता असेल तरीही अशी कामे जिल्हापरिषदेने करावीत असाही खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

विभागाने एक किलोमीटरची मर्यादा घालणे चुकीचे आहे. एक किलोमीटर म्हणजे खूप लांब रस्ता झाला. जिल्हा नियोजन समितीला जास्त निधी मिळत नाही, असेही मत समितीने व्यक्त केले.

या कामांची एकदा निविदा काढल्यानंतर कमी दर आले तर जिल्हापरिषदेच्या स्थायी समितीला निविदा स्विकारण्याचे किंवा नाकारण्याचे अधिकार आहेत. स्थायी समितीने निविदा नाकारली तर मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना काही करता येत नाही. परंतु चुकीच्या पध्दतीने काम होत आहे असे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना वाटले तर तो ठराव रद्द करण्याचा प्रस्ताव ते आयुक्तांकडे पाठवू शकतात. तसेच स्थायी समितीला निविदा नाकारण्याचे अधिकार असले तरी ती नाकारण्याची कारणे त्यांना द्यावी लागतात. त्यामुळे स्थायी समितीला अधिकार असले तरी अधिकारांची अंमलबजावणी करताना ते वाजवी नाहीत असे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना वाटले तर त्यांना तो प्रस्ताव नामंजूरीसाठी आयुक्तांकडे पाठविता येतो.

जिल्हा नियोजन समितीने जी कामे मंजूर केली ती जिल्हापरिषदेच्या विषय समितीने मंजूर केली नाहीत हे उच्च व सर्वोच्च न्यायालयात स्थापित झाले आहे. ज्या अधिका-यांनी हे केले त्यांच्यावर काय कारवाई करण्यात आली अशी समितीने विचारणा केली असता जिल्हापरिषदेकडून तसेच सदस्यांकडून सुचविण्यात येणारी कामे जिल्हा नियोजन समितीमध्ये करण्यात आली होती. दि.१७.१२.२०१४ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये विशिष्ट मार्गदर्शक सूचना दिलेल्या आहेत. पुर्वी सर्वच ठिकाणी अशी कामे झालेली आहेत. त्यामुळे अधिका-यांवर कोणतीही कारवाई करण्यात आली नाही. परंतु आता पुढे असे करता येणार नाही.

सर्वसाधारण सभेची बैठक तीन-तीन महिन्यांनी होत असते तेव्हा बांधकाम समितीकडून देखील प्रस्ताव पाठविण्यात येतात. बांधकाम समितीकडून काम मंजूर झाल्यानंतर पाठविणे शक्य आहे व आता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना अधिकार दिलेले आहेत. स्थायी समितीची मान्यता घेणे आवश्यक आहे अशी अट ठेवावी कारण स्थायी समितीची बैठक दर महिन्यात होत असते. विषय समितीची मान्यता घेवून मग स्थायी समितीची मान्यता घ्यावी अशी तरतूद केली पाहिजे असे समितीने सूचित केले असता स्थानिक संस्थांच्या परवानगीशिवाय कामे करता येणार नाहीत. कायदानुसार ओडीआर आणि व्हीआर जिल्हापरिषदेच्या कार्यक्षेत्रात येतात. त्यामुळे हा निधी जिल्हापरिषदेच्या मान्यतेशिवाय खर्च करता येत नाही. परिणामी सर्वसाधारण सभेच्या मान्यतेसाठी ती पाठवावी लागतात व सर्वसाधारण सभेच्या बैठकांसाठी लागणारा कालावधी पाहता हे अधिकार हस्तांतरीत करून स्थायी समितीला द्यायचे असतील तर जिल्हापरिषदेला तसा ठराव करणे आवश्यक आहे. विषय समितीच्या प्रस्तावाला स्थायी समितीची मान्यता घेवून पाठविले तर सर्वसाधारण सभेची कार्योत्तर मान्यता नंतर घेता येते असे समितीने सूचविले असता समितीच्या सूचनेप्रमाणे कार्यवाही करता येईल. जिल्हापरिषदेला अडचण वाटत असेल तर स्थायी समितीला अधिकार द्यावेत अशी सूचना समितीने केली असता कामांना सर्वसाधारण सभेने मंजूरी न देता स्थायी समितीत मंजूरी घ्यावी अशी समितीची गिफारस असेल तर त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालयाच्या आदेशास अनुसरून आता सर्वसाधारण सभेचा आधार घेऊन कामे करण्यात यावीत. परंतु प्रत्येक वेळी सर्वसाधारण सभेची बैठक होऊ शकत नाही म्हणून महानगरपालिका, नगरपालिका आणि जिल्हापरिषदेच्या स्थायी समितीला प्रशासकीय मान्यतेचे अधिकार दिले जात नाहीत तर फक्त त्यांना कंत्राट मंजूरीचे अधिकार दिले जातात. प्रशासकीय मंजूरीचे अधिकार हे सर्वसाधारण सभेच्या कक्षेत आहेत. जर ते स्थायी समितीला द्यायचे असतील तर शासन निर्णय

काढून विभागाला तसे करता येईल. त्याप्रमाणे जिल्हा परिषदेला वाटत असेल व सर्वसाधारण सभा घेण्यास वेळ लागत असेल तर स्थायी समितीला अधिकार हस्तांतरित करावेत अशी सूचना समितीने केली असता, अशी समितीची शिफारस असेल तर त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२१८ (१) कामांना प्रशासकीय मान्यता देण्याचे अधिकार सर्वसाधारण सभेला आहेत. परंतु सर्वसाधारण सभेची बैठक तीन-तीन महिन्यांनी होत असते. अशा परिस्थितीत कामे लवकर होण्यासाठी जिल्हापरिषदेने ठरावाद्वारे यास मान्यता दिल्यास हे अधिकार स्थायी समितीला देण्यात यावेत. विषय समितीच्या प्रस्तावाला स्थायी समितीची मान्यता घेऊन त्यास नंतर सर्वसाधारण सभेची कार्योत्तर मंजूरी घेतल्यास ही कामे लवकर करणे विभागाला शक्य आहे व त्यास विभागाच्या प्रतिनिधींनी समितीसमोर सहमती देखील दर्शविली. अतः त्याअनुषंगाने प्रस्ताव सादर करून त्यास विहित मान्यता घेऊन त्याची अंमलबजावणी करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत कळवावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२१९ (२) निविदा प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर एक एक वर्षे कार्यादेश देखील दिले जात नाहीत. जोपर्यंत स्थायी समितीचे मतैक्य होत नाही तोपर्यंत ते कार्यादेश निघत नाहीत. यासाठी निश्चित कालावधी असण्याची आवश्यकता आहे. निविदेचा वैध कालावधी साधारण १२० किंवा ९० दिवसांचा असतो. समजा एखाद्याने निविदा भरली व १२० दिवसांच्या आत कार्यादेश दिल्यास त्या दराशी निविदाकार बांधील असतो अन्यथा संबंधितांकडून मुदतवाढ मागितली जाते. तसेच त्या दरामध्ये काम करण्यास कंत्राटदाराची तयारी नसते. जोपर्यंत स्थायी समिती मंजूरी देत नाही, तोपर्यंत सहा-सहा महिने कार्यादेश निघत नाही. याकरिता मुदतीसंदर्भात मार्गदर्शक तत्वे निश्चित करण्यात यावीत. निविदा आल्यानंतर एका महिन्यात स्थायी समितीने निर्णय घेऊन कार्यादेश देण्यात यावा. स्थायी समितीने ठराविक कालावधीच्या आत निविदेला मंजूरी न दिल्यास अशी मंजूरी मिळाल्याचे गृहीत (deemed) धरण्यात यावे. यासंदर्भातील प्रस्ताव विभागाने तयार करून शासनाला सादर करावा. त्याअनुषंगाने शासनस्तरावरून निर्णय घेण्यात यावा व उपरोक्त प्रमाणे घेतलेल्या निर्णयाबाबत समितीस ३ महिन्यांच्या आत कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२२० (३) जिल्हा नियोजन समिती कायदा, १९९८ नुसार जिल्हा नियोजन समिती ही जिल्हा स्तरावरील कामे मंजूर करणारी सर्वोच्च समिती आहे. सदर कायद्याची अंमलबजावणी ही नियोजन विभागामार्फत केली जात असते. जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा परिषदेने सादर केलेल्या कामाला वेळेवर मंजूरी द्यावी व जिल्हा परिषदेने सुचविलेल्या कामांची निवड करावी अशाप्रकारची विनंती नियोजन विभागास करण्यात आलेली आहे असे विभागाने आपले लेखी उत्तरात नमुद केले आहे. त्याबाबतचा निर्णय घेऊन त्याची योग्यरित्या अंमलबजावणी करण्यात यावी व जिल्हा नियोजन समितीने प्रकल्प प्रस्ताव काटेकोरपणे निवडावयास हवे आणि विषय समितीद्वारा न निवडलेले/शिफारस नसलेले प्रकल्प हाती न घेण्याची खात्री केली पाहिजे व यासंदर्भात नियोजन विभागाशी योग्य तो समन्वय साधून कार्यवाही करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.७.१ : “निधी पुरवठ्याची व्यवस्था”

अभिप्राय :

१.२२१ जिल्हा परिषदेला निधी केंद्र व राज्य शासनाकडून, जमीन महसूल, मुद्रांक शुल्क, वन महसूल, व्यवसाय कर, वाहन कर, यातील महसूली हिस्सा, खनिज धातूवरील स्वामित्वधन आणि उपकर, दंड इत्यादीद्वारे होणारी महसूली जमा इत्यादींच्या स्वरूपात मिळतो. वर्ष २००७-०८ ते २०११-१२ मधील निवडलेल्या १२ जिल्हा परिषदेचा उपलब्ध निधी आणि झालेला खर्च पाहता प्रत्येक आर्थिक वर्षाच्या शेवटी बचत होती. संबंधित आर्थिक वर्षात अनुदान वापरण्यासंबंधात शासनाने स्पष्ट कारणे दिली नाहीत असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

यासंदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, हा निधी विभागाच्या बजेटमधून कुठल्याही योजनेकरिता दिलेला नसल्यामुळे तो जिल्हापरिषदांनी केव्हा खर्च करावा यावर मर्यादा नाही. परंतु हा निधी जिल्हाधिका-यांच्या स्तरावर संकलित होतो. कधी कधी विभागास शासनाच्या वित्त विभागाकडून उशिरा अनुदान प्राप्त झाल्यास ते अनुदान, जिल्हा परिषदांना उशिरा उपलब्ध होते. याशिवाय इतरही अनेक कारणांमुळे संबंधित वित्तीय वर्षात सदर अनुदान खर्च होत नाही. वित्त विभागाच्या दि. ६ जून, २००८ च्या शासन निर्णयानुसार जिल्हा परिषदांना संबंधित वित्तीय वर्षात अखर्चित राहिलेला निधी कोणाचीही अनुमती न घेता पुढील वर्षात खर्च करता येतो.

हा निधी टॅक्सच्या रूपाने गोळा झालेला जिल्हापरिषदांचा स्वनिधी आहे आणि सदर निधी त्याच वित्तीय वर्षात खर्च केलाच पाहिजे असे बंधन नाही. परंतु योजनेकरिता आलेला निधी त्याच वर्षात खर्च झाला नसल्यास पुढील आर्थिक वर्षात खर्च करता येतो. परंतु त्यानंतरच्या वर्षी तो निधी मान्यता घेतल्याशिवाय खर्च करता येत नाही.

शिफारस :

१.२२२ जिल्हापरिषदेला केंद्र तसेच राज्य शासनाकडून जमीन महसूल, मुद्रांक शुल्क, वन महसूल, व्यवसाय कर, वाहन कर, स्वामित्व धन, उपकर, दंड इत्यादींच्या स्वरूपात मिळणारा निधी हा जिल्हापरिषदेचा स्वनिधी आहे. परंतु तो जिल्हाधिका-यांच्या स्तरावर संकलित होत असल्यामुळे जिल्हापरिषदेला हा निधी खर्च करण्यासाठी विहित वेळेत प्राप्त होत नाही. त्याला कोणतीही वेळेची मर्यादा नाही व केंद्र व राज्य स्तरीय योजनेचा निधीदेखील जिल्हा परिषदेला वेळेवर मिळत नाही. त्यामुळे हा निधी जिल्हापरिषदेला पुढील आर्थिक वर्षात खर्च करता येतो. परंतु त्यानंतरच्या वर्षी मात्र तो निधी मान्यता घेतल्याशिवाय खर्च करता येत नाही व एका अतिरिक्त आर्थिक वर्षानंतर सदर निधी खर्च करण्यावर जिल्हापरिषदांवर मर्यादा येतात व तो शासनाकडे परत करावा लागतो. अतः ही अस्तित्वात असलेली कार्यपध्दती पाहता व तो पुन्हा खर्च करण्यास लागणा-या मान्यता व अटी पाहता जिल्हापरिषदेने हा निधी विविध सार्वजनिक हिताच्या कामांसाठी विहित मुदतीत खर्च करण्याला प्राधान्य द्यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.७.२ : “अखर्चित अनुदान स्वतः जवळ ठेवणे”

अभिप्राय :

१.२२३ वित्त विभागाच्या दि. ०८ जून, २००८ च्या शासन निर्णयांतर्गत शासनाने सर्व जिल्हा परिषदांना आर्थिक वर्षाचे अखर्चित अनुदान पुढील आर्थिक वर्षातच खर्च करण्यास प्राधिकृत केले आणि त्यानंतर अनुदान सरकारला परत करावयाचे होते. परंतु १२ पैकी ११ जिल्हा परिषदांनी रु.२०.१५ कोटी एवढे अखर्चित अनुदान मार्च २०१२ पर्यंत सरकारी खात्यात जमा न करता स्वतःजवळ ठेवले असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

जिल्हापरिषदेला ज्यावर्षी निधी मुक्त करण्यात आला त्या आर्थिक वर्षामध्ये तो खर्च करणे अपेक्षित आहे. त्यावर्षी तो खर्च न झाल्यास पुढील आर्थिक वर्षात तो निधी खर्च करण्याची परवानगी आपोआपच मिळते. परंतु त्यापुढील वर्षी देखील जर तो खर्च झाला नसेल तर तो खर्च करायचा असल्यास त्याकरिता वित्त विभागाची परवानगी घ्यावी लागते व त्यानंतर ग्रामविकास विभागाकडून जिल्हापरिषदांना तशी परवानगी दिली जाते. परंतु ही बाब वित्तीय अनियमितता समजली जाते. महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहिता, १९६८ च्या नियम ३ नुसार नियुक्त केलेले मुख्य लेखा आणि वित्त अधिकारी हे राज्य सरकार व्दारा प्राप्त अनुदानावर आर्थिक नियंत्रण ठेवण्यास जबाबदार असतील. मोठया प्रमाणात अखर्चित अनुदान तीन वर्षांपर्यंत शासनास परत न करणे ही वस्तुस्थिती, संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य लेखा व वित्तीय अधिकारी यांचे कमकुवत आंतरिक नियंत्रण दर्शविते. सदरहू निधी परत करण्याची जबाबदारी जिल्हापरिषदेची असून हे काम कॅफोनी करून मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचेकडे पाठविणे आवश्यक आहे. असे असताना शासनाच्या परिपत्रकाचे पालन मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) व मुख्य लेखा व वित्तीय अधिकारी (कॅफो) यांनी केले नाही म्हणून त्यांच्यावर कोणती कारवाई करण्यात येणार अशी विचारणा समितीने केली असता अशा परिस्थितीत त्यामागील उद्देश विचारात घेणे आवश्यक ठरते. एखादे काम अर्धवट अवस्थेत असेल व ते पुढील सहा महिन्यात पूर्ण करण्याची हमी देण्यात आली असेल तर मुदतवाढ देण्याबाबतचा प्रस्ताव सादर करण्यात येतो व त्याचा विचारही करण्यात येतो. परंतु मागील दीड वर्षांपासून अशी मुदतवाढ देणे बंद करण्यात आले असून एक वर्षाची मुदत संपल्यानंतर संबंधित कॅफोनी अखर्चित निधी आर्थिक वर्ष अखेरीस जमा करणे बंधनकारक आहे.

यापुढे विभाग निधी वितरणासंबंधात नविन व्यवस्था निर्माण करित आहे. या व्यवस्थेमध्ये निधी प्रत्यक्षात वितरीत न करता संगणकाद्वारे किती निधी वितरीत करण्यात येईल तेवढेच कळविण्यात येईल. त्यानुसार निविदा वगैरे प्रक्रियेनंतर कार्यादेश देण्यात येऊन जेव्हा काम पूर्ण झाल्यानंतर देयक तयार होईल तेव्हाच कोषागारातून काही प्रमाणात रक्कम आहरित करण्यात येईल व हा निधी खर्च झाल्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यावर उर्वरित निधी वितरीत होऊन तो कंत्राटदाराच्या खात्यावर थेट हस्तांतरित होणार आहे, या प्रस्तावाला सर्व विभागांची मान्यता मिळालेली असून तो प्रस्ताव महालेखाकारांकडे पाठविण्यात येत असल्याचेही समितीसमोर सांगण्यात आले. या कार्यपध्दतीमुळे जिल्हापरिषदेची स्वायत्तता बाधित होणार नाही काय ? छोटी छोटी कामे जिल्हापरिषदेकडून होत असतात. अशा परिस्थितीत जिल्हापरिषदेला सक्षम करून प्रभावी बनविणे आवश्यक

असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले असता सध्याच्या प्रणालीमध्ये कोणताही बदल करण्यात आला नसून फक्त जो निधी जिल्हापरिषदेच्या खात्यात पडून राहात होता ता आता विभागाच्या एकत्रित निधीमध्ये राहिल असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस:-

१.२२४ शासनाने प्रस्तावित केलेली निधी वितरणाची संगणकीय योजना हे शासनस्तरावरून उचललेले मोठे पाऊल असून त्याची योग्यरित्या अंमलबजावणी व्हावी. तसेच जिल्हापरिषदांची स्वायत्तता अबाधित ठेवून ग्रामविकास विभागाला प्रशासनिकदृष्ट्या सक्षम करण्याची आवश्यकता आहे. दिलेला निधी ठराविक कालावधीत संबंधित योजनेवर खर्च झाला पाहिजे याबाबत नियमित आढावा घेण्यात यावा. या बाबीकडे लक्ष देऊन निधी वेळच्या वेळी खर्च होण्यासाठी आवश्यक त्या उपाययोजना जिल्हापरिषद व शासनस्तरावरून करण्यात याव्यात व विहित मुदतीत खर्च न होऊ शकलेले अनुदान शासनाकडे जमा करण्यात यावे व केलेल्या उपाययोजनांची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.७.३ : “कामगार कल्याण उपकराची वसुली न करणे ”

अभिप्राय :

१.२२५ महाराष्ट्र शासनाच्या २१ एप्रिल २००८ च्या परित्रकानुसार, दिनांक १ जानेवारी २००८ पासून बांधकामाच्या एकूण किंमतीच्या एक टक्का याप्रमाणे कामगार कल्याण उपकराची वसुली कंत्राटदाराच्या बीलातून करावयाची होती आणि ती रक्कम कामगार कल्याण संगठन, मुंबई यांच्या खात्यात जमा करावयाची होती. परंतु सात जिल्हा परिषदांनी कामगार कल्याण उपकराची रु ६६.६६ लाख एवढी रक्कम वसूल केली नाही असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे.

त्यावर उद्योग उर्जा व कामगार विभाग, दि. १७ जून, २०१० च्या शासन निर्णयानुसार कामगार कल्याण उपकराची वसुली १ जुलै, २०१० रोजी व त्यानंतर झालेल्या कराराच्या कामांना लागू करावयाची होती. तथापि, याबाबत मा.सर्वोच्च, न्यायालयाच्या निर्णयामुळे दि.१७ जून, २०१० रोजी चालू असणा-या सर्व कामांमधून ही उपकराची वसुली करण्याचे ठरले. ज्या निविदा दि.१ जुलै, २०१० पुर्वी झालेल्या आहेत त्यांच्या करारनाम्यातून उपकर वसुली करण्यात आलेली नाही. त्यामुळे पूर्ण रक्कम वसूल झालेली नव्हती असे लेखी उत्तर विभागाने दिले.

याबाबत विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली असता रु.६६ लाख ६५ हजारापैकी रु. ५६ लाख ९२ हजार वसूल झाल्याचे व फक्त जालना जिल्हा परिषदेची रु.९ लाख ७४ हजाराची वसुली बाकी असल्याचे समितीसमोर सांगितले. यावर समितीने ही रक्कम वसुलीची जबाबदारी तेथील कॅफोची असताना इतके दिवस ही वसुली होऊ शकली नाही. समितीची ही साक्ष लागली नसती तर ही वसुली झाली नसती असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. यावर ही रक्कम एका महिन्याच्या आत म्हणजे येत्या ३१ मार्च पर्यंत वसूल करण्यात येईल. तसेच यासंदर्भात विभागाकडे कंत्राटदारांची यादी आहे व त्यांची बिले प्रलंबित असून त्यातून ही रक्कम वसूल करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

शिफारस :

१.२२६ शासन निर्णयानुसार व सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानुसार कामगार उपकराची नियमानुसार नियमित वसुली करणे जिल्हापरिषदेवर बंधनकारक असताना ही वसुली पुर्णपणे करण्यात आली नव्हती. केवळ समितीची साक्ष लागल्यामुळे विभागाने यातील जास्तीत जास्त रक्कम वसूल केली. या रकमेची वसुली ही पुर्णपणे जिल्हापरिषदेच्या मुख्य लेखा व वित्तीय अधिकारी यांची (कॅफो) जबाबदारी असताना त्यांनी ही वसुली केली नाही. साक्षीदरम्यान उर्वरीत रकमेची वसुली १ महिन्याच्या आत करण्यात येईल असे समितीला सांगण्यात आले. अतः या रकमेच्या वसुलीबाबतची अद्ययावत माहिती समितीला देण्यात यावी. तसेच अशाप्रकारच्या वसुलीसंदर्भात कॅफोनी आपली जबाबदारी अधिक सक्षमपणे पार पाडणेबाबत सर्व जिल्हापरिषदांना विभागामार्फत सूचना निर्गमित करण्यात याव्यात. तसेच कामगार उपकराची नियमानुसार वसुली, ही काम सुरु होण्यापूर्वी करून कामगार कल्याण मंडळाकडे भरण्याची व्यवस्था करावी. जेणेकरून कामगारांना विमा संरक्षण मिळू शकेल तसेच कामगार कल्याण उपकर संबंधिच्या निर्देशांचे काटेकारेपणे पालन केल्याची वेळोवेळी खात्री करावी व यासंदर्भात केलेली कार्यवाही ३ महिन्यात समितीला कळवावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.७.४ : “व्यपगत ठेव रकमा महसूल खात्यात जमा न करणे”

अभिप्राय

१.२२७ महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहिता, १९६८ च्या नियम २०९ (७) (iii) अनुसार, कुठलीही जमा, जी तिच्या देय दिनांकापासून तीन लेखा वर्षांच्या कालावधीपेक्षा जास्त काळ बेवारशी (unclaimed) राहिल, ती जिल्हा परिषदेच्या खात्यात महसूल शिर्षात व्यपगत ठेव म्हणून जमा करावी लागेल. परंतु चार जिल्हा परिषदांनी रु १.२६ कोटी एवढी बेवारशी ठेव जिल्हा परिषद खात्याच्या महसूल शिर्षातर्गत जमा केली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

१.२२८ समितीने यासंदर्भात साक्ष घेतेवेळी या सर्व रकमा महसूली खात्यात जमा करण्यात आल्याचे विभागाने दिलेल्या लेखी उत्तरात स्पष्ट केले. अतः विभागाने भविष्यात या आक्षेपांची पुनरावृत्ती टाळावी व व्यपगत ठेवी विहित मुदतीत महसूल शिर्षात जमा करणेसंबंधीच्या निर्देशांचे काटेकोरपणे पालन करावे अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.७.५ : “अग्रीमांचे समायोजन न करणे”

अभिप्राय :

१.२२९ महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहितेच्या नियम २२० अनुसार प्रलंबित अग्रीम कमीत कमी ठेवावयास पाहिजे आणि समायोज्य सर्व बाबी वेळेवर समायोजित करावयास पाहिजेत. सहा जिल्हा परिषदांच्या अग्रीम पुस्तिकांच्या पाहणीमध्ये १९७७ ते २०१२ दरम्यान विविध बाबींसाठी काढण्यात आलेली रु ५९.०१ लाख एवढी अग्रीम राशी असमायोजित राहिली असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे.

याबाबत सर्व जिल्हा परिषदांना दिनांक ११ डिसेंबर, २०१५ रोजीच्या पत्रान्वये प्रलंबित अग्रिम समायोजनाबाबत स्पष्ट निर्देश दिले आहेत व रक्कम वसुलीची कार्यवाही प्रगतीत असल्याचे विभागाने त्यांच्या लेखी उत्तरात नमूद केले.

यासंदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली असता आक्षेपित ६ जिल्हापरिषदांपैकी ५ जिल्हापरिषदांचे अग्रिमाचे समायोजन करण्यात आले आहे. फक्त अकोला जिल्ह्याचे समायोजन प्रलंबित आहे. इतकी वर्षे अग्रिमांचे समायोजन न करण्याची कारण सांगताना विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, जिल्हापरिषदांच्या वित्त विभागाला तसेच बांधकाम विभागाला अभिलेखे मिळत नव्हते. आता त्यांनी अभिलेखे शोधले असून एक महिन्याच्या कालावधीत हे काम पूर्ण होईल. तसेच विविध कोर्टांच्या ऑर्डर्स, डिक्री यामुळे विभागाला तात्काळ निधी भरणे आवश्यक होते म्हणून सदर अग्रिम घेतले असून समायोजनासाठी सर्वसाधारण सभेची मान्यता घेतली आहे. ३ वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी झालेला असल्यामुळे पुन्हा हा विषय स्थायी समितीसमोर जाणार आहे. स्थायी समितीने मान्यता दिली नाही तर आयुक्तांकडे अपिल करून यातून मार्ग काढण्यात येणार आहे असेही विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२३० महाराष्ट्र जिल्हापरिषद आणि पंचायत समिती लेखा संहितेनुसार जिल्हापरिषदेने प्रलंबित अग्रिम कमीत कमी ठेवावयास पाहिजे आणि समायोज्य सर्व बाबी वेळेवर समायोजित करणे बंधनकारक असताना अधिका-यांनी या अग्रिम समायोजनाकडे वेळेत लक्ष दिले नाही. विभागाचे अधिकारी अग्रिम तातडीने घेतात परंतु त्याचा हिशोब व समायोजन विहित मुदतीत करण्याकडे दुर्लक्ष करतात. ज्यामुळे पुढे या रकमेचे समायोजन करणे कठीण होऊन जाते. यात सर्वात महत्वाची व दुर्लक्षित न करण्यासारखी बाब म्हणजे जिल्हापरिषदांच्या ज्या मंडळाच्या कालावधीत हे आर्थिक व्यवहार झालेले असतात ते मंडळ अस्तित्वात असताना अशा रकमांचे ताळमेळ व समायोजन करणे सुलभ असते, मंडळ बदलल्यानंतर ७-८ वर्षांनी जर अशा व्यवहारांचे समायोजन नविन मंडळाकडे सादर केले तर तत्कालिन मंडळ यावर शंका उपस्थित करू शकते व पर्यायाने या निधीची जबाबदारी स्विकारण्यास तयार नसते व या रकमांचे समायोजन विलंबाने करणे कठीण होऊन बसते, जे आता अकोल्यासंदर्भात झाले आहे. अतः अग्रिमाचे समायोजन त्या त्या वित्तीय वर्षात त्या त्या मंडळाच्या कार्यकालात केल्यास या अडचणी विभागाला टाळता येणे शक्य आहे व हे सर्व करून घेण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची आहे. त्या त्या वित्तीय वर्षात अग्रिमाचे समायोजन करणे व सर्वसाधारण मंडळाची त्याला मान्यता घेणे विभागावर बंधनकारक करणेकरिता शासनाने यासाठी शासन निर्णय निर्गमित करण्याची आवश्यकता आहे व हे सर्व करून घेण्याची जबाबदारी विभागाकडून मुख्य

कार्यकारी अधिका-यांवर सोपविण्यात यावी. तसेच भविष्यात या संबंधीच्या निर्देशांचे काटेकोरपणे पालन करुन अशा आक्षेपांची पुनरावृत्ती टाळावी व यासंदर्भात केलेली कार्यवाही ३ महिन्यात समितीला कळविण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८ : 'कामांचे कार्यान्वयन'

२.३.८.१ : 'कमकुवत प्रकल्प नियोजन'

२.३.८.१(अ) : 'आवश्यक अधिकृत परवानगीशिवाय कामे सुरु करणे'

अभिप्राय :

१.२३१ प्रकल्पांच्या सुरळित कार्यान्वयनासाठी संबंधित प्राधिकरणांकडून जसे की- वन विभाग, अखिल भारतीय महामार्ग प्राधिकरण (NHAI) इत्यादि काम सुरु करण्याआधी आवश्यक अधिकृत परवानगी प्रमाणपत्र प्राप्त करुन घ्यावे लागतात. जिल्हा परिषद सोलापूरच्या दस्तऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे आढळून आले की एका कंत्राटदाराला सहा महिन्यात पूर्ण करण्याच्या अटीवर निविदा किंमत रु.१९.४३ लाख किंमतीत प्राथमिक आरोग्य केंद्र, बोरामणी येथील सुरक्षा (कुंपण) भिंत बांधण्याचे काम देण्यात आले (मार्च २०११). कंत्राटदाराने रु.१६.८२ लाखाचे काम करुन ते काम, थांबविले (जानेवारी २०१२) कारण सुरक्षा भिंत राष्ट्रीय महामार्ग (क्र. ९) ला लागुन होती असा आक्षेप NHAI ने घेतला असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

मौजे बोरामणी, ता. दक्षिण सोलापूर येथील प्राथमिक आरोग्य केंद्रास संरक्षक भिंत बांधण्याचे काम जिल्हा परिषद मालकीच्या जागेतच सुरु करण्यात आले होते. राष्ट्रीय महामार्ग क्र.९ चे चौपदरीकरणामुळे काम हे तद्नंतर मंजूर झाले होते आणि त्यात जिल्हा परिषद मालकीतील जागेचा काही भाग जाणार होता. तथापि, संरक्षक भिंतीचे काम तत्पूर्वी मंजूर झालेले असल्याने सदर काम सुरु करताना NHAI प्राधिकरणाची पूर्व परवानगी घेण्याचा प्रश्न उद्भवत नव्हता. यापुढे जिल्हा परिषदांनी कामे सुरु करण्यापूर्वी जागेच्या उपलब्धतेची खात्री करण्याबाबत सुचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत असे विभागाने त्यांचे लेखी उत्तरात नमूद केले आहे.

प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे काम सन २०११ ला सुरु झाले तेव्हा राष्ट्रीय महामार्ग दुपदरी होता. पीएचसीच्या तिन भिंती बांधून झाल्यानंतर सन २०१२ ला राष्ट्रीय महामार्गाची नोटीस मिळाली. त्यामुळे भिंतीचे बांधकाम थांबविण्यात आले आहे. सन २०११ ते सन २०१७ पर्यंत या दोन्ही शासकीय विभागांनी एकमेकांशी कोणताही पत्रव्यवहार केल्याचे अथवा कोणत्याही प्रकारे समन्वय साधल्याचे समितीसमोर दिसून आले नाही. त्या जागेवरून राष्ट्रीय महामार्ग जाणार असेल तर त्यांना तेवढी जागा देणे आवश्यकच आहे. परंतु प्राथमिक आरोग्य केंद्राला देखील संरक्षक भिंत महत्वाची असते. प्राथमिक आरोग्य केंद्राने राष्ट्रीय महामार्गाची नोटीस मिळाल्यानंतर या कामाच्या पूर्णत्वाच्या दृष्टीने कोणताही पाठपुरावा इतकी वर्षे केला नाही. राष्ट्रीय महामार्गाचे मार्गिका नेमके काय आहे, त्यानंतर प्राथमिक आरोग्य केंद्रासाठी किती जागा शिल्लक राहते. त्याअनुषंगाने अपुर्ण काम कसे पुर्ण करता येईल याबाबतचा पाठपुरावा पीएचसीने करुन तसेच रस्त्याचे नेमके डिमार्केशन अथवा लाईन ऑफ कंट्रोल निश्चिती करुन पीएचसीच्या संरक्षक भिंतीचे काम पुर्ण करुन घेणे आवश्यक होते. परंतु विभागाने सहा महिने कसलाही पाठपुरावा केला नाही.

सदरहू जागा जिल्हा परिषदेची आहे की, राष्ट्रीय महामार्गाची आहे ? जागा जर जिल्हा परिषदेच्या मालकीची असेल तर राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरणाने भूसंपादन केले का ? अशीही विचारणा समितीने केली असता पीएचसीची चौथी संरक्षण भिंत बांधण्याच्या संदर्भात समितीने ज्या सूचना केल्या आहेत त्या प्रमाणे विभागाकडून कार्यवाही करण्यात येईल. सदरहू जागा जिल्हापरिषदेच्या मालकीची आहे. अद्यापपर्यंत भूसंपादन झालेले नाही परंतु भविष्यात भूसंपादन होणार आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

शिफारस :

१.२३२ जिल्हापरिषद सोलापूर यांच्या प्राथमिक आरोग्य केंद्रासाठी आवश्यक असणा-या संरक्षक भिंतीचे काम अर्धवटरित्या सोडून देण्यात आले आहे. अशा परिस्थितीत ना तिथे महामार्ग बनला अथवा ना तिथे आरोग्य केंद्राची संरक्षक भिंत बांधण्यात आली. वास्तविक पीएचसीने राष्ट्रीय महामार्ग संबंधीच्या विभागाशी थेट संपर्क साधून निश्चित तोडगा काढणे अभिप्रेत व आवश्यक असताना आजतागायत या दोन्ही शासनाच्या विभागांतर्गत कोणताही पत्रव्यवहार झाल्याचे समितीला दिसून आले नाही. दोन्ही विभागांना एकमेकांशी समन्वय साधून यातून निश्चितच तोडगा काढता आला असता. जोपर्यंत चारही संरक्षण

भिंतीचे काम पूर्ण होत नाही तोपर्यंत त्याचा प्राथमिक आरोग्य केंद्रासाठी काही उपयोग नाही. त्यामुळे राष्ट्रीय महामार्गाची सीमा कुठपर्यंत आहे हे त्यांना विचारून तेथून मागे पीएचसीची संरक्षण भिंत बांधण्यात यावी.

राष्ट्रीय महामार्गाचे मार्गिका अंतिम झालेले नसल्यामुळे विभागाने या विभागाशी संपर्क साधून दोन्ही विभागाच्या समन्वयाने निश्चित तोडगा काढण्यात यावा. दोन शासकीय विभागांतर्गत नियोजन व समन्वयाच्या अभावामुळे वेळ आणि खर्च वाढण्याच्या जोखिमेसह रु.१६.८२ लाख खर्च झालेला निधी अडकून पडला. त्यामुळे जिल्हापरिषदेने महामार्गाची मार्गिका घेण्यासाठी प्रयत्न करावा. त्याअनुषंगाने पीएचसीची भिंत बांधण्याचे काम पूर्ण करण्यात यावे व यासंदर्भात पाठपुरावा करून केलेली कार्यवाही ३ महिन्यात समितीस कळवावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.१. (ब) : “विद्युतीकरणाचे काम अपूर्ण राहिल्यामुळे सुपूर्द करण्यामध्ये झालेला

विलंब ”

१.२३३ अभिप्राय :

जिल्हा परिषद गडचिरोली आणि नांदेड यांच्या चार प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या (प्रा.आ.के.) (तीन गडचिरोली आणि एक नांदेडमध्ये) इमारतीची नागरी कामे मार्च २०१० आणि सप्टेंबर २०११ दरम्यान, रु. २.४३ कोटी रक्कम खर्चून पूर्ण करण्यात आली तरीही ती उपभोक्त्यांना सुपूर्द करण्यात येऊ शकली नाहीत (मे २०१२) कारण त्यातील विद्युतीकरणाच्या कामांना सुरुवात झाली नव्हती. नागरी आणि विद्युतीकरणाची कामे एकमेकांशी जुळते न ठेवल्यामुळे न केवळ रु. २.४३ कोटी एवढी राशी दोन वर्षे अडवून ठेवण्यात आली तर महत्वपूर्ण मालमत्ता उपभोक्त्याला सुपूर्द करण्यात सुध्दा विलंब झाला असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

याबाबत प्राथमिक आरोग्य केंद्र, तोडसा, महागांव व आरेवाडा जिल्हा गडचिरोली व बराडश्वाला जिल्हा नांदेड येथील विद्युतीकरणाची कामे पूर्ण झाल्यानंतर संबंधितांकडे सुपूर्द करण्यात आली आहेत असे उत्तर विभागाने दिले.

याबाबत साक्षीदरम्यान सदर प्रकरणात २ कोटी रुपयांचे काम झाले आहे. परंतु समांतररित्या विद्युतचे काम झालेले नसल्यामुळे दरवाजेही चोरीला गेले आहेत. इमारतीचा वास्तविक ताबा देण्यात आला असता तर दरवाजे चोरीला गेले नसते. इमारतीची निविदा काढत असताना त्या इमारतीच्या पिण्याचे पाणी, वीज कनेक्शन आणि इतर आवश्यक बाबींचे नियोजन करण्यात येते. परंतु राज्यात पीएचसी बांधून दोन वर्षे पूर्ण होऊन गेली तरी त्या ठिकाणी पिण्याचे पाणी, विज कनेक्शन मिळत नाही. ही अतिशय गंभीर बाब असून शासनस्तरावरून पुर्णपणे नियोजनाचा अभाव दर्शविणारी आहे.

निविदा काढत असताना विजेचे कनेक्शन, पिण्याच्या पाण्याचे कनेक्शन घेणे यासर्वांसाठीची तरतूद एकाच निविदेमध्ये अंतर्भूत केली तर सर्व गोष्टी वेळेवर व समांतररित्या होऊ शकतील. ही कामे छोटी असल्यामुळे समितीच्या म्हणण्याप्रमाणे तसे केले नव्हते. परंतु यापुढे निविदा काढताना सिव्हील, विद्युतचे काम, पाणीपुरवठा हे सर्व एका पॅकेजमध्येच समाविष्ट करूनच निविदा काढाव्यात असे विभागाकडून आदेश देण्यात येतील असे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२३४ महालेखाकार यांनी सदरहु परिच्छेदामध्ये नोंदविलेले आक्षेप अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे आहेत. चार प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या इमारतींची नागरी कामे पूर्ण झाली असताना त्याचे विद्युतीकरणाची कामे अपूर्ण राहिल्यामुळे इमारत उपभोक्त्यांना सुपूर्द करण्यात येऊ शकली नाही. नागरी कामे करताना त्याअनुषंगिक अन्य कामे अतिशय नियोजनबद्ध पध्दतीने समांतर पातळीवर राबविणे आवश्यक असताना तसे न केल्यामुळे रु.२.४३ कोटी एवढी रक्कम अडकून पडली व महत्वपूर्ण मालमत्ता उपभोक्त्याला सुपूर्द करण्यात विलंब झाला. अतः विभागाने यामध्ये दोषी असलेल्यांवर कारवाई करावी. तसेच यापुढे निविदा काढत असताना एकाच निविदेमध्ये नागरी, इलेक्ट्रीकल व पिण्याच्या पाण्याचा समावेश करणेबाबत आवश्यक त्या सूचना निर्गमित करण्यात याव्यात व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करावी व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळण्यासाठी आवश्यक त्या सूचना शासनस्तरावरून निर्गमित करण्यात याव्यात अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.१(क) : “भूसंपादन न करता कामाचे वाटप आणि कार्यस्थळ सुपूर्द करण्यात विलंब”

अभिप्राय :

१.२३५ महाराष्ट्र लोक निर्माण संहितेच्या नियम, २५१ अनुसार कुठल्याही कामाची सुरुवात भूसंपादनाशिवाय करू नये.

(१) मार्च २००७ ते मार्च २०१२ दरम्यान चार जिल्हा परिषदेमध्ये रु. ३.०८ कोटी रकमेची ६९ कामे जागेच्या उपलब्धतेची खातरजमा न करता देण्यात आली. परिणामी, जरी कामे पूर्ण करण्याचा कालावधी २ ते १२ महिने होता ही कामे मे २०१२ पर्यंत सुरु होऊ शकली नाहीत. जिल्हा परिषद नाशिक ने बहाल केलेल्या कामांसाठी आवश्यक ती जागा संबंधित विभागांनी ऑक्टोबर २०१२ पर्यंत उपलब्ध न केल्याची पुष्टी शासनाने केली. भूमी संपादन न करता कामे बहाल केल्यामुळे महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम संहितेच्या तरतुदींचे उल्लंघन झाले. परिणामी ज्यासाठी कामे हाती घेतली ते उद्दिष्ट साध्य झाले नाही. कमकुवत नियोजनामुळे कंत्राटदाराला मुदत वाढ देणे भाग पडले आणि मर्यादेबाहेर किंमती वाढल्या.

(२) प्राथमिक आरोग्य केंद्र, भाक्रोंडी, जिल्हा गडचिरोली, येथील स्टाफ क्वार्टर्स (युनिट I आणि II) बांधण्याचे काम दोन कंत्राटदारांना ऑक्टोबर २००७ मध्ये (युनिट I) आणि ऑगस्ट २००७ मध्ये (युनिट II) रु. १६.८२ लाख किंमतीला बहाल करण्यात आले. परंतु कंत्राटदाराला बांधकामासाठी निश्चित केलेली जागा देण्यात चार वर्षांपेक्षा जास्त विलंब झाला. परिणामी, दरम्यानच्या काळात साहित्यांच्या किंमतीत वाढ झाल्यामुळे कंत्राटदाराने काम करण्यास असमर्थता दर्शविली. कामांची पुन्हा निविदा काढण्यात आली आणि ती कामे परत जुलै २०११ (युनिट I) आणि डिसेंबर २०११ (युनिट II) मध्ये त्याच कंत्राटदारांना रु. ३२.०६ लाख या किंमतीवर बहाल करण्यात आले, ज्यामुळे किंमतीत रु.१५.०७ लाखांची वाढ झाली.

(३) नऊ जिल्हा परिषदांच्या दस्ताऐवजांच्या पाहणीत असे निदर्शनास आले की, काही प्रकरणांमध्ये जागेची अनुपलब्धता, प्रशासनिक बंधन जसे की विभाग आणि उपविभाग स्तरावर समन्वय/संसूचनेचा अभाव, स्थानिक प्रश्न आणि कार्यस्थळाचे निर्बंध (site clearance) अशा अडचणींमुळे, मार्च २०१२ पर्यंत रु.१८.२४ कोटी एवढ्या मुल्याची ३३० कामे सुरु होऊ शकली नाहीत. ही कामे मे २००५ आणि एप्रिल २०११ दरम्यान बहाल करण्यात आली होती.

(४) जिल्हा परिषद, नांदेड ने तालुका कंधार मध्ये प्रा.आ.कें. च्या बांधकामासाठी निविदा मागविली (मार्च २००९). ऑगस्ट २००९ मध्ये सर्वात कमी किंमत असलेले मेसर्स बिल्डवेल कन्स्ट्रक्शन (कंत्राटदार) ची रु.१२५.७९ लाख रकमेची निविदा स्वीकृत करण्यात आली. तथापि, कंत्राटदाराला कायदेशीर देण्यात येऊ शकला नाही कारण ज्या जागेवर प्राथमिक आरोग्य केंद्र इमारत उभारण्यात येणार होती ती जागा जिल्हा परिषदेच्या आरोग्य विभागाकडून उपलब्ध होऊ शकली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

मे, २०१२ मध्ये झालेल्या तफावतीत एकूण ३३० पैकी २४४ कामे पुर्ण झालेली आहेत. यातील भूसंपादन न करता निविदा काढण्यात आल्या अशी ६९ कामे आहेत.

शासनाचे निर्देश आहेत की, भूसंपादन न करता निविदा काढू नये तर या प्रकरणी निविदा काढण्यात आल्या ? निविदा कोणी काढल्या आणि त्याची जबाबदारी कोणाची आहे ? त्यांच्या विरोधात काय कारवाई करण्यात आली ? या समितीच्या प्रनाबाबत गडचिरोली, नाशिक, लातूर आणि ठाणे या जिल्ह्यांची चौकशी करण्याचे आदेश मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना देण्यात येतील, असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले. तसेच जागा मिळाली नसल्यामुळे सदर कामे रद्द करण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. महालेखाकारांकडून सन २०११-१२ चा अहवाल विधानसभेच्या पटलावर ठेवून ५-६ वर्षे उलटून गेली तरी सुध्दा विभागाने यातील दोषींवर कोणतीही कारवाई केलेली नाही. केवळ समितीची साक्ष लागली म्हणून विभागाने या विषयाची दखल घेतली हे प्रकार अतिशय गंभीर आहेत.

जागा ताब्यात नसताना कार्यादेश देण्यात आला हे बरोबर नाही. जागा असल्याशिवाय शासन मान्यता मिळत नाही. जागा मिळेल याअनुषंगाने व अंदाजावर कार्यादेश देण्यात आले. अशी विचारणा समितीने केली असता कंत्राटदारावर एफआयआर दाखल करण्यात आलेला आहे आणि हे प्रकरण न्यायालयात प्रलंबित आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. याबाबत समितीने सूचित केले की, अगोदर या सर्व प्रकरणी जे अधिकारी होते त्यांच्यावर कारवाई करण्यात यावी. विभागाने त्या अधिका-यांना संरक्षण देणे योग्य नाही. जमिनीचे भूसंपादन केलेले नसताना निविदा काढायला नको होत्या हे मान्य आहे. कधी कधी अपेक्षा असते की, जमीन मिळून जाईल आणि वेळ वाचविण्यासाठी हे करण्यात येते. त्यामागची अधिका-यांची जी काही प्रामाणिक

भूमिका असते त्याचा विचार करुन अशी शिफारस करण्यात येऊ नये अशी समितीला विभागीय प्रतिनिधींनी विनंती केली. अंगणवाडी सोडून इतर जी काही कामे आहेत. त्या कामांमध्ये जर अधिका-यांनी भूसंपादन केलेले नसताना निविदा काढली असेल त्याची चौकशी करण्यात येईल. असे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर विदित केले.

समितीला आश्वासित केल्याप्रमाणे विभागाकडून प्राप्त माहितीमध्ये नमूद करण्यात आले की, एकूण ६९ कामांपैकी ४२ कामे अंगणवाड्यांची होती. कर्मचा-यांची निवासस्थाने व व्यायामशाळा ही कामे रद्द करण्यात आली आहे. कर्मचारी निवासस्थानाबाबत जागा उपलब्ध नसताना प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली. अतः या ५ कामांबाबत तपशिलवार चौकशी करण्याच्या सूचना देण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर संबंधित दोषी अधिका-यांवर निलंबनाची कारवाई करावी असे देखील मागील बैठकीसमोर निश्चित करण्यात आले होते. यासंदर्भात समितीने विचारणा केली असता यासंदर्भातील अहवाल युनिट १ व २ संदर्भात एक महिन्याच्या आत समितीला सादर करण्यात येईल असे समितीला आश्वासित करण्यात आले. परंतु सदरहू माहिती अद्यापही प्रलंबित आहे. तसेच प्राथमिक आरोग्य केंद्र भाकुर्डे येथे रु.१६.८२ लाखाची कामे होती. मात्र जागा न मिळाल्यामुळे खर्चास विलंब झालेला आहे. तसेच गडचिरोली हा नक्षलग्रस्त भाग असल्यामुळे तेथे विलंब झालेला आहे. परंतु ३३० कामांपैकी २४४ कामे पुर्ण झाली असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले असता या कामांमधील विलंबासाठी जबाबदार अधिका-यांची चौकशी करावी व संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करावी असे संबंधितांना कळविण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच प्राथमिक आरोग्य केंद्राबाबत विभागाकडे जागा उपलब्ध नसतानाही प्रस्ताव मान्य करण्यात आला याबाबत चौकशी करण्यात येईल असे मान्य केले व ज्या अधिका-यांची चूक असेल त्यांचेवर दंडात्मक कारवाई करण्यात येईल असेही समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

शिफारस :

१.२३६ (१) महाराष्ट्र लोकनिर्माण संहितेच्या नियम २५१ अनुसार कुठल्याही कामाची सुरुवात भू-संपादनाशिवाय करु नये अशी स्पष्ट तरतूद असताना चार जिल्हापरिषदेमध्ये रु.३.०८ कोटी रकमेची ६९ कामे जागेच्या उपलब्धतेची खातरजमा न करता देण्यात आली. एवढेच नव्हेतर एकूण ६९ कामे जागेचे भूसंपादन न करता निविदा काढून कार्यादेश देण्यात आले. नंतर यातील अंगणवाड्यांची कामे रद्द करण्यात आली. भूसंपादन न करता निविदा काढून कार्यादेश द्यायला नको होते हे विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर मान्य केले व यासंदर्भात चौकशी करुन याबाबतचा अहवाल समितीला सादर करण्यात येईल असे समितीसमोर आश्वासित करण्यात आले. त्याअनुषंगाने विभागाकडून प्राप्त माहितीमध्ये विभागाने यासंदर्भात कोणतीही ठोस कार्यवाही केल्याचे दिसून येत नाही केवळ चौकशी करण्याचे मान्य केले. विभागाने या गंभीर प्रकरणाकडे अधिक व्यापक दृष्टीकोनातून पाहणे आवश्यक होते. वास्तविकतः महालेखाकारांचा सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षाचा अहवाल सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आला व तेव्हापासून हे परिच्छेद विभागाकडे कार्यवाहीसाठी प्रलंबित असताना समितीची साक्ष लागेपर्यंत विभागाने या गंभीर प्रकरणांची साधी दखलही घेतली नाही. वास्तविक समितीसमोर येताना विभागीय प्रतिनिधींनी संबंधित दोषी अधिका-यांवर कारवाई करुनच समितीसमोर येणे अभिप्रेत होते, परंतु तसे करण्यात आले नाही. भूमि संपादन न करता कामे बहाल केल्यामुळे महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम संहितेच्या तरतुदींचे उल्लंघन झाले. परिणामी ज्यासाठी कामे हाती घेतली ते उद्दिष्ट साध्य झाले नाही. कमकुवत नियोजनामुळे कंत्राटदाराला मुदतवाढ देणे भाग पडले आणि मर्यादेबाहेर किंमती वाढल्या. तसेच कार्यादेश पारीत केल्यानंतरही कामांची सुरुवात न होणे हे जिल्हापरिषदेच्या सदोष नियोजनाचे द्योतक व निदर्शक आहे. अतः या संपुर्ण प्रकरणी विभागाने संबंधितांना तात्काळ निलंबित करुन विभागबाह्य वरिष्ठ सनदी अधिका-यांमार्फत चौकशी करण्यात यावी व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

(२) प्रकल्पांचे कार्यान्वयन प्रभावी, मितव्ययी आणि कार्यक्षमतापूर्वक झाले पाहिजे. पारदर्शक बोली प्रक्रिया, निविदा वाटप, सुरु असलेल्या प्रकल्पांचे पर्याप्त पर्यवेक्षण आणि दिलेल्या कालावधीत इच्छित उद्दीष्टांची पूर्णता करुन प्रकल्प पूर्ण होणे या बाबींची खातरजमा प्रकल्पांच्या कार्यान्वयादरम्यान व्हावयास हवी. निवडलेल्या सर्व जिल्हा परिषदांच्या कामांचे कार्यान्वयनाचे पुनरिक्षण करते वेळी अनेक त्रुटी आढळून आल्या. जसे प्रकल्प पूर्ण करण्यात विलंब, चूकीचे दर विश्लेषण, कामाच्या पूर्ण बाबींचे कार्यान्वयन झाले नसतानाही पूर्णता प्रमाणपत्र देणे आणि इतर अग्रग्राह्य प्रदान करण्याची प्रकरणे लेखापरिक्षणात निदर्शनास आली. अतः विभागाने या आक्षेपांची पुनरावृत्ती भविष्यात टाळावी व कामे बहाल करण्यापूर्वी जमिनीची उपलब्धता आणि मुलभूत सोयी यांची खातरजमा केल्यानंतरच निविदा प्रक्रिया राबवावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.२ कमकुवत प्रकल्प नियोजन

२.३.८.२(अ) : “समाजमंदिराचे अनधिकृतपणे व्यापारी संकुलात रुपांतर ”

अभिप्राय :

१.२३७ स्थानिक क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत निमकर्डा, जिल्हा अकोला पशुचिकित्सालयाजवळ समाजमंदिराच्या बांधकामासाठी जिल्हाधिकारी, अकोला यांनी जुलै २००९ मध्ये रु.९.९७ लाख इतक्या किंमतीस प्रशासनिक मान्यता? दिली. जिल्हा परिषद, अकोला द्वारे फेब्रुवारी २०१० मध्ये हे काम ग्रामपंचायत, निमकर्डाला सहा महिन्यांच्या मुदतीत पूर्ण करण्यासाठी सोपविण्यात आले. हे काम रु.७.८९ लाख एवढी रक्कम खर्चून पूर्ण करण्यात आले (ऑगस्ट २०१०) आणि उप-अभियंता, उप-विभाग बालापूर यांनी कार्यकारी अभियंता, जिल्हा परिषद अकोलाच्या वतीने पूर्णता प्रमाणपत्र (CC) निर्गमित केले. ऑगस्ट २०१२ मध्ये जिल्हा परिषद अकोलाच्या कर्मचा-यांसोबत लेखापरीक्षाद्वारे जागेच्या संयुक्त प्रत्यक्ष पाहणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, समाजमंदिराच्या नियोजित जागेवर व्यापारी संकूल बनविण्यात आले आहे असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शासनाने हे आक्षेप मान्य केले व समाजमंदिराच्या हस्तांतरणानंतर ग्रामपंचायत, निमकर्डा ने अनधिकृतपणे बदल केले असे सांगितले. समाजमंदिराचे बांधकाम स्थानिक विकास कार्यक्रमातून केले असून ग्रामपंचायतीने हे बांधकाम करून जिल्हापरिषदेकडे हस्तांतरित केले असून जागेच्या वाणिज्यिक वापरास जिल्हापरिषदेने मंजूरी दिलेली नाही. ग्रामपंचायतीने अनधिकृतपणे अधिकार नसताना त्या जागेचा वापर शॉपिंग कॉम्प्लेक्ससाठी केला. मा. आमदारांनी त्यांचा विकास निधी या समाजमंदिराच्या कामासाठी दिला व त्यास जिल्हाधिका-यांनी मान्यता दिल्यानंतर समाजमंदिराचे काम करण्यात आले आहे. समाजमंदिराचे बांधकाम करून त्याचे हस्तांतरण झाल्यानंतर त्याचा वापर व्यावसायिक कामासाठी करणे हा आमदार विकास निधीचा अपव्यय असून जिल्हाधिका-यांच्या आदेशाचे उल्लंघन करणारे आहे. या प्रकरणी विभागाने कारवाई केली नाही तर संपूर्ण राज्यात अशाच प्रकारचा चुकीचा पायंडा पडेल. सदरहू आक्षेपाधीन बाब अत्यंत गंभीर असून विभागाने हे आक्षेप मान्य देखील केले. परंतु समितीची साक्ष लागेपर्यंत दरम्यानच्या इतक्या मोठा कालावधीत संबंधितांवर कोणतीही ठोस कारवाई केली नाही अथवा कोणतीही गंभीर दखल घेतली नाही. या गंभीर उल्लंघनाप्रती विभागाने त्या ग्रामपंचायतीवर, ग्रामविकास अधिका-यावर व ग्रामसेवकावर कोणती कारवाई केली अशी समितीने विचारणा केली असता ग्रामसेवकाने या प्रकरणी मोघम ठराव घेतल्याबद्दल त्याची एक वर्षाची वेतनवाढ रोखण्यात आली आहे असे समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२३८ (१) मा. आमदारांनी त्यांच्या स्थानिक विकास निधीमधून समाजमंदीर बांधण्यासाठी निधी दिला त्यास जिल्हाधिका-यांनी मान्यता दिल्यानंतर त्यावर समाजमंदिराचे बांधकाम करून हस्तांतरित केल्यानंतर त्याचा वापर समाजमंदिरासाठी न करता व्यावसायिक वापरासाठी करणे ही अतिशय गंभीर बाब आहे. ग्रामपंचायत स्तरावर अशाप्रकारचे उल्लंघन स्थानिक यंत्रणेच्या सहमतीशिवाय होऊच शकत नाही. स्थानिक पातळीवरील शासकीय यंत्रणेने या गंभीर उल्लंघनाकडे जाणुनबुजून दुर्लक्ष केले. महालेखाकारांनी सदरहू आक्षेप नोंदवेपर्यंत याची कोणतीही दखल शासन पातळीवरून घेण्यात आली नाही. ही बाब मा. आमदारांच्या विकास निधीचा अपव्यय करणारी व जिल्हाधिका-यांच्या आदेशाचे उल्लंघन करणारी आहे. या गंभीर उल्लंघनाप्रकरणी विभागाने केवळ ग्रामसेवकाची एक वर्षाची वेतनवाढ रोखणे या व्यतिरिक्त अन्य कोणावरही कुठल्याही स्वरूपाची कारवाई केली नाही. अतः विभागाने या गंभीर बाबीसाठी सर्व संबंधितांवर गंभीर स्वरूपाची कारवाई करावी. तसेच ज्या समाजमंदिराच्या प्रयोजनासाठी हे बांधकाम मंजूर होते त्यासाठीच त्याचा वापर करण्यात यावा व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईबाबत समितीस ३ महिन्यात कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२३९ (२) अशा बाबीवर विभागाने वेळेत पायबंद घातला नाही तर हा पायंडा राज्यभर पडेल. अतः विभागाने यासंदर्भात एक परिपत्रक काढून आमदार निधीतून नेमकी कोणकोणती कामे करता येतात याचा स्पष्ट उल्लेख करून कोणत्याही परिस्थितीत अशाप्रकारे वापराच्या प्रयोजनातील बदल करण्यावर शासन स्तरावरून निर्बंध घालावे व क्षेत्रीय यंत्रणेस कळवावे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.२ (ब) : “ कामाच्या काही घटकांचे कार्यान्वयन झालेले नसतांनाही पूर्णता प्रमाणपत्राचे अनियमित वितरण”

अभिप्राय :

१.२४० प्राथमिक आरोग्य केंद्र बांधकामाच्या नागरी कामाच्या काही घटकांचे कार्यान्वयन निविदेतील शेड्युल-ब (निविदेनुसार करावयाच्या बाबी ची यादी) मध्ये तरतूद असुनही कंत्राटदाराद्वारा करण्यात आले नाही. तरीही, तीन जिल्हा परिषदेतील कार्यान्वयन अभिकरणाने पूर्णता प्रमाणपत्र वितरीत करुन कंत्राटदाराला अंतिम देयक प्रदान केले असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

कामाच्या ज्या बाबी अकार्यान्वयित आहेत असे सांगितले आहेत वस्तुतः त्या बाबी कार्यान्वयित झाल्या आहेत परंतु मोजमाप पुस्तिकेत त्यांची नोंद झाली नाही असा खुलासा केवळ गडचिरोली संदर्भात दिला. परंतु त्यास देखील महालेखाकारांनी मान्यता दिली नाही. कारण पुर्ण झालेल्या प्रत्येक कामाची नोंद मोजमाप पुस्तिकेत न चुकता होणे आवश्यक होते.

यासंदर्भात साक्षीदरम्यान काम पुर्ण न करता प्रमाणपत्रे कशी काय देण्यात आली अशी विचारणा समितीने केली असता ही कामे केलेली नाहीत असे नसून फक्त कामाचा वाव बदललेला आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

१.२४१ (१) वास्तविकतः विभागाने कंत्राटाच्या अटी शर्तीमध्ये नमूद अटी शर्तीप्रमाणे कंत्राटदाराकडून कामे करुन घेणे बंधनकारक आहे. कामाच्या स्पेसिफिकेशनमध्ये अथवा व्याप्तीमध्ये कोणताही बदल नंतर करणे अभिप्रेत नाही. या सर्व बाबींची खात्री करुनच कामाचे पुर्णता प्रमाणपत्र विभागाने देणे व त्याअनुषंगाने कंत्राटदारास देयकाचे प्रदान करणे आवश्यक आहे. कामाच्या गती व व्याप्तीबाबतची सद्यःस्थिती ठेवण्यासाठी एम.बी.रेकॉर्ड तयार करण्यात येत असतो. परंतु ते एम.बी. रेकॉर्ड देखील व्यवस्थितरित्या भरण्यात येत नाही. कित्येकदा ते अमर्याद विलंबाने व मोघमरित्या भरले जातात. त्यामुळे आा कामांमध्ये अनियमितता अथवा गैरव्यवहार झाल्याची शंका घेण्यास पुर्ण वाव राहतो. अतः शासनाने व विभागाने कामाची व्याप्ती ही निविदेपुर्वीच निश्चित करावी व निविदा काढून कामाचे प्रदान केल्यावर कामाच्या वाव व व्याप्तीमध्ये कोणताही बदल करण्यात येऊ नये. कामाचे एम.बी.रेकॉर्ड त्याचवेळेस व विहित पध्दतीनुसार नोंद करणे सर्व क्षेत्रीय यंत्रणेवर बंधनकारक असलेबाबत पुन्हा एकदा विभागामार्फत क्षेत्रीय यंत्रणेस कळविण्यात यावे व अशा बाबींची पुनरावृत्ती भविष्यात टाळावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.२ (क) : “अपूर्ण कामांमुळे निधी अडकून पडणे”

अभिप्राय :

१.२४२ हाती घेतलेल्या सर्व कामांचे कार्यान्वयन वेळेत पूर्ण झाले पाहिजे जेणेकरुन ज्यांच्यासाठी ही कामे करावयाची होती त्यांना त्यांचा वांछित उपयोग व्हावयास हवा. १२ जिल्हा परिषदांमध्ये नोव्हेंबर २००४ आणि ऑक्टोबर २०११ दरम्यान रु. २८.८८ कोटी एवढ्या मुल्याच्या १९६ रस्ता आणि इमारतीच्या कामांसाठी कार्यादेश पारित झाले होते. परंतु रु.१७.५५ कोटी एवढी प्रचंड राशी खर्च करुनही मार्च २०१२ पर्यंत ही कामे अपूर्ण राहिली. तसेच बरीचशी कामे अर्धवट पूर्ण झाली आहेत जसे की, अपूर्ण फरशीकरण (flooring), इमारतीचे प्लास्टरिंग (plastering) आणि विद्युत जोडणीचे काम करणे आणि रस्त्यांची अपूर्ण डांबरीकरणांची कामे, परिणामी रु. १७.५५ कोटी एवढा निधी अडकून राहिला असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

समितीने साक्षीदरम्यान किती कामे पुर्ण झाली व किती अपुर्ण आहेत याची विचारणा केली असता एकूण १९६ कामांपैकी १८१ कामे पुर्ण झालेली असून १२ कामे अपुर्ण आहेत. ही कामे एकतर एक महिन्याच्या आत पुर्ण करावीत अन्यथा ती रद्द करावी असे समितीने सुचविले असता ती १२ कामे रद्द करण्यात येतील असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

ग्रामविकास विभागाने ज्या चार कामांची तरतूद अंदाजपत्रकात केली व यासाठी निधी देखील प्राप्त झालेला असताना जिल्हापरिषदेने हे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून कसे काय करुन घेतले. रस्ता दुरुस्तीचे काम सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून करण्यात आल्यामुळे ते रद्द करण्यात आले आहे. असे होते तर ग्रामविकास विभागाने या कामांसाठी निधीची तरतूद करुन आप्रकारे निधी अडकवून ठेवण्याची आवश्यकता नव्हती. ग्रामविकास विभागाच्या अंदाजपत्रकात ही कामे मंजूर असताना जर सार्वजनिक बांधकाम विभागाने ही कामे केली तर त्यासाठी ग्रामविकास विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र घेतल्याशिवाय अशी कामे करता येतात काय ? रस्त्याची अवस्था अत्यंत वाईट असल्यास रस्त्याचे काम पुर्ण करण्यास समितीचा कोणताही आक्षेप अथवा विरोध नाही. परंतु दोन विभागांच्या नियोजनाच्या व समन्वयाच्या अभावामुळे तरतूद केलेला निधी विनावापर पडून राहणे

हे कदापि समर्थनीय नाही. एकच काम स्थानिक आमदार निधीतून व विशेष दुरुस्ती निधीतूनही करता येते. त्यामुळे या कामांची माहिती घेण्यात येईल. तसेच आता विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आणल्याशिवाय कोणाला काम करू द्यायचे नाही असे आदेश दिलेले असल्याचे समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

शिफारस :

१.२४३ (१) विभागाने ज्या कामांसाठी निधीची तरतूद केलेली आहे त्याच कामासाठी त्याचा यथायोग्य वापर करून विहित वेळेत त्याचा लाभ संबंधितांना घेता यावा यासाठी हाती घेतलेल्या कामांचे कार्यान्वयन वेळेत पूर्ण करणे विभागावर बंधनकारक आहे. परंतु कित्येक वर्षे ही कामे अपुर्ण राहिल्यामुळे मोठा प्रमाणात हा निधी अडकून राहतो असा मुळ आक्षेप महालेखाकारांनी नोंदविलेला आहे. अतः विभागाने ही सर्व अपुर्ण कामे १ महिन्यात पूर्ण करावी अन्यथा ती रद्द करावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस १ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२४४ (२) साक्षीदरम्यान समितीच्या असेही निदर्शनास आले की, एखाद्या कामासाठी निधीची तरतूद एका विभागाकडे करण्यात येते व काम अन्य विभागाकडून पूर्ण करण्यात येते. त्यामुळे तरतूद केलेला निधी मोठ्या कालावधीकरिता विनावापर पडून राहतो. शासनाच्या कोणत्या विभागांनी ही कामे प्राधान्याने करावी याबाबत समितीचा आक्षेप नाही व ही कामे प्राधान्याने पूर्ण करणे आवश्यक आहे. परंतु या कामांचे व त्यासाठीच्या निधीचे योग्य नियोजन विभागाने करणे आवश्यक आहे. जेणेकरून एकाच कामासाठी दुहेरी तरतूद करून निधी विनाकारण अडकून ठेवण्यास समितीचा आक्षेप आहे. अतः विभागाने याची योग्य दखल घ्यावी. आवश्यकता असल्यास ज्या विभागात निधीची तरतूद आहे त्या विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र घेऊन अन्य विभागाने ती कामे करण्यास हरकत नाही यादृष्टीने आवश्यक त्या मार्गदर्शक सूचना शासनस्तरावरून निर्गमित करण्यात याव्यात व कोणत्याही परिस्थितीत निधी अडकून राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस एक महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.८.२ (ड) : “रस्त्याच्या मध्ये टप्पा भिंतीचे बांधकाम करणे” - निरंक

२.३.९ : संनियंत्रण आणि अंतर्गत नियंत्रण

२.३.९.१ : निरीक्षण आणि संनियंत्रणाचा अभाव

अभिप्राय :

१.२४५ प्रभावी संनियंत्रण आणि अंतर्गत नियंत्रण हे जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाने हाती घेतलेल्या योजना/कामे यांच्या परिणामकारक कार्यान्वयनासाठी अत्यंत महत्वाचे आहे.

निवडलेल्या सर्व जिल्हा परिषदांच्या दस्तऐवजांच्या पाहणी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, कार्यकारी अभियंता द्वारा अधीक्षक अभियंता आणि ग्रामविकास विभाग यांना केवळ प्रगती अहवाल (भौतिक आणि आर्थिक प्रगती दर्शविणारा) सादर करण्यात येतो.

महाराष्ट्र शासनाच्या मे १९८९ च्या परिपत्रकानुसार कार्यकारी अभियंत्यांनी मुख्य लेखा आणि वित्त अधिकारी यांना कंत्राटदाराचे देयक प्रदानासाठी सादर करतांना कार्यान्वयित कार्याची स्थिती दर्शक निरीक्षण टिप्पणी, जसे की, काम मंजूर योजनेप्रमाणे कार्यान्वयित होत आहे अथवा नाही, कामाची प्रगती कराराच्या शर्तीनुसार आहे, वापरापूर्वी साहित्याचे परिक्षण झाले अथवा नाही झालेल्या कामांचे मोजमाप झाले आहे, वेळोवेळी गुणवत्ता नियंत्रण परिक्षण झाले आहे, इत्यादी, सादर केली पाहिजे. परंतु कामांची टक्केवारी तपासणी वगळता, इतर कुठल्याही प्रकाराची विहित चाचणी कार्यकारी अभियंता द्वारा करण्यात आली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

१.२४६ जिल्हा परिषदांच्या बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येणारी सर्व कामे नियमानुसार व आवश्यक त्या दर्जाची होत आहेत किंवा नाही. तसेच निविदा सूचनांप्रमाणे काम वेळेवर झाले नाही तर योग्य तो दंड आकारण्याबाबत सर्व जिल्हा परिषदांना दि. १५ जून, २०१३ रोजीच्या शासन परिपत्रकान्वये सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. या सूचनांचे व मार्गदर्शक तत्वांचे पालन सक्षमरित्या करण्यात यावे. तसेच जिल्हापरिषदेच्या बांधकाम विभागाने हाती घेतलेल्या योजना/कामे यांच्या परिणामकारक कार्यान्वयनासाठी प्रभावी संनियंत्रण, अंतर्गत नियंत्रण, कामाचे निरीक्षण योग्यरित्या करून त्यात बळकटी आणावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३.९.२ : दोष दायित्व अवधी निविदेच्या कलमांत अंतर्भूत नसणे

अभिप्राय :

१.२४७ दोष दायित्व अवधी हा बांधकाम प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतरचा असा ठराविक कालावधी असतो ज्यात कंत्राटदाराला अधिकार असतो की, तो कार्यस्थळावर परत येवून दोषांचे निवारण करू शकतो. सामान्यतः दोष दायित्व अवधी १२ महिन्यांचा असतो. कराराच्या कलमांतर्गत दोष दायित्व अवधीचा समावेश नसणे हे शासनाच्या आर्थिक हिताच्या विरोधात आहे.

पुणे आणि अकोला जिल्ह्यांत रु. २.९७ कोटी किंमतीच्या २० कामांच्या करारांच्या नमूना चाचणीत दोष दायित्व अवधी संबंधी कलम निविदेत समाविष्ट नव्हते. ही कामे नोव्हेंबर २०१० ते फेब्रुवारी २०१२ दरम्यान पूर्ण करण्यात आली. असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

जिल्हापरिषदांच्या बांधकाम विभागामार्फत करण्यात येणारी सर्व कामे नियमानुसार, आवश्यक त्या दर्जाची, निविदा अटी शर्तीनुसार, विहित मुदतीत व उल्लंघन झाल्यास दंड आकारण्याच्या तरतुदी संदर्भात सर्व जिल्हापरिषदांना दि.१५ जून,२०१३ च्या शासन परिपत्रकानुसार विभागाने कळविले म्हणजे विभागाची जबाबदारी संपली असे नाही. विभागाने याच्या अंमलबजावणीचे संनियंत्रण व आढावा घेणे आवश्यक आहे. काही जिल्हापरिषदांना रॅन्डमली भेटी देऊन कामकाजावर नियंत्रण ठेवणे आवश्यक आहे व ही सर्व जबाबदारी जिल्हापरिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिका-यांची आहे असेही समितीचे स्पष्ट मत आहे.

शिफारस :

१.२४८ (१) सदरहु परिच्छेदात महालेखाकारांनी नोंदविलेले आक्षेप अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे असून निविदेच्या कलमात वा अटी व शर्तीमध्ये दोष दायित्वाची (Defect liability) तरतूद व त्याचा कालावधी असणे ही करारातील अत्यंत महत्वाची अट असताना त्याचा समावेश करारामध्ये नसणे हा अधिका-यांचा निष्काळजीपणा असून या दोष दायित्वाची आर्थिक जबाबदारी अंतिमतः शासनावर येणारी आहे. ही जबाबदारी कंत्राटदारावर सोपविणे व त्याचा समावेश करारात करणे ही विभागाच्या अधिका-यांची जबाबदारी असताना त्यांनी त्यांची जबाबदारी पार पाडली नाही. दोष दायित्व अवधी हा बांधकाम प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतरचा असा ठराविक कालावधी असतो ज्यात कंत्राटदाराची जबाबदारी असते की, त्याने कार्यस्थळावर परत येवून दोषांचे निवारण करावे. सामान्यतः दोष दायित्व अवधी १२ महिन्यांचा असतो. कराराच्या कलमांतर्गत दोष दायित्व अवधीचा समावेश नसणे हे शासनाच्या आर्थिक हिताच्या विरोधात आहे. निदर्शनास आल्यानंतर सन २०१२ मध्ये त्या अटीचा समावेश करण्यात आला व याबाबत तत्कालिन निविदा लिपिक यांना कारणे दाखवा नोटीस देण्यात आली असून संबंधितांना समज दिली असे समितीसमोर सांगण्यात आले. केवळ एका लिपिकाला समज देऊन या प्रकरणाचे गांभीर्य कमी होऊ शकणार नाही. अधिकारी स्तरावरून या प्रकरणी झालेले दुर्लक्ष हे शासनावरील आर्थिक बोजा व कायदेशीर अडचणी वाढवणा-या आहेत. विभागाने या सर्व संबंधितांवर कारवाई करावी व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२४९ (२) विभागाने आयटी तज्ञांचा सल्ला घेऊन संगणकीकृत योजना तयार करून जिल्हापरिषद, विभाग व शासन स्तरावर कामाचे ट्रेकींग व संनियंत्रणासंदर्भात एक यंत्रणा निर्माण करावी व त्याची योग्यरित्या अंमलबजावणी करावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२५० (३) “जिल्हा परिषदेच्या बांधकाम विभागाची कार्यपध्दती” च्या कार्यसिध्दी लेखापरीक्षणासंदर्भात विषय समित्यांनी न निवडलेल्या किंवा शिफारस न केलेल्या कामांची मंजूरी जिल्हा नियोजन समिती ने दिली. मंजूर मार्ग योजना (१९८१-२००१) मध्ये नमूद असलेली लक्ष्यांकित रस्ता लांबी ३१ वर्षांच्या कालावधीत कधीही साध्य करता आले नाही. कामगार कल्याण उपकर, अखर्चित अनुदान आणि व्यपगत ठेवी यासंबंधी शासन निर्धारित निर्देशांचे पालन करण्यात आले नाही. जमीन उपलब्धतेची खातरजमा केल्याशिवाय कामे बहाल करण्यात आली, परिणामी कामे सुरु होऊ शकली नाहीत आणि फेर निविदा काढण्यामुळे खर्चात वाढ झाली. अंदाजपत्रके तयार करण्यात दोष होते. कामांच्या कार्यान्वयनावर लक्ष ठेवण्यासाठीचे निरीक्षण आणि संनियंत्रण तंत्र कमकुवत होते. अशा अनेक निष्कर्षांप्रत समिती या आक्षेपांच्या अनुषंगाने आली आहे. अतः महालेखाकारांनी घेतलेल्या या सर्व आक्षेपांची गंभीर दखल विभागाने घ्यावी व जिल्हापरिषदांतर्गत होणा-या कामाचे योग्य व प्रभावी नियोजन भविष्यात करावे अशी समितीची शिफारस आहे.

जलसंधारण विभाग

२.१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ३.३ “निरर्थक खर्च” यासंदर्भात महालेखाकारांनी खालील अभिप्राय दिलेले आहेत.

परिच्छेद क्रमांक ३.३ निरर्थक खर्च :-

(अ) एकमेकांच्या सान्निध्यात असलेल्या दोन पाटबंधारे प्रकल्प ज्यांचे ९३ हेक्टर क्षेत्र परस्परांना व्यापणारे होते कार्यान्वयन केल्यामुळे, रूपये २.०९ कोटीचा खर्च निरर्थक ठरला. ग्रामिण विकास विभागांतर्गत असणा-या महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, औरंगाबाद यांनी ११९ हेक्टर सिंचन क्षमतेच्या माहिमापुर लघु पाटबंधारे प्रकल्पाला, तहसील नांदगाव खंडेश्वर, जिल्हा अमरावती रूपये २.७६ कोटी किंमतीची प्रशासकीय मंजूरी (AA) (जानेवारी, २००४) मध्ये प्रदान केली. शीर्ष कामे आणि कालव्यची कामे या कामात अंतर्भूत होते. धरणाचे मातीकाम, पोच व पुच्छ कालवा, सांडवा इत्यादीचे काम एका कंत्राटदाराला अंदाजित किंमतीच्या (रूपये १.६६ कोटी) २१.७४ टक्के कमी किंमतीला दिले होते. (डिसेंबर, २००४) जे २४ महिन्यात पूर्ण (डिसेंबर, २००६) करावयाचे होते. कंत्राटदाराने कामाच्या मुदतवाढीच्या अवधीत (जून, २००८) रूपये २.०९ कोटीचे काम केले.

कार्यकारी अभियंता, लघु पाटबंधारे विभाग (स्थानिक स्तर) अमरावती AA यांच्या अभिलेखांच्या जुलै, २००९ मधील तपासणीत असे आढळले की, AA चा प्रस्ताव देतांना अभियंत्यांनी हा लघु पाटबंधारे तलाव कोणत्याही दुस-या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात येत नाही याची निश्चिती केली होती. तथापि, कालव्याचे काम ऑक्टोबर, २००७ मध्ये सुरु करतेवेळी EE च्या निदर्शनास आले की, जलसंपदा विभाग (WRD) अंतर्गत असलेले दुसरे काम चांदी मध्यम प्रकल्पाचे काम कार्यकारी अभियंता, अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती. (EE, AIPCD) यांनी एकाच नाल्यावर सुरु केले होते. लाभक्षेत्राच्या परस्पर व्यापणाने, माहिमापुर लघु पाटबंधारे तलावाचे ९३ हेक्टर लाभक्षेत्र (७८ टक्के) चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रात येणार होते. EE नी, कार्यकारी अभियंता AIPVF ना विनंती केली (ऑक्टोबर, २००७) की, चांदी प्रकल्पामधील पाणी साठा कमी करावा जेणेकरून लघु पाटबंधारे तलावावर झालेला खर्च वाया जाणार नाही. परंतु, सदर विनंती विचारात घेतली नाही कारण चांदी हा मध्यम प्रकल्प असून त्यांतर्गत १८३५ हेक्टर सिंचन क्षेत्राची निर्मिती होणार होती.

लेखापरिक्षणात पुढे असे आढळले की, ९३ हेक्टर लाभक्षेत्राच्या हानीकरिता वैकल्पिक कालव्यासाठी सरेखेचे आराखडे आणि अंदाजपत्रके मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे यांना ऑक्टोबर, २०११ मध्ये विचारार्थ पाठविले होते. परंतु त्याला मान्यता मिळाली नाही. वैकल्पिक कालव्यांकरिता लागणारी जमीनही विभागाद्वारा अधिग्रहित केली गेली नाही.

शासनाने (जानेवारी, २०१३ मध्ये) स्विकारले की, माहिमापुर प्रकल्पाच्या डाव्या बाजूचे ९३ हेक्टर लाभक्षेत्र चांदी प्रकल्पामुळे बाधित झाले आहे. ज्याकरिता नाल्याच्या उजव्या बाजूला वैकल्पिक लाभक्षेत्राचा प्रस्ताव आहे आणि अंदाजपत्रके मुख्य अभियंत्याकडे विचाराधीन आहे.

ह्याप्रकारे, दोन विभागामध्ये (RDD आणि WRD) उचित समन्वय असता, तर एकमेकांच्या सान्निध्यात असलेले दोन प्रकल्प कार्यान्वीत होणे टाळता आले असते. तसेच वैकल्पिक कालव्याचे आराखडे आणि अंदाजपत्रकांना अद्याप पर्यंत मान्यता मिळाली नसल्याने लघु पाटबंधारे तलावावरचा रूपये २०९ कोटीचा खर्च ४ वर्षांपेक्षा जास्त काळाकरिता निरर्थक ठरला आहे.

२.२ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात जलसंधारण विभागाने खालीलप्रमाणे खुलासा केला आहे:-

लघु पाटबंधारे योजना माहिमापुरचे मुळ अंदाजपत्रकास रूपये २७६.३४ लक्ष किंमतीस दिनांक २३.०१.२००४ रोजी महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, औरंगाबाद यांचेकडून मूळ प्रशासकीय मान्यता मिळाली होती. चांदी प्रकल्पास दिनांक २४.१२.२००६ रोजी रूपये ४०.२३ कोटी किंमतीस प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती. करिता चांदी प्रकल्प हाती असतांना याची शहानिशा अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती यांनी करावयास पाहिजे होती. चांदी प्रकल्पाचे प्रशासकीय मान्यते अगोदरच या योजनेचे धरणाचे मातीकाम पोच व पुच्छ कालवा, सांडवा इत्यादी कामे पूर्ण झाली होती.

चांदी नदी प्रकल्प हा चांदी नदीवर व माहिमापुर योजना स्थानिक नाल्यावर आहे.

लघु पाटबंधारे योजना माहिमापुरचे डाव्या तीरावरील लाभक्षेत्र ९३ हेक्टर हे चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रामुळे बाधित झाले आहे. त्यामुळे सदर लाभक्षेत्र उजव्या तीरावर प्रस्तावित करण्यात आले. डाव्या तीरावरील मंजूर उर्वरित २५ हेक्टर व उजव्या तीरावरील ९३ हेक्टर असे एकूण ११८ हेक्टर सिंचनाकरिता लाभक्षेत्र मिळत आहे. प्रस्तावित कालव्यासहित योजनेस व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, औरंगाबाद यांनी महामंडळ निर्णय क्रमांक लपा/प्रमा/प्र.क्र. २०५६/६६१, दिनांक २८.०३.२०१३ अन्वये रूपये ६१६.४५ लक्ष किंमतीस सुधारित प्रशासकीय मान्यता दिली आहे.

तसेच सिंचनापासून वंचित शेतक-यांचे मागणीनुसार उचल पध्दतीने ४०.४० हेक्टर सिंचन (सन २०१३-१४) मध्ये करण्यात आले आहे. वरील कारणास्तव या योजनेवर झालेला खर्च निरर्थक नाही.

साक्ष :-

२.३ उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात दिनांक २५ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी सचिव, जलसंधारण विभाग यांनी साक्ष घेतली व सदर साक्षीमध्ये समितीने अशी विचारणा केली की, लघु पाटबंधारे योजना महिमापूरचे मुळ अंदाजपत्रकास रुपये २७६.३४ लक्ष किंमतीस दिनांक २३-१-२००४ रोजी महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, औरंगाबाद यांचेकडून मूळ प्रशासकीय मान्यता मिळाली होती. चांदी प्रकल्पास दिनांक २४-१२-२००६ रोजी रुपये प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती. चांदी प्रकल्प हाती असताना याची शहानिशा अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती यांनी केली नाही या संदर्भात संबंधित दोषीवर जबाबदारी निश्चित करण्यात आली आहे काय ? तसेच चांदी प्रकल्पावर महिमापूर हा प्रकल्प ओव्हरलॅप करण्यात आलेला आहे का? यासंदर्भात खुलासा करतना विभागीय सचिवांनी असे सांगितले की, जानेवारी, २००४ रोजी चांदी प्रकल्पाला मान्यता मिळाली होती. डिसेंबर, २००४ रोजी या कामाला सुरुवात झाली होती. सन २००६ रोजी महिमापूर प्रकल्पाला मान्यता मिळून त्याचे काम सन २००७ मध्ये सुरु झाले होते. या कामांमध्ये काही कामे स्थानिक स्तरावर ओव्हरलॅपिंग झालेले आहे. तसेच, लघु पाटबंधारे योजना महिमापूरची प्रशासकीय मान्यता ही चांदी प्रकल्पाचे प्रशासकीय मान्यते अगोदरची आहे. चांदी प्रकल्प हाती असताना याची शहानिशा अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती यांनी करावयास पाहिजे होती. चांदी प्रकल्पाचे प्रशासकीय मान्यते अगोदरच या योजनेचे धरणाचे मातीकाम पोच व पुच्छ कालवा, सांडवा इत्यादि कामे पूर्ण झाली होती. चांदी नदी प्रकल्प हा चांदी नदीवर व महिमापूर योजना स्थानिक नाल्यावर आहे. लघु पाटबंधारे योजना महिमापूरचे डाव्या तीरावरील लाभक्षेत्र ९३ हेक्टर हे चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रामुळे बाधित झालेले आहे. त्यामुळे सदर लाभक्षेत्र उजव्या तीरावर प्रस्तावित करण्यात आलेले आहे. सिंचनापासून वंचित स्थानिक शेतक-यांचे मागणीनुसार उचल पध्दतीने ४०.४० हेक्टर सिंचन करण्यात आले आहे.

सदरहू प्रकल्पाच्या कामांना प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती, तरीही विहित कालावधीत कामे पूर्ण झाली नाहीत. २.७६ कोटी आणि १.६६ कोटी रुपये प्रत्येकी असा निधीही या दोन प्रकल्पांना देण्यात आला होता. या कामामध्ये कॅनॉलचे काम समाविष्ट होते का? तसेच एका प्रस्तावामध्ये केवळ डॅमचे काम कॅनॉलविना प्रस्तावित करण्यात आलेले आहे. जुन्या अंदाजपत्रकामध्ये त्याच्यापेक्षा कमी किंमतीमध्ये कॅनॉलसहित डॅमचे काम प्रस्तावित करण्यात आले होते. ही बाब महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, चांदी प्रकल्पाचे काम हे महिमापूर प्रकल्पाच्या कमांड एरियामध्ये येते.

सबमर्जमध्ये जाण्यापूर्वी महिमापूर प्रकल्प तयार केला व तेव्हा अशी हमी (अंडरटेकींग) देण्यात आली होती की, या प्रकल्पाचे दुसरे कोणतेही नियोजन नाही. अशाप्रकारे नियोजनाअभावी झालेल्या ओव्हर लॅपिंगसाठी कोण जबाबदार आहेत ? सदर डॅमच्या पाण्याचा वापर केला जातो असे विभागाकडून सांगण्यात आले. परंतु ज्या हेतुने डॅमसाठी २ कोटी रुपये खर्च झाला तो हेतु साध्य झाला नाही. सन २००६ मध्ये चांदी प्रकल्पाला प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली. परंतु महिमापूर प्रकल्प २००४ मधील आहे. तसेच १.६६ कोटी रुपयांमध्ये कॅनॉल व डॅमचे काम करायचे होते. असे असताना फक्त डॅमचे काम करण्यात आले, कॅनॉल तयार न करता फक्त डॅमसाठी २ कोटी रुपये खर्च झाला. त्यामुळे महिमापूरकरिता झालेला खर्च निरर्थक आहे असे समितीचे स्पष्ट मत आहे.

२.४ कमांड एरियामध्ये चांदी प्रकल्प केला आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता यासंदर्भात विभागीय प्रतिनिधींनी असा खुलासा केला की, अमरावतीच्या बृहत आराखड्यात चांदी प्रकल्पाचा समावेश होता. अमरावतीमध्ये अनुशेषाअंतर्गत जे प्रकल्प घ्यावयाचे होते त्यांची यादी माननीय राज्यपालांकडे सादर करण्यात आली होती त्यात चांदी प्रकल्पाचा समावेश होता.

समितीचा चांदी प्रकल्पाला कोणताही विरोध नाही. परंतु महिमापूर प्रकल्पाकरिता केलेला खर्च वाया गेलेला असून महिमापूर प्रकल्पासंदर्भात कार्यवाही करीत असताना चांदी प्रकल्प बृहत आराखड्यात असल्याची बाब विभागाने विचारात घेतली नाही का? चांदी प्रकल्प करीत असताना महिमापूर प्रकल्पाचे काम मंजूर झाल्याची बाब संबंधितांनी विचारात घेणे अत्यावश्यक होते. चांदी प्रकल्पाचे काम करते वेळी महिमापूर प्रकल्पाच्या मंजूरीसंबंधी बाब निदर्शनास आणून दिली असताना सुध्दा जलसंधारण विभागाकडून ही बाब दुर्लक्षित करण्यात आली. असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, महिमापूर प्रकल्पाला सन २००४ मध्ये प्रशासकीय मान्यता मिळाली असून ते काम चांदी प्रकल्पापूर्वीच सुरु झाले होते.

२.५ चांदी प्रकल्पाच्या कामाला सुरुवात करतेवेळी महिमापूर प्रकल्पाचे काम सुरु असल्यामुळे सदर प्रकल्प घेऊ नये असे जलसंधारण विभागाकडून सांगण्यात आले होते का ? लघूपाटबंधारे योजना माहिमापूरचे डाव्या तीरावरील लाक्षक्षेत्र ९३ हेक्टर क्षेत्र बुडीत क्षेत्रात आले. त्या क्षेत्राकरिता पाण्याच्या वापरासाठी नवीन प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली असे उत्तरात नमूद केले आहे. त्या संदर्भात कोणती कार्यवाही करण्यात आली ? कारण अद्याप सदर काम सुरु करण्यात आले नाही. अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, डाव्या तीरावरील २५ हेक्टर आणि उजव्या तीरावरील ९३ हेक्टर असे एकूण ११८ हेक्टर सिंचनाखाली आणले आहे.

रु. १.६६ कोटी रुपयांमध्ये कॅनॉल आणि डॅमचे काम समाविष्ट असताना २.०९ कोटी रुपयांमध्ये फक्त डॅमचे काम करण्यात आले. २५ हेक्टरवर सिंचन सुरु आहे इतर ठिकाणी लिफ्टने पाणी सुरु आहे. प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर सद्यःस्थितीत फक्त २५ हेक्टरवर एरिगेशन होत आहे. ९३ हेक्टरवर कोणतेही एरिगेशन होत नाही. ९३ हेक्टरसाठी प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती त्याची सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता महिमापूर प्रकल्पाकरिता सुधारित प्रशासकीय मान्यता दिली आहे. सद्यःस्थितीत महिमापूर प्रकल्पाच्या संदर्भात ११८ हेक्टर क्षेत्र सिंचन (भिजवण्याची) क्षमता होती. त्याच्या आसपास क्षेत्र भिजवत आहोत. महिमापूरच्या वरच्या बाजूला लिफ्ट घेऊन तेथील क्षेत्र भिजवत आहोत. परंतु खालचे बुडीत क्षेत्र चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रामुळे वंचित राहिले.

विभागाकडून ११८ हेक्टर जमीन ओलिताखाली आणण्याचा प्रयत्न होत आहे. महिमापूर प्रकल्पाचा आराखडा तयार करीत असताना किती क्षेत्र ओलिताखाली येणार होते ? त्यानंतर चांदी प्रकल्पाला मंजुरी देऊन सदर काम सुरु केले. त्यातून आपण काही क्षेत्र ओलिताखाली आणण्यात येणार होते. त्यात ११८ हेक्टरपैकी किती क्षेत्र होते ? अशी विचारणा समितीने केली असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, ११८ हेक्टरपैकी ९३ हेक्टर क्षेत्र होते.

यासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्याच्या दृष्टीने समितीने आी विचारणा केली की, महिमापूरचे डाव्या तीरावरील ९३ हेक्टर चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रात बाधित झाल्यामुळे महिमापूरचा प्रकल्प करून काय उपयोग झाला ? दोन्ही प्रकल्पांच्या ओव्हर लॅपिंगमुळे ती जमीन कॉमन झाली. तो खर्च येथे जस्टीफाय करण्यासाठी पाणी लिफ्टिंग करून दुसरी जमीन ओलिताखाली आणण्यासाठी खर्च केला. यामुळे विभागाला लिफ्टिंगचा अतिरिक्त खर्च करावा लागला काय, यावर खुलासा करताना विभागीय प्रतिनिधींनी लिफ्टिंगसाठी अतिरिक्त खर्च केलेला नाही. या संदर्भात शेतक-यांना परवानगी दिली आहे. अशी माहिती समितीला दिली.

२.६ विभागाने नियोजन करून २ कोटी रुपये खर्च केले व प्रकल्प पूर्ण केला. सन २००८ पर्यंत दुसरा कॅनॉल बांधायचा होता तो अद्याप बांधण्यात आला नाही. या ठिकाणी जस्टीफाय करण्यासाठी पाणी लिफ्ट तयार करून त्याचा वापर सुरु असल्याचे विभागाकडून सांगण्यात आले परंतु येथे विषय वेगळा आहे. ज्या उद्देशाने सन २००८ मध्ये डॅम पूर्ण केला. सन २०११ मध्ये सुधारित अंदाजपत्रक सादर करून त्याला सन २०१३ मध्ये मान्यता दिली. परंतु आता पर्यंत सदर कॅनॉलचे काम सुरु झाले नाही. अशाप्रकारे ८-८ वर्षे लिफ्ट करून लोक लिफ्ट केलेले पाणी वापरत असले तरी प्रकल्पाचा काही उपयोग झाला असे समितीला वाटत नाही. प्रकल्पाचा मूळ उद्देश एरिगेशन करण्याचा होता. परंतु तो बुडीत क्षेत्रात गेल्यास त्याची साईट बदलणे किंवा ती प्रस्तावित करणे अत्यावश्यक होते. परंतु ८-८ वर्षे ९३ हेक्टरच्या सिंचनासंबंधी कोणतेही नियोजन न करता विभागाकडून असे सांगण्यात येत आहे की, शेतक-यांनी पाणी वापरण्यासाठी पंप लावले आहेत. ही बाब योग्य नाही. शेतकरी जर लिफ्टिंग करून पाणी घेणार असेल तर शासनाने डॅम बांधून त्याकरिता २-२ कोटी रुपये खर्च करण्याची गरज नव्हती. लहान लहान पाझर तलाव करून दिले असते तरी त्यांचे काम त्यात होऊ शकले असते. १.६३ कोटी रुपयांचे मूळ अंदाजपत्रक असताना मुदतवाढ घेतली. तसेच २.०९ कोटी रुपये खर्च करून सुध्दा मूळ उद्देश साध्य झाला नाही. असे समितीने आपले मत व्यक्त केले.

चांदी प्रकल्प हाती असताना अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प, बांधकाम विभाग यांनी त्याची शहानिशा करावयास पाहिजे होती. या करिता ते जबाबदार आहेत असे विभागाला म्हणायचे आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी या संदर्भात निरर्थक खर्च करण्यास कोण जबाबदार आहेत त्याबाबत चौकशी करून माहिती सादर करण्याबाबत समितीला आश्वासित केले.

२.७ बृहत आराखडयात चांदी प्रकल्प असताना त्या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात महिमापूर प्रकल्पाचे नियोजन करीत असताना त्याचा एरिगेशन एरिया वेगळा गृहीत धरणे अत्यावयक होते. परंतु विभागाकडून ती कार्यवाही केली नाही. तसेच १.६६ कोटी रुपयांची प्रशासकीय मान्यता असताना २.०९ कोटी रुपये खर्च करून फक्त डॅम तयार करण्यात आला, ऑफिशिएली त्यात फक्त २५ हेक्टरमध्ये सिंचन करण्यात येत आहे. आणि ८ वर्षांपासून नियोजन सुरु असून त्याची अद्याप पूर्तता केली नाही फक्त मंजुरी दिली आहे. या संदर्भात केलेला सर्व खर्च निरर्थक आहे. सन २००४ मध्ये महिमापूर प्रकल्पाला मान्यता दिल्यानंतर तो सन २००६ मध्ये पूर्ण करायचा होता. त्याला मुदतवाढ देऊन तो सन २००८ मध्ये पूर्ण करण्यात आला. त्या दरम्यान सन २००६ मध्ये चांदी प्रकल्प सुरु करण्यात आला. परंतु त्यावेळी महिमापूर प्रकल्पाला मुदतवाढ दिल्यासंबंधी विभागाकडून कोणत्या प्रकारची माहिती घेण्यात आली अशी विचारणा समितीने केली असता चांदी प्रकल्पामध्ये जलसंपदा आणि जलसंधारण विभागांचा समावेश असल्याचे विभागीय प्रतिनिधीने समितीला अवगत केले.

सदरहू प्रकल्प हा जिल्ह्याचा प्लॅन आहे. एका प्रकल्पाला चालना देत असताना व तो बुडीत क्षेत्रात असताना चांदी प्रकल्पासंबंधी अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती यांना सांगावयास पाहिजे होते की, यापूर्वीच महिमापूर प्रकल्पाला सुरुवात झाली आहे. परंतु तशी कार्यवाही न केल्यामुळे विभागाकडून निष्काळजीपणा झाला आहे. चांदी प्रकल्प करते वेळी संबंधितांनी सर्व्हे केला असेल, परंतु त्यांनी सुध्दा त्यावेळी त्याकडे दुर्लक्ष केले. जो प्रकल्प तयार झाला त्याच्या कमांड एरियात त्यांनी सबमर्जन सांगितले. यामुळे यात दोघांचीही चूक झाली आहे. हा परिच्छेद आल्यानंतर सुध्दा विभागाने कोणतीही कार्यवाही केली नाही. परंतु साक्षी दरम्यान विभागीय सचिवांनी चौकशी करून कारवाई करतो असे आश्वासित केले. या संदर्भात काही तरी चूक झाली आहे असे विभागास वाटत नाही. महिमापूरचा प्रकल्प सुरु असताना संबंधित विभागाने याबाबतीत लक्ष देणे गरजेचे होते. तसेच दोन्ही विभागाने समन्वय साधणे आवयक होते. परंतु तसे झाले नाही. यामुळे १.६६ कोटी रुपयांचा केलेला खर्च सद्यःस्थितीत निरर्थक आहे. लिफ्ट करतो, कॅनॉल करतो असे सांगून विभागाने टाळाटाळ करून या विषयात प्रोटेक्ट करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तयार केलेल्या डॅमचा ८ वर्षांच्या काळात योग्य वापर होऊ शकला नाही. परिणामी निरर्थक खर्च झाल्यामुळे संबंधितावर जबाबदारी निश्चित करून त्यांच्यावर केलेल्या कारवाईची माहिती समितीला एक महिन्याच्या आत द्यावी. अशी सूचना समितीने विभागास केली. यावर विभागीय सचिवांनी यामध्ये चूक झाल्याचे मान्य केले व महिमापूर प्रकल्पाचे काम सुरु असताना जलसंपदा विभागाने चांदी प्रकल्पाचे काम सुरु केले. जिल्हा पातळीवर दोन विभागांमध्ये समन्वय नसल्याचे स्पष्टपणे दिसून येत आहे परिणामी लाभक्षेत्र कमी झाले आहे याबद्दल कोणतेही दुमत नाही. सदर प्रकरणी चौकशी करून जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले. परंतु समितीस अद्याप माहिती अप्राप्त आहे.

२.८ गत ८ वर्षांपासून काम प्रलंबित असल्यामुळे त्यासंबंधी विभागाकडून कोणता निर्णय घेणार आहे शेतकऱ्यांनी लिफ्टिंग किती वर्षे चालू ठेवायची ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधीने सांगितले की, त्यापैकी २५ हेक्टर क्षेत्राकरिता कॅनॉलची कामे घेत आहोत. सदर कामे मार्च, २०१७ पर्यंत पूर्ण होणार आहेत. ९३ हेक्टरचा एरिया खाली मिळत नसल्यामुळे त्यासंबंधी कामे सुरु नाहीत. तो एरिया लोकांना परवानगी देऊन व लिफ्ट करावयास सांगून वरच्या बाजूला कव्हर करीत आहोत. अशा प्रकारे पाण्याचा वापर करण्यात येत आहे अशी माहिती समितीला दिली.

सुधारित प्रशासकीय मान्यता दिली आहे काय व त्यात कोणती कामे विभागाकडून केली जाणार आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता यामध्ये फक्त २५ हेक्टर क्षेत्र गृहीत धरून डॅमची उर्वरित कॉस्ट त्यात टाकली आहे. डॅम पूर्ण झाला असून त्याला २०१३ मध्ये प्रशासकीय मान्यता? दिली होती. त्यात भूसंपादनाची मोठी रक्कम होती ती त्यात समाविष्ट केली आहे. विभाग फक्त २५ हेक्टरचे नियोजन करून उर्वरित क्षेत्रासाठी पाणी लिफ्ट करणार आहे तसेच २५ हेक्टर म्हणजे ६२.५ एकर क्षेत्र त्याकरिता ६.१६ कोटी रुपये इतक्या रकमेची मान्यता आहे.

म्हणजेच याच अर्थ असा होतो की, ६२.५ एकर क्षेत्रासाठी कालव्यातून पाणी पाठविण्यासाठी ६.१६ कोटी रुपये खर्च विभागाकडून करण्यात येणार आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, विभागाकडून त्या रकमेपैकी फक्त ३० लाख रुपये कॅनॉलसाठी खर्च करण्यात येईल व त्याची निविदा प्रक्रिया सुध्दा झाली.

जलसंधारण विभाग

२.९ अभिप्राय व शिफारशी :-

३.२ : 'कमी बोलीची निविदा अस्विकृत केल्यामुळे जादा खर्च'

अभिप्राय :

१२ अति मागासलेल्या जिल्ह्यातील २५ तालुक्यात महाराष्ट्र शासनाने “ महाराष्ट्र मानव विकास मिशन ” स्थापित केले (जून २००६) ज्याचा उद्देश मानव विकास निर्देशांक वाढविण्याचा होता. वाशिम जिल्ह्यातील मंगरुळपीर आणि मनोरा तालुके ह्या मिशन मध्ये निवडले गेले होते. सप्टेंबर, २००९ च्या शासनाच्या आदेशाप्रमाणे खर्च नाविण्यपूर्ण योजना जसे की शिक्षण, स्वास्थ्य, उत्पन्न निर्मिती आणि कर्मचा-यांकरीता प्रोत्साहनपर योजनांवर करावयाचा होता.

शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक) जिल्हा परिषद, वाशिम (EO) यांच्या अभिलेख्यांच्या तपासणीत (फेब्रुवारी २०१२) आढळले की, मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO), जिल्हा परिषद, वाशिम यांचा मंगरुळपीर आणि मनोरातील ८४ शाळेतील ६०३० विद्यार्थ्यांकरीता ३०१५ ड्युअल डेस्कचा पुरवठा करण्यासाठीचा रु.७५.३८ लाखाचा प्रस्ताव जिल्हाधिकारी, वाशिम DC यांनी मान्य (जानेवारी २०१०) केला होता. फेब्रुवारी २०१० मध्ये निविदा सूचना प्रसिध्द केली, त्यामध्ये प्रकर्षाने म्हटले होती की, ड्युअल डेस्कला शैक्षणिक मूल्य असावे, ज्याची तांत्रिक समितीकडून पडताळणी होणार होती. निविदासूचनेत असेही म्हटले होते की, त्यात दोन देकार राहतील, एक तांत्रिक आणि दुसरा किंमतीचा, एखाद्याचा देकार तांत्रिक दृष्ट्या पात्र ठरल्यास व त्यांच्या नमुन्याला मान्यता मिळाल्यास, त्याचे किंमती बाबत देकार उघडण्यात येईल.

मार्च २०१० मध्ये निविदा उघडण्यात आल्या आणि तांत्रिक अटींची पूर्तता आणि नमुनेची मान्यता केल्यावर असे आढळले की, ११ पैकी ४ पुरवठादारांचे किंमतीचे देकार उघडण्यासाठी विचारात घेतले. निविदा उघडतेवेळी मेसर्स महावीर कामगार औद्योगिक सहकारी संस्था मर्यादित, बीड (L1 विक्रेता) यांनी दिलेला प्रस्ताव न्यूनतम रु.१,३९१ प्रति ड्युअल डेस्क असा आढळला. तथापि, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, हयांच्या नेतृत्वातील निविदा मूल्यांकन समितीने ड्युअल डेस्क बाबत न्यूनतम दराचा प्रस्ताव शैक्षणिक मूल्य समाधानकारक नसल्याने स्वीकारला नाही. मेसर्स एशियन स्टील, जळगाव, हयांचा रु. २,०११ प्रति ड्युअल डेस्क बाबतचा दुसरा न्यूनतम प्रस्ताव हा सुध्दा विचारात घेण्यात आला नाही, कारण त्यांचे शैक्षणिक मूल्य हलक्या दर्जाचे होते.

लेखा परिक्षणाच्या तपासणीत असे आढळून आले की, L1 विक्रेता पुरवठादार यांनी आवश्यक शैक्षणिक मूल्य असलेले ड्युअल डेस्क प्रति रु. १,३९१ मध्ये पुरवठा करण्याचा प्रस्ताव दिला तरीही हा प्रस्ताव काहीही कारण न देता नाकारण्यात आला. त्याऐवजी तांत्रिक दृष्ट्या पात्र पण तिसरे न्यूनतम (L3) असलेले मेसर्स खोडके इलेक्ट्रॉनिक इंजिनियरिंग, अकोला यांना मार्च २०१० मध्ये वाटाघाटी करून ३,०१५ नग ड्युअल डेस्क प्रति रु. २,३०० मध्ये पुरवठा करण्याचा आदेश देण्यात आला. (पुरवठा आदेशांची एकूण किंमत रु. ६९.३५ लाख होती.)

तांत्रिक बाबींची पूर्तता आणि नमुने मंजूर केल्यानंतर, न्यूनतम प्रस्ताव नाकारण्याची निविदा मूल्यांकन समितीची कारवाई, जनरल फायनॅन्शीयल रुल्स, २००५ नियम १५२ आणि ह्या खरेदीकरीता दिलेल्या निविदा अटींचा भंग करणारी होती. L1 यांची निविदा तांत्रिक दृष्ट्या परिपूर्ण होती व त्यांचा रु.१,३९१ ड्युअल डेस्क प्रति हा देकार न्यूनतम होता व तो मंजूर करण्यात यावयास हवा होता. जर तांत्रिक दृष्ट्या त्यांच्या प्रस्तावात काही कमी असती तर मूल्यांकन समिती ने त्यांची किंमतीची निविदा उघडावयास नको होती. तसेच L2 ला डावलण्यात आले संपूर्ण मूल्यांकन पध्दतीचे उल्लंघन झाले, ज्यामुळे ३,०५१ ड्युअल डेस्कच्या खरेदीत रु. २७.४१ लाखांचा टाळता येणारा अतिरिक्त खर्च झाला.

तदपश्चात, L3 यांनी पुरविलेल्या ड्युअल डेस्कची गुणवत्ता ही न्यून दर्जाची आणि दिलेल्या नमुन्यानुसार नव्हती, हे जिल्हाधिकारी, तहसीलदार आणि गट विकास अधिकारी यांच्या निरीक्षणा अंतर्गत लक्षात आले आहे.

शिफारस :

२.१० या आक्षेपामध्ये प्रामुख्याने दोन मुद्द्यांचा अंतर्भाव आहे. एकतर L1 व L2 ची कमी रकमेची निविदा न स्वीकारता L3 ला ज्यादा रकमेची निविदा प्रदान करणे व दुसरी निविदेमध्ये मान्य झालेल्या नमुन्याप्रमाणे वस्तुंचा पुरवठा न करून घेता न्यून दर्जाच्या वस्तुंचा पुरवठा स्विकारणे. विभागाने निविदा उघडल्यावर न्यूनतम निविदाकाराला म्हणजेच L1 व L2 ला काम

न देता ज्यादा दराने L3 ला काम दिले. परिणामी शासनाचे आर्थिक नुकसान झालेले आहे. कोणत्याही कामासाठी मापदंड ठरविण्यात आले असेल तर त्याआधारेच अंतिम निर्णय घेणे बंधनकारक आहे. निविदा काढल्यानंतर निकष व मापदंडामध्ये कोणत्याही परिस्थितीत बदल करणे अथवा शिथिल करणे नियमाला धरून नाही. जर निविदा प्रक्रियेत QBC चा अवलंब केला असेल तर फक्त दर्जावर भर देण्यात येतो व अशावेळी L1 हा विषय राहत नाही. परंतु त्यासाठी निविदा काढण्यापूर्वीच ही QBC निविदा असल्याचे नमूद करावे लागते. परंतु QBC निविदा नसताना व फायनॅन्शीअल बीड उघडल्यावर शैक्षणिक मुल्याच्या आधारे निर्णय घेऊन कमी रकमेच्या L1 व L2 च्या निविदा नाकारून ज्यादा रकमेच्या L3 च्या निविदा स्विकारणे हे आर्थिक शिस्तिला अनुसरून नसून वित्तीय नियमांचे उल्लंघन करणारी बाब तर आहेच शिवाय CVC च्या मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करणारे आहे. अशाप्रकारे निविदा प्रक्रियेमध्येच निकष बदलून आर्थिक ऐवजी शैक्षणिक मुल्याला वा दर्जाला अधिक महत्व देऊन ज्यादा दराची निविदा स्विकारणे बेकायदेशीर व अनियमित आहे. या प्रकरणी सर्व संबंधितांवर कारवाई होण्याची आवयकता असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले असता मुख्य कार्यकारी अधिका-यांच्या हेतूबद्दल कोणतीही शंका नाही परंतु प्रोसिजरल लॅप्सेस आहेत हे विभागीय प्रतिनिधींनी मान्य केले. यात दुसरी गंभीर बाब म्हणजे ज्या दर्जाच्या आधारे L3 ला ज्यादा रकमेवर निविदेचे प्रदान करण्यात आले. तो दर्जा देखील मालाचा पुरवठा घेताना तपासण्यात आला नाही. परिणामी कमी दर्जाच्या मालाचा पुरवठा झाला ही बाब देखील अत्यंत गंभीर आहे. विभागाने या संपुर्ण प्रकरणाची चौकशी विभागबाह्य सनदी अधिका-यामार्फत करून दोषींवर कारवाई करण्यात यावी व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.३ : “ निरर्थक खर्च ”

अभिप्राय :

२.११ एकमेकांच्या सान्निध्यात असलेल्या दोन पाटबंधारे प्रकल्प ज्यांचे ९३ हेक्टर क्षेत्र परस्परांना व्यापणारे होते. कार्यान्वयन केल्यामुळे रु. २.०९ कोटीचा खर्च निरर्थक ठरला. ग्रामिण विकास विभागांतर्गत असणा-या महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, औरंगाबाद यांनी ११९ हेक्टर सिंचन क्षमतेच्या महिमापूर लघु पाटबंधारे प्रकल्पाला, तहसील नांदगाव खंडेश्वर, जिल्हा अमरावती रु.२.७६ कोटी किंमतीची प्रशासकीय मंजूरी (AA) (जानेवारी, २००४) मध्ये प्रदान केली. शीर्ष कामे आणि कालव्याची कामे या कामात अंतर्भूत होते. धरणाचे मातीकाम, पोच व पुच्छ कालवा, सांडवा इत्यादीचे काम एका कंत्राटदाराला अंदाजित किंमतीच्या (रु.१.६६ कोटी) २१.७४ टक्के किंमतीला दिले होते (डिसेंबर, २००४) जे २४ महिन्यात पूर्ण (डिसेंबर, २००६) करावयाचे होते. कंत्राटदाराने कामाच्या मुदतवाढीच्या अवधीत (जून, २००८) रु. २.०९ कोटीचे काम केले. कार्यकारी अभियंता, लघु पाटबंधारे विभाग (स्थानिक स्तर), अमरावती (EE यांच्या अभिलेखांच्या जुलै, २००९ मधील तपासणीत असे आढळले की, AA चा प्रस्ताव देताना अभियंत्यांनी हा लघु पाटबंधारे तलाव कोणत्याही दुस-या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात येत नाही याची निश्चिती केली होती. तथापि, कालव्याचे काम ऑक्टोबर, २००७ मध्ये सुरु करतेवेळी EE च्या असे निदर्शनास आले की, जलसंपदा विभाग (WRD) अंतर्गत असलेले दुसरे काम चांदी मध्यम प्रकल्पाचे काम कार्यकारी अभियंता, अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प बांधकाम विभाग, अमरावती (EE, AIPCD) यांनी एकाच नाल्यावर सुरु केले होते. लाभक्षेत्राच्या परस्पर व्यापणाने, महिमापूर लघु पाटबंधारे तलावाचे ९३ हेक्टर लाभक्षेत्र (७८ टक्के) चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रात येणार होते. EE नी कार्यकारी अभियंता AIPCD ना विनंती केली (ऑक्टोबर, २००७) की, चांदी प्रकल्पामधील पाणीसाठा कमी करावा जेणेकरून लघु पाटबंधारे तलावावर झालेला खर्च वाया जाणार नाही. परंतु सदर विनंती विचारात घेतली नाही कारण चांदी हा मध्यम प्रकल्प असून त्याअंतर्गत १८३५ हेक्टर सिंचन क्षेत्राची निर्मिती होणार होती. परंतु ९३ हेक्टर लाभक्षेत्राच्या हानीकरिता वैकल्पिक कालव्यासाठी संरेखेचे आराखडे आणि अंदाजपत्रके मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे यांना ऑक्टोबर, २०११ मध्ये विचारार्थ पाठविले होते. परंतु जानेवारी, २०१३ पर्यंत त्याला मान्यता मिळाली नाही. वैकल्पिक कालव्याकरिता लागणारी जमीनही विभागाद्वारा अधिग्रहित केली गेली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शासनाने (जानेवारी, २०१३ मध्ये) स्वीकारले की, महिमापूर प्रकल्पाच्या डाव्या बाजूचे ९३ हेक्टर लाभक्षेत्र चांदी प्रकल्पामुळे बाधित झाले आहे. ज्याकरिता नाल्याच्या उजव्या बाजूला वैकल्पिक लाभक्षेत्राचा प्रस्ताव आहे आणि अंदाजपत्रके मुख्य अभियंताकडे विचाराधीन आहे. ह्या प्रकारे दोन विभागांमध्ये (RD आणि WRD) उचित समन्वय असता तर एकमेकांच्या सान्निध्यात असलेले दोन प्रकल्प कार्यान्वयित होणे टाळता आले असते. तसेच वैकल्पिक कालव्याचे आराखडे आणि अंदाजपत्रकांना अद्यापपर्यंत मान्यता मिळाली नसल्याने लघु पाटबंधारे तलावावरचा रु. २.०९ कोटीचा झालेला खर्च ४ वर्षांपेक्षा जास्त कालावधीकरिता निरर्थक ठरला आहे.

शिफारस :

२.१२ चांदी प्रकल्प हाती असताना त्याची शहानिशा न करता अमरावती पाटबंधारे प्रकल्प, बांधकाम विभाग, अमरावती यांनी महिमापूर प्रकल्प हाती घेतला. या दोन्ही प्रकल्पांना प्रत्येकी रु.२.७६ कोटी व रु.१.६६ कोटी असा स्वतंत्र निधी देण्यात आला होता. परंतु महीमापूर लघुपाटबंधारे तलावाच्या ११९ पैकी ९३ हेक्टर जमीन चांदी प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रात आली. समितीचा कोणत्याही प्रकल्पांना विरोध नाही. एका प्रकल्पांचे बुडीतक्षेत्र overlapping होऊन दुस-या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात परिवर्तित झाले. विभागाने दोन्ही प्रकल्पांना मान्यता देणे, त्यासाठी निधीची तरतूद करणे व तो खर्च देखील करणे हे अत्यंत आक्षेपार्ह असून शासकीय निधीचा अपव्यय करणारे आहे. कोणत्याही प्रकल्पाची निश्चिती करताना तो प्रस्तावित प्रकल्प कोणत्याही दुस-या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात किंवा बुडीत क्षेत्रात येत नाही याची निश्चिती विभागाकडून केल्यानंतरच असे प्रकल्प मंजूर करण्यात येतात. तरीही या बाबी विभागाच्या निदर्शनास न येणे ही अतिशय गंभीर बाब आहे. दोन्ही प्रकल्पांच्या ओव्हरलॅपिंगमुळे दोन पाटबंधारे प्रकल्प ज्यांचे ९३ हेक्टर क्षेत्र परस्पराना व्यापणारे होते. या प्रकल्पावरील झालेल्या अतिरिक्त खर्चाचे समर्थन करण्यासाठी विभागाने पाणी लिफ्टिंग करून दुसरी जमीन ओलिताखाली आणण्यासाठी खर्च केला. विभागाने अनियोजनबद्ध पध्दतीने केलेल्या कामामुळे शासनाच्या निधीचे मोठा प्रमाणात नुकसान झाले आहे. एका प्रकल्पाचे लाभक्षेत्र व दुस-या प्रकल्पाचे बुडीत क्षेत्र कॉमन निघाल्यानंतर त्याची साईट बदलणे किंवा ती नव्याने प्रस्तावित करणे अत्यावयक होते. परंतु ८-८ वर्षे ९३ हेक्टरच्या सिंचनासंबंधी कोणतेही नियोजन न करता शेतक-यांनी पाणी वापरण्यासाठी पंप लावलेले आहेत व त्यामुळे सिंचन होत असून झालेला खर्च निरर्थक नाही असे विभागाने सांगणे हे तर अनाकलनियच आहे. अशाप्रकारे विभाग झालेली चूक मान्य करायला तयार नाही. शेतकरी जर लिफ्टिंग करूनच पाणी घेणार असतील तर शासनाने डॅम बांधून त्याकरिता रु.२-२ कोटी खर्च करण्याची आवयकता नव्हती. लहान लहान पाझर तलाव शेतक-यांना तयार करून दिले असते तरीही अधिक क्षेत्र त्यामुळे सिंचनाखाली आले असते. त्यामुळे रु. २ कोटी खर्च करून सुध्दा मुळ उद्देश साध्य होवू शकला नाही व याबाबतचे समर्थन विभागाने करणे कदापि योग्य नाही. बृहत आराखडात चांदी प्रकल्प असताना त्या प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात महिमापूर प्रकल्पाचे नियोजन करीत असताना त्याचा सिंचनाचा एरिया वेगळा गृहीत धरणे अत्यावश्यक होते. परंतु विभागाकडून तशी कार्यवाही केली गेली नाही किंबहुना ही कामे करताना विभागाच्या ते लक्षातही आले नाही. परिणामी अधिका-यांच्या निष्फाळजीपणामुळे या प्रकल्पावर केलेला हा खर्च निरर्थक ठरला. यात दोन्ही विभागांतर्गत समन्वयाचा अभाव दिसून येतो. समितीसमोर साक्षीदरम्यान या प्रकरणी चूक झाल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी मान्य केले व या संपुर्ण प्रकरणाची चौकशी करून संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस १ महिन्याच्या आत देणेबाबत विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वस्त केले. परंतु ती माहिती देखील समितीला अद्याप प्राप्त झाली नाही. अतः या संपुर्ण प्रकरणाची विभागबाह्य सनदी अधिका-यामार्फत चौकशी करून सर्व दोषींवर तात्काळ कारवाई करण्यात यावी. तसेच समितीला आश्वासित करूनही समितीला माहिती विहित मुदतीत सादर न करणा-यांवर देखील कारवाई करण्यात यावी व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्याच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ च्या स्थानिक संस्था अहवालामधील परिच्छेदांबाबतची स्पष्टीकरणात्मक जापने महालेखापाल यांच्या संमतीसह महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयस सादर करण्याबाबत

परिच्छेद क्रमांक	आक्षेप	विभागाचे स्पष्टीकरण
5.1	<p>5.1 बृहन्मुंबई महानगरपालिकेतील ऍक्वा सुपर वॉटर निर्लीग सिस्टीमचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखापरिक्षण</p> <p>महापालिका क्षेत्राच्या कक्षेत रहात असलेल्या नागरिकांना पेयजलाचा पुरवठा करण्याची जबाबदारी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची असते. मुंबई शहराची, शहर, पूर्व आणि पश्चिम अशी तीन क्षेत्रे आहेत आणि ती पुढे 24 प्रभागांमध्ये विभागली आहेत. लेखांकन यंत्रणा आणि बिलांची निर्मिती यांचे संगणीकरण करण्याच्या उद्देशाने बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने 1998 मे.एबीएम नॉलेजवेअर लि. यांची नियुक्ती केली. ऍक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिम नावाच्या या प्रकल्पाची सुरुवातीला 2001 मध्ये अंमलबजावणी करण्यात आली, ज्यानंतर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचा. माहिती व तंत्रज्ञानातील एक भागीदार असलेल्या टाटा कन्सलटन्सी सर्व्हिसेस यांनी शिफारस केल्यानुसार 2007 मध्ये तो ऍक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिम असा विस्तारित आणि पुनर्घोषित करण्यात आला.</p>	<p>५</p>
	<p>्क्वा सुपर बिलींग सिस्टीमचे 2007-08 ते 2011-12 या कालावधीचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखा परीक्षण करण्यात आले. निकषट दर्जाचे संकल्पचित्र, अपुरे दस्तावेवजीकरण, अंमलबजावणीची कमतरता आणि कमकुवत संनियंत्रण यामुळे 11 वर्षे उलटूनही अचूक दर्जेदार सॉफ्टवेअर तयार करता आले नव्हते असे निदर्शनास आले. देयकांच्या निर्मितीत सातत्याने मोठ्या प्रमाणात विलंब होत राहिल्याने, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला वॉटर बिलींग सिस्टीमची</p>	

कार्यक्षमता प्रभावीपणे सुधारणे शक्य होत नव्हते. व्यापाराचे नियम आणि विधी ग्राह्यतेची परिमाणे यांच्या आरेखनातील त्रुटी यामुळे माहिती सदाेष राहिली ज्यामुळे पाणी पट्टीची कमी आकारणी झाली. काही महत्त्वपूर्ण निष्कर्ष खाली ठळकपणे दर्शविण्यात आले आहेत.

ठळक वैशिष्ट्ये

एँक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टीम जरी 11 वर्षांपासून अंमलबजावणी करण्यात आली होती. तरी रु.9.25 कोटी गुंतवणूक असलेल्या या संगणक प्रणालीची निर्मिती आणि अवलंब यासाठी जबाबदार असणाऱ्या सेवा प्रदान कर्त्याबरोबर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने करार केला नव्हता.

(परिच्छेद 5.1.7.1(अ))

प्रकल्पाचे संकल्पचित्र आणि संगणकप्रणालीचा अवलंब करण्याविषयी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्यात आले नव्हते. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून प्रणाली व्यवस्थापकाचा कार्यभार अद्याप स्विकारण्याचा होता.

(परिच्छेद 5.1.7.1(क))

31 मार्च 2001 पर्यंतची रु.360.19 कोटी एवढ्या पाणी देयकांच्या थकबाकीची एँक्वा वॉटर बिलींग सिस्टीममध्ये नोंद करण्यात आलेली नव्हती. तसेच वसुलीचे सनियंत्रणही केले गेले नव्हते. रु.847.05 कोटी रकमेची 14,39,102 पाणी देयके तयार करण्यात 31 ते 379 दिवसांचा विलंब झाला होता.

(परिच्छेद 5.1.7.2(अ)(ब))

उपभोक्त्यांची वर्गवारी त्यांच्या ग्रुप कोड आणि दर आकार यानुसार नोंद घेण्यासाठी संगणक प्रणालीमध्ये विशिष्ट योजना करण्यात आली नव्हती. (फक्त 23% उपभोक्त्यांकडून प्रत्यक्ष मीटर नोंदीनुसार आकारणी करण्यात

	<p>आली होती.</p> <p>(परिच्छेद 5.1.7.2(क) आणि (आय))</p> <p>नऊ प्रभागातील 34 उपभोक्त्यांकडून रु.16.75 लाख सांडपाणी आकार आकारला गेला नव्हता. एप्रिल 2001 पासून रमाबाई गृहसंकुलातील उपभोक्त्यांकडून पाणी आणि सांडपाणी आकाराच्या रु. 1.05 कोटी रकमेची सयुक्त देयके काढून निर्गमित केली गेली नव्हती.</p> <p>(परिच्छेद 5.1.7.2 (फ) आणि (ग))</p> <p>या प्रकल्पावर रु.257.13 कोटी खर्च होऊनही ज्या 3,02,120 स्वयंचलित मीटर नोंदणी मीटर्सची खरेदी करायची होती त्यापैकी फक्त 1,29,775 मीटर्स खरेदी केली गेली यापैकी 82,857 मीटर्स विलंबाने बसविली गेली.</p> <p>(परिच्छेद 5.1.7.2 (ज))</p> <p>बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे कुठलेही मान्यताप्राप्त माहिती तंत्रज्ञान सुरक्षा धोरण, व्यवसाय सातत्य आणि आपत्कालीन वसुलीची योजना नव्हती. उपभोक्त्यांना Generic user names दिली गेली होती आणि माहिती केंद्राव्यतिरिक्त अन्य ठिकाणी बँकअप माहिती साठवून ठेवली नव्हती.</p> <p>(परिच्छेद 5.1.7.3 (अ) आणि (ब))</p>
<p>5.1.1 5.1.1.1</p>	<p>प्रस्तावना</p> <p>प्राणीपट्टीचे संकलन</p> <p>मुंबईचे क्षेत्रफळ 437.71 चौ. कि.मी आहे आणि तिची लोकसंख्या 12.4 दशलक्ष आहे. बृहन्मुंबई महानगरपालिका (MCGM) ही भारतातील पहिली महानगरपालिका 1882 अस्तित्वात आली, रु.15292 कोटी (2011-12) एवढे वार्षिक महसूल उत्पन्न असलेली ही आशियातील सर्वात मोठी नागरी स्थानिक संस्था आहे.</p> <p>MCGM ची 24 ((59) ए ,बी, सी, डी, ई, एफ/उत्तर, एफ/ दक्षिण, जी/उत्तर,</p>

जी/दक्षिण, एच/पूर्व, एच/पश्चिम, के/पूर्व, के/पश्चिम, पी/उत्तर, पी/दक्षिण, आर/उत्तर, आर/दक्षिण, आर/मध्य, एम/पूर्व, एम/पश्चिम, एन, एस, टी आणि एल } प्रभागामध्ये विभागणी केली गेली आहे. महानगरपालिकेच्या हद्दीत राहणा-या नागरिकांना पेय जलाचा पुरवठा करण्याची जबाबदारी महानगरपालिकेवर असते. अशा प्रकारे पुरवठा केलेल्या पाण्यासाठी महानगरपालिका नागरिकांकडून शुल्क वसूल करते. MCGM कडे मीटरसह तसेच मीटर व्यतिरिक्त अशा दोन्ही प्रकारच्या जोडण्या असतात आणि त्यासाठीची शुल्क आकारणी मासिक किंवा त्रैमासिक रितीने केली जाते. जकात आणि मालमत्ता करानंतर पाणी पट्टी हा MCGM चा एक महत्वपूर्ण महसूली स्त्रोत आहे.

पाणीपट्टी, सांडपाणी आकार {(60) 1 जून 2006 पासून लागू झालेल्या सांडपाणी आणि कचरा निर्मूलन नियमांच्या नियम 4.1 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे जेव्हा मीटर मोजणीद्वारे किंवा जलआकार नियमाच्या नियम (2) अंतर्गत संयुक्त पाणीपट्टी आकारून एखाद्या मालमत्तेला पाणी पुरवठा केला जातो. तेव्हा सांडपाणी कराऐवजी सांडपाणी आकार आकरण्यात यावा.} विलंबीत प्रदानासाठीचा अतिरिक्त आकार आणि मीटर भाडे याद्वारे मागील 5 वर्षात महानगरपालिकेला मिळालेले एकूण महसूली संकलन खालीलप्रमाणे होते.

वर्ष	संकलन (रु.कोटीत)
2007-08	648.85
2008-09	751.30
2009-10	774.08
2010-11	790.63
2011-12	965.62

5.1.1.2 पाण्याच्या देयकांचे संगणकीकरण

खालील कारणांमुळे MCGM ने संगणकीकृत पाणी देयकांचे विकेंद्रीकरण

करण्यासा प्रारंभ केला (ऑगस्ट 1998) (i) सध्याची संगणकीकरण यंत्रणा खूप जुनी आणि अप्रचलित झाली होती (ii) मीटर नोंदणी, देयक तयार करणे, देयकांचे वाटप आणि महसूलाचे संकलन यात बऱ्याच प्रमाणात विलंब होत होता (iii) सध्याच्या यंत्रणेत, देयके संगणकाद्वारे तयार केली जात होती परंतु त्यांचे लेखांकन हाती केले जात होते.

संगणक प्रणालीच्या विकसित करण्यासाठी MCGM ने मे. ABM नॉलेजवेअर लिमिटेड (ABM) यांना ₹.1.65 कोटी मोबदल्यावर नियुक्त केले (ऑक्टोबर 1998) आणि 2001 मध्ये सदर एजन्सीने ऍक्वा वॉटर बिलिंग सिस्टीम नावाची एक संगणक प्रणाली विकसीत करून तिचा अवलंब करणे सुरू केले. MCGM ने प्रचलित यंत्रणेचा दर्जा सुधारण्यासाठी ऍक्वा वॉटर बिलिंग सिस्टीमची ऍक्वा सुपर वॉटर बिलिंग सिस्टीम (ASWBS) या नावाने वेब आधारित नवीन यंत्रणेत पुनर्रचना करून त्याची व्याप्ती वाढविण्याचा निर्णय घेतला (ऑगस्ट 2006) आणि त्यासाठी ABM ची नियुक्ती केली (सप्टेंबर 2006) आणि एप्रिल 2007 मध्ये या नवीन प्रणालीची अंमलबजावणी केली. ऑरेकल 10g हा RDBMS {(61) परस्परसंबंध माहिती व्यवस्थापन यंत्रणा } असणारा आणि J2EE {(62) Java 2 ची उद्योग आवृत्ती } हा फ्रंट एंड टूल असणारा वेब ब्राऊसर वापरून या संगणक कार्यक्रमाचा वापर करता येणार होता. डेटाबेस सर्व्हर साठीची ऑपरेटिंग यंत्रणा Linux होती आणि त्याचे ग्राहक, विंडोज XP प्लॅटफॉर्म यावर होते. ASWBS द्वारे जमा केलेल्या महसूलामध्ये पाणी पट्टी, सांडपाणी आकार, अतिरिक्त शुल्क, मीटर भाडे आणि ठेवी यांचा समावेश होता. नवीन पाणी जोडण्या देणे, मीटर नोंदीची माहिती ठेवणे, पाणी आणि सांडपाणी आकाराची देयके तयार करणे, जोडण्या तोडणे, पुनर्जोडणी, पुरक देयके तयार करणे आणि देयकांमध्ये सुधारणा करणे या बाबीही ASWBS द्वारे केल्या जात होत्या. सर्व प्रभाग कार्यालयांतील नागरी

	<p>सुविधा केंद्राद्वारे (CFC) पाणी देयकांची रक्कम स्वीकारली जात होती. माहिती तंत्रज्ञान धोरण आणि सर्व MCGM विभागांच्या संगणकीकरणासाठीचा आराखडा यांची अंमलबजावणी करण्यासाठीचा माहिती तंत्रज्ञान (IT) भागीदार म्हणून एप्रिल 2005 पासून टाटा कन्सलटन्सी सर्विसेस (TCS) MCGM ला तांत्रिक पूरक सेवा पुरवत आहे.</p>	
5.1.7	<p>लेखापरिक्षणाची निष्पत्ती</p>	
5.1.7.1	<p>सर्वसाधारण नियंत्रणे नियोजन आणि व्यवस्थापन IT ची प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी, योग्य नियोजन आणि IT शी निगडित निर्णयप्रक्रियेत आणि त्यांच्या अंमलबजावणीत वरिष्ठ पातळीवरील अधिका-यांचा सक्रीय सहभाग असणे आवश्यक आहे. ASWBS च्या तपासणीतून खालील त्रुटी निदर्शनास आल्याः</p>	<p>सद्यस्थितीत आय.टी प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी तसेच योग्य नियोजन आणि व्यवस्थापन याच्या अंमलबजावणीसाठी डायरेक्टर आय.टी यांचा सक्रीय सहभाग असून त्यांच्या सल्लागारामार्फत सुपर ऍक्वा बिलिंग सिस्टीमसाठी योग्य ती पावले उचलण्यात आली आहेत.</p>
5.1.7.1(अ)	<p>मॉड्यूल्स विकसित न करणे या संगणक प्रणालीच्या पुरवठादाराने (ABM) पुरवावाच्या प्रारंभ सेवा, प्रकल्प अहवाल सेवा, संकल्पचित्र सेवा, सॉफ्टवेअर निर्मिती सेवा, माहितीचे स्थानांतरण, दस्तऐवजीकरण सेवा, प्रशिक्षण सेवा आणि देखभाल अनुबंजीक सेवा यासारख्या विविध सेवांविषयी TCS ने शिफारस केलेल्या शर्ती आणि अटींसह सप्टेंबर 2006 मध्ये रु.4.09 कोटी किंमतीस ASWBS ची पुनर्रचना, त्याच्या व्याप्तीतील वाढ, अंमलबजावणी आणि अंमलबजावणीनंतरची देखरेख/पालन याची जबाबदारी, या सह ABM ला देण्यात आली. तसेच, स्वयंचालित मीटर नोंदणी (AMR) करणारे पाण्याचे मीटर्स, देयकांच्या रकमेची स्वीकृती आणि RTI शंकांशी संबंधित सहाय्य यांच्याशी निगडित उपभोक्त्यांच्या गरजेप्रमाणे ASWBS मध्ये बदल करण्याचे अतिरिक्त काम</p>	<p>सप्टेंबर 2006 ते मार्च 2009 या कालावधीसाठी 4.9 कोटी इतक्या रकमेचे कंत्राट मे. एबीएम नॉलेजवेंअर लि. यांना देण्यात आले होते. तसेच हे कंत्राट एप्रिल 2009 ते मार्च 2012 पर्यंत 5.38 कोटी इतक्या रकमेसाठी पुढील कालावधीकरिता वाढविण्यात आली.</p> <p>1. लेखा परिक्षण मॉड्यूल:- लेखा परिक्षणासाठी वेगळे मॉड्यूल तयार करण्यात आले नव्हते, परंतु लेखा परिक्षणासाठी आवश्यक असणारे अहवाल सिस्टीममध्ये तयार करण्यात आले होते. त्याप्रमाणे, महानगरपालिका मुख्य लेखा परीक्षक आणि प्रमुख लेखापाल (पा.पु.म.नि) यांना Password देऊन सदर</p>

<p>ही रु.5.38 कोटी किंमतीस (ABM) ला देण्यात आले (डिसेंबर 2009). ABM ने पुर्वलेल्या सेवेबद्दल सप्टेंबर 2006 ते मार्च 2012 दरम्यान MCGM ने त्यांना रु.9.25 कोटी प्रदान केली.</p> <p>लेखापरीक्षणात असे निर्दर्शनास आले की सप्टेंबर 2006 पासून ABM ने पुर्वलेल्या सर्व सुविधांसाठी MCGM ने कुठलाही करार कार्यान्वित केला नव्हता. तसेच TCS च्या शिफारशीनुसार (जानेवारी 2006) 32 मॉड्युल्स विकसित करावयाची होती. लेखापरीक्षणासाठी निवडलेल्या नऊ प्रभाग कार्यालयांमध्ये लागू केलेल्या ASWBS च्या तपासणीत असे उघडकीस आले की, 32 पैकी पाच मॉड्युल्स (i) लेखापरीक्षण (ii) मीटर पुरवठादार (iii) आस्थापना (iv) आवक/जावक आणि (v) घटनेचा trigger) ASWBS मध्ये विकसित केली नव्हती.</p>	<p>लेखापरीक्षण अहवाल पाहण्याची सुविधा देण्यात आली आहे. या अहवालांच्या अनुषंगाने वरील लेखापरीक्षण खात्यांकडून लेखापरीक्षणाचे काम चालू आहे.</p> <p>2. जलमापक पुरवठादार:- जलमापक पुरवठादार हे मॉड्यूल सुरुवातीला बनविण्याबाबत विचार केला होता.</p> <p>या मॉड्यूलमध्ये बँक गॅंटी, Contract condition, ledger अशा प्रकारची जलमापक पुरवठादार आणि करारपत्र या संदर्भातील माहिती द्यायची होती. ही सर्व माहिती SAP च्या PS Module मध्ये अंतर्भूत असल्यामुळे तसेच जलमापकाचा Make, आकार, Class याबाबतची माहिती Meter Master या module मध्ये आहे, म्हणून या मॉड्यूल ऐवजी मे. एबीएम कडून Telescopic rate structure हे मॉड्यूल तयार करण्यात आले. जी Service Request Specialization (SRS) किंवा सर्वकष कामकाज (Scope define) मध्ये अंतर्भूत नव्हती तसेच नवीन Telescopic मॉड्यूलसाठी पुरवठादाराला वेगळा मोबदला देण्यात आला नाही. म्हणून जलमापक पुरवठादार हे मॉड्यूल विकसित करण्यात आले नाही.</p> <p>3. आस्थापना:- सॅप प्रणाली मधील HR मॉड्यूल मध्ये संपूर्ण महानगरपालिकेचे आस्थापना Module अंतर्भूत करण्यात आल्यामुळे Aqua Super प्रणालीमध्ये वेगळे आस्थापना मॉड्यूल आवश्यक नव्हते. म्हणून आस्थापना Module तयार करण्यात आले नाही. त्याऐवजी AMR integration, Deposit Module व Refund Module मे. एबीएम कडून विकसित करण्यात आले. सदर विकसनाकरिता</p>
---	---

पुरवठादाराला कुठल्याही प्रकारचा वेगळा मोबदला देण्यात आला नाही.

4. आवक - जावक:- आवक जावक हे मॉड्यूल SAP प्रणाली मधील e-office मध्ये असल्यामुळे या मॉड्यूल ऐवजी तक्रार नोंदणी मॉड्यूल आणि जलदेयकाचे विवाद नोंदणी मॉड्यूल विकसित करण्यात आली आहेत व ती सध्या कार्यान्वित आहेत. तसेच उपरोक्त नवीन मॉड्यूल विकसित करण्यासाठी पुरवठादाराला कुठल्याही प्रकारचा मोबदला देण्यात आला नाही.

5. Event Trigger :- ऍक्वा - Billing System कार्यरत झाल्यानंतर Event trigger back-end ला विकसित केले आणि ते कार्यरत आहे. ह्या Event trigger मुळे Audit trail साठी Front end ला काम करणे सुकर झाले. तसेच थकित देयकांची माहिती, Rate revision, zonewise पाणीकपात, अभय योजना इ. बाबत माहिती मिळते.

Bill generation नंतर ग्राहकास SMS पाठविला जातो, तसेच Billing module मधील Bill register report मध्ये तसेच help desk मध्ये त्याची नोंद होते.

यंत्रणेच्या अविभाज्य भाग असलेले लेखापरीक्षण मॉड्यूल मनपा लेखापरीक्षक व लेखापाल यांच्या आवश्यकतेप्रमाणे अहवालाच्या स्वरूपात विकसित करण्यात आले आणि त्याद्वारे योग्यरित्या लेखापरीक्षण सुध्दा होत आहे. तसेच Event trigger हे मॉड्यूल सुध्दा back end ला कार्यरत आहे आणि जलमापके

अशा प्रकारे, सहा वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी उलटूनही रु.9.25 कोटी खर्च करून प्रस्थापित केलेली ही यंत्रणा अर्पणावस्थेत होती. विशेषतः यंत्रणेचा अविभाज्य भाग असलेले लेखापरीक्षणाचे मॉड्यूल विकसित केले नव्हते तसेच गरज पडल्यास मुख्य महापालिका लेखापरीक्षकांना आवश्यक माहिती तपासता येऊ शकत नव्हती. तसेच, या व्यवहारात करार केला नसल्यामुळे यंत्रणेत बिघाड झाल्यास / बंद पडल्यास

अशा प्रसंगी ABM विरुद्ध कुठलीही कारवाई करणे शक्य नसल्याचा धोका MCGM ला पत्करावा लागला.

<p>MCGM ने लेखापरीक्षण अभिक्षण मान्य केले (डिसेंबर 2012) आणि असे प्रतिपादन केले की व्यवस्थापकांना आवश्यक असणारी माहिती इतर स्वरूपात उपलब्ध असल्यामुळे काही मॉड्युल्सची आवश्यकता नव्हती. त्यांनी पुढे असेही नमूद केले की IT विभागात उपलब्ध असलेल्या कर्मचा-यांची संख्या मर्यादित असल्यामुळे करार कार्यान्वीत केला जाऊ शकला नाही आणि विधी विभागाशी विचारविनीमय केल्यावर कराराचे कार्यान्वयन करण्याविषयी निर्णय घेण्यात येईल.</p> <p>मॉड्युल्स विकसीत न करण्याबद्दल MCGM ने केलेला खुलासा स्वीकारण्यायोग्य नाही कारण मॉड्युल्स विकसीत करण्यासाठी ABM ला मोबदला देण्यात आला होता. तसेच, सॉफ्टवेअरच्या दर्जावर नियंत्रण ठेवणे हे TCS ला विहित केलेले एक काम असल्यामुळे IT भागीदार असलेल्या TCS ने त्याची खात्री करावयास हवी होती. लवकरात लवकर ABM बरोबर करार करण्याची पावले उचलावीत.</p>	<p>पुरवठादार, आस्थापना आणि आवक जावक ही मॉड्युल्स महानगरपालिकेच्या इतर प्रणालीमध्ये कार्यान्वित असल्यामुळे Aqua Billing System मध्ये या Modules ऐवजी आवश्यक असलेली इतर Modules उदा. Telescopic दर आकार, Disputes Modules इ. ही मॉड्युल्स कोणताही अतिरिक्त मोबदला न देता विकसित करण्यात आली त्यामुळे ही प्रणाली सुस्थितीत कार्यरत आहे.</p> <p>जल देयकांची निर्मिती ही अखंडीत स्वरूपाचे कामकाज असल्यामुळे तसेच मे. एबीएम ची कामाची पार्श्वभूमी लक्षात घेता सदर काम चालू ठेवण्यात आले. सप्टेंबर 2006 पासून मे. एबीएम ने पुरविलेल्या सर्व सवुविधासाठी MCGM ने कुठलाही करार कार्यान्वित केला नव्हता. हे लेखापरीक्षण अभिक्षण MCGM ने मान्य केले आहे. या बाबतचा खुलासा पुढीलप्रमाणे आहे.</p>
	<p>सप्टेंबर 2006 ते मार्च 2013 या कालावधीसाठी मे. एबीएमशी करार करण्याबद्दल विधी खात्याकडून सल्ला घेण्यात आला होता. विधी खात्याच्या सल्ल्यानुसार संपलेल्या कालावधीसाठी करार करता येत नाही सबब सदर करार पुढील कालावधीकरिता 01.04.2013 ते 31.03.2015 या कालावधीसाठी मे. एबीएम बरोबर करण्यात आला.</p> <p>मॉड्युल विकसीत करण्यासाठी मे.एबीएम यांना Modulewise रक्कम द्यावयाची नसून संपूर्ण सिस्टीम अड्यावत करण्यासाठी एकत्रित मोबदला देण्यात आला होता. तसेच आयटीच्या</p>

<p>नऊ प्रभाग कार्यालयांच्या अभिलेखांच्या तपासणीत पुढे असे निदर्शनास आले की, महापालिका आयुक्त/ जलव्यवस्था अभियंता/माहिती तंत्रज्ञान विभाग यांनी सॉफ्टवेअर कार्यरत असण्याविषयी आणि त्याची प्रभाग कार्यालयातील उपलब्धता या विषयी कोणताही संनियंत्रण अहवाल विहित केलेले नाही ज्यावरून असे दिसून येते की MCGM कडे सॉफ्टवेअरची निर्मिती आणि वापर संनियंत्रित करण्यासाठी कोणतीही यंत्रणा अस्तित्वात नव्हती. महत्वाचे टप्पे पूर्ण करण्यावरील संनियंत्रणात कमतरता क्वॉलिटी ऍशूरन्स आराखडे आणि क्वॉलिटी ऍशूरन्स अहवाल नसणे आणि मुल्यमापन समितीची स्थापना न करणे या गोष्टी TCS आणि MCGM यांचे दुर्बल संनियंत्रण दर्शविते.</p> <p>MCGM ने असे नमूद केले की प्रकल्पाच्या आखणी आणि अंमलबजावणीच्या संनियंत्रणाचे काम TCS ला देण्यात आले होते ज्यामध्ये क्वॉलिटी नियंत्रणही होते आणि TCS बरोबरच्या डिसेंबर 2010 मधील करार संपुष्टात आल्या नंतर प्रकल्प विस्तार आणि त्याची अंमलबजावणी याकरिता कुणीही उपलब्ध नव्हते. ते पुढे असेही नमूद करतात की नवीन सल्लागार नेमण्यात आला होता आणि प्रस्ताव अंतिम टप्प्यात होता.</p>	<p>याबाबत प्रकल्प निर्मिती आणि अंमलबजावणी संनियंत्रण करण्यासाठी महानगरपालिकेच्या आय.टी विभागाकडे आय.टी तज्ञांची नेमणूक करण्यात आली नव्हती. तसेच TCS चा करार 2010 साली संपल्यामुळे, 2010 ते 2012 या कालावधीत कोणत्याही आय.टी क्षेत्रातील तज्ञाशी करार न केला गेल्यामुळे सॉफ्टवेअरची निर्मिती आणि वापर यावर संनियंत्रण करणे शक्य झाले नाही.</p> <p>त्यानंतरच्या कालावधीत आय.टी संबंधी असलेल्या कमतरता भरून काढण्याकरिता M/s.TCIL (Govt.of India undertaking) या संस्थेशी करार करण्यात आला आणि महानगरपालिकेच्या आय.टी विभागातर्फे देखील मार्गदर्शन केले जात आहे आणि प्रकल्पावर संनियंत्रण ठेवण्यात येत आहे.</p> <p>नविन सल्लागार M/s.TCIL यांची नेमणूक करण्यात आली आहे.</p>
<p>5.1.7.1 (क) प्रशिक्षण</p> <p>TCS ची शिफारस अशीही होती की MCGM च्या कर्मचा-यांना कामाचा प्रवाह, योजनेचे संकल्पचित्रा, आधारसामग्री संकल्पचित्रा, विनियोग/संकल्पचित्र, संगणकीय ग्रंथालय आणि संकल्पना मांडणी यांचे प्रशिक्षण देणे. अशा प्रशिक्षणामुळे MCGM च्या नामनिर्देशित तांत्रिक कर्मचा-यांना वरील माहिती (प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीनंतर) ABM कडून प्राप्त होईल असे अपेक्षित होते. तथापि, योजना कार्यालयांतर्गत चालू राहिल यासाठी MCGM च्या कर्मचा-यांना ABM कडून प्रशिक्षण देण्यात आले होते हे सिध्द करणारा कुठलाही</p>	<p>या बाबत जल विभागात वेळावेळी आवश्यक असणारे विविध स्तरावरील प्रशिक्षण (Multi Level Training) देण्यात आले आहे. सध्या सुपर ऍक्वा प्रणाली कार्यान्वित असल्यामुळे व त्यामध्ये अधिक सुधारणा करण्याच्या दृष्टीकोनाने Aqua टीमची नेमणूक करण्यात आली आहे. तसेच सामान्य नागरिकांना सोयीस्कर होण्याच्या दृष्टीकोनाने TCIL/I.T संस्थेतर्फे अभ्यास करून आवश्यक असणा-या बाबींचे विकसन</p>

<p>पुरावा नव्हता. MCGM मधील प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांच्या अनुपलब्धतेमुळे सिस्टिम प्रशासकाचे काम ABM च्या नियंत्रणाखालीच राहिले आणि MCGM ने अजूनही ते स्वतःच्या ताब्यात घ्यावयाचे होते.</p> <p>MCGM ने वस्तुस्थिती स्वीकारून असे नमूद केले की प्रशिक्षण आवश्यक असलेल्या MCGM च्या कर्मचाऱ्यांचा शोध घेऊन, IT तज्ञांच्या संमतीने, त्यांना प्रशिक्षण देण्याचा निर्णय घेण्यात येईल.</p>	<p>कसून त्याप्रमाणे प्रशिक्षण उपलब्ध करून देण्याचे उद्देशिले आहे. सदर कामाकरिता पूर्णवेळ In house टीम निर्माण करण्याचे योजले आहे, जेणेकरून पुरवठादारावर अवलंबून न राहता In house staff तर्फे त्यांना वेळोवेळी प्रशिक्षण देण्यात येईल. सदर बाब पूर्णकरण्याकरिता निविदा मागविण्याचे काम प्रगतीपाथावर आहे. सदरस्थितीत प्रशिक्षण देण्यासाठी अंतर्गत टीम उपलब्ध नसल्याने अक्का बिलींग प्रणाली अद्ययावत करण्याचे काम व अंतिमतः पूर्ण झाल्यानंतर नव्याने नियुक्ती केलेल्या व्हॅंडरमार्फत व आय.टी तज्ज्ञामार्फत कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्यात येईल. सदर प्रस्तावाबाबत कार्यवाही चालू आहे.</p>
<p>5.1.7.1(ड)</p> <p>दस्तऐवजीकरण</p> <p>TCS च्या शिफारशीनुसार ABM ने सर्व आवश्यक दस्तऐवजांच्या तीन सॉफ्टकॉपीज आणि 10 प्रत्यक्ष प्रती द्यावयाच्या होत्या (65) (i) योजना व्यवस्थापनाचा आराखडा, (ii) धोक्याच्या व्यवस्थापनाचा आराखडा, (iii) क्वॉलिटी ऍशुरन्सचा आराखडा, (iv) प्रणाली चाचणीचे निकाल, (v) उपभोक्ता आवश्यकता विनिर्देश, (vi) प्रणाली आवश्यकता विनिर्देश आणि किंवा बदल आवश्यकता विनिर्देश जसे लागू असेल तसे, (vii) तपशीलवार प्रणालीचे संकल्पचित्र, (viii) उगमस्थान संहिता, आणि (ix) उपभोक्ता नियमपुस्तिका } जरी सिस्टिम रिकव्हरमेंट स्पेसीफीकेशन (वर्जन 2.0.2) दिनांक 25 ऑगस्ट 2006 ची आणि नोव्हेंबर 2008 मध्ये तयार केलेल्या काही मॉड्यूलसच्या युजर मॅन्युअलची सॉफ्टकॉपी लेखापरीक्षणास सादर केली होती तरी त्यानंतर त्यात झालेले बदल लेखापरीक्षणास MCGM ने सादर केले नाहीत.</p> <p>स्वाधीन करण्याच्या दस्तऐवजीकरणाच्या अनुपलब्धतेमुळे प्रणालीच्या व्याप्तीची लेखापरीक्षणास खात्री करता आली नाही. दस्तऐवजीकरणाच्या</p>	<p>(i) योजना व्यवस्थापनाचा आराखडा:- SRS, System Manual, User manual इत्यादी दस्तऐवज मे.एबीएम नॉलेजवॅअर लि. यांनी आवश्यकतेनुसार वेळोवेळी सादर केली आहेत.</p> <p>(ii) धोक्याच्या व्यवस्थापनाचा आराखडा :- धोक्याचे / आपात्कालीन व्यवस्थापन करण्यासाठी नाशिक येथे Backup Server ची सुविधा करण्यात आली आहे आणि तेथे Real Time Back घेण्यात येतो.</p> <p>(iii) क्वॉलिटी ऍशुरन्सचा आराखडा :- मे. टीसीआयएल सल्लागार आणि MCGM चे I.T. Departement यांच्या मार्फत Quality Assurance करण्यात आले आहे.</p>

अनुपलब्धतेमुळे भविष्यात प्रणालीची परिरक्षा करण्यामध्ये प्रामुख्याने धोका निर्माण होणार होता.

MCGM ने मान्य केले की आवश्यक दस्तऐवजीकरण त्यांच्याकडे सहज उपलब्ध नव्हते. परंतु, ABM ने मान्य केले की आवश्यक दस्तऐवजीकरण त्यांच्याकडे सहज उपलब्ध नव्हते. परंतु, ABM ने असे दस्तऐवजीकरण प्रस्तुत केले आहे अथवा नाही याविषयी TCS कडे विचारणा करण्यात आली.

(iv) प्रणाली चाचणीचे निकाल :- प्रणाली चाचणी नियत कालावधीत अंतर्गत आय.टी विभागामार्फत घेण्यात येत आहे.

(v) उपभोक्ता आवश्यकता विनिर्देश :- महानगरपालिकेच्या विभागातील कर्मचाऱ्यांना सदर प्रकल्पामध्ये काम करतांना येणाऱ्या अडचणी सोडवण्यासाठी ऐक्वा टीम तयार करण्यात आली आहे आणि त्याद्वारे उपभोक्त्यांना आवश्यक असणाऱ्या सुधारणा वेळोवेळी करण्यात आल्या आहेत.

(vi) प्रणाली आवश्यकता विनिर्देश आणि / किंवा बदल आवश्यकता विनिर्देश जसे लागू असेल तसे :- मे. टीसीआयएल सल्लागार आणि MCGM चे I.T. Department यांच्या मार्फत प्रणाली आवश्यकता विनिर्देश AS IS आणि RFP करण्यात आले आहे.

(vii) तपशीलवार प्रणालीचे संकल्पचित्र, (viii) उगमस्थान संहिता, आणि (ix) उपभोक्ता नियमपुस्तिका :- या सर्व प्रणालीचे ऐक्वा सुपर बिलींग सिस्टीमध्ये नियोजन करण्यात आले आहेत.

अक्वा बिलींग प्रणाली संबंधात AS-IS आणि RFP तयार केली असून त्याचा उपयोग यापुढे त्यामध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या सुधारणाकरिता होणार आहे. त्या अनुषंगाने दस्तऐवजीकरण करण्यात आले आहे. जलआकार नियमावलीनुसार Aqua प्रणालीमध्ये काही बदल करावे लागतात या बदलासाठी UAT (User Acceptance Test)

अनुपलब्धतेमुळे भविष्यात प्रणालीची परिरक्षा करण्यामध्ये प्रामुख्याने धोका निर्माण होणार होता.

MCGM ने मान्य केले की आवश्यक दस्तऐवजीकरण त्यांच्याकडे सहज उपलब्ध नव्हते. परंतु, ABM ने मान्य केले की आवश्यक दस्तऐवजीकरण त्यांच्याकडे सहज उपलब्ध नव्हते. परंतु, ABM ने असे दस्तऐवजीकरण प्रस्तुत केले आहे अथवा नाही याविषयी TCS कडे विचारणा करण्यात आली.

(iv) प्रणाली चाचणीचे निकाल :- प्रणाली चाचणी नियत कालावधीत अंतर्गत आय.टी विभागामार्फत घेण्यात येत आहे.

(v) उपभोक्ता आवश्यकता विनिर्देश :- महानगरपालिकेच्या विभागातील कर्मचा-यांना सदर प्रकल्पामध्ये काम करतांना येणा-या अडचणी सोडवण्यासाठी ऍक्वा टीम तयार करण्यात आली आहे आणि त्याद्वारे उपभोक्त्यांना आवश्यक असणा-या सुधारणा वेळोवेळी करण्यात आल्या आहेत.

(vi) प्रणाली आवश्यकता विनिर्देश आणि / किंवा बदल आवश्यकता विनिर्देश जसे लागू असेल तसे :- मे. टीसीआयएल सल्लागार आणि MCGM चे I.T. Departement यांच्या मार्फत प्रणाली आवश्यकता विनिर्देश AS IS आणि RFP करण्यात आले आहे.

(vii) तपशीलवार प्रणालीचे संकल्पचित्र, (viii) उगमस्थान संहिता, आणि (ix) उपभोक्ता नियमपुस्तिका :- या सर्व प्रणालीचे ऍक्वा सुपर बिलींग सिस्टीमध्ये नियोजन करण्यात आले आहेत.

अक्वा बिलींग प्रणाली संबंधात AS-IS आणि RFP तयार केली असून त्याचा उपयोग यापुढे त्यामध्ये वेळोवेळी होणा-या सुधारणाकरिता होणार आहे. त्या अनुषंगाने दस्तऐवजीकरण करण्यात आले आहे. जलआकार नियमावलीनुसार Aqua प्रणालीमध्ये काही बदल करावे लागतात या बदलासाठी UAT (User Acceptance Test)

<p>थकबाकी 360.19 कोटी समाविष्ट आहे त्यातील 173.37 कोटी रक्कम वसूल करण्यात आली आहे.) उर्वरीत रक्कम 761.71 कोटी ही 2001 ते 2012 या कालावधीची असून त्यातील 294.77 कोटी रक्कम वसूल करण्यात आली आहे.</p>	<p>आला. निर्गमन बैठकीत (नोव्हेंबर 2012), जलव्यवस्था अभियंता यांनी नमूद केले की, मार्च 2001 पूर्वीची थकबाकी प्रणालीमध्ये स्थानांतरीत करणे शक्य झाले नाही पण थकबाकीपैकी काही रकमेची वसुली मधल्या काळात केलेली होती. परंतु, वसूल केलेल्या रकमेचे तपशील लेखापरीक्षणस पुरवले गेले नाहीत.</p>
<p>पाणी बिले विलंबाने तयार करण्यासंबंधात मनुष्यबळाची कमतरता, नेटवर्क मधील अडचणी, तसेच Flagging module मध्ये काही अडचणी होत्या. त्या अनुषंगाने जलदेयक निर्मितीत होणा-या विलंबावर देखरेख ठेवण्यासाठी नविन मॉड्यूल विकसित करण्यात आले असून Flagging module सुद्धा विकसित करण्यात आले आहे. सदर बाब कार्यान्वित असून या व्यवस्था प्रणालीमध्ये विकसित केल्यामुळे नियोजित वेळेमध्ये बिले पाठविणे शक्य झाले आहे.</p>	<p>पाणीबिले विलंबाने तयार करणे उपभोक्त्यांची मीटर प्रवर्गाची पाणी बिले मासिक अथवा त्रैमासिक तयार केली जातात. वेळेवर बिले तयार करण्यासाठी आणि पाणीपट्टीच्या वसुलीसाठी मीटर रिडींग तत्काळ प्रणालीमध्ये नमूद करावे लागते. नऊ प्रभाग कार्यालयांच्या ASWBS च्या डेटाच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले आहे की रु. 716 कोटीची 15,71,139 बिले मीटर रिडींग नंतर 30 दिवसांत तयार केली गेली आणि रु. 847.05 कोटीच्या 14,39,102 बिलांना 31 ते 379 दिवस विलंब झाला. अशा प्रकारे, ASWBS प्रणाली सुरू करण्याच्या अनेक उद्दीष्टांपैकी एक उद्दिष्ट म्हणजे मीटरचे आकलन आणि बिले तयार करण्यातील वेळ कमी करणे हे संगणकीकरणाच्या 11 वर्षांनंतरही (2001 ते 2012) पूर्ण होऊ शकलेले नाही. MCGM ने लेखापरिक्षा अभिक्षणाचा स्वीकार केला आणि नमूद केले की, मनुष्यबळाची कमतरता, नेटवर्कमधील अडचणी आणि स्वयंचलीत मिटर नोंदणी (AMR) मीटर्स या संबंधीचे प्रश्न यांमुळे बिले तयार करतांना विलंब झाला.</p>
<p>Application Software मधील कमतरता सुधारण्याबाबत जलआकार नियमावली, प्रवर्ग, गट चिन्हे, दर आकारणी, व्यावसायिक तसेच घरगुती उपभोक्ते तसेच</p>	<p>५.१.७.२(क) ऍप्लीकेशन सॉफ्टवेअर मधील कमतरता मुंबई महानगरपालिका (MMC) अधिनियम, 1888 कलम 169(ii) प्रमाणे MCGM ची स्थायी समिती पाणी कराची आकारणी करण्याऐवजी, मीटरने पाणी पुरवठा केल्या जाणा-या इमारतीसंबंधातील विविध कारवायांचे दर विहित</p>

<p>करते. त्याप्रमाणे, वेळोवेळी स्थायी समितीने वेगवेगळ्या प्रकारच्या अभियोक्त्यांसाठी, पाणीपट्टी नियम आणि सांडपाणी आणि कचरा निर्मूलन नियम, 2006, अंतर्गत दर निश्चित केलेली आहे. जलअभियांत्रिकी विभागाने वेगवेगळ्या प्रवर्गातील उपभोक्त्यांची म्हणजे घरगुती, व्यावसायिक आणि औद्योगिक यांची गटचिन्हांची यादी तयार केलेली आहे ज्यामध्ये घरगुती उपभोक्त्यांसाठी संख्यात्मक अक्षरात्मक चिन्ह (1A, 1B, 2A, 3A इत्यादी) व्यावसायिक उपभोक्त्यांसाठी अक्षरात्मक चिन्ह (AA, BB, CC, इत्यादी) आणि औद्योगिक उपभोक्त्यांसाठी अक्षरे-संख्यात्मक (A1, B1, C1, इत्यादी) अशी गट चिन्हे निश्चित केलेली आहेत. त्यांनी दर चिन्हे आणि दर आकारणी यांची वेगळी यादी विहित केलेली आहे.</p> <p>नऊ प्रभाग कार्यालयांच्या ऍप्लीकेशन प्रणालीच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले आहे की प्रणालीचे संकल्पचित्र तयार करताना प्रवर्ग, गट चिन्हे आणि दर आकारणी यांचा विचार करण्यात आलेला नव्हता. अशी प्रकरणे आढळली आहेत ज्यामध्ये उपभोक्त्यांची वर्गवारी व्यावसायिक गटातील असून दर आकारणी घरगुती; औद्योगिक उपभोक्ते असून आकारणी घरगुती आणि उपभोक्ते यांची वर्गवारी घरगुती असूनही आकारणी व्यावसायिक/औद्योगिक स्वरूपाची होती. उपभोक्त्यांच्या वर्गवारीतील आणि दर आकारणीतील फरकाचा परिणाम पाणी बिलांची कमी आकारणी करण्यात खालील तपशीलाप्रमाणे झाला.</p>	<p>मलनिःसारण आकारणी याचा मेळ घालण्याबाबतचा प्रस्ताव मंजूरीसाठी अंतिम टप्प्यात आहे. सदर मंजूरी मिळताच Date base मध्ये त्याचे प्रत्यायोजन करून Application Software मधील कमतरता दूर करण्यात येतील.</p>
<p>(i) नऊ प्रभाग कार्यालयांमधील 1,74,280 उपभोक्त्यांपैकी, 910 उपभोक्त्यांचे वर्गीकरण प्रवर्ग, गट चिन्हे आणि दर आकारणी बाबत चुकीचे झालेले होते.</p> <p>(ii) तीन प्रभाग कार्यालयातील (टी, एल आणि एच/पूर्व), 15 उपभोक्त्यांपैकी, नऊ उपभोक्त्यांची वर्गवारी व्यावसायिक गटात</p>	<p>नऊ विभागातील 910 जलजोडणी ग्राहकांची ग्रुप संकेतांक व दर संकेतांक एकमेकांना पुरक नसल्याचे आढळून आले होते. सदर तफावतीची दुरुस्ती करून मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. यांनी अशा गोष्टींची पुनरावृत्ती होऊ नये म्हणून नवीन प्रणाली विकसित केली आहे. टी विभाग, एल</p>

	<p>असुनही त्यांची आकारणी घरगुती दराने केली जात होती, तीन उपभोक्त्यांची वर्गवारी ओद्योगिक गटात केलेली होती परंतु दरनिश्चिती घरगुती दराने करण्यात आली होती आणि तीन घरगुती उपभोक्त्यांना कमी दर आकारला गेला होता. परिणामी, रु.9.65 लाख कमी आकारणी झाली.</p> <p>MCGM ने वस्तुस्थितीचा स्वीकार केला आणि नमूद केले की प्रवर्ग, गट चिन्ह आणि दर आकारणी यामध्ये ताळमेळ नव्हता आणि प्रणालीची विधिग्राह्यता प्रगतीपथावर होती.</p>	<p>विभाग व एच/पूर्व विभागातील 15 जलजोडणी ग्राहकांना लावण्यात आलेल्या दरांमध्ये दुरुस्ती करून पूरक जलदेयके निर्गमित करण्यात आली. आपल्या लेखा अभिक्षणाची नोंद घेण्यात आली असून त्याप्रमाणे तफावतीची दुरुस्ती करून मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. यांनी अशा गोष्टींची पुनरावृत्ती होऊ नये म्हणून नवीन प्रणाली विकसित केली आहे. तसेच कमी आकारणी झालेली प्रकरणे पूरक देयके (Supplementary Bill) काढून, निकालात काढण्यात आली आहेत.</p>
<p>5.1.7.2 (ड)</p>	<p>मास्टर टेबल मधील विसंगती पाणीपट्टी नियम, 2006 च्या परिशिष्ट "C" (नोंद 2) प्रमाणे MCGM च्या स्थायी समितीने महापालिकेच्या उपभोक्त्यांना पाणी मीटरच्या भाड्याचे परिमाण भाड्याने दिलेल्या पाणी मीटरच्या आकारमानाप्रमाणे निश्चित केलेले आहेत. लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की 32 मी.मी. आकारमानाचे मीटर जे नियमात निश्चित केलेले नव्हते ते प्रणालीमध्ये 851 उपभोक्त्यांच्या बाबतीत चूकून नमूद केले गेले ज्यांची मीटरची मालकी "एम" (महापालिकेचे) दर्शविते. पुढील मास्टर टेबलच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की मीटर जरी साईज तक्त्यामध्ये 32 मी.मी. आकारमान यासाठी स्तंभ तयार केला असला तरी त्या मीटर साईजच्या अनुषंगाने मीटरचे भाडे नमुद करण्यात आलेले नव्हते. मास्टर टेबल मधील अशा प्रकारचे असातत्य हे डेटाबेसवरील अविश्वसनियतेचे निदर्शक होते ज्यामुळे मीटर भाड्याची आकारणी केली गेली नाही. महापालिकेच्या मालकीच्या आणि MOK रिडींग असलेल्या म्हणजेच स्वीकृत मीटर रिडींग असलेल्या ज्या मीटर्सची मीटर भाड्याची आकारणी केली गेली नव्हती त्यातील काही प्रकरणांचा तपशिल खाली दिला आहे :</p>	<p>32 mm आकाराचा जलमापक बाजारात उपलब्ध नसल्याने सदर जलमापक बसविण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही एकूण 851 पैकी जलमापक विरहित जलजोडण्यांच्या 847 प्रकरणात 32mm आकाराच्या जलमापकाची अनवधानाने नोंद घेण्यात आली होती, परंतु सदर चुकीची दुरुस्ती संगणक प्रणालीमध्ये करण्यात आली आहे. उर्वरीत जी / उत्तर विभागाच्या सूचित करण्यात आलेल्या चार (4) प्रकरणांमध्ये जलमापक खाजगी आढळून आले असून त्यांचे भाडे नियमाप्रमाणे आकारण्यात आलेले नाही.</p>

अ. क्र.	उपशोक्ता क्रमांक	वील क्रमांक	वील दिनांक	मीटर ची मालकी आकार मान	मीटर ची सध्याची स्थिती	मीटर रचे भाडे
1	GN\$018 3429	2008HEW18 12089	12.08.2 008	M/32 mm	MOK	0
2	N\$0183 429	2008HEW15 08869	16.05.2 008	M/32 mm	MOK	0
3	GN\$018 3910	2008HEW11 99717	28.02.2 008	M/32 mm.	MOK	0
4	GN\$018 3910	2008HEW11 99768	28.02.2 008	M/32 mm	MOK	0

MCGM ने लेखापरिक्षा अभिक्षण मान्य केले आणि नमूद केले की प्रणालीत 32 मी.मी. मीटर आकारमान चूकून घेतले गेले आणि चूक दुरुस्तीसाठी आवश्यक असेल ती कारवाई केली जाईल.

5.1.7.2(इ) शून्य दर आकार असणारे कन्झ्यूमर मास्टर 01 पासून 99 पर्यंत विविध दर आकार असणारी आणि विविध ग्रुप कोडना लागू होणारी दर आकाराची एक यादी जलव्यवस्था अभियांत्रिकी विभागाने विहित केली.

दर चिन्हांच्या यादीवरून असे निदर्शनास आले की 34 दर चिन्हांचा वापर केला गेला नव्हता आणि MCGM ने 01 ते 99 पर्यंतच्या चिन्हांमधील, 34 दर चिन्हांसाठी आकारणी निश्चित केलेली नव्हती. डेटाबेसचे विश्लेषण केले असता असे आढळून आले की प्रणाली मध्ये दरचिन्हांसाठी निर्माण केलेल्या मास्टर फाईलमध्ये दर चिन्हांमधील ₹.0.00 दर असलेल्या 32 चिन्हांचा

पूर्वी 01 पासून 99 पर्यंत विविध दर संकेतांक असणारी यादी विविध ग्रुप संकेतांकासाठी विहित केली होती. आता सदर दर संकेतांक (Rate Code) व ग्रुप संकेतांकाबाबत नवीन यादी बनविली असून त्यात "00" दर संकेतांक वगळण्यात आला आहे.

पी/उत्तर विभागातील 3 जलजोडणी धारकांच्या संदर्भात चुकलेल्या "00" दर संकेतांकाबाबत दुरुस्ती करून 14 पुरक जलदेयके निर्गमित करण्यात आली असून त्याची वसुली सुध्दा करण्यात आली आहे.

अंतर्भाव आहे. पी/उत्तर प्रभागाच्या ASWBS च्या डेटाबेसचे लेखापरीक्षण केले असता तीन उपभोक्त्यांच्या 14 बिलांमध्ये ज्यांचे गट चिन्ह 1B आणि 1W आहे त्यांचे वर्गीकरण रु.0.00 दर आकारणी मध्ये झाले होते. परंतु पाणी बिलांची आकारणी प्रत्येक 1000 लीटरसाठी रु.2.25 प्रमाणे व्हावयास हवी होती. अशाप्रकारे, उपभोक्त्यांना निश्चित दराने आकारणी होण्याऐवजी किमान दराने आकारणी झालेली आहे. यावरून असे निदर्शनास येते की प्रणालीमधील मास्टर फाईल होत्या त्यामुळे चुकीची दर आकारणी झाली होती. MCGM ने लेखापरिक्षा अभिक्षणे मान्य केली आणि नमूद केले की योग्य दर आकारणीसाठी प्रणाली विधियाहयता तपासण्यात येणार होती. लेखापरीक्षणाने दर्शविलेल्या तीन गोष्टींबाबत MCGM ने नमूद केले की योग्य दर आकारणीची पुरवणी बिले काढली जाणार होती.

5.1.7.2(फ)

मलनिःसारण आकाराची आकारणी न करणे

मलनिःसारण व टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियमावली, 2006 च्या नियम 4.1 प्रमाणे एखादी जागा महापालिका मलनिःसारण आणि किंवा कुठल्याही इतर महापालिका पायाभूत सुविधांबरोबर जोडलेली असेल अथवा नसेल तरीही पाणी पट्टी व्यतिरिक्त पाणीपट्टीच्या 60 टक्के एवढा मलनिःसारण आकार सर्व प्रवर्गातील उपभोक्त्यांवर आकारला जाईल. पुढे उपनियम 4.1.1 प्रमाणे रेल्वे क्षेत्रातील मध्य आणि पश्चिम रेल्वे यांच्या प्रचालन क्षेत्रातील रेल्वेच्या मालकीच्या आणि रेल्वेसाठी वापरल्या जाणा-या जागा, मुंबई पोर्ट ट्रस्ट आणि भाभा अणुशक्ती संशोधन केंद्राच्या मालकीच्या केंद्राच्या मालकीच्या व त्यांच्यासाठी निहित असलेल्या जागांना मलनिःसारण आकार प्रदानात सूट देण्यात आली आहे.

नऊ प्रभाग कार्यालयाच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले आहे की सूट दिलेल्या उपभोक्त्यां व्यतिरिक्त 34 उपभोक्त्यांच्या 940 बिलांमध्ये

तसेच सदरस्थितीत अशा एकमेकांना पूरक नसणा-या दर संकेतांक (Rate Code) व ग्रुप संकेतांकांमधील तफावत शोधून काढण्याकरिता नवीन प्रणाली विकसित करण्यात आली असून त्याचे काम अंतिम टप्प्यात आहे. सदर मंजूरी मिळताच Date base मध्ये त्याचे प्रत्यायोजन करून ग्रुप कोड आणि रेट कोड मधील कमतरता दूर करण्यात येतील.

मलनिःसारण आकार रु.16.74 लाख न आकारला गेल्यामुळे त्याची वसुली होऊ शकली नाही असा लेखा आक्षेप 9 विभागातील 34 गाहकांच्या बाबतीत नोंदविण्यात आला. याबाबत असे नमूद करण्यात येते की, सदर प्रकरणी खालील तक्त्यात नमूद केल्यानुसार वसूली करण्यात आली आहे.

विभाग	क्राहक संख्या	जलदेय कापी संख्या	अभिघाय			
			घडित जलवो डणी	निर्गमित झालेली जलदेयके	कार्त्तवा ही घातू आहे	वसूली
श्री	3	86	-	86	-	जलदेयके पूरक जलदेयके

पाणीपट्टीच्या 60 टक्के मलनिःसारण आकाराची रू.16.75 लाखाची आकारणी केली गेली नव्हती ती खालीलप्रमाणे आहे.

अ. क्र.	प्रभाग कार्यालयाचे नाव	उपभोक्ता संख्या	विनांची संख्या	मलनिःसारण आकाराची एकूण रक्कम (रु. मध्ये)
1	डी	3	86	29,641
2	इ	3	262	56,760
3	एच/पूर्व	3	31	18,777
4	के/पूर्व	3	24	24,518
5	एल	4	195	10,55,280
6	एन	14	175	1,24,043
7	पी/उत्तर	2	118	2,93,274
8	एस	1	33	66,518
9	टी	1	16	5,752
	एकूण	34	940	16,74,563

पुढे असे निदर्शनास आले की प्रणालीमध्ये अनियमितता आणि त्रुटींचे संनियंत्रण करण्यासाठी MIS अहवाल उपलब्ध नव्हते. यावरून असे निदर्शनास आले की महसूलांच्या गळतीस आळा घालण्यासाठी पर्याप्त प्रणाली विकसित

ई	3	259	3	-	निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
एच/पूर्व	3	31	-	31	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
के/पूर्व	3	24	-	24	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
एल	4	195	3	192	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
एन	14	175	2	173	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
पी/उत्तर र	2	118	-	118	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात
एस	1	33	-	33	पूरक जलदेयके निर्गमित आली आणि वसूली केली.	करण्यात

<p>केली नव्हती. MCGM ने लेखापरिक्षण अभीक्षणे मान्य केली आणि नमूद केले की वसुलीसाठी पुरवणी बिले तयार करून उपभोक्त्यांना ती पाठविण्यात येणार होती.</p>	<p>पानी आणि जलनिःसारण आकाराची सागणी न नोंदवणे</p> <p>जल आकार नियमावली, 2006 च्या नियम 2.4.1 प्रमाणे रमाबाई कॉलनी ("एन" प्रभाग) घाटकोपर येथील प्रत्येक निवासी गाळ्यास दरमहा किंवा महिन्याच्या काही भागासाठी प्रति गाळा रु.50 या दराने संमिश्र जल आकार {(66) सरसकट आवश्यकतेच्या आधारावर उपभोक्त्यांकडून संमिठा पाणी आकार आकारला जातो } आकारून वसूल करणे आवश्यक होते. मलनिःसारण व टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियमावली, 2006 च्या नियम 4.1 नुसार मलनिःसारण कराएवजी पाणी पट्टीच्या 60 टक्के रक्कम मलनिःसारण आकार म्हणून आकारणे आवश्यक होते.</p> <p>ASWBS च्या डेटाबेसच्या आणि "एन" प्रभाग कार्यालयाच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की रमाबाई कॉलनी मधील रु.1.05 कोटीची संमिश्र पाणी आणि मलनिःसारण आकाराची बिले खाली दर्शविल्याप्रमाणे 01 एप्रिल 2001 पासून तयार करून निर्गमित करण्यात आलेली नव्हती.</p>	<p>श्री 1 16 - 16</p>	<p>पूरक जलसंचयने निर्गमित करण्यात आली आणि वसूली केली.</p>
<p>जल आकार व मलनिःसारण आकार तसेच जलकर आणि मलनिःसारण कर या दोन्हीची आकारणी एकाच वेळी एकाच जागेस, महानगरपालिका अधिनियम कलम क्रमांक 170 अन्वये तसेच जल आकार नियमावली नियम क्रमांक 4 नुसार आकारणी करता येत नाही. त्यामुळे जलआकार नियमावली नियम क्र. 4.1 मध्ये करण्यात आलेली तरतूद रद्द करण्यासाठी तसेच दि.01.04.2001 पासून थकीत असलेली रक्कम 1.05 कोटी निर्लिखित करण्यासाठी स्थायी समितीची मंजूरीसाठी मसुदापत्र तयार करण्यात आले आहे.</p>	<p>श्री 1 16 - 16</p>	<p>पूरक जलसंचयने निर्गमित करण्यात आली आणि वसूली केली.</p>	

01.04.2001 ते 31.03.2012	30 टक्के (जल आकाराच्या 60 टक्के) मलनिःसारण आकार	132	996	3944160
एकूण				10517760

निर्गमित बैठकीच्या वेळी जलव्यवस्था अभियंत्यांनी विषद केली की MMC अधिनियमप्रमाणे, कराची दोन वेळा आकारणी होणे टाळण्यासाठी एकतर पाणीपट्टी आणि मलनिःसारण आकारणी किंवा पाणी कर आणि मलनिःसारण कर यांची आकारणी करावी. रमाबाई कॉलनीमधील उपभोक्त्यां बाबतीत MCGM च्या करनिर्धारक आणि संकलक विभागाने पाणी आणि मलनिःसारण कराची आकारणी मालमत्ता करामध्ये समाविष्ट केलेली होती. म्हणून 2001 नंतर पाणी आकारणीची बिले तयार न करण्याचा निर्णय घेण्यात आला जेणेकरून दोन वेळा आकारणी होऊ नये. MCGM ने नमूद केले की जल आकार नियमावली आणि मलनिःसारण आणि टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियमावली, 2006 मध्ये सुधारणा करण्याचा प्रस्ताव स्थायी समितीकडे सादर करण्यात येईल.

दिलेले उत्तर पट्टे शक्त नाही कारण महानगरपालिकेची कार्यवाही ही जल आकार नियम (2.4.1) आणि मलनिःसारण आणि टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियम (4.1), च्या विरुद्ध आहे. ज्यामुळे रु.1.05 कोटीची संमिश्र पाणी आणि मलनिःसारण आकारणीची बिले तयार ही केली गेली नाहीत आणि पाठविलीही गेली नाहीत. रमाबाई कॉलनी मधील उपभोक्त्यांनी मालमत्ता करावर पाणी आणि मलनिःसारण कराचा भरणा केल्याची तपशीलवार माहिती मागविली असता लेखापरीक्षणस ती उपलब्ध करून दिली नव्हती.

१३६

५.१.७.२ (ह)

पाणी बिले तयार न करणे

जल आकार नियमावली, २००६ च्या नियम ४.७ प्रमाणे उपभोक्त्यांना पैसे भरण्यासाठी मागणी पत्र (बील) पाठविणे गरजेचे आहे.

ASWBS च्या नऊ प्रभाग कार्यालयांचे लेखापरीक्षण केले असता असे आढळून आले की ४९४० उपभोक्त्यांची २०११-१२ ची पाणी बिले तयार करण्यात आलेली नव्हती, त्यामुळे रु.९२.९३ लाखांचे महसुली नुकसान झाले आहे म्हणजेच घरगुती उपभोक्ते: रु.२५.०१ लाख, बिगर घरगुती उपभोक्ते: रु.३३.०७ लाख आणि मलनिःसारण आकारणी: रु.३४.८५ लाख. तपशील खालील तक्त्यात दिलेला आहे :

प्रभाग	एकूण उपभोक्त्यांची संख्या	पाणीपत्री (घरगुती) रु.	पाणीपत्री (बिगर घरगुती) रु.	एकूण पाणीपत्री रु.	मलनिःसारण आकार (जल आकार च्या ६० टक्के) रु.	एकूण
श्री	३५०	१४२८००	६०६०००	७४८८००	४४९२८०	११९८०८०
इ	०७	१२००	१६२००	१७४००	१०४४०	२७८४०
एच/पूर्व	१०९९	६८५९२०	५४००००	१२२५९२०	७३५५५२	१९६१४७२
के/पूर्व	९६	४६४४०	६३०००	१०९४४०	६५६६४	१७५१०४
एल	७५१	३३८०४०	३९००००	७२८०४०	४३६८२४	११६४८६४
एन	१३५	६५१६०	६७२००	१३२३६०	७९४१६	२११७७६
पी/उत्तर	१३४९	६६०८४०	९१६२००	१५७७०४०	९४६२२४	२५२३२६४
एस	६६७	३४२२४०	३२४६००	६६६८४०	४००१०४	१०६६९४४
टी	४८६	२१८७६०	३८३४००	६०२१६०	३६१२९६	९६३४५५६
एकूण	४९४०	२५०१४००	३३०६६००	५८०८०००	३४८४८००	९२९२८००

सदर बाबतीत काही जलजोडण्या ज्या आधीपासून खंडित केलेल्या होत्या त्याच्या नोंदी ऐंक्वा बिलिंग प्रणालीमध्ये न घेतल्यामुळे खूप जलजोडण्यांची देयके निर्गमित न झाल्याचे दिसून आले. परंतु या बाबतीत संदर्भित विभागांनी योग्य त्या नोंदी घेतल्या व आवश्यक त्या ठिकाणी जलदेयके निर्गमित करण्यात आल्यानंतर सदर विभागांची सदयस्थिती खालील तक्त्यात नमूद केली आहे.

विभाग	उपभोक्त्यांची संख्या	खंडित जलजोडण्या	तपशिल		अभियाय
			देयके निर्गमित	कार्यपूर्वीचा व आढे	
D	३५०	२०३	१४७	--	--
E	७	--	७	--	देयके निर्गमित केली व क.स.अ.व.अ./६४२९ दि.२३.११.१२ नुसार सेवा परित्क करण्यास अहवाल पाठविण्यात आला.
H/E	१०९९	८२२	२७७	--	--
K/E	९६	५१	४५	--	--
L	७५१	--	७५१	--	--
N	१३५	१२३	१२	--	--

पुढे, ASWBS मधील अहवाल फक्त चालू आकारणी संबंधी उपलब्ध होते आणि तद् अनुरूप आधीच्या कालावधीचे उपलब्ध नव्हते अन्यथा वेळच्या वेळी पाणी आकारणी बिले तयार करणे आणि त्यावर संनियंत्रण ठेवणे शक्य झाले असते.

MCGM ने नमूद केले की यामुळे काही प्रकरणंमध्ये बिले तयार करणे शक्य झाले नाही. बिलिंग क्लार्क, मिटर इन्स्पेक्टर इत्यादीची रिकामी पदे भरली न गेल्यामुळे कर्मचारी संख्या कमी असणे, कर्मचा-यांना निवडणूका / जनगणना यांचे काम देण्यात येणे आणि काही जल तोडणीची प्रकरणे यांची माहिती प्रणालीमध्ये अपडेट केली नसणे.

पाणी बिले तयार न केल्यामुळे महसुलाचे नुकसान झाले आहे ही वस्तुस्थिती कायम रहाते आणि MCGM ने सर्व पाणी बिले तयार केली गेली आहेत याची तपासणी आणि खात्री करून घेणे आवश्यक आहे.

P/Port h	1349	1029	310	--	--
S	667	337	330	--	--
T	486	486	--	--	--

सर्व प्रकरणांमध्ये जलदेयके निर्गमित करण्यात आली आहेत.

<p>५.१.७.२(आय)</p>	<p>पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बिले तयार न करणे</p> <p>जल आकार नियमावली २००६ च्या नियम ३ प्रमाणे उपभोक्त्यांकडून बिलाच्या कालावधीत प्रत्यक्ष वापर केलेल्या मोजणी प्रमाणे बीलाची आकारणी केली जावी. जेव्हा मीटर नादुरुस्त असते तेव्हा, अंदाजीत पाणी वापराच्या आधारावर जल आकाराची आकारणी केली जावी (मीटर १२ महिन्यांहून कमी काळ नादुरुस्त होता किंवा १२ महिन्यांहून अधिककाळ यावर अवलंबून).</p> <p>पुढे, जल आकार नियमावली, २००६ च्या परिशिष्ट 'C' च्या नोंद (फ) आणि (ग) प्रमाणे MCGM ने मीटरची नियतकालिक चाचणी करावी. मीटर नादुरुस्त असल्याचे आढळल्यास महानगरपालिकेने ती दुरुस्त करावीत आणि खाजगी मीटरच्या बाबतीत ती उपभोक्त्याने दुरुस्त करावीत.</p>	<p>सदर बाबतीत एकूण ३,६२,००० जलमापकांपैकी साधारण १,९९,००० जलमापके ही झोपडपट्टीमध्ये बसविण्यात आली आहेत व त्यापैकी बहुतांश जलमापके ही जलमापके बसविण्याच्या ठिकाणांच्या स्थितीमुळे हानी पोहोचलेली (damaged), चोरीला गेलेली (stolen), तुटलेली (broken) व गाडली गेलेली (buried) आहेत.</p> <p>उपरोक्त कारणामुळे या झोपडपट्टी विभागातील जलमापकांच्या प्रत्यक्ष वापराचे वाचन घेणे कठीण होते व त्यामुळे अशा ठिकाणांच्या उपभोक्त्यांची देयके ही सरासरी वापरावर / गरज (requirement) / उत्सर्जित क्षमता (discharge capacity) वर काढली जातात.</p>
--------------------	--	--

नऊ प्रभाग कार्यालयांच्या ASWBS च्या अहवालांच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की फक्त 23 टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत पाणीपट्टी आकारणी प्रत्यक्ष मीटर रिडींगच्या आधारे केली होती. उर्वरित 77 टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत सरासरी वापराच्या आधारे आकारणी केलेली होती, ज्यासाठी नादुरुस्त मीटर (29 टक्के), प्रशासकीय प्रश्न (45 टक्के) आणि मीटररहित जलजोडण्या (3 टक्के) अशी कारणे दिली, ज्यांचा तपशिल खालीलप्रमाणे :

प्रभाग	उपभोक्त्यांची एकूण संख्या	चालू स्थितीतील मीटर	प्रशासकीय प्रश्न	मीटर रहित जोडण्या	चालू स्थितीत नसलेली मीटर
डी	8212	3423	2250	325	2214
इ	4021	1631	1380	547	463
एच/पूर्व	27083	6327	11773	336	8647
के/पूर्व	30522	5840	16392	943	7347
एस	26708	2434	14884	992	8398
एन	16656	4392	6066	432	5766
बी/उत्तर	28986	7569	12613	373	8431
एस	21050	5326	8478	613	6033
टी	11600	3993	5285	954	1368
एकूण	174838	40935	79121	5515	49267

अशारितीने, बहुसंख्य उपभोक्त्यांच्या बाबतीत आकारणी प्रत्यक्ष वापराप्रमाणे झालेली नव्हती. यावरून असे निदर्शनास येते की सदोष / चालू स्थितीत नसलेली मीटर योग्य वेळी ओळखणे आणि ती दुरुस्त करण्यासाठी कोणतीही प्रणाली उपलब्ध नव्हती.

MCGM ने प्रत्यक्ष वापराच्या आधारावर जल आकाराची आकारणी न होण्यासाठी, प्रशासकीय प्रश्न (45 टक्के), रजा आणि जनगणनेचे काम,

यामुळे जलमापकाची चोरी, हानी वगैरे गोष्टी टाळण्यासाठी जलजोडण्यांवर रोबस्ट (robust) प्रकाराचे मॅकेनिकल जलमापक बसविण्याचे प्रस्ताविले आहे. त्यामुळे जलदेयके प्रत्यक्ष जलवापरावर बनविली जातील. मॅकेनिकल मीटर प्राप्त करण्यासाठी व संचमांडणीसाठी (Installation) प्रस्ताव तयार केलेला आहे. तसेच रोबस्ट मीटर प्राप्त करण्यासाठीचा प्रस्ताव अंतिम टप्प्यात आहे. नऊ विभागातील जलमापकाची सद्यस्थिती खालील प्रमाणे आहे.

प्रभाग	उपभोक्तांच्या एकूण संख्या	चालू स्थितीतील मीटर	प्रशासकीय प्रश्न	मीटर रहित जोडण्या	चालू स्थितीत नसलेली मीटर
डी	7465	3635	2345	286	1299
इ	3236	1268	1224	75	669
एच/पूर्व	27217	6496	13057	364	7300
के/पूर्व	30601	6123	17433	942	6103
एस	27981	3937	14347	517	9180
एन	16035	3983	6916	303	4853
बी/उत्तर	28240	5223	10786	403	4828
एस	22442	6439	7499	615	7889
टी	11365	5910	3313	475	1667
एकूण		42894	84920	3980	43788

<p>निवडणुकीचे काम किंवा रिक्त पदे यासारख्या कारणांमुळे मीटर निरीक्षक उपलब्ध नसणे ही कारणे दिली. त्यांनी पुढे असेही सांगितले की, जर एखाद्या कालावधीत नोंदणी घेण्यासाठी मीटर निरीक्षक उपलब्ध नसेल तर सरासरी वापराच्या आधारावर आकारणी केली जाते ती प्रत्यक्ष नोंद घेतल्यावर नंतरच्या कालावधी समायोजित केली जाते.</p> <p>निर्गमित बैठकीत महानगरपालिका आयुक्तांनी वस्तुस्थिती मान्य केली आणि नमूद केले की प्रणालीमध्ये सुधार आणण्यासाठी प्रयत्न करण्यात येतील.</p>	<p>वरील तक्त्यावरून चालू स्थितीतील जलमापकांची संख्या वाढलेली दिसते. यामध्ये वाढ करण्याच्या अनुषंगाने रोबस्ट (Robust) प्रकारचे मॅकेनिकल मीटर बसविण्याचे काम प्रस्ताविले आहे.</p>
<p>५.१.७.२ (ज)</p> <p>खाजगी एजन्सीकडून मीटरचा पुरवठा, संचमांडणी आणि परिरक्षण MCGM ने (ऑक्टोबर २००८) त्यांच्या तीन विभागातील विविध प्रभाग कार्यालयासाठी विविध आकारमानाची, स्वयंचलीत मीटर रीडिंग घेण्या-या (AMR) (६७) स्वयंचलीत मीटर रीडिंग किंवा AMR ही एक अशी तंत्र पद्धती आहे की जी स्वयंचलीतपणे पाणी वापर, निदान आणि सद्य स्थितीतील माहिती पाणी मीटर डिव्हाईसद्वारे गोळा करते.} वॉटर मीटर्सचा पुरवठा, संचमांडणी आणि देखभाल करण्यासाठी तसेच खाजगी एजन्सीकडून मीटरचे मासिक रीडिंग घेण्याची योजना पाच वर्षासाठी हाती घेतली. महसूलात वाढ होण्यासाठी, बिनचूक, प्रत्यक्ष आणि, अलिकडील पाण्याची मोजणी करणे हे या योजनेचे उद्दीष्ट होते.</p> <p>जानेवारी २००९ मध्ये टप्पा १ साठी (चाचणी योजना) आणि ऑक्टोबर २००९ मध्ये टप्पा २ (पूर्णाकृती योजना) साठी कार्यदेश देण्यात आले. तीन वेगवेगळ्या एजन्सीकडून (६८) प्रतिभा इंडस्ट्रीज, ऍक्झॅलिया युनिटी आणि युनिटी ऍक्झॅलिया } रु.७८५.७८ कोटी (चाचणी प्रकल्प : रु.२०.३७ कोटी आणि पूर्णाकृती प्रकल्प: रु.७६५.४१ कोटी) एवढ्या खर्चात योजना कार्यान्वित करण्यात येणार होती. MCGM ने जुलै २०१२ पर्यंत रु. २५७.१३ कोटी</p>	<p>उपरोक्त परिच्छेदाबाबत, अशी माहिती मिळाली आहे निर्गमन बैठकीत अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त (प्रकल्प) यांनी लेखापरिष्ठाणातील मुद्दा मान्य केला आणि AMR मीटरच्या संचमांडणीचे काम लवकरच पूर्ण केले जाईल असे सांगितले. एएमआर (AMR) मीटर्सचा पुरवठा, संचबांधणी व पुरवठादाराकडून वसूल करण्यात आलेल्या देजात्मक रकमेचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.</p> <ol style="list-style-type: none"> १) पुरवठा केलेल्या एएमआर (AMR) मीटर्सची संख्या १,२७,७७५. २) संचमांडणी केलेल्या एएमआर (AMR) मीटर्सची संख्या ८७,००० (साधारण). ३) उर्वरित एएमआर (AMR) मीटर्सची संचमांडणी करण्याची अंतिम तारीख ३१.१२.२०१४ ४) गरजेची पूर्तता न केल्यामुळे पुरवठादाराकडून वसूल करण्यात आलेली देजात्मक रक्कम रु. १,१२,९६,४०४/-

	<p>नव्हती. अशात-हने, रु.257.13 कोटी खर्च झालेला असूनही महसूल वाढ होण्यासाठीचे बिनचूक, प्रत्यक्ष आणि चालू पाण्याची मोजणी घेण्याचे उद्दिष्ट साध्य झाले नव्हते. निर्गमन बँठकीत, अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तांनी अभिक्षण मान्य केले आणि नमूद केले की सर्व AMR मीटर्सची संयमांडणी लवकरच पूर्ण केली जाईल आणि AMR मीटर्सच्या रीडिंग संदर्भातील फरक बारकाईने तपासला जाईल. MCGM ने आश्वासन दिले की शास्तीची रक्कम परिगणित केली जाईल आणि त्यांच्या धावत्या बिलांतून वजा केली जाईल.</p>																									
<p>५.१.७.२ (के)</p>	<p>अपूर्ण डेटा प्रणालीमध्ये नोंदलेला डेटा सर्व बाबतीत पूर्ण असला पाहिजे. ASWBS च्या नऊ प्रभाग कार्यालयांचा डेटा तपासला असता असे निदर्शनास आले की प्रणालीमध्ये काही महत्वाचे अतिवार्य रकाने रिकामे ठेवले होते जे खाली दिलेले आहेत.</p> <table border="1" data-bbox="954 1099 1449 1899"> <thead> <tr> <th>अ.क्र.</th> <th>क्षेत्राचे नाव</th> <th>नोंदीची संख्या संबंधित स्तंभ ठेवला आहे</th> <th>जेथे रिकामा</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>उपभोक्त्याचे स्थान</td> <td>10</td> <td></td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>पत्ता</td> <td>55</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>अपेक्षित पाणी वापर</td> <td>42,250</td> <td></td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>पाणी सोडण्याची क्षमता</td> <td>66,125</td> <td></td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>सरासरी 10 दिवसात पाणी सोडण्याची क्षमता</td> <td>67,496</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	अ.क्र.	क्षेत्राचे नाव	नोंदीची संख्या संबंधित स्तंभ ठेवला आहे	जेथे रिकामा	1	उपभोक्त्याचे स्थान	10		2	पत्ता	55		3	अपेक्षित पाणी वापर	42,250		4	पाणी सोडण्याची क्षमता	66,125		5	सरासरी 10 दिवसात पाणी सोडण्याची क्षमता	67,496		<p>आपल्या लेखापरिक्षणाच्या अहवालानंतर पाण्याची गरज (water requirement) उत्सर्जित क्षमता (discharge capacity) दहा दिवसाची उत्सर्जित क्षमता (average discharge capacity of 10 days), जलमापक बसविण्याची तारीख (installation date) वगैरे डाटा भरणे बंधनकारक करण्यात आले आहे व त्याचे पालन केले जात आहे. तसेच जुना मायग्रेटेड डाटा अदय्यावत करण्यासंबंधीचे काम चालू आहे.</p>
अ.क्र.	क्षेत्राचे नाव	नोंदीची संख्या संबंधित स्तंभ ठेवला आहे	जेथे रिकामा																							
1	उपभोक्त्याचे स्थान	10																								
2	पत्ता	55																								
3	अपेक्षित पाणी वापर	42,250																								
4	पाणी सोडण्याची क्षमता	66,125																								
5	सरासरी 10 दिवसात पाणी सोडण्याची क्षमता	67,496																								

((69) प्रतिभा इंडस्ट्रीज रू.46.72 कोटी; ऍक्झिलिया युनिटी रू.131.38 कोटी आणि युनिटी ऍक्झिलिया रू.79.03 कोटी } खर्च केला आहे.

लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की मार्च 2011 पर्यंत फेज 2 अंतर्गत 3,02,120 AMR मीटर्सचा पुरवठा आणि संचमांडणी करावयाची होती, पैकी फक्त 1,29,775 मिटर्सचा पुरवठा (43 टक्के) नोव्हेंबर 2011 पर्यंत करण्यात आला. पुरवठा केलेल्या 1,29,775 मिटर्सपैकी जुलै 2013 पर्यंत फक्त 82,857 मिटर्स (अंदाजे 64 टक्के) बसविण्यात आली होती आणि उर्वरीत 46,918 मिटर्स विनावापर पडून होती. कायदेशीत नमूद केलेल्या वेळेत मीटरचा पुरवठा आणि संचमांडणी न केल्यामुळे अतिरिक्त महापालिका आयुक्त (योजना) यांनी राहिलेल्या 1,72,345 मीटर्सचा (57 टक्के) पुरवठा जून 2012 मध्ये थांबविला.

नऊ क्षेत्रीय कार्यालयांच्या ASWBS प्रणालीच्या 2011-12 च्या डेटाबेसची पुढील तपासणी केली असता असे निदर्शनास आले की, 16,986 उपभोक्त्यांच्या 68,447 मीटर रीडिंगच्या घटनांपैकी 20,570 घटनां मध्ये असे रीडिंग दाखविले की, "मीटर रीडिंग स्वीकार्य नाही (MOK व्यतिरिक्त)" आणि राहिलेल्या 47,877 घटनां मध्ये ते "मीटर रीडिंग बरोबर आहे (MOK)" असे दर्शविण्यात आले होते. यावरून असे दिसते की AMR मीटर नोंदणीच्या 30 टक्के घटनांमध्ये मीटर रीडिंग सदोष होते. एजन्सीबरोबरच्या कंत्राटच्या विशेष अटी आणि शर्तप्रमाणे उपभोक्त्यांच्या बिलातील फरकाची संपूर्ण जबाबदारी सदोष नोंदणी करण्या-या त्या त्या एजन्सीवर होते. त्या परिस्थितीत, दोन टक्के प्रत्येक दिवस अशी शास्ती पाणी मिटर्स पुरवठ्याच्या किंमतीवर लावायची होती आणि ती धावते बिलातून वजा करायची होती. परंतु, लेखापरीक्षणात असे आढळले की अशी कुठलीही शास्ती आकारली

	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="159 1406 220 1899">6</td> <td data-bbox="159 1088 220 1406">मीटर संचमांडणीचा दिनांक</td> <td data-bbox="159 831 220 1088">71,866</td> </tr> <tr> <td data-bbox="220 1406 280 1899">7</td> <td data-bbox="220 1088 280 1406">उपभोक्त्याचे नांव</td> <td data-bbox="220 831 280 1088">22</td> </tr> </table> <p>जेव्हा मीटर चालू स्थितीत नसते तेव्हा अपूर्ण माहितीमुळे, जसे की, पाण्याची अपेक्षित आवश्यकता, पाणी सोडण्याची क्षमता आणि सरासरी पाणी वापर यामुळे पाण्याच्या वापराचा अंदाज चुकीचा ठरू शकतो. MCGM ने अभिक्षण मान्य केले आणि नमूद केले की प्रभाग कार्यालयांच्या पातळीवर संबंधित डेटा भरला जाईल.</p>	6	मीटर संचमांडणीचा दिनांक	71,866	7	उपभोक्त्याचे नांव	22	
6	मीटर संचमांडणीचा दिनांक	71,866						
7	उपभोक्त्याचे नांव	22						
५.१.७.३	माहिती तंत्रज्ञानाची (IT) सुरक्षितता							
५.१.७.३ (अ)	<p>IT सुरक्षिततेच्या धोरणाचा अभाव हे महत्त्वाचे आहे की, प्रत्येक संघटनेने IT सुरक्षिततेचे धोरण प्रस्थापित करावे जेणे करून त्याच्या सर्व महत्त्वपूर्ण माहितीची गुप्तता राखण्याची त्यांची क्षमता अधोरेखित होईल. असे निदर्शनास आले आहे की पुरेशी गुंतवणूक केलेली असूनही प्रत्यक्ष आणि ताकिकपणे नियंत्रण ठेवून डेटा सुरक्षित राहण्यासाठी MCGM कडे मान्यताप्राप्त IT सुरक्षितता धोरण नव्हते. म्हणूनच, IT च्या मालमत्तांची सुरक्षितता धोक्यात होती आणि IT सुरक्षिततेच्या धोरणाच्या अनुपलब्धतेमुळे IT च्या मालमत्तांचे रक्षण करण्यासाठी युजर्सना त्यांची भूमिका आणि जबाबदारी माहित नव्हती. उदा. संगणकीकृत बिलिंग प्रणालीमध्ये, उपभोक्त्यांच्या नोंदी विद्युतीय पध्दतीत होत्या आणि तिचा प्रवेश मर्यादित राहण्यासाठी ते वापरण्यासाठीचे अधिकार अधिकृत युजर्सना देणे आवश्यक होते. ऑगस्ट 2009 ते मार्च 2012 पर्यंतचे डेटाबेसचे अवलोकन केले असता असे निदर्शनास आले की, असे युजर नेम असलेल्या युजरने "प्रशासनिक</p>	<p>बुहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या IT विभागाकडून प्राप्त झालेल्या उपरोक्त लेखा परिच्छेदाच्या अहवालानुसार IT सुरक्षिततेचे धोरण तयार करण्यात आले असून सध्या मुंबई महानगरपालिका आणि IT सल्लागार मे. पी.डब्ल्यू.सी. (M/s P.W.C.) यांच्यात सदर बाबतीत चर्चा अंतिम टप्प्यात असून, अंतिम निर्णय झाल्यावर सदर धोरण राबविण्यात येणार आहे.</p>						

‘एँक्वा’ वैयक्तिक आणि एकमेव वापराकरीता युजर्सना त्यांचा एक वैशिष्ट्यपूर्ण ओळख क्रमांक (User Id) दिला नसल्यामुळे प्रत्येक व्यक्तित्ने केलेल्या कामाचा शोध घेता येऊ शकला नाही. खाली दर्शविल्याप्रमाणे व्यवहार नोंदले / सुधारले होते.

अ.क्र.	नस्तीचे नांव	दस्तऐवजांची संख्या
1	रँड्रेस मास्टर	45
2	उपभोक्ता मास्टर	3,43,923
3	मीटर मास्टर	28,718
4	पुरवणी देयके	290
5	पुरवणी देयके तपशिल	288
6	वापरकर्ता मास्टर	33,605

हयामुळे फक्त डेटाचा सुरक्षिततेवरच परिणाम झाला असे नाही तर त्याचा गैरवापर होण्याची शक्यता होती. तसेच, जरी पाणीपुरवठा प्रणाली 24 प्रभाग कार्यालयातून सुरु झालेली असली तरी IT सुरक्षितते संदर्भातील जबाबदारी साठी कोणालाही पत्र निर्देशित केले नव्हते.

MCGM ने नमूद केले की फक्त ABM लाच एँक्वा एँप्लीकेशन आणि डेटाबेसची जबाबदारी दिलेली असल्याने, जनरिक प्रशासनिक खाते “एँक्वासाठीचे प्रशासन” प्रणालीमध्ये घेतलेले होते. परंतू, प्रणालीत वैयक्तिक नाव हे User Id ठेऊन त्यानुसार काम सुरु करण्यात आले होते. निर्गमन बैठकीत महापालिका आयुक्तांनी लेखापरीक्षणातील मुद्दा मान्य केला आणि नमूद केले की यातील पळवाटाना आळा घालण्यासाठी प्रयत्न केले जात होते.

५.१.७.३ (ब)

व्यवसाय सातत्य आणि आपत्कालीन दुरुस्ती योजनेचा अभाव

डेटा सुरक्षितेसाठी प्रशासनिक एँक्वा या युजर ऐवजी पदनिहाय वैयक्तिक युजर आय डी देण्यात आलेले आहेत, तसेच त्यांच्याकडून सिस्टीमध्ये केल्याजाणा-या कामाचे अभिलेख ठेवले जातात आणि त्या संदर्भात पदनिहाय जबाबदारी सुद्धा निश्चीत केलेली आहे.

एँक्वा प्रणाली यशस्वीरीत्या डीझास्टर रिकव्हरी साईटवर

<p>(disaster recovery site) प्रदर्शित (displayed) केली आहे. आपत्कालीन Recovery साठी नाशिक येथे Back up Server कार्यान्वित करण्यात आला आहे आणि Real time back घेण्यात येतो.</p> <p>व्यवसाय सातत्य (Business Continuity) योजनेचा मसूदा तयार असून सध्या मुंबई महानगरपालिका व IT consultant M/s. PWC यांच्यात चर्चा अंतिम टप्प्यात असून, अंतिम निर्णय झाल्यावर सदर धोरण राबविण्यात येणार आहे.</p>	<p>जर एखाद्या आपत्तीमुळे संगणकाच्या उपयोगाच्या आणि डेटाची तात्पुरती अथवा कायमची हानी होण्याच्या संभाव्य घटनेमध्ये, व्यवसायासातत्य रहावे आणि आपत्कालीन दुरुस्ती करता यावी, ज्यामुळे संघटना आपले ध्येय गाठू शकेल आणि कार्यक्षमता कमी न करता माहितीची सुरक्षितता जतन करता येईल अशी नियंत्रण योजना संघटनेकडे असावी.</p> <p>लेखापरीक्षणात असे आढळले की MCGM कडे व्यवसाय सातत्य रहावे आणि आपत्कालीन दुरुस्ती व्हावी म्हणून कोणतीही मान्यताप्राप्त योजना उपलब्ध नव्हती. नियमित कालावधीत ASWBS शी निगडीत माहितीचे बँक अप घेण्यासाठी तसेच आपत्कालीन परिस्थितीत कामकाज सुरु ठेवता यावे यासाठी ती सुदूर ठिकाणी साठवून ठेवला यावी यासाठी स्टॅंडबाय सर्वरची योजना करण्यात आली नव्हती. पुढे असेही निर्दर्शनास आले की डेटाचा बँकअप जो दिवसाच्या शेवटी घेतला जात होता तो ASWBS च्याच सर्वरमध्ये ठेवला जात होता. त्याची प्रत टेप ड्राईव्ह मध्ये घेऊन सर्व्हर रुमच्याच कपाटात ठेवली जात होती. डेटा सुदूर न ठेवल्यामुळे उकल्पित घटना घडल्यास डेटाचे नुकसान होण्याचा मोठा धोका दिसत होता.</p> <p>MCGM ने अभिक्षण मान्य केले. निर्गमन बैठकीत, IT निर्देशक यांनी नमूद केले की 2013 पर्यंत आपत्कालीन दुरुस्ती योजना तयार केली जाईल.</p>
<p>सदर अभिक्षणाची नोंद घेण्यात आली असून आवश्यक त्या सुधारणा करून प्रत्येक User ला Password देण्यात आला आहे. ज्यामुळे प्रणाली अधिक सुरक्षित आणि अभेद्य झाली आहे.</p> <p>तसेच लेखापरीक्षणाचा माग (Audit Trail) साठी महानगरपालिकेच्या आय.टी विभागाद्वारे M/s. AAA या कंपनीद्वारे सुचविलेल्या सुधारणा करण्यासाठी मसूदापत्र अंतिम</p>	<p>लेखापरीक्षणाचा माग</p> <p>लेखापरीक्षणाचा माग असे दर्शवितो की प्रणालीमध्ये व्यवहाराचा ओघ जसरी आहे जेणेकरून डेटामधील जुनी माहिती, प्रणाली ठप्प होणे, चुकीचे व्यवहार, माहितीमधील बदल / सुधारणा इत्यादी कळू शकतील.</p> <p>2011-12 चे लेखापरीक्षणात खालील बाबी आढळल्या :</p> <ul style="list-style-type: none"> रिसिट टेबल मधील व्यवहार अनुक्रमांक स्तंभात 3,682 गहाळ रिसिट आणि 6,661 रिकाम्या जागा होत्या ;

	<ul style="list-style-type: none"> • ऑनलाईन पेमेंट प्रकारत 252 रिसिट नंतरच्या दिनांकात काढल्या गेल्या होत्या ज्याचा युजर ID बँक असा होता; • प्रणालीत रिसिटमध्ये सुधारणा आणि वगळण्याचा लेखापरीक्षण माग अस्तित्वात नव्हता; आणि • बँकएन्डने रिसिट डेटा मध्ये सुधारणा करण्यात आल्या आणि ऑरेंकल डेटाबेसमध्ये अशी प्रणाली विकसित केली गेली नाही की बँकएन्डने डेटामध्ये सुधारणेची नोंदणी होऊ शकेल. <p>या त्रुटीवरून असे दिसते की प्रणालीच्या डेटामध्ये सुधारणा अथवा वगळण्यासाठी लेखापरीक्षण मागाची कमतरता होती. यामुळे असेही दिसते की प्रणाली असुरक्षित आणि भेद्य होती ज्यामुळे फसवणूक आणि अफरातफर होण्याची शक्यता होती.</p> <p>MCGM ने नमूद केले की ABM कडे बँकएन्डने काम करण्याचे अधिकार होते आणि ABM ने आता अशी सोय विकसित करून दिली आहे ज्यामुळे MCGM च्या एँक्वा उपभोक्त्यांना काही प्रमाणात बदल करता येतील. निर्गमन बैठकीत महापालिका आयुक्तांनी मान्य केले की बऱ्याच मोठ्या रकमेचा अंतर्भाव असल्याने लेखापरीक्षण माग असणे आवश्यक होते.</p>	<p>मंजूरीसाठी पाठविण्यात आले आहे.</p>
<p>5.1.9</p>	<p>शिफारशी</p> <p>बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने :</p> <ul style="list-style-type: none"> • स्वःहिताच्या सुरक्षिततेसाठी ABM बरोबर करार करून जबाबदारीची खातरजमा करावी; • कार्यादेश, उपभोक्त्यांची गरज आणि व्यवसाय नियम यांचा आढावा घेऊन वापर प्रणालीमध्ये सुधारणा करावी; • माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीचे व्यवस्थापन करून तिला सहाय्यभूत ठरावे यासाठी त्याचा वापर करणाऱ्यांना प्रशिक्षण देऊन प्रशिक्षित कर्मचा- 	<ul style="list-style-type: none"> • स्वहिताच्या सुरक्षितेसाठी मे.एबीएम बरोबर करार करण्यात आला आहे. • कार्यादेश, उपभोक्त्यांची गरज आणि व्यवसाय नियम यांचा आढावा घेऊन वापर प्रणालीमध्ये सुधारणा करण्यात आली आहे. • माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीचे व्यवस्थापन करून तिला सहाय्यभूत ठरावे यासाठी त्याचा वापर करणाऱ्यांना कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्याची उपलब्धता पडताळण्यात

	<p>यांच्या उपलब्धतेची खात्री करावी;</p> <ul style="list-style-type: none"> डेटाच्या विश्र्वासाहतेच्या खात्रीसाठी आणि महसूल हानी रोखण्यासाठी प्रणालीमध्ये विधिग्राह्य प्रतिबंध अंमलात आणावे; गहाळ झालेल्या नोंदी आणि प्रणालीत केलेल्या बदलांचा मागोवा घेण्यासाठी लेखापरीक्षणासाठी मार्ग तयार करावा; माहिती तंत्रज्ञान प्रणाली आणि डेटाच्या सुरक्षिततेची खातरजमा करण्यासाठी व्यवसाय आणि आपत्कालीन दुरुस्ती योजना प्रस्तावित करावी; आणि माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीच्या सुरक्षिततेचे धोरण निर्धारित करावे. <p>ही बाब शासनास ऑक्टोबर 2012 मध्ये निर्दिष्ट करण्यात आली; उत्तर जून 2013 पर्यंत प्राप्त झाले नव्हते.</p>	<p>येऊन त्यांना प्रशिक्षण देण्यात येईल.</p> <ul style="list-style-type: none"> डेटाच्या विश्र्वासाहतेच्या खात्रीसाठी आणि महसूल हानी रोखण्यासाठी प्रणालीमध्ये विधिग्राह्य प्रतिबंध अंमलात आणण्याची योजना राबविण्यासाठी M/s.PWC यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे. गहाळ झालेल्या नोंदी आणि प्रणालीत केलेल्या बदलांचा मागोवा घेण्यासाठी लेखापरीक्षणासाठी मार्ग तयार करण्यात येत आहे. माहिती तंत्रज्ञान प्रणाली आणि डेटाच्या सुरक्षिततेची खातरजमा करण्यासाठी व्यवसाय आणि आपत्कालीन दुरुस्ती योजना कार्यान्वित आली आहे. माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीच्या सुरक्षिततेचे धोरण निर्धारित केले आहे. लेखापरीक्षणांमध्ये नमूद केलेल्या निरिक्षणांची नोंद बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने घेतली असून त्याअनुषंगाने आवश्यक विकसन करण्याचे प्रयत्न असून त्यासाठी सल्लागार समिती I.T.Dept., M/s.PWC नेमण्यात आल्या असून त्यांचा अहवाल अंतिम टप्प्यात आहे.
--	---	--

नगरविकास विभाग

साक्ष :

३.२ उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्यासाठी समितीच्या दिनांक २ व २९ मे, तसेच १३ जून, २०१७ रोजी प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग व अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका व इतर विभागीय प्रतिनिधी यांची साक्ष घेतली.

परिच्छेद क्र. ५.१ “ बृहन्मुंबई महानगरपालिकेतील अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टीमचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखापरिक्षण ”:-
सर्वसाधारण नियंत्रणे, नियोजन आणि व्यवस्थापन :-

परिच्छेद क्र. ५.१.७.१ अ “ मॉड्यूलस विकसीत न करणे ” :-

मुंबई महानगरपालिकेने टीसीएस कंपनीच्या शिफारशीनुसार ३२ मॉड्यूलस विकसित करावयाची होती. लेखापरीक्षणासाठी निवडलेल्या ९ प्रभाग कार्यालयामध्ये लागू केलेल्या एसडब्ल्यूबीएसच्या (ASWBS) तपासणीत ज्या त्रुटी निदर्शनास आल्या त्याबाबत विभागाने लेखी उत्तर दिले. पण महत्वाचा मुद्दा असा की, why exact modules could not be ascertained ? हे मॉड्यूल सरटेन का केले नाही? टीसीएस सारखी संस्था महानगरपालिकेची आय.टी.पार्टनर आहे. मग मुंबई महानगरपालिकेने हा खटाटोप का केला? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ३२ मॉड्यूलस तयार करावयाची होती. देशामध्ये पहिल्यांदा मुंबई महानगरपालिकेने एवढ्या मोठ्या प्रमाणात हे काम हाती घेतले होते. ५ मॉड्यूलस मुंबई महानगरपालिकेने केले नाहीत अशा प्रकारचा आक्षेप आहे. त्यात लेखा परिक्षण मॉड्यूल, जलमापक पुरवठादार मॉड्यूल, आस्थापना मॉड्यूल, आवक-जावक नोंदवही मॉड्यूल व इन्व्हेन्ट ट्रिगर मॉड्यूल केले नसल्याचा मुद्दा होता. ऑडिट मॉड्यूलच्या दृष्टीने लेखा परिक्षणासाठी आवश्यक असणारे अहवाल सिस्टीममध्ये तयार करण्यात आले होते. त्यामध्ये २ फॉर्म तयार करावयाचे होते. One was RPT Audit by Consumer Connection Number and other was RPT Audit Entire File मॉड्यूलप्रमाणे पुरवठादाराने ते बनविले नाही. परंतु ती माहिती सिस्टीममध्ये होती. युझर आयडी पासवर्ड मुख्य लेखा परिक्षक व प्रमुख लेखापाल (पाणीपुरवठा) यांच्याकडे देण्यात आला होता. त्याप्रमाणे त्यांनी याबाबतचे लेखापरीक्षण केले आहे. तसेच, मिटर सप्लायर्स मॉड्यूलस सॅप प्रणालीमध्ये नव्याने विकसित झाल्यामुळे डुप्लीकेशन ऑफ वर्क नसावे. त्यामुळे ते झालेले नाही. त्याच प्रमाणे आस्थापना म्हणजे एचआर मॉड्यूलमध्ये होते. त्यामुळे महानगरपालिकेला ते केले नाही. आवक-जावक वही सॅप प्रणालीमध्ये असल्यामुळे ते केले नाही. त्यामध्ये बचत झालेली आहे. त्यामध्ये Telescopic Rate Structure, EMR Integration, EMR deposit and Refund Module, Dispute Register Module, अशा प्रकारची वेगवेगळी कामे करून घेतली आणि त्यांना कोणताही अतिरिक्त खर्च दिलेला नाही. मॉड्यूलस निहाय पेमेंट न करता, payment was done on man-power basis. मॉड्यूलस विकसित करण्याच्या संगणक प्रणालीच्या पुरवठादाराने जेवढे मनुष्य बळ महानगरपालिकेला पुरविला होता त्या मनुष्यबळाच्या बेसमध्ये पेमेंट झाले आहे. जे मॉड्यूलस आवश्यक होते तेवढे करण्यात आले. महानगरपालिकेने वेगळे ऑडिट मॉड्यूल करून घेतलेले आहे आणि यामध्ये कोणताही अतिरिक्त खर्च झालेला नाही.

३.३ संपूर्ण मुंबई शहरात कंत्राटदाराने मॉड्यूलस विकसित करण्यासाठी किती मनुष्यबळ पुरविला आहे ? मनुष्यबळ पुरविला आहे आणि विभागीय सचिव सांगतात की, मॉड्यूलस खरेदी न करता पैसे वाचविले आहेत. परंतु, मुंबई महानगरपालिकेने त्यांच्याकडून माणसे रिकरिंग इक्स्पेंसवर स्वीकारले आहेत? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेला त्यांच्याकडून ५ मॉड्यूलस करून घ्यावयाचे होते. जे ५ मॉड्यूलस आवश्यक होते ते करून घेतले. मॉड्यूलस तयार करताना त्यांना ते एकाच ठिकाणी करावयाचे असते. कारण ते सॉफ्टवेअर प्रोडक्शन असते. त्यांनी सॉफ्टवेअर प्रोडक्शन एकाच ठिकाणी केले. त्यानंतर शेवटी जे ३२ मॉड्यूलस कार्यान्वित केले त्यासाठी प्रत्येक वॉर्डमध्ये सपोर्टसाठी एक माणूस कार्यान्वित होता.

समितीच्या मते मुंबई महानगरपालिकेने त्यांना जे कॉन्ट्रॅक्ट द्यावयाचे होते ते वॉर्ड निहाय दिलेले आहे. म्हणजे ए, बी, सी, डी अशी प्रत्येक वॉर्डची मक्तेदारी (मोनोपोली) दिलेली आहे. म्हणजे यांनी २४ प्रभाग प्रोव्हाईड केले. या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, सेंट्रली एक घेतला आणि ते लायसन्स सर्व वॉर्डमध्ये वापरावयाचे आहे असे केले होते काय ? यावर अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ही सॉफ्टवेअर विकसित करण्याची बाब आहे. लायसन्सची बॅकग्राऊंड सॅप आहे त्यामुळे सॅपचे लायसन्स असेल. परंतु, हे सॉफ्टवेअर सेंट्रली एकाच ठिकाणी विकसित झालेले आहे. एकदा सॉफ्टवेअर

विकसित झाल्यानंतर ते संपूर्ण मुंबई महानगरपालिकेच्या २४ वॉर्डमध्ये कार्यान्वित होतील. ते वॉर्डमध्ये कार्यान्वित झाल्यानंतर तेथे सॉफ्टवेअरला सपोर्ट देण्याकरिता माणसे लागतात. त्यामुळे प्रत्येक वॉर्डमध्ये सपोर्ट स्टाफ म्हणून एक माणूस देण्यात आला होता. मुंबई महानगरपालिकाला जे ४ मॉड्यूलस करावयाचे नव्हते ते न करून घेता महानगरपालिकेने अतिरिक्त ४ मॉड्यूलस तयार करून घेतले. ऑडिट मॉड्यूलसाठी जे रेलेव्हेंट फॉर्मस होते ते महानगरपालिकेने तयार केलेले आहेत. परंतु, महानगरपालिकेने त्याला एक वेगळे मॉड्यूल म्हणून पॅकेज केले नव्हते. आता त्याला वेगळे मॉड्यूल म्हणून पॅकेज सुद्धा केलेले आहे.

३.४ कार्यारंभ आदेशाप्रमाणे (वर्कऑर्डर) मड्यूल न करता वेगळे मॉड्यूल केले आणि टीसीएस सारखी संस्था असताना सुद्धा महानगरपालिकेला यात सुधारणा (रेक्टिफिकेशन) का करावे लागले ? आशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेला पहिल्यांदाच अशा प्रकारचे काम करावयाचे होते. काम करताना त्यामध्ये बरेच बदल असतात आणि हे काम सुरु असताना इतरही कामे सुरु होती. महानगरपालिका वेगळे एचआर मॉड्यूल विकसित करित होती. त्याच वेळी सॅप प्रणाली अपग्रेड करण्यात येत होती. ही कामे करित असताना असे लक्षात आले की, त्या ठिकाणी जी कामे झालेली आहेत ती रिपिट न करता ज्या गोष्टी राहून गेलेल्या आहेत त्या करण्याची आवश्यकता आहे ती कामे करून घेतलेली आहेत. प्रत्येक वॉर्डमध्ये कंत्राटदाराचा एक माणूस कार्यरत आहे.

मग हा रिकरिंग इक्स्पेंस आहे. महानगरपालिकाला जे मॉड्यूलस आवश्यक होते ते खरेदी करून इन्स्टॉल केले असते तर कंत्राटदाराकडून नियुक्त केलेल्या लोकांना देण्यात येणा-या पगारावरील खर्च कमी झाला असता. सन २०११-१२ पासून त्यांना पगार देण्यात येत आहे. अति. आयुक्त, यांनी आताच सांगितले की, मॉड्यूलससाठी अधिकचा खर्च करावयाचा नसल्यामुळे म.न.पा.ने आय.टी. सल्लागाराकडून माणसे घेतली. परंतु, ती माणसे आजही तेथे कार्यरत आहेत. मग त्या लोकांच्या पगारावरील खर्च आणि मॉड्यूलसचा खर्च किती झालेला आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी याबाबत खुलासा केला की, मुंबई महानगरपालिकेने मॉड्यूलस खरेदी केलेले आहेत. मॉड्यूलसचे राईट्स मुंबई महानगरपालिकेकडे आहेत. त्यामुळे मॉड्यूलस महानगरपालिकेचेच आहेत. ज्यावेळी मॉड्यूलस कार्यान्वित असतात त्यावेळी कोणतेही आयटी सिस्टीम ऑपरेट करण्यासाठी सपोर्ट स्टाफची आवश्यकता असते. त्याप्रमाणे त्यांना कॉन्ट्रॅक्टमध्ये प्रत्येक वॉर्डमध्ये एक माणूस देण्याचे बंधनकारक केलेले आहे. त्याप्रमाणे ३२ मॉड्यूलससाठी सपोर्ट स्टाफ उपलब्ध आहे. **This is not recurring or extra expenses.** खरे म्हणजे मुंबई महानगरपालिकेने हे सर्व स्वतःकडे घेतले असते आणि स्वतःच्याच कर्मचा-यांना दिले असते तर **then that would be a different thing.** मुंबई महानगरपालिकेकडे आयटी क्षेत्रातील तशा प्रकारचे कर्मचारी नाहीत. आयटी सिस्टीमध्ये अशा प्रकारे बदल होतात की, महानगरपालिकाने आपल्या कर्मचा-यांना प्रशिक्षण दिले तरी तशा प्रकारचे लोक मिळत नाहीत आणि वेळोवेळी तंत्रज्ञानामध्ये अपग्रेडेशन करता येत नाही. खाजगी कंपनीमध्ये लोक येतात आणि जातात. सॉफ्टवेअरमध्ये अपग्रेडेशन होतात. ज्या लोकांना त्याची माहिती नसते ते बाहेर जातात आणि ज्यांना त्या सॉफ्टवेअरची माहिती असते त्यांना ती कंपनी त्यांच्याकडे नियुक्त करते. मुंबई महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण धोरण आहे की, कोणत्याही आयटी सिस्टीमला ते स्वतः मंटेन करणार नाही. **It will be maintained by outsourcing.**

३.५ सद्यःस्थितीत महानगरपालिकाला मे.ए.बी.एम नॉलेज वेअरकडून कोणत्या सर्व्हिसेस मिळतात ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकाकडे एकूण ३२ मॉड्यूलस आहेत. त्यामध्ये बिलिंग मॉड्यूल, ऑडिट मॉड्यूल आहे. इव्हेंट ट्रिगर्स आहेत म्हणजे त्यांनी बिल भरले नाही, अर्धवट बिल भरले किंवा १० टक्क्यापेक्षा जास्त बिल भरले तर ट्रिगर अशा प्रकारचे ट्रिगर आहेत. मिटर सप्लायर्स मॉड्यूल, एस्टॅब्लिशमेंट मॉड्यूल, डिस्प्युट रजिस्टर मॉड्यूल, ग्रिड्स रिड्रेसल मॉड्यूल, ईएमआर इंटिग्रेशन मॉड्यूल, डिपॉझिट मॉड्यूल, रिफंड मॉड्यूल असे वेगवेगळे ३२ मॉड्यूलस आहेत. या मॉड्यूलसमुळे सिस्टीम व्यवस्थित चालविण्यासाठी मदत होते.

कन्सल्टन्सीसाठी त्यांची नियुक्ती केली याबद्दल समितीचे काही म्हणणे नाही. महानगरपालिका त्यांना किती व कोणत्या वर्षापासून पैसे देत आहे आणि करार किती वर्षांचा आहे ? सद्यःस्थितीत मॉड्यूलसची मालकी महानगरपालिकेची आहे, मग आता महानगरपालिका त्यांना कशासाठी पैसे देते ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, टेंडर प्रमाणे मॉड्यूलसची मालकी महानगरपालिकेची आहे. हे टेंडर सन २००६ पासून कार्यान्वित झालेले आहे आणि आता पर्यंत त्यांना मंटेनन्स आणि डेव्हलपमेंटसाठी ३३ कोटी ५८ लाख रुपये दिलेले आहेत.

मॉड्यूलस तयार झाल्यानंतर मागील ५ वर्षांपासून प्रत्येक वर्षी मे.ए.बी.एम.नॉलेज वेअर यांना किती रक्कम देण्यात आली आहे? तसेच महानगरपालिकेकडे त्यांचा किती स्टाफ आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, **It comes to around Rs. 4 crore a year.** महानगरपालिका त्यांना एका वर्षाचे ४ कोटी

रुपये देत आहोत. पण महानगरपालिकेकडे कॉन्ट्रॅक्टचे व्हेरिफिकेशन आहेत व एकूण कर्मचा-यांबाबतची माहिती अकाउंटन्ट्स डिपार्टमेंटकडून घेऊन ती समितीला सादर करण्यात येईल असे त्यांनी आश्वस्त केले. त्यानुसार मुंबई महानगरपालिकेकडून सन २०११- २०१२, २०१२- १३, २०१३- १४, २०१४- १५, २०१५- १६ व २०१६-१७ या वर्षांचे अॅक्वा जल देयके प्रणालीचे अधिदान याबाबतची माहिती प्राप्त झाली आहे. (विवरण क्र.१)

३.६ तसेच मे. ए. बी. एम. नॉलेज वेअर लि. यांनी अक्वाबिलींग स्वाफ्टवेअर प्रणालीच्या कार्यान्विती पश्चात तज्ञ आधार चमूच्या सेवांतर्गत करण्यात येणारे काम याबाबतची लेखी माहिती खालीलप्रमाणे प्राप्त झाली. (स्थायी समिती ठराव क्र.१३८ दिनांक १३.०५.२०१५ नुसार)

अ.क्र.	स्तर क्र. १	विभाग कार्यालयीन पातळीवर एकूण २२ तांत्रिक सहाय्यक वेगवेगळ्या स्वरूपात कार्यरत आहेत. सदर मनुष्यबळामार्फत संगणकातील संगणकीय कामे आणि उद्भवणा-या संगणकीय अडचणी, जलदेयकांचा डाटा व अहवाल संदर्भातील कामे केली जातात.
ब.	स्तर क्र. २	डेटा सेंटर येथे असलेल्या ७ मनुष्य संस्थाबळ हे महानगरपालिकाच्या अॅक्वा प्रणाली सिस्टिमला मार्गदर्शन करणे, त्यासंदर्भात माहिती जमा करणे व मागणी, वसुली आणि थकबाकीचे अहवाल तयार करणे, तसेच अॅक्वा प्रणाली सिस्टिम मधील सुधारणा करणे त्याप्रमाणे ऑनलाईन जलदेयकांचे अधिदान केलेल्या ग्राहकांचा डाटा ठेवणे व वार्षिक ताळेबंदी अहवाल तयार करणे इ. कामे करतात.

३.७ सॉफ्टवेअर घेऊन कन्सल्टन्सच्या माणसांची नियुक्ती करून त्यांना पगार देण्यापेक्षा पॅकेज दिले तर ते स्वस्त पडते का प्रत्येक वर्षी पैसे देणे स्वस्त पडते ? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सॉफ्टवेअर, लायसेन्स फी आणि मॅटेनन्स फी त्यामध्ये आहे. पण त्याची वर्गवारी करून ती माहिती समितीला सादर करण्यात येईल असे समितीने आश्वस्त केले. यासंदर्भात विभागाकडून लेखी माहिती खालीलप्रमाणे प्राप्त झालेली आहे.

“ अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिमचा विकास हा “ जावा ” व “ ओपन सोर्स ” लॅंग्वेजचा उपयोग करून केला असल्याने मे. ए बी एम यांचेबरोबरच्या कंत्राटामध्ये कोणत्याही लायसन्स फी चा समावेश नाही. सदर अॅक्वा प्रणालीच्या प्रकल्प खर्चात सॉफ्टवेअर विकासाकरिता आवश्यक असणा-या फक्त मनुष्य बळाच्या मासिक तत्वावर आधारित खर्चाचा समावेश आहे. तसेच उपरोक्त मनुष्य बळ खर्चात सॉफ्टवेअरच्या कंत्राट कालावधीतील देखभाल खर्चाचा देखील समावेश आहे.

सन २००९ ते २०१२ पर्यंत ५.३८ कोटी रुपये वाढवून दिलेले आहेत. पूर्वी ४.९ कोटी रुपये होते. आता सन २०१२ ते २०१७ पर्यंतची काय परिस्थिती आहे ? महानगरपालिकेने त्यांना १ वर्षांचे ४ कोटी रुपये देते असे आताच सांगण्यात आले. आता ही रक्कम कमी केलेली आहे काय ? याबाबत विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही.

महालेखाकारांनी एखाद्या मुद्यावर आक्षेप घेतल्यानंतर विभागाने ते मान्य करून भविष्यात त्यामध्ये सुधारणा केली पाहिजे. परंतु, विभागाने स्वतःचेच म्हणणे बरोबर आहे असे सांगण्याचा प्रयत्न केला तर सिस्टिम मध्ये सुधारणा होऊ शकणार नाही. महालेखाकारांनी जे मुद्दे उपस्थित केलेले आहेत त्यावर लोकलेखा समितीच्या बैठकीत चर्चा करण्यात येत आहे. जर विभागाला हे तांत्रिकदृष्ट्या योग्य वाटत असेल तर भविष्यात त्यामध्ये दुरुस्ती करण्यात येईल हे विभागाने मान्य करावे आणि महालेखाकारांनी काढलेले मुद्दे योग्य नसतील तर ते खोडून काढावेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेला अॅग्रीमेंटचा मुद्दा मान्य आहे, यामध्ये अॅग्रीमेंट झालेले नाही.

३.८ महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणले की, मुंबई महानगरपालिकेने ६ वर्षे करार केलेला नव्हता. परंतु त्यानंतर सन २०१५ पर्यंत करार केलेला आहे. यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकाने करार केले नव्हते. यापुढे काळजी घेण्यात येईल की, कोणतेही टेंडर झाल्यानंतर लवकरात लवकर त्याचे करार करण्यात येईल.

करार केव्हापर्यंत आहे व कराराचे नुतनीकरण करण्यात येणार आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त. मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मार्च, २०१७ पर्यंत अॅग्रीमेंट आहे. ते करार पुन्हा नुतनीकरण करण्यात येणार आहे. नवीन निविदा काढलेल्या आहेत.

३.९ या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, मे. एबीएम नॉलेजवेअर लिमिटेडचे करार नुतनीकरण करण्याचे कारण काय आहे ? महानगरपालिकेकडे आयटीचा स्टाफ अतिरिक्त (सरप्लस) आहे आणि आता मॅटेनन्सचे काम आहे. ते महानगरपालिकेने स्वतः केले पाहिजे. महानगरपालिकेचे पूर्ण डिव्हीजन तयार आहे. आता बरेच मॉड्यूल्स घेतलेले आहेत आणि ते अद्ययावत (अपडेट) आहेत. त्यामुळे आता त्यामध्ये कोणतीही नवीन गोष्ट अंतर्भूत करू शकत नाही. कर्मचारी वर्गाला त्या कामाच्या स्वरूपाची माहिती आहे आणि प्रत्येक तीन महिन्यांनी नॉलेज अपग्रेडेशनसाठी कर्मचा-यांना प्रशिक्षण दिले जाते. मग आता महानगरपालिकाला सर्व्हिस प्रोव्हायडर कशासाठी पाहिजेत ? यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले महानगरपालिकेने निविदा काढून सॉफ्टवेअर विकसित करण्याचे काम दिले आणि कंत्राटदाराने सॉफ्टवेअर विकसित केले आहे ते सॉफ्टवेअर महानगरपालिकेच्या मालकीचे आहे. सॉफ्टवेअर मॅटेनन्सबाबत मुंबई महानगरपालिकेने पॉलिसी डिसिजन घेतलेला आहे की, ते स्वतः कोणत्याही आयटीच्या प्रोजेक्टचे इंटरनल मॅटेनन्स करणार नाही. त्याचे कारण असे आहे की, आयटीमध्ये सतत डेव्हलपमेंट होत असते, लायसन्स कन्टीन्यू अपडेट होत असतात. महानगरपालिकेच्या कर्मचारी वर्गाला तशा प्रकारचे नॉलेज अपडेशन नसतात. परंतु, प्रायव्हेट कंपनीमध्ये ज्यांचे नॉलेज अपडेट नसते ते दुस-या प्रोजेक्टमध्ये जातात आणि ज्यांना अपडेटेड नॉलेज असते त्यांना त्या प्रोजेक्टमध्ये घेतले जाते.

विभागाने केलेला उक्त खुलासा समितीस मान्य आहे. परंतु महालेखाकारांचे म्हणणे आहे की, यामध्ये पारदर्शकता असली पाहिजे. अमूक अटीनुसार अमूक वर्षासाठी आय. टी सल्लागाराला काम दिलेले आहे. परंतु, त्या गोष्टी येथे दिसत नसल्यामुळे महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला आहे. याचा जर विभागाने पुन्हा अभ्यास केला तर हे विभागाच्या निदर्शनास येईल. म्हणून महालेखाकारांनी जे मुद्दे काढलेले आहेत त्या अनुषंगाने चर्चा करून आऊटपूट काढला तर ते योग्य होईल. संगणक प्रणालीचे हे काम मार्च, २०१७ मध्ये पूर्ण होत आहे. आता मे महिना सुरू आहे. म्हणजे आता अॅग्रीमेंट इन प्रोसेस असेल. अजून अॅग्रीमेंटचे नुतनीकरण झाले नसेल. आयटी सल्लागाराने मॉड्यूल्स तयार करून दिले. ते मॉड्यूल्स महानगरपालिकेच्या मालकीचे आहेत. महानगरपालिकाला आणखी सिस्टीम अपग्रेडेशन करावयाची असेल किंवा लायसन्सचे रिन्युअल असेल तर त्यासाठी प्रोसिजर असते. आता सर्व्हिस प्रोव्हायडर कॉम्प्युटेटिव्ह आहेत. महानगरपालिका त्यांना ५ कोटी ३८ लाख रुपये किंवा ४-५ कोटी रुपये देत आहे. पण तीच सर्व्हिस १ ते १.५ कोटी रुपयांमध्ये प्रोव्हाईड करणारे लोक आहेत. Why not you call Global Tender? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आता एक नवीन निविदा काढण्यात येत आहे आणि हे अॅग्रीमेंट नवीन एजन्सी नियुक्त होईपर्यंतच कन्टीन्यू करण्यात येणार आहे. म्हणजे तोपर्यंत त्यांना मुदतवाढ देण्यात येणार आहे. त्यानंतर ते अॅग्रीमेंट कन्टीन्यू होणार नाहीत.

३.१० या विषयासंदर्भात लोकलेखा समितीच्या बैठकीत साक्ष लागल्यानंतर या सर्व गोष्टी मुंबई महानगरपालिकेचे आयुक्त मान्य करीत आहेत. परंतु, महालेखाकारांनी सन २०१२ मध्ये या गोष्टी निदर्शनास आणून दिल्या त्याच वेळी हे अपडेट करावयास पाहिजे होते. परंतु महानगरपालिकाने ५ वर्षे काहीही केले नाही. समितीने साक्ष आयोजित केल्यानंतरच त्यामध्ये सुधारणा करणार का ? आता सन २०१७ सुरू आहे. जर समितीने साक्ष आयोजित केली नसती तर यासाठी कदाचित २०१९ साल देखिल उजाडले असते असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

३.११ महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणले की, महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी सांगितले की, मुंबई महानगरपालिका कोणत्याही आयटी अॅप्लीकेशनसाठी महानगरपालिका टेक्निकल सपोर्ट स्टाफ प्रोव्हाईड करणार नाही, असा पॉलिसी डिसिजन आहे. परंतु समितीचे असे म्हणणे आहे की, महानगरपालिकेने पूर्वी टेक्निकल सपोर्टसाठी सल्लागाराकडून स्टाफ घेतला. परंतु, आता ५ वर्षांनंतर आयटी स्टाफ वाढलेला आहे. महानगरपालिकेने प्रपोर्शनेटली सल्लागाराकडून टेक्निकल सपोर्ट घ्यावा, त्याबाबत काही वाद नाही. परंतु, तो सपोर्ट स्टाफ कमी करून महानगरपालिकेचे जे रिकरिंग इक्स्पेंडीचर आहे तो सुद्धा कमी करावयास पाहिजे. यावर उप आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, It has happened exactly like this only.

तसेच यामध्ये एक मुद्दा असाही होता की, आयटी सल्लागार कंपनीने महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांना कोणतेही प्रशिक्षण दिलेले नाही आणि जर त्यांनी नंतर प्रशिक्षण दिले किंवा नाही, याची महालेखाकार कार्यालयाला माहिती नाही. यासंदर्भात उदाहरण देताना महालेखाकारांनी असे सांगितले की, एमएसईडीसीएल कंपनीने सॅप इम्प्लीमेंट केलेला आहे. Progressively they are reducing the employees who have been employed by them. As we progress and gain experience of the Application/System, we have to proportionately reduce the support staff, यावर आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, It has happened exactly like this. We have reduced the number of staff, our expenditure has come down. आता महानगरपालिका यासाठी नवीन निविदा काढणार आहे आणि निविदा होईपर्यंतच हे यास मुदतवाढ देण्यात येणार आहे. त्यानंतर याला मुदतवाढ देण्यात येणार नाही.

३.१२ परिच्छेद क्र.५.१.७.१ (ब) : प्रकल्पाच्या निर्मितीचे आणि त्याच्या अंमलबजावणीचे संनियंत्रण :-

मुंबई महानगरपालिकेच्या वेगवेगळ्या विभागामध्ये वेगवेगळे विकास प्रकल्पाचे नियमन करण्यासाठी आणि संपूर्ण सिस्टीमची देखरेख करण्यासाठी मे. टीसीएस यांना नियुक्त केले होते. परंतु मे. टीसीएस यांच्याशी केलेला करार सन २०१० मध्ये संपल्यानंतर सन २०१० ते २०१२ या कालावधीत कोणत्याही आयटी क्षेत्रातील तज्ञांशी करार न केल्यामुळे यावर नियंत्रण राहिले नाही या संदर्भात अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २०१० मध्ये सॉफ्टवेअर विकसित करण्याचे काम पूर्ण झाल्यामुळे नवीन डेव्हलपमेंट करीत नाही. केवळ मॅटेनन्स आणि सपोर्ट आहे. त्यामुळे मॅटेनन्स आणि सपोर्टचे काम मे.एबीएम नॉलेजवेअर हेच करीत होते. नवीन सॉफ्टवेअर विकसित करण्याचे कोणतेही काम नसल्यामुळे त्या कालावधीत सल्लागाराची नियुक्त करण्यात आली नव्हती.

तथापि, लेखी उत्तरात नमूद केलेले आहे की, "टीसीएस चा करार सन २०१० साली संपल्यामुळे, २०१० ते २०१२ या कालावधीत कोणत्याही आयटी क्षेत्रातील कंपनीशी करार न केला गेल्यामुळे सॉफ्टवेअर निर्मिती आणि वापर यावर संनियंत्रण करणे शक्य झाले नाही." करार करावयास पाहिजे होता. परंतु, करार न केल्यामुळे नियंत्रण राहू शकले नाही, असे लेखी उत्तरात विभागाने मान्य केलेले आहे. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, it is a fact. उत्तरामध्ये तसे नमूद केलेले आहे.

करार झालेला नाही हे उत्तरात नमूद केले आहे. हा सर्व प्रकार योग्य आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी याबाबत खुलासा केला की, या कालावधीत मुंबई महानगरपालिकेमध्ये दोनस्तरावर आयटी डेव्हलपमेंट सुरु होते. एक अॅक्वा सॉफ्टवेअर व दुसरे म्हणजे मुंबई महानगरपालिकेमध्ये त्यांचा आयटी कन्सलटंट होता. सन २०१० पर्यंत हे काम टीसीएसकडे होते. सन २०१० ते २०१२ पर्यंत मुंबई महानगरपालिकेकडे कन्सलटंट नव्हता. हे मुंबई महानगरपालिकेला मान्य केले पाहिजे. पुन्हा मार्च २०१३ पासून नोव्हेंबर २०१६ पर्यंत मुंबई महानगरपालिकेकडे पीडब्ल्यूसी होते. माहे नोव्हेंबर, २०१६ पासून आजपर्यंत मुंबई महानगरपालिकेकडे केपीएमजी आहे. सर्वसाधारण मुंबई महानगरपालिकेकडील मागील दहा वर्षातील कार्यप्रणाली पाहिली तर असे दिसते. अॅक्वामध्ये एबीएम आणि ओव्हरऑल आयटीमध्ये कन्सलटंट होते. सन २०१० ते २०१२ मध्ये जी लॅप्स होती ती त्यांनी भरून काढली आहे व सन २०१३ पासून मुंबई महानगरपालिकेकडे सल्लागार आहेत.

३.१३ जी सिस्टीम मुंबई महानगरपालिकेत सुरु आहे, ती ते चालवित आहे. सन २०१० ते २०१२ या कालावधीत महानगरपालिकेकडे कन्सलटंट नव्हता ही बाब मुंबई महानगरपालिकेने मान्य करावी व यासाठी कोण जबाबदार होते व त्यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करावी असे निदेश समितीने दिले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, त्या कालावधीत कन्सलटंट असायला पाहिजे होता. परंतु त्या कालावधीत तो नव्हता. याला अधिका-यांकडून झालेली नजरचूक (ओव्हरसाईट) जबाबदार आहे.

या संदर्भात ज्यांच्याकडे अधिकार आहे त्यांच्याकडे या विभागाची जबाबदारी असते. आयुक्त प्रत्येक गोष्टीवर लक्ष ठेवू शकत नाही. परंतु या विभागाचे काम पाहणारे जे अधिकारी आहेत त्यांना या बाबी माहीत असतात. त्यांनी आयुक्तांच्या निदर्शनास या बाबी आणायला पाहिजेत, की थकबाकी (ड्यू) आहे, किंवा हे करण्याची महानगरपालिकेला आवश्यकता आहे, यांच्या निविदा काढण्याची गरज आहे. याबाबत कन्सलटंट नियुक्त करायचा आहे. दोन वर्षे संनियंत्रण नसल्यामुळे कामातील हा निष्काळजीपणा आहे असे मत समितीने व्यक्त केले व विचारणा केली की, या दोन वर्षांमध्ये अॅक्वा सुपर वॉटर बिलिंग ही सिस्टम सुरु झाली आहे का? यावर अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, The system was very much in operation. However, there was not any development in respect of software or any new module. महानगरपालिकेचा असा विचार आहे की, यांना पुन्हा अपडेट करावयाचे आहे.

आयटी क्षेत्राचा प्रमुख म्हणून यासंदर्भात कोणत्या अधिका-याची नियुक्ती केलेली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आयटी क्षेत्राचे प्रमुख हे त्याच विभागाचे अधिकारी आहेत, त्यांच्या अखत्यारित ही कामे सुरु असतात.

असे असेल तर या प्रकरणासंदर्भात आयटी विभागाच्या अधिका-यांना म्हणजे ज्यांनी यासंदर्भात नस्ती सादर केली पाहिजे त्यांना जबाबदार धरले पाहिजे. लेथर्जी ही सिस्टम खराब करीत असते. याबाबत उदाहरण देताना समितीने सांगितले की, इंग्रजांच्या काळात त्यांनी बांधलेल्या पुलाचे आयुष्य कधी संपणार याबाबतचे इंग्लंडवरून पत्र येते. या कामासाठी इंग्लंडमध्ये माणूस ठेवलेला नाही. त्यांच्याकडे एक सिस्टीम तयार करण्यात आली आहे. त्यानुसार सन २०११ मध्ये देशातील कोणत्या

पुलाचे आयुष्य संपणार त्यासंदर्भातील ते पत्र पाठवून देतात. अशा प्रकारची एक सिस्टीम मुंबई महानगरपालिकाकडे असायला पाहिजे की, कोणत्या तारखेला कोणते अॅग्रीमेंट संपणार आहे, या संदर्भातील माहिती तीन महिन्यापूर्वी कळायला पाहिजे. आणि जे अधिकारी हे करणार नाही ते अधिकारी यासाठी जबाबदार आहेत व त्यांच्यावर कारवाई केली पाहिजे असे समितीने सूचित केले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली.

करार न झाल्यामुळे नियंत्रण राहू शकले नाही ही बाब विभागाने मान्य केली व यासाठी जे कोणी जबाबदार असतील त्यांची जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी असे निर्देश समितीने दिले त्यानुसार विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी उत्तरात असे नमूद केले आहे की, उपरोक्त विषयासंदर्भात प्रकल्पाच्या लेखी कराराची अंमलबजावणी न होऊ शकल्याबद्दल त्यावेळच्या माहिती तंत्रज्ञान कक्षाच्या प्रमुखांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आली आहे. याबाबतचे संचालक, माहिती व तंत्रज्ञान विभाग यांचे दिनांक १५ मे, २०१७ रोजीचे पत्र व संबंधितांना कारणे दाखवा नोटीस (विवरण क्र. २) समाविष्ट आहे.

३.१४ परिच्छेद क्र. ५.१.७.१ (क) प्रशिक्षण :-

TCS ची शिफारस अशीही होती की, MCGM च्या कर्मचा-यांना कामाचा प्रवाह, योजनेचे संकल्पचित्र, आधारसामग्री संकल्पचित्र, विनियोग/संकल्पचित्र, संगणकीय ग्रंथालय आणि संकल्पना मांडणी यांचे प्रशिक्षण देणे. पण मागील तीन वर्षात प्रशिक्षण देण्यात आलेले नाही असा महालेखाकारांचा आक्षेप आहे. याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात असे नमूद केले आहे की, टीसीआयएल/आयटी संस्थेतर्फे अभ्यास करून आवश्यक असणा-या बाबींचे विकसन करून त्याप्रमाणे प्रशिक्षण उपलब्ध करून देण्याचे उद्देशिले आहे. सदर कामाकरिता पूर्णवेळ इन हाऊस टीम निर्माण करण्याचे योजिले आहे. जेणेकरून पुरवठादारावर अवलंबून न राहता इन हाऊस स्टाफ तर्फे त्यांना वेळोवेळी प्रशिक्षण देण्यात येईल. सदर बाब पूर्ण करण्याकरिता निविदा मागविण्याचे काम प्रगतीपथावर आहे. सद्यःस्थितीत प्रशिक्षण देण्यासाठी अंतर्गत टीम उपलब्ध नसल्याने अॅक्वा बिर्लींग प्रणाली अद्ययावत करण्याचे काम व्हॅंडरला दिले आहे ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, प्रशिक्षणाचे दोन प्रकार होते. एक प्रशिक्षण युझरसाठी होते. जे प्रणाली वापरत आहेत त्यांच्यासाठी होते. जेव्हा हे काम केले तेव्हा अशी संकल्पना होती की, एबीएम यांनी ही प्रणाली विकसित करावी. प्रणाली विकसित केल्यानंतर मुंबई महानगरपालिकेने त्यांना पूर्णपणे टेकओव्हर करावे व त्याचा मेन्टेन्स व अपग्रेडेशन मुंबई महानगरपालिकेने स्वतः करावे. या परिच्छेदा संदर्भात जेव्हा उत्तर देण्यात आले तेव्हा अशी पॉलिसी होती की, हे मुंबई महानगरपालिकेने घ्यावे व करावे. त्यानंतर मुंबई महानगरपालिकेने जनरल पॉलिसी स्वीकारली आहे. सध्या जे मॉड्यूल सुरु आहे ते आऊटसोर्स प्रमाणे करण्यात आले आहेत. हे सॉफ्टवेअर स्वतः घेऊन ते चालविण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. त्यामुळे एबीएम हे करणार आहे. युझरचे प्रशिक्षण वेगवेगळ्या वर्षात झालेले आहेत. सन २००७-०८ मध्ये ०८ कर्मचारी. सन २००८-०९ मध्ये ६१ कर्मचारी, सन २००९-१० मध्ये ५९ कर्मचारी. सन २०१०-११ मध्ये २९ कर्मचारी. सन २०११-१२ मध्ये ४३ कर्मचारी. सन २०१२-१३ मध्ये ४८ कर्मचारी. सन २०१३-१४ मध्ये ५० कर्मचारी. सन २०१४-१५ मध्ये १६ कर्मचारी. सन २०१५-१६ मध्ये २९८ कर्मचारी. सन २०१६-१७ मध्ये १२० कर्मचारी अशा प्रकारे ७०३२ लोकांना प्रशिक्षण देण्यात आलेले आहे. त्यामुळे एमसीजीएमचे इंजिनियर हे सॉफ्टवेअर वापरीत आहेत, सॉफ्टवेअरचा वापर करण्यासाठी ते प्रशिक्षित आहेत. सॉफ्टवेअर डेव्हलपमेंट व मेन्टेनन्सचा जो भाग आहे त्याबाबत प्रशिक्षण झालेले नाही. आता असा निर्णय घेण्यात आलेला आहे की, that will be managed by the Vendor itself..

३.१५ At the point, a issue was that the system Administrator continued to be under the control of ABM and it was yet to be taken over by the MCGM ही बाब महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणून दिली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, we have now taken a policy decision that since MCGM does not have the technical expertise; and, therefore, whichever tender we take out, the entire production and operational management will be with the party and the responsibility will be of the concerned vendor. In this particular case, the responsibility of the System Administrator and the responsibility of maintenance and management of the System rests with the ABM. However, the users are now trained and they are using this software.

How you taken it over ? अशी विचारणा महालेखाकारांनी केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, We are not going to take it over. मुंबई महानगरपालिकाकडे करंट नो हाऊ नसते, आयटीमध्ये जगभरात असे झाले आहे की, उदाहरणार्थ एअरटेल ही कंपनी आहे त्यांच्या संपूर्ण आयटी सिस्टीमचे मॅनेजमेंट आयबीएमकडे आहे. आा प्रकारे सर्व ठिकाणी कोअर कॉम्पिटीशन असणा-या कंपनीच्या आयटी सिस्टीम मॅनेज करतात.

३.१६ परिच्छेद क्रमांक ५.१.७.१ (ड) “ दस्तऐवजीकरण ” दस्तऐवजीकरण हे पूर्ण झालेले असल्यामुळे हा विषय संपलेला आहे.

३.१७ परिच्छेद क्रमांक ५.१.७.२ “ संगणक प्रणाली नियंत्रण ” यासंदर्भात मुंबई महानगरपालिकेने जो पॉलिसी डिस्मिशन घेतला त्या निर्णयाची प्रत समितीला सादर करावी असे निवेदन समितीने दिले असता सदर प्रत समितीला सादर करण्यात येईल असे अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले.

३.१८ परिच्छेद क्रमांक ५. १. ७. २ (अ) : पाणीपट्टी बिलांची थकबाकी प्रणालीमध्ये घेतली नव्हती

पाणीपट्टी बिलांची थकबाकी प्रणालीमध्ये घेतली नव्हती. झिरो बॅलेन्स घेऊन बील पुढे घेतले. आणि शेवटी सन २०१२ मध्ये ६५३ कोटी ७६ लाख रुपयांची थकबाकी शिल्लक होती. असा महालेखाकारांनी आक्षेप काढला आहे. याबाबत खुलासा करताना अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ज्यावेळेस महानगरपालिकेचे लेखापरीक्षण झाले, त्यावेळेस लेखापरीक्षणामध्ये असे दिसून आले की, पाणीपट्टीची एप्रिल २००१ पूर्वीची रक्कम प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती. त्यावेळी झिरो बॅलेन्स घेतले होते. त्यामध्ये ३६० कोटी रुपये महानगरपालिकाला गोळा करायचे होते. तसेच मार्च २००१ पर्यंत त्यांनी असे केले की, १ हजार १२१ कोटी रुपये वसूल केले नव्हते. त्यावेळी लेखापरीक्षणामध्ये दोन प्रश्न विचारण्यात आले होते व त्यामध्ये एक प्रश्न असा होता की, सन २००१ पूर्वीची रक्कम प्रणालीमध्ये का अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती. तसेच दुसरा प्रश्न असा होता की, थकबाकी वसूल का केली नाही, तसेच थकबाकी वसूल करण्याकरिता कोणती कार्यवाही केली जाणार आहे ? ज्यावेळी महानगरपालिकाने क्वा सुपर वॉटर बिलिंग सिस्टिम केली होती, त्यावेळी या बाबीची लवकरात लवकर अंमलबजावणी करायची होती. सन २००१ पूर्वीच्या थकबाकीवर २ टक्के दंड आकारण्यात येत नव्हता. सन २००१ नंतरच्या थकबाकीवर दर महिन्याला २ टक्के दंड आकारण्यात येतो. हा प्रकार सॉफ्टवेअरमध्ये टाकण्यास अडचण होती. त्यामुळे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, २००१ पूर्वीची देयके चलन पध्दतीने काढण्यात यावीत.

सन २००१ अगोदरच्या बॅलेन्सवर महानगरपालिकेने दोन टक्के रक्कम घेणे शक्य नव्हते काय अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २००१ नंतरची रक्कम सॉफ्टवेअरमध्ये अंतर्भूत करावी असे ठरले होते.

सन २००१ नंतर दोन टक्के रक्कम घेतलीच पाहिजे होती. मात्र मार्च २००१ पूर्वीची ३६०.१९ कोटी थकबाकीवरही रक्कम घेतली पाहिजे होती असे मत समितीने व्यक्त केले असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २००१ पूर्वीचे वॉटर रुल्स वेगळे होते. त्यातील रक्कम ३६०.१९ कोटी आहे. त्यामुळे त्यामध्ये दोन टक्के अधिभार घेतलेला नाही, तसा क्लॉजही नाही. किती विलंब केला तरी तसा क्लॉज नाही. मात्र सन २००१ नंतर नियमामध्ये सुधारणा केली व त्यामध्ये दोन टक्केचा क्लॉज टाकला आहे. दोन टक्केमुळे ही थकबाकी अंतर्भूत केलेली नाही ही बाब विभागाने महालेखाकारांना कळविली आहे.

३.१९ थकबाकीची रक्कम नंतर वसूल केले असे महानगरपालिकेचे म्हणणे आहे. सोसायटी, ईमारती किंवा झोपडपट्टीमधील कनेक्शन होल्डर जेव्हा पुनर्विकासाकरिता महानगरपालिकेकडे येतात. तेव्हा त्यांना एनओसी किंवा सीसी देताना कंडीशनप्रमाणे आहे का ते महानगरपालिका बघते. महानगरपालिकेने सॉफ्टवेअर विकत घेतले तेव्हा अधिका-यांना माहिती होते की, सन २००१ पूर्वीच्या रकमेस दंड (पेनॅल्टी) लावता येत नाही. त्यावेळी सॉफ्टवेअरमध्ये याबाबत तरतूद करावी असे विभागाने का सांगितले नाही ? ३६०.१९ कोटी रकमेची थकबाकी सॉफ्टवेअरमध्ये टाकली पाहिजे होती. पेनॅल्टीशिवाय रक्कम वसूली करण्याची बाब संगणक व सॉफ्टवेअरमध्येच आली असती. या मॅन्युयुलेनमध्ये कित्येक लोकांनी फायदे घेतले आहेत. त्यांनी पैसे भरलेच नाहीत. बुक्स ऑफ अकॉंटस नसल्यावर हिशोब जुळत नाही. ते तपासण्याकरिता वेगळी यंत्रणा असावयास पाहिजे. सॉफ्टवेअर विकत घेताना मुंबई महानगरपालिकेने का सांगितले नाही की, सन २००१ पूर्वीच्या रकमेस लेव्ही घेता येणार नाही अशी विचारणा समितीने केली असता, अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २००१ पूर्वीचे कर सेसमेंट डिपार्टमेंटमार्फत वसूल केले जात होते.

सन २००१ पूर्वीचे कर वॉटर डिपार्टमेंट गोळा करीत होते की सेसमेंट डिपार्टमेंट करीत होते याची समितीचे काही घेणेदेणे नाही. महसूल वसूलीकरिता सॉफ्टवेअर खरेदी करताना कमीशनर, अॅडीनशल कमीशनर, विभाग प्रमुख अधिकारी एकत्र बसून चर्चा करतात. ज्यांच्यासंबंधी काही विषय असतील तर संबंधितांना विचारले जाते. वॉटर डिपार्टमेंटलाही हे सॉफ्टवेअर घेताना

बोलावले असेल. तेव्हा हे का केले गेले नाही ? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, त्यावेळी ते मोठे काम होते. त्यावेळी सेसमेंट विभाग व पाणीपुरवठा विभाग वेगळा होता. हा प्रकल्प राबविण्यामध्ये ब-याचशा अडचणी होत्या. लेखापरिक्षणामध्ये या अडचणी आलेल्या आहेत. त्यामुळे त्यावेळी प्रशासकीय निर्णय घेण्यात आला की, सन २००१ ला झिरो ठेवण्यात यावा. सन २००१ पासून नवीन पावले उचलण्यात यावीत. अशा प्रकारे या सिस्टीमध्ये सुधारणा (रेक्टिफाय) केलेली आहे. ३६० कोटी ही रक्कम तुलनेने लहान होती. त्यावेळी विचार केला गेला की ही रक्कम चलन पध्दतीने वसूल करून झिरोवर आणण्यात येईल. ११२१.९ कोटी वसूली ही दिनांक ३१ मार्च, २०१२ पर्यंत महालेखाकारांनी काढली होती. रु.३२३.४६ कोटी ही रक्कम सन २००१ ची होती. ही सर्व फायनल आकडेवारी लेखापरिक्षणामधील आहे. ३६०.१९ कोटी ही एकूण रक्कम असून त्यापैकी काही रक्कम वसूल झाल्यामुळे ३२३.४६ कोटी दिसत आहे. दिनांक १५.५.२०१७ पर्यंत ३६०.१९ पैकी १४०.१५ कोटीची आऊटरस्टॅंडिंग आहे. १४०.१५ कोटी ही रक्कम वसूल करावयाची आहे.

३.२० थकबाकीची रक्कम १५-१७ वर्षांनंतर सुध्दा अद्याप वसूल करावयाची आहे. ही रक्कम सॉफ्टवेअरमध्ये टाकली पाहिजे होती. सध्याची थकबाकीची बीले जेव्हा पाठविण्यात येतात त्याचबरोबर जुन्या थकबाकीचे बीलसुध्दा पाठविता आले असते. ही वादग्रस्त रक्कम नाही. आयुक्तांना ३६० कोटीची रक्कम लहान वाटते. पण समितीला ही रक्कम फार मोठी वाटते. मुंबई महानगरपालिकेने त्या सॉफ्टवेअरमध्ये जुनी थकबाकी अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) केली असती तर नवीन बील देताना जुनी थकबाकीची मागणीही चालू ठेवली असती. दोन टक्के दंडाशिवाय रक्कम घेतली असती. १५ वर्षांच्या कार्यकाळात कधीतरी याबाबत निर्णय करावयास पाहिजे होता असे मत समितीने व्यक्त केले.

महानगरपालिका रुपये १४०.१५ कोटी उर्वरित थकबाकीवर अधिभार लावणार का ? ही रक्कम बीलामध्ये अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) करणार का ? नाही तर ही रक्कम वसूलच होणार नाही. त्यामुळे आता या रकमेवर २ टक्के अधिभार लावणे सुरू करावे. महानगरपालिकेने नियोजनबद्ध काम केले तर जलद गतीने वसूली होईल असे समितीने सूचित केले असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सदर रक्कम बिलामध्ये अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) करणे शक्य आहे.

पण यासाठी सॉफ्टवेअरमध्ये दुरुस्ती करून घ्यावी लागेल. अधिभार रकमेचा वेगळा रकाना करावा लागेल असे समितीने सूचित केले असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले रु. १४०.१५ कोटी वसूलीसाठी सिस्टीममध्ये अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) करण्यात येईल. मात्र अधिभार लावावयाचा असेल तर वॉटर रुल्समध्ये बदल करावे लागतील.

याबाबतचे अधिकार महानगरपालिकेला आहेत की शासनाला आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता असे अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, नॉर्मल कोर्समध्ये टॅक्सेशन हे रिट्रॉस्पेक्टिव्हली इफेक्टने होत नाही.

आयुक्तांनी सांगितल्याप्रमाणे टॅक्सेशन हे रिट्रॉस्पेक्टिव्हली इफेक्टने होत नाही. पण समितीच्या मते मागील पाच वर्षांपासून करता येते. पाच वर्षे मागे जाण्याबाबतचा कायदाही आहे. येथे समितीने लक्ष वेधले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ही रक्कम बेसीकली महानगरपालिकेची थकबाकीची (एरिअर्सची) रक्कम आहे. थकबाकीवर (एरिअर्सवर) अधिभार लावण्याचे अधिकार महानगरपालिकेस आहेत. तसेच लोकलेखा समितीच्या शिफारसीनुसार महानगरपालिकेला दोन टक्के अधिभारबाबतही निर्णय घेता येईल.

सन २००१ अगोदरची थकबाकी संगणक प्रणालीमध्ये अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) करण्याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेले लेखी उत्तर खालील प्रमाणे आहे.

सन २००१ ची थकबाकी संगणक प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्याकरिता २४ विभागीय कार्यालयातील जलकामे विभागांना तसेच सहाय्यक कर निर्धारक विभागांना त्यांच्याकडे असलेली प्रत्येक जलजोडणी निहाय थकबाकी संबंधित लेखा विभागाकडून पडताळणी करण्याचे निर्देश दिले आहेत. सदर पडताळणी पूर्ण झाल्यावर सदर जलदेयकांची थकबाकी संगणक प्रणालीमध्ये अंतर्भूत समाविष्ट (इनकॉर्पोरेट) करण्यात येईल. (विवरण क्र.३)

भविष्यात दोन टक्के रक्कम आकारण्याची पध्दत सुरू करावी. दरवर्षी २-३ कोटी रुपये मिळतील असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, It is within their legal capacity. ही रक्कम आकारण्याबाबतचा निर्णय महानगरपालिकेच्या स्थायी समितीला (स्टॅंडिंग कमिटीला) घ्यावा लागेल. याच अनुषंगाने अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, अशा प्रकारचा प्रस्ताव स्थायी समितीसमोर सादर करण्यात येईल.

३.२१ मागील १७ वर्षांपासून रक्कम मिळत नसेल तर व्याजाची प्रोव्हीजन आहे की नाही ? तसेच मागील १७ वर्षे महानगरपालिकेचे नुकसान झालेले आहे, यास कोण जबाबदार आहे ? त्यामध्ये रिकव्हरी हा सुध्दा त्यांचा कन्सर्न असावा. लोकलेखा समितीच्या या विषयाच्या भावना स्थायी समितीच्या सदस्यांना कळवाव्यात आणि जर स्थायी समितीने मान्य केले नाही तर समितीने सूचविल्याप्रमाणे बिलामध्येही अॅडजेस्टमेंट करावी. कारण ही बाब विभागीय सचिवांनी मान्यही केलेली आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

समजा एखाद्या व्यक्तीला सन २००१ पूर्वीचे दहा हजार रुपये महानगरपालिकेस भरणे बाकी आहे. पण ते त्याला माहितीच होत नाही. पण जेव्हा ती व्यक्ती रिडेव्हलपमेंट करीता किंवा नवीन कनेक्शन घेण्यास जाईल तेव्हा ही रक्कम वसूल होईल. तेव्हा त्याला सांगितले जाईल की, सन २००१ पूर्वीची एवढी रक्कम बाकी आहे. असे समितीने उदाहरणादाखल सांगितले व विचारणा केली की, विभागाने दिनांक १५ मे २०१७ पर्यंतची थकबाकी सांगितली आहे. पण एकूण थकबाकी किती आहे कारण समितीला एकूण थकबाकीबाबत माहिती दिली तर ती वसूल करण्यासाठी समितीतर्फे महानगरपालिकाला मदत होईल. यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, दिनांक, २५ मे, २०१७ पर्यंत ऑडीटच्या वेळी ११२१.९० कोटी रक्कम होती. त्यापैकी ६३०.२४ कोटी रक्कम थकबाकी आहे. महानगरपालिकाकडे शासकीय विभागाची थकबाकी मोठ्या प्रमाणावर असते. दिनांक ३१.३.२०१७ पर्यंतची थकबाकी १४८५.८६ कोटी रुपये आहे.

ही थकबाकी नळाद्वारे पाणी पुरवठ्याची आहे. यातील ५० टक्केपेक्षा जास्त रक्कम इन्स्टीट्यूशन्स म्हणजे रेल्वे, बीपीटी इ. याची आहे. काही बुक अॅडजेस्टमेंट असते. आता थकबाकीवर व्याज लावताना फरक करू नये. जुन्या रकमेवरही व्याज लावण्यात यावे. जेणेकरून थकबाकी कमी होईल, असे समितीने सूचित केले.

३.२२ परिच्छेद क्रमांक ५.१.७.२. - (ब)पाणी बीले विलंबाने तयार करणे:- ५.१.७.२.(आय):-

पाणी बीले विलंबाने तयार करण्याच्या संदर्भात समितीने विचारणा केली की, पाणी बील तयार करताना संगणकावर डाटा घावा लागतो. मुंबईमध्ये किती कनेक्शन आहेत. यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मुंबईमध्ये ३ लक्ष ८५ हजार कनेक्शन आहेत.

जुन्या नॉर्मसप्रमाणे १० हजार कनेक्शनला एक मीटर रिडर असतो. आता किती मीटर रिडर्स कार्यरत आहेत? यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, एका मीटर रिडरकडे १२०० कनेक्शनचा नॉर्मस आहे. एकूण कनेक्शन ३ लाख ८५ हजार आहेत. २४१ मंजूर पदे आहेत. १५८ पदे भरलेली आहेत. ८३ पदे रिक्त आहेत. जर १५८ पदांना १२०० कनेक्शनप्रमाणे गुणाकार केला तर कमी आकडा येतो. त्याचे कामाचे दिवस २५ आहेत. ४-५ दिवस त्यांना इतर कामे असतात. प्रॅक्टिकली एकमाणूस ६०मीटरचे रिडींग घेऊ शकतो का, बील तयार करताना अॅक्चुअल फिडींगचा आकडा त्या संगणकावर नोंदविला जातो का.

महानगरपालिका ही मोनोपॉली व रिस्ट्रीक्टीव्ह ट्रेड प्रॅक्टिसेसवर चालते. उद्या कोणी कोर्टांमध्ये गेले तर महानगरपालिकेस उत्तर देण्यास अवघड जाणार आहे. मुंबई महानगरपालिकाची पाणीपुरवठा करणारी एकमात्र अशी संस्था आहे की, याचे अजून खाजगीकरण झालेले नाही. त्यावेळी ग्राहकांवर अन्याय होत आहे की, रिडींगशिवाय बील दिले जात आहे. ग्राहक जेवढा खर्च करतो तेवढे पाणी मिळाले पाहिजे हा त्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे ग्राहक जेवढे पाणी वापरतो तेवढेच तो पैसे भरेल असे मत समितीने केले.

३.२३ मीटर रिडर किती बीले आणून देतात? ३ लाख ८५ हजार कनेक्शनपैकी अॅक्चुअल किती रिडींग महानगरपालिकाकडे येतात अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २०१६-२०१७ ची आकडेवारी आहे. पूर्वी विलंबाने होत होते त्यामध्ये आता सुधारणा झालेली आहे. ३० दिवसांच्या आत ८०.५६ टक्के बिले इश्यु होतात. ३०-६० दिवसामध्ये १३.३५ टक्के, ६०-९० दिवसामध्ये २.२५ टक्के बिले इश्यु होतात. ९० दिवसापेक्षा जास्त विलंब असलेले ३.३२ टक्के बिले असतात. बाकी सर्व बीले तत्पूर्वी काढण्यात येतात. महानगरपालिका प्रत्येक तिमाहीस पाणी बील देतात. ३.३२ टक्के बीले तीमाहीत देऊ शकत नाही. मात्र इतर बिले ९० दिवसात इश्यु करण्यात येत आहे. हाय व्हॅल्यू कस्टमरला महिन्यालाही बीले देण्यात येतात. इतर बीले तिमाही जातात.

म्हणजे सामान्य ग्राहकास वर्षातून चार बीले जातात का? महानगरपालिकाकडे ३ लाख ८५ हजार कनेक्शन आहेत. महालेखाकारांकडे मे २०१२ ची अखेरची आकडेवारी ४ लाख ३६ हजार कनेक्शनची आहे. नक्की वस्तुस्थिती काय आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, बरेचसे कनेक्शन कट-ऑफ होतात. कट-ऑफ कनेक्शन्स धरून ती आकडेवारी आहे.

सद्यस्थितीत महानगरपालिकेकडे इलेक्ट्रॉनिक मीटर सिस्टीम आहे त्यावर काम करावे लागेल का ? यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेकडे क्वा सुपर बिलिंग सिस्टीम आहे. त्याचे अपग्रेडेशन करण्यात येत आहे. आता त्याची मोड्यूलिटी अंतिम करण्यात येत आहे.

३.२४ मनुष्यबळ वाढविण्यासंदर्भात विभागाकडून असे सांगण्यात आले की, पद भरण्यासाठी लवकरात लवकर कार्यवाही करण्यात येणार आहे. पण महानगरपालिकेला नवीन पदे निर्माण करण्याची गरज आहे का ? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आय.टी.आणि याला धरून जे विद्यमान पद आहे त्या पदाप्रमाणे करण्याचाच प्रयत्न करण्यात येणार आहे. जी पदे रिक्त आहेत ती पदे भरण्याची कार्यवाही लवकरात लवकर करण्यात येणार आहे.

मुंबई महानगरपालिका तिमाही बिल देते. त्यामुळे जी पदे मंजूर आहेत ती पुरेशी आहेत तसेच २४० पैकी १५८ पदे भरली पाहिजेत. परंतु, नवीन पदे निर्माण करण्याची आवश्यकता नाही. असे समितीने सुचित केले आहे.

महानगरपालिका वैयक्तिक देयक देण्याचा काही विचार करित आहे काय ? ही योजना तोट्यात आहे की, फायद्यात आहे अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ओव्हरऑल कलेक्शन चांगले आहे. मुंबई महानगरपालिकेत पाण्यासाठी वेगळे बजेट असते. त्याला “ जी ” बजेट म्हणतात. हे बजेट सरप्लस असते. मुंबई महानगरपालिका ही एकमेव महानगरपालिका आहे की, तेथे पाण्याची योजना फायद्यामध्ये आहे.

३.२५ परि.क्र. ५.१.७.२ (क) : - ॲप्लीकेशन सॉफ्टवेअर मधील कमतरता :-

उक्त परिच्छेदासंदर्भात अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी समितीस खुलासा केला की, ॲप्लीकेशन सॉफ्टवेअरमध्ये वेगवेगळ्या कॅटेगरीज होत्या. त्यामध्ये गट चिन्हे, दर आकारणी (रेट कोड) होते. रेट कोडमध्ये महानगरपालिकेला रेटस् टाकावयाचे होते. महानगरपालिकेच्या सॉफ्टवेअरमध्ये काही चुका दिसल्या. ९ प्रभागांमध्ये १,७४,२८० उपभोक्त्यांपैकी ९१० उपभोक्त्यांचे गट चिन्ह व दर आकारणी चुकीची झाली होती. ३ प्रभागांमध्ये १५ ग्राहकांपैकी ९ ग्राहकांकडे व्यवसायी गट असताना त्यांच्याकडून घरगुती गटाने आकारणी करण्यात आली अशा प्रकारची त्रुटी होती. एकूण ग्राहकांची संख्या पाहता ही टक्केवारी फार कमी आहे.

पण फक्त ९ प्रभागांची पाहणी करण्यात आली आहे. असे आक्षेपात नमूद केले आहे यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेने संपूर्ण ॲप्लीकेशन सॉफ्टवेअरचा अभ्यास केला असून त्यात सुधारणा करण्यात आल्या आहेत. ग्रुप कोड आणि रेट कोड यांची सांगड घालण्यात आली आहे. आता ग्रुप कोड, रेट कोड आणि रेटस् या तीन गोष्टी मॅच होणार नाही तो पर्यंत बिलच निघणार नाही. त्यामुळे यामध्ये जी चूक होती ती दुरुस्त करण्यात आली आहे. सन २००९ मध्ये पहिले सॉफ्टवेअर सुरु झाले. त्यानंतर सन २००७ मध्ये सुधारणा करण्यात आली.

३.२६ म्हणजे सॉफ्टवेअर सन २००९ मध्ये सुरु झाले त्यानंतर २००७ मध्ये सुधारणा केल्या. पण ग्राहकांच्या बाजुने देखील काही गरजा आहेत पण त्याबाबत विभागाकडून ग्राहकांना कधीच विचारणा करण्यात आली नाही. बिलामध्ये ग्राहकांना कोणती अडचण येते याची विचारणा कधी केली आहे काय ? मन की बात या कार्यक्रमांमध्ये माननीय पंतप्रधान जनतेला सांगतात की, शासनाने काय केले पाहिजे ते जनतेने सुचवावे. ग्राहकांना ज्या अडचणी येतात त्या अधिका-यांवर सोडता कामा नयेत. कारण अधिकारी हे आयडियांचे मास्टर्स आहेत. पहिल्यांदा एकाची आयडिया ऐकतील आणि नंतर दुसरा कोणी आला तर त्याची आयडिया ऐकतील. ग्राहकांना कशाची आवश्यकता आहे त्याचा विचार केला पाहिजे. ग्राहकांच्या गरजा जाणून घ्याव्यात. यासाठी तीन महिन्यांचा कालावधी घ्यावा व त्यानंतर हे सॉफ्टवेअर अपडेट करावे. आता हे सॉफ्टवेअर महानगरपालिका स्वतः अपडेट करू शकतो. त्याचे अधिकार मुंबई महानगरपालिकेला आता देण्यात आले आहेत. हे सॉफ्टवेअर अपडेट करून ते ग्राहकोपयोगी कसे होईल हे पहावे. आयुक्तांच्या पातळीपर्यंत फाईल्स जातात. एच.इ., डेप्युटी एच. इ. पर्यंत फाईल्स येतात. एवढी फाईल फिरण्याची काहीही आवश्यकता नाही. संगणकाने सांगितलेले फायनल असले पाहिजे. त्यामुळे यासाठी तीन महिन्यांचा कालावधी द्यावा. मोठा प्रमाणावर याचा प्रचार आणि प्रसार करण्यात यावा. या सॉफ्टवेअरमध्ये आणखी कोणत्या गोष्टींची आवश्यकता आहे याची माहिती घ्यावी. यात महानगरपालिकेला जी अनुकूलता असेल ती स्वीकारावी. हे सॉफ्टवेअर महानगरपालिकेकडे अपडेट करावे अशा सूचना समितीने केल्या.

हे सॉफ्टवेअर अपग्रेड करण्यात येणार आहे त्याची सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सॉफ्टवेअर अपग्रेडेशन अंतिम टप्प्यावर आहे. यासंबंधातील अहवाल सल्लागाराने दिलेला आहे. आता ते टेंडरमध्ये फायनल करून फ्लोट करावयाचे आहे. यामध्ये आता समितीने जो मुद्दा उपस्थित केला आहे त्याची देखिल नोंद घेतली आहे. महानगरपालिकेकडे दरवर्षी लोकांना विनंती करण्यात येते की, त्यांनी त्यांचे ई-मेल आणि मोबाईल नंबर महानगरपालिकाकडे रजिस्टर्ड करावेत. एवढी माहिती ग्राहकांनी दिल्यानंतर महानगरपालिकेला त्यांच्याशी संपर्क साधण्यास सुलभ जाईल.

सॉफ्टवेअर अपग्रेड करण्यासंबंधात ते टेंडर कोणापर्यंत गेलेले आहे. त्या टेंडरमध्ये ग्राहकांची बाजू किंवा गरजा बघितली आहेत काय याचा विचार केला आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, रेग्युलर काम करताना लोकांच्या ज्या सूचना आलेल्या आहेत त्या नजरेसमोर ठेवून हे सॉफ्टवेअर तयार करण्यात आलेले आहे.

३.२७ तथापि, ग्राहकाकडून प्राप्त झालेल्या सूचना सॉफ्टवेअरमध्ये समाविष्ट केलेला नाहीत असे समितीला वाटते. त्या अनुषंगाने समितीने प्रश्न उपस्थित केला की, ग्राहकाकडून प्राप्त झालेल्या सूचनाची माहिती सॉफ्टवेअरमध्ये समाविष्ट केली आहे काय? डिपॉझिट अमाऊंट घेण्यात येते. पाण्याचे कनेक्शन डिस्कनेक्ट केल्यानंतर त्याची नोंद सॉफ्टवेअरमध्ये होते काय, पैसे भरल्यानंतर पाण्याचे कनेक्शन पूर्ववत करण्यात येते त्यासंबंधी कोणती तरतूद सॉफ्टवेअरमध्ये करण्यात आली आहे? ज्यांचे कनेक्शन डिस्कनेक्ट केले असते त्यांनी कमीतकमी ५० टक्के रक्कम भरली पाहिजे असे सॉफ्टवेअरमध्ये आहे काय? एक माणूस तीन महिन्यांनी किंवा दोन-दोन महिन्यांना ३०-३० टक्के रक्कम भरण्यास तयार असेल तर सॉफ्टवेअरला तशी कमांड द्यावी. पाण्याचे बिल हे १०० टक्के महसुलाशी संबंधित आहे. मुंबई महानगरपालिकेचे सॉफ्टवेअर ग्राहक अनुकूल नाही. असे मत समितीने नाराजीने व्यक्त केले असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, समितीने व्यक्त केलेले मत हे इन्स्टॉलमेंटसंबंधात आहे. वेगवेगळे अधिकारी वेगवेगळे निर्णय घेतील म्हणून नॉर्मली इन्स्टॉलमेंटचे अधिकार खाली जास्त देत नाही. त्यामुळे ग्राहकाने सुरुवातीला ५० टक्के रक्कम भरली पाहिजे. त्यानंतर त्यांना समान हप्त्यांमध्ये पोस्ट डेटेड चेक देण्यास अनुमती देण्यात येते.

आजही २५ टक्के लोकांच्या हातामध्ये बिल जात नाही. ७५ टक्के लोकांना बिल मिळत असेल. कारण ७५ टक्के लोक आपल्या ऑफिसमध्ये बिल घेण्यासाठी येतात. ३,८५,००० लोकांच्या हातामध्ये पाण्याचे बिल जाते काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ज्यांचा मोबाईल नंबर, ई-मेल महानगरपालिकेकडे रजिस्टर्ड आहे त्यांना एसएमएसद्वारा किंवा ई-मेल द्वारे बिलाचा तपशील कळविण्यात येतो. १,७५,००० ई-मेल महानगरपालिकेकडे नोंदविण्यात आलेले आहेत. अन्य लोकांना पोस्टाद्वारे देयक पाठवून देण्यात येतात.

या देशात, या मुंबई शहरात मोबाईलधारकांची संख्या खूप मोठी आहे. सद्या ॲप्लीकेशन फॉर्ममध्ये देखील मोबाईल नंबर अनिवार्य केलेलाच आहे. ज्यांचा मोबाईल नंबर महानगरपालिकेकडे नाही त्यांच्याकडे महानगरपालिकेने त्याचा कर्मचा-यांना तीन महिन्यांच्या आत ग्राहकांचा मोबाईल नंबर आणण्यासाठी पाठवून द्यावे. जेणे करून यात विलंब होणार नाही. अशी सूचना समितीने केली असता आता वर्तमानपत्राद्वारे जनतेला जाहीर आवाहन करण्यात येईल असे अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले.

३.२८ महानगरपालिका टेंडर प्रकियेपर्यंत गेली असली तरी ग्राहक अनुकूल कॉल दिलेला नाही. ही मुंबई महानगरपालिकेची चूक आहे. महानगरपालिकेने १०० टक्के ग्राहक अनुकूल कॉल दिला पाहिजे. मुंबई महानगरपालिका ही पैसा उत्पन्न करणारी संस्था नसून सेवा पुरविणारी संस्था आहे. यात जर ग्राहकाला किंमत देण्यात येत नसेल तर ते योग्य नाही. महानगरपालिकेने ग्राहकांना विचारणा केली पाहिजे होती. बिल पाठवितानाच सूचना द्यायला पाहिजे होती की आता हे सॉफ्टवेअर अपग्रेड करण्यात येत आहे तेव्हा आपल्या काही सूचना असतील त्या पाठवाव्यात. गॅस, इलेक्ट्रिकचे बिल येते त्याप्रमाणे पाण्याचे बिल आले पाहिजे. जेणेकरून विलंब होणार नाही अशी सूचना समितीने केली.

सॉफ्टवेअरमध्ये अडचण असल्यामुळे एक महिन्यांनी टेंडर कॉल करणार आहात काय ? अशी विचारणा समितीस केले याबाबत उत्तर प्राप्त झाले नाही परंतु अतिरिक्त आयुक्त यांनी सांगितले की, समितीच्या सूचनेप्रमाणे वर्तमानपत्रामध्ये जाहीर आवाहन करण्यात येईल व त्यात लोकांना सूचना व त्यांच्या अडचणी सांगण्याची विनंती करण्यात येईल.

३.२९ यासंदर्भात मुंबई महानगरपालिकेस प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालील प्रमाणे आहेत :

मा. सदस्यांनी सांगितल्याप्रमाणे वर्तमान पत्रामध्ये लोकांना जलदेयकाच्या प्रणालीबाबत व तद्संबंधी व्यवहार सुरळीतपणे करता यावेत व नागरीकांचा क्रियाशील सहभाग होण्याकरीता आवाहन करण्यात येईल व त्यात लोकांना सुचना व त्यांच्या अडचणी मांडण्याची विनंती करण्यात येईल असे समितीसमोर दिलेल्या आश्वासनाच्या अनुषंगाने बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने दिनांक १३/०६/२०१७ रोजी मराठी, इंग्रजी, गुजराती व उर्दू भाषेतील वर्तमान पत्रामध्ये जाहिरात देऊन जलजोडणी धारकांना त्यांचा भ्रमणध्वनी क्रमांक व ई-मेलद्वारे संबंधी सहाय्यक अभियंता (जलकामे) या विभाग कार्यालयात किंवा महानगरपालिकेच्या संकेतस्थळावर अद्ययावत करण्याबाबत आवाहन करण्यात आले आहे. (विवरण क्र.४) तसेच यापुढील जलदेयकांमध्ये सदर सूचना अंतर्भूत करण्यासाठी सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. (विवरण क्र.५)

समितीने केलेल्या सूचनाचा मुंबई महानगरपालिकेने विचार केला तर एक महिन्यांनंतर महानगरपालिका मान्य करेल की, फार चांगल्या सूचना लोकलेखा समितीने केल्या आहेत. आने मुंबई महानगरपालिकेचीच डोकेदुखी कमी होईल असे मत समितीने व्यक्त केले.

३.३० परि.क्र. ५.१.७.२ (इ) : शुन्य दर आकार असणारे कन्ड्युमर मास्टर :-

डाटा बेसमध्ये ग्रुप कोड आणि रेट कोड मधील कमतरता दूर करण्यात येईल असे लेखी उत्तरात नमूद करण्यात आले आहे.याबाबत खुलासा करताना अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ज्यावेळी हे सॉफ्टवेअर तयार करण्यात आले होते त्यावेळी MCGM ने १ ते ९९ अशा प्रकारचे रेट कोडस् दिले होते. नवीन रेट कोडस् अॅड करावयाचे असतील तर त्यासाठी ही तरतूद करण्यात आली होती. यात ऑडिटने अशी नोट केली केली की, ३४ रेट कोडस् असे होते की, त्याचा कधीही वापर करण्यात आला नाही. त्याला कुठलाही रेट देण्यात आला नाही. त्यानंतर ३२ रेट कोडस् असे होते की, त्याला शुन्य रेटस् देण्यात आले आहेत. मोठा प्रमाणात अनावश्यक रेट कोडस् देण्यात आले आहे त्यामुळे सॉफ्टवेअरमध्ये आपण योग्य ती दुरुस्ती करावी असे ऑडिटचे म्हणणे होते. त्याप्रमाणे सॉफ्टवेअरचा पूर्ण अभ्यास केला आहे. आता सॉफ्टवेअर मॉडिफाय झालेले आहे. पूर्वीचे जे ९९ रेट कोडस् होते ते आता २९ पर्यंत आणण्यात आले आहेत. अशा प्रकारे आपण सर्व रेट कोडस करेक्ट केलेले आहेत.आता सर्व कमतरता दूर झाल्या आहेत.

३.३१ परि.क्र. ५.१.७.२ (फ) :मलनि:सारण आकाराची आकारणी न करणे :-

मलनि:सारण आकाराची कर आकारणी हे ॲप्लीकेशनमध्ये समाविष्ट केले असले तरी मुंबई महानगरपालिकेकडे प्रत्येक कनेक्शन होल्डरचा रेकॉर्ड आहे. इमारतीमधील, चाळीमधील किती लोकांसाठी कनेक्शन आहे याचे कॅलक्युलेशन मुंबई महानगरपालिकेकडे आहे. आता प्रती माणी प्रती दिन १३५ लिटर पाणी असे नवीन कॅलक्युलेशन करण्यात आलेले आहे. तेव्हा बिलामध्ये ९० लिटर प्रमाणे आपणास एवढा पाण्याची गरज होती, आता एवढे पाणी मिळते आहे असे असणे आवश्यक आहे. तसेच १३५ लिटर प्रमाणे पाणी मिळावयास पाहिजे ते मिळते आहे काय ? तेवढे पाणी महानगरपालिका देऊ शकणार आहात काय? तसा बदल सॉफ्टवेअरमध्ये करू शकता काय? अशी विचारणा समितीने असता तशी बिलामध्ये प्रोव्हीजन आहे असे अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले.

महानगरपालिका बिल ९० लिटर पाण्याप्रमाणे म्हणजे जुन्या पद्धतीने जनरेट करते. आता १३५ लिटर पाणी वापरण्यास मंजुरी दिलेली आहे ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असून अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आता जे नवीन टॅंडर निघणार आहे त्यात ही जी सूचना केली आहे ती समाविष्ट करता येते किंवा कसे हे तपासून घेण्यात येईल.

मलनि:सारण आकाराची वसुली झाली पण मुंबईतील मलनि:सारण वाहिनीसंदर्भात समितीने विचारणा केली की, मुंबई शहरामध्ये एकूण मलनि:सारण वाहिनींचे कनेक्शन किती आहेत? मुंबईतील भूभागावर लोकवस्ती असून त्यातील किती भाग हा महानगरपालिकेच्या सिवरेज वाहिन्यांनी व्यापलेला आहे ? अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सदर माहिती त्यांच्याकडे सद्या उपलब्ध नाही.

३.२२ विभागाने मलनि:सारण वाहिनी संदर्भात माहिती नाही असे सांगितले. तथापि, त्यासंदर्भात माहिती देताना समितीने सांगितले की, मुंबई महानगरपालिकेने ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त भागांमध्ये सिवरेज लाईन्स टाकलेल्या नाहीत. असे असताना देखील लोकांकडून सिवरेज लाईनचे पैसे वसूल करण्यात येतात. यात प्रायव्हेट ले-आऊट देखील आहेत. यात टॅक्सपेअर, तसेच

झोपडपट्ट्यांचा देखील समावेश आहे. यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, वॉटर टॅक्स, सिवरेज टॅक्स, वॉटर बेनिफिट टॅक्स, सिवरेज बेनिफिट टॅक्स घेता येईल अशा प्रकारची एक तरतूद MMC अॅक्टमध्ये आहे. मीटर कनेक्शन दिले तर वॉटर चार्जचा ऑप्शन असतो. जेथे मीटर नाही तेथे वॉटर टॅक्स घेण्यात येतो. अशा प्रकारची पद्धत आहे. पण जेथे सिवरेज सुविधा नाही तेथे आकार कशाला घेण्यात येतो असा मुद्दा समितीने उपस्थित केल्यामुळे याबाबत असे स्पष्टीकरण आहे की, Tax is not return for the service. Tax is a sovereign power of the State. आता लोकल बॉडीला स्वायत्तता देण्यात आली आहे. त्याचा वापर वेगवेगळ्या हेडमध्ये करण्यात येतो. प्रॉपर्टी टॅक्स, सिवरेज, वॉटर टॅक्स याच्या माध्यमातून त्याचा वापर केला जातो. Irrespective of the property has a water connection or not तेथून टॅक्स वसूल करण्यात येतो. ज्यावेळी महानगरपालिका चार्ज आकारते तेव्हा सेवा देतो. त्यामुळे तो कर महानगरपालिका वसूल करीत असते.

३.२३ या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, Can you charge both sewerage tax and sewerage charges ? यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, We cannot charge both सिवरेज चार्ज इंड्रोड्यूस केला तेव्हा टॅक्स परत मागे घेतला आहे.

जेथे सिवरेज आहे तेथे सिवरेज चार्ज लावण्यात येतो. जेथे सिवरेज नाही तेथे सिवरेज टॅक्स लावण्यात येतो. पण जेथे सिवरेज नाही तेथे सिवरेज टॅक्स लावण्याचा अधिकार आहे काय? आयुक्तांनी प्रॉपर्टी टॅक्सची तुलना केली म्हणून समिती हे विचारत आहे. प्रॉपर्टी आहे म्हणून प्रॉपर्टी टॅक्स आहे. जेथे प्रॉपर्टी नाही तेथे महानगरपालिका प्रॉपर्टी टॅक्स घेते काय? फुटपाथवर व्यवसायासाठी बसलेल्या लोकांकडून, झोपडपट्टीवासियांकडून प्रॉपर्टी टॅक्स घेण्यात येतो काय? वसूल करण्यात येत नाही. मुंबई महानगरपालिकेचे आणि मुंबईवासियांचे हेच दुर्भाग्य आहे असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

जे टॅक्सपेअर आहेत त्यांच्याकडे देखील सिवरेज लाईन्स नाहीत. असे कित्येक ले-आऊट आहेत की, तेथून टॅक्स गोळा होत आहे. ते लोक सिवरेज टॅक्स भरतात पण त्यांना सिवर लाईन दिली जात नाही. एखादी वसाहत खासगी आहे या कारणामुळे सिवरेज लाईन दिली जात नाही. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली व विचारणा केली की, मुंबई महानगरपालिकाकडून सिवरेज नसताना तेथून सिवरेज टॅक्स कसा काय आकारण्यात येतो ? जेथे वॉटर दिलेच नाही तर मग वॉटर टॅक्स कसा काय घेता येईल यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, तशी तरतूद अॅक्टमध्ये आहे. त्यामुळे त्याची अंमलबजावणी करण्यात येते. तेथे सिवरेज लाईन देण्यात येत नसली तरी सुद्धा तेथे सेसपुल व्हेईकल पाठविण्यात येते. तेथून सॉलिड वेस्ट गोळा करण्यात येते. अशा प्रकारे वेगवेगळ्या सेवा पुरवित येत असतात. त्यांना डायरेक्ट सेवा न देता इन डायरेक्ट सेवा पुरविण्यात येते. मुंबई शहरातील जो विकसित भाग आहे त्यातील ९३ टक्के भागामध्ये सिवरेज लाईन टाकण्यात आलेली आहे. उर्वरित ७ टक्यांमध्ये सिवरेज लाईन टाकण्यासाठी यंदाच्या अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद करण्यात आलेली आहे. मुंबई शहरासाठी मुंबई सिवर इम्प्रूव्हमेंट प्रोग्रॅम नावाची योजना लागू केली आहे. एका प्रोग्रॅम मोडमध्ये हे सर्व पूर्ण करावयाचे आहे. In the next five years, the aim is to make the entire developed part of Mumbai connected. मुंबईत अविकसित भाग आहे, स्लम्स आहेत. मुंबईत खासगी व म्हाडाचे लेआऊटस आहेत. रूल्समध्ये असे अपेक्षित आहे की, डेव्हलपरने त्या लेआऊटला पूर्णपणे विकसित केले पाहिजे. त्यांनी या अंतर्गत रस्ते बांधावेत, सिवर लाईन्स कराव्यात, वॉटर्स लाईन्स कराव्यात असे अपेक्षित आहे. मात्र त्याचे डिझाईन मुंबई महानगरपालिकेकडून मंजूर करून घेतले पाहिजे. Thereafter, MCGM will give them sewer connection where the sewer lines within the layout will come and connect. मुंबईत बरेच खासगी लेआऊटस आहेत. त्यांना कनेक्शन बाहेर पर्यंत देण्यात आलेले आहे.

३.२४ यात महानगरपालिकेच्या रस्त्याशी कनेक्शन आहे. त्यावर बसेस, बेस्ट बसेस धावतात. त्याबाबत समितीने उदाहरण देताना सांगितले की, मुंबईतील एम.जी.रोड ते काडसिद्धेश्वर मार्ग हा १२० फुटाचा आहे. यातील इंटर्नल रस्ता आहे तो प्रायव्हेट लेआऊट म्हणून ट्रीट करण्यात येतो. त्यामुळे तेथे सिवर लाईन देण्यात येत नाही. तेथील रस्ते बनविण्यात येत नाही. विद्युत पुरवठा करण्यात येत नाही. आता स्थानिक लोकप्रतिनिधींनी भांडून विद्युत पुरवठा व रस्त्याचे काम केलेले आहे. आता फक्त सिवर लाईनचे काम प्रलंबित आहे. यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी खूलासा केला की, माननीय गृहनिर्माण मंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती नेमण्यात आली होती. म्हाडाच्या लेआऊटससंबंधी असे ठरले आहे की, मुंबई महानगरपालिका व तेथील स्थानिक लोकांनी अनुक्रमे १/३ पैसे भरायचे. मुंबई महानगरपालिका ट्रंक सिवर, ट्रंक वॉटर मेन्स हे प्रायव्हेट लेआऊटसच्या दरवाजा पर्यंत घेऊन जातात. त्यानंतर अंतर्गत काम हे विकासकाने करावयाचे असते. We provide sewer service from the connection point up to the ending point. अशा प्रकारचे महानगरपालिकेचे धोरण आहे.

महानगरपालिका ही स्वायत्त संस्था आहे. त्यामुळे जेथे वॉटर टॅक्स लावतो तेथे वॉटर चार्ज लावता येणार नाही हे मंजूर करून घेण्यात आले आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त यांनी सांगितले की, रूल्स मंजूर करण्याचा अधिकार हा स्थायी समितीला आहे. त्यांनी रूल्स मंजूर केलेले आहेत.

आता प्रायव्हेट लेआऊटसंबंधी बोलण्यात आले. पण मेन ट्रंक महानगरपालिका टाकून देतात. कनेक्टीव्हिटी विकासक करतात. हे पूर्ण झाले नाही, विकासकाने पैसा दिला नाही तर त्यांना महानगरपालिका ओ.सी.देते काय ? त्यांचा इमारत नकाा मंजूर करण्यात येतो काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त यांनी सांगितले की, त्यांना ओ.सी. देण्यात येत नाही.

३.२५ पण प्रायव्हेट लेआऊटस मधील वैयक्तिक ज्या इमारती आहेत त्यांना ओ.सी.मिळालेल्या आहेत. ज्यांच्याकडे ओ.सी.असेल त्यांना सिवर लाईन देण्यात येईल हे मुंबई महानगरपालिकेच्या अधिका-यांनी स्पष्ट करावे. असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, नागपूर महानगरपालिका आणि नागपूर शहर येथे प्रो-रेटा सिस्टीम आहे. तेथे लेआऊटचे १० प्लॉटस् विकसित झाले तर मग तेवढा प्रमाणात प्रो-रेटा वसूल करण्यात येतो. पण मुंबई महानगरपालिकेत ही सिस्टीम नाही. लेआऊट अगोदरच मंजूर असतील तर मग मुंबई महानगरपालिकेतर्फे ट्रंक मेन्स देण्यात येतात. एनआयटीचे अधिकारक्षेत्र असेल तेथील काम हे एनआयटीच करते. तेथील कर मात्र महानगरपालिका गोळा करते. तेच तत्त्व मुंबईतील म्हाडा, एमएमआरडीए, प्रायव्हेट मोठे लेआऊटससाठी लागू करण्यात आले आहे.

३.२६ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (ग) पाणी आणि जलनिःसारण आकाराची मागणी न नोंदविणे :-

समितीच्या बैठकात वॉटर टॅक्स, सिवरेज टॅक्स तसेच वॉटर चार्ज, सिवरेज चार्ज यासंबंधी आयुक्तांनी माहिती दिलेली आहे. दर पाच वर्षांनी नियम तयार होतात. सन २००६ पासूनचे नियम आहेत. त्यातील २.४.१ मध्ये नियम नमूद करण्यात आलेला आहे. कंपाऊंड वॉटर चार्ज असतो. त्यात त्यांनी तीन कॉलनी केलेल्या आहेत. ठक्करबाप्पा कॉलनी, आर.सी.बराक कॉलनी, रमाबाई कॉलनी येथे वॉटर चार्ज घेण्यात येतो. वॉटर चार्ज असेल तर तेथे सिवरेज चार्ज देखील ६० टक्के असतो. या तिन्ही कॉलनीवर सिवरेज टॅक्स आकारावयाचा आहे. त्यांच्या नियम ४.१.१ मध्ये नमूद करण्यात आले आहे की, “ Whenever the water is supplied to any premises by either meter measurement or by way of levying compound water charges under Rule 2 of the Water Charges Rule, instead of levying sewerage tax, a sewerage charge will be levied.” म्हणजे या तिन्ही कॉलनीवर सिवरेज चार्ज आकारण्यात येईल. Therefore, these colonies are also leviable for sewerage charge. The Department had mentioned earlier that they will amend the Rule. However, certainly this is not double taxation. वॉटर चार्ज लेव्ही होणार असेल तर नियमाप्रमाणे सिवरेज चार्ज देखील लेव्ही होईल. ही बाब महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणून दिली.

महानगरपालिकेमध्ये प्रॉपर्टी टॅक्समध्ये सिवरेज टॅक्स आणि पाण्याच्या बिलामध्ये सिवर चार्जेस हे बरेच वर्ष लोकांकडून गोळा करण्यात आले आहे. लोकप्रतिनिधींनी हा मुद्दा उचलून धरल्यामुळे महानगरपालिकेच्या लक्षात आले की, दोन ठिकाणाहून पैसे घेतले जात आहेत. त्यामुळे ते पैसे घेण्याचे बंद करण्यात आले. या अनुषंगाने शासनाने परिपत्रक काढले होते की, वॉटर बेनिफिट टॅक्स आणि सिवरेज बेनिफिट टॅक्स हा महानगरपालिकेने इम्पोज करावा. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली.

३.२७ सिवरेज चार्ज हा लेव्हीही झाला पाहिजे. टॅक्स न घेता चार्ज घ्यावा, वॉटर चार्ज घेण्यात येत असेल तर सिवरेज चार्ज घ्यावा. असे महालेखाकारांनी निदर्शनास आणून दिले असता यावर अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी खुलासा केला की, महालेखापाल यांचे 'बेसिक' म्हणणे असे होते की, वॉटर चार्जेस रूल्समध्ये बदल केल्यानंतर रमाबाई आंबेडकर नगर व इतर तीन ठिकाणी वॉटर टॅक्स ऐवजी वॉटर चार्जेस रिकव्हर केले जात आहेत. महालेखापाल कार्यालयाच्या प्रतिनिधींशी चर्चा झाली. मुंबई महानगरपालिकाचे म्हणणे असे आहे की, कर निर्धारक व संकलक विभागामार्फत वॉटर टॅक्स लागू केला गेला आहे. त्यामुळे डबल टॅक्सेशन करता येत नाही. ही कनेक्शन्स इंटर कनेक्शन्स नाहीत. महानगरपालिका उपभोक्त्यांकडून ७५ रुपये फिक्स चार्जेस वसूल करीत आहे. प्रत्येक उपभोक्त्याने फिक्स रेट द्यायचा आहे. महानगरपालिकेने स्थायी समितीपुढे प्रस्ताव सादर केला आहे. अॅक्ट आणि रूल्समध्ये विसंगती झाली आहे. स्थायी समितीने निर्णय घ्यायचा आहे. या प्रस्तावामध्ये असे प्रस्तावित केले आहे की, वॉटर चार्ज वगळून वॉटर टॅक्स वसूल करावा. वॉटर चार्जेसची रक्कम ७५ रुपये होती. आता वॉटर टॅक्स वसूल करायचा आहे. त्यासाठी अॅक्च्युअल म्हणून अमेंड करावे. पूर्वी जी पध्दत चालू होती त्या पध्दतीप्रमाणे त्यांच्याकडून टॅक्स वसूल केला जाईल. थकबाकी निर्लेखित होणार नाही. परंतु निर्लेखन करण्याचाही प्रस्ताव आहे. रमाबाई नगर, घाटकोपर

येथे वॉटर टॅक्स घेतल्यामुळे वॉटर चार्ज घेता येत नाही. वॉटर टॅक्स घेतल्याचे कागदपत्र महानगरपालिकेने महालेखाकार कार्यालयास सादर केले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता सदर कागदपत्रे महानगरपालिका महालेखाकार कार्यालय यांना सादर केली आहेत असे अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले.

३.२८ परिच्छेद क्र. ५. १. ७. २ (ह) :- पाणी बीले तयार न करणे :-

पाणी बीलाच्या वसुलीसंबंधी सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, याबाबत महालेखाकारांकडून यादी मागविली होती. त्यामध्ये त्यांनी ४९४० कनेक्शनबद्दल सांगितले होते. त्यापैकी ३०५१ जलजोडण्या खंडित करण्यात आल्या आहेत. १८८९ बिलांपैकी ५.६२ कोटी रुपये इतका निधी महानगरपालिकेला २००१ ते २०१२ पर्यंत वसूल करावयाचा होता. त्यापैकी ५.४८ कोटी रुपये वसूल केले असून आता १४ लाख रुपयांची वसुली थकित आहे.

पण महालेखाकार यांनी ९२,९२,८००/- रुपयांची थकबाकी सांगितली होती. त्यापैकी काही खंडित जल जोडणीची आकडेवारी दिली आहे. मात्र इतर निर्गमित केलेल्या देयकांची वसुली एकूण थकबाकीमध्ये आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महालेखाकारांनी ASWBS च्या नऊ प्रभाग कार्यालयाचे लेखापरिक्षण केले असता असे आढळून आले की, ४९४० उपभोक्तांची सन २०११- १२ ची पाणी बिले तयार करण्यात आलेली नाहीत.

३.२९ यासंदर्भात स्पष्टीकरण विभागाने लेखी उत्तरात दिले आहे. पण इतर रकमेची देयके निर्गमित केली आहेत तर त्या देयकांची वसुली झाली किंवा नाही अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मूळात महालेखाकारांनी दिलेल्या आकडेवारीमध्ये जे मिनिमम स्लॅब रेट असतात त्याला कन्सीडर करून ९२.९३ लाख इतकी रक्कम आली होती. परंतु यादी निश्चित करून त्यानुसार एक्झॅक्ट बिल जनरेट झाले व त्यानंतर त्याची डिमांड ५.६२ कोटी एवढी झाली.

You have explained that maximum connections have been disconnected. असे समितीने निदर्शनास आणून दिले असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ३०५१ connections are disconnected. As regards, १८८९ connections' bill amount, ५.४८ crores in recovered Now १४ lakhs are pending for recovery out of ५.६२ Crores amount. ही सन २००१ ते २०१२ पर्यंतची आकडेवारी आहे.

अतिरिक्त आयुक्त हे सन २००१ ते २०१२ पर्यंतची आकडेवारी देत असले तरी महालेखाकारांकडून सन २०११ ते २०१२ पर्यंत ४९४० कनेक्शनची पाहणी केल्याचे सांगण्यात येत आहे. महालेखाकारांनी हे रॅन्डमली ऑडीट केले असेल. कारण मुंबईत एकूण २४ वॉर्ड असून ही आकडेवारी फक्त ९ वॉर्डांची आहे. त्यामुळे इतर १५ वॉर्डांची स्थिती काय आहे. कारण ९ वॉर्डांमध्ये जर ५ हजारापर्यंत अशी कनेक्शन्स निघाले तर इतर वॉर्डांचे काय परिस्थिती असेल. इतर वॉर्डांची तपासणी केली आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, महानगरपालिका यांनी सांगितले की, जोपर्यंत जुने बिल क्लिअर होत नाही तोपर्यंत ते पुढील वर्षामध्ये येत असते. त्यामुळे सन २०११-१२ या वर्षाची आकडेवारी न घेता महानगरपालिकाने संपूर्ण सन २००१ ते २०१२ या कालावधीचे असेसमेंट करण्यात आले होते व इनिशिअली ४९४० कनेक्शन्स कोणते होते त्यांची एक्झॅक्ट यादी घेण्यात आली व त्यापैकी ३०५१ कटऑफ झाल्यामुळे त्यांना वगळण्यात आले व १८८९ ची यादी करण्यात आली. आता यामध्ये सन २०११-१२ ची देयके We will not take out, त्यामुळे थकबाकीची रक्कम त्यामध्ये समाविष्ट होते. म्हणून सन २०११-१२ मध्ये दिसत असलेली एकूण जी आकडेवारी प्रलंबित आहे ती ५.६२ कोटी इतकी आहे आणि या रकमेतून ५.४८ कोटी रुपये वसूल झाले. आजमितीस १४ लाख रुपयांची थकबाकी आहे.

३.३० हे प्रकरण फक्त ९ वॉर्डांचे आहे तर इतर १५ वॉर्डांची काय स्थिती आहे. कारण अशी परिस्थिती इतर वार्डांतही असेल. आी विचारणा समितीने केली असता विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही. सदर १५ वॉर्डांची माहिती समितीला सादर करावी असे समितीने निदेश दिले.

जर एसडब्ल्यूबीएस यंत्रणेमध्ये ही कनेक्शन्स डिस्कनेक्टेड होते तर या यंत्रणेमध्ये कोठे तरी इंडिकेशन येते किंवा नाही की, that this consumer is disconnected for previous bill not paid by him. ही बाब महालेखाकारांनी निदर्शनास आणून दिली असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, आता ते यंत्रणेमध्ये अपडेट झालेले आहे. That alert comes.

३.३१ परिच्छेद क्रमांक : ५.१.७.२(आय) :- पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बीले तयार न करणे :-

नऊ प्रभाग कार्यालयाच्या ASWBS च्या अहवालांच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की, फक्त २३ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत पाणीपट्टी आकारणी प्रत्यक्ष मीटर रिडींगच्या आधारे केली होती. मात्र इतर सर्व देयके वेगवेगळी कारणे दाखवून महानगरपालिकेला अॅव्हरेज देयके तयार करते का ? म्हणजेच २३ टक्के देयके ही अॅक्चुअल रिडींगनुसार पाठविण्यात आली आणि इतर ७५ टक्के बिल अॅव्हरेज करून पाठविण्यात येतात का ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सध्या त्यांच्याकडे दिनांक ३१ मार्च २०१७ पर्यंतची आकडेवारी आहे. त्यानुसार एकूण कनेक्शन्स ३,८५,६६७ इतकी आहेत. यापैकी कट ऑफ सोडले तर ३,४१,६८२ कनेक्शन्स आहेत. त्यापैकी वर्किंग मिटर्स हे १,१०,१२४ म्हणजे ३२.२२ इतके आहेत. साईड कन्स्ट्रटमुळे जेथे मिटर्स नाहीत असे ६८,८१९ म्हणजे २०.१४ टक्के आहेत आणि वैयक्तिकामुळे जेथे महानगरपालिकेला रिडींग घेता आले नाही असे एकूण ९९,६८६ असे २९.१७ टक्के आहेत. नॉन वर्किंग मिटर्स ६५,०६३ म्हणजे १८.३० टक्के आहेत.

म्हणजे १ लाख १० हजार कनेक्शन्स वर्किंग आहेत आणि इतर सर्व नॉन वर्किंगच आहेत. या १ लाख १० हजार कनेक्शन्सच्या मिटर्सचा तपशील वॉर्डवाईज समितीला द्यावा, असे निदेश समितीने दिले असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी होकारार्थी उत्तर दिले.

३.३२ मुंबई महापालिकेने या मिटर्सच्या संदर्भात १० पायलट प्रोजेक्ट केले आहेत. मुंबईतील १ कोटी ३० लाख लोकसंख्येकरिता महानगरपालिकेकडे ३ लाख ४१ इतकेच कनेक्शन्स आहेत. मुंबई महापालिकेने एमआरटीपी अॅक्टनुसार रिस्ट्रीक्टेड ट्रेड प्रॅक्टिस आणि मोनोपॉली क्टीव्हीटीमध्ये पाणी सप्लाय करण्याची तरतूद आहे. त्याशिवाय कोणी पाणी पुरवठा करू शकत नाही. आज एवढा मोठा लौकिक असलेली मुंबई महापालिका ३ लाख लोकांचे मिटर्स रिडींग घेत नाही. दुस-या बाजूला २० लाख लोकांचे रिलायन्स कंपनीचे लोक वीजेचे रिडींग घेतात. दीड ते दोन लाखांचे महानगर गॅस सप्लायचे रिडींग घेतात आणि महानगरपालिका ३ लाख लोकांचे पाणी सप्लायचे रिडींग घेऊ शकत नाही. या ३ लाखांपैकी फक्त १ लाख १० हजार मिटर्सच वर्किंग आहेत. महापालिका २ लाख ३१ हजार लोकांचे पाण्याचे रिडींग घेऊ शकत नाही. याबाबत महापालिकेची कोणती अडचण आहे. कारण जो पाणी घेत नाही त्यांना पण बिल भरावे लागते. जो पाणी घेतो तो तेवढेच बिल भरतो. त्यामुळे पाण्याच्या बिलाची अंदाजित मेजरमेंटची तपासणी कशी केली जाते त्याची तांत्रिक माहिती द्यावी असे समितीने सांगितले असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, इलेक्ट्रिक मिटर्स दर्शनी भागावर असतात त्यामुळे ते नजरेस येतात आणि पाण्याची बिले हे जमिनीच्या खाली गाडलेले असतात. ब-याच ठिकाणी त्यावर कन्स्ट्रक्शन केले असते व ते कव्हर करण्यात येतात.

आता तंत्रज्ञान खूप पुढे गेले आहे. त्यामुळे महापालिकेने ही पाण्याची बिले वरच्या बाजूस किंवा भिंतीवर लावून द्यावीत असे समितीने सुचित केले असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, हायड्रॉलक्समुळे ते मिटर्स खाली असतात, जमिनीमध्ये असल्यामुळे पाण्याने भिजलेले असतात आणि ब-याच ठिकाणी वॉटर्सचे मिटर्स आणि इलेक्ट्रिक्स मिटर्समध्ये हा मूलभूत फरक आहे. इलेक्ट्रिक्स मिटर्समध्ये अॅटोमॅटीक्स रिडींग घेणे यशस्वी झाले आहे. वॉटरच्या मिटर्सच्या बाबतीत अॅटोमॅटिक रिडींग आजपर्यंत त्या प्रमाणात कोठेही यशस्वी झालेले नाही.

त्यासाठी ७५० कोटी रुपयांची ऑर्डर्स दिली आहे ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ज्या प्रमाणात इतर प्रकल्पामध्ये यश मिळाले आहे त्या प्रमाणात वॉटर्सच्या मिटर्समध्ये यश मिळाले नाही. महानगरपालिकाकडे प्रशासकीय अडचण सुध्दा आहे. कर्मचारी वर्ग सुध्दा कमी आहे. कधी कधी या कर्मचा-यांना जनगणना कामासाठी पाठविण्यात येते तर कधी कधी निवडणुकीच्या कामासाठी पाठविले जाते.

३.३३ मुंबई महानगरपालिकेकडे ३ लाख ४१ हजार मिटर्स रिडींग घेण्यासाठी एकूण कर्मचारी वर्ग किती आहे व पाण्याची देयके जनरेट करण्याची सिस्टीम काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, यामध्ये प्रशासकीय अधिका-यांची एकूण २२ पदे असून त्यापैकी १७ पदे भरली आहेत तर ५ पदे रिक्त आहेत. जलमापक पर्यवेक्षक ९६ पदे असून त्यापैकी ७९ पदे भरली आहेत तर रिक्त पदे १७ आहेत. जलमापक निरीक्षक पदे २४१ असून त्यापैकी १ ५२ पदे भरली आहेत तर ८९ पदे रिक्त आहेत. मुख्य लिपिक देयके अशी ३३ असून त्यापैकी ३१ भरली आहेत तर २ पदे रिक्त आहेत. लिपिक देयके यांची एकूण पदे १८८ असून त्यापैकी १२३ भरली आहेत तर ३५ पदे रिक्त आहेत. आस्थापना विषयक ही स्थिती आताची म्हणजे दिनांक ३१.०३.२०१७ पर्यंतची आहे.

या कामासाठी महानगरपालिकेने अंदाजित अमुक इतका कर्मचारी वर्ग पाहिजे याबद्दलची जी सूची केली होती ती केव्हाची आहे. म्हणजे ही पद निर्मिती केव्हा केलेली आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, ही आस्थापना सूची जुनी आहे.

ही आस्थापना ही सूची सन १९८१ ची आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आता मिटर्सची संख्या वाढली आहे, लोकसंख्या सुध्दा वाढली आहे. त्यामुळे आस्थापना सूचीला कदाचित रि-एव्हामिन करावे लागेल आणि पदांची भरती करावी लागेल. पण आजमितीस महानगरपालिकेकडे १२३ लोकांचा कर्मचारी वृंद उपलब्ध आहे ते सुध्दा वेगवेगळ्या जनगणना किंवा निवडणुकीच्या कामासाठी वापरला जातो.

आजमितीस किती पदे रिक्त आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, आजमितीस एकूण २४१ पदांपैकी १५२ पदे भरली आहेत आणि ८९ पदे रिक्त आहेत.

हे २४१ मिटर्स रिडर्स मुंबई महानगरपालिकाने सन १९९१ च्या आस्थापना सूचीप्रमाणे तयार केले होते. सन १९९१, १९९२ आणि १९९३ ला मुंबई महानगरपालिकेने जो नवीन एरिया आस्थापना तयार केला होता त्यावेळी हे केले आहे. २५ वर्षांपूर्वी मुंबईची लोकसंख्या जवळ जवळ ९२ ते ९८ लाख होती. आज मुंबईची लोकसंख्या १ कोटी ३० लाखाच्या घरात आहे. त्यावेळी नियुक्त केलेल्या २४१ मीटर रिडर पैकी १५२ आज कार्यरत आहेत. त्यांना सुध्दा वेगवेगळ्या ड्युट्या कराव्या लागतात. त्यामुळे त्यांच्याकडून फक्त ५० ते ६० टक्के इतकेच काम होत आहे. मुंबई महानगरपालिकेस मीटर रीडिंग घेण्यासाठी कर्मचारी नाहीत. अशा प्रकारच्या दिसाळ नियोजनामुळे मुंबई शहरातील लोकांना विनाकारण भुर्दंड भोगावा लागत आहे. मुंबई शहरातील लोकांना योग्य त्या प्रमाणात पाणी उपलब्ध होत नाही. जर मुंबई महानगरपालिकेकडे मीटर रीडिंग घेण्यासाठी कर्मचारी नसतील तर मीटर रीडिंग घेण्याचे काम कंत्राटदारास देण्यात यावे असे समितीने सुचित केले.

३.३४ महानगरपालिकेने वार्डानुसार २४ वार्डाची लोकसंख्या व त्या २४ वार्डात पुरविण्यात येणारे पाणी मग ते टनेलचे असेल, रिझर वायर असेल किंवा डायरेक्ट सप्लाय केले जात असेत हे पाणी किती एम.एल.डी.(मेगा लिटर पर डे) पाणी पुरवठा करण्यात येते व त्या पाण्यावर किती बिल आकारले जाते. मुंबई महानगरपालिकाकडे पाणी लेखापरिक्षणाविषयी काही माहिती आहे का? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, समितीने उपस्थित केलेला मुद्दा महत्वाचा आहे. यामध्ये इस्टर्न लाईन, वेस्टर्न लाईन आणि सेंट्रल लाईन या तीन भागामध्ये महानगरपालिका पाणी पुरवठा करण्याच्या काम करीत आहे. यामध्ये कोणत्या भागात कमी पाणी पुरवठा करतो आणि कोणत्या भागात जास्त पाणी पुरवठा करतो, या संदर्भातला मुद्दा आहे.

अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी जी उक्त माहिती सांगितली तो विषय आता समितीच्या बैठकीत चर्चेला नसून पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बिले तयार न करणे प्रत्यक्षात रिडींग आणि पाण्याचे बिल म्हणजे असमान वितरण (अनइवन डिस्ट्रीब्यूशन) या विषयावर चर्चा सुरु आहे. महानगरपालिका पाणी पुरवठा किती करते आणि त्या पाण्याचे बिल किती आकारण्यात येते. हा मुद्दा आहे. एका वार्डात किती लोक संख्या आहे. त्या वार्डात किती पाणी पुरवठा केला जातो आणि त्यावर किती बिल आकारले जाते ? याची सर्व माहिती मुंबई महानगरपालिकेकडे आहे का ? कारण महानगरपालिकेचे प्रत्येक वार्डात लोकसंख्येनुसार पाणी पुरवठाचे कनेक्शन दिलेली आहेत. महानगरपालिकेने मुंबई शहरास पाणी पुरवठा किती केलेला आहे. याचे मीटर रिडींग महानगरपालिकेकडे असणे आवश्यकच आहे. पण मुंबई महापालिका पाणी पुरवठा केल्याचे अंदाजित बिले कसे तयार करीत आहे ? तसेच पाणी पुरवठा किती केलेला आहे. याची नोंद ठेवणारी सिस्टम आहे का ? पाणी पुरवठा केलेली बिले अॅव्हरेजनुसार काढलेले आहे की, रिडींगनुसार काढलेले आहेत? कारण वार्डनुसार माहिती घेतली तर वार्डात किती एम.एल.डी. पाणी पुरवठा होतो व त्यावर किती बिल जनरेट केले जाते असे मुद्दे समितीने उपस्थित केले असता यावर अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महापालिकेकडे फ्लो मीटर इनस्टॉल केलेले आहेत. अंदाजित बिल वॉटर चार्जस रुल्स प्रमाणे सप्लाय करण्यात येते. पालिकेकडे ग्रॉस पाणी किती येते आणि नेट पाणी किती येते आणि वार्डात किती पाणी पुरवठा केला जातो या विषयी सर्व माहिती सर्व माहिती समितीस लेखी स्वरूपात सादर करण्यात येईल असे समितीस सांगण्यात आले तसेच मुंबई शहराचे नॉन रिव्हेनीव्ह वॉटर एकूण २७ टक्के आहे. या रिव्हेनीव्ह वॉटर २० टक्क्यापर्यंत कमी करण्याचे टारगेट जेएनयूआरचे आहे. त्याप्रमाणे प्रयत्न सुरु आहेत.

३.३५ सद्यःस्थितीत एकूण २७ टक्के लॉसेस दिसत आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता अति.आयुक्त यांनी त्यास सहमती दर्शविली. त्यांनी आता सद्याची आकडेवारी दिलेली आहे. त्यामध्ये असे सांगितले आहे की, नॉन रिव्हेनीव्ह वॉटर २२ टक्के पर्यंत आलेली आहे.

महापालिका अॅव्हेरज बिल लावले जाते ते बिल कुटुंब प्रमुखाच्या नावे लावले जाते का, तेथील एरियानुसार लावले जाते किंवा आणखी दुसरा कोणता फॉर्म्युला आहे का ? अंदाजित बिले तयार करण्याचा फॉर्म्युला हा कुठल्या नियमामधून ही बीले तयार केली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, पाणी बिलांचे नियम असे आहेत की, नियम ३.१ (डी) खाजगी जलमापक ६ महिन्याहून अधिक काळ नादुरुस्त असेल किंवा काम करत नसेल तर अंदाजित वापर म्हणजे पाण्याच्या दैनिक गरज किंवा मागील कालावधीतील प्रत्यक्ष वापराच्या आधारावर सरासरी काढून यापैकी जो जास्त असेल त्या वापरावर २५ टक्के अधिक वाढ करण्यात येते. सदर वाढ जलमापक दुरुस्त करून लावण्याच्या किंवा नवीन जलमापक बसविण्याच्या कालावधीत ही दर वाढ करण्यात येते.

अति. आयुक्तांनी दिलेली उपरोक्त माहिती ही ६ महिन्यापेक्षा जास्त दिवस मिटर बंद आहे, त्या मिटरास हा नियम लागू होतो. १ लाख १० हजार १२४ मिटर सोडून बाकी सर्व मिटर किती दिवसांपासून बंद आहेत. तसेच मागील वापरलेल्या सरासरी एकूण पाणी बिलावर २ ५ टक्के अधिभार लावण्यात येत आहेत. याचाच अर्थ असा होतो की, महापालिका पाण्याच्या बाबतील जनतेची लूट करित आहे असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

३.३६ समितीने उपस्थित केलेल्या प्रश्नाचे योग्य उत्तर महापालिकेचे अतिरिक्त आयुक्त देत नाहीत. समितीची साक्ष आहे. त्यांच्याकडे जी माहिती उपलब्ध आहे ती सर्व माहिती समितीस देणे आवश्यक आहे. ६ महिन्याच्या अगोदर अतिरिक्त आयुक्तांच्या म्हणण्याप्रमाणे ३ लाख ४१ हजार पैकी १लाख १० हजार १२४ मिटर सुरु आहेत. त्या पैकी २ लाख ३१ हजार मिटर किती कालावधीपासून बंद आहेत. या विषयी महापालिकेकडे रेकॉर्ड आहे का ? अतिरिक्त आयुक्तांनी ६ महिन्याचा फॉर्म्युला दाखविल्यामुळे समिती अशी विचारणा करित आहे. या संदर्भातील सर्व माहिती ऍक्वा वॉटर बिलिंग सिस्टिम एक किंवा दोन महिन्यांनी अपडेट होत असते. तर यातील शेवटच्या फिडींगची माहिती महानगरपालिकेतील अधिका-यांनी केव्हा घेतलेली आहे. किती अकाउंटमध्ये त्यांना नवीन फिडींग दिलेली आहे. ३ लाख ४१ हजारपैकी १२००० कनेक्शनमध्ये नवीन किती फिडींग दिलेली आहे. आता यातील सर्व सिस्टिम बदललेली आहे. एनलार्जमेंट झालेले सर्व कनेक्शन सोडून, नवीन कनेक्शन दिले असतील तर कनेक्शन सोडून नवीन फिडींग देण्यात येणार आहेत असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता अति. आयुक्त महानगरपालिका यांनी सांगितले की, समितीने विचारणा केलेला उक्त प्रश्नाची माहिती त्यांच्याकडे नाही. परंतु ही सर्व माहिती महापालिकेच्या सिस्टिम बघून काढता येईल. ६ महिन्यापेक्षा जास्त कालावधीत किती मिटर नादुरुस्त आहेत किंवा १ वर्षापेक्षा जास्त कालावधीत किती मिटर नादुरुस्त आहेत ही माहिती समितीस दिली जाईल असे देखील आश्वस्त केले.

सन २०१२ मध्ये जी परिस्थिती होती तीच परिस्थिती आजही आहे. यातील काही मिटर वर्षानुवर्षांपासून बंद आहेत. येथे समितीने लक्ष वेधले असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, मिटर रिडींगचा विषय हा खूप महत्त्वाचा आणि कठिण विषय असल्यामुळे या संदर्भातील अभ्यास करण्यासाठी महापालिकेने एक समिती नियुक्त केलेली आहे. त्या समितीचा अहवाल एक-दोन महिन्यात येणे अपेक्षित आहे. या समितीस टर्म ऑफ रेफरन्समध्ये असे सूचविलेले आहे की, महापालिकेने मिटर रिडींग कशी करावी, खाजगी मिटर सिस्टिम काशी आणावी, जनतेला मिटरिंग करण्यासाठी कसे प्रोत्साहित करावे, ज्या प्रमाणे इलेक्ट्रीसिटी सिस्टिममध्ये सुधारणा झालेल्या आहेत. तशा प्रकारे कोणकोणत्या सुधारणा करता येतील अशा प्रकारची सर्व माहिती नियुक्त केलेल्या समितीकडून माहिती मागविलेली आहे.

३.३७ पाणी बीलासंदर्भात अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी ३ कारणे सांगितलेली आहेत. त्यातील पहिले कारण म्हणजे, यातील मिटर जमिनी खाली आहेत ते दिसत नाहीत. You can compel them to put it on the upper level. दुसरे कारण असे आहे की, गॅस मिटर रिडींग, इलेक्ट्रॉनिक मिटर रिडींग हे वैयक्तिक द्यावे लागते. अशा प्रकारची कारणे दिलेली आहेत. या अनुषंगाने समितीने असे मत व्यक्त केले की, महानगरपालिकेस फक्त सोसायटीची मिटर रिडींग घ्यावयाची आहे. सोसायटीमध्ये राहणा-या ५० किंवा १०० कुटुंबांचे मिटर रिडींग घेण्याऐवजी महानगरपालिकेस फक्त एकच मिटर रिडींग घ्यावयाचा आहे. त्यामुळे मिटर रिडींग घेण्याची संख्या पण कमी होत आहे आणि जास्तीत जास्त रिडींग घेण्यात येऊ शकते. गॅस मिटर रिडींग, इलेक्ट्रीक मीटर रिडींग घेऊ शकतात पण महानगरपालिका पाण्याचे रिडींग घेऊ शकत नाही. This is wrong handling. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, पाण्याचे इलेक्ट्रीक आणि मिटर गॅस मिटर यामध्ये फरक आहे. इलेक्ट्रीक मिटर कोठेही फिट करता येतात. इलेक्ट्रीसिटीच्या फ्लो डिफरन्स ऑफ पोटेन्शियल एनर्जी प्रमाणे होत असते आणि तेथे ते मिटर रिडींग होत असतात. गॅसचे मिटर व्हर्टिकली ठेवता येतात. पाण्याचे मिटर लोव्हेस्ट पॉईंटमध्ये ठेवावयाचे असते. संपूर्ण भारतामध्ये एफसीआरआय अशी एकच एजन्सी आहे ती एजन्सी या मिटरला

सर्टिफाय करते. हे मिटर हॉरीझॉटली ठेवायचे असतात. व्हर्टिकली ठेवले तर हे मिटर रिडींग घेत नाहीत. महालेखाकार यांच्या परिच्छेदातून प्रॅक्टिकली प्रॉब्लेम लक्षात आलेला आहे.

३.३८ सप्लाय पाईप जमिनीच्या लेवलवर ठेवावे लागते का ? अशी पृच्छा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी याबाबत खुलासा करताना सांगितले की, It needs to be placed at supply pipe level. लोवेस्ट लेवलला ठेवावे लागते. If it is placed outside, then it is prone to all sorts of vandalism. Therefore, we have appointed a Committee to decide about meter. त्या समितीला टर्म्स ऑफ रेफरन्स दिले आहेत. सोर्स वरून जे पाणी निघते त्याचे एक्झॅक्ट मेझरमेंट झाले पाहिजे. सोर्स वरून जे पाणी निघते तेथून मास्टर बॅलन्सींग रिझर्वॉयर्स, इलिक्ट्रेटेड सर्व्हिस रिझर्वॉयर्स पर्यंत जे पाणी येते ते आणि तेथून टरशरी डिस्ट्रीब्युशन सिस्टीम तेथील वेगळी मिटरिंग. फ्लो मिटर आणि कन्झ्युमर मिटर पर्यंतच्या सर्व बाबींचा अभ्यास करण्यास त्यांना सांगितले आहे. त्या नुसार त्या समितीने सोर्स पासून स्टोरेज रिझर्वॉयर्स पर्यंतचा अहवाल दिला आहे. त्या प्रमाणे फ्लो मिटर लावण्याचे काम करण्यात येत आहे. रिझर्वॉयर्स पुढील बाबींचा अभ्यास सुरु आहे. याबाबत त्यांचा संपुर्ण अहवाल आल्यानंतर कार्यवाही करण्याचे योजिले आहे.

नऊ प्रभाग कार्यालयांच्या ASWBS च्या अहवालांच्या लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की, फक्त २ ३ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत पाणीपट्टी आकारणी प्रत्यक्ष मीटर रिडींगच्या आधारे केली जाते. उर्वरित ७ ७ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत सरासरी वापराच्या आधारे आकारणी केलेली होती असे महालेखाकारांनी आक्षेपात नमूद केले आहे. २३-७७ चे प्रमाण दिलेले आहे. यात बल्क कनझ्युमर संख्या इनक्लुड आहे का ? जर बल्क कनझ्युमर संख्या यात समावेश असेल तर मुंबई शहरामध्ये बल्क कनझ्युमर संख्या किती आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, यामध्ये बल्क कनझ्युमरचा समावेश आहे. तथापि, या संदर्भातील सर्व माहिती समितीस लेखी दिली जाईल.

मुख्य चोरी बल्क कन्झ्युमर्स कडून होत आहे. एखाद्या उद्योगाचे मीटर बंद असेल तर त्यांना देखील सरासरी वापरानुसार पाणी बिल दिले जाते. हे चुकीचे आहे. बल्क सप्लायरला मीटर शिवाय पाणी पुरवठा करू नये. तसेच सरासरी प्रमाणे पाणी बिल देण्याची पद्धत असल्यास ती बंद करण्यात यावी, असे समितीने सुचित केले.

३.३९ सध्या अस्तित्वात असलेल्या मिटर्स पैकी, ३ लाख ४१ हजार मिटर्स नादुरुस्त असतील त्या मिटर्सचे अॅव्हरेज बिले काढत असतील तर त्यासाठी काय करावे ? पाणी पुरवठा हा विषय आजचा नसून तो विषय ब्रिटिश काळापासूनचा आहे. पण पाण्याची जगभरामध्ये जेथे जेथे ही सिस्टम अॅडॉप्ट केलेली आहे. त्या संबंधी कधी अभ्यास केलेलाच नाही. नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करून या सिस्टमला महानगरपालिका अपडेट करू शकत नाहीत का ? नादुरुस्त असलेली मिटर्स आणि आधुनिक तंत्रज्ञान. या संदर्भात विभागाचे काय मत आहे ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता, अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, एकूण मिटरचे कनेक्शन ३ लाख ४१ हजार ६८२ आहेत. यापैकी ६ ५ हजार ५३ म्हणजे जवळपास १८. ५ टक्के बंद पडलेल्या मिटरची संख्या आहे. उर्वरित जे मिटर आहे ते प्रशासकीय अडचण व साईटच्या अडचणी यामुळे त्या मिटरची रिडींग घेता आले नाही.

याचा अर्थ सर्व मिटर्स अपडेट नाहीत. रिडेबल आणि नॉन रिडेबल असे दोनच मिटर्स असले पाहिजे. बाकीचे कोणतेही कारण समितीस मान्य नाही. विभागाकडून सांगण्यात येते की, एकूण १ लाख १० हजार १२४ मिटरची रिडींग होते. यापैकी किती मिटरचे कोण-कोणत्या वार्डांतून रिडींग होते. या विषयीची आकडेवारी समितीस सादर करावी. तसेच बाकी २ लाख ३१ हजार मिटरची रिडींग होतच नाही. याची कारणे काय आहेत. ६ महिन्यापेक्षा अधिक काळापासून अॅव्हरेज बिले काढली जातात आी मुंबई शहरात एकूण किती मिटर्स आहेत असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले कारण पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बिले तयार न करणे हा मुद्दा असल्यामुळे समिती याबाबत गांभीर्याने विचार करीत आहे.

एखाद्या ठिकाणी मिटर नसताना सुध्दा त्या ठिकाणची मिटर रिडींग दाखविलेली असेल अशी शेकडो उदाहरणे आहेत. या बाबींकडे समितीने लक्ष वेधले असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, समितीने जो मुद्दा मांडलेला आहे तो मुद्दा अत्यंत महत्त्वाचा आहे. अशा प्रकारची केस महानगरपालिकेच्या नजरेस आली तर त्याची चौकशी करून त्यावर तात्काळ कारवाई करण्यात येईल.

३.४० मिटर नसताना चुकीची रिडींग घेण्यात येत असेल तर महापालिकेचे वार्ड अधिकारी काय करतात ? मिटर रिडींग घेणारे अशा प्रकारचे बोगस काम करतात का ? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका

यांनी सांगितले की, जागेवर मिटर नसताना जर मिटर रिडींग पाठवित असतील तर संबंधीत मिटर धारक वरिष्ठ अधिका-यांकडे अशा प्रकारची तक्रार करू शकतात. त्यांनी केलेल्या तक्रारीवर चौकशी केली जाते. यामध्ये कोणी दोषी आढळल्यास त्यावर योग्य ती कारवाई केली जाते.

३.४१ या अनुषंगाने समितीने असे मत व्यक्त केले की, मिटर नसताना मिटर रिडींग पाठविण्यात आली अशी तक्रार जर कोणत्या व्यक्तीने केली तर त्या व्यक्तीचे नळ कनेक्शन कट करतील म्हणून यासंबंधी कोणीही वरिष्ठ अधिका-यांकडे तक्रार करित नाही. विद्युत महामंडळामध्ये देखील पूर्वी अशीच परिस्थिती होती.तेथेही सरासरी वीज बिल दिले जात होते. आता वीज बिलाकरिता ग्रामपंचायतवाईज, तालुकावाईज, गाववाईज मीटर बसवले आहेत. तशी पद्धत पाणी बिलाबाबत केली जाणार आहे काय ? आणि जर यासंदर्भात यंत्रणा तयार केली असेल आणि ती वापरली जात नसेल तर ही आणखीनच गंभीर बाब आहे. महापालिकेचा निधी अनेक परदेश दौ-यांकरिता खर्च केला जातो. युरोपमधील अनेक महापालिकेमध्ये ड्रेनेज पाईप लाईनवर मीटर बसवलेले आहे. ड्रेनेजमध्ये पाणी आले याचा अर्थ त्याचा वापर झालेला आहे, त्याचे पैसे भरावे लागणार मग असा विचार मुंबई शहरात का केला जात नाही ? पाण्याचे नियोजन योग्य प्रकारे केले पाहिजे. पाण्याच्या संदर्भात महानगरपालिका गंभीरतेने विचार करित आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ज्या प्रमाणे वीजेच्या संदर्भात सोल्युशन आलेले आहे, तसे सोल्युशन पाण्याच्या संदर्भात आलेले नाही. या करिता कमिटी तयार केलेली आहे. मुंबई शहरात मोडकसागर धरणातून बोगद्याद्वारे पाणी येते. त्यामुळे पाण्याचे मेजरमेंट करणे शक्य आहे. पाण्याचा इन्टेक झाल्यानंतर शेवटच्या ग्राहकापर्यंत किती पाणी मिळाले, संपूर्ण मीटरिंग कसे करावे याचा विचार केला जाईल. या करिता कमिटी तयार केलेली आहे. या समितीच्या शिफारशीनुसार धरणातून पाण्याचा इन्टेक झाल्यानंतर जेथे पाणी साठवले जाते तेथे अनेक स्त्रोतातून पाणी येते. प्रत्येक टनेलमधून किती पाणी येत आहे याचे मोजमाप करण्याबाबत टेंडर काढण्यात येत आहे. गॅस, वीज या प्रमाणे ग्राहकाने किती वापर केला या संदर्भात रिफॉर्म आणू शकतो काय याचा विचार केला जाणार आहे. कोठे मीटर बसवायचे या बाबत देखील कमिटीमध्ये विचार केला जाणार आहे. मॉडर्न टेक्नॉलॉजी वापरण्यासंदर्भात समितीने सूचना देखील केलेली आहे. याबाबत समितीचा अहवाल आल्यावर अंमलबजावणी केली जाईल. मुंबईमध्ये एकूण २५६ डीस्ट्रीब्युशन सप्लाय झोन आहेत. शहरात ७३, पूर्व उपनगरात ५६ व पश्चिम उपनगरात १२७ सप्लाय झोन आहेत.

सन २००६ मध्ये मुंबई महानगरपालिकेत स्थायी समितीच्या बैठकीत असे सूचित केले होते की, झोनवाईज फ्लो मीटर बसविण्यात यावेत. २५६ फ्लो मीटर बसविले तर पाण्याचे योग्य प्रकारे अकाऊंटींग होईल. झोनवाईज मीटर बसविले आहेत काय, नसल्यास काय अडचण आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, २५६ झोनमध्ये मीटर लावण्याची शिफारस केलेली आहे. टेंडरींग स्टेजला आहे. एका झोनमध्ये वेगवेगळ्या ठिकाणाहून पाणी येते. त्यामुळे वेगवेगळ्या ठिकाणी मीटर लावावे लागेल. सर्व झोनमध्ये प्रत्येक स्त्रोताच्या ठिकाणी फ्लो मीटर लावण्यासंदर्भात टेंडर नोटीस एक महिन्यात निघेल व पुढील कार्यवाही होण्यास १२ महिन्यांचा अवधी लागेल.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की, मुंबईमध्ये झोनवाईज मीटर बसविण्याचे मुंबई महापालिका आयुक्तांनी मान्य केले आहे. राज्यातील अनेक नगरपालिकांमध्ये मीटरद्वारे पाणीपुरवठा केला जातो. त्याचे आजही लेखापरीक्षण होत नाही. जेथे वितरण होते तेथे मीटर बसवण्याचा निर्णय घेतला जाईल काय ? यामुळे चोरीला आळा बसू शकेल. या संबंधी कोण जबाबदार आहे, कोणावर कारवाई करावयाची या बाबत धोरणात्मक निर्णय शासन घेणार काय व तसे सक्थुलर काढणार काय ? यावर विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, हा एक महत्वाचा प्रश्न आहे. मागील वेळी जेएनएनयुआरएम संदर्भात विभागाकडून सांगण्यात आले होते की, जेथे नवीन पाणी पुरवठा योजना अमृत किंवा नगरोत्थान अंतर्गत तयार केली आहे तेथे एका वर्षात फ्लो मीटर ग्राहकांपर्यंत शक्य झाले नाही तरी अपटू लास्ट इएसआर पर्यंत मीटरिंग करून घ्यावे, असे शासनाचे धोरण आहे. पुढील अधिवोनाच्या आत या संदर्भात शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येईल.

३.४२ परिच्छेद क्र.५.१.७.२.(जे) खाजगी एजन्सीकडून मीटरचा पुरवठा, संचमांडणी आणि परिरक्षण :-

स्वयंचलीत मीटर करिता सन २००८ मध्ये स्थायी समितीने आदेश दिले होते. त्या करिता ३ कंत्राटदार नियुक्त करून २ ५७ कोटी रुपये अदा करण्यात आले. दिनांक ३१.१२.१४ पर्यंत ४० हजार मीटर बसविण्यात येणार होते. सद्यस्थिती काय आहे? याबाबतची माहिती देताना अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, पूर्व व पश्चिम उपनगराकरिता टेंडर काढण्यात आले होते. मूळ किंमत ७८५ कोटी रुपये होती. झोपडपट्टीमध्ये मीटर बसविल्यानंतर त्याची मोठया प्रमाणात तोडफोड होणे, मीटर चोरीला जाणे असे प्रकार वारंवार होत असल्याचे आढळून आले. यामुळे सन २०१३ मध्ये झोपडपट्ट्यांमध्ये मीटर

लावायचे नाहीत, असा निर्णय घेण्यात आला. यामुळे ७८५ कोटी रुपयांची किंमत ३१६ कोटी रुपयांपर्यंत कमी झाली. या ठिकाणी महालेखाकारांचे ३ मुद्दे आहेत. पहिला मुद्दा मीटर्सचा पुरवठा कमी होणे यासंबंधी आहे. झोपडपट्टीमध्ये मीटर न लावण्याचा निर्णय घेण्यात आल्यामुळे पुरवठा कमी झाला.

जेवढ्या मीटर्सचा पुरवठा झाला, ते सर्व मीटर्स बसविण्यात आले काय ? दि. १६ मार्च पर्यंत हे मीटर्स बसविण्यात आले नव्हते. या संदर्भात सद्यस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी मीटर्स बसविण्यात आले नाहीत हे मान्य आहे. व समितीस सांगितले की, सुरुवातीला एक पायलट प्रोजेक्ट घेण्यात आला. त्यात यश मिळाले. ६०८२ मीटर्स बसविण्यात आले होते. त्याकरिता १८.९२ कोटी रुपये खर्च करण्यात आला. १ लाख ३५ हजार ८५७ मीटर्स मागवण्यात आले आहेत.

१ लाख २९ हजार ७७५ मीटर्स लावण्यात आले. त्यापैकी ८२ हजार लावले होते ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता अति.आयुक्त यांनी त्यास सहमती दर्शविली व सांगितले की, आता त्यामध्ये वाढ करून ९२ हजार ९५६ मीटर्स लावले आहे. ३३ हजार ९७७ मीटर्स अद्याप तसेच पडले आहेत. याचे कारण झोपडपट्टीमध्ये मीटर्स लावायचे नाहीत, असा निर्णय घेण्यात आला होता. उर्वरित मीटर्स प्लानिंग अँड कोऑर्डिनेशन विभाग नवीन मीटर कनेक्शनकरिता हे मीटर्स लावत आहेत. पूर्वी ४४ हजार मीटर्स लावणे प्रलंबित होते. आता ३३ हजार मीटर्स लावणे शिल्लक आहे. या करिता जवळजवळ २ वर्षे लागतील.

मीटर्सची डिलीव्हरी सन २०१२ मध्ये घेण्यात आली. तेव्हा पासून सन २०१७ पर्यंत मीटर न लावण्याचे कारण काय आहे ? मीटर्स खरेदीची रक्कम अदा केलेली आहे. हे मीटर्स कंपनीने बसवायचे आहेत. आता किती मीटर्स शिल्लक आहेत ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ३३ हजार ९७७ मीटर्स लावणे शिल्लक आहे.

३.४३ पाच वर्षात केवळ १० हजार मीटर्स लावले. निविदा काढताना अशी अट घालावयास हवी होती की, मीटर्स ऑपरेट झाल्या नंतर खरेदीचे बिल देण्यात येतील. मीटर घेणे, गोडाऊनमध्ये ठेवणे त्याचा उपयोग न करणे या सर्व गोष्टीशी विभाग सहमत आहे काय ? मीटर लावल्यानंतर पेमेंट करण्यात येईल, अशी अट घातली असती तर कंत्राटदारांनीच मीटर्स बसविले असते. जे झाले ते योग्य आहे काय ? आता रिमोटने मीटर रिडींग घेता येणार आहे काय ? अशी पृच्छा समितीने उपस्थित केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ऑटोमॅटीक रिडींग घेता येते.

मीटर खरेदी संदर्भात असे निदर्शनास येते की, मीटर लावण्यापेक्षा महानगरपालिकेस खरेदीत अधिक रस होता असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मॅकेनिकल ईलेक्ट्रीक खरेदी आहे. साधारणपणे ईलेक्ट्रॉनिक खरेदीमध्ये ऑन रिसीट ऑफ द इक्विपमेंट पेमेंट रिसिटी देण्याची पद्धत असते.

समितीने उदाहरणादाखल सांगितले की, वाशिम नगरपालिकेमध्ये टेंडर काढल्यानंतर मीटर जोपर्यंत लावले जात नाही तोपर्यंत पेमेंट केले नाही. मीटर फीट केल्यानंतर पेमेंट रिलीज केले. मात्र मुंबई महानगरपालिका कोणत्या पद्धतीचे समर्थन करित आहे ? शासन अशा प्रकारच्या निर्णयाचे समर्थन करते काय ? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, मीटर अथवा पाणीपुरवठ्याचे पाईप यांचे बल्क पर्चेस करणे, त्याचा वापर न करणे याचे शासन कधीही समर्थन करणार नाही.

मीटर न लावण्यासंदर्भात संबंधितांवर शासन काय कारवाई करणार आहे ? कारण सन २०१२ मध्ये मीटरची खरेदी झाली. त्या खरेदीचा उपयोग सन २०१७ पर्यंत झाला नाही त्या संदर्भात शासनाने काय कारवाई केली ? महापालिकेवर शासनाचे नियंत्रण आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, महापालिकेच्या दैनंदिन कारभारावर शासनाचे नियंत्रण असणे अपेक्षित नाही.

विभागीय सचिवांनी दिलेल्या उक्त उतरासंदर्भात समितीने असे मत व्यक्त केले की, महालेखाकारांनी काढलेला परिच्छेद हा जरी मुंबई महानगरपालिके संदर्भात असला तरी त्याचे लेखी स्पष्टीकरण जापान नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झाले आहे. त्यामुळे नगरविकास विभागाचे महानगरपालिकेच्या दैनंदिन कारभारावर नियंत्रण असणे अपेक्षित नाही. हे समर्थनीय नाही.

३.४४ सन २०१२ पासून ते सन २०१७ पर्यंत मीटर खरेदीमध्ये झालेल्या गैरव्यवहाराबाबत शासनाच्या स्तरावर चौकशी करून कोणती कार्यवाही करण्यात आलेली आहे. कारण अशा प्रकरणांमध्ये जर अनियमितता झालेली असेल तर त्यासाठी शासनाची त्यामध्ये मोठ्या प्रमाणावर जबाबदारी असते. असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की,

निव्वळ खरेदी केली तर अशा गोष्टींचे शासन कधीही समर्थन करीत नाही. यासाठी पाणी पुरवठा विभागामध्ये एक शासन निर्णय विभागाने काढलेला आहे. ब-याच ठिकाणी नगर परिषदा ह्या पाईप खरेदी करीत असून त्या ते करीत नाहीत. या प्रकरणाला शासन आर्थिक अनियमितता म्हणत असते. शासन निर्णयामध्ये विभागाने असे स्पष्ट केलेले आहे की, पाणी पुरवठ्याचे किंवा भुयारी गटाराचे केवळ पाईप घेतले असतील आणि त्याचा वापर झाला नसेल तर ही आर्थिक अनियमितता आहे. पाणी पुरवठा क्षेत्रामध्ये जेव्हा कंत्राटदार पाण्याचे पाईप आणत असतो तेव्हा त्याला पन्नास टक्के रक्कम देण्यात येते आणि काम पुर्ण झाल्यानंतर त्याला उर्वरित राहिलेली रक्कम देण्यात येत असते. अशा प्रकारची शासनाची भूमिका या कामामध्ये असते. बरेचशे मिटर हे पैसे देऊन खरेदी केलेली आहेत परंतु, त्यांचा उपयोग होत नाही. या प्रकरणामध्ये विकत घेण्यात आलेल्या मिटरचा वापर करण्यात आलेला नाही असे समितीचे मत आहे. त्यामुळे याबाबतची आयुक्तांद्वारे चौकशी करुन त्याबाबतचा अहवाल चार आठवड्यात समितीला देण्यात येईल असे देखील विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वस्त केले. याबाबत विभागाकडून माहिती प्राप्त झालेली आहे.

केवळ चौकशीचा अहवाल देऊन उपयोग होणार नसून संबंधीतांवर कारवाई होणे आवश्यक आहे. या प्रकरणामध्ये २५७ कोटी रुपयांच्या मिटरच्या खरेदीच्या वेळेस इन्स्टॉलेशनची अट त्यामध्ये घालण्यात आलेली होती. तसेच, इन्स्टॉलेशन न करता कंत्राटदाराला वेतन देण्यात आलेले आहे ही वस्तुस्थिती आहे. यामध्ये दोन-तीन प्रश्न असे आहेत की, ज्यावेळेस असे मिटर लावण्यात आले होते त्यांचे पैसे ग्राहकांकडून वसूल करुन घेण्यात आले होते का ? तसेच लावण्यात आलेले मिटर सद्यस्थितीमध्ये चालू आहेत किंवा नाही ? व उर्वरित राहिलेल्या ३०,००० ते ३५,००० मिटरबाबत पुढील योजना काय आहे ? कारण अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले होते की, असे मिटर स्लम एरियामध्ये लावणे शक्य होणार नाही. एक लाख दहा हजार मिटर चालू आहेत. जे मिटर चालू आहेत ते का लावू शकत नाही. पाच ते सहा वर्षांपासून खरेदी केलेले मिटर उपयोगात न आणता तशीच ठेवण्यासाठी कोणते अधिकारी जबाबदार होते. याबाबतची जबाबदारी निश्चित करुन समितीला त्याबाबतची माहिती एक आठवड्यामध्ये देण्यात यावी असे निदेश समितीने दिले. याबाबत विभागाकडून माहिती प्राप्त झालेली आहे.

३.४५ जी ९१,००० मिटर लावण्यात आलेले आहेत ती सद्यस्थितीत चालू आहेत का, लावण्यात न आलेले मिटर केव्हा लावणार आहेत किंवा ते वापरण्यायोग्य आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ३३,९७७ मीटर हे गोदामामध्ये शिल्लक आहेत. सन २०११ मध्ये झोपडपट्टी क्षेत्रामध्ये असे मिटर न लावण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. एकूण कनेक्शनपैकी दोन लाख कनेक्शन झोपडपट्टीमध्ये आहेत. प्रत्येक मीटर हे कोणत्याही कनेक्शनमध्ये लावता येत नसून ते साईज प्रमाणे लावावे लागते. नवीन साईजची मिटर आता लावण्यात येत आहेत. विभागास असा अनुभव आलेला आहे की, झोपडपट्ट्यामध्ये असे मिटर लावणे म्हणजे पैशाचा अपव्यय आहे.

याचा अर्थ असा होतो की, योग्य व्यासाच्या मिटरची मागणी विभागाकडे आलेली नाही. पण आता या मिटरच्या खरेदीमधील फरकासंदर्भात महालेखापालांनी सन २०११-१२ ला आक्षेप काढलेला आहे. म्हणजेच या मिटरची खरेदी ही सन २००९ मध्ये झालेली आहे. विभागाने केलेल्या मागणीप्रमाणे असलेली मिटर किती वर्षात वापरली जातील ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले की, मुंबई महानगरपालिकेने मिटर खरेदी ही जानेवारी, २००९ मध्ये करण्यात आलेली आहे. सन २००९ ते जुलै, २०१० पर्यंत खरेदी करण्यात आलेली होती. जेव्हा अशा प्रकारचे मिटर घेण्यात आले तेव्हा ते झोपडपट्टी क्षेत्रामध्ये बसविण्याचे धोरण होते. परंतु अशा ठिकाणी बरेच मिटर हे डॅमेज, चोरी झालेले दिसले. त्यामुळे अशा ठिकाणी मिटर न लावण्याचा निर्णय सन २०१० मध्ये घेण्यात आलेला होता आणि या कालावधीमध्ये तेथील मिटर मागविण्यात आल्यामुळे ते ३३,००० मिटर ही अतिरिक्त झालेली आहेत.

उर्वरित राहिलेल्या ३५००० ते ४०,००० मिटर बसविण्याबाबत कोणत्याही प्रकारचे नियोजन नसताना शासन कोणती कारवाई करणार आणि जर कारवाई केली नसेल तर ती का करण्यात आली नाही ? याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, मिटर खरेदी करण्यात आलेले आहेत. परंतु त्यांचा वापर झालेला नाही. या प्रकरणामध्ये अशी कोणती कारणे होती की, खरेदी केलेल्या मिटरचा वापर का करण्यात आलेला नाही, याबाबतचा अहवाल तसेच, यामध्ये जे कोणते अधिकारी दोषी आढळतील त्यांच्यावर कारवाईच्या शिफाराशीसह आयुक्तांकडून अहवाल मागविण्यात येईल.

वास्तविक पाहता ह्या मिटर खरेदीच्या फरकासंदर्भात हा सन २०११-१२ मध्ये महालेखाकारांनी आक्षेप काढलेला आहे आणि त्यानंतर विभागाने लोकलेखा समितीला याबाबतचे उत्तर दिलेले आहे. त्या अगोदर या फरकाबाबतीत शासनाने कोणती कारवाई केलेली आहे. कारवाई न केलेल्या अधिका-यांवर शासन काय कारवाई करणार ? खर तर महालेखापालांचा आक्षेप आल्यानंतर विभागाने याबाबतची कारवाई करावयास पाहिजे होती, परंतु तशा प्रकारची कारवाई केलेली नाही. त्यामुळे या प्रकरणात दोषी असणा-या अधिका-यांवर याबाबतची जबाबदारी निश्चित करावी.

३.४६ विभाग ३७ हजार मिटर लावणार होते पण कधीच लागू शकणार नाहीत यांचे कारण विभागाने दिलेल्या उत्तरामध्ये आहे. जे मिटर आहे त्यांच्या आकाराचे कनेक्शन आता शोधावे लागणार आहेत. झोपडपट्टी क्षेत्रामधील मिटरच्या कनेक्शनचा आकार हा १५ ते २० मि.मि. आहे. महापालिकेची १,२७,७७५ मिटर आणलेले आहेत. त्याचा आकार हा १५ ते २० मि.मि. आहे. त्यासाठीचे मिटर हे तेथील कनेक्शन प्रमाणे आणलेली असतील. त्यामुळे शिल्लक राहिलेले मिटर हे १५ ते २० मि.मि. आकाराच्या कनेक्शनची मिटर आहे. याचा अर्थ ही मिटर पुन्हा कधीच वापरात येणार नाहीत. या संदर्भात असा प्रश्न उपस्थित केला होता की, १,२७,७७५ मिटर आणलेले आहेत. त्यापैकी ८७ हजार मिटर लावण्यात आलेली आहेत. दिनांक ३१ मार्च, २०१४ ला १,१२,९६,४०४ रुपये इतका दंड संबंधित कंत्राटदाराला लावण्यात आलेला आहे. म्हणजेच ३१ मार्च, २०१४ पर्यंत सर्व मिटर लावणे अपेक्षित होते. ही सर्व मिटर्स बसविल्यानंतर दंडाची रक्कम वसूल करणे आवयक होते. तो दंड सुध्दा वसूल करण्यात आला नसेल. कारण हे २५७ कोटी रुपयांचे कंत्राट आहे. सन २०१४ पासून आजपर्यंत सव्वा तीन वर्षांनंतरही मिटर्स इन्स्टॉलेशन झालेले नाही. जे ९१ हजार मिटर्स लावण्यात आले आहेत आणि ज्या आधारावर महानगरपालिकेने सांगितले की, १ लाख १० हजार १२४ मिटर्स रिडेबल आहेत आणि त्यांचे रिडींग होते तर या इतर मिटर्सची संख्या किती आहे. म्हणजे जे ९१ हजार मिटर्स आहेत आणि जे ३३ हजार मिटर्स लावणे बाकी आहेत त्यांचे पैसे महानगरपालिका ग्राहकांकडून वसूल करणार आहे. आतापर्यंत या ९१ हजार मिटर्सचे पैसे वसूल केले असतील. पण हे ९१ हजार मिटर्स सर्वच्या सर्व सुरु आहेत काय ? यामध्ये मोनोपॉली आणि रिस्ट्रीक्टेड प्रॅक्टिस आहेत. महापालिकेच्या अधिका-यांवर एमआरटीपी अंतर्गत कार्यवाही केली पाहिजे. या ९१ हजार मिटर्सपैकी किती मिटर्स बंद आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, महानगरपालिका एकूण बसविलेल्या मिटर्सपैकी ७७०७ मिटर्स सध्या नादुरुस्त आहेत. व महानगरपालिकेने १ कोटी १२ लाख रुपये जे दंड केला आहे तो रिडींग न घेतल्यामुळे आकारले आहेत.

महानगरपालिकेने आता १ कोटी १२ लाख रुपये जो दंड आकारला तो रिडींग करू शकले नाही म्हणून आकारला आहे. मग महानगरपालिकेने त्यासंबंधी बिलींग कशा पध्दतीने केले. यावर अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, रिडींग घेण्यामध्ये झालेल्या उशीरामुळे हा दंड आला आहे. नंतर त्यांनी बिलींग केले आहे.

हे नवीन मिटर्स आहेत काय आणि असतील तर त्यांचे रेंट वसूल करण्यात येते किंवा कसे ? याबाबत अति.आयुक्त महानगरपालिका यांनी सांगितले की, या काळात रेंट वसूल केले जात नाही.

३.४७ वॉर्डवाईज असे किती मिटर्स बसविले आहेत. व या शिल्लक असलेल्या मिटर्सची संख्या किती मिलिमिटर आहे कारण यामध्ये १५, २०, २५, ४० मी.मी. अशी साईज आहे. ४० पेक्षा मोठा साईजचे मिटर्स बसविण्याची आवश्यकताच नाही. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ३३,९७७ मिटर्स शिल्लक आहेत. त्यापैकी १५ एमएमचे ६१९५, २० एमएमचे १७१०२ आणि २५ एमएमचे १०६८० इतके मिटर्स शिल्लक आहेत. त्यापैकी ४० एमएम, ५० एमएम, ८० एमएम आणि १०० एमएम हे मोठा डायमेननचे मिटर्स आपल्याकडे शिल्लक नाहीत. महानगरपालिकेकडे छोटे म्हणजे १५, २० आणि २५ डायमेननचे मिटर्स शिल्लक आहेत.

तथापि, सर्व मिटर इन्स्टॉल करण्यात येतील असे लेखी उत्तरात नमूद केले आहे. त्यांना सन २०१६ पर्यंत मुदतवाढ दिली होती. आता सन २०१७ मध्ये सुध्दा ३३ हजार मिटर बसविणे प्रलंबित आहेत ही बाब महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणली.

३.४८ ज्यावेळी महालेखाकारांनी आक्षेप घेतले आणि त्यावर एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये विभागाने सांगितले की, सन २०१४ पर्यंत या मिटर्सचे इन्स्टॉलेशन करण्यात येईल, हे खरे आहे काय आणि असल्यास त्याची अंमलबजावणी झाली काय? विभागाने त्यासंबंधीचे धोरण किंवा नियोजन काय केले आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महानगरपालिकेकडे हे मिटर्स आता उपलब्ध आहेत. पण ३१ मार्च, २०१४ पर्यंत सर्व मिटर्स बसवून झाले नाही ही वस्तुस्थिती आहे. एक्झिट कॉन्फरन्सच्या वेळी महापालिकेच्या अधिका-यांनी सांगितले पाहिजे की, याची खरेदी केली ही वस्तुस्थिती आहे पण हे वापरता येणार नाही याची खरी परिस्थिती त्यावेळी का मांडली नाही. त्यावेळी चुकीची माहिती का देण्यात आली आहे. यावर अति. आयुक्त यांनी खुलासा केला की, महालेखाकारांकडे ज्यावेळी एक्झिट कॉन्फरन्स झाले होते त्यावेळी ४६,९१८ इतके मिटर्स शिल्लक होते. त्यापैकी १३ हजारपेक्षा अधिक मिटर्स बसविले आहेत आणि आता ३३,९७७ शिल्लक

आहेत. यामध्ये रिशॅलिटी अशी आहे की, त्यावेळी असे सांगितले होते ही वस्तुस्थिती आहे. त्यापैकी १३००० बसविण्यात आले आणि बाकीचे बसविण्यात आले नाहीत. याबद्दल कोणतेही म्हणणे नाही. त्यावेळचे जे नियोजन होते त्यानुसार त्यांची अशी अपेक्षा होती की, फार जास्त मिटर्सची आवश्यकता असेल. नवीन कनेक्शनसाठी अनेक लोक पुढे येतील. त्यामुळे त्यांनी तशा प्रकारचा निर्णय घेतला असेल.

३३ हजार मिटर शिल्लक नसून २३ हजार मिटर शिल्लक आहेत. याचा अर्थ असा होतो की, केवळ कंत्राटदारांसाठी मिटर्स खरेदी केले आहेत. हे २३ हजार मिटर्स तर लावले जाणार नाही. त्यापैकी २५ एमएमचे एक इंचाचे कनेक्शन्स आहेत ते तर अजूनही सोसायट्यांमध्ये उपलब्ध आहेत. १५ आणि २० एमएमचे मिटर्स तर शंभर टक्के पडून आहेत. आता यावर पर्याय कोणता आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही

यामध्ये नवीन कनेक्शन घेण्याचा प्रश्नच नाही. हे तर जुन्या मिटर्सवर लावणार होतो ही बाब समितीने निदर्शनास आणली असता अति. आयुक्त यांनी सांगितले की, कदाचित वाणिज्य वापरातील कनेक्शनला द्यावे लागेल असे मिळून त्यांनी त्यावेळी विचार केला असेल. **I really cannot comment**, की त्यांनी कोणते अॅनॅलिसिस केले असेल. परंतु जे चित्र दिसते आणि ज्या रेटमध्ये सुरु आहे त्यानुसार आपल्याला जर हे ३३ हजार मिटर्स वापरावयाचे असतील तर त्यासाठी कमीत कमी २ वर्षे या अतिरिक्त कालावधी लागेल.

विभागाकडून चुकीची माहिती देण्यात येत आहे. १५ आणि २० एमएमचे मिटर्स लावणे शक्य नाही आणि महानगरपालिकेने अशी भूमिका दर्शविली आहे की, झोपडपट्टीमध्ये ते मिटर लावणे शक्य नाही. या अनुषंगाने समितीने निदेशित केले की, महालेखाकारांच्या एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये चुकीची माहिती ज्या अधिका-यांनी दिली त्यांना जबाबदार धरण्यात यावे. एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये झालेल्या चर्चेच्या वेळी दिलेल्या आश्वासनाची पूर्तता झाली नसल्याचे विभागाने मान्य केले आहे आणि आता पुढील २ वर्षात ते वापरण्यात येतात असे म्हणत असाल तर त्यासाठी कोणता बेस वापरला आहे ? कारण आता १५ आणि २० एमएमचे मागणीकर्ते मिळत नाहीत. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता, अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, १५ एमएमचे कनेक्शन्स ६१९५ इतके आहेत आणि हे म्युनिसिपल, शासकीय मिळकती आणि वाणिज्य वापराच्या मिळकतीमध्ये लावावे लागतील. **These are the only places**, जेथे ते लावता येतील. आणि जसजशी डिमांड येते त्यानुसार कनेक्शन लावण्यात येतात.

येथे डिमांडचा प्रश्नच येत नाही. कारण १ लाख २७ हजार कनेक्शन हे नवीन डिमान्ड येईल त्या आधारावर खरेदी केले होते काय ? जेवढे ९४ हजार कनेक्शन्स लावले ते नवीन डिमांड आली त्यांनाच लावले की जुन्यांना सुध्दा लावले. या ९४ हजार कनेक्शन्समध्ये किती नवीन आणि किती जुनी डिमांड यांना लावले. नवीन कनेक्शन अपेक्षित होते तर नवीन कनेक्शन्स या ९४ हजारांपैकी किती लावले आहेत आणि जुने किती होते. नवीन आणि जुने कसे बायफरकेट करणार आहात ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, वस्तुस्थिती अशी आहे की ते मिटर्स सध्या महानगरपालिका गोडावूनमध्ये आहेत.

हे मिटर्स गोडावूनमध्ये ठेवण्यासाठी २५७ कोटी रुपये खर्च केले आहेत काय, कारण लोकप्रतिनिधी सन २००९ पासून २०१७ पर्यंत येथे एका एका रुपयासाठी झगडतात. आंदोलने केली जातात. पण महापालिकेकडे हे कनेक्शन्स २००९ पासून गोडावूनमध्ये पडले आहेत असे मत समितीने नाराजीने व्यक्त केले आहे.

३.४९ ही खरेदी सन २००९ मध्ये केलेली आहे. मिटर्स घेण्यापूर्वी किती मिटर्स लागतील याचा अभ्यास करण्यात येत असतो. दुसरी गोष्ट अशी की, ते संपूर्ण मिटर्स महानगरपालिका त्यांच्या ताब्यात घेत नसते. ते मिटर कंपनीने बसविले पाहिजे. **(The Company has to install it.)** त्यामुळे तो साठा महानगरपालिकेकडे ठेवण्याचे काही कारण नाही. आज २०१७ चालू आहे आणि त्यामुळे त्यातील जे मिटर्स कालबाह्य (आऊटडेटेड) झालेले आहेत ते पुढे कधीही वापरता येणार नाही. आणि आता विभागाकडून सांगण्यात येते की, ते मिटर्स लावून घेण्यात येतील तर **they have to bear the cost**. ते मिटर्स बदलून घेण्याची जबाबदारी संबंधितांवर निश्चित करावी. नवीन मिटर्स वापरायचे आहेत आणि ते महानगरपालिकेकडे नाही तर हे जुने मिटर्स बदलून घ्यावेत. जे २३ हजार मिटर्स आहेत ते आता वापरू शकत नाही या स्थितीत आहेत. ते मिटर्स जुने आहेत आणि ते जर लावावयाचे ठरविले तर ते बदलून घ्यावे लागतील. **Then who is going to bear that cost?** हे मिटर्स वापरात येऊ शकत नाहीत आणि त्यातील काही मिटर्स खराब सुध्दा झाले असतील. १० वर्षे ते मिटर्स विना वापर चांगल्या स्थितीत राहू शकत नाहीत. ते मिटर्स मेकॅनिकल आहेत. आजच्या स्थितीत त्यांची मुदत संपली आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

३.५० या अनुषंगाने वित्त सचिवांनी वित्तीय दृष्टीकोनातून समितीस अवगत केले की, ज्यावेळी हा निर्णय घेण्यात आला त्यावेळी काही मेजर चुकीचे निर्णय घेण्यात आले. पहिली आपली अट असली पाहिजे की, ते कनेक्शन्स इन्स्टॉल केल्यानंतरच त्याचे देयक अदा केले जाईल. यामध्ये मूळ चूक झाली आहे की, फक्त ते साहित्य खरेदी करून पेमेन्ट देणे. दुसरे असे की, इतक्या मोठा प्रमाणात सरसकट खरेदी करणे चुकीचे आहे. कारण हे एक फार मोठे रिफॉर्म होते. ५ हजार खरेदी करावेत आणि ते इन्स्टॉल केल्यानंतर पुन्हा ५ हजार दुस-या टप्प्यात खरेदी करावेत. असे टप्प्याटप्प्याने पुढे जाऊन नियोजन व्यवस्थित केले असते तर आज ही परिस्थिती निर्माण झाली नसती.

महानगरपालिकेने दिलेल्या आदेशामध्ये इन्स्टॉलेशनचा समावेश नव्हता काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, जलमापक लावणे हा कराराचा एक भाग होता. मग इन्स्टॉलेशनचे पैसे महानगरपालिका अॅडव्हान्समध्ये दिले आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, इन्स्टॉलेशनचे पैसे दिले नाहीत. टेंडरमध्ये एक क्लॉज होता की, मिटर्सची ज्यावेळी डिलीव्हरी करायची आहे त्यावेळी ७० टक्के पेमेन्ट कंत्राटदारास करायचे आणि इन्स्टॉलेशन केल्यानंतर ते व्यवस्थित कार्यान्वीत झाल्यानंतर ३० टक्के रक्कम अदा करण्यात येईल. आजमितीस त्या कंत्राटदाराला पैसे देणे बाकी नाही.

तथापि, ७० टक्के पेमेंट पुरवठा झाल्यानंतर आणि ३० टक्के पेमेंट इन्स्टॉलेशननंतर कंत्राटदाराला देण्यात येतील. आता कंत्राटदाराला त्यांना ७० टक्के रक्कम अदा केली की १०० टक्के रक्कम अदा केली आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त यांनी कंत्राटदाराचे पैसे देणे बाकी नाही असे समितीला या आधी सांगितले होते ते वाक्य त्यांनी मागे घेतले व त्याबाबत समितीची माफीही मागितली व कंत्राट अशा पध्दतीचे होते की, कंत्राटदाराने मिटर्स सप्लाय करावेत. सप्लाय केल्यानंतर त्यांना ७० टक्के रक्कम देण्यात यावी. त्यानंतर त्यांनी मिटर्स इन्स्टॉल करावेत आणि ते इन्स्टॉल केल्यानंतर त्या मिटरची जी कॅपिटल कॉस्ट आहे त्याच्या ३० टक्के रक्कम त्यांना देण्यात यावी. इतर ओ अॅन्ड एम ची कॉस्ट वेगळी आहे. मिटर्स बसविल्यानंतर कंत्राटाप्रमाणे मिटर्सची लाईफ ५ वर्षांची आहे असे टेंडर क्लॉजमध्ये आहे. सद्यःस्थितीत जे ९३ हजार मिटर्स बसविले आहेत त्यांचे पूर्ण पेमेन्ट झाले आहे आणि जे फक्त सप्लाय केले आहेत त्यांचे ७० टक्के पेमेन्ट झाले आहे. म्हणजेच अद्यापपर्यंत आणखी ३० टक्के पेमेन्ट देणे बाकी आहे. आतापर्यंत २६७ कोटी रुपयांचे पेमेन्ट झाले आहे आणि उर्वरित ४८.८८ पेमेन्ट झालेले नाही.

पण हे कंत्राट २५७ कोटी रुपयांचे असल्याचे सांगण्यात आले होते. मग एकूण टेंडर किती कोटी रुपयांचे होते अशी विचारणा समितीने केली असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, एकूण ३१६ कोटी रुपयांचे कंत्राट मंजूर केले आहे. ७२ कोटी रुपयांचे टेंडर सुधारित केले आहे. व Installation charge is a part of the meter cost. मिटर्सची जी किंमत आहे त्यामध्ये इन्स्टॉलेशन चार्जस समाविष्ट आहेत.

३.५१ ज्यावेळी मीटर लावण्याच्या निविदा काढल्या असतील त्यावेळी अंदाजित मिटरची किंमत अमुक इतकी असेल आणि त्याच्या इन्स्टॉलेशनची किंमत अमुक इतकी असेल. याचा अभ्यास करूनच त्यानंतर निविदा काढण्यात येते. त्यामुळे त्यावेळी आपण एक मिटर इन्स्टॉल करण्यासाठी किती खर्च अंदाजित केला होता. असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, इन्स्टॉलेशन किंमत ही वेगवेगळ्या साईजची वेगवेगळी आहे. १५ एमएमसाठी १७५० रुपये, २० एमएमसाठी १९५० अशी आहे. या संबंधीचा तक्ता समितीस सादर करण्यात येईल.

या निविदा काढताना सांगण्यात आले होते की, महसूलात वाढ होण्यासाठी बिनचूक, प्रत्यक्ष आणि चालू पाण्याची मोजणी होण्याचे उद्दिष्ट ठेऊन हे केले आहे. हे सर्व साहित्य विकत घेतल्यानंतर महानगरपालिकेच्या उत्पन्नात किती वाढ झाली आहे. यावर अति.आयुक्त यांनी सांगितले की, याबाबत वर्क आऊट करावे लागते.

जुने मिटर्स बदली करून किती लावले आहेत, नवीन मिटर्स या ९४ हजारांमध्ये किती इन्स्टॉल केले आहेत, यातून उत्पन्नात किती वाढ झाली आहे तसेच जे कनेक्शन इन्स्टॉल करणार आहेत त्याबाबतची योग्य माहिती विभागाकडे नाही. त्यामुळे यामध्ये मोठा घोळ आहे आणि म्हणून या सर्व प्रकरणांचा निपक्ष स्वतंत्र तपास करावा असे समितीने सुचित केले व निदेश दिले की, या संपूर्ण परिच्छेदासंदर्भात सविस्तर माहिती समितीला सादर करावी.

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात समितीस आश्वासित केल्याप्रमाणे विभागाकडून खालीलप्रमाणे लेखी माहिती प्राप्त झालेली आहे. उक्त विषयासंदर्भात मुंबई महापालिकेतर्फे उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी) यांनी सादर केलेला अहवाल खालीलप्रमाणे आहे.

पार्श्वभूमी :-

३.५२ सन १९७७ पर्यंत ग्राहकांना जलजोडण्यांच्या आकारानुसार अंदाजे देयक आकारले जायचे. सन १९७७ नंतर, महानगरपालिकेने मिटरिंग पध्दती लागू केली. सदर मिटरिंग पध्दतीचा उद्देश हा पाण्याच्या वापरानुसार देयके काढणे असा होता. तदनुसार ग्राहकांच्या जलजोडण्यांवर महापालिकेच्या मालकीची जलमापके बसविण्याची सुरुवात झाली व ग्राहकांना पाण्याच्या वापरानुसार देयके देण्यास सुरुवात झाली. तसेच महानगरपालिकेने जलमापक चाचणी प्रयोगशाळा व दुरुस्तीच्या सुविधा सुध्दा विकसीत केल्या होत्या. परंतु दररोज वाढणा-या लोकसंख्येमुळे व वाढलेल्या जलजोडण्यांमुळे जलमापक खरेदी यंत्रणा व दुरुस्ती सुविधा मागणीच्या प्रमाणात अपु-या पडत गेल्या. त्यामुळे सन १९८५ सालापासून महानगरपालिकेने जलमापक खरेदी व दुरुस्ती पुर्णपणे बंद केली. तेव्हापासून महानगरपालिकेने ग्राहकांना त्यांच्या मालकीची व महानगरपालिकेने मंजूर केलेल्या बनावटीची जलमापके विकत घेणे बंधनकारक केले.

सन २००५ पासून महानगरपालिकेने जलजोडणीधारकांना नवीन जलजोडणी घेताना अथवा अस्तित्वात असलेले व बंद जलमापक बदलताना, वर्ग-३ स्वरूपाचे जलमापक वापरणे बंधनकारक केले.

सन २००९ मध्ये महानगरपालिकेने ऍक्वा बिलिंग सॉफ्टवेअर चा वापर करण्यास सुरुवात केली व तदनंतर सदर सॉफ्टवेअर २००७ मध्ये सुधारित केले गेले, सर्व ग्राहकांची माहिती व देयके ही सॉफ्टवेअर मध्ये एकाच ठिकाणी प्राप्त झाल्यामुळे, सर्व माहितीचे विश्लेषण करणे महानगरपालिकेस शक्य झाले. या विश्लेषणामध्ये सुमारे ५०५ जलमापके ही नादुरुस्त अवस्थेत असल्याचे आढळून आले.

यास्तव सन २००५ ला सर्व जलमापके अचुक व कार्यक्षम ठेवण्यासाठी महानगरपालिकेने महानगरपालिकेच्या मालकीची सार्वत्रिक जलमापके बसविण्याचा निर्णय घेतला. सन २००५ साली मुंबई महानगरपालिकेत एकूण ३,११,१२६ जलजोडण्या होत्या, त्यामध्ये झोपडपट्टीतील जलजोडण्यांचा सुध्दा समावेश होता.

महानगरपालिकेच्या मालकीची सार्वत्रिक जलमापके बसविण्यासाठी सन २००५ ते २००६ मध्ये दोनदा स्वारस्याची अभिव्यक्ति (EOI) मागविण्यात आले, परंतु ते यशस्वी न झाल्यामुळे सदर स्वारस्याची अभिव्यक्ति (EOI) रद्द केली गेली.

सदर स्वयंचलित जलमापक यंत्रणा राबविण्यासाठी, तिस-या व चौथ्या स्वारस्याची अभिव्यक्तिमध्ये (EOI) तांत्रिक निपुण समितीचा समावेश केला. सदर तांत्रिक निपुण समितीमध्ये आय.आय.टी. मुंबई, एफ.सी.आर.आय. केरळ, व्हि.जे.टी.आय. मुंबई येथील अध्यापक व तज्ञांचा समावेश होता.

चौथ्या स्वारस्य अभिव्यक्तीमध्ये एकूण बारा (१२) स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांचा प्रतिसाद प्राप्त झाला. सदर प्राप्त अर्जाची तांत्रिक छाननी, उत्पादनांची माहिती व प्रयोगशाळेतील नमूना जलमापकाची चाचणी, इ.बाबी तांत्रिक निपुण समितीच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आल्या. शेवटी एकूण सहा (६) स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांची निवड केली गेली. तांत्रिक निपुण समितीच्या शिफाराशीनुसार, सदर निवड झालेल्या स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांची जलमापके ही प्रायोगिक तत्वावर ग्राहकांच्या जलजोडण्यांवर बसविण्याचे सुचविले. तसेच, सदर प्रायोगिक स्वरूपाचा प्रकल्प यशस्वी झाल्यानंतर, पुर्ण स्वरूपा प्रकल्प राबविण्यात यावा, असे तांत्रिक निपुण समितीने सुचविले.

सदर प्रकल्पांतर्गत खालील नमूद कामांचा समावेश होता.

- १) निवड झालेल्या स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांचे जलमापक खरेदी करणे.
- २) खरेदी केलेले जलमापक सर्व जलजोडण्यांवर बसविणे.
- ३) बसविलेल्या जलमापकांचे पाच वर्ष रिमोट पध्दतीने रिडींग घेणे.
- ४) सर्व बसविलेल्या जलमापकांची पाच वर्ष दुरुस्ती व देखभाल करणे.

तदनुसार सन २००८ साली, शहर, पश्चिम व पुर्व उपनगरे विभागाकरिता स्वतंत्र निविदा मागविण्यात आल्या. प्रायोगिक प्रकल्पाचे कार्यादेश माहे जानेवारी, २००९ मध्ये देण्यात आले. सदर प्रायोगिक प्रकल्पांतर्गत एकूण ६०८२ स्वयंचलित जलमापके

शहर, पश्चिम व पुर्व उपनगरांत बसविण्यात आली. सदर प्रायोगिक प्रकल्पामध्ये तांत्रिक निपुण समितीच्या निरीक्षणाखाली तांत्रिक तसेच प्रयोगशाळेतील चाचण्या घेण्यात आल्या. तसेच पावसाळी हंगामात जलमापक पाण्यात बुडलेल्या अवस्थेत रिडींग घेणे, इ. चाचण्या घेण्यात आल्या.

दिनांक २५.०७.२००९ रोजी तांत्रिक निपुण समितीचा शिफारस अहवाल प्राप्त झाला. सदर शिफारस अहवालानुसार एकूण तीन (३) स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांची पुर्ण स्वरूपी प्रकल्पाकरिता निवड झाली. ज्यामध्ये मेसर्स. अरड (ईस्ट्रायल), मेसर्स, आयट्रॉन (फ्रान्स) व मेसर्स, चेतस (पुणे) या स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांचा समावेश होता. सदर तांत्रिक निपुण समितीच्या शिफारस अहवालानुसार, पुर्ण स्वरूपी प्रकल्प राबविण्याचे सुचविले, तसेच अहवालामध्ये निवड झालेली जलमापके सुधारित करून बसविण्याचे सुचविले.

तदनुसार, दिनांक १.१०.२००९ रोजी तिनही विभागातील कंत्राटदारांना पुर्ण स्वरूपी प्रकल्पाचे कार्यदेश दिले. त्यामध्ये शहर विभागाकरिता ४५,०६८ जलमापके, पश्चिम उपनगराकरिता १,६२,०४६ जलमापके व पुर्व उपनगराकरिता ९५,००६ जलमापकांचा अशा एकंदर ३,०२,१२० जलमापकांचा समावेश होता.

पुर्ण स्वरूपी प्रकल्प सुरु झाल्यानंतर, विशेषतः झोपडपट्टी विभागातून, स्वयंचलित जलमापकाची तोडफोड करणे, नादुरुस्त करणे व चोरीला जाणे, ई. तक्रारी प्राप्त झाल्या. साध्या जलमापकाच्या तुलनेत स्वयंचलित जलमापकाची किंमत जास्त असल्यामुळे. तसेच झोपडपट्टीतील सांघिक स्वरूपाच्या जलजोडण्यांवरील चोरी तसेच नासधुस झालेल्या जलमापकाची जबाबदारी निश्चित करता येत नसल्यामुळे, प्रशासनाने दिनांक १.७.२०१० रोजी झोपडपट्टी विभागातील जलजोडण्या वगळण्याचा निर्णय होईपर्यंत कंत्राटदारांनी स्वयंचलित जलमापक उत्पादकांना दिलेल्या कार्यदेशामुळे, काही जलमापके उत्पादित होऊन तयार झाली होती. म्हणून उत्पादित झालेली स्वयंचलित जलमापके, माहे नोव्हेंबर, २०१० पर्यंत स्विकारली गेली व त्यानंतर कोणतेही नवीन जलमापक सदर कंत्राटातून त्यानंतर घेण्यात आले नाही.

निविदेतील देयक सुचीमध्ये प्रत्येक जलमापक आकारानुसार पुरवठा दर व बसविण्याचा दर हा स्वतंत्रपणे नमूद केला आहे. निविदेतील अटीनुसार स्वयंचलित जलमापक पुरवठा केल्यानंतर, पुरवठा किंमतीच्या सत्तर टक्के (७०%) रक्कम कंत्राटदाराला पुरवठा झाल्यावर व उर्वरित तीस टक्के (३०%) रक्कम जलमापक बसविल्यानंतर बसविण्याच्या किंमतीसह कंत्राटदारास अदा केली गेली. तदनुसार गोडाऊन मधील शिल्लक जलमापकांची पुरवठा किंमतीच्या उर्वरित तीस टक्के (३०%) रक्कम ही कंत्राटदारांना अदा केलेली नाही.

शहर, पश्चिम व पुर्व उपनगरांचा स्वयंचलित जलमापक प्रकल्पाचा कंत्राट कालावधी अनुक्रमे दिनांक १४.७.२०१६, दिनांक ३०.९.२०१६, दिनांक ३१.३.२०१६ रोजी संपला आहे. सद्यःपरिस्थितीत गोडाऊन मध्ये १५ मीमी, २० मीमी व २५ मीमी आकाराचे एकूण ३३,९७७ जलमापके शिल्लक आहेत.

सदर जलमापक जलजोडणीवर बसविल्यानंतर म्हणजेच वापरात आल्यानंतर त्याचे उपयुक्त आयुष्यमान हे बसविल्याच्या तारखेपासून साधारणपणे पाच वर्षे असते. त्यामुळे गोदामातील शिल्लक राहिलेल्या जलमापकांचे आयुष्यमान हे साधारणपणे पाच वर्षे आहे. तसेच गोदामातील सर्व जलमापके कंत्राटदाराकडून हस्तांतरित करून घेताना चाचणी करून घेण्याचे काम चालू आहे. आतापर्यंत केलेल्या चाचणी अहवालामध्ये साधारणपणे ९८ टक्के जलमापके ही चालू स्थितीत आढळली आहे.

सदर शिल्लक जलमापके ही खालील नमूद जलजोडण्यांवर बसविण्याकरिता प्रस्तावीत आहेत.

१. झोपडपट्टी विभाग वगळून स्वयंचलित जलमापक न बसविलेल्या उर्वरित जलजोडण्या
२. नवीन जलजोडण्या
३. जलमापक विरहीत महानगरपालिका मालमत्ता.

शहर, पश्चिम व पुर्व उपनगरांच्या कंत्राट कालावधीमध्ये कंत्राटदाराला वेळोवेळी जलमापके बसविण्याकरिता तसेच परिक्षणाकरिता मनुष्यबळ वाढविण्यासाठी पत्रव्यवहार केला. परंतु, कंत्राटदाराने मनुष्यबळ न वाढविल्यामुळे व बसविलेल्या जलमापकांचे परिरक्षण/देखभाल वेळेत न झाल्यामुळे कंत्राटातील अटीनुसार खालील नमूद दंड आकारण्यात आलेला आहे. सदर

दंडाची रक्कम व माहिती कंत्राटदाराला वेळोवेळी कळविलेली आहे व त्याबाबतचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.

(रु. करोडमध्ये)

अनु. क्र.	तपशिल	शहर	पश्चिम उपनगरे	पुर्व उपनगरे	एकूण
A	कंत्राट किंमत	१५२.८	४१४.०४	२१८.९५	७८५.७९
B	जलमापके पुरवठा केल्याप्रमाणे सुधारित कंत्राट किंमत	५७.२१	१६०.८७	९८.५०	३१६.५८
C	कंत्राटदारास अदा केलेली रक्कम	४९.९३	१३५.३१	८०.८९	२६६.१३
D	कंत्राटदारावर आकारण्यात आलेला एकूण दंड रक्कम	४२.८२	१३०.४२	३०.५८	२०३.८२
E	दंड वसूल केलेली रक्कम	०.५१	०.६०	०	१.११
F	महानगरपालिकेकडे असलेली बँक गॅरंटी (Bank Guarantee)	९.२८	१७.४६	९.४६	३६.०२
G	कंत्राटदाराची बिले अधिदान करताना दंड वसुलीकरीता महानगरपालिकाकडे जमा असलेली रक्कम (Deposit).	४.६	१९.४९	११.८३	३५.९२
H	जमा रक्कम व बँक गॅरंटी रक्कम (encashment) प्राप्त झाल्यानंतर उर्वरित दंड वसूल करावयाची रक्कम (D-E-F-G)	२८.४३	९२.८७	९.२९	१३०.५९

- कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १२९७७५ ए.एम.आर जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाही व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली.
- कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या जलमापकांपैकी, जी.ए.एम.आर जलमापके कंत्राटदाराकडून जलजोडणीवर बसविण्यात आलेली नाही, त्याचे अधिदान कंत्राटदारास करण्यात आले.

उपरोक्त मुद्यासंदर्भात संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करण्याचे निर्देश समितीचे होते. त्यानुषंगाने मुंबई महानगरपालिकेकडून खालील माहिती प्राप्त झाली.

येथे नमूद करण्यात येते की, पूर्ण स्वरूपी प्रकल्पांतर्गत एकंदर २०४०८,६५७६० व ४३६०७ (एकूण १२७७५) जलमापके अनुक्रमे शहर, पश्चिम उपनगरे व पुर्व उपनगरे येथे बसविण्यासाठी घेण्यात आले व त्यातील १९६०६, ५१८३९ व २४३५३ (एकूण ९५७९८) एवढी अनुक्रमे शहर, पश्चिम उपनगरे व पुर्व उपनगरे येथे बसविण्यात आले. कंत्राटात असलेल्या CI 5, Chapter 5, Volume-II Special Terms and Conditions (पृ.क्र.29) Addendum. 1 Sr. No. 16 प्रमाणे सदर ए.एम.आर.जलमापकांचा पुरवठा झाल्यावर कंत्राटदारास पुरवठा किंमतीच्या ७०% अधिदान करावयाचे होते व सदर जलमापके कंत्राटदाराने जलजोडण्यांवर बसविल्यावर उर्वरित ३०% अधिदान करावयाचे होते. त्याप्रमाणे सदर ए.एम.आर.जलमापकांचा पुरवठा झाल्यावर पुरवठा झालेल्या जलमापकांच्या कंत्राटातील पुरवठा किंमतीच्या ७०% किंमत कंत्राटदारास देण्यात आली व ३०% किंमत जलमापके जलजोडणीवर बसविल्यानंतर देण्यात आली. जी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाही त्याची पुरवठा किंमतीच्या ३०% रक्कम रोखून धरण्यात आली आहे.

मुंबई महानगरपालिकेमध्ये सर्वसाधारणपणे मशिनरी/यंत्रे यांचा पुरवठा करून ती बसवून कार्यान्वित करण्याच्या कंत्राटात, कंत्राट किंमतीच्या सत्तर टक्के सदर मशिनरी यंत्रे यांचा पुरवठा झाल्यावर कंत्राटदारास अधिदान करणे व उर्वरित तीस टक्के रक्कम सदर यंत्रे कार्यान्वित झाल्यावर अदा करणे अशा अटीचा समावेश असतो. त्यामुळे सदर कंत्राटातील अट ही अशा प्रकारच्या इतर कंत्राटातील अटींशी सुसंगत आहे.

त्यामुळे लेखा समितीमध्ये म्हटल्याप्रमाणे कंत्राटदारास पुरवठा केलेल्या ए.एम.आर.जलमापकांची पूर्ण किंमत कंत्राटदारास देण्यात आली नसून निविदेतील वरील अटी प्रमाणे जी ए. एम. आर. जलमापके जलजोडणीनंतर बसविण्यात आली त्यांची पूर्ण पुरवठा किंमत व जी जलमापके बसविली नाहीत त्यांची ७०% पुरवठा रक्कमेचे कंत्राटदारास अधिदान करण्यात आले याबाबत माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

अनु. क्र.	विषय	शहर	(रु. करोडमध्ये)	
			पश्चिम उपनगरे	पुर्व उपनगरे
१	एकूण पुरवठा करण्यात आलेल्या जलमापकांची किंमत	४१.३१	१२२.७४	७५.०८
२	कंत्राटदारास अधिदान करण्यात आलेल्या जल-मापकांची किंमत (पुरवठा करून जलजोडणीवर बसविण्यात आलेल्या जलमापकांची १००% किंमत व पुरवठा करून जलजोडणीवर न बसविलेल्या जल-मापकांसाठी ७०% किंमत)	३७.६७	११०.८३	६७.९५
३	जलमापकाच्या किंमतीपैकी महानगरपालिकेने रोखून धरलेली किंमत	३.६४	११.९१	७.१३

जल अभियंता यांनी दिलेल्या अहवालाप्रमाणे ऍक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिममधून काढलेल्या माहितीनुसार १५ मीमी, २०मीमी व २५ मीमी आकाराच्या एकंदर ११,१२८ (झोपडपट्टी वगळून) जलजोडण्यांवर एएमआर जलमापके बसविलेले नाहीत. या जलजोडण्यांवर शिल्लक ३३९७७ एएमआर जलमापकांमधून एएमआर जलमापके बसविता येतील व उर्वरित २२,५४९ जलमापके ही झोपडपट्टीमध्ये एएमआर जलमापके न लावल्यामुळे शिल्लक राहतील. सदर जलमापके ही मुंबई महापालिकेच्या जलमापक विरहित मालमत्ता, तसेच नविन जलजोडण्यांवर बसविण्याचे प्रस्तावित आहे. पुढील एक वर्षात १००० ए.एम.आर.जलमापके बसविण्याचे उद्दिष्ट आहे व उर्वरित एएमआर जलमापके ही त्यापुढील दोन वर्षात महापालिकेच्या जलमापक विरहित मालमत्ता व येणा-या नविन जलजोडण्यांवर बसविण्याचे उद्दिष्ट आहे.

कंत्राट कालावधीत संबंधित कंत्राटदारांला अधिका-यांकडून जलमापके बसविण्याकरीता तसेच परिरक्षणाकरीता मनुष्यबळ वाढविण्यासाठी पत्रव्यवहार करण्यात आल्याचे दिसून येते. तसेच कंत्राटातील अटीनुसार कंत्राटदारावर लावण्यात आलेल्या दंडापैकी रु.३७.०३ कोटी (रु.१.११ कोटी अ रु.३५.९२ कोटी) दंड रक्कम महापालिकेकडे जमा आहे आणि सदर रक्कमेमधून आकारलेल्या दंड रक्कमेची वसूल करण्याची कारवाई चालू आहे तसेच उर्वरित दंडाची रक्कमसुध्दा वसूल करण्याची कारवाई करावयाची आहे.

पुरवठा केलेली सर्व जलमापके कंत्राटदाराने जलजोडण्यांवर बसविलेली नाहीत, याबाबत तत्कालीन संबंधित अधिका-यांनी कंत्राटदाराकडून सर्व ए.एम.आर.जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यासाठी पाठपुरावा करणे व कंत्राटदाराने निविदेतील अटीप्रमाणे काम न केल्यास संबंधित कंत्राटदारास कारवाई करणे अपेक्षित होते.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने उप जल अभियंता, कार्यकारी अभियंता व सहाय्यक अभियंता संवर्गातील १३ अधिका-यांविरुद्ध कारवाई सुरु केली असून त्यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आली आहे. सदर कार्यवाही त्वरीत पूर्ण करण्याबाबत नगरविकास विभागामार्फत बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस कळविण्यात आले आहे. जल अभियंता खात्यातील उप जल अभियंता (परिरक्षण) विभागात सन २००९ पासून कार्यरत असलेल्या अधिका-यांचा तपशिल, **विवरण क्रमांक ६** समाविष्ट आहे.

३.५३ विभागाकडून प्राप्त झालेल्या उपरोक्त माहितीच्या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने खरेदी केलेल्या जलमापकांसंदर्भात उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता व सहाय्यक अभियंता संवर्गातील १३ अधिका-यांवर कारवाई केलेली आहे. तथापि, यासंदर्भात वरीष्ठ अधिका-यांवरती जबाबदारी का निश्चित केली नाही. तसेच ज्या १३ अधिका-यांवर कारवाई केली त्यांना पाठविलेल्या कारणे दाखवा नोटीसीची प्रत समितीस सादर करण्यात यावी. यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

“ ए.एम.आर. जलमापकासंदर्भात स्थायी समितीची मंजूरी झाल्यावर कार्यादेश देण्याचे काम कार्यकारी अभियंता स्तरावर करण्यात आले होते. (विवरण क्र. ७) तसेच याबाबत सदर कंत्राट राबविण्याची प्रक्रिया कार्यकारी अभियंता यांच्या स्तरावर त्यांच्या अधिपत्याखालील सहाय्यक अभियंता, दुय्यम अभियंता व कनिष्ठ अभियंता यांच्या सहाय्याने केले जाते. त्यांच्यावर पर्यवेक्षणाचे काम उप प्रमुख अभियंता (उप जल अभियंता) स्तरावर केले जाते यास्तव सदर कंत्राटाशी संबंधित उप जल अभियंता, कार्यकारी अभियंता, सहाय्यक अभियंता या वरिष्ठ स्तरावरच कारणे दाखवा नोटीस देण्यात आल्या आहेत ”: कारणे दाखवा नोटीसेची प्रत **विवरण क्रमांक ८** वर समाविष्ट आहे.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने खरेदी केलेली जलमापके एकूण किती किंमतीची होती ? व या खरेदीसंदर्भातील आदो कोणत्या अधिका-याच्या स्तरावर घेण्यात आले होते ? अशी विचारणा समितीने केली असता यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

‘बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने पथदर्शी प्रकल्पात ६०८२ व पूर्ण स्वरूपी प्रकल्पांतर्गत १२९७७५ असे एकूण १३५८५७ जलमापके खरेदी केली होती. सदर जलमापकांची एकूण खरेदी किंमत रु.२४१.८८ कोटी असून त्यापैकी रु.२१९.३१ कोटीची देयके कंत्राटदारास अदा केली आहे. उर्वरीत रु.२२.३७ कोटी रक्कम व शिल्लक जलमापके कंत्राटदाराने जलजोडणीवर न बसविल्यामुळे महानगरपालिकेकडे राखून ठेवण्यात आली आहेत. सदर प्रकरणी स्थायी समितीची मंजूरी प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित तिन्ही कंत्राटदारांना कार्यकारी अभियंता (परिरक्षण) जलमापक कार्यालय यांच्या अखत्यारित कार्यादेश देण्यात आले आहेत. सदर कार्यादेश पत्राच्या प्रती **विवरण क्रमांक ७** समाविष्ट आहे.

झोपडपट्टी विभागास दिनांक १ जुलै, २०१० रोजी स्वयंचलित जलमापके न बसविण्याचा निर्णय प्रशासनाने घेतला असतांना पुढील पाच महिने म्हणजे नोव्हेंबर, २०१० पर्यंत अनावश्यक स्वयंचलित जलमापके स्वीकारणे बंद न केल्यासंदर्भातील जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी. अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

‘सदर बाबतीतील चौकशी करण्यात येत आहे. त्यात याबाबत जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल.’

याअनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, झोपडपट्टी विभागास दिनांक १ जुलै, २०१० रोजी स्वयंचलीत जलमापके न बसविण्याचा निर्णय प्रशासनाने घेतला असतांना पुढील ५ महीने म्हणजे माहे नोव्हेंबर, २०१० पर्यंत अनावश्यक स्वयंचलीत जलमापके स्वीकारणे बंद न केल्यासंदर्भात जबाबदारी कोणावर निश्चित करण्यात येणार असून कोणती कार्यवाही करण्यात येणार आहे. यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

‘ दिनांक १ जुलै, २०१० रोजीच्या आढावा बैठकीमध्ये झोपडपट्टी विभागात बसविलेल्या स्वयंचलित जलमापकांचे नुकसान व चोरी झाल्याचे प्रथम निदर्शनास आले त्यामुळे सदर बैठकीमध्ये सद्या झोपडपट्टी विभागात स्वयंचलित जलमापके बसवू नयेत असे निर्देश दिले होते.’ सदर बैठकीच्या इतिवृत्तांत **विवरण क्रमांक ९** वर आहे.

तत्कालीन अतिरिक्त आयुक्त (प्र) यांनी दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०११ रोजी दुसरी आढावा बैठक घेतली सदर बैठकीमध्ये ए.एम.आर. कंत्राटांतर्गत जलमापके न स्विकारण्याचा निर्णय घेतला. सदर बैठकीच्या इतिवृत्तांत **विवरण क्रमांक १०** वर आहे.

दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०११ रोजीच्या बैठकीमध्ये ए.एम.आर. कंत्राटांतर्गत जलमापके न स्विकारण्याचा निर्णय झाल्याप्रमाणे सदर तारखेनंतर महानगरपालिकेने ए.एम.आर.जलमापके स्विकारली नाहीत.

३.५३ गोदामात ए.एम.आर. जलमापक शिल्लक असल्या कारणास्तव एकूण १३ अधिका-यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्या होत्या. त्यासंदर्भात सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांच्याकडून सदर कारणे दाखवा नोटीसीस उत्तरे प्राप्त झाली असून. त्याबाबत प्रमुख अधिकारी (चौकशी) यांना चौकशी करण्याचे आदेश देण्यात आले असून. त्याबाबत सदर विभागामार्फत चौकशी करण्यात येत आहे. सदर चौकशी झाल्यानंतर संबंधित अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल व त्याबाबतचा अहवाल सादर करण्यात येईल.

कंत्राटदाराने मनुष्यबळ न वाढविल्यामुळे व बसविलेल्या जलमापकांचे परिरक्षण / देखभाल वेळेत न झाल्यामुळे कंत्राटातील अटीनुसार कंत्राटदाराला दंड आकारण्यात आलेला आहे. यासंदर्भातील माहितीच्या तपशीलात महानगरपालिकेकडे असलेली बँक गॅरंटी ही रु. ३६.०२ कोटी इतकी आहे असा उल्लेख केलेला आहे. सदर बँक गॅरंटीचे रोखीकरण केले आहे का ? तसेच

जमा रक्कम व बँक गॅरंटी रक्कम (Encashment) प्राप्त झाल्यानंतर उर्वरित दंड वसूल करावयाची रक्कम रु. १३०.५९ कोटी आहे. सदर वसूलीसंदर्भात काय कार्यवाही करण्यात आली? अशी विचारणा समितीने केली असता, यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

“ शहर, पश्चिम व पूर्व उपनगरे विभागाच्या कंत्राटदारांच्या महानगरपालिकेकडे असलेल्या सर्व बँक गॅरंटीची एकूण रक्कम रु. ३६.२२ कोटी इतकी आहे व सदर सर्व बँक गॅरंटीचे रोखीकरण करण्यात आलेले आहे. तसेच रोखीकरण झालेल्या बँक गॅरंटीची रक्कम रु. ३६.२२ कोटी महानगरपालिकेच्या तिजोरीत जमा झाली आहे.” **विवरण क्रमांक ११.**

महानगरपालिकेकडे असलेली जमा रक्कम व बँक गॅरंटीची रोखीकरण होऊन प्राप्त झालेली रक्कम, एकूण दंड व वसूलीतुन वजा केलीतर उर्वरित दंड वसूली संबंधित कंत्राटदाराकडून करण्यासाठी महानगरपालिकेच्या इतर विभागामध्ये परिपत्रक प्रसारीत करून संबंधित कंत्राटदाराच्या जमा असलेल्या किंवा देय असलेल्या रक्कमेमधून वसूल करणे व संबंधित कंत्राटदारावर वसूलीकरीता कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येत आहे.

याअनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, रु. १३०.५९ कोटी रूपयाची वसूली संबंधित कंत्राटदाराकडून कशा प्रकारे करण्यात येणार आहे त्याचा रकमेसह तपशिल व संबंधित कंत्राटदारावर कोणती कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येणार आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता, विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

“ कंत्राटातील अटीनुसार तिन्ही कंत्राटदारांची मिळून एकूण वसूली व दंड रक्कम रु. २०५.४४ कोटी एवढी आहे. कंत्राट कालावधीत एकूण रु. १.१२ कोटी इतकी वसूली केलेली आहे. महानगरपालिकेकडे असलेली जमा रक्कम व बँक गॅरंटीचे रोखीकरण झाल्यानंतर प्राप्त झालेली एकूण रक्कम रु. ७७.११ कोटी एवढी आहे. सदरचा तपशील सोबत जोडला आहे.” **विवरण क्र. १२**

एकूण दंड व वसूली रक्कमेतून प्राप्त झालेली एकूण रक्कम वजा केल्यानंतर उर्वरित दंड वसूलीची रक्कम ही रु. १२७.२१ कोटी इतकी आहे. सदर उर्वरित दंड रकमेची वसूली, संबंधित कंत्राटदाराकडून वसूल करण्याकरीता खालीलप्रमाणे कार्यवाही चालू आहे.

महानगरपालिकेच्या इतर विभागांमध्ये संबंधित कंत्राटदारांच्या जमा असलेल्या किंवा देय असलेल्या रकमेमधून वसूली करण्याकरीता महानगरपालिकेच्या सर्व खाते/ इतर विभागांना तसेच प्रमुख लेखापाल (पापुमनि) यांना परिपत्रकाअन्वये संबंधित कंत्राटदारांना देय असलेली रक्कम रोखून घरण्याचे कळविण्यात आलेले आहे. सदरचे परिपत्रक क्र. HR/१३२९/IC दिनांक २१-९-२०१७ (शहर), २) HE/२४९३/MC दिनांक २०-९-२०१७ (पश्चिम उपनगरे), ३) HE/३७०३/IS दिनांक २२-९-२०१७ (पूर्व उपनगरे) अनुसार प्रसारित केले आहे. **विवरण क्रमांक १३**

३.५४ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (के) अपूर्ण डेटा

प्रणालीमध्ये नोंदविलेला डेटा सर्व बाबतीत पूर्ण असला पाहिजे. ASWBS च्या नऊ प्रभाग कार्यालयाचा डेटा तपासला असता असे निदर्शनास आले की, प्रणालीमध्ये काही महत्वाचे अनिवार्य रकाने रिकामी ठेवले आहेत. जे खाली दिले आहेत.—

अ.क्र.	क्षेत्राचे नाव	नोंदीची संख्या जेथे संबंधित स्तंभ रिकामा ठेवला आहे.
१	उपभोक्त्याचे स्थान	१०
२	पत्ता	५५
३	अपेक्षित पाणी वापर	४२, २५०
४	पाणी सोडण्याची क्षमता	६६, १२५
५	सरासरी १० दिवसात पाणी सोडण्याची क्षमता	६७, ४९६

असा आक्षेप महालेखाकारांनी नोंदवला आहे. याबाबत अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, अपूर्ण डेटा पूर्ण केलेला आहे.

३.५५ परिच्छेद क्रमांक ५.१.७.३(अ) IT सुरक्षिततेच्या धोरणाचा अभाव :-

IT सुरक्षिततेच्या धोरणाचा अभाव या संदर्भात माहिती देताना अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, या विषयाच्या संदर्भात महालेखाकार यांचे म्हणणे होते की, पुरेशी गुंतवणूक केलेली असूनही प्रत्यक्ष आणि तार्किकपणे नियंत्रण ठेवून डेटा सुरक्षित राहण्यासाठी मुंबई महानगरपालिकेकडे मान्यताप्राप्त आय.टी. सुरक्षितता धोरण नव्हते. मुंबई महापालिकेने आय.टी. सुरक्षा धोरण तयार केलेले आहे. तसेच आय.टी. सुरक्षा धोरणाची अंमलबजावणी देखील सुरु आहे.

महापालिकेचे जे डेटा सेंटर आहे, यामध्येच सर्व माहिती उपलब्ध होते की आणखी दुस-या खाजगी यंत्रणेकडे हा पूर्ण डेटा साठविला जातो अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी असे सांगितले की, या संदर्भात आता क्लाउड बेस्ड केलेले आहे. त्यामुळे ते आता क्लाउडमध्ये असणार आहे. महापालिकेने मे. EDESDS यांच्याकडे पालिकेने Disaster Recover Site तयार केलेली आहे. Disaster Recovery Programme कार्यान्वित आहे. व्यवसाय सातत्य योजनेचा मसूदा व Disaster Recovery प्रोग्राम तयार नाही असा ए.जी. यांचा आक्षेप होता. पालिकेने हे प्रोग्राम तयार करून त्याची अंमलबजावणी करित आहे. त्यामुळे संपूर्ण डेटा सुरक्षित आहे. दर १५ मिनिटांनी हा डेटा अपडेट होत राहते.

ही माहिती पाणी पुरवठा विषयाच्या संदर्भातील आहे का? अशी विचारणा समितीने केली असता This is for the entire Corporation including the water department असे अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या IT विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखापरिच्छेदाच्या अहवालानुसार IT सुरक्षिततेचे धोरण तयार करण्यात आले असून सध्या मुंबई महानगरपालिका आणि IT सल्लागार मे. पी.डब्ल्यू.सी. यांच्या सदर बाबतीत चर्चा अंतिम टप्प्यात आहे. यासंदर्भात अंतिम निर्णय काय झालेला आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, Business Continuity Program फायनल झालेला आहे. ऍक्वा सुपर बिलिंग सिस्टिम, क्लाउड बेस्ड केलेले आहे. त्याशिवाय E.S.D.S नाकिक यांच्या डिझास्टर रिकव्हरी साईटमध्ये सेव्ह असते आणि हा डेटा दर १५ मिनिटांनी अपडेट होत जाते.

३.५६ परिच्छेद क्र. ५.१.७.३(क) लेखापरीक्षणाचा माग :-

लेखापरीक्षणाचा माग याबाबत माहिती देताना अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, या संदर्भात लेखापरीक्षणाचा माग (ऑडिट ट्रेल) करावा अशा प्रकारचा ए.जी. यांचा आक्षेप होता. त्यासाठी महानगरपालिकेने AAA या कंपनीची नियुक्ती केली होती. त्या माध्यमातून ऑडिट ट्रेलचे काम पूर्ण केलेले आहे.

लेखापरिक्षणाचा माग (Audit Trail) साठी महानगरपालिकेच्या IT विभागाद्वारे M/s. AAA या कंपनीद्वारे सूचविलेल्या सुधारणा करण्यासाठी मसुदा पत्र अंतिम मंजूरीसाठी पाठविण्यात आले आहे असे लेखी उत्तरात विभागाने नमूद केले आहेत याबाबत अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी खुलासा केला की, AAA कंपनीने सुचविलेल्या सुधारणा करण्यासाठी मसुदापत्र मंजूर झालेले आहे. आय.टी. डिपार्टमेंटनी त्याला फॉर्मली अॅप्रुव्ड करावयाचे होते. AAA या कंपनीने त्याला बनविलेले आहे. डेटाबेसला कॉन्फिगर केलेले आहे.

AAA या कंपनीस या फिल्डमध्ये काम करण्याचा काय अनुभव आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ही अतिशय जुनी कंपनी आहे. सरकारमध्ये AAA ही सर्टिफिकेशन एजन्सी आहे ती अशा प्रकारची कामे करते.

इंटरनल ऑडिट करण्याचे सिस्टिम पालिकेकडे आहे. ज्यावेळी अशा प्रकारच्या गोष्टी महालेखाकारांच्या लक्षात येतात. महापालिका ज्यावेळी इंटरनल ऑडिटचे पेमेंट करते त्यावेळी महापालिकेच्या निदर्शनास या गोष्टी येत नाहीत का? ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, अशा प्रकारच्या गोष्टी निदर्शनास येतात. एम.सी.ए. यांच्याकडून याचे इंटरनल ऑडिट केले जाते.

३.५६ म्युनिसिपल चीफ अकाउण्टंट हा महानगरपालिकेचा अकाउण्ट आहे. कोणत्याही विभागाचे लेखापरिक्षण विभागाने स्वतः करणे अपेक्षित नसते. आा प्रकारचे लेखापरिक्षण बाहेरून केले तरच यास न्याय मिळू शकतो. कारण स्वतः केलेल्या कामाचे लेखापरिक्षण स्वतः केले तर, त्यास न्याय मिळू शकत नाही. मुंबई महानगरपालिकेचे एवढे मोठे बजेट असताना सुध्दा लेखापरिक्षण करण्यासाठी महानगरपालिकेकडे वेगळी कोणतीच यंत्रणा नाही का ? आणि जर महानगरपालिकेकडे ऑडिट करण्यासाठी यंत्रणा असेल तर ज्या त्रुटी महालेखाकारांच्या निर्देशनास येतात त्या त्रुटी पालिकेमधील यंत्रणेच्या लक्षात का येत नाहीत? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता, अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मुंबई महानगरपालिकेत म्युनिसिपल चीफ अकाउण्टंट या नावाची एक शाखा आहे. ही शाखा स्थायी समितीच्या अखत्यारित काम करत असते. या शाखेमार्फत लेखापरिक्षण केले जाते.

लेखापरिक्षण करणे, ही यंत्रणा स्वतंत्र आहे. स्थायी समितीच्या अखत्यारित म्युनिसिपल चीफ अकाउण्ट ही शाखा लेखापरिक्षण करत असेल, यांच्याकडून न्याय मिळेल हे महानगरपालिकेस अपेक्षित आहे काय ? स्थायी समितीच्या अखत्यारित अकाउण्ट लेखापरिक्षणाचे काम करत असेल तर तो अकाउण्ट स्थायी समितीच्या चुका काढू शकेल हे अपेक्षित आहे का ? लेखापरिक्षण करण्यासाठी एक सिस्टम उभी करण्यात यावी. त्या सिस्टमद्वारे महानगरपालिकेचे लेखापरिक्षण करून घेतले तरच या सर्व गोष्टी चांगल्या प्रकारे चालू शकतील. मुंबई महानगरपालिका ही देशातील एवढी मोठी इन्स्टिट्यूशन असून जी एका राज्याच्या बरोबरीत आहे. मुंबई महानगरपालिकांचे बजेट काही राज्याच्या बजेटपेक्षा जास्त आहे. एखादी अंतर्गत लेखापरिक्षण पध्दत मुंबई महानगरपालिकेने उभी करावी असे समितीने सूचित केले असता, अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, कायद्यामध्ये नवीन सुधारणा झालेली आहे. त्याप्रमाणे एम.सी.ए. लेखापरिक्षण करीत आहे. नवीन कायदानुसार मागील वर्षीपासून लोकल फंडाची लेखापरिक्षण केले जात आहे. ज्याप्रमाणे कायद्यात तरतूद केलेली आहे त्या प्रमाणे लेखापरिक्षण केले जाते.

महानगरपालिका ही एक स्वतंत्र संस्था आहे. जर उद्या महापालिकेच्या जनरल बॉडीने असा निर्णय घेतला की, त्यांना अंतर्गत लेखापरिक्षण पध्दत उभी करावयाची आहे, तर महानगरपालिका ती करू शकते. मग महानगरपालिका का कायद्याचा आधार घेत आहे? मुंबई महानगरपालिकेच्या कायद्याच्या अधीन राहून अशा प्रकारचा निर्णय घेण्याचा प्रयत्न करण्यात येणार आहे का अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, यामध्ये ऑलरेडी तीन प्रकारच्या ऑडिटची व्यवस्था केलेली आहे.

हे सर्व समितीस मान्य आहे, पण या सर्व सिस्टमची अंतर्गत लेखापरिक्षण केले तर महानगरपालिकेची स्थिती मजबूत होईल. आणि सिस्टिममध्ये सुधारणा होईल यासाठी काही प्रयत्न करण्यात येणार आहेत काय? अशी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महापालिकेतील अकाउण्टिंग सिस्टमला बळकट करण्याचे अधिकार त्यांच्याकडे आहेत. ऑडिटच्या संदर्भात बोलावयाचे झाले तर एम.सी.जी.एम. अॅक्टमध्ये चार प्रकारे ऑडिट करण्याची तरतूद केलेली आहे. एम.सी.ए, लोकल फंड, सी.ए.जी. आणि चौथा शासन

३.५७ महालेखाकार १०० टक्के ऑडिट करते का ? समितीच्या मते महालेखाकार १० टक्केच ऑडिट करते. त्यामुळे महालेखाकारांचा आधार घेण्यात येऊ नये समितीने अंतर्गत लेखापरिक्षण हा शब्द वापरला आहे. ऑडिट हा शब्द वापरला नाही. महानगरपालिकेकडे मोठा प्रमाणावर फूल प्रुफ सिस्टम असूनसुध्दा महालेखाकारांनी लेखापरिक्षण केले आहे, सन २०११- १२ या वर्षाच्या लेखापरिक्षणामध्ये महालेखाकारांना खालील त्रुटी आढळल्या १) रिसिट टेबल मधील व्यवहार अनुक्रमांक स्तंभात ३,६८२ गहाळ रिसिट आणि ६,६६१ रिकाम्या जागा होत्या. २) ऑनलाईन पेमेंट प्रकारात २५२ रिसिट नंतरच्या दिनांकात काढल्या गेल्या होत्या ज्याचा उजर आयडी बँक असा होता. ३) प्रणाली रिसिटमध्ये सुधारणा आणि वगळण्याचा लेखा परिक्षण माग अस्तित्वात नव्हता. ४) बँकएन्डने रिसिट डेटामध्ये सुधारणा करण्यात आल्या आणि ओरॅकल डेटाबेसमध्ये अशी प्रणाली विकसित केली गेली नाही की, बँकएन्डने डेटामध्ये सुधारणेची नोंदणी होऊ शकेल.

उक्त त्रुटी स्टँडींग कमिटीमध्ये ऑडिटरांनी का काढलेल्या नाहीत? यामध्ये युजर आणि पासवर्ड २४ ठिकाणी वेगवेगळे देणार आहेत. अशा प्रकारे ऑडिट कितीही फूल प्रुफ केले तरी फेसबुक पासून twitter पर्यंत त्यांचे सर्व अकाउण्ट हॅक होतात.

ज्या लोकांकडे युजर आणि पासवर्ड आहे, तेथे एक्सटर्नल ऑडिट करण्यात यावे. महापालिकेकडे इंजिनिअर उपलब्ध असताना सुध्दा सुरक्षतेच्या कारणास्तव आपण AAA कंपनीकडे काम का दिलेले आहे, कारण त्यांना त्या कामाचा अनुभव असतो. म्हणून त्यांना कामे देण्यात येते. ऑडिटमध्ये सुधारणा घडवून आणण्याच्या दृष्टीने व महानगरपालिकांचे ऑडिट करण्यासाठी एक्सटर्नल ऑडिटरची नियुक्ती करण्यासाठी काय प्रयत्न करण्यात येणार आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अतिरिक्त आयुक्तांनी सांगितल्या प्रमाणे मुंबई महानगरपालिकेच्या कायद्यात तीन ऑडिट अभिप्रेत आहेत. मुंबई महानगरपालिकेमध्ये मागील वर्षीपर्यंत एक मेजर गॅप राहिलेली होती. ती म्हणजे लोकल फंडचे ऑडिट होत नव्हते. यामध्ये फक्त एम.सी.ए. आणि सी.ए.जी. चे ऑडिट होत होते. मागील वर्षीपासून लोकल फंडचे ऑडिट सुरु झालेले आहे. म.न.पा. नुसार एक्यटर्नल ऑडिटर नियुक्त करण्याचे अधिकार त्यांना आहेत. कायद्यामध्ये फक्त स्टॅच्युटरी ऑडिटची परिभाषा आहे. ओव्हर अॅन्ड अबोव् ऑडिटर त्यांना नियुक्त करावयाचे असतील एक कनसल्टंट किंवा इन्टर्नल ऑडिटर एजन्सी ते नियुक्त करू शकतात. ऑडिटचे एक प्रिन्सिपल आहे. हे प्रिन्सिपल मोठा कंपनीला लागू होत नाही. जनरली जो पे मास्टर आहे. त्याचे ती कंपनी कितपत परखड ऑडिट करेल हा नेहमी एक प्रश्न उभा राहतो.

३.५७ महालेखाकार अशा प्रकारचे काम करीत आहे तशा प्रकारचे काम महानगरपालिका? करणार का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, लोकल फंडाचे ऑडिट सी.ए.जी. पेक्षा सुक्ष्म असते. वित्त विभागाच्या पुढाकाराने बी.एम.सी.मध्ये लोकल फंडाचे ऑडिट करणे सुरु झालेले आहे.

पे करणा-या संस्था, पे मास्टर करणार आहात का ? सी.ए. इन्स्टिट्यूटमध्ये अशी पद्धत आहे की, ऑडिटर ज्यावेळी ऑडिट रीपोर्ट सादर करण्यात येतो, त्यावेळी त्यामध्ये असे लिहितो की, त्यांनी यातील सर्व गोष्टी तपासलेल्या आहेत. जर त्यांनी चुक केली आणि त्या इन्स्टिट्यूटला कळवले तर त्या ऑडिटरची डिग्री जाते. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, कायद्यात त्यांनी डीनल चेक म्हणून एका संस्थेला अॅडीशनल ऑडिटचे काम देण्यास कोठेही बंधने घातलेली नाहीत.

यासंदर्भात वित्त सचिवांनी समितीस सांगितले की, नगरविकास विभागास मुंबई महानगरपालिकेचे ऑडिट करण्यासाठी अतिरिक्त ऑडिटरची गरज असेल तर शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून ऑडिट करतील आणि त्या ऑडिटचे पेमेंट मुंबई महानगरपालिकेकडून न देता त्यांचे पेमेंट शासनमार्फत केली जाईल. अशा प्रकारचे ऑडिटर वित्त विभाग देऊ शकेल.

मुंबई महानगरपालिका ही सर्वात जास्त बजेट असणारी संस्था आहे. त्या दृष्टीने मुंबई महानगरपालिकेचे दर वर्षी ऑडिट केले पाहिजे. आी नगरविकास विभागाने वित्त विभागास विनंती करावी. असे समितीने सूचविले असता विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली.

३.५८ परिच्छेद क्र. ५.१.९ शिफारशी

महालेखाकार यांनी सूचविलेला मुद्दा असा आहे की, माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीचे व्यवस्थापन करून तिला सहाय्यभूत ठरावे यासाठी त्याचा पार करणा-यांना प्रशिक्षण देऊन प्रशिक्षित कर्मचा-यांच्या उपलब्धतेची खात्री करावी. माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीचे व्यवस्थापन करून तीला सहाय्यभूत ठरावे यासाठी त्याचा वापर करणा-या कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देण्याची उपलब्धता पडताळण्यात येऊन त्यांना पशिक्षण देण्यात येईल. असे लेखी उत्तरात विभागाने नमूद केले आहे याबाबत खुलासा करताना अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, या संदर्भात नवीन आय.टी. धोरण तयार करण्यात आलेले आहे. यामध्ये कर्मचा-यांचे प्रशिक्षण अंतर्भूत करण्यात आलेली आहेत. बृहन्मुंबई महानगरपालिका आपली सॉफ्टवेअर प्रणालीचे मॅनेजमेंट आउटसोर्स करणार आहे.

गहाळ झालेल्या नोंदी आणि प्रणालीत केलेल्या बदलांचा मागोवा घेण्यासाठी लेखापरीक्षणासाठी मार्ग तयार करण्यात येत आहे. यातील मार्ग कधी तयार करण्यात येणार आहे आी विचारणा समितीने केली असता अतिरिक्त आयुक्त मुंबई महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सॉफ्टवेअरमधील चुकांची सर्व दुरुस्ती केलेली आहे. त्या सर्व गोष्टींची पूर्तता केलेली आहे.अधिका-यावर कारवाई करून पुढील बैठकीवेळी येते वेळी त्या कारवाईचा अहवाल सोबत घेऊन यावा.

अभिप्राय व शिफारशी :-

३.५९ परिच्छेद क्र. ५.१ : 'बृहन्मुंबई महानगरपालिकेतील अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिमचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखापरिक्षण

अभिप्राय :

मुंबईचे क्षेत्रफळ ४३७.७१ चौ.कि.मी. असून तिची लोकसंख्या जवळजवळ सव्वा कोटी आहे. बृहन्मुंबई महानगरपालिका (MCGM) ही भारतातील पहिली महानगरपालिका सन १८८२ पासून अस्तित्वात असून रु.१५,२९२ कोटी (२०११-१२) एवढे वार्षिक महसूली उत्पन्न असलेली ही आशियातील सर्वात मोठी नागरी स्थानिक संस्था आहे. MCGM ची २४ प्रभागांमध्ये विभागणी केली गेली आहे. महानगरपालिकेच्या हद्दीत राहणा-या नागरिकांच्या मुलभूत व पायाभूत गरजा पुर्ण करण्याची प्राथमिक जबाबदारी महानगरपालिकेची आहे. यात विशेषतः नागरिकांना शुध्द पेयजलाचा पुरवठा करण्याची जबाबदारी MRTP अॅक्टनुसार फक्त महानगरपालिकेचीच असून अशाप्रकारे पुरवठा केलेल्या पाण्यासाठी महानगरपालिका नागरिकांकडून शुल्क आकारणी करते. MCGM कडे मीटरसह तसेच मीटर व्यतिरिक्त अशा दोन्ही प्रकारच्या जोडण्या असतात आणि त्यासाठीची शुल्क आकारणी मासिक आणि त्रैमासिक रितीने केली जाते. जकात (आता GST च्या माध्यमातून) आणि मालमत्ता करानंतर पाणी पट्टी हा MCGM चा एक महत्वपूर्ण महसूली स्रोत आहे.

यासाठी MCGM ने संगणकीकृत पाणी देयकांचे विकेंद्रीकरण करण्यास प्रारंभ केला (ऑगस्ट १९९८) (i) सध्याची संगणकीकरण यंत्रणा खुप जुनी आणि अप्रचलित झाली होती, (ii) मीटर नोंदणी, देयक तयार करणे, देयकांचे वाटप आणि महसूलाचे संकलन यात ब-याच प्रमाणात विलंब होत होता, (iii) सध्याच्या यंत्रणेत, देयके संगणकाद्वारे तयार केली जात होती परंतु त्यांचे लेखांकन हाताने (manually) केले जात होते. लेखांकन यंत्रणा आणि बीलांची निर्मिती यांचे संगणकीकरण करण्याच्या उद्देशाने बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने १९९८ मध्ये मेसर्स ABM नॉलजवेअर लिमिटेड यांची रु.१.६५ कोटी मोबदल्यावर नियुक्ती केली. सन २००१ मध्ये सदर एजन्सीने अॅक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिम नावाची एक संगणक प्रणाली विकसित करून तिचा अवलंब करणे सुरु केले.

माहिती तंत्रज्ञान धोरण आणि सर्व MCGM विभागांच्या संगणकीकरणासाठीचा आराखडा यांची अंमलबजावणी करण्यासाठीचा माहिती तंत्रज्ञान (IT) भागीदार म्हणून एप्रिल २००५ पासून टाटा कन्सलटन्सी सर्विसेस (TCS) MCGM ला तांत्रिक पूरक सेवा पुरवित असल्यामुळे टाटा कन्सलटन्सी सर्विसेस यांनी शिफारस केल्यानुसार २००७ मध्ये सुरु असलेला ASWAS हा प्रकल्प अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिम (ASWAS) असा विस्तारीत आणि पुनर्घोषित करण्यात आला.

ASWAS ने प्रचलित यंत्रणेचा दर्जा सुधारण्यासाठी अॅक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिमची अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिम (ASWAS) या नावाने वेब आधारित नवीन यंत्रणेत पुनर्रचना करून त्याची व्याप्ती वाढविण्याचा निर्णय घेतला (ऑगस्ट २००६) आणि त्यासाठी ABM ची नियुक्ती केली (सप्टेंबर २००६) आणि एप्रिल २००७ मध्ये या नवीन प्रणालीची अंमलबजावणी केली. ASWAS द्वारे जमा केलेल्या महसूलामध्ये पाणी पट्टी, सांडपाणी आकार, अतिरिक्त शुल्क, मीटर भाडे आणि ठेवी यांचा समावेश होता. नवीन पाणी जोडण्या देणे, मीटर नोंदीची माहिती ठेवणे, पाणी आणि सांडपाणी आकारची देयके तयार करणे, जोडण्या तोडणे, पुर्नजोडणी, पूरक देयके तयार करणे आणि देयकांमध्ये सुधारणा करणे या बाबीही ASWAS द्वारे केल्या जात होत्या.

या नवीन प्रणालीचे मुल्यमापन करण्यासाठी अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिमचे नियोजन आणि व्यवस्थापन, पाणी आकार नियमांच्या अटी ही यंत्रणा पुर्ण करते अथवा नाही, यंत्रणेची परिपूर्णता, इनपूट प्रक्रिया आणि आऊटपूट नियंत्रणाचा प्रभावीपणा आणि सुरक्षा नियंत्रकांची पर्याप्तता, व्यवसाय सातत्य आणि आपत्कालीन वसुली योजना ही लेखापरिक्षणासाठी उद्दिष्ट्ये होती. अॅक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिमचे २००७-०८ ते २०११-१२ या कालावधीचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखापरिक्षण करण्यात आले. निकृष्ट दर्जाचे संकल्पचित्र, अपुरे दस्तावेजीकरण, अंमलबजावणीची कमतरता आणि कमकूवत संनियंत्रण यामुळे ११ वर्षे उलटूनही अचूक दर्जेदार सॉफ्टवेअर तयार करता आले नव्हते. देयकांच्या निर्मितीत सातत्याने मोठा प्रमाणात विलंब होत राहिल्याने, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला वॉटर बिलींग सिस्टिमची कार्यक्षमता प्रभावीपणे सुधारणे शक्य होत नव्हते. व्यापाराचे नियम आणि विधिग्राह्यतेची परिमाणे यांच्या आरेखनातील त्रुटी यामुळे माहिती सदोष राहिली ज्यामुळे पाणी पट्टीची कमी आकारणी झाली असे आक्षेप महालेखाकारांनी नोंदविलेले असून त्याची विस्तृत चर्चा पुढीलप्रमाणे शीर्षकनिहाय करण्यात

आली आहे.

३.६० परिच्छेद क्र. ५.१.७.१ : “सर्वसाधारण नियंत्रणे द्वि नियोजन आणि व्यवस्थापन”

५.१.७.१(अ) : “मॉड्युल्स विकसित न करणे”

अभिप्राय :

या संगणक प्रणालीच्या पुरवठादाराने (ABM) पुरवावयाच्या प्रकल्प प्रारंभ सेवा, प्रकल्प अहवाल सेवा संकल्पचित्र सेवा, सॉफ्टवेअर निर्मिती सेवा, माहितीचे स्थानांतरण, दस्तावेजीकरण सेवा, प्रशिक्षण सेवा आणि देखभाल अनुषंगीक सेवा यासारख्या विविध सेवांविषयी TCS ने शिफारस केलेल्या शर्ती आणि अटींसह सप्टेंबर २००६ मध्ये रु.४.०९ कोटी किंमतीस ASWBS ची पुनर्रचना, त्याच्या व्याप्तीतील वाढ, अंमलबजावणी आणि अंमलबजावणीनंतरची देखरेख/पालन याची जबाबदारी, यासह ABM ला देण्यात आली. तसेच स्वयंचलित मीटर नोंदणी (AMR) करणारे पाण्याचे मीटर्स, देयकांच्या रकमेची स्वीकृती आणि RTI शंकांशी संबंधित सहाय्य यांच्याशी निगडित उपभोक्त्यांच्या गरजेप्रमाणे ASWBS मध्ये बदल करण्याचे अतिरिक्त कामही रु. ५.३८ कोटी किंमतीस ABM ला देण्यात आले (डिसेंबर, २००९). ABM ने पुरवलेल्या सेवेबद्दल सप्टेंबर २००६ ते मार्च २०१२ दरम्यान ABM ने त्यांना रु.९.२५ कोटी रक्कम प्रदान केली. परंतु सप्टेंबर २००६ पासून ABM ने पुरवलेल्या सर्व सुविधांसाठी MCGM ने कुठलाही करार कार्यान्वीत केला नव्हता. तसेच TCS च्या शिफारसीनुसार (जानेवारी २००६) ३२ मॉड्युल्स विकसित करावयाची होती. परंतु महालेखाकारांनी ९ प्रभाग कार्यालयांमध्ये केलेल्या तपासणीत उघडकीस आले की, ३२ पैकी ५ मॉड्युल्स ASWBS मध्ये विकसित केली नव्हती. अशाप्रकारे सहा वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी उलटूनही रु.९.२५ कोटी खर्च करून प्रस्थापित केलेली ही यंत्रणा अपूर्णावस्थेत होती. विशेषतः यंत्रणेचा अविभाज्य भाग असलेले लेखापरिक्षणाचे मॉड्युल्स विकसित केले नव्हते. तसेच गरज पडल्यास मुख्य महापालिका लेखापरिक्षकांना आवश्यक माहिती तपासता येऊ शकत नव्हती. तसेच या व्यवहारात करार केला नसल्यामुळे यंत्रणेत बिघाड झाल्यास/बंद पडल्यास अशा प्रसंगी ABM विरुद्ध कुठलीही कारवाई करणे शक्य नसल्याचा धोका MCGM ला पत्करावा लागला असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

सदरहु परिच्छेदासंदर्भात साक्षीदरम्यान ३२ मॉड्युल्सपैकी ५ मॉड्युल उदा. लेखापरिक्षण मॉड्युल, जलमापक पुरवठादार मॉड्युल, आस्थापना मॉड्युल, आवक-जावक नोंदवही मॉड्युल व इव्हेंट ट्रिगर मॉड्युल केले नसल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच या मॉड्युलमार्फत करण्यात येणारी कामे अन्य प्रणालीतून अगोदरच होत असल्यामुळे या मॉड्युल्सची आवश्यकता नव्हती. त्यामुळे हे मॉड्युल्स तयार करण्यात आले नाहीत. परंतु त्याऐवजी अन्य वेगवेगळी कामे करून घेतलेली असून त्यासाठी कोणताही अतिरिक्त खर्च झालेला नसून पुरवठादाराने जेवढे मनुष्यबळ महानगरपालिकेला पुरविले त्याआधारेच रकमेचे प्रदान झालेले आहे असे समितीसमोर सांगण्यात आले. कार्यांरंभ आदेशाप्रमाणे मॉड्युल न करता त्यातील काही मॉड्युल वगळून त्या व्यतिरिक्त अन्य कामे करण्याची आवश्यकता मुंबई महानगरपालिकेला का भासली ? जर या मॉड्युल्सची आवश्यकताच नव्हती तर त्यासाठी कार्यांरंभ आदेश का देण्यात आला अशी विचारणा समितीने केली असता महानगरपालिकेने पहिल्यांदाच अशाप्रकारे काम हाती घेतले होते. तसेच त्याचवेळी समांतर पातळीवर इतरही कामे सुरु असून एचआर मॉड्युल विकसित करणे व सॅप प्रणाली अद्ययावत करण्याची कामे सुरु होती. व्यवस्थापकांना आवश्यक असणारी माहिती इतर स्वरूपात उपलब्ध असल्यामुळे काही मॉड्युल्सची आवश्यकता नव्हती. त्यामुळे त्यातील कामांची पुनरावृत्ती न करता अन्य कामे करून घेतली असे समितीसमोर सांगण्यात आले. मुंबई महानगरपालिकेने मॉड्युल्स खरेदी केले परंतु असे मॉड्युल्स कार्यान्वित करण्यासाठी सहाय्यक कर्मचा-यांची आवश्यकता असते. त्याप्रमाणे प्रत्येक वॉर्डमध्ये एक माणुस देण्याचे कंत्राटदार कंपनीवर कराराद्वारे बंधनकारक करण्यात आले होते. त्यामुळे पुरवठादाराकडून नियुक्त काही कर्मचारी अद्यापही महानगरपालिकेत कार्यरत असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर आजतागायत पुरवठादाराचे हे कर्मचारी महानगरपालिकेत कार्यरत असण्याची कारणे काय? अशी समितीने विचारणा केली असता मॉड्युल्ससाठी महानगरपालिकेतील कर्मचा-यांची अधिकची संख्या न वाढविता तसेच महानगरपालिकेत आय.टी.क्षेत्रातील तज्ञ व प्रशिक्षित कर्मचारी नसल्यामुळे तसेच कोणत्याही आय.टी. सिस्टीमची देखभाल दुरुस्ती महानगरपालिका स्वतः करणार नाही असे सर्वसाधारण धोरण महानगरपालिकेने स्विकारल्यामुळे हे मनुष्यबळ पुरवठादाराकडून घेण्यात आले असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यासाठी महानगरपालिकेने कोणत्या वर्षापासून व किती निधी दिला याची माहिती समितीने विचारली असता हे टेंडर सन २००६ पासून कार्यान्वित झालेले असून आता त्यांचेकडे फक्त देखभाल दुरुस्ती व विकासाचेच काम देण्यात आले आहे. महानगरपालिका ABM नॉलेज वेअर यांना दरवर्षी रु. ४ कोटी देते.

यासाठी विभाग कार्यालयीन पातळीवर पुरवठादाराचे एकूण २२ तांत्रिक सहाय्यक कार्यरत असून त्यांचेमार्फत संगणकीय कामे आणि उद्भवणा-या संगणकीय अडचणी, जल देयकांचा डाटा इ. कामे केली जातात. त्याचबरोबर डेटा सेंटर येथे असलेल्या ७ मनुष्य संख्याबळ हे अॅक्वा प्रणाली सिस्टिमला मार्गदर्शन करणे, त्यासंदर्भात माहिती जमा करणे, मागणी, वसुली व थकबाकीचे अहवाल तयार करणे, सिस्टिममधील सुधारणा, ऑनलाईन जल देयकांचे अधिदान केलेल्या ग्राहकांचा डाटा ठेवणे व वार्षिक ताळेबंद अहवाल तयार करणे इ. कामे त्यांच्यामार्फत करण्यात येतात. यावर महानगरपालिकेने दरवर्षी कर्मचा-यांचे पगार देण्यापेक्षा पॅकेज दिले असते तर अधिक स्वस्त पडले असते अशी समितीने विचारणा केली असता मे. ए.बी.एम. सोबतच्या कंत्राटामध्ये कोणत्याही लायसन्स फीचा समावेश नसून सॉफ्टवेअर आता महानगरपालिकेच्या मालकीचे असून यासाठी आवश्यक असणारे फक्त मनुष्यबळाचा मासिक तत्वावर आधारीत खर्चाचा समावेश आहे असे समितीसमोर सांगण्यात आले.

तसेच मुंबई महानगरपालिकेने कंत्राटदार कंपनीसोबत ६ वर्षे करारच केला नव्हता व तो करार सन २०१५ मध्ये करण्यात आला. याबाबत समितीने विचारणा केली असता करार केलेला नसल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर मान्य केले. तसेच IT विभागात उपलब्ध असणा-या कर्मचा-यांची संख्या मर्यादित असल्यामुळे करार कार्यान्वित केला जाऊ शकला नाही व हा करार मार्च, २०१७ पर्यंत असून त्यासाठी आता नविन निविदा मागविण्यात येत असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

३.६१ (१) या सर्व उपरोक्त बाबी पाहता लोकलेखा समितीची साक्ष लागल्यानंतर महानगरपालिकेचे आयुक्त या सर्व बाबी समितीसमोर मान्य करतात. परंतु महालेखाकारांनी हे आक्षेप सन २०१२ मध्ये निदर्शनास आणून देखील ५ वर्षे महानगरपालिकेने या संदर्भात काहीही कार्यवाही केली नाही याबाबत समितीने खेद व्यक्त केला. ३२ मॉड्यूलसपैकी ५ मॉड्यूलस विकसीत न करता कामांची पुनरावृत्ती नको म्हणून अन्य कामे त्या पुरवठादार कंपनीकडून करून घेणे या सर्व बाबी महानगरपालिकेतील अंतर्गत नियोजनाचा अभाव दर्शविणा-या असून निधी मोठा प्रमाणात खर्च करणे, परंतु त्याचे नियोजन योग्यरित्या न करणे या बाबी समितीला प्रकर्षाने दिसून आल्या. महानगरपालिका स्तरावर समांतररित्या सुरु असणा-या प्रकल्पांमध्ये या मॉड्यूलसमधून आवश्यक असणारी माहिती इतर स्वरूपात उपलब्ध होती व त्यामुळे मॉड्यूलसची आवश्यकता नव्हती तर महानगरपालिकेने कंत्राटामध्ये या मॉड्यूलसचा समावेश का केला ? कार्यारंभ आदेश देण्याआगोदरच या बाबी निश्चित केल्या असत्या तर त्याप्रमाणात महानगरपालिकेचा कमी निधी खर्च झाला असता. तसेच सॉफ्टवेअरच्या दर्जावर नियंत्रण ठेवणे हे TCS ला विहित केलेले एक काम असल्यामुळे IT भागीदार असलेल्या TCS ने देखील त्याची खात्री करावयास हवी होती. परंतु ते न केल्यामुळे ऐनवेळी त्या मॉड्यूलसऐवजी अन्य कामे महानगरपालिकेला नाईलाजास्तव करून घ्यावी लागली व सर्व मॉड्यूलसचा मोबदला कंत्राटदार कंपनीला देण्यात आला. ही बाब निश्चितच समर्थनीय नसून महानगरपालिकेचे आर्थिक हित जपणारी निश्चितच नाही व या सर्व बाबी नियोजनाचा व समन्वयाचा अभाव दर्शविणा-या आहेत. महानगरपालिकेने भविष्यात कार्यादेश, उपभोक्त्यांची गरज आणि व्यवसाय नियम यांचा आढावा घेऊन वापर प्रणालीमध्ये अधिक सुधारणा करण्याची आवश्यकता आहे. कामांची उपयुक्तता व गरज ही कंत्राटदार निश्चित करण्याआगोदर ठरविल्यास खर्चाचे नियोजन देखील यथायोग्य पध्दतीने करणे शक्य असताना कार्यारंभ आदेशानंतर कामाच्या व्याप्तीमध्ये बदल करणा-या सर्व संबंधित अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात यावी व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी व या संदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.६२ (२) महानगरपालिकेत आजही कंत्राटदाराचे कर्मचारी कार्यरत आहेत. कोणत्याही आय.टी. प्रोजेक्टच्या अंतर्गत देखभाल दुरुस्तीचे काम महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांकडून करून घेवू नये कारण आय.टी. मध्ये सतत अपडेशन होत असल्यामुळे व महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांना या बाबी जमणार नसल्यामुळे यासाठी प्रशिक्षित व तज्ञ कर्मचारीच आवश्यक असून ते कंत्राटदाराकडूनच घेण्यात यावेत असे सर्वसाधारण धोरण महानगरपालिकेने स्विकारल्यामुळे कंत्राटदार कंपनीचे हे कर्मचारी आजतागायत महानगरपालिकेत कार्यरत आहेत. तसेच या कर्मचा-यांकडून महानगरपालिकेने स्वतःचे कर्मचारी देखील इतक्या वर्षात प्रशिक्षित करून घेतले नाहीत. आता महानगरपालिकेने सॅप यंत्रणा कार्यान्वित केलेली आहे व संपुर्ण सॉफ्टवेअर आता महानगरपालिकेच्या मालकीचे आहे व आता केवळ देखभाल दुरुस्तीचे काम आहे. तसेच गत पाच वर्षात महानगरपालिकेचा आय.टी. स्टाफ वाढलेला आहे. महानगरपालिकेने काही प्रमाणात कंत्राटदाराकडून तांत्रिकदृष्ट्या आवश्यक असणारा कर्मचारी वर्ग घेण्यास हरकत नाही. त्याअनुषंगाने महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांना योग्य प्रशिक्षण देवून हळूहळू या कंत्राटदार कंपनीद्वारे पुरविण्यात येणारा कर्मचारी वर्ग कमी करण्यात यावा व होणा-या खर्चाची बचत करावी व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.६३ (३) मुंबई महानगरपालिकेने कंत्राटदार कंपनीसोबत ६ वर्षे करारच केला नव्हता व तो करार सन २०१५ मध्ये करण्यात आला. याबाबत समितीने विचारणा केली असता करार केलेला नसल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर मान्य केले व हा सन २०१५ मध्ये केलेला करार मार्च, २०१७ पर्यंत असून त्यासाठी नविन निविदा मागविण्यात येत असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. सदरहू बाब ही अत्यंत बेजबाबदारपणाची व निष्फळाळजीपणाची असून कायदेशीर बाबींची व त्याच्या परिणामांची कोणतीही काळजी न घेता महानगरपालिकेकडून याकडे दुर्लक्ष करण्यात आले आहे. दरम्यानच्या काळात पुरवठादाराबरोबर जर काही कायदेशीर बाबी उद्भवल्या असत्या तर कोणतेही कायदेशीर दस्तावेज बचावात्मक स्वरूपात महानगरपालिकेकडे उपलब्ध होवू शकले नसते. ज्याच्या आधारे हे प्रकरण महानगरपालिकेला न्यायालयात नेता आले असते. कंत्राटदार कंपनीने जर अटी शर्तीची पूर्तता केली नसती तर त्यांच्याविरुद्ध कुठलीही कारवाई करण्यासाठी आवश्यक असणारा आधारभूत दस्तावेजच करण्यात न आल्यामुळे अशा कंपनीविरुद्ध कोणतीही कारवाई करणे महानगरपालिकेला शक्य झाले नसते. हा धोका महानगरपालिकेने पत्करण्याची कोणतीही आवश्यकता नव्हती. महानगरपालिकेने स्वहिताच्या सुरक्षिततेचा विचार करणे आवश्यक होते. वास्तविकतः महालेखाकारांनी हे आक्षेप घेतल्यानंतर विभागाने तात्काळ संबंधितांवर या संदर्भात जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करणे अभिप्रेत होते व केलेल्या कारवाईसह समितीसमोर साक्षीसाठी येणे आवश्यक होते. परंतु साक्षीदरम्यान आता विभागीय प्रतिनिधी करार न केल्याचे मान्य करतात. परंतु समितीने याची दखल घेईपर्यंत विभागाने या आक्षेपांची कुठलीही दखल गांभीर्याने घेतली नाही. विभागीय प्रतिनिधींनी ही चूक झाल्याचे समितीसमोर मान्यच केले आहे. त्यामुळे विषयाचे गांभीर्य लक्षात घेवून अशाप्रकारे करार न करणा-या सर्व संबंधितांवर कडक कारवाई करण्यात यावी. तसेच अशाप्रकारे करार न करणा-यांवर कारवाई न करणा-या अधिका-यांवर देखील कठोर कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी व भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.६४ परिच्छेद क्र. ५.१.७.१(ब) : “प्रकल्पाच्या निर्मितीचे आणि त्यांच्या अंमलबजावणीचे संनियंत्रण”

अभिप्राय :

TCS वर सोपविलेल्या कामांमध्ये (i) MCGM च्या वेगवेगळ्या विभागांमध्ये वेगवेगळे विकास प्रकल्प राबविणारे पुरवठादार करारबद्ध मुदतीच्या कालावधीत काम पूर्ण करतात अथवा नाही तसेच त्यांच्याकडून मिळणा-या सुविधा या मान्यताप्राप्त दर्जाच्या मानकांप्रमाणे आहेत अथवा नाहीत यावर संनियंत्रण ठेवणे, (ii) सॉफ्टवेअर गुणवत्ता निश्चिती (QA) आराखडाचे अनुपालन आणि QA अहवालांचा आढावा आणि (iii) अंमलबजावणी केल्यानंतर घ्यावयाच्या आढाव्याच्या आराखडासंबंधी सल्ला देणे यांचा समावेश होता. तसेच प्रकल्पाचे नियमन करण्यासाठी MCGM ने (i) मूल्यमापन समिती आणि (ii) MCGM ने नियुक्त केलेल्या अंतर्गत किंवा बाह्य सल्लागारांचा समावेश असलेल्या प्रकल्प आढावा पथकासह उपभोक्ता पथक यांची नियुक्ती करणे आवश्यक होते. परंतु MCGM कुठलेही दस्तावेज सादर करू शकले नाहीत जेणेकरून हे सिद्ध होऊ शकेल की प्रकल्पाचा महत्वाचा टप्पा वेळेत पूर्ण झालेला आहे आणि TCS च्या परवानगीने पैसे प्रदान झालेले आहेत. तसेच TCS ने तयार केलेले गुणवत्ता निश्चिती आराखडे आणि गुणवत्ता निश्चिती अहवाल MCGM कडे उपलब्ध नव्हते. तसेच प्रकल्पाच्या नियमनासाठी समिती नेमल्याचे सिद्ध करण्यासाठी MCGM कडे कोणताही पुरावा नव्हता. ९ प्रभाग कार्यालयांच्या अभिलेख्यांच्या तपासणीत असे निदर्शनास आले की, महापालिका आयुक्त/जलव्यवस्था अभियंता/माहिती तंत्रज्ञान विभाग यांनी सॉफ्टवेअर कार्यरत असण्याविषयी आणि त्याची प्रभाग कार्यालयातील उपलब्धता या विषयी कोणताही संनियंत्रण अहवाल विहित केलेला नाही यावरून असे दिसून येते की, MCGM कडे सॉफ्टवेअरची निर्मिती आणि वापर संनियंत्रित करण्यासाठी कोणतीही यंत्रणा अस्तित्वात नव्हती. परिणामी महत्वाचे टप्पे पूर्ण करण्यावरील संनियंत्रणात कमतरता, गुणवत्ता निश्चिती आराखडे आणि गुणवत्ता निश्चिती अहवाल नसणे आणि मूल्यमापन समितीची स्थापना न करणे या बाबी TCS आणि MCGM यांचे दुर्बल संनियंत्रण दर्शविते. तसेच TCS ला प्रकल्पाच्या आखणी आणि अंमलबजावणीच्या संनियंत्रणाचे काम देण्यात आले होते. ज्यात क्वाॅलिटी नियंत्रणही होते आणि TCS बरोबरच्या डिसेंबर, २०१० मधील करार संपुष्टात आल्यानंतर प्रकल्प विस्तार आणि त्याची अंमलबजावणी याकरिता कुणीही उपलब्ध नव्हते असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

साक्षीदरम्यान समितीच्या असे निर्दानास आले की, M/s. TCS यांच्याशी केलेला करार सन २०१० मध्ये संपल्यानंतर सन २०१० ते २०१२ या कालावधीत कोणत्याही आय.टी. क्षेत्रातील तज्ञाशी करार न केल्यामुळे यावर नियंत्रण राहिले नाही याबाबत

समितीने विचारणा केली असता सॉफ्टवेअर विकसीत करण्याचे काम पुर्ण झाले होते व केवळ त्याच्या देखभाल दुरुस्ती व हाताळणीचे काम करावयाचे असल्यामुळे ते एबीएम नॉलेज वेअर हेच करीत होते. त्यामुळे सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली नसल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर समितीने विभागीय प्रतिनिधींचे लक्ष विभागाने दिलेल्या लेखी उत्तराकडे वेधले. ज्यात सन २०१० ते २०१२ या कालावधीत कोणत्याही आय.टी. क्षेत्रातील कंपनीशी करार न केल्यामुळे सॉफ्टवेअर निर्मिती व वापर यावर संनियंत्रण करणे शक्य झाले नाही. त्यामुळे करार करावयास पाहिजे होता असे विभागाने लेखी स्वरूपात मान्य केलेले असताना साक्षीदरम्यान विभाग त्याच्या विपरीत भूमिका कशी काय घेवू शकते ? अशी समितीने विचारणा केली असता सन २०१० ते २०१२ पर्यंत मुंबई महानगरपालिकेकडे सल्लागार नव्हता हे महानगरपालिकेच्या प्रतिनिधींनी मान्य केले.

शिफारस :

३.६५ (१) मुंबई महानगरपालिकेने मोठ्या प्रमाणात कोट्यावधीचा निधी खर्च करून अद्ययावत संगणक प्रणाली विकसित करून महानगरपालिकेचे काम अधिकाधिक अद्ययावत, जलद व पारदर्शक करण्याच्या उद्देशाने हे सॉफ्टवेअर विकसित करून घेतले. परंतु त्याच्या देखभाल दुरुस्तीसाठी व विकासासाठी स्वतःचा कर्मचारी वर्ग प्रशिक्षित न करता कंत्राटदार कंपनीवरच ही जबाबदारी सोपविण्याचे सर्वसाधारण धोरण स्वीकारले. परंतु असे असतानाही दोन वर्षे कुठल्याही सल्लागाराची नियुक्ती न केल्यामुळे मुंबई महानगरपालिकेकडे सॉफ्टवेअरचा वापर व संनियंत्रण, प्रकल्प विस्तार व त्याची अंमलबजावणी करण्याकरिता कोणतीही यंत्रणा अस्तित्वात नव्हती. सल्लागारासोबत कराराची मुदत संपण्याअगोदर कराराचे नुतनीकरण अथवा नविन निविदा प्रक्रिया राबविणे याबाबत योग्य तो निर्णय घेवून त्याची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी महानगरपालिकेच्या अधिका-याची असतानाही त्यांनी यात अत्यंत निष्काळजीपणा केल्यामुळे निश्चितच या दोन वर्षात संगणकीय कामकाजावर त्याचा मोठा विपरीत परिणाम झालेला आहे याबाबत दुमत नाही. महानगरपालिका मुंबई सारख्या मोठा शहरातील मुलभूत व पायाभूत सुविधांची कामे हाताळित असताना यासाठी सक्षम यंत्रणा व संगणकीय प्रणाली यशस्वीरित्या कार्यरत असणे आवश्यक आहे. महानगरपालिकेद्वारे ही नवनविन व अद्ययावत तंत्रज्ञानाची कामे मोठ्या प्रमाणात निधी खर्च करून बाह्यस्त्रोतीकरणाद्वारे (out sourcing) करित असताना त्याचे केवळ संनियंत्रण करण्याचे काम जर विभागाचे अधिकारी सक्षमरित्या करू शकत नसतील तर ही बाब खचितच गंभीर आहे. एकीकडे महानगरपालिका कोणत्याही आय.टी. प्रकल्पाच्या अंतर्गत देखभाल दुरुस्तीचे काम महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांकडून करून घेण्यात येऊ नये असे सर्वसाधारण धोरण स्विकारते. परंतु अशावेळी या कामाचे संनियंत्रण बाहेरील कोणत्याही कंपनीस दोन दोन वर्षे देत नाही. यासाठी जबाबदार असणा-या अधिका-यांवर कारवाई केली पाहिजे असे समितीने सूचित केले असता ही बाब विभागाने मान्य केली व यास जे कोणी जबाबदार असतील त्यांचेवर जबाबदारी निश्चित करण्याचे मान्य करून त्यावेळेच्या माहिती तंत्रज्ञान कक्षाच्या प्रमुखांना कारणे दाखवा नोटीस दि. १५ मे, २०१७ रोजी बजाविण्यात आल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यासंदर्भात संबंधितांवर आवश्यक ती पुढील कारवाई तातडीने करून समितीस ३ महिन्यात कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

३.६६ परिच्छेद क्र. ५.१.७.१(क) : “प्रशिक्षण”

अभिप्राय :

MCGM च्या कर्मचा-यांना कामाचा प्रवाह, योजनेचे संकल्पचित्र, आधारसामग्री संकल्पचित्र, विनियोग/संकल्पचित्र, संगणकीय ग्रंथालय आणि संकल्पना मांडणी यांचे प्रशिक्षण देणे अशीही शिफारस TCS ने MCGM ला केली होती. अशा प्रशिक्षणामुळे MCGM च्या नामनिर्देशित तांत्रिक कर्मचा-यांना वरील माहिती (प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीनंतर) ABM कडून प्राप्त होईल असे अपेक्षित होते. तथापि, योजना कार्यालयांतर्गत चालू राहिल यासाठी MCGM च्या कर्मचा-यांना ABM कडून प्रशिक्षण देण्यात आले होते हे सिध्द करणारा कुठलाही पुरावा नव्हता. MCGM मधील प्रशिक्षित कर्मचा-यांच्या अनुपलब्धतेमुळे सिस्टिम प्रशासकाचे काम ABM च्या नियंत्रणाखालीच राहिले आणि MCGM ने अजूनही ते स्वतःच्या ताब्यात घ्यावयाचे होते असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

३.६७ (१) टीसीएसच्या शिफारशीप्रमाणे मुंबई महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांना कामाचा प्रवाह, योजनेचे संकल्पचित्र, आधार सामग्री संकल्पचित्र, विनियोग/संकल्पचित्र, संगणकीय ग्रंथालय आणि संकल्पना मांडणी यांचे प्रशिक्षण देणे आवश्यक असून जेणेकरून पुरवठादारावर अवलंबून न राहता MCGM अंतर्गत प्रशिक्षित गट निर्माण करण्याचे नियोजित होते. परंतु

मागील तीन वर्षात हे प्रशिक्षण देण्यात आले नाही. असे निश्चित करतेवेळी अशी संकल्पना होती की, एबीएमने ही प्रणाली विकसित करावी व त्यानंतर मुंबई महानगरपालिकेने ती पुर्णपणे ताब्यात घेवून त्याची देखभाल दुरुस्ती व अपग्रेडेशन महानगरपालिकेने स्वतः करावे. परंतु महानगरपालिकेने सर्वसाधारण धोरण स्विकारून कोणत्याही देखभाल दुरुस्तीचे काम स्वतः न करता त्या कंपनीकडूनच करून घेण्याचेच ठरविले. त्यामुळे फक्त संगणकीय प्रणाली विकसित करण्याचे नव्हेतर ते वापरण्याचे प्रशिक्षण देण्यात आले असे समितीसमोर सांगण्यात आले. याबाबत महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपात निश्चितच तथ्य असल्याचे समितीला दिसून येते. या सर्व बाबींचे नियोजन MCGM ने कंत्राट देण्यापुर्वीच करणे आवश्यक आहे. कंत्राट दिल्यानंतर व या सर्व सेवांचा व प्रशिक्षणाचा खर्च त्यात समाविष्ट झाल्यानंतर कामे कमी केल्यास खर्च निष्फळ ठरतो व निधीचा अपव्यय देखील होतो ज्याचा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष लाभ हा कंत्राटदारांनाच होतो. याबाबत समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करते व महानगरपालिकेने भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी व जास्तीत जास्त कर्मचारी प्रशिक्षित करावे व माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीचे व्यवस्थापन करून तिला सहाय्यभूत ठरावे यासाठी त्याचा वापर करणा-यांना प्रशिक्षण देऊन प्रशिक्षित कर्मचा-यांच्या उपलब्धतेची खात्री भविष्यात करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.६८ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ : “संगणक प्रणाली नियंत्रण”

३.६९ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२(अ) : “पाणीपट्टी बिलांची थकबाकी प्रणालीमध्ये घेतली नव्हती”

अभिप्राय :

सप्टेंबर, २००१ च्या ABM ला दिलेल्या कार्यादेशाप्रमाणे ग्राहकांच्या अदत्त रकमांचा परामर्श वेगळा घ्यावयाचा होता आणि संगणकीय बिले काढताना सुरुवातीस थकबाकी ‘शून्य’ अशी विचारात घ्यावयाची होती. MCGM ने अदत्त बिलांच्या रकमांची निश्चिती केल्यावर त्या प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करावयाच्या होत्या. परंतु पाणीपट्टीची एप्रिल, २००१ ची थकबाकीची रक्कम रु.३६०.१९ कोटी या प्रणालीमध्ये अंतर्भूत केली नव्हती आणि त्यामुळे थकबाकी रकमेचे बिल निघू शकले नाही. ९ प्रभाग कार्यालयांच्या १७४ ग्राहकांच्या दस्तऐवजाच्या लेखापरिक्षणात आढळून आले की, रु. ३४.७३ लाख थकबाकी रक्कम प्रणालीमध्ये अंतर्भूत केलेली नव्हती. तसेच MCGM च्या लेख्यांप्रमाणे मार्च, २०१२ रोजी रु.११२१.९० कोटी (ज्यामध्ये २००१ पूर्वीची थकबाकी समाविष्ट आहे) पाणीपट्टीची थकबाकी होती. परंतु ASWBS प्रणालीमध्ये फक्त रु. ७९८.४४ कोटी थकबाकी दाखविली होती. ज्यामुळे रु. ३२३.४६ कोटी एवढी मार्च, २०१२ पर्यंतची थकबाकी अद्यापही प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करावयाची राहिली होती. प्रणालीमध्ये थकबाकी अंतर्भूत न करण्याची कारणे लेखापरिक्षणास सादर करण्यात आली नव्हती.

MCGM ने वस्तुस्थितीचा स्वीकार केला आणि नमूद केले की, प्रत्येक जोडणीची अदत्त रकमांची पडताळणी केलेली आधारसामग्री सुलभतेने उपलब्ध नव्हती म्हणून शून्य थकबाकी घेऊन प्रणाली सुरु करण्याचा आणि ३१ मार्च, २००१ पूर्वीची थकबाकी चलनाने वसूल करण्याचा प्रशासकीय निर्णय घेण्यात आला. निर्गमन बैठकीत (Exit Conference) (नोव्हेंबर, २०१२) जलव्यवस्था अभियंता यांनी नमूद केले की, मार्च, २००१ पूर्वीची थकबाकी प्रणालीमध्ये स्थानांतरीत करणे शक्य झाले नाही. पण थकबाकीपैकी काही रकमेची वसुली मधल्या काळात केलेली होती. परंतु वसूल केलेल्या रकमेचे तपशील लेखापरिक्षणास पुरवले गेले नाहीत असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

साक्षीदरम्यान या संदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, महानगरपालिकेचे लेखापरिक्षण करतेवेळी पाणीपट्टीची एप्रिल, २००१ पूर्वीची रक्कम प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती व शून्य शिल्लकीवर (zero balance) प्रणाली सुरु करण्यात आली. ही थकबाकीची रक्कम प्रणालीमध्ये अंतर्भूत का करण्यात आली नाही ? अशी विचारणा समितीने केली असता महानगरपालिकेने ज्यावेळी अँक्वा सुपर वॉटर बिलिंग सिस्टिम तयार केली त्याची लवकरात लवकर अंमलबजावणी करायची होती. सन २००१ पूर्वीच्या थकबाकीवर २ टक्के दंड आकारण्यात येत नव्हता. परंतु २००१ नंतरच्या थकबाकीवर मात्र दरमहा २ टक्के दंड आकारण्यात येत असल्यामुळे सॉफ्टवेअरमध्ये या बाबी टाकण्यास अडचण येत होती. त्यामुळे महानगरपालिकेने सन २००१ पूर्वीची देयके चलन पध्दतीने काढण्यात यावी व २००१ नंतर शून्य शिल्लक घेवून ही प्रणाली राबविण्याचा निर्णय घेतला. MCGM ने घेतलेल्या या निर्णयाच्या अंमलबजावणीचा आढावा समितीने घेतला असता २००१ पूर्वीच्या थकबाकीची पुर्ण वसुली देखील झालेली नसल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले. सन २००१ अगोदरच्या थकबाकीवर महानगरपालिकेने २ टक्के दंड न

घेण्याचा निर्णय का घेतला अशी समितीने विचारणा केली असता २००१ पुर्वीचे वॉटर रुल्स वेगळे असून त्यात अशाप्रकारे प्रदानातील विलंबास २ टक्के अधिभार घेण्याची तरतूद नव्हती. मात्र २००१ नंतर नियमामध्ये सुधारणा करून ही तरतूद करण्यात आल्यामुळे २ टक्के अधिभार आकारण्याची पध्दत सुरु झाली असे समितीसमोर सांगण्यात आले. यावर समितीने संगणकीय तंत्रज्ञान इतके अद्ययावत असताना व २००१ पुर्वी २ टक्के दंड न लावता देयकाची आकारणी व वसुली करणे व २००१ नंतर थकबाकीवर २ टक्के अधिभार आकारून देयकाची आकारणी व वसुली करणे आप्रकारची तरतूद संगणकीय आज्ञावलीमध्ये सहजरित्या विकसित करण्यास कोणतीही अडचण नव्हती व त्यासाठी ही थकबाकीची रक्कम मॅन्युअली वसुल करण्याचा निर्णय घेण्याची देखील आवश्यकता नव्हती. हे सर्व काम संगणकीय आज्ञावलीच्या माध्यमातून अद्ययावत करून हे काम अधिक अचूक, पारदर्शक, विनाविलंब व कुठल्याही पाठपुराव्याशिवाय करणे निश्चितच शक्य होते. तरीही MCGM ने जर ही थकबाकीची रक्कम चलनाद्वारे भरण्याचा निर्णय घेतला. तर वसुलीचे योग्य नियोजन करून त्याची सक्षमरित्या अंमलबजावणी करून थकबाकी पुर्णपणे वसुल करण्याची संपुर्ण जबाबदारी ही महानगरपालिकेच्या अधिका-यांची असताना ही वसुली देखील आजतागायत पुर्णपणे करण्यात आली नाही. थकबाकीची एकूण रक्कम रु. ३६०.१९ कोटी एवढी असून दि. १५.५.२०१७ पर्यंत रु.१४०.१५ कोटी रक्कम वसुल करण्याचे प्रलंबित असल्याचे समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधीमार्फत सांगण्यात आले. थकबाकीची ही रक्कम सॉफ्टवेअरमध्ये समाविष्ट केली असती तर सध्याच्या थकबाकीची बिले पाठवितेवेळी जुन्या थकबाकीची रक्कम देखील त्यात समाविष्ट करून पाठविता आली असती. त्यामुळे थकबाकीची मागणीही सुरु राहिली असती. परंतु गत १५ ते १७ वर्षांच्या काळात कधीही याबाबत महानगरपालिकेला निर्णय घेण्याची आवश्यकता वाटली नाही व थकबाकीच्या वसुलीसाठी देखील कोणतीही परिपूर्ण कार्यपध्दती अवलंबण्यात आली नाही. तसेच २००१ अगोदरच्या थकबाकीवर २ टक्के दंड न आकारल्यामुळे ही रक्कम भरण्याची कोणतीही घाई अथवा गरज उपभोक्त्यांना राहिली नाही. तसेच ही आकारणी व वसुली यात आर्थिक अनियमितता होण्याची शक्यता देखील नाकारता येणार नाही. देयकाची आकारणी, त्याची वसुली, त्यांचा हिशोब ठेवणे, खर्चाचा ताळमेळ जुळविणे हे सर्व तपासण्यासाठी वेगळी यंत्रणा न वापरता एका संगणकीय आज्ञावलीच्या माध्यमातून या बाबी अधिक अचूकरित्या करणे MCGM ला निश्चितच शक्य होते. सॉफ्टवेअर तयार करून विकत घेताना या बाबींची काळजी MCGM ने घेतली असती तर हे आक्षेप टाळता आले असते. MCGM च्या अधिका-यांनी सॉफ्टवेअर तयार करून खरेदी करणे अगोदर एकत्रितरित्या बसून या बाबींची निचिती करणे नक्कीच शक्य होते. तरीही ही वसुली manually करण्याचा निर्णय घेण्यात आला तर ही वसुली महानगरपालिकेने अतिशय नियोजनबध्द पध्दतीने, जलद गतीने व पारदर्शकरित्या करण्याची आवश्यकता होती ज्यात महानगरपालिका अपयशी ठरली. अशा परिस्थितीत २००१ पुर्वीच्या थकबाकीदारांवर २ टक्के दंड न आकारण्याची तरतूद या नसल्यामुळे या वसुलीस अमर्याद विलंब झालेला आहे. दंडाशिवाय रक्कम वसुली करण्याची बाब संगणक सॉफ्टवेअरमध्येच आली असती तर ही आकारणी निश्चितच अधिक अचूक असती असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. नियमित कार्यपध्दतीनुसार कर आकारणी ही पुर्वलक्षी प्रभावाने शक्यतोवर करण्यात येत नाही हे समितीला मान्य आहे, परंतु नागरिकांनी ज्या पाण्याचा वापर केलेला आहे त्यासाठीचा आकार भरणे हे प्रत्येक नागरिकांचे कर्तव्यच असून ते त्यांचेवर बंधनकारकच आहे. महानगरपालिकेच्या माध्यमातून यावर कोणतीही शास्ती न ठेवल्यास ही वसुली करणे महानगरपालिकेला अधिकच अडचणीचे ठरेल. महानगरपालिका रु.१४०.१५ कोटी उर्वरित थकबाकीची वसुली कशी करणार व थकबाकीच्या या रकमेवर आता अधिभार लावणार काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता यासाठी सॉफ्टवेअरमध्ये सुधारणा करून घेणे आवश्यक आहे. त्यामुळे त्याअनुषंगाने रु.१४०.१५ कोटी वसुलीची बाब सॉफ्टवेअर सिस्टिममध्ये अंतर्भूत करण्यात येईल. परंतु त्यावर अधिभार लावायचा झाल्यास नियमात बदल करावे लागेल व त्याचे अधिकार महानगरपालिकेला आहेत असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. याबाबत समितीला आश्वासित केल्याप्रमाणे आश्वासित लेखी माहिती सादर करताना नमूद करण्यात आले की, २४ विभागीय कार्यालयातील जल कामे विभागांना तसेच सहाय्यक कर निर्धारक विभागांना त्यांच्याकडे असलेली प्रत्येक जल जोडणीनिहाय थकबाकी संबंधित लेखा विभागाकडून पडताळणी करण्याचे निर्देश देण्यात आलेले असून सदर पडताळणी पूर्ण झाल्यावर सदर देयकांची थकबाकी संगणक प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्यात येईल असे समितीला आश्वासित करण्यात आले. तसेच आजतागायत ज्यांनी थकबाकी भरलेली नाही त्यांचेवर २ टक्के अधिभाराची रक्कम आकारणी करण्याबाबतचा निर्णय घेण्याचे अधिकार महानगरपालिकेच्या स्थायी समितीला असल्यामुळे त्याबाबतचा प्रस्ताव स्थायी समितीला सादर करण्यात येईल असेही समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच दि.२५ मे, २०१७ पर्यंत लेखापरिक्षणाच्यावेळी रु.११२१.९० कोटी थकबाकीची रक्कम होती त्यापैकी रु.६३०.२४ कोटी रक्कमेची थकबाकी असून यातील ५० टक्केपेक्षा जास्त रक्कम शासकीय कार्यालयांची असल्याचे व काही ठिकाणी बुक अँडजस्टमेंट असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

३.७० (१) या परिच्छेदामध्ये महालेखाकारांनी घेतलेले आक्षेप निश्चितच गंभीर स्वरूपाचे असून महानगरपालिकेच्या अनियोजनबद्ध कामामुळे होणा-या महसूलाच्या हानी संदर्भातील आहेत. सन २००१ पूर्वी २ टक्के अधिभार आकारण्याची तरतूद नियमामध्ये नव्हती व सन २००१ नंतर ही तरतूद करण्यात आली. आवेळी संगणकीय आज्ञावली विकसित करताना या बाबींचा समावेश करून आज्ञावली विकसित करण्यास महानगरपालिकेस कोणतीही अडचण नव्हती. तरीही शून्य शिल्लकीवर (zero balance) ही प्रणाली सुरु करण्याचा निर्णय महानगरपालिकेने घेवून सन २००१ पूर्वीच्या थकबाकीची वसुली ही चलनाद्वारे मॅन्युअली करण्याचा निर्णय घेतला. त्यामुळे ही सन २००१ पूर्वीची थकबाकी वसुलीची कारवाई मागे पडली. ही रक्कम सॉफ्टवेअरमध्ये अंतर्भूत केली असती तर या रकमेच्या वसुलीवर योग्यरित्या नियंत्रण ठेवणे शक्य झाले असते. तसेच महानगरपालिकेने जर ही रक्कम चलनाद्वारे भरून घेण्याचा निर्णय घेतला तर त्याची अंमलबजावणी व वसुली योग्य व नियोजनबद्धरित्या करण्याची पुर्ण जबाबदारी महानगरपालिकेच्या अधिका-यांची होती. परंतु ती थकबाकीची वसुली पुर्ण करण्यास देखील महानगरपालिका पुर्णपणे अपयशी ठरली. ही थकबाकी संगणकीय आज्ञावलीमध्ये टाकली असती तर सध्याच्या थकबाकीच्या रकमेसह जुन्या थकबाकीच्या वसुलीची रक्कम देखील विलात नमूद असती. त्यामुळे थकबाकीच्या मागणीतील सातत्य कायम राहू शकले असते. तसेच देयकाची आकारणी, त्याची वसुली, त्यांच्या हिशोबाचा ताळमेळ ठेवणे व त्याचे अंतिम लेखापरिक्षण करणे व वार्षिक ताळेबंद या सर्व बाबींसाठी वेगळी यंत्रणा न वापरता एका संगणकीय आज्ञावलीच्या माध्यमातून या बाबी अधिक अचूक, पारदर्शकरित्या, विनाविलंब व कुठल्याही पाठपुराव्याशिवाय करणे MCGM ला निश्चितच शक्य होते व हे आक्षेप MCGM ला टाळता आले असते. MCGM च्या अधिका-यांनी सॉफ्टवेअर तयार करून विकत घेतेवेळी या बाबींची निश्चिती करून दक्षता घेणे आवश्यक होते, जे करण्यात आले नाही व ही वसुली चलनाद्वारे manually करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. परंतु त्या निर्णयाची अंमलबजावणी करण्यासाठी व थकबाकीच्या वसुलीसाठी देखील कोणतीही परिपूर्ण कार्यपध्दती अवलंबण्यात आली नाही. ही आकारणी व त्याची वसुली यात थकबाकीदार व MCGM चे अधिकारी स्तरावरून आर्थिक अनियमितता अथवा थकबाकीदारांचे आर्थिक हित जपणे ह्या बाबी होण्याची शंका घेण्यास पुर्ण वाव आहे. अतः महानगरपालिकेने आता आज्ञावलीमध्ये या थकबाकीच्या प्रलंबित रकमेचा समावेश करून ही आज्ञावली तात्काळ अद्ययावत करावी, प्रलंबित थकबाकीची वसुली तात्काळ करावी. तसेच सन २००१ अगोदरच्या थकबाकीवर २ टक्के दंड न आकारल्यामुळे ही रक्कम भरण्याची कोणतीही घाई अथवा गरज आता उपभोक्त्यांना राहिलेली नाही. त्यामुळे सन २००१ पूर्वीची थकबाकी अद्यापही न भरणा-या थकबाकीदारांवर आता पुढे २ टक्के अधिभार लावून वसुली करण्यासाठीचा प्रस्ताव स्थायी समितीसमोर सादर करून त्याअनुषंगाने नियमात योग्य ती सुधारणा करण्याबाबतचा निर्णय महानगरपालिकेने घ्यावा. तसेच थकबाकीची वसुली इतकी वर्षे न करण्यास जबाबदार असणा-या सर्व अधिका-यांवर कारवाई करण्यात यावी व या सर्व प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७१ (२) तसेच दि.२५ मे, २०१७ पर्यंत लेखापरिक्षणाच्यावेळी रु.११२१.९० कोटी थकबाकीची रक्कम होती त्यापैकी रु.६३०.२४ कोटी रक्कमेची थकबाकी सद्यःस्थितीत प्रलंबित असून यातील ५० टक्केपेक्षा जास्त रक्कम शासकीय कार्यालयांची असल्याचे व काही ठिकाणी बुक अॅडजस्टमेंट असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. पाण्याच्या देयकाची वसुली ही त्याचा वापर करणा-या प्रत्येकच ग्राहक वा संस्थेकडून करणे महानगरपालिकेला बंधनकारकच आहे. शासकीय कार्यालये यासाठी नक्कीच अपवाद नाहीत. त्यामुळे त्यांचेकडून देखील पाण्याची वसुली असल्यास ती वसुल करण्यात यावीत अथवा बुक अॅडजस्टमेंट असल्यास ती समायोजित करण्यात यावीत व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७२ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२(ब) : “पाणी बिले विलंबाने तयार करणे”

अभिप्राय :

उपभोक्त्यांची मीटर प्रवर्गाची पाणी बिले मासिक अथवा त्रैमासिक तयार केली जातात. वेळेवर बिले तयार करण्यासाठी आणि पाणीपट्टीच्या वसुलीसाठी मीटर रिडींग तत्काळ प्रणालीमध्ये नमूद करावे लागते. ९ प्रभाग कार्यालयांच्या ASWS च्या डेटाच्या लेखापरिक्षणात असे आढळून आले आहे की, रु.७१६ कोटीची १५,७१,१३९ बिले मीटर रिडींग नंतर ३० दिवसात तयार केली गेली आणि रु.८४७.०५ कोटीच्या १४,३९,१०२ बिलांना ३१ ते ३७९ दिवस विलंब झाला. अशाप्रकारे ASWS प्रणाली सुरु

करण्याच्या अनेक उद्दिष्टांपैकी एक उद्दिष्ट म्हणजे मीटरचे आकलन आणि बिले तयार करण्यातील वेळ कमी करणे हे संगणकीकरणाच्या ११ वर्षांनंतरही (२००१ ते २०१२) पूर्ण होऊ शकलेले नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात पाण्याची देयके विलंबाने तयार करण्याची कारणे समितीने विचारली असता मुंबईमध्ये ३ लक्ष ८५ हजार जल जोडण्या असून एका मीटर रिडरकडे १२०० जोडण्यांचे रिडींग घेण्याचे काम आहे व यासाठी एकूण २४१ पदे मंजूर असून त्यातील ८३ पदे रिक्त आहेत. त्यामुळे उपलब्ध मीटर रिडरच्या माध्यमातून मीटर रिडींगचे काम पूर्ण होवू शकत नाही. मनुष्यबळाची कमतरता, नेटवर्कमधील अडचणी आणि स्वयंचलीत मीटर नोंदणी मीटर्स यासंबंधीचे प्रश्न यामुळे बिले तयार करताना विलंब झाला व त्याअनुषंगाने जलदेयक निर्मितीत होणा-या विलंबावर देखरेख ठेवण्यासाठी नविन मॉड्यूल विकसित करण्यात आले आहे.

कोणत्याही कारणास्तव MCGM मीटर रिडींग वेळेत घेऊ शकत नाही म्हणून बिल तयार करताना प्रत्यक्षात वापरलेल्या पाण्याचे बिल न पाठविता अंदाजित बिलाची आकारणी करण्यात येते असे समितीच्या निदर्शनास आले. ग्राहकाला जेवढे पाणी पुरविण्यात आले त्याचे पैसे भरण्याची जबाबदारी ही निश्चितच ग्राहकाची आहे. परंतु ज्या पाण्याचा वापर ग्राहकाने केलेला नाही त्याचे देयक भरण्याची जबाबदारी ही नक्कीच ग्राहकाची नाही. महानगरपालिकेच्या अंदाजित देयक आकारणीमुळे या बाबींची अचूक निश्चिती होवू शकत नाही. मुंबईला पाणी पुरवठा करणारी मुंबई महानगरपालिका ही एकमात्र नागरी स्थानिक संस्था असून या सर्व कामांसाठी महानगरपालिकेकडे अत्यंत अचूक व पारदर्शक व्यवस्था उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. परंतु याचा नाहक त्रास व भुर्दंड ग्राहकांना होत असल्याचे समितीने नमूद केले असता सन २०१६-१७ पुर्वी ही आकारणी विलंबाने होत होती. परंतु आता त्यात सुधारणा झालेली आहे. तसेच जी रिक्त पदे आहेत ती लवकरात लवकर भरण्याची कार्यवाही देखील करण्यात येत असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

३.७३ (१) MRTP ॲक्ट अंतर्गत मुंबईला पाणी पुरवठा करणारी मुंबई महानगरपालिका ही एकमेव व एकमात्र स्थानिक नागरी संस्था असून अशा परिस्थितीत महानगरपालिकेमार्फत करण्यात येणा-या पाण्याचे नियमित वितरण व पाण्याच्या देयकाची आकारणी ही अतिशय शास्त्रशुद्ध, अद्ययावत, पारदर्शक, नियमित व जलदगतीने होण्याची आवश्यकता आहे. महानगरपालिकेने सन २००१ पासून यासाठी ॲक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिम या प्रकल्पाची सुरुवात केली व नंतर ती अद्ययावत करून ॲक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिम तयार करण्यात आली. परंतु त्यात पाण्याच्या देयकाची आकारणी ही अचूक व नियमित पध्दतीने होणे आवश्यक आहे व कोणत्याही परिस्थितीत ती आकारणी अंदाजित आकडेवारीवर असता कामा नये. याच अडचणी या अगोदर महानगर गॅस व एमएसईबीला देखील येत होत्या. परंतु त्यामध्ये आता बरीच सुधारणा झालेली आहे. महानगर गॅस व एमएसईबी सद्यःस्थितीत राबवित असलेली कार्यपध्दती महानगरपालिकेला अवलंबण्यास कोणतीही अडचण नाही. महानगरपालिकेची पाण्याची देयके ही जास्तीत जास्त प्रकरणी सोसायटीनिहाय होत असल्यामुळे प्रत्येक उपभोक्त्याचे स्वतंत्र रिडींग न घेता सोसायटीनिहाय रिडींग घेण्यात येते. त्यामुळे अशाप्रकारचे रिडींग घेण्यास कोणतीही अडचण महानगरपालिकेला येवू नये. या सर्व बाबी संगणकीय आज्ञावलीच्या माध्यमातून नियमित व जलद गतीने होण्यासाठीच ASWBS ची सुरुवात झाली व त्यावर महानगरपालिकेने मोठा प्रमाणात निधी खर्च केला असताना ही प्रणाली अधिक अचूक व पारदर्शक पध्दतीने कार्यरत ठेवण्याची पुर्णतः जबाबदारी ही महानगरपालिकेचीच आहे. परंतु त्यात महानगरपालिकेचे अधिकारी अपयशी ठरले, ज्याचा नाहक त्रास व भुर्दंड सर्वसामान्य नागरिकांना होत आहे. या सर्व आक्षेपाधीन बाबींवर आवश्यक ती उपाययोजना महानगरपालिकेने तातडीने करून कोणत्याही परिस्थितीत ग्राहकांना अंदाजित देयके न पाठविता ही देयके नियमित, अचूक, विनाविलंब व प्रत्यक्षात वापरलेल्या पाण्याच्या आधारे पाठविण्यात यावीत अशी समितीची शिफारस आहे. तसेच यासाठी अधिकच्या पदांची आवश्यकता नसून केवळ रिक्त पदे भरल्यास हे काम पूर्ण करता येईल. अतः रिक्त पदे लवकरात लवकर भरून ग्राहकांना बिले विहित वेळेत पाठविण्याची व्यवस्था महानगरपालिकेने करावी व भविष्यात असे आक्षेप टाळावेत व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७४ (२) ज्या ग्राहकांनी पाण्याचे मीटर बसविलेले नाही अथवा मीटर सदोष वा नादुरुस्त असणे अथवा अनधिकृतरीत्या घेतलेल्या जलजोडण्या यावर महानगरपालिकेचे कोणतेही नियंत्रण नाही. असे ग्राहक पाणी वापरत असतानाही त्यांचेवर कोणतीही पाणीपट्टीची आकारणी होत नाही. ज्यामुळे पाण्याचा गैरवापर देखील होतो व यात महानगरपालिकेचे मोठ्या प्रमाणात

महसूलाचे देखील नुकसान होते. या सर्वांचा भुर्दंड नियमित देयके भरणे-या प्रामाणिक व सर्वसामान्य नागरिकांवर पडतो. अतः महानगरपालिकेने या सर्व ग्राहकांची तपासणी करून घेण्यासाठी एक धडक कृती कार्यक्रम राबवावा व त्याअनुषंगाने पाणी वापरणा-या एकूण एक ग्राहकाकडून अचूकरित्या देयकाची वसुली महानगरपालिकेने करावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७५ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२(क) : “अॅप्लीकेशन सॉफ्टवेअर मधील कमतरता”

अभिप्राय :

मुंबई महानगरपालिका (MCC) अधिनियम, १८८८ कलम १६९ (ii) प्रमाणे MCGM ची स्थायी समिती पाणी कराची आकारणी करण्याऐवजी मीटरने पाणी पुरवठा केल्या जाणा-या इमारतीसंबंधातील विविध कारवायांचे दर विहित करते. त्याप्रमाणे वेळावेळी स्थायी समितीने वेगवेगळ्या प्रकारच्या अभियोक्त्यांसाठी, पाणीपट्टी नियम आणि सांडपाणी आणि कचरा निर्मूलन नियम, २००६ अंतर्गत दर निश्चिती केलेली आहे. जलअभियांत्रिकी विभागाने वेगवेगळ्या प्रवर्गातील उपभोक्त्यांची म्हणजे घरगुती, व्यावसायिक आणि औद्योगिक यांची गटचिन्हांची यादी तयार केलेली आहे. ज्यामध्ये घरगुती उपभोक्त्यांसाठी संख्यात्मक अक्षरात्मक चिन्ह (1A, 1B, 2A, 3A इत्यादी), व्यावसायिक उपभोक्त्यांसाठी अक्षरात्मक चिन्ह (AA, BB, CC इत्यादी) आणि औद्योगिक उपभोक्त्यांसाठी अक्षरे-संख्यात्मक (A1, B1, C1 इत्यादी) अशी गट चिन्हे निश्चित केलेली आहेत. त्यांनी दर चिन्हे आणि दर आकारणी यांची वेगळी यादी विहित केलेली आहे. ९ प्रभाग कार्यालयांच्या अॅप्लीकेशन प्रणालीच्या लेखापरिक्षणात असे आढळून आले आहे की, प्रणालीचे संकल्पचित्र तयार करताना प्रवर्ग, गट चिन्हे आणि दर आकारणी यांचा विचार करण्यात आलेला नव्हता. उपभोक्त्यांची वर्गवारी व्यावसायिक गटातील असून दर आकारणी घरगुती, औद्योगिक उपभोक्ते असून आकारणी घरगुती आणि उपभोक्ते यांची वर्गवारी घरगुती असूनही आकारणी व्यावसायिक/औद्योगिक स्वरूपाची होती. उपभोक्त्यांच्या वर्गवारीतील आणि दर आकारणीतील फरकाचा परिणाम पाणी बिलांची कमी आकारणी करण्यात झाली. त्यात विशेषतः

(i) ९ प्रभाग कार्यालयांमधील १,७४,२८० उपभोक्त्यांपैकी ९१० उपभोक्त्यांचे वर्गीकरण प्रवर्ग, गट चिन्हे आणि दर आकारणीबाबत चुकीचे झालेले होते.

(ii) ३ प्रभाग कार्यालयातील (टी, एल आणि एच/पूर्व) १५ उपभोक्त्यांपैकी ९ उपभोक्त्यांची वर्गवारी व्यावसायिक गटात असूनही त्यांची आकारणी घरगुती दराने केली जात होती. ३ उपभोक्त्यांची वर्गवारी औद्योगिक गटात केलेली होती. परंतु दर निश्चिती घरगुती दराने करण्यात आली होती आणि तीन घरगुती उपभोक्त्यांना कमी दर आकारला गेला होता. परिणामी रु.९.६५ लाख कमी आकारणी झाली असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात समितीने विचारणा केली असता MCGM ने वस्तुस्थितीचा स्वीकार केला व प्रवर्ग, गट चिन्हे आणि दर आकारणी यामध्ये ताळमेळ नव्हता आणि प्रणालीची विधीग्राह्यता प्रगतीपथावर होती असे नमूद केले. तसेच अॅप्लीकेशन सॉफ्टवेअरमध्ये गट चिन्हे, दर आकारणी (Rate code) होती. त्या रेट कोडमध्ये महानगरपालिकेला रेटस् टाकायचे होते. महानगरपालिकेच्या सॉफ्टवेअरमध्ये काही चूका दिसल्या त्यामुळे ९ प्रभागांमध्ये उपभोक्त्यांचे गट चिन्ह व दर आकारणी चुकीची झाली होती. परंतु याचा पुर्ण अभ्यास करून यात सुधारणा करण्यात आल्या असून ग्रुप कोड, रेट कोड व रेट यांची सांगड घालण्यात आली असून आता या तीन गोष्टी जोपर्यंत मॅच होणार नाही तोपर्यंत बिलच निघणार नाही अशी सुधारणा सन २००७ मध्ये केल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. याचाच अर्थ सॉफ्टवेअर सन २००१ मध्ये सुरु झाले व त्यामध्ये सुधारणा २००७ मध्ये करण्यात आल्या. म्हणजे दरम्यानच्या काळात ही आकारणी दोषपूर्ण होत होती हे स्पष्ट होते. समितीने याबाबत असेही नमूद केले की, महानगरपालिका नागरिकांना देत असलेल्या सोयीसुविधा अत्यंत मुलभूत व प्राथमिक स्वरूपाच्या असून सर्वसामान्य जनतेच्या दैनंदिन बाबींशी निगडित असताना त्यांचेसाठी राबविण्यात येणा-या योजना अथवा प्रकल्पांचे नियोजन काही मुठभर अधिकारी कार्यालयात बसून करतात. अशावेळी ग्राहकांना येणा-या अडचणी व ग्राहकांच्या गरजा यांचा विचार खोलवर जाऊन व अचूकरित्या होईलच याची शाश्वती नसते. अशावेळेस ग्राहकांना येणा-या अडचणींवर तोडगा काढण्याची जबाबदारी फक्त निवडक अधिका-यांवर न सोपविता सर्वसामान्य जनतेमधून यासंदर्भात हरकती व सूचना मागविल्यास अधिका-यांना निर्णयाप्रत येण्यास अधिकच मदत होईल व त्यानंतरच हे तयार करण्यात आलेले सॉफ्टवेअर अद्ययावत करणे आवश्यक आहे. हे सॉफ्टवेअर अद्ययावत करण्याचे काम आता अंतिम टप्प्यावर आहे. त्यामुळे ग्राहकांच्या हरकती व सूचना मागविण्यात याव्यात व नंतर हे

सॉफ्टवेअर अपडेट करण्यात यावे. सर्वसाधारण नागरिक पाण्याचा वापर करीत असतो, त्यामुळे त्याचे देयक भरण्यास शक्यतोवर कोणाचाही नकार नसतो. फक्त हे देयक सदोष अथवा अंदाजित असू नये याची काळजी महानगरपालिकेने घेण्याची आवश्यकता आहे. पाण्याचे देयकाशी संबंधित हे सॉफ्टवेअर महानगरपालिकेच्या महसूलाशी थेट निगडीत असल्यामुळे ते ग्राहक अनुकूल तर असलेच पाहिजे, पण महानगरपालिकेच्या स्तरावरून ते अधिक दोषरहित व पारदर्शक असणे आवश्यक असून सॉफ्टवेअरच्या माध्यमातून जास्तीत जास्त काम हे संगणकाच्या माध्यमातून विनाविलंब व अचूक असावे. यासाठी सध्या ग्राहकांकडे उपलब्ध असलेल्या मोबाईल, ई-मेल, एसएमएस या माध्यमांचा देखील मोठ्या प्रमाणात व यथोचित वापर महानगरपालिकेला करता येऊ शकतो. तसेच यासाठी मोबाईल नंबर व आधारकार्ड अनिवार्य केल्यास हे सॉफ्टवेअर अधिक अचूक कार्यरत राहू शकते अशी भूमिका समितीने मांडली असता महानगरपालिकेने याअनुषंगाने सर्वसाधारण नागरिकांच्या सूचना व हरकती मागविण्यासाठी दि.१३.०६.२०१७ रोजी वर्तमान पत्रामध्ये जाहिरात देवून सूचना व हरकती मागविण्यात आलेल्या आहेत. तसेच भ्रमणध्वनी व ई-मेल संबंधी माहिती महानगरपालिकेच्या संकेतस्थळावर अद्ययावत करण्याबाबत आवाहन करण्यात आले आहे असे महानगरपालिकेच्या प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

शिफारस :

३.७६ (१) अप्लीकेशन सॉफ्टवेअरमध्ये येणा-या त्रुटी दुर करण्यात याव्यात, नागरिकांकडून प्राप्त सूचना व हरकतींचा विचार करून त्याअनुषंगाने तातडीने सॉफ्टवेअर अद्ययावत करण्यात यावे. पाण्याच्या वितरणापासून ते पाण्याच्या देयकाचा भरणा करेपर्यंतच्या सर्व टप्प्यांवरील कार्यवाही ही अत्यंत आधुनिक व अद्ययावत संगणकीय यंत्रणेच्या माध्यमातून व ग्राहकानुकूल करण्यात यावी व कोणत्याही परिस्थितीत ग्राहकांना सदोष व अंदाजित पाण्याची देयके वितरीत होवू नये. तसेच पुर्वी असलेले रेट कोडस् अद्ययावत करून ते कोड कमीत कमी करून अथवा एकत्रित करून डाटा बेसमधील ग्रुप कोड व रेट कोड यामध्ये योग्यप्रकारे सांगड घालण्यात यावी व त्यानुसार सॉफ्टवेअरमध्ये सुधारणा करण्यात यावी व सर्व मास्टर फाईल्स अद्ययावत करण्यात याव्यात. तसेच Application Software मधील कमतरता सुधारण्याबाबत जलआकार नियमावली, प्रवर्ग, गट चिन्हे, दर आकारणी, व्यावसायिक, औद्योगिक तसेच घरगुती उपभोक्ते तसेच मलनिःसारण आकारणी याचा मेळ घालण्याबाबतचा प्रस्ताव मंजुरीसाठी अंतिम टप्प्यात असून तो तात्काळ अंतिम करण्यात यावा व त्यासंदर्भात सॉफ्टवेअर मधील कमतरता दूर करण्यात याव्यात व याअनुषंगाने केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७७ (२) सॉफ्टवेअर अप्लीकेशनमध्ये रेटस् अद्ययावत न केल्यामुळे अथवा चुकीचे रेटस् टाकल्यामुळे तसेच ग्रुप संकेतांक व दर संकेतांक एकमेकांना पूरक नसल्यामुळे ही देयकाची आकारणी सदोष झालेली आहे. केवळ महालेखाकारांनी आक्षेपित केलेल्या काही प्रभागातील जोडण्यासंदर्भातील ही तपासणी करण्यात आली आहे. त्यामुळे अन्य प्रभागांमध्ये देखील निश्चितच अशाच प्रकारची चुकीची आकारणी झालेली असणार. अतः आक्षेपाधीन कालावधीतील सर्वच प्रभागांतील जोडण्यांची व देयकांची तपासणी करून तफावतीची रक्कम तात्काळ वसूल करण्यात यावी. तसेच या सर्व बाबींसाठी जबाबदार असणा-या दोषी अधिकारी व कर्मचा-यांवर कारवाई करण्यात यावी तसेच या संदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी व भविष्यात या आक्षेपांची पुनरावृत्ती टाळावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.७८ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (फ) : “मलनिःसारण आकाराची आकारणी न करणे”

अभिप्राय :

मलनिःसारण व टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियमावली, २००६ च्या नियम ४.१ प्रमाणे एखादी जागा महापालिका मलनिःसारण आणि/किंवा कुठल्याही इतर महापालिका पायाभूत सुविधांबरोबर जोडलेली असेल अथवा नसेल तरीही पाणीपट्टी व्यतिरिक्त पाणीपट्टीच्या ६० टक्के एवढा मलनिःसारण आकार सर्व प्रवर्गातील उपभोक्त्यांवर आकारला जाईल. पुढे उपनियम ४.१.१ प्रमाणे रेल्वे क्षेत्रातील मध्य आणि पश्चिम रेल्वे यांच्या प्रचालन क्षेत्रातील रेल्वेच्या मालकीच्या आणि रेल्वेसाठी वापरल्या जाणा-या जागा, मुंबई पोर्ट ट्रस्ट आणि भाभा अणुशक्ती संशोधन केंद्राच्या मालकीच्या व त्यांच्यासाठी निहित असलेल्या जागांना मलनिःसारण आकार प्रदानात सूट देण्यात आली आहे. परंतु सुट दिलेल्या उपभोक्त्यांव्यतिरिक्त ३४ उपभोक्त्यांच्या ९४० बिलांमध्ये पाणीपट्टीच्या ६० टक्के मलनिःसारण आकाराची रु.२६.७५ लाखाची आकारणी केली गेली नव्हती. तसेच प्रणालीमध्ये अनियमितता आणि त्रुटीचे संनियंत्रण करण्यासाठी MIS अहवाल उपलब्ध नव्हते. त्यामुळे महसूलाच्या गळतीस आळा घालण्यासाठी

पर्याप्त प्रणाली विकसित केली गेली नव्हती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले असता MCGM ने आक्षेप मान्य केले व वसुलीसाठी पुरवणी बिले तयार करून उपभोक्त्यांना ती पाठविण्याचेही मान्य केले.

यासंदर्भात साक्षीदरम्यान समितीसमोर सांगण्यात आले की, मलनिःसारण आकाराची कर आकारणी हे अप्लीकेशनमध्ये समाविष्ट केले असले तरीही महानगरपालिका बिल ९० लिटर प्रती माणसाप्रमाणे जुन्या पध्दतीने जनरेट करते. परंतु आता १३५ लिटर पाणी वापरण्यास मंजूरी दिलेली आहे. त्यामुळे आता जी नविन निविदा निघणार आहे त्यात याचा समावेश करण्यात येईल असे समितीसमोर सांगण्यात आले. वास्तविकतः मुंबई महानगरपालिकेने ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त भागांमध्ये मलनिःसारण वाहिन्याच टाकलेल्या नसताना अशाप्रकारे मलनिःसारण आकाराची आकारणी करण्यात येते. जेथे सुविधाच देण्यात आली नाही त्यासाठी कर वसूल करता येतो काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता कर आकारणी हे राज्याचे स्वायत्त अधिकार असून MMC कायद्यामध्ये स्वायत्त संस्थांना असे कर आकारण्याचे अधिकार प्राप्त आहेत. त्याचा वापर करूनच वेगवेगळ्या शीर्षाखाली ही कराची आकारणी महानगरपालिकेकडून करण्यात येते. महानगरपालिकेने सेवा पुरविल्या तरच कर आकारणी करावी अन्यथा कर आकारणी करू नये असे नाही. कर आकारणी हे महानगरपालिकेचे स्वायत्त अधिकार आहेत. त्यामुळे ज्याठिकाणी मलनिःसारण वाहिन्या दिलेल्या आहेत तेथे सिव्हरेज चार्ज लावण्यात येतो व जेथे वाहिन्या नाहीत तेथे सिव्हरेज टॅक्स लावण्यात येतो. मुंबई शहरातील जो विकसित भाग आहे त्यातील ९३ टक्के भागामध्ये मलनिःसारण वाहिन्या टाकण्यात आलेल्या आहेत व उर्वरित ७ टक्क्यांमध्ये या वाहिन्या टाकण्यासाठी अर्थसंकल्पामध्ये तरतूद करण्यात आली आहे व नजिकच्या काळात हे काम पूर्ण करायचे असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. महानगरपालिका ही स्वायत्त संस्था आहे त्यामुळे जेथे वॉटर टॅक्स लावतो तेथे वॉटर चार्ज लावता येणार नाही या तरतूदीस मंजूरी घेण्यात आली आहे काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता नियम मंजूर करण्याचे अधिकार स्थायी समितीला असून त्यांनी नियम मंजूर केल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

३.७९ (१) मुंबई महानगरपालिकेने या परिच्छेदात महालेखाकारांनी घेतलेले आक्षेप मान्य केले. तसेच वसुलीसाठी पुरवणी बिले तयार करून उपभोक्त्यांना पाठविण्यात आले असून त्याची वसुली देखील केली असल्याचे विभागाच्या लेखी उत्तरात नमूद केले आहे. परंतु महालेखाकारांनी केवळ ९ प्रभागांमध्ये केलेल्या लेखापरिक्षणात या त्रुटी निदर्शनास आल्यावर MCGM कडून त्याची वसुली करण्यात आली आहे. महालेखाकार हे नमुन्यादाखल काही प्रभागांचे लेखापरिक्षण करित असतात. अशावेळी हीच परिस्थिती अन्य प्रभागातही नक्कीच असणार यामुळे उपरोक्त आक्षेपा संदर्भातील सर्व प्रभागांची MCGM ने तपासणी करावी. त्याआधारे महानगरपालिकेकडून करण्यात आलेल्या कर आकारणी संदर्भात महानगरपालिकेने महालेखाकार कार्यालयातील अधिका-यांसोबत एकत्रित समन्वय साधून या आकारणीची पुनर्तपासणी करून त्याची वसुली करावी. तसेच या परिच्छेदांतर्गत अशाप्रकारे वसूल पात्र रक्कम वसूल न करणा-यांवर कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८० परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (ग) : “पाणी आणि जलनिःसारण आकाराची मागणी न नोंदविणे”

अभिप्राय :

जल आकार नियमावली, २००६ च्या नियम २.४.१ प्रमाणे रमाबाई कॉलनी (एन प्रभाग) घाटकोपर येथील प्रत्येक निवासी गाळ्यास दरमहा किंवा महिन्याच्या काही भागासाठी प्रति गाळा रु.५० या दराने संमिश्र जल आकार आकारून वसूल करणे आवश्यक होते. मलनिःसारण व टाकाऊ पदार्थ निष्कासन नियमावली, २००६ च्या नियम ४.१ नुसार मलनिःसारण कराऐवजी पाणीपट्टीच्या ६० टक्के रक्कम मलनिःसारण आकार म्हणून आकारणे आवश्यक होते. ASWBS च्या डेटाबेसच्या आणि एन प्रभाग कार्यालयाच्या लेखापरिक्षणात असे आढळून आले की, रमाबाई कॉलनी मधील रु.१.०५ कोटीची संमिश्र पाणी आणि मलनिःसारण आकारणीची बिले दि.०१ एप्रिल,२००१ पासून तयार करून निर्गमित करण्यात आलेली नव्हती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

शिफारस :

३.८१ (१) यासंदर्भात विभागाने सादर केलेल्या लेखी उत्तरात असे नमूद केले आहे की, जल आकार आणि मलनिःसारण आकार तसेच जलकर आणि मलनिःसारण कर या दोन्हीची आकारणी एकाच वेळी एकाच जागेस, महानगरपालिका अधिनियम कलम क्रमांक १७० अन्वये तसेच जल आकार नियमावली नियम क्रमांक ४ नुसार आकारणी करता येत नाही. त्यामुळे जल

आकार नियमावली नियम क्र.४.१ मध्ये करण्यात आलेली तरतूद रद्द करण्यासाठी तसेच दि. ०१-०४-२००१ पासून थकीत असलेली रक्कम रु.१.०५ कोटी निर्लिखित करण्यासाठी स्थायी समितीच्या मंजूरीसाठी मसुदा पत्र तयार करण्यात आले आहे.

उपरोक्त वस्तुस्थिती पाहता महानगरपालिकेकडून आकारणी होत असलेल्या पाणी व मलनिःसारण कर आणि आकार या दोन्ही संदर्भात महानगरपालिकेने महालेखाकार कार्यालयासोबत एकत्रितरित्या समन्वय साधून या आकारणीची व त्याच्या तरतूदीची पुनर्तपासणी करून त्याची वसुली करावी. अधिनियम व नियमात विसंगती असल्यामुळे याबाबतचा निर्णय स्थायी समितीने घ्यावयाचा आहे व या संदर्भातील प्रस्ताव स्थायी समितीपुढे सादर करण्यात आला असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. अतः या संदर्भात योग्य तो निर्णय तात्काळ घेण्यात यावा व त्याअनुषंगाने अधिनियमात वा नियमात सुधारणा करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८२ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (ह) : “पाणी बिले तयार न करणे”

अभिप्राय :

जल आकार नियमावली, २००६ च्या नियम ४.७ प्रमाणे उपभोक्त्यांना पैसे भरण्यासाठी मागणी पत्र (बील) पाठविणे गरजेचे आहे. ASWBS च्या ९ प्रभाग कार्यालयांचे लेखापरिक्षण केले असता असे आढळून आले की, ४९४० उपभोक्त्यांची २०११-१२ ची पाणी बिले तयार करण्यात आलेली नव्हती. त्यामुळे रु.९२.९३ लाखांचे महसूली नुकसान झाले आहे म्हणजेच घरगुती उपभोक्ते रु. २५.०१ लाख, बिगर घरगुती उपभोक्ते रु.३३.०७ लाख आणि मलनिःसारण आकारणी रु.३४.८५ लाख असे आहेत. ASWBS मधील अहवाल फक्त चालू आकारणी संबंधी उपलब्ध होते आणि तदनुरूप आधीच्या कालावधीचे अहवाल उपलब्ध नव्हते अन्यथा वेळच्या वेळी पाणी आकारणी बिले तयार करणे आणि त्यावर संनियंत्रण ठेवणे शक्य झाले असते. यामुळे काही प्रकरणांमध्ये बिले तयार करणे शक्य झाले नाही. बिलींग क्लार्क, मीटर इन्स्पेक्टर इत्यादी रिक्त पदे न भरली गेल्यामुळे कर्मचारी संख्या कमी असणे, कर्मचा-यांना निवडणूका/जनगणना यांचे काम देण्यात येणे आणि काही जल तोडणीची प्रकरणे यांची माहिती प्रणालीमध्ये अपडेट केली नसणे असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

यासंदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, सदर बाबतीत काही जलजोडण्या ज्या आधीपासून खंडीत केलेल्या होत्या त्याच्या नोंदी अॅक्वा बिलींग प्रणालीमध्ये न घेतल्यामुळे खूप जलजोडण्यांची देयके निर्गमित न झाल्याचे दिसून आले. परंतु या बाबतीत संदर्भित विभागांनी योग्य त्या नोंदी घेतल्या व आवश्यक त्या ठिकाणी जल देयके निर्गमित करण्यात आली. तसेच याबाबत महालेखाकारांकडून यादी घेण्यात आली, ज्यामध्ये ४९४० जल जोडण्यांबाबत सांगितले होते. त्यापैकी ३०५१ जल जोडण्या खंडीत करण्यात आल्या आहेत. उर्वरित १८८९ देयकांपैकी रु.५.६२ कोटी इतका निधी सन २००१ ते २०१२ पर्यंत महानगरपालिकेला वसूल करावयाचा होता. त्यापैकी रु.५.४८ कोटी वसूल करण्यात आले असून रु.१४ लाखांची वसूली थकीत असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. परंतु महालेखाकारांनी थकबाकीची आकडेवारी रु.९२,९२,८००/- एवढी दर्शविलेली आहे. थकबाकीमधील ही तफावत असण्यामागील कारणे समितीने विचारली असता महालेखाकारांनी ४९४० उपभोक्त्यांची सन २०११-१२ ची पाणी देयके गृहीत धरली नव्हती. तसेच महालेखाकारांनी दिलेल्या आकडेवारीमध्ये जे मिनिमम स्लॅब रेट असतात त्याला गृहीत धरून थकबाकीची निश्चिती केली होती. परंतु यादी निश्चित करून अंतिम देयक जनरेट झाले त्यानंतर थकबाकीची रक्कम रु.५.६२ कोटी एवढी झाली असे समितीसमोर सांगण्यात आले. महालेखाकारांनी महानगरपालिकेच्या सर्व जलजोडण्यांची तपासणी केली असून रॅन्डम ऑडीट फक्त ९ प्रभागांमध्ये केले असता या बाबी निदर्शनास आल्या. मुंबईत एकूण २४ वॉर्ड असून उर्वरित १५ वॉर्डमध्ये हाच प्रकार निश्चितच असणार. त्यामुळे इतर वॉर्डच्याबाबत महानगरपालिकेने तपासणी केली काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही. अतः १५ वॉर्डची माहिती समितीला सादर करावी असे निदेश दिले.

शिफारस :

३.८३ (१) महालेखाकारांनी मुंबईत २४ वॉर्डपैकी नमुन्यादाखल केवळ ९ वॉर्डमध्ये तपासणी केली असता उपरोक्त बाबी निदर्शनास आल्या व या आक्षेप नंतर जवळ जवळ रु.५.४८ कोटीची थकबाकीची वसुली महानगरपालिकेने केली. ९ वॉर्डमध्ये जर ही परिस्थिती दिसून येते तर उर्वरित १५ वॉर्डमध्ये नक्कीच याचप्रकारे बाबी घडलेल्या असणार यात समितीला कोणतीही शंका नाही. महानगरपालिकेने या उर्वरित १५ वॉर्डची देखील तपासणी करून थकबाकीची रक्कम निश्चित करावी सर्व रकमेची वसुली करावी अशी सूचना समितीने केली असताना त्याचा पुर्तता अहवाल समितीला सादर करण्यात आला नाही. अतः ही

सर्व माहिती व अहवाल समितीस सादर करण्यात यावा. आता ही यंत्रणा संगणकीय कार्यप्रणालीच्या माध्यमातून अद्ययावत करून देयक आकारणी अधिक अचूकरित्या करण्यात यावी व उपरोक्त प्रमाणे केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८४ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (आय) : “पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बिले तयार करणे”

अभिप्राय :

जल आकार नियमावली २००६ च्या नियम ३ प्रमाणे उपभोक्त्यांकडून बिलाच्या कालावधीत प्रत्यक्ष वापर केलेल्या मोजणीप्रमाणे बिलाची आकारणी केली जावी. जेव्हा मीटर नादुरुस्त असते तेव्हा अंदाजित पाणी वापराच्या आधारावर जल आकाराची आकारणी केली जावी (मीटर १२ महिन्यांहून कमी काळ नादुरुस्त होता किंवा १२ महिन्यांहून अधिककाळ यावर अवलंबून). जलआकार नियमावली, २००६ च्या परिशिष्ट 'सी' च्या नोंद (फ) आणि (ग) प्रमाणे MCGM ने मीटरची नियतकालीक चाचणी करावी. मीटर नादुरुस्त असल्याचे आढळल्यास महानगरपालिकेने ती दुरुस्त करावीत आणि खाजगी मीटरच्या बाबतीत ती उपभोक्त्याने दुरुस्त करावीत. परंतु फक्त २३ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत पाणीपट्टी आकारणी प्रत्यक्ष मीटर रिडींगच्या आधारे केली होती. उर्वरित ७७ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत सरासरी वापराच्या आधारे आकारणी केलेली होती. ज्यासाठी नादुरुस्त मीटर (२९ टक्के), प्रशासकीय प्रश्न (४५ टक्के) आणि मीटररहित जलजोडण्या (३ टक्के) अशी कारणे दिली. बहुसंख्य उपभोक्त्यांच्या बाबतीत आकारणी प्रत्यक्ष वापराप्रमाणे झालेली नव्हती. यावरून असे निदर्शनास येते की, सदोष/चालू स्थितीत नसलेली मीटर योग्यवेळी ओळखणे आणि ती दुरुस्त करण्यासाठी कोणतीही प्रणाली उपलब्ध नव्हती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात समितीने विचारणा केली असता ९ प्रभाग कार्यालयांच्या लेखापरिक्षणामध्ये फक्त २३ टक्के उपभोक्त्यांच्या बाबतीत पाणीपट्टीची आकारणी प्रत्यक्ष मीटर रिडींगच्याआधारे केली होती. याचा अर्थ उर्वरित ७७ टक्के देयके अंदाजित पाठविण्यात आली होती काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता पाण्याचे एकूण कनेक्शन ३,८५,६६७ इतकी असून खंडीत झालेल्या जोडण्या सोडल्या तर ३,४१,६८२ जोडण्या अस्तित्वात आहेत. त्यापैकी १,१०,१२४ मीटर्स कार्यरत असून ६८,८१९ मीटर्स कार्यरत नाहीत. तसेच ९९,६८६ प्रकरणे महानगरपालिकेला रिडींग घेता आले नाही. तसेच कार्यरत नसलेले मीटर्स ६५,०६३ एवढे आहेत असे समितीसमोर सांगण्यात आले असता मुंबईतील १ कोटी ३० लाख लोकसंख्येकरिता केवळ ३,४१,००० जलजोडण्या अस्तित्वात आहेत. मुंबई महानगरपालिकेसाठी रेस्टीक्टेड ट्रेड प्रॅक्टीस अॅण्ड मोनोपॉली अॅक्टीव्हिटीमध्ये पाणी वितरीत करण्याची तरतूद आहे. त्यामुळे महानगरपालिकेशिवाय अन्य कोणी शहरात पाणी वितरीत करू शकत नाही व याचे खाजगीकरणही झालेले नाही. अशा परिस्थितीत १ कोटी ३० लाख लोकांमध्ये केवळ ३ लाख मीटर्स लावलेले असताना व त्यापैकी १,१०,००० मीटर्स कार्यरत असताना याचे मीटर रिडींग देखील घेणे महानगरपालिकेला शक्य नाही. दुस-या बाजूने महानगर गॅस व MSEB मात्र १० ते २० लाख लोकांची देयके नियमित रिडींग घेऊन वितरीत करतात. परंतु महानगरपालिका मात्र पाण्याची अंदाजित देयके ग्राहकांना वितरीत करते. त्यामुळे जे ग्राहक जेवढा पाण्याचा वापर करतात तेवढेच बिल भरतो असे शाश्वतरित्या सांगता येणार नाही. याबाबत समितीने विचारणा केली असता इलेक्ट्रीक वा महानगर गॅसचे मीटर्स हे दर्शनी भागात असतात व त्यामुळे ते नजरेस येतात. परंतु पाण्याचे मीटर मात्र हायड्रॉलिकसमुळे जमिनीखाली असल्याने त्याचे रिडींग घेण्यास अनेक अडचणी येतात. इलेक्ट्रीक मीटरच्या बाबतीत ऑटोमॅटिक रिडींग घेणे शक्य झाले आहे. परंतु त्या प्रमाणात पाण्याच्या मीटरबाबत आजपर्यंत ऑटोमॅटिक रिडींग घेणे शक्य होवू शकले नाही. तसेच एकूण जलमापकांपैकी साधारणतः १,९९,००० जलमापके ही झोपडपट्टीमध्ये बसविण्यात आली आहेत व त्यापैकी बहुतांश जलमापके ही जलमापके बसविण्याच्या ठिकाणांच्या स्थितीमुळे हानी पोहोचलेली, चोरीला गेलेली, तुटलेली व गाडली गेलेली आहेत. परिणामी या झोपडपट्टी विभागातील जलमापकांच्या प्रत्यक्ष वापराचे वाचन घेणे कठीण होते व त्यामुळे अशा ठिकाणांच्या उपभोक्त्यांची देयके ही सरासरी वापरावर काढली जातात. तसेच मीटर रिडींगसाठी कर्मचा-यांची कमतरता हा देखील मुद्दा असून महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांकडे जनगणना व निवडणूक अशी कामे देखील सोपविण्यात येतात. त्यामुळे या सगळ्या प्रशासकीय अडचणी देखील आहेत. महानगरपालिकेत प्रशासकीय अधिका-यांची एकूण २२ पदे असून १७ पदे भरलेली आहेत. जलमापक पर्यवेक्षकांची ९६ पदे असून ७९ पदे भरलेली आहेत, जलमापक निरीक्षक यांची २४१ पैकी १५१ पदे भरलेली आहेत, मुख्य लिपिक ३३ पैकी ३१ पदे भरलेली आहेत, लिपिक-देयके १८८ पैकी १२३ पदे भरलेली आहेत व ही आस्थापना सूची ही १९८१ ची असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. तसेच आता लोकसंख्या व मीटरची संख्या सुध्दा वाढली असून त्याआधारे आस्थापना सूचीची

पुनर्तपासणी करुन अधिकच्या पदांची भरती करणे आवश्यक असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. महानगरपालिकेकडे मीटर रिडींग करण्यास पुरेसा कर्मचारी वर्ग नसल्यामुळे व उपलब्ध कर्मचा-यांच्या ढिसाळ नियोजनामुळे मुंबई शहरातील लोकांना विनाकारण भूईड सहन करावा लागत आहे. मुंबई महानगरपालिकेला जर हे मीटर रिडींग घेणे शक्य नसेल तर त्यांनी हे काम बाह्यस्रोताद्वारे (out sourcing) करुन घ्यावे. परंतु कोणत्याही परिस्थितीत अंदाजित देयके पाठविणे हे ग्राहकांवर अन्यायकारक आहे. मुंबईची एकूण लोकसंख्या व त्यातील २४ वॉर्ड तसेच टनेल, तलाव वा थेट वितरणाद्वारे ग्राहकांना किती पाणी वितरीत केले जाते व त्यावर किती बिल आकारले जाते याबाबत महानगरपालिकेने पाण्याचे लेखापरिक्षण केले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता तलावातून कोणत्या झोनला, कोणत्या वॉर्डला व कोणत्या ग्राहकाला किती पाणी गेले व त्यानुसार त्यावर किती बिल आकारणी करण्यात आली या सर्व बाबींची विस्तृत माहिती महानगरपालिकेकडे उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. यासाठीच पाण्याचे लेखा परिक्षण महानगरपालिकेने करणे आवश्यक आहे. यावर समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, महानगरपालिकेने फ्लो मीटर बसविलेले आहेत व अंदाजित देयक आकारणी करताना महानगरपालिकेकडे येणारे ग्राॅस व नेट पाणी व त्यातून ग्राहकांना वितरीत होणारे पाणी ही सर्व माहिती महानगरपालिकेकडे अद्ययावत स्वरूपात उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. यावर समितीसमोर सांगण्यात आले की नियम ३.१ (डी) मध्ये खाजगी जलमापक ६ महिन्यांहून अधिक काळ नादुरुस्त असेल किंवा काम करीत नसेल तर अंदाजित वापर म्हणजे पाण्याची दैनिक गरज आणि मागील कालावधीतील प्रत्यक्ष वापराच्या आधारावर सरासरी काढून त्यापैकी जे जास्त असेल त्यावर २५ टक्के अधिक वाढ करण्यात येते. ही सर्व माहिती आता अॅक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिममध्ये अपडेट होत असते व महापालिकेच्या सिस्टिममधून ही माहिती मिळू शकते असे समितीसमोर सांगितले असता ज्यांना मीटर लावलेले नाहीत अथवा जी मीटर बंद वा नादुरुस्त आहेत त्यांचेबाबत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता मीटर रिडींगचा विषय हा खुप महत्वाचा आणि कठीण असल्यामुळे या संदर्भातील अभ्यास करण्यासाठी महानगरपालिकेने एक समिती नियुक्त केली असून त्या समितीचा अहवाल १ ते २ महिन्यात येणे अपेक्षित आहे. या समितीच्या कार्यक्षेमध्ये महापालिकेने मीटर रिडींग कसे करावे, खाजगी मीटर सिस्टिम कशी आणावी, जनतेला मीटरिंग करण्यासाठी कसे प्रोत्साहित करावे या सर्व बाबींचा अभ्यास करुन इलेक्ट्रीसीटी मीटरप्रमाणे यात सुधारणा करणे. तसेच सोर्सवरुन निघणारे पाणी मास्टर बॅलन्सींग रिझर्वायर्स, एलिक्ट्रेडेड सर्व्हिस रिझर्वायर्स, टरारी डिस्ट्रिब्युशन सिस्टिम, फ्लो मीटर ते कन्झ्युमर मीटर पर्यंतच्या सर्वच बाबींचा अभ्यास करण्यासाठी ही समिती कार्यरत आहे.

MSEB ला प्रत्येक कुटुंबनिहाय मीटर रिडींग करावे लागते, परंतु पाण्याचे रिडींग हे सोसायटीनिहाय होत असते त्यामुळे यात रिडींग घेण्यास काय अडचण आहे अशी समितीने विचारणा केली असता पाण्याच्या मीटरमध्ये व अन्य मीटरमध्ये खूप फरक आहे. पाण्याचे मीटर हे जमिनीमध्ये असलेल्या पाण्याच्या पाईपच्या स्तरावर ठेवणे आवश्यक असते. जवळजवळ ७७ टक्के ग्राहकांना अंदाजित देयके पाठविण्यात येतात. या ७७ टक्के ग्राहकांमध्ये बल्क कंझ्युमरची संख्या देखील समाविष्ट आहे. याचाच अर्थ घरगुती ग्राहक व मोठे उद्योग या सर्वांनाच एकसारखे सरासरी देयक पाठविणे अत्यंत चुकीचे आहे. बल्क सप्लायरला अथवा उद्योगांना मीटरशिवाय पाणी पुरवठा महानगरपालिकेने करताच कामा नये. जगभरात नवीन नवीन अद्ययावत तंत्रज्ञान कार्यरत असताना मुंबई महानगरपालिकेने कधी अद्ययावत व नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करुन यंत्रणा विकसित करण्यासंदर्भात अभ्यासच केला नाही. मीटर्स फक्त रिडेबल व नॉनरिडीबल असे दोनच प्रकारचे असले पाहिजे. बाकीचे कोणतेही कारण समिती मान्य करू शकत नाही. पाण्याच्या प्रत्यक्ष वापरावर आधारित पाणी बिले तयार न करणे हा विषय सर्वसाधारण जनतेशी निगडीत अत्यंत महत्वाचा व जिवाव्याचा असल्यामुळे समिती या विषयाबाबत अतिशय गंभीर आहे. काही ठिकाणी तर मीटर नसताना देखील चुकीचे व अंदाजित रिडींग घेण्यात येतात, याबाबींची तर स्वतंत्र चौकशी होणे आवश्यक आहे व अशा बाबी निदर्शनास आणल्यास जल जोडणी तोडण्याच्या भितीने ग्राहक या बाबी निदर्शनास आणत नाही. MSEB मध्ये पहिले हाच प्रकार होत होता. त्यासाठी जी सुधारणा करण्यात आली तीच पाण्यासाठी देखील वापरण्याची आवश्यकता आहे. यासाठी source ते distribution पर्यंत मीटरिंग होणे आवश्यक आहे. यासाठी झोनवाईज फ्लो मीटर बसविण्याचा निर्णय घेण्यात आला असून ते काम निविदेच्या स्तरावर असल्याचे व हे काम येत्या वर्षभरात पुर्ण होण्याबाबत समितीसमोर सांगण्यात आले. महानगरपालिकेने प्रथम सर्व ठिकाणी मीटर बसविणे आवश्यक आहे. ज्यामुळे पाणी चोरीला देखील आळा बसविणे शक्य होईल.

शिफारस :

३.८५ (१) मुंबई शहरात पाणी पुरवठा करण्याची पुर्णतः जबाबदारी ही महानगरपालिकेची आहे. असे असताना सर्वच नागरिकांना शुध्द व नियमित पाणी पुरवठा करण्याची जबाबदारी व पुरविण्यात आलेल्या पाण्यावर कराची आकारणी करण्याचे पुर्ण अधिकार महानगरपालिकेला आहेत. अशा परिस्थितीत ग्राहकांनी जेवढे पाणी वापरले त्या प्रत्यक्ष पाणी वापरावर आधारितच

देयके ग्राहकांना पाठविणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे पाणी वापरणा-या प्रत्येक ग्राहकाकडून ही आकारणी होणे बंधनकारक आहे. परंतु या मुलभूत बाबींमध्येच महानगरपालिका स्तरावर दुर्लक्षितपणा व विसंगती आढळून येते. कित्येक प्रभागांमध्ये मीटरच बसविण्यात आलेली नसणे अथवा मीटर बंद असणे वा ते सदोष असणे. इतकेच नव्हेतर कित्येक ठिकाणी अनधिकृत जोडण्यांच्या माध्यमातून देखील पाण्याचा गैरवापर मोठा प्रमाणात होत असून त्यांच्यावर कोणत्याही प्रकारची आकारणी होत नाही. या सर्वामुळे नियमित देयके भरणारा सर्वसाधारण नागरिक मात्र बाधित होतो. जेवढे पाणी ग्राहकाने प्रत्यक्षात वापरले त्याची देयके भरणे हे ग्राहकांवर बंधनकारकच आहे. परंतु ग्राहकांना पाठविण्यात येणारी ही देयके कोणत्याही परिस्थितीत अंदाजित असू नयेत. त्यातही अधिक गंभीर बाब म्हणजे बल्क कन्झ्युमरना अथवा उद्योगांना देखील अशाप्रकारे अंदाजित देयके पाठविण्यात येतात. याकरिता सर्वच ग्राहकांकडे मीटर बसविण्यात यावे, तसेच पाण्याच्या मीटरचे रिडींग घेणे व मीटर बसविण्याची जागा पाहता रिडींग घेण्यास येणा-या अडचणी पाहता जलजोडण्यांवर रोबस्ट प्रकाराचे मॅकॅनिकल जलमापक बसविण्याचे महानगरपालिकेने प्रस्तावित केले असून प्रस्ताव अंतिम टप्प्यात असल्याचे विभागाच्या लेखी उत्तरात नमूद करण्यात आले आहे. याअनुषंगाने महानगरपालिकेने अद्ययावत स्वरूपाचे मीटर्स बसवून पाणी वापर करणा-या सर्वच ग्राहकांकडे केवळ प्रत्यक्षात वापरलेल्या पाण्याच्या आधारेच ग्राहकांना देयके पाठविण्यात यावीत. कोणत्याही परिस्थितीत ही पाण्याची देयके अंदाजित स्वरूपाची असू नयेत. तसेच बल्क कन्झ्युमरना अनिवार्यतः प्रत्यक्षात वापरलेल्या पाण्याच्या आधारेच देयक पाठविण्यात यावे. यासाठी आवश्यक ती उपाययोजना तातडीने करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे. तसेच यासाठी महानगरपालिका स्तरावर एक समिती गठीत करण्यात आली असून त्या समितीसमोर ही बाब विचारार्थ असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. त्याअनुषंगाने समितीने घेतलेल्या निर्णयाची माहिती व त्यावर महानगरपालिकेने केलेल्या आवश्यक त्या पुढील कार्यवाहीबाबत समितीला ३ महिन्यात कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८६ (२) सदरहू परिच्छेदासंदर्भात महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपाबाबत व प्रत्यक्ष वापराच्या आधारावर जलआकाराची आकारणी न होण्यासाठी प्रशासकीय अडचणी, रजा, जनगणनेचे काम, निवडणुकीचे काम, रिक्त पदे अशी कारणे समितीसमोर सांगण्यात आली. याबाबत समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करित आहे. महानगरपालिकेच्या अंतर्गत कामकाजासंदर्भातील या प्रशासकीय अडचणी असून त्याचा भुर्दंड सर्वसामान्य जनतेवर बसणे कदापि योग्य नाही. या बाबींचे प्रशासकीय नियोजन हे महानगरपालिका स्तरावरूनच यथायोग्य पध्दतीने करण्यात यावे. प्रत्यक्षात वापरलेल्या पाण्याच्या आधारे पाण्याची बिले तयार करण्याचे काम जास्तीत जास्त अद्ययावत सॉफ्टवेअरच्या माध्यमातून करण्याचा महानगरपालिकेने प्रयत्न करावा, जेणेकरून कर्मचा-यांची संख्या मर्यादित ठेवणे महानगरपालिकेला शक्य होईल. तरीही आवश्यकता असल्यास महानगरपालिकेकडे रिक्त असलेली पदे भरण्यात यावीत. समितीच्या असे देखील लक्षात आले की, महानगरपालिकेत सध्या अस्तित्वात असलेली पदांची संख्या ही सन १९८१ च्या आस्थापना सुचीद्वारे तयार करण्यात आलेली आहे. अतः या पदांचा पुनरआढावा घेण्यात यावा व वाढते शहरीकरण, वाढती लोकसंख्या व मुंबई शहराची भौगोलिक परिस्थिती व शहरात असलेल्या मुलभूत व पायाभूत सुविधांची वाढती गरज लक्षात घेता त्याआधारे पद निश्चिती करण्यात यावी व ती पदे भरण्यात यावीत. तोपर्यंत शक्य असल्यास बाह्यस्रोतीकरणद्वारे (out sourcing) किंवा कंत्राटी पध्दतीने ही कामे करून घेण्यात यावीत, जेणेकरून महानगरपालिकेला पाणी वाटपाच्या माध्यमातून मिळणा-या महसूलात पण वाढ होईल. यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८७ (३) समितीने या परिच्छेदांवर चर्चा करतेवेळी समितीच्या असे लक्षात आले की, महानगरपालिका स्तरावरून ग्राहकांना वितरीत केलेल्या पाण्याच्या आधारेच ही आकारणी करण्यात येते. परंतु कुठेही महानगरपालिका स्तरावर पाण्याचा उपलब्ध साठा, त्याचे वितरण, त्याचा उपयोग व त्याचा विसर्ग या सर्व बाबींचा एकत्रित विचार करून पाण्याचे लेखापरिक्षण केल्याचे समितीला दिसून येत नाही. मुंबई शहरात एकूण २४ प्रभाग अस्तित्वात असून कोणत्या प्रभागात किती पाणी वितरीत झाले व त्या प्रभागातून किती देयकाची आकारणी झाली याआधारेच पाण्याच्या प्रत्यक्षात वापराबाबतची व त्या माध्यमातून प्राप्त होणा-या महसूलाबाबतची माहिती महानगरपालिकेला प्राप्त करून घेणे शक्य असताना अशी कुठलीही व्यवस्था महानगरपालिका स्तरावर अस्तित्वात असल्याचे समितीला दिसून आले नाही. जलसाठ्यामध्ये साठविलेले पाणी तेथून ते झोनवाईज वितरीत करताना कोणत्या झोनला, कोणत्या वॉर्डला, कोणत्या ग्राहकाला किती पाणी वितरीत झाले यासाठी जलसाठ्यापासून तर वॉर्डपर्यंत फ्लो मीटर बसविण्यात यावे. जेणेकरून पाण्याच्या वितरणाचे प्रमाण, त्याचा उपयोग व त्या माध्यमातून प्राप्त होणारा महसूल याची झोन व वॉर्डनिहाय माहिती महानगरपालिकेला उपलब्ध होवू शकेल. तसेच या उपलब्ध व वितरीत पाण्याचे लेखापरिक्षण करण्यात यावे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.८८ परिच्छेद क्र. ५.१.७.२ (ज) : “खाजगी एजन्सीकडून मीटरचा पुरवठा, संचमांडणी आणि परिरक्षा”

अभिप्राय :

MCGM ने (ऑक्टोबर २००८) त्यांच्या तीन विभागातील विविध प्रभाग कार्यालयासाठी विविध आकारमानाची स्वयंचलीत मीटर रिडींग घेणा-या वॉटर मीटर्सचा पुरवठा, संचमांडणी आणि देखभाल करण्यासाठी तसेच खाजगी एजन्सीकडून मीटरचे मासिक रिडींग घेण्याची योजना पाच वर्षांसाठी हाती घेतली. महसूलात वाढ होण्यासाठी बिनचूक प्रत्यक्ष आणि अलिकडील पाण्याची मोजणी करणे हे या योजनेचे उद्दिष्ट होते. जानेवारी २००९ मध्ये टप्पा I साठी (चाचणी योजना) आणि ऑक्टोबर २००९ मध्ये टप्पा II साठी (पूर्णाकृती योजना) कार्यादेश देण्यात आले. तीन वेगवेगळ्या एजन्सीकडून रु.७८५.७८ कोटी (चाचणी प्रकल्प रु.२०.३७ कोटी आणि पूर्णाकृती प्रकल्प रु.७६५.४१ कोटी) एवढ्या खर्चात योजना कार्यान्वित करण्यात येणार होती. MCGM ने जुलै २०१२ पर्यंत रु.२५७.१३ कोटी खर्च केला आहे. परंतु मार्च २०११ पर्यंत फेज II अंतर्गत ३,०२,१२० AMR मीटर्सचा पुरवठा आणि संचमांडणी करावयाची होती. त्यापैकी फक्त १,२९,७७५ मीटर्सचा पुरवठा (४३ टक्के) नोव्हेंबर २०११ पर्यंत करण्यात आला. पुरवठा केलेल्या १,२९,७७५ मीटर्सपैकी जुलै २०१३ पर्यंत फक्त ८२,८५७ मीटर्स (अंदाजे ६४ टक्के) बसविण्यात आली होती आणि उर्वरीत ४६,९१८ मीटर्स विनावापर पडून होती. कार्यादेशात नमूद केलेल्या वेळेत मीटरचा पुरवठा आणि संचमांडणी न केल्यामुळे अतिरिक्त महापालिका आयुक्त (योजना) यांनी राहिलेल्या १,७२,३४५ मीटर्सचा (५७ टक्के) पुरवठा जून २०१२ मध्ये थांबविला. ९ क्षेत्रीय कार्यालयांच्या ASWBS प्रणालीच्या २०११-१२ च्या डेटाबेसची तपासणी केली असता निदर्शनास आले की, १६,९८६ उपभोक्त्यांच्या ६८,४४७ मीटर रिडींगच्या घटनांपैकी २०,५७० घटनांमध्ये असे रिडींग दाखविले की, “मीटर रिडींग स्वीकार्य नाही (MOK व्यतिरिक्त)” आणि राहिलेल्या ४७,८७७ घटनांमध्ये ते ‘मीटर रिडींग बरोबर आहे (MOK)’ असे दर्शविण्यात आले होते. यावरून असे दिसते की, AMR मीटर नोंदणीच्या ३० टक्के घटनांमध्ये मीटर रिडींग सदोष होते. एजन्सी बरोबरच्या कंत्राटाच्या विशेष अटी आणि शर्तीप्रमाणे उपभोक्त्यांच्या बिलातील फरकाची संपुर्ण जबाबदारी सदोष नोंदणी करणा-या त्या त्या एजन्सीवर होते. त्या परिस्थितीत दोन टक्के प्रत्येक दिवस अशी शास्ती पाणी मीटर्स पुरवठ्याच्या किंमतीवर लावायची होती आणि ती धावते बिलातून वजा करावयाची होती. परंतु अशी कुठलीही शास्ती आकारली नव्हती. अशात-हेने रु.२५७.१३ कोटी खर्च झालेला असूनही महसूल वाढ होण्यासाठीचे बिनचूक, प्रत्यक्ष आणि चालू पाण्याची मोजणी घेण्याचे उद्दिष्ट साध्य झाले नव्हते असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत. तसेच हे आक्षेप महानगरपालिकेने मान्य केले व सर्व AMR मीटर्सची संचमांडणी लवकरच पूर्ण केली जाईल आणि AMR मीटर्सच्या रिडींग संदर्भातील फरक बारकाईने तपासला जाईल. तसेच जास्तीची रक्कम परिगणीत केली जाईल व त्यांच्या धावत्या बिलातून वजा केली जाईल असे मान्य करण्यात आले.

साक्षीदरम्यान समितीने दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१४ पर्यंत ४०,००० मीटर बसविण्यात येणार होते. याची सद्यःस्थिती काय ? अशी विचारणा केली असता यावर पूर्व व पश्चिम उपनगराकरिता मूळ किंमत रु.७८५ कोटी रुपयांच्या निविदा काढण्यात आल्या होत्या. परंतु झोपडपट्टीमध्ये मीटर बसविल्यानंतर त्याची मोठ्या प्रमाणात तोडफोड अथवा चोरी होते अशा बाबी लक्षात आल्यानंतर झोपडपट्टीमध्ये मीटर लावायचे नाहीत असा निर्णय घेण्यात आला. त्यामुळे ७८५ कोटी रुपयांची किंमत ३१६ कोटी रुपयांपर्यंत कमी झाली असे समितीसमोर सांगण्यात आले. जेवढ्या मीटरचा पुरवठा झाला ते सर्व मीटर बसविण्यात आले काय? अशी समितीने विचारणा केली असता सर्व मीटर बसविण्यात आले नव्हते हे महानगरपालिकेच्या अधिका-यांनी समितीसमोर मान्य केले. तसेच प्राप्त मीटरपैकी ९२,९५६ मीटर्स लावले असून ३३,९७७ मीटर्स अद्याप सन २००९-१० पासून पडून आहेत. झोपडपट्टीमध्ये मीटर न लावण्याचा निर्णय झाल्यामुळे हे मीटर पडून असून नियोजन व समन्वय विभाग हे मीटर आता नवीन मीटर कनेक्शनकरिता वापरत आहेत. व या मीटरचा उपयोग होण्यास जवळजवळ दोन वर्षे लागतील असे समितीसमोर सांगण्यात आले. याचाच अर्थ मीटर घेणे, कंत्राटदाराचे देयक अदा करणे, मीटर गोडारुनमध्ये विनावापर ठेवणे या सर्व बाबींशी विभाग सहमत आहे काय याचा अर्थ मीटर बसविण्यापेक्षा मीटरच्या खरेदीमध्ये महानगरपालिकेस अधिक रस होता असे म्हटले तर ते वावगे ठरणार नाही. कोणत्याही वस्तुची गरजेपेक्षा जास्त खरेदी करणे व त्याचा वापर न करणे याचे समर्थन कधीही शासन करू शकत नाही. परंतु महालेखाकारांनी काढलेला हा परिच्छेद मुंबई महानगरपालिकेशी संबंधित असून त्याबाबतचे ज्ञापन नगरविकास विभागामार्फत समितीला जरी देण्यात आले असले तरीही महानगरपालिकेच्या दैनंदिन कारभारावर शासनाचे नियंत्रण असणे अपेक्षित व समर्थनीय नाही असे नगरविकास विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर सांगितले. तरीही निव्वळ खरेदी केली तर अशा गोष्टीचे शासन कधीही समर्थन करणार नाही. यामध्ये विकत घेण्यात आलेल्या मीटरचा वापर

करण्यात आला नाही असे समितीने स्पष्ट मत व्यक्त केले. त्यामुळे याबाबतची चौकशी आयुक्तांद्वारे करून त्याबाबतचा अहवाल चार आठवड्यात समितीस देण्यात येईल असे समितीसमोर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. यात केवळ चौकशीचा अहवाल देऊन उपयोग नाही तर संबंधितांवर कारवाई देखील होणे आवश्यक आहे. तसेच या प्रकरणामध्ये २५७ कोटी रुपयांच्या मिटरच्या खरेदीच्या वेळी मीटर इन्स्टॉलेशनची अट त्यामध्ये घालण्यात आलेली होती. परंतु इन्स्टॉलेशन न करता कंत्राटदाराला देयकाचे प्रदान करण्यात आले. या अनुषंगाने तीन प्रश्न उपस्थित होत असून (१) ज्यावेळेस मिटर लावण्यात आले त्यावेळी ग्राहकांकडून पैसे वसूल करण्यात आले होते काय, लावण्यात आलेले मिटर सद्यःस्थितीत सुरु आहेत काय ? तसेच विनावापर पडून असलेल्या मिटरबाबत पुढील योजना काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता १,१०,००० मिटर सुरु असून खरेदी केलेले मिटर उपयोगात न आणता तसेच पडून राहणेबाबत संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून समितीला केलेल्या कारवाईची माहिती एक आठवड्यात देण्यात यावी असे समितीने निर्देश दिले असता विनावापर पडून असलेले मिटर वापरण्या योग्य आहेत काय ? अशी समितीने विचारणा केली त्याअनुषंगाने समितीस आश्वासित माहिती प्राप्त झाली. जवळजवळ दोन लाख कनेक्शन हे झोपडपट्टीमध्ये आहेत तसेच प्रत्येक मिटर हे कोणत्याही कनेक्शनला लावता येत नसून ते त्या मीटरच्या व पाईपच्या व्यासाप्रमाणे लावावे लागते. योग्य व्यासाच्या मिटरची मागणी आली तरच तसा पुरवठा करता येतो. त्यामुळे काही व्यासाचे मिटर हे विनावापर पडून असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. यासंदर्भात कोणत्याही प्रकारचे नियोजन नसताना ही खरेदी करण्यात आली, यासंदर्भात शासन संबंधितांवर काय कारवाई करणार ? अशी समितीने विचारणा केली असता खरेदी केलेल्या मिटरचा वापर का करण्यात आलेला नाही याबाबतचा अहवाल तसेच यामध्ये जे अधिकारी दोषी आढळतील त्यांच्यावर कारवाईच्या शिफारसीसह आयुक्तांकडून अहवाल मागविण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर आश्वासीत केले. यावर समितीने विचारणा केली की, महालेखापालांनी उपरोक्त आक्षेप सन २०११-१२ मध्ये नोंदविले. त्यानंतर आज समितीने जवळजवळ ५ वर्षांनंतर साक्ष घेईपर्यंत मध्यंतरीच्या काळात विभागाने यावर कोणतीच कारवाई केलेली नाही. वास्तविक ही कारवाई शासनाने आक्षेप नोंदविल्यानंतर लगेच करणे अपेक्षित होते. त्यामुळे या प्रकरणात दोषींवर विलंबाने कारवाई करण्यास जबाबदार असणा-या अधिका-यांवर देखील जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी असे समितीने निर्देशित केले. तसेच ज्या व्यासाचे मिटर आता पडून आहेत ते आता कधीच लागू शकणार नाहीत कारण त्या आकाराचे कनेक्शन आता शोधावे लागणार असून हे १५ ते २० मिलीमीटरचे कनेक्शन असून या मिटरचे आता वितरण बंद करण्यात आले आहे. त्याचप्रमाणे मिटरच्या किंमतीमध्ये इन्स्टॉलेशनची किंमत देखील अंतर्भूत होती. वास्तविक कंत्राटदाराने दि.३१ मार्च, २०१४ पर्यंत सर्व मीटर लावणे आवश्यक होते. परंतु १,२७,७७५ मीटर पैकी केवळ ८७,००० मीटर्स बसविण्यात आले आहेत व उर्वरित मीटर्स अद्यापही बसविण्यात आलेले नाहीत. त्यातूनही केवळ १,१०,१२४ मीटर्स रिडेबल आहेत व उर्वरित मीटर्सचे रिडींग देखील घेण्यात आलेले नाही. एकूण बसविलेल्या मीटर्सपैकी ७,७०७ मीटर्स सध्या नादुरुस्त असून कंत्राटदाराने रिडींग न घेतल्यामुळे त्यांचेवर रु.१,१२,९६,४०४/- इतका दंड आकारण्यात आला आहे व सर्व मीटर्स बसविण्यात येतील असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. महालेखाकारांनी आक्षेप नोंदविले त्यावेळेस झालेल्या एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये सन २०१४ पर्यंत या मीटर्सचे इन्स्टॉलेशन करण्यात येईल असे सांगण्यात आले. इतके वर्ष याबाबतचे धोरण, नियोजन, अंमलबजावणी संदर्भात विभागाने काय कार्यवाही केली अशी समितीने विचारणा केली असता दि.३१ मार्च, २०१४ पर्यंत सर्व मीटर्स बसवून झाले नाहीत. एक्झिट कॉन्फरन्सच्या वेळेस ४६९१८ इतके मीटर्स शिल्लक होते. त्यापैकी जवळजवळ १३००० मीटर बसविण्यात आले आहेत व उर्वरित मीटर्स शिल्लक आहेत ही वस्तुस्थिती असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी मान्य केले. यावर विभागाला केवळ मीटर खरेदीमध्ये स्वारस्य होते परंतु ते वापरण्यामध्ये कोणतेही नियोजन वा स्वारस्य अधिका-यांमध्ये दिसून आले नाही अशी खंत समितीने नोंदविली. आवश्यकते पेशा जास्त मीटर खरेदी करणे, त्यातील काही मीटर न वापरता शिल्लक राहणे, उर्वरित मीटर बसविण्याची शक्यता कमी असणे या सर्व बाबींवर समितीने आक्षेप नोंदविले असता त्यावेळेस हे निर्णय का व कसे घेण्यात आले, याबाबत काहीही सांगण्यास महानगरपालिकेच्या प्रतिनिधींनी असमर्थता दर्शविली. वास्तविकतः या मीटर खरेदी संदर्भात महालेखाकारांनी सन २०११-१२ मध्ये घेतलेल्या आक्षेपासंदर्भात कोणतीही दखल शासनाने अथवा महानगरपालिकेने घेतली नाही. केवळ समितीने या संदर्भात बैठक लावल्यानंतर या सर्व बाबी निदर्शनास येत आहेत. लोकलेखा समितीने साक्ष लावल्यामुळे महालेखाकारांच्या आक्षेपाच्या माध्यमातून महानगरपालिका स्तरावरील अनेक त्रुटी निदर्शनास आल्या असून त्यातून कोटावधी रुपयांची वसुली महानगरपालिकेने केली. परंतु जर समितीसमोर हा विषय चर्चेला आला नसता तर महानगरपालिका त्यांना प्राप्त होऊ शकणा-या या महसुलाबाबत गंभीर असल्याचे समितीला दिसून आले नाही. १५ व २० मी.मी. व्यासाच्या मीटरची मागणी व मागणीकर्ते हे उपलब्ध होत नाहीत. या व्यासाचे मीटर शासकीय मिळकती, वाणिज्य वापराच्या मिळकतीमध्ये लावण्यात येतात व तेथे देखील जशी मागणी येईल तसेच ते लावता येते, असे असताना महालेखाकारांच्या एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये ज्या

अधिका-यांनी चुकीची व दिशाभूल करणारी माहिती दिली व आजतागायत दिलेल्या आश्वासनांची पूर्तता महानगरपालिका करू शकली नाही. त्यामुळे हे मीटर्स गोडावूनमध्ये पडून आहेत. सद्यःस्थितीत १५ मी.मी., २० मी.मी., २५ मी.मी. चे मिळून ३३९७७ मीटर शिल्लक आहे. वास्तविकतः कंत्राटदाराला दिलेल्या कंत्राटामध्ये इन्स्टॉलेशन चार्जेस समाविष्ट असताना हे मीटर कंत्राटदाराने थेट बसविणे आवश्यक होते. अशा परिस्थितीत हे सर्व मीटर्स महानगरपालिकेने ताब्यात घेण्याची व त्याचा साठा करून ठेवण्याचे कोणतेही कारण नाही. या मीटर्सची वॉरन्टी ही केवळ पाचच वर्षांची होती. त्यामुळे यातील कित्येक मीटर कालबाह्य झालेले असून ते पुढे कधीही वापरता येणार नाहीत. असे असताना विभाग हे मीटर्स लावून घेण्यात येतील असे कसे काय सांगू शकते ? महानगरपालिकेने दिलेल्या कंत्राटामध्ये इन्स्टॉलेशनचा समावेश होता, मग कंत्राटदारास महानगरपालिकेने देयकाचे प्रदान किती व कसे केले ? अशी समितीने विचारणा केली असता निविदेमध्ये मीटर्सची ज्यावेळी डिलेव्हरी करावयाची होती त्यावेळेस ७० टक्के व इन्स्टॉलेशन केल्यानंतर ३० टक्के रक्कम अदा करावयाची होती. देखभाल दुरुस्तीचा खर्च यात समाविष्ट नव्हता. तसेच मीटर्स बसविल्यानंतर मीटरचे आयुष्य ५ वर्षे अशी तरतूद करारात करण्यात आली होती. सद्यःस्थितीत जे मीटर्स बसविलेले आहेत त्याचे पूर्ण प्रदान झाले आहे व जे मीटर बसविलेले नाहीत त्याचे ७० टक्के प्रदान करण्यात आले असून ३० टक्के प्रदान करणे बाकी आहे. ही ३० टक्के रक्कम रु.२२ कोटी ३७ लाख एवढी होती. परंतु यासाठी ६०% म्हणजे अंदाजे रु.५२ कोटी गुंतून पडलेले असून हा संपुर्ण खर्च निष्फळ ठरला आहे. या सर्व कंत्राटदारांची कंत्राट कालावधी सन २०१६ मध्ये संपलेला आहे. महानगरपालिकेने हे मीटर बसविण्यामागे महसूलात वाढ होण्यासाठी बिनचूक, प्रत्यक्ष आणि चालु पाण्याची मोजणी होण्याचे उद्दिष्ट ठेवून हे केले होते. हे मीटर बसविल्यानंतर महानगरपालिकेच्या उत्पन्नात किती वाढ झाली. तसेच या संपुर्ण परिच्छेदाबाबत स्वतंत्र व निःपक्षपातीपणे तपासणी करून समितीला माहिती सादर करावी असे निर्देश समितीने दिले. यासंदर्भात समितीला आश्वस्त केल्याप्रमाणे विस्तृत आश्वासित माहिती समितीला सादर करण्यात आली. तसेच त्यात असेही नमूद आहे की, गोडावूनमध्ये असलेली जलमापके पुढील २ वर्षांत बसविण्याचे महानगरपालिकेचे उद्दिष्ट आहे. तसेच कंत्राट कालावधीत संबंधित कंत्राटदाराला अधिका-यांकडून जलमापके बसविण्याकरिता तसेच परिरक्षणाकरिता मनुष्यबळ वाढविण्यासाठी पत्रव्यवहार केल्याचे दिसून येते. कंत्राटातील अटीनुसार कंत्राटदारावर लावण्यात आलेल्या दंडापैकी रु.३७.०३ कोटी दंडाची रक्कम महापालिकेकडे जमा आहे व उर्वरित दंडाची रक्कम सुध्दा वसूल करण्याची कारवाई करावयाची असल्याचे समितीला सांगण्यात आले.

पुरवठा केलेली सर्व जलमापके कंत्राटदाराने जलजोडण्यांवर बसविलेली नाहीत, याबाबत तत्कालीन संबंधित अधिका-यांनी कंत्राटदाराकडून सर्व ए.एम.आर.जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यासाठी पाठपुरावा करणे व कंत्राटदाराने निविदेतील अटीप्रमाणे काम न केल्यास संबंधित कंत्राटदारवर कारवाई करणे अपेक्षित होते. यासंदर्भात बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने उप जल अभियंता, कार्यकारी अभियंता व सहाय्यक अभियंता संवर्गातील १३ अधिका-यांविरुद्ध कारवाई सुरु केली असून त्यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आली आहे. सदर कार्यवाही त्वरीत पूर्ण करण्याबाबत नगरविकास विभागामार्फत बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस कळविण्यात आले आहे. जल अभियंता खात्यातील उप जल अभियंता (परिरक्षण) विभागात सन २००९ पासून कार्यरत असलेल्या अधिका-यांचा तपशील समाविष्ट आहे. झोपडपट्टी विभागास दिनांक १ जुलै, २०१० रोजी स्वयंचलित जलमापके न बसविण्याचा निर्णय प्रशासनाने घेतला असताना पुढील पाच महिने म्हणजे नोव्हेंबर, २०१० पर्यंत अनावश्यक स्वयंचलित जलमापके स्वीकारणे बंद न केल्यासंदर्भातील जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी. अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

“सदर बाबतीतील चौकशी करण्यात येत आहे. त्यात याबाबत जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल.” याअनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, झोपडपट्टी विभागास दिनांक १ जुलै, २०१० रोजी स्वयंचलीत जलमापके न बसविण्याचा निर्णय प्रशासनाने घेतला असताना पुढील ५ महिने म्हणजे माहे नोव्हेंबर, २०१० पर्यंत अनावश्यक स्वयंचलीत जलमापके स्वीकारणे बंद न केल्यासंदर्भात जबाबदारी कोणावर निश्चित करण्यात येणार असून कोणती कार्यवाही करण्यात येणार आहे. यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

“दिनांक १ जुलै, २०१० रोजीच्या आढावा बैठकीमध्ये झोपडपट्टी विभागात बसविलेल्या स्वयंचलित जलमापकांचे नुकसान व चोरी झाल्याचे प्रथम निर्दानास आले त्यामुळे सदर बैठकीमध्ये सद्या झोपडपट्टी विभागात स्वयंचलित जलमापके बसवू नयेत असे निर्देश दिले होते.”

तत्कालीन अतिरिक्त आयुक्त (प्र) यांनी दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०११ रोजी दुसरी आढावा बैठक घेतली सदर बैठकीमध्ये ए.एम.आर. कंत्राटांतर्गत जलमापके न स्विकारण्याचा निर्णय घेतला. दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०११ रोजीच्या बैठकीमध्ये

ए.एम.आर. कंत्राटांतर्गत जलमापके न स्विकारण्याचा निर्णय झाल्याप्रमाणे सदर तारखेनंतर महानगरपालिकेने ए.एम.आर.जलमापके स्विकारली नाहीत. गोदामात ए.एम.आर. जलमापक शिल्लक असल्या कारणास्तव एकूण १३ अधिका-यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्या होत्या. त्यासंदर्भात सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांच्याकडून सदर कारणे दाखवा नोटीसीस उत्तरे प्राप्त झाली असून. त्याबाबत प्रमुख अधिकारी (चौकशी) यांना चौकशी करण्याचे आदेश देण्यात आले असून सदर विभागामार्फत चौकशी करण्यात येत आहे. सदर चौकशी झाल्यानंतर संबंधित अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल व त्याबाबतचा अहवाल सादर करण्यात येईल. कंत्राटदाराने मनुष्यबळ न वाढविल्यामुळे व बसविलेल्या जलमापकांचे परिरक्षण / देखभाल वेळेत न झाल्यामुळे कंत्राटातील अटीनुसार कंत्राटदाराला दंड आकारण्यात आलेला आहे. यासंदर्भातील माहितीच्या तपशीलात महानगरपालिकेकडे असलेली बँक गॅरंटी ही रु.३६.०२ कोटी इतकी आहे असा उल्लेख केलेला आहे. सदर बँक गॅरंटीचे रोखीकरण केले आहे का ? तसेच जमा रक्कम व बँक गॅरंटी रक्कम (encashment) प्राप्त झाल्यानंतर उर्वरित दंड वसूल करावयाची रक्कम रु.१३०.५९ कोटी आहे. सदर वसुलीसंदर्भात काय कार्यवाही करण्यात आली ? आी विचारणा समितीने केली असता, यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

“शहर, पश्चिम व पूर्व उपनगरे विभागाच्या कंत्राटदारांच्या महानगरपालिकेकडे असलेल्या सर्व बँक गॅरंटीची एकूण रक्कम रु.३६.२२ कोटी इतकी आहे व सदर सर्व बँक गॅरंटीचे रोखीकरण करण्यात आलेले आहे. तसेच रोखीकरण झालेल्या बँक गॅरंटीची रक्कम रु.३६.२२ कोटी महानगरपालिकेच्या तिजोरीत जमा झाली आहे.”

महानगरपालिकेकडे असलेली जमा रक्कम व बँक गॅरंटीची रोखीकरण होऊन प्राप्त झालेली रक्कम, एकूण दंड व वसुलीतुन वजा केली तर उर्वरित दंड वसुली संबंधित कंत्राटदाराकडून करण्यासाठी महानगरपालिकेच्या इतर विभागामध्ये परिपत्रक प्रसारीत करून संबंधित कंत्राटदाराच्या जमा असलेल्या किंवा देय असलेल्या रक्कमेमधून वसूल करणे व संबंधित कंत्राटदारावर वसुलीकरीता कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येत आहे. या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, रु.१३०.५९ कोटी रुपयाची वसुली संबंधित कंत्राटदाराकडून कशा प्रकारे करण्यात येणार आहे त्याचा रकमेसह तपशील व संबंधित कंत्राटदारावर कोणती कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येणार आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता, विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी माहितीमध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे. कंत्राटातील अटीनुसार तिन्ही कंत्राटदारांची मिळून एकूण वसुली व दंड रक्कम रु.२०५.४४ कोटी एवढी आहे. कंत्राट कालावधीत एकूण रु.१.१२ कोटी इतकी वसुली केलेली आहे. महानगरपालिकेकडे असलेली जमा रक्कम व बँक गॅरंटीचे रोखीकरण झाल्यानंतर प्राप्त झालेली एकूण रक्कम रु.७७.११ कोटी एवढी आहे. एकूण दंड व वसुली रक्कमेतून प्राप्त झालेली एकूण रक्कम वजा केल्यानंतर उर्वरित दंड वसुलीची रक्कम ही रु.१२७.२१ कोटी इतकी आहे. सदर उर्वरित दंड रकमेची वसुली, संबंधित कंत्राटदाराकडून वसूल करण्याकरीता खालीलप्रमाणे कार्यवाही चालू आहे.

महानगरपालिकेच्या इतर विभागांमध्ये संबंधित कंत्राटदारांच्या जमा असलेल्या किंवा देय असलेल्या रकमेमधून वसुली करण्याकरिता महानगरपालिकेच्या सर्व खाते/ इतर विभागांना तसेच प्रमुख लेखापाल (पापुमनि) यांना परिपत्रकाअन्वये संबंधित कंत्राटदारांना देय असलेली रक्कम रोखून धरण्याचे कळविण्यात आलेले आहे.

शिफारस :

३.८९ (१) सदरहु परिच्छेदांतर्गत झालेल्या अनावश्यक मीटर खरेदीबाबत शासनाने काय कारवाई केली अशी विचारणा समितीने केली असता महानगरपालिकेच्या दैनंदिन कारभारावर शासनाचे नियंत्रण असणे अपेक्षित नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले. महानगरपालिका ही स्वायत्त स्थानिक नागरी संस्था आहे याबाबत समितीचे दुमत नाही. महानगरपालिकेचा कारभार हा पारदर्शक व नियमानुकूल होणे अपेक्षित आहे. महानगरपालिकेकडे विविध करांतून प्राप्त झालेला निधी हा सामान्य नागरिकांकडून वसूल केलेला असतो. त्यामुळे त्याचा विनियोग हा योग्यप्रकारे होणे बंधनकारक आहे. त्यामध्ये होणा-या आर्थिक अनियमितेवर नियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी राज्य शासनाची असल्याचे मुंबई महानगरपालिकेच्या अधिनियमात विहितच करण्यात आले आहे. अधिनियमातील नमूद सर्व तरतूदींचे अवलोकन केले असता महानगरपालिकेच्या दैनंदिन कामकाजावर नियंत्रण ठेवण्याची तसेच तेथील आर्थिक व्यवहारावर अंकुश ठेवण्याची व नागरिकांच्या पैशाचा अपव्यय अथवा गैरवापर होणार नाही तसेच सार्वजनिक हितांचे रक्षण करण्याची कायदेशीर जबाबदारी राज्य शासनाची आहे ही बाब स्पष्ट होते. त्यामुळे महानगरपालिकेमध्ये कोणत्याही प्रकरणात अनियमितता अथवा गैरव्यवहार झाला असेल तर त्यामध्ये शासनाची कायदेशीर जबाबदारी असते. विशेषतः सदरहु परिच्छेदात महालेखाकारांनी महानगरपालिकेच्या कामकाजाबाबत गंभीर

स्वरूपाचे आक्षेप सन २०१३ मध्ये नोंदविले असताना नगरविकास विभागाने या आक्षेपांची गंभीर दखल घेऊन त्यांचेस्तरावर या आक्षेपांवर उचित कार्यवाही वेळेत करणे अभिप्रेत होते व समितीच्या साक्षीसाठी विभागाने केलेल्या कार्यवाहीसह उपस्थित राहणे अपेक्षित होते. परंतु लोकलेखा समितीने या परिच्छेदांवर साक्ष लावण्यात नगरविकास विभागाने या गंभीर परिच्छेदांची साधी दखल देखील घेतली नाही. असे असताना महानगरपालिकेच्या दैनंदिन कारभारावर शासनाचे नियंत्रण असणे अपेक्षित नाही असे नगरविकास विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर सांगणे, असे उत्तर समितीला विभागाकडून अभिप्रेत नाही. अशाप्रकारे नगरविकास विभागाला आपली जबाबदारी टाळता येणार नाही. समितीला महानगरपालिकेच्या व शासनाच्या कार्यकक्षांची पूर्ण जाणीव आहे. जरी हे आक्षेप महानगरपालिकेशी संबंधित आहे तरीही समितीला या आक्षेपांची लेखी उत्तरे जापन स्वरूपात नगरविकास विभागाकडूनच प्राप्त झालेली आहेत व समिती नगरविकास विभागाच्या सचिवांचीच साक्ष घेते. त्यामुळे समितीच्या बैठकीसाठी नगरविकास विभागाचे सचिवच उत्तरदायी ठरतात. त्यामुळे अशा परिस्थितीत नगरविकास विभागाच्या सचिवांची ही भूमिका समितीस मान्य नसून अधिनियमान्वये नगरविकास विभागावर सोपविलेल्या कायदेशीर जबाबदारीशी विसंगत आहे. अतः समिती याबाबत आपला तीव्र आक्षेप नोंदवून नापसंती व्यक्त करित आहे.

३.९० (२) महालेखाकारांनी या परिच्छेदांतर्गत आक्षेपित केलेल्या अनावयक मीटर खरेदी, त्यासाठी खर्च झालेला निधी, त्याची उपयोगिता, मीटर अद्यापही विनावापर पडून असणे. परिणामी खर्च झालेला निधी निष्फळ ठरणे. या सर्व बाबी अत्यंत गंभीर स्वरूपाच्या असून शासकीय निधीचा अपव्यय करणा-या आहेत. महानगरपालिकेने एकूण रु. ७८५ कोटीच्या मीटर खरेदीसाठीच्या निविदा काढल्या. परंतु दरम्यानच्या काळात झोपडपट्ट्यांमध्ये मीटरची होणारी चोरी व तोडफोड यामुळे झोपडपट्ट्यांमध्ये हे मीटर बसवू नये असा निर्णय महानगरपालिकेने घेतला. कंत्राटदाराला देण्यात आलेल्या कंत्राटामध्ये मीटरच्या किंमतीसह ते बसविण्याची किंमत देखील समाविष्ट होती. परंतु घेण्यात आलेल्या १,२७,७७५ मीटरपैकी केवळ ८७,००० मीटर्स बसविण्यात आले व महालेखाकारांच्या एक्झिट कॉन्फरन्सच्या वेळी ४६,९१८ मीटर्स शिल्लक होते. या विनावापर पडून असलेल्या मीटर्सबाबत समितीने माहिती घेतली असता सद्यःस्थितीत १५ मी.मी., २० मी.मी., २५ मी.मी.चे मिळून ३३,९७७ मीटर अजूनही आता शिल्लक आहेत. यासाठी कंत्राटदाराला ७० टक्के प्रदान करण्यात आलेले असून ३० टक्के प्रदान बाकी आहे. ही ३० टक्के रक्कम रु. २२.३७ लाख (Installation) एवढी होते. परंतु मीटरसाठी केलेला ७० टक्के खर्च अंदाजे रु.५२ कोटी (मीटर विनावापर पडून असल्यामुळे) असून हा संपूर्ण खर्च निष्फळ ठरला आहे. या सर्व कंत्राटदारांच्या कंत्राटाचा कालावधी देखील सन २०१६ मध्ये संपलेला आहे. तसेच विनावापर पडून असलेल्या मीटर्सच्या साईजमुळे भविष्यात त्याचा वापर कधी होणार किंवा होण्याची शक्यता कमी आहे. त्यामुळे हा संपूर्ण खर्च सध्या निष्फळ ठरलेला असून हा पूर्णपणे निधीचा अपव्यय असल्याचे समितीचे स्पष्ट मत आहे. एवढेच नव्हे तर हे मीटर इतक्या प्रदीर्घ कालावधीनंतर कालबाह्य झालेले असून दिवसेंदिवस नवनविन तंत्रज्ञान विकसित होत असताना या जुन्या तंत्रज्ञानाचे हे मीटर आता निरुपयोगी ठरलेले आहेत. या संपूर्ण प्रकरणाबाबत समितीने अतिशय सखोलपणे छाननी केली असता झालेला संपूर्ण प्रकार व खरेदी व निधीचा अपव्यय ही बाब अतिशय गंभीर असून या संपूर्ण प्रकरणाची सखोल चौकशी वित्त विभागाच्या अतिरिक्त मुख्य सचिवांमार्फत करण्यात यावी व दोषींवर कारवाई करून केलेल्या कारवाईबाबत समितीस ३ महिन्यांत कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

३.९१ (३) सदरहू परिच्छेदांतर्गत आक्षेपित बाबींची समितीने सखोल चर्चा केली. यात झालेल्या मीटर खरेदीबाबत महालेखाकारांनी गंभीर आक्षेप नोंदविलेले आहेत. विभागाने महालेखाकारांच्या एक्झिट कॉन्फरन्समध्ये दिलेल्या आश्वासनांची देखील पूर्तता केली नसल्याचे समितीसमोर मान्य केले. या प्रकरणी महालेखाकारांनी आक्षेप नोंदविल्यानंतर लगेचच विभागाने दोषींवर कारवाई करणे आवश्यक होते. परंतु विभागाने समितीची साक्ष लागेपर्यंत या विषयांची साधी दखलही घेतली नाही. या प्रकरणी विभागाने लेखी स्वरूपात कळविलेल्या जबाबदार अधिका-यांच्या यादीतील एकूण १३ पैकी ७ अधिकारी सेवानिवृत्त झाले असून १ अधिका-याची पदोन्नती झालेली आहे. ही बाब अतिशय गंभीर स्वरूपाची आहे. महालेखापालांनी हे आक्षेप नोंदविल्यानंतर महानगरपालिकेच्या अधिका-यांनी संबंधितांवर तात्काळ कारवाई केली असती तर दोषी अधिकारी/कर्मचा-यांना विनाअडचण, विनाचौकशी व कोणत्याही जबाबदारीविना निवृत्त होण्याची संधी मिळाली नसती. ही संधी महानगरपालिकेच्या अधिका-यांनी त्यांना जाणुनबुजून उपलब्ध करून दिली अशा निष्कर्षाप्रत समिती आली आहे. महानगरपालिकेने संबंधितांवर विहित मुदतीत व लगेचच कारवाई करणे आवश्यक व अभिप्रेत होते. अतः या प्रकरणी दोषींवर तात्काळ कारवाई करण्यात यावी. तसेच दोषींवर विहित मुदतीत कारवाई न करणा-या अधिका-यांवर देखील कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.९२ (४) या प्रकरणी कंत्राटदाराकडून वसूल करावयाच्या दंडाची रक्कम तात्काळ वसूल करण्यात यावी. तसेच

उर्वरित शिल्लक वसुलीची रक्कम रु.१२७.२१ कोटी एवढी मोठी असून महानगरपालिकेच्या इतर विभागांमध्ये कंत्राटदारांच्या जमा असलेल्या किंवा देय असलेल्या रकमेमधून ही वसुली करण्याबाबत महानगरपालिकेच्या इतर विभागीय परिपत्रकाद्वारे कळविण्यात आल्याचे विभागाने त्यांचे लेखी उत्तरात नमूद केले आहे. परंतु एवढी मोठी रक्कम अशापध्दतीने वसुली होणे कदापि शक्य नाही. अतः विभागाने ही वसुली महसूली वसुली (Revenue Recovery) स्वरूपात तात्काळ करावी व ६ महिन्यांच्या आत ही वसूली न झाल्यास कंत्राटदाराविरुद्ध गंभीर स्वरूपाची कारवाई करण्यात यावी व या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.९३ परिच्छेद क्र. ५.१.७.३ : “माहिती तंत्रज्ञानाची (II) सुरक्षितता”

३.९४ परिच्छेद क्र. ५.१.७.३ (ब) : “व्यवसाय सातत्य आणि आपत्कालीन दुरुस्ती योजनेचा अभाव”

जर एखाद्या आपत्तीमुळे संगणकाच्या उपयोगाच्या आणि डेटाची तात्पुरती अथवा कायमची हानी होण्याच्या संभाव्य घटनेमध्ये, व्यवसायसातत्य रहावे आणि आपत्कालीन दुरुस्ती करता यावी, ज्यामुळे संघटना आपले ध्येय गाठू शकेल आणि कार्यक्षमता कमी न करता माहितीची सुरक्षितता जतन करता येईल अशी नियंत्रण योजना संघटनेकडे असावी. परंतु MCGM कडे व्यवसाय सातत्य रहावे आणि आपत्कालीन दुरुस्ती व्हावी म्हणून कोणतीही मान्यताप्राप्त योजना उपलब्ध नव्हती. नियमित कालावधीत ASWBS शी निगडीत माहितीचे बँकअप घेण्यासाठी तसेच आपत्कालीन परिस्थितीत कामकाज सुरु ठेवता यावे यासाठी ती सुदूर ठिकाणी साठवून ठेवता यावी यासाठी स्टँडबाय सर्वरची योजना करण्यात आली नव्हती. डेटाचा बँकअप जो दिवसाच्या शेवटी घेतला जात होता तो ASWBS च्याच सर्वरमध्ये ठेवला जात होता. त्याची प्रत पेन ड्राईव्हमध्ये घेऊन सर्वर रुमच्याच कपाटात ठेवली जात होती. डेटा सुदूर न ठेवल्यामुळे अकल्पित घटना घडल्यास डेटाचे नुकसान होण्याचा मोठा धोका दिसत होता असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

या संदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, पुरेशी गुंतवणूक केलेली असूनही प्रत्यक्ष आणि तार्कीकपणे नियंत्रण ठेवून डेटा सुरक्षित राहण्यासाठी मुंबई महानगरपालिकेकडे मान्यताप्राप्त आयटी सुरक्षितता धोरण नव्हते. ते आता महानगरपालिकेने तयार केलेले असून त्याची अंमलबजावणी देखील सुरु आहे. त्यामुळे आता संपूर्ण डेटा सुरक्षित असून दर १५ मिनिटांने तो अपडेट होत राहतो. तसेच महानगरपालिकेच्या आयटी विभागाकडून प्राप्त झालेल्या अहवालानुसार तयार केलेल्या आयटी सुरक्षितता धोरणानुसार मुंबई महानगरपालिका आणि आयटी सल्लागार मेसर्स PWC यांचे सोबतची चर्चा अंतिम टप्प्यात असून बिझनेस कन्टीन्युईटी प्रोग्राम अंतिम झालेला आहे. अँक्वा सुपर बिलींग सिस्टिम क्लाऊड बेस्ड केलेले असून ESDS, नाशिक यांच्या डिझास्टर रिकव्हरी साईटमध्ये ते सेव्ह असते असे समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :

३.९५ (१) या संदर्भात बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या IT विभागाकडून प्राप्त झालेल्या अहवालानुसार IT सुरक्षिततेचे धोरण तयार करण्यात आले. तसेच व्यवसाय सातत्य योजनेचा मसूदा तयार असून मुंबई महानगरपालिका व IT Consultant M/s PWC यांच्यात चर्चा अंतिम टप्प्यात असल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. अतः याबाबत अंतिम निर्णय झाल्यावर सदर धोरण राबविण्याबाबत कार्यवाही करून केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.९६ परिच्छेद क्र. ५.१.७.३ (क) : “लेखापरिक्षणाचा माग”

अभिप्राय :

लेखापरिक्षणाचा माग असे दर्शवितो की प्रणालीमध्ये व्यवहाराचा ओघ जरूरी आहे जेणेकरून डेटामधील जुनी माहिती, प्रणाली ठप्प होणे, चुकीचे व्यवहार, माहितीमधील बदल/सुधारणा इत्यादी कळू शकतील. सन २०११-१२ च्या लेखापरिक्षणात पुढील बाबी आढळून आल्या.

- (१) रिसिट टेबल मधील व्यवहार अनुक्रमांक स्तंभात ३६८२ गहाळ रिसिट आणि ६६६१ रिकाम्या जागा होत्या,
- (२) ऑनलाईन पेमेंट प्रकारात २५२ रिसिट नंतरच्या दिनांकात काढल्या गेल्या होत्या ज्याचा युजर ID बँक असा होता,
- (३) प्रणालीत रिसिटमध्ये सुधारणा आणि वगळण्याचा लेखापरिक्षण माग अस्तित्वात नव्हता आणि
- (४) बँकएन्डने रिसिट डेटामध्ये सुधारणा करण्यात आल्या आणि ओरॅकल डेटाबेसमध्ये अशी प्रणाली विकसित केली गेली नाही की बँकएन्डने डेटामध्ये सुधारणेची नोंदणी होऊ शकले.

या त्रुटींवरून असे दिसते की, प्रणालीच्या डेटामध्ये सुधारणा अथवा वगळण्यासाठी लेखापरिक्षण मागाची कमतरता होती. यामुळे असेही दिसते की, प्रणाली असुरक्षित आणि भेद्य होती ज्यामुळे फसवणूक आणि अफरातफर होण्याची शक्यता होती असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले.

यासंदर्भात समितीसमोर सांगण्यात आले की, लेखापरिक्षणाचा माग करण्यासाठी महानगरपालिकेने AAA या कंपनीची नियुक्ती केली होती व त्या माध्यमातून ऑडीट ट्रेलचे काम पूर्ण झालेले आहे व AAA कंपनीने सूचविलेल्या सुधारणा करण्यासाठी अंतिम मसुदा पत्र मंजूर झाले आहे. महालेखाकारांनी हे आक्षेप नोंदविल्यानंतर महानगरपालिका या सर्व बाबी अंमलात आणते. परंतु महानगरपालिकेकडे मूळातच त्यांची अंतर्गत लेखापरिक्षण यंत्रणा अस्तित्वात असणे आवश्यक असतानाही असे अंतर्गत लेखापरिक्षण झाल्याचे समितीला दिसून आले नाही. अन्यथा असे आक्षेप टाळता आले असते. मुंबई महानगरपालिकेचे एवढे मोठे बजेट असताना अशाप्रकारचे अंतर्गत लेखापरिक्षण करण्याची कोणतीही स्वतंत्र यंत्रणा महापालिका स्तरावर सक्षमरित्या कार्यरत असल्याचे समितीला दिसून आले नाही. महानगरपालिकेमध्ये अंतर्गत लेखापरिक्षण कक्ष स्थापित असतानाही ते प्रभावीपणे कार्यरत नसल्याचे यावरून दिसून येते. एका छोटा राज्याच्या अर्थसंकल्पाएवढे बजेट मुंबई महानगरपालिकेचे असून अंतर्गत लेखापरिक्षण पध्दत महानगरपालिकेने उभी करावी असे समितीने सूचित केले असता कायद्यामध्ये नविन सुधारणा झालेली असून त्यानुसार MCA लेखापरिक्षण करीत आहे व नविन कायदानुसार गतवर्षापासून स्थानिक संस्थांचे लेखापरिक्षण केले जात आहे. MCGM च्या ॲक्टमध्ये चार प्रकारे ऑडीट करण्याची तरतूद केलेली आहे व महानगरपालिकेतील अकाऊंटिंग सिस्टिम बळकट करण्याचे अधिकार त्यांच्याकडे आहेत. तरीही महालेखाकारांनी लेखापरिक्षणात नोंदविलेले आक्षेप हे गंभीर स्वरूपाचे आहेत. परंतु महानगरपालिकेच्या अंतर्गत लेखापरिक्षणादरम्यान हे आक्षेप का नोंदविण्यात येवू शकले नाहीत, हा देखील प्रश्न समितीसमोर येतो.

शिफारस :

३.९७ (१) महानगरपालिकेचे अंतर्गत लेखापरिक्षण यंत्रणा सक्षम नसल्यामुळे अशाप्रकारे आक्षेप नोंदविण्यात आलेले आहेत. ज्या आक्षेपाधीन बाबी महालेखाकारांच्या निदर्शनास आल्या त्या प्रथम महानगरपालिकेच्या अंतर्गत लेखापरिक्षण यंत्रणेद्वारे लक्षात येणे आवश्यक होते. परंतु या सर्व बाबींकडे महानगरपालिकेचे दुर्लक्ष झाले ही वस्तुस्थिती आहे. प्रणालीची कार्यक्षमता वाढावी, मीटर रिडींग, बिले सादर करणे आणि महसूल संकलन यातील विलंब कमी व्हावा या उद्देशाने २००९ मध्ये ॲक्वा वॉटर बिलींग सिस्टिमचा अवलंब केला गेला. नंतर एप्रिल, २००७ मध्ये प्रणालीत सुधारणा करून ती ॲक्वा सुपर वॉटर बिलींग सिस्टिम अशाप्रकारे पुनर्स्थापित करण्यात आली. प्रामुख्याने अपुरे दस्तऐवजीकरण आणि आरेखन तसेच कमकुवत अंमलबजावणी आणि संनियंत्रण यामुळे रु.९.२५ कोटी खर्च करूनही ब-याच प्रमाणात त्रुटी कायम राहिल्या यामुळे प्रणालीची विश्वासाहता कमी झाली. संगणकीकरण होऊन ११ वर्षे उलटूनही बिले तयार करण्यात मोठा प्रमाणात विलंब होत होता. व्यवसाय नियम आणि विधीग्राह्यता तपासणी नियम सदोषरित्या तयार केल्यामुळे माहिती सदोष झाली. ज्यामुळे पाणीपट्टीची कमी आकारणी झाली. अपर्याप्त माहिती तंत्रज्ञान सुरक्षा, ऑडीट मॉड्यूल विकसित न करणे, गहाळ रिसिट क्रमांक, अनोळखी युजर्सकडून माहितीमध्ये बदल केले जाणे तसेच कमकुवत लेखापरिक्षण माग, खाजगी संस्थेच्या कर्मचा-यांकडून प्रणालीचे व्यवस्थापन केले जाणे यामुळे फसवणूक आणि अफरातफर याचा प्रणालीस धोका निर्माण झाला. उत्तम महसूल निर्मितीसाठी पाण्याचे अचूक, प्रत्यक्ष आणि अलिकडचे मापन करण्याकरिता ऑटोमॅटिक मीटर रिडींग मीटर्सची खरेदी आणि प्रस्थापना यांची योजना ही रु. २५७.१३ कोटीची गुंतवणूक केली असतानाही ३३९७७ मीटर अजूनपर्यंत योग्य नियोजन नसल्या कारणास्तव वापरात न येणे व दोषी अधिका-यांवर देखील कारवाई न होणे, फक्त काही प्रमाणात राबविली गेली होती या निष्कर्षाप्रत समिती आली आहे. अतः महानगरपालिकेने भविष्यात या सर्व आक्षेपांची पुनरावृत्ती टाळावी व डेटाच्या विश्वासाहतेच्या खात्रीसाठी आणि महसूल हानी रोखण्यासाठी प्रणालीमध्ये विधीग्राह्य प्रतिबंध अंमलात आणावे. तसेच गहाळ झालेल्या नोंदी व प्रणालीत केलेल्या बदलांचा मागोवा घेण्यासाठी व लेखापरिक्षणासाठी मार्ग तयार करावा. तसेच माहिती तंत्रज्ञान प्रणाली आणि डेटाच्या सुरक्षिततेची खातरजमा करण्यासाठी व्यवसाय आणि आपत्कालीन दुरुस्ती योजना प्रस्तावित करावी. तसेच माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीच्या सुरक्षिततेचे धोरण निश्चित करावे. तसेच मुंबई महानगरपालिका ही सर्वात जास्त अर्थसंकल्प असणारी महानगरपालिका आहे. त्यादृष्टीने महानगरपालिकेचे दरवर्षी ऑडीट केलेच पाहिजे व अंतर्गत लेखापरिक्षण देखील अनिवार्यत झालेच पाहिजे व यासंदर्भात केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांत सादर करावी अशी समितीची शिफारस आहे.

नगरविकास विभाग

४.१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ६.१ “काम सुरु न होणे व टाळता येण्याजोगे व्याजाचे नुकसान,” (अकोला महानगरजवळ) परिच्छेद क्र. ६.२ “निरर्थक निवेश” (औरंगाबाद महानगरपालिका), परिच्छेद क्र. ६.३ “महसूलाची हानी” (धुळे महानगरपालिका), परिच्छेद क्र. ६.४ “टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च ” (कोल्हापूर महानगरपालिका), परिच्छेद क्र. ६.५ “नियमबाह्य खर्च” (नवी मुंबई महानगरपालिका), परिच्छेद क्र. ६.६ “महसूलाची हानी” (पालघर नगरपरिषद), परिच्छेद क्र. ६.७ “कंत्राटदाराला गैरवाजवी कायदा” (उमरेड नगर परिषद) यासंदर्भात महालेखाकारांनी खालील अभिप्राय नोंदविले आहे.

४.२ परिच्छेद क्रमांक ६.१ काम सुरु न होणे व टाळता येण्याजोगे व्याजाचे नुकसान (अकोला महानगरपालिका):-

अकोला शहरातील भुयारी गटारीचे काम कार्यबहाली नंतर दोन वर्षांचा अवधी लोटल्या नंतरही सुरु करण्यात आले नाही. या कामासाठी केंद्र शासनाचा रु.४९.९८ कोटी चा हिस्सा वितरित करण्यात आला जो गरज नसतानाही मुदत ठेवी ऐवजी बचत खात्यात एक वर्ष पर्यंत ठेवण्यात आला ज्यामुळे व्याजाचे रु.१.५८ कोटीचे नुकसान झाले.

मोरणा नदीच्या पाण्याची भेसळ थांबविण्याकरिता, संचालक, नगर संचालनालय, मुंबई यांनी UIDSSMT या भारत सरकारच्या योजनेअंतर्गत रु.१६३.२० कोटीच्या अकोला शहरातील भुयारी गटाराच्या कामाला मान्यता दिली. (जुलै, २००७) राज्य पातळीवरील मुख्य समितीने प्रकल्पाची किंमत रु. १३२.७५ कोटी ठरविली होती. भारत सरकार ८० टक्के हिस्सा देणार होते तर राज्य शासन आणि महानगर पालिका प्रत्येकी १० टक्के हिस्सा जमा करणार होते. भारत सरकारकडून प्रकल्पाचा पहिला हिस्सा म्हणून रु.४९.९८ कोटी अकोला महानगरपालिकेला मिळाले (नोव्हेंबर २००९).

अभिलेख्यांच्या तपासणीत (नोव्हेंबर,२०१०) मध्ये असे आढळले की, अकोला महानगरपालिकेने वरील कामासाठी रु.१३३.०७ कोटी अंदाजित किंमतीची निविदा बोलाविली. (डिसेंबर २००९) निविदेच्या प्रतिसादात तीन देकार आले, ज्यात मेसर्स रामकी इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेड, मुंबई (कंत्राटदार) ची रु.३१६.७० कोटीची निविदा न्युनतम होती. वाटाघाटीनंतर ७.५ टक्के प्रतिवर्ष याप्रमाणे व्याज आकारून तेवढ्याच रकमेची बँक हमी देण्याच्या अटीवर १० टक्के सुसज्जता अग्रिमासह रु.३१५.७० कोटीला निविदा स्वीकारण्यात आली. (मार्च २०१०)

पुढे असे आढळले की, दुस-या कंपनीने केलेल्या निविदा प्रक्रियेवरील तक्रारीवर राज्य शासनाने अकोला महानगरपालिकेला निर्देश दिले (फेब्रुवारी २०१०) की, तक्रारीची चौकशी करावी व चौकशी पूर्ण होईपर्यंत निविदा प्रक्रिया प्रलंबित ठेवावी. पण, राज्य शासनाच्या निर्देशांचे पालन न करता आणि निविदेच्या अटीप्रमाणे कंत्राटदाराला सुसज्जता अग्रिम प्रदान करू नये आशी अट असतानाही अकोला महानगरपालिकेने कंत्राटदाराला वाटाघाटीची किंमत रु.३१५.७० कोटी १० टक्के सुसज्जता अग्रिम देण्याच्या अटीसह कार्यारंभ आदेश दिला (मार्च,२०१०) लेखा परिक्षणाच्या तपासणीत पुढे असे आढळले की, मुंबई उच्च न्यायालयाच्या, नागपूर खंडपीठाकडे याचिका मार्च २०१० मध्ये दाखल केली आणि विनंती केली की अकोला महानगरपालिकेला निविदा प्रक्रिया थांबविण्याचे आणि कंत्राटदाराला सुसज्जता अग्रिम प्रदान न करण्याचे निर्देश द्यावे. कालांतराने हे काम राज्य शासनाद्वारे जून २०१२ मध्ये रद्द करण्यात आले.

अशाप्रकारे, अकोला महानगरपालिकेतर्फे मार्च २०१० मध्ये कार्यारंभ आदेश देण्याची कार्यवाही राज्य शासनाच्या विरोधात होती. त्यामुळे कार्यारंभ आदेश रद्द झाले नाही तर अकोला शहराच्या भुयारी गटारीचे जे काम ३० (तीस) कॅलेन्डर महिन्यांच्या कालावधीत पूर्ण करावयाचे होते, ते जून २०१२ अखेरपर्यंत सुरु झाले नाही. (सप्टेंबर, २०१२) २०११-१२ च्या सुधारित अंदाजपत्रकाप्रमाणे कामाचे मुल्य रु.३३७.७३ कोटी होते. जे राज्यपातळीवरील मुख्य समितीने (रु.१३२.७५ कोटी) सुरुवातीला ठरवून दिलेल्या प्रकल्प मुल्यापेक्षा रु.२०४.९८ कोटीने जास्त आहे.

मुंबई प्रादेशिक महानगर पालिका अधिनियम १९४९, च्या कलम ९२ मध्ये अशी तरतूद आहे की, महानगरपालिकेतील अतिरिक्त निधी, जो त्वरीत उपयोगात येत नाही, तो निधी व्याजी ठेवी (डिपॉझिट) मध्ये गुंतवण्यात यावा. असे लक्षात आले की, अकोला महानगरपालिकेला लगेच पैसे लागणार नसल्याचे माहित असताना सुध्दा भारत सरकार कडून मिळालेले रु.४९.९८ कोटी व्याजी ठेवी मध्ये न ठेवता बचत खात्यात दिनांक ९ फेब्रुवारी २०१० ते १४ फेब्रुवारी २०११ पर्यंत ठेवले. ज्यामुळे अंदाजे रु.१.५८ कोटी व्याजाचे जवळपास एक वर्ष पर्यंत नुकसान झाले. नंतर केन्द्र शासनाचा हा निधी दिनांक १५ फेब्रुवारी २०११ पासून एक वर्षाच्या कालावधीकरिता टर्म डिपॉझिट मध्ये ठेवण्यात आला.

ही बाब शासनाला कळविण्यात आली (जुलै, २०१२) त्याचे उत्तर प्रतिक्षित आहे. (जून,२०१३)

ज्ञापन :-

४.३ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

केंद्र शासनाकडून रु.४९.९८ कोटी ही रक्कम दि.०३-११-२००९ असे नमूद असलेला घनाकर्ष क्र.०१८७३८ महापालिकेला प्रत्यक्षात दिनांक ६-२-२०१० रोजी प्राप्त झाला.

याबाबत लेखा परिच्छेदात नमूद केल्याप्रमाणे महापालिका स्थायी समितीने वाटाघाटी दरम्यान कंत्राटदार कंपनीकडून राष्ट्रीयकृत बँकेची बँक गॅरंटी घेऊन, ७.५% व्याजदारावर (बँकेच्या व्याजदारापेक्षा १% जास्त) सुसज्जता अग्रिम (Mobilization Advance) देण्याचा ठराव क्र.२ दिनांक २६/२/२०१० पारित केला. त्यामुळे सदर कंपनीने दि.१२-१०-२०१० रोजी प्राथमिक सुरक्षेबाबत रु.६.३१ कोटीची बँक गॅरंटी दिल्यामुळे या कंपनीबरोबर प्रस्तुत कामाबाबत करारनामा करून, त्यांना कार्यरंभ आदेश दिले असले तरी, सदरचा ठराव दिनांक ५ जून, २०१२ च्या शासन निर्णयानुसार, अंतिमतः विखंडीत केला आहे. त्यानुसार आयुक्त, अकोला महापालिका यांनी दिनांक ३०-६-२०१२ च्या पत्रान्वये, मे. रामकी इन्फ्रास्ट्रक्चर लि. यांचेबरोबर दिनांक १२/३/२०१० रोजी झालेला करारनामा व कार्यारंभ आदेश रद्द केले आहेत.

त्यामुळे शासनाच्या निर्देशाचे अकोला महानगरपालिकेकडून पूर्णतः पालन करण्यात आलेले आहे. तसेच या प्रकरणीचा केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला निधी पूर्णतः अखर्चित आहे.

महापालिकेला योजनेसाठी प्राप्त झालेली मूळ रक्कम त्यावेळी मुदत ठेवी मध्ये न ठेवल्यामुळे प्रस्तुत प्रकरणी महापालिकेचे रु.१,५७,५३,३९०/- इतके नुकसान झाले आहे, ही वस्तुस्थिती आहे. त्याअनुषंगाने आयुक्त अकोला महानगरपालिका यांनी सदरहू बाबीस जबाबदार असणा-या महापालिकेचे अधिकारी/कर्मचारी १) श्री. अजय गुजर, तत्कालीन प्र.कार्यकारी अभियंता व २) श्री. व्ही. एल. मांडेकर, प्र. लेखापाल यांच्या विरुद्ध महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम १९७९ च्या नियमातील तरतूदीनुसार विभागीय चौकाशीची कार्यवाही सुरु केलेली आहे. तसेच सदरहू प्रकरणास जबाबदार असलेले शासकीय अधिकारी १) श्री. जी. एन. कुर्वे, तत्कालीन आयुक्त, अकोला महानगरपालिका २) श्री. वा. वा. खर्चे, तत्कालीन मुख्य लेखापरिक्षक (दोघेही सेवानिवृत्त) यांच्या विरुद्ध विभागीय चौकशी सुरु करण्याबाबतचा प्रस्ताव आयुक्त अकोला महानगरपालिका यांनी शासनास सादर केला आहे. त्यानुसार संबंधितावर कारवाई करण्याबाबत नगरविकास विभाग व वित्त विभाग यांचेकडून कार्यवाही करण्यात येत आहे.

४.४ परिच्छेद क्र.६.२ निरर्थक निवेश (औरंगाबाद महानगरपालिका) :-

रु. २.२१ कोटीची गुंतवणूक करून तयार केलेला उद्योग स्रोत नियोजन (Enterprises Resources Plainning ERP) वर आधारित एकात्मिक व्यवसाय नियोजन प्रकल्प औरंगाबाद महानगरपालिका ४ वर्षांनंतरही अंमलात आणण्यात अपयशस्वी ठरवली.

केंद्र/राज्य शासनाच्या आदेशाप्रमाणे महानगरपालिकेकडून अपेक्षित असणा-या अनिवार्य सुधारणांपैकी त्यांचे कार्यालयीन कामकाज संगणीकृत करणे हे एक कारण होते. ह्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी औरंगाबाद महानगरपालिकेने उद्योग स्रोत नियोजन योजनेला (ऑगस्ट २००६) मध्ये मंजूरी दिली. या योजनेअंतर्गत नगरपालिकेच्या विविध विभागाचे कामकाज एकाच संगणकीय प्रणालीवर कार्यान्वित होणार होते.

उद्योग स्रोत नियोजन (ERP) साठी आवश्यक असणारे साहित्य, त्यांची उभारणी व उभारणी नंतर त्यांच्या रखरखावासाठीचे काम रु.२ कोटीला औरंगाबाद महानगरपालिकेने (जुलै २००७) मध्ये M/s. CMC लिमिटेड (CMC) मुंबई यांना दिले. या कामात प्रकल्पाची उभारणी, व्यवसायाचा आराखडा, प्रत्यक्षात उभारणी, अंतिम सज्जता आणि प्रणालीच्या GO live बदलचे कार्यान्वयन ठराविक विभागात करावयाचे होते. (वित्त लेखा, मानव संसाधन आणि Real Estate व्यवस्थापन)

लेखापरिक्षणाच्या तपासणीत (जाने./ऑक्टो. २०११) असे आढळले की, औरंगाबाद महानगरपालिकेने योजनेसाठी संगणक प्रणाली सॉफ्टवेअर आणि नेटवर्किंगसाठी लागणा-या घटकाची खरेदी रु.९० लाखाला केली. CMC ने Go live प्रणाली पध्दतीने सोदाहरण स्पष्टीकरण जून, २००९ मध्ये दिले. त्याकरिता CMC ला औरंगाबाद महानगरपालिकेने नोव्हें. २००७ ते सप्टें.२००९ दरम्यान रु.१.३१ कोटी प्रदान केले. तथापि, कर्मचा-यांच्या अनिच्छेमुळे व प्रोत्साहना तपासणी व मूल्यांकन नंतरही काम पूर्ण

झाल्याचे प्रमाणपत्र उपलब्ध करून दिले नसल्याने प्रणालीचे कार्यान्वयन होऊ शकले नाही (मे, २०१३) औरंगाबाद महानगरपालिकेने बकाया असलेले रु. ७० लाखांचे वितरण CMC ला केले नाही.

अशा प्रकारे, जून २००९ मध्ये विकसित केलेल्या उद्योग स्त्रोत नियोजन ERP वर आधारित एकात्मिक व्यवसाय उपाय अमलात आणण्यासाठी औरंगाबाद नगरपालिकेने केलेली रु.२.२१ कोटीची गुंतवणूक व्यर्थ ठरली. याशिवाय नागरिकांना सुधारित सोयी उपलब्ध करून देण्याचा उद्देश होऊ शकत नाही.

ही बाब मे, २०१२ मध्ये शासनाला कळविण्यात आली, त्यांचे उत्तर प्रतिक्षित आहे.

ज्ञापन :-

४.५ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

औरंगाबाद महानगरपालिकेने संगणकीकरणासाठी ईआरपी प्रकल्प राबवण्याचा निर्णय सर्वसाधारण सभा ठराव क्र. २९१/२०११ दिनांक ११-०८-२००६ नुसार घेतला आहे. या कामाची एकूण मंजूर निविदा किंमत ही रु.२.९० कोटी एवढी होती. या प्रकल्पासाठी २ स्वतंत्र एजन्सीकडून निविदा मागविण्यात आल्या होत्या त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.

(१) मे. सी. एम. सी. लि. मुंबई अंतिम निविदा किंमत	रु. २.०० कोटी
(२) मे. मोनार्च टेक्नॉलॉजीज पुणे प्रा.लि. अंतिम निविदा किंमत	रु. ०.९० कोटी
	एकूण रु. २.९० कोटी

कामावरती झालेल्या खर्चाची सद्यःस्थिती :-

(१) मे. सी. एम. सी. प्रा. लि., मुंबई या कंपनीला दिनांक ०२.०७.२००७ रोजी कार्यारंभ आदेश दिले होते व त्यांनी हे काम टप्पाटप्प्याने दिनांक २५-०६-२००९ रोजी पूर्ण केले. संबंधितांना रु.१.३१ कोटी या पोटी अदा करण्यात आलेले आहेत.

(२) मे. मोनार्च टेक्नॉलॉजीज, पुणे प्रा. लि. यांना दि. १६-०२-२००८ रोजी हार्डवेअर व इतर साहित्य पुरवठा करण्यासाठी कार्यादेश देण्यात आले होते. संबंधितांना सदरील साहित्याचा पुरवठा केलेला आहे व सध्या त्याचा वापर करण्यात येत आहे. त्यांना रु.०.९० कोटी अदा केलेले आहेत.

प्रलंबित कामाची सद्यःस्थिती :-

सदरहू योजनेवर आतापर्यंत रु.२.२१ कोटी खर्च झाला आहे. आता केवळ सिस्टीम कार्यान्वीत करणे एवढेच काय बाकी आहे. त्यासाठी लागणा-या इतर अनुषांगिक बाबींची पूर्तता करून हे काम सुरु करण्यासाठी सविस्तर प्रस्ताव स्थायी समितीपुढे सादर करण्यात आला होता. समितीने विभाग प्रमुख व संबंधित कंपनीचे प्रतिनिधी यांनी एकत्रित बसून निर्णय घ्यावा असा ठराव पारित केला आहे. या अनुषंगाने सन २०१६-१७ या आर्थिक वर्षामध्ये ठेकेदाराची उर्वरीत रु.९२.०० लक्ष एवढी थकीत रक्कम अदा करून काम पूर्ण करून घेण्याचे नियोजन केलेले आहे. असा अहवाल आयुक्त, औरंगाबाद यांनी शासनास सादर केला आहे.

प्रस्तुत प्रकरणी मे. सी. एम. सी.कंपनीने दिनांक २५-०६-२००९ रोजी सर्व काम पूर्ण केले आहे. तथापि, या सर्व कामावर रु. २.२१ कोटीचा खर्च होऊन सुध्दा प्रत्यक्षात एकात्मिक व्यवसाय नियोजन प्रकल्प सुरु होऊ शकलेला नाही. याबाबतची चौकशी करून जबाबदारी करण्याचे निर्देश आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांना देण्यात आले आहे.

४.६ परिच्छेद क्रमांक ६.३ 'महसूलाची हानी (धुळे महानगरपालिका)' :-

मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, (BPMC) च्या कलम ६३ (२०) अनुसार, सार्वजनिक आणि खाजगी प्रयोजनांसाठी पर्याप्त प्रमाणात पाणी पुरवठा होण्यासाठी महानगरपालिकांच्या पाणी पुरवठा साधनांचे व्यवस्थापन आणि देखभाल करणे हे महानगरपालिकेचे कर्तव्य असते. पाण्याचा गैरवापर टाळावा आणि 'ना नफा ना तोटा' तत्वावर पाणी पुरवठाच्या योजना राबवाव्या अशा सूचना महाराष्ट्र शासनाच्या नगर रचना विभागाने सर्व महानगरपालिकांना दिल्या. (फेब्रुवारी २००९), पाणी पुरवठा योजनांच्या देखभाल आणि दुरुस्तीचा खर्च भागविण्यासाठी महानगरपालिकांनी पाणीपट्टीच्या दरात वेळोवेळी सुधारणा करावी, अशाही सूचना पुढे देण्यात आल्या होत्या.

पाणी पुरवठा योजना 'ना नफा ना तोटा' या तत्वावर राबविण्याविषयी शासनाने केलेली सूचना विचारात घेऊन धुळे महानगरपालिका (DMC) आयुक्तांनी २०१०-११ या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रकात पाणीपट्टीचा दर वाढवण्याचा प्रस्ताव मांडला (मार्च २०१०) DMC च्या सर्वसाधारण सभेने २०१०-११ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रकाला मान्यता दिली. (एप्रिल २०१०), ज्यामुळे प्रत्येक पाईप जोडणीसाठी रुपये ४०० आणि प्रत्येक पाईप व्यतिरिक्त जोडणीसाठी रुपये ५०० इतक्या पाणी पट्टीतील वाढीसाठी १ एप्रिल, २०१० पासून आपोआप मान्यता दिली गेली.

DMC च्या अभिलेखांच्या तपासणीतून असे उघडकीस आले (जानेवारी, २०१२) की DMC ने एप्रिल, २०११ पासून पाणीपट्टीचे सुधारीत दर लागू केले. सुधारीत दर लागू करण्यात एक वर्षाचा विलंब झाल्यामुळे २०१०-११ मध्ये ३४,६७२ पाईप जोडण्या आणि ३६,९१६ पाईप व्यतिरिक्त जोडण्या यांच्या बाबतीत रुपये ३.२३ कोटी महसूली हानी झाली, ज्याविषयाचा तपशील खालील तक्त्यात दिला आहे :-

पाणी जोडण्या आणि त्या तुलनेत आकारावयाची पाणीपट्टी

पाणी जोडणीचा प्रकार (आकार)	जोडण्यांची संख्या	प्रति जोडणी दरातील वाढ (रु. मध्ये)	पाणी पट्टीतील एकूण वाढ (रु. मध्ये)
पाणी जोडण्या असलेल्या मालमत्ता			
घरगुती (१/२ इंच)	३२,८४७		१,३१,३८,८००
घरगुती (३/४ इंच)	१,५१९		६,०७,६००
घरगुती (एक इंच)	४५		१८,०००
व्यवसायिक (१/२ इंच)	२०७	४००	८२,८००
व्यवसायिक (३/४ इंच)	४५		१८,०००
व्यवसायिक (एक इंच)	९		३,६००
एकूण	३४,६७२		(इ) १,३८,६८,८००
पाणी जोडण्या नसणा-या मालमत्ता			
पाईप व्यतिरिक्त	३६,९१६	५००	(ब) १,८४,५८,०००
एकूण बेरीज		(अ) + (ब)	
		रु. ३.२३ कोटी	

DMC ने असे प्रतिपादन केले (जानेवारी, २०१२) की, BPMC अधिनियमाच्या कलम १४९ (४) मध्ये जरी एप्रिल महिन्याच्या पहिल्या दिवसानंतरच्या कोणत्याही तारखेपासून कराची आकारणी करण्यास DMC ला प्रतिबंध केला नसला तरी कलम १२७ (२) (फ) अंतर्गत आकारावयाच्या कोणत्याही करासाठी महाराष्ट्र शासनाची मान्यता मिळणे आवश्यक होते.

हे उत्तर मान्य करता येत नाही, कारण फक्त नवीन करांसाठी शासकीय मंजूरी आवश्यक असते. तसेच, पुरवठा केलेल्या पाण्यासाठी BPC च्या कलम १३४ अंतर्गत पाणी कराएवजी पाणीपट्टी वसूली केली जाते. अशा प्रकारे पाणीपट्टी सुधारीत दर लागू करण्यात झालेल्या विलंबामुळे DMC ला रु. ३.२३ कोटी महसूली हानी झाली.

जुलै, २०१२ मध्ये सदर बाब शासनाकडे निर्दिष्ट केली गेली; जून २०१३ पर्यंत त्यांचे उत्तर प्राप्त झाले नव्हते.

ज्ञापन :-

४.७ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सन २०१०-११ ची पाणीपट्टी वसुलीबाबत धुळे महानगरपालिकेने महासभा ठराव क्र.१४५, दिनांक २२-०४-२०१० अन्वये, धुळे महानगरपालिकेत प्रत्येक पाईप जोडणीसाठी रु.४००/- आणि प्रत्येक पाईप व्यतिरिक्त जोडणीसाठी रु.५०० इतक्या पाणीपट्टी वाढीस मान्यता दिलेली आहे. सदर दरवाढ कधीपासून लागू करण्यात यावी, याबाबत महासभा ठरावात निर्देश देण्यात आलेले नव्हते.

सदरच्या दरवाढीबाबतचा निर्णय हा २२-०४-२०१० रोजी घेण्यात आला असल्याने, तो पूर्वलक्षी प्रभावाने म्हणजेच दिनांक १-४-२०१० पासून लागू करणे शक्य नसल्याने, तो सन २०११-१२ मध्ये लागू करण्यात आला.

४.८ परिच्छेद क्रमांक ६.४ 'टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च (कोल्हापूर महानगरपालिका) :-

टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च : ११०० मी.मी. प्री-स्ट्रेस्ड काँक्रीट पाईप्स बदलण्याच्या कामाची निविदा नियमबाह्य रितीने रद्द करणे आणि त्यानंतर परत निविदा मागवणे यामुळे रु.५९.४ लाख एवढा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला.

केंद्र शासनाच्या केंद्रीय दक्षता आयोगाने (CVC) जारी केलेल्या सूचनांनुसार (मार्च २००७) काही बाबींचे पुरवठ्याचे मर्यादित स्रोत उपलब्ध असणे यासारख्या अपवादात्मक परिस्थितीव्यतिरिक्त इतर वेळी निविदा जारी झाल्यावर न्यूनतम निविदारारबरोबर (L) कुठल्याही वाटाघाटी केल्या जाऊ नयेत L1 ने निविदा मागे घेतल्यास पुनर्निविदा मागवावी. सुजल निर्मल योजने ७४ अंतर्गत सध्याच्या ११०० मी.मी. प्री-स्ट्रेस्ड काँक्रीट (PSC) पाईप्स रॉ आणि प्युअर वॉटर ग्रॅव्हिटी मेन ऐवजी अनुक्रमे ११०० मी.मी. डक्टाईल आयर्न (D1) K-9 पाईप्स (भाग II) बसविण्याच्या कामासाठी कोल्हापूर महानगरपालिकेने (KMC) निविदा मागवल्या (डिसेंबर २००९) निविदेची अंदाजित किंमत रु.९.७३ कोटी होती आणि काम आठ महिन्यात पूर्ण करावयाचे होते.

निविदेच्या प्रतिसादात KMC ला आठ बोली प्राप्त झाल्या (जानेवारी २०१०) आणि अंदाजित खर्चाच्या ४.४८ टक्के अधिक म्हणजेच रु.१०.१६ कोटी एवढा रकमेचा मे.प्रतिभा कन्स्ट्रक्शन, कोल्हापूर यांचा प्रस्ताव न्यूनतम (L1) असल्याचे आढळून आले. दराविषयी वाटाघाटी करण्यासाठी KMC ने L1 ला असे पाचारण केले (जानेवारी २०१०) तथापि L1 ने असे प्रतिपादन केले की हे दर वाजवी होते आणि त्यात वाटाघाटी करणे शक्य नव्हते. L1 पुढे असेही सांगितले की डिसेंबर २०१० पर्यंत उत्पादन होणा-या पाईप्सची मागणी आधीच नोंदविण्यात आल्यामुळे डिसेंबर २०१० नंतर पाईप्सचा पुरवठा केला जाईल. या अशा पाईप्सचा या परिसरातील एकमेव उत्पादक असलेल्या मे. लॅन्को इंडस्ट्रीज लिमिटेडकडून मिळालेल्या ग्वाहीच्या आधारावर हा दर प्रस्तावित केला गेला होता.

लेखापरिक्षणात असे आढळून आले (सप्टेंबर २०११) की L1 ने जरी प्रस्ताव मागे घेतला नव्हता तरी KMC ने मे.तापी प्रिस्ट्रेस्ड प्रोडक्टस लिमिटेड या दुस-या क्रमांकाच्या न्यूनतम निविदाकाराला (L2) वाटाघाटीसाठी पाचारण केले (जानेवारी २०१०) ज्यांनी अंदाजित किंमतीच्या ६.०९ टक्के अधिक दर प्रस्तावित केला. L1 ने व्यवहारातून माघार घेतली नसताना L2 ला वाटाघाटीसाठी पाचारण करणे हे नियमबाह्य होते. डिसेंबर २०१० पूर्वी मे.लॅन्को इंडस्ट्रीज लिमिटेडकडून पाईप्स मिळण्याची शक्यता नसल्यामुळे काम पूर्ण करण्यास मार्च २०११ पर्यंतची मुदतवाढ मिळण्याच्या अटीवर अंदाजित खर्चापेक्षा ४.२५ टक्के अधिक किंमतीस काम हाती घेण्यास L2 ने मान्य केले (फेब्रुवारी २०१०). तथापि डिसेंबर २०१० नंतर पाईप्स उपलब्ध होणार असल्यामुळे या निविदा मागविण्याचा KMC आयुक्तांनी निर्णय घेतला. L1 ने निविदा मागे घेतली नसताना नवीन निविदा मागविण्याचा KMC आयुक्तांनी निर्णय घेतला. L1 ने निविदा मागे घेतली नसताना नवीन निविदा मागविण्याची KMC ची ही कृती CVC ने जारी केलेल्या सूचनांच्या विरुद्ध होती.

यापूर्वीच्या निविदेत काम पूर्ण करण्यास जो आठ महिन्यांचा कालावधी करारनिविष्ट केला होता त्याऐवजी १२ महिन्यांच्या कालावधीच्या नवीन निविदा KMC ने मार्च २०१० मध्ये परत मागविल्या. KMC कडे सात निविदा प्राप्त झाल्या आणि रु.९.७३ कोटी एवढा अंदाजित किंमतीपेक्षा १०.६३ टक्के जास्त किंमतीची मे. तापी प्रिस्ट्रेस्ड प्रोडक्टस लिमिटेड यांची निविदा न्यूनतम असल्याचे आढळून आले मे. तापी प्रिस्ट्रेस्ड प्रोडक्टस लिमिटेड यांची निविदा मान्य केली गेली आणि जून २०१० मध्ये कार्यादेा जारी करण्यात आला. जून २०११ पर्यंत काम पूर्ण करण्याचे जरी करारनिष्ठ करण्यात आले होते. तरी ऑगस्ट २०१२ पर्यंत फक्त ८७ टक्के काम पूर्ण झाले होते. ऑक्टोबर २०१२ पर्यंत (नव्या चालू खाते देयकानुसार) कंत्राटदाराला रु.१०.२६ कोटीचे प्रदान करण्यात आले होते.

अशाप्रकारे CVC च्या सूचनांचे उल्लंघन करुन नियमबाह्यरितीने कामासाठी पुनर्निविदा मागवण्यामुळे रु.५९.८४ लाख ७५ एवढा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला. KMC च्या आयुक्तांनी असे प्रतिपादन केले की (ऑगस्ट २०१२) निविदा उघडल्यावर L1 आणि L2 या दोघांनी करारनिष्ठ कालावधीत पाईप्सचा पुरवठा करण्यास असमर्थता दर्शविली आणि त्यानुसार सहा महिन्यांची मुदतवाढ मिळण्याची मागणी केली. कामात बाधा येऊ नये आणि बोली प्रक्रियेत पारदर्शकता कायम रहावी म्हणून पुनर्निविदा मागविण्यात आली होती.

हे उत्तर मान्य करता येऊ शकत नाही कारण L1 ने KMC कडून कधीही मुदतवाढीसाठी विनंती केली नव्हती. तसेच कधी निविदा प्रक्रियेतून माघारही घेतली नव्हती. प्रत्यक्षात L2 ने मार्च २०११ पर्यंत मुदतवाढीसाठी विनंती केली होती. तसेच L1 ने माघार घेतली नसतांना कामांसाठी पुनर्निविदा मागवण्याच्या KMC च्या या कृतीमुळे CVC ने जारी केलेल्या सूचनांचे उल्लंघन झाले होते. परिणामी रु.५९.८४ लाखाचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.

जून २०१२ मध्ये ही बाब शासनाकडे निर्दिष्ट करण्यात आली होती. त्यांचे उत्तर जून २०१३ पर्यंत प्राप्त झाले नव्हते.

ज्ञापन :-

४.९ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगर विकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

महाराष्ट्र शासनाच्या सुजल व निर्मल योजनेतर्गत मंजूर ११०० मी.मी. व्यासाच्या प्री-ट्रेसड काँक्रीट (PSC) पाईप्स बदलण्याच्या कामाची निविदा डिसेंबर, २००९ मध्ये काढण्यात आली. कामाची किंमत रु.९.७२ कोटी इतकी आहे. सदर कामासाठी एकूण ठेकेदारांनी निविदा भरल्या यामधील सर्वात कमी दराची (४.४८ टक्के जादा) निविदा मे.प्रतिभा कन्स्ट्रक्शन, कोल्हापूर यांची होती. वाटाघाटीमध्ये त्यांनी दर कमी करण्यास नकार दिला तसेच निविदेप्रमाणे सदरचे काम ८ महिन्यात पूर्ण करता येणे शक्य नसल्याचे दिनांक १३/१/२०१० कंत्राटदाराने सांगितले.

याबाबत कंत्राटदाराने त्यांच्या दिनांक १३/१/२०१० पत्रान्वये असे कळविले की, ११०० मी.मी. व्यासाच्या जलवाहिन्या या फक्त लॅन्को इंडस्ट्रीज लिमिटेड तयार करते. निविदा भरतेवेळी सदर उत्पादकाने जलवाहिन्या पुरविण्याबाबत संमती दिली होती. तथापि, उत्पादकांनी त्यांचे LIL/MUM/२००९-१०/१५५० द्वारे जलवाहिन्या डिसेंबर, २०१० पर्यंत पुरविण्यास असमर्थता दर्शविली होती.

११०० मी.मी. व्यासाच्या जलवाहिनीला मोठया प्रमाणात गळत्या असल्यामुळे शहरातील पाणीपुरवठा वारंवार विस्कळीत होत होता. त्यामुळे महानगरपालिकेस जनतेच्या रोषास सामोरे जावे लागत होते. तसेच जलवाहिनी टाकण्यात येणा-या मार्गामध्ये नवीन रस्त्याचे काम मंजूर असल्यामुळे रस्ता करण्यापूर्वी पाईपलाईनचे काम पूर्ण होणे आवश्यक होते. सबब, काम करण्याची निकड लक्षात घेऊन L2 मे.तापी प्रिस्ट्रेसड प्रोडक्टस लिमिटेड यांना वाटाघाटीसाठी बोलविण्याचा निर्णय घेण्यात आला. त्यांनी वाटाघाटीसाठी ४.२५ टक्के अधिक ने काम करण्याची तयारी दर्शविली. ठेकेदारांचा देकार चालू दराप्रमाणे .५३ टक्के अधिकचा होता. तथापि, दि.२५/२/२०१० च्या पत्रान्वये प्रतिभा इंडस्ट्रीज प्रमाणेच १०० मी.मी. व्यासाच्या जलवाहिन्या डिसेंबर २०१० नंतर उपलब्ध होणार असल्याबाबत कळविले.

सदर निविदेमध्ये काम लवकर पूर्ण करुन घेण्यासाठी ८ महिन्यांची मुदत होती. परंतु पाईप डिसेंबर २०१० नंतर उपलब्ध होणार असल्यामुळे कामाची मुदत वाढवून देणे आवश्यक होते. तथापि, निविदा मंजुरीच्या वेळी कामाची मुदत वाढवून देणे हे नियमबाह्य झाले असते. त्यामुळे कामाची फेरनिविदा काढण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात आला.

कामाची फेरनिविदा काढताना काम पूर्ण करण्याची मुदत ८ वरुन १२ महिन्यापर्यंत वाढविण्यात आली. एकूण निविदा प्राप्त झाल्या. या निविदा दि.१८/३/२०१० रोजी उघडण्यात आल्या.

मे. तापी प्रिस्ट्रेसड प्रोडक्टस लिमिटेड, जळगाव यांची १०.६३ टक्के अधिकची निविदा हि सर्वात कमी किंमतीची होती व ती मान्य करण्यात आली. कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, बांधकाम विभाग क्र.१ यांनी PMC अंतर्गत करुन दिलेले दर पृथःकरण हे निविदेपेक्षा १३.७५९ टक्के अधिकचे आहे. त्यानुसार ठेकेदारांची १०.६३ टक्के अधिकची रक्कम दर पृथःकरणाशी तुलना करता ३.१२९ टक्के कमी येते.

वरील बाबींचा विचार करता त्यावेळच्या परिस्थितीमध्ये कामाचे स्वरूप व निकड लक्षात घेता L2 ला वाटाघाटीसाठी बोलविणे क्रमप्राप्त होते. तसेच निविदा तरतुदीपेक्षा जादा कालावधी काम पूर्ण करण्यासाठी देऊन निविदा मंजूर करणे हे नियमबाह्य झाले असते. त्यामुळे निविदा प्रक्रिया पारदर्शक होण्यासाठी फेरनिविदा मागविणे आवश्यक ठरले. दरम्यानच्या कालावधीमध्ये मार्केटमधील ११०० मी.मी. व्यासाच्या पाईपचे दर वाढल्यामुळे ठेकेदारांची ऑफर १०.६३ टक्के जादा दराची आली. सदरची ऑफर हि दर पृथःकरणापेक्षा ३.१२९ टक्के कमी आहे.

वरील वस्तुस्थिती विचारात घेता सदरच्या परिच्छेदास दिलेले स्पष्टीकरण कृपया मान्य करण्यात यावे.

तत्कालिन आयुक्त यांचा सविस्तर खुलासा :- सदर निविदा प्रकरणी मे.प्रतिभा कन्स्ट्रक्शन, कोल्हापूर या L1 असलेल्या निविदा धारकास वाटाघाटीसाठी बोलविले असता त्याने वाटाघाटीमध्ये दर कमी करण्यास नकार तर दिलाच व निविदा सूचनेतील मुदतीमध्ये, उत्पादक कंपनीकडूनच पाईप्स मिळत नसल्याने निविदेतील मुदतीमध्ये म्हणजेच ८ महिन्यात (डिसेंबर २०१० अखेर) पाईप्स पुरविण्यास असमर्थता दर्शविली. (मे. प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनचे दिनांक १३/०१/२०१० चे प्रस्तुत पत्र सुलभ संदर्भासाठी पुन्हा एकदा यासोबत सादर केले आहे.) याचाच अर्थ प्रस्तुत कामास मुदतवाढ द्यावी असा सरळ आहे किंवा हे काम मी दिलेल्या मुदतीत करू शकत नाही असा आहे. आता ती वस्तु मुळात डिसेंबर २०१० पर्यंत बाजारात उपलब्धच होवू शकणार नाही, ती वस्तु डिसेंबर २०१० पर्यंत पुरविण्याची कंत्राटदाराकडून अपेक्षा करणे हे कायदेशीर दृष्ट्या Ab-Initio-void च (मूलतः चुकीची) आहे. यावर उपाय म्हणजे एकतर L1 कंत्राटदारास मुदतवाढ देणे किंवा फेरनिविदा मागविणे एवढाच शिल्लक राहतो. कामाची मुदत हा निविदा प्रक्रियेतील महत्वाचा घटक असतो. शिंगणापूर योजनेतील विद्यमान पाईप्सला असलेली मोठा प्रमाणावरील गळती, त्यामुळे नागरीकांना कमी दाबाने होणारा पाणीपुरवठा व उसळलेला जनक्षोभ, तसेच प्रस्तुत काम लवकरात लवकर पूर्ण करून आयआरबी कंपनीच्या ताब्यात रस्ते देण्याबाबत एमएसआरडीसी व आयआरबी कंपनीकडून सुरु असलेला प्रचंड पाठपुरावा, आयआरबी कंपनीला लवकरात लवकर रस्ते ताब्यात देण्यासाठी काम करण्याची असलेली आवश्यकता विचारात घेवून कामाची मुदत ८ महिने ठेवण्यात आली होती. काम सुरु झाल्यावर, व काम सुरु असतांना जागेवरील परिस्थिती व आवयकतेप्रमाणे मुदतवाढ देणे म्हणजे निविदा अटींचा पूर्णपणे भंग करणे असे आहे शिवाय प्रस्तुत प्रकरणी जे पाईप्स उपलब्धच होणार नाहीत, ते कंत्राटदार पुरविणार कसे ? हा सुध्दा महत्वाचा मुद्दा आहे. त्यामुळे कंत्राटदाराची अनामत रक्कम जप्त केलेली नाही, कारण पाईप्सची निर्मिती ही कंत्राटदाराच्या कार्यक्षेत्राबाहेरील किंवा कार्यक्षमतेच्या बाहेरील बाब आहे. ११०० मी.मी. व्यासाची D1-K9 पाईप बनविणा-या उत्पादक कंपनीने सुध्दा महानगरपालिकेस पत्र देवून, दि.३१ डिसेंबर, २०१० पर्यंत पाईप्सचा पुरवठा करण्यास असमर्थ असल्याचे नमूद केले आहे.

अशी वस्तुस्थिती असली तरी, पाईप लाईन टाकण्याचे प्रस्तुत काम अति तातडीने पूर्ण करणे सुध्दा तेवढेच गरजेचे होते. कारण प्रस्तुत पाईप लाईन मार्गावर बीओटी तत्वावर एकात्मिक रस्ते प्रकल्पांतर्गत रस्त्याचे काम प्रस्तावित होते म्हणून विकासक MSRDC आणि Concessioner IRB सतत पाठपुरावा करीत होते. व त्यामुळे रस्त्याचे काम सुरु होण्यापूर्वीच पाईप बदलण्याचे काम पूर्ण करणे गरजेचे होते. ही सर्व पार्श्वभूमी विचारात घेवून, त्या परिस्थितीमध्ये L2 कंत्राटदारास चर्चेला बोलावून तो मुदतीमध्ये पाईप्सचा पुरवठा करतो का ? याची चाचपणी करण्यात आली. उत्पादक कंपनीकडे पाईप्स उपलब्ध नसतांना L2 तरी कुठुन पुरवणार ? ही बाब तेव्हा सुध्दा लक्षात आली होती परंतु संपुर्ण भारतामध्ये JNNURM, UIDSSMT अंतर्गत फार मोठा प्रमाणावर कामे सुरु होती, त्यामुळे होवू शकते अन्य कंत्राटदाराकडे त्यांचे अन्य ठिकाणचे कामकाजासाठी पाईप्स उपलब्ध असावेत ? या अपेक्षेने आणि मुदतीत काम पूर्ण व्हावे, केवळ या उदात्त हेतूने L2 ला चर्चेला बोलविले. L2 ने ही प्रयत्न केले, परंतु पाईप्सचा पुरवठा डिसेंबर २०१० पर्यंत होवू शकत नाही, हि बाब त्याच्याही लक्षात आल्यावर त्यांनीही मुदतवाढ मागितली, L1 यास न दिलेली मुदतवाढ L2 ला देणे निश्चितच नियमबाह्य ठरली असती. त्यामुळे जे पाईप्स डिसेंबर २०१० पर्यंत बाजारात उपलब्ध होणार नाहीत ते कंत्राटदाराने पुरविण्याचा आग्रह धरणे नैसर्गिक न्याय तत्वाला धरून नाही, हि बाब विचारात घेवून प्रस्तुत कामाच्या फेरनिविदा मागविणेचा निर्णय घेण्यात आला राज्यस्तरीय व स्थानिक मोठ्या वर्तमानपत्रात जाहिरात प्रसिध्द करण्यात आली. फेरनिविदेमध्ये मोठी स्पर्धा होऊन एकूण ७ निविदा प्राप्त झाल्या. सबब, संपूर्ण घटनाक्रम व वस्तुस्थिती विचारात घेतली तर CVC च्या Guide Lined चे कोणतेही उल्लंघन झालेले नाही, हेच निदर्शनास येते. CVC Guide Lined ह्या सर्वसाधारण सूचना असून फेरनिविदा मागविणेचा घेतलेला निर्णय हा पुर्णविचारांती त्या परिस्थितीनुरूप घेतलेल्या अत्यंत पारदर्शक असा प्रशासकीय निर्णय आहे.

प्रस्तुत प्रकरणी एक बाब आणखी विचारात घेणे आवश्यक आहे, ती म्हणजे समजा फेरनिविदा न मागविता L1 कंत्राटदाराला मुदतवाढ दिली असती तर नियमबाह्य मुदतवाढ देणे हे पूर्णपणे बेकायदेशीर ठरले असते, आणि अन्य कंत्राटदारांकडून सुध्दा त्यांना संधी न मिळाल्याबाबत तक्रार प्राप्त झाली असती.

सबब, L1 ची अनामत जप्त न करता व त्याला मुदतवाढ न देता फेरनिविदा मागविणेचा घेतलेला निर्णय अत्यंत पारदर्शक व योग्य होता. फेरनिविदेमध्ये दर पृथःकरण केले असता प्राप्त दर हे अंदाजपत्रकीय दरापेक्षा ३.१३% कमी दराचे आहेत, व प्रथम निविदा मागणीतील दर, अंदाजपत्रकीय दरापेक्षा अंदाजपत्रकीय दराच्या ०.५३% जादा दराचे आहेत. म्हणजेच फेरनिविदा न मागविता L1 ला मुदतवाढ दिली असती तर, नियमबाह्य मुदतवाढी बरोबरच ०.५३% जादा दराने देयक अदा करावे लागले असते. उलटपक्षी फेरनिविदा मागविल्यामुळे व्यापक स्पर्धा झाली, पारदर्शकता राहिली, व शिवाय अंदाजपत्रकीय दरापेक्षा ३.१३% कमी दराची निविदा प्राप्त झाली. निविदा किंमतीमध्ये झालेली वाढ ही फेरनिविदेमुळे नव्हे तर पाईपच्या वाढलेल्या बाजारातील किंमतीमुळे झालेली आहे आणि दरांचे हे पृथःकरण राज्यशासनाच्या MIP ने स्वतः केलेले आहे.

सबब, प्रथम निविदा मागणीतील L1 कंत्राटदाराची अनामत ५ जप्त न करता फेरनिविदा मागविण्याच्या निर्णयामुळे रु. ५९.४ लाखाचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च महानगरपालिकेने केलेला नाही. सबब, दोन्ही मुद्यांचा वरील खुलासा मान्य करून लेखा आक्षेप वगळणेस विनंती आहे.

आयुक्त कोल्हापूर यांचे अभिप्राय व शासनाचे अभिप्राय :

- सदर प्रकरणी पाईप्स पुरविणारी कंपनी हि एकमेव पुरवठादार असून कंपनीकडून पाईप्सचा पुरवठा होऊ शकत नव्हता ही बाब स्पष्ट आहे.
- फेर निविदेमध्ये किंमतीमध्ये झालेली वाढ ही पाईप्सच्या वाढलेल्या किंमतीमुळे झालेली आहे. वास्तविकतः फेरनिविदा अंदाजपत्रकीय दरापेक्षा ३.१३% कमी दराने आहे.
- सदर प्रकरणी कार्यात्मक स्वरूपाची अनियमितता असली तरी त्यावेळी उद्भवलेल्या परिस्थितीनुसार कार्यवाही झालेली आहे. तरी तत्कालीन आयुक्तांचा खुलासा यापूर्वी सादर केलेल्या स्पष्टीकरणाच्या अनुषंगाने कृपया मान्य करण्यात यावा.

४.१० परिच्छेद क्रमांक ६.५ “ नियमबाह्य खर्च ” (नवी मुंबई महानगरपालिका)

महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियमपुस्तिकेतील तरतुदींचे उल्लंघन करून तसेच, कुठलेही अंदाजपत्रक तयार न करता किंवा निविदा न मागविता नवी मुंबई महानगरपालिकेने एका रस्त्याच्या बांधकामात आधीच व्यस्त असणा-या एका कंत्राटदारास दोन नवीन रस्त्यांचे कंत्राट दिले, ज्यामुळे रु.३.४४ कोटी एवढा नियमबाह्य खर्च केला गेला.

महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम MPW नियमपुस्तिकेच्या परिच्छेद १९८ मधील तरतुदीनुसार एखाद्या कामाचे कंत्राट देण्यापूर्वी त्या प्रस्तावित कामाची सर्वसाधारण व्याप्ती दर्शविणा-या रेखाचित्रांचा संपूर्ण संच कार्यकारी अभियंत्याने तयार करणे आवश्यक असते. तसेच, MPW नियमपुस्तिकेच्या परिच्छेद २०० मधील तरतुदीनुसार कंत्राटावर द्यावयाच्या सर्व कामांसाठी न चुकता जाहीरपणे निविदा मागवणे आवश्यक असते.

शहर आणि औद्योगिक विकास महामंडळ (CIDCO) हे नवी मुंबई या नवीन शहरासाठी नवीन नगर विकास प्राधिकरण होते. जानेवारी १९९२ मध्ये नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या (NMMC) स्थापनेनंतर, CIDCO द्वारे विकसित केलेल्या आणि देखभाल केल्या जाणा-या पायाभूत सुविधांचे NMMC कडे हस्तांतरण करण्याचा निर्णय परस्पर संमतीने घेण्यात आला. CIDCO आणि NMMC मध्ये कार्यान्वित केलेल्या करारानुसार (नोव्हेंबर २००७), CIDCO ने पूर्ण न केलेली उर्वरित विकास कामे NMMC ला पूर्ण करण्यासाठी हस्तांतरीत करायची होती.

एरोली, सेक्टर २० येथील दिवा सर्कल ते MSEB कॉलनी दरम्यानच्या २४५० मी.लांबीच्या रस्त्याच्या कॉंक्र्रीटीकरणाच्या कामासाठी NMMC ने रु.१३.१४ कोटी ची प्रशासकीय मान्यता दिली (जून, २००९). NMMC ने निविदा मागवल्या (ऑगस्ट २००९) आणि हे काम मे.महावीर रोडस् अँड इन्फ्रास्ट्रक्चर्स प्रायव्हेट लिमिटेड (कंत्राटदार) यांना रु.११.२६ कोटी (रु.१२.५१ कोटी इतक्या अंदाजित खर्चापेक्षा १० टक्के कमी) इतक्या रकमेस देण्यात आले (फेब्रुवारी २०१०). हे काम १५ महिन्यांत पूर्ण करावयाचे होते.

NMMC च्या अभिलेख्यांच्या लेखापरीक्षणात असे उघडकीस आले की (ऑक्टोबर २०११) कंत्राटदाराने दिवा सर्कल ते MSEB कॉलनी दरम्यान Ch ० मी. ते १,६९० मी. पर्यंतचे काम फक्त पूर्ण केले होते आणि Ch १,६९० मी. ते २,४५० मी. पर्यंतचे उर्वरित काम CIDCO ने नोव्हेंबर २००७ मध्ये कार्यान्वित केलेल्या कराराच्या अटीप्रमाणे त्यांच्या प्राधिकारात कार्यक्षेत्र येत असल्याच्या धारणेवर दुस-या एजन्सीद्वारे कार्यान्वित केले. कामाच्या व्याप्तीमध्ये मोठ्या प्रमाणात घट झाल्यामुळे NMMC ने रु.८.३० कोटी (रु.११.२६ कोटी एवढ्या निविदेतील खर्चाऐवजी) खर्च करून हे काम केले. अशाप्रकारे बचतीच्या रकमेतून NMMC ने, MPW नियमपुस्तिकेतील तरतुदींच्या विरुद्ध जाऊन, कुठलेही अंदाजपत्रक तयार न करता किंवा नवीन निविदा न मागवता, त्याच कंत्राटदाराकडून रु.३.४४ कोटी किंमतीस दोन नवीन रस्त्यांची कामे कार्यान्वित करून घेतली. दोन नवीन रस्त्यांच्या कामावर केलेला रु.३.४४ कोटी एवढा खर्च, अशाप्रकारे नियमबाह्य होता.

NMMC च्या आयुक्तांनी असे प्रतिपादन केले की, (जून, २०१२) या अतिरिक्त कामासाठी जर नवीन निविदा मागवल्या असत्या तर अंदाजपत्रक हे २०१०-११ च्या चालू DSR च्या आधारावर करावे लागल्यामुळे अंदाजपत्रकातील किंमतीत वाढ होऊन जवळजवळ २४ टक्के अतिरिक्त खर्च करावा लागला असता. त्यांनी पुढे असेही सांगितले की, हे अतिरिक्त काम जून २००९ मध्ये प्रशासकीय मान्यता दिलेल्या मूळ रकमेच्या मर्यादेत होते आणि NMMC च्या अधिका-यांना प्रत्यायोजित केलेल्या अधिकारांनुसारच सर्व कार्यपध्दतींचा अवलंब केला जात होता.

हे उत्तर मान्य करता येत नाही कारण NMMC ने केलेली बचत, काम संपूर्णपणे कार्यान्वित झाल्यावर झालेली नसून मूळ कामाची व्याप्ती कमी झाल्यामुळे झाली होती. मूळ प्रशासकीय मान्यतेचा आणि कंत्राटाचा भाग नसलेल्या दोन अतिरिक्त कामांच्या कार्यान्वयनामुळे निविदेच्या आणि MPW नियमपुस्तिकेतील तरतुदींच्या सचोटीस बाधा निर्माण झाली. तसेच, अधिकारांच्या प्रत्यायोजनामुळे अतिरिक्त कामासाठी अंदाजपत्रक तयार करण्यास आणि निविदा मागवण्यास NMMC ला अवरोधितही केले गेले नव्हते.

जून २०१२ मध्ये ही बाब, शासनाकडे निर्दिष्ट केली गेली ; जून २०१३ पर्यंत त्यांचे उत्तर प्राप्त झाले नव्हते.

ज्ञापन :-

४.११ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगर विकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील ऐरोली येथील दिवा सर्कल ते सेक्टर २० एम.एस.इ.बी. च्या गेट पर्यंत काँक्रीट रस्ता बांधणे (चॅनेल ० ते चॅनेल २४५० मी.) या कामास महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण सभेने ठराव क्र.१३४, दिनांक १९ मार्च, २०० अन्वये महानगरपालिकेच्या चालू अर्थसंकल्पातून करण्यासाठी प्रशासकीय मंजूरी दिली. तदनंतर नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील विविध ठिकाणी रस्त्यांचे काँक्रीटीकरण सदरील रस्त्याच्या कामासहीत करण्याच्या अनुषंगाने मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण योजनेअंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आले. त्यास नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण सभेने ठराव क्र. ७८२, दिनांक ३० जून, २००९ अन्वये या कामासाठी रु.१३.१३ कोटी इतक्या रकमेची फेर प्रशासकीय मंजूरी प्रदान केली.

सन २००७-०८ च्या जिल्हा दरसूचीनुसार सदर कामाची एकूण अंदाजपत्रकीय रक्कम रु.१२.५१ कोटी इतकी होती. या कामासाठी नवी मुंबई महानगरपालिकेमार्फत ऑगस्ट, २००९ मध्ये निविदा मागवून दि.११/०२/२०१० रोजी सदर रस्त्याचे काम सुरु करण्याचे कार्यादेश दिले. त्यानुसार दिवा सर्कल ते सेक्टर २० एम.एस.इ.बी. दरम्यानचे चॅनेल ० ते चॅनेल १६९० मी. पर्यंतचे रस्त्याचे काम मे.महावीर रोडस् अँड इन्फ्रास्ट्रक्चर्स प्रायव्हेट लिमिटेड (कंत्राटदार) यांनी २०११ मध्ये पूर्ण केले. तथापि चॅनेल १६९० मी. ते चॅनेल २४५० मी. पर्यंतचे उर्वरित रस्त्याचे काम सदरचा रस्ता महानगरपालिकेकडे हस्तांतरण झाला असतांनाही डांबरीकरणाचे काम शहर आणि औद्योगिक विकास महामंडळ (CIDCO) मार्फत अन्य अभिकरणाच्या माध्यमातून करण्यात आले होते.

दिवा सर्कल ते सेक्टर २० एम.एस.इ.बी. दरम्यानच्या चॅनेल ० ते चॅनेल १६९० मी. पर्यंतचे रस्त्याच्या कामावर प्रत्यक्षात रु.७५,५४,१४१ इतका खर्च झाला. परिणामी रु.१३.१३ कोटी इतक्या मूळ प्रशासकीय मान्यतेच्या रकमेपेक्षा कमी रक्कम खर्च झाल्याने रु.४.३७ कोटी इतकी रक्कम शिल्लक राहिली.

दिवा सर्कल ते २० एम.एस.इ.बी. पर्यंतच्या रस्त्याचे मुळ काम सुरु असताना मुलुंडकडे जाणारी वाहतूक भारत बिजली ते STP (फायर स्टेशनसमोरील) रस्ता व दिवा सर्कल ते मुलुंड ब्रिज रस्ता या लगतच्या दोन रस्त्यांवरून पर्यायी मार्गाने वळविण्यात आली होती. या रस्त्यांवरून ऐरोलीकडून मुलुंडकडे जाणा-या जड व अवजड वाहनांची वर्दळ मोठ्या प्रमाणात वाढल्याने दोन्ही रस्तेही अतिशय खराब झाले. हे दोन्ही रस्ते शहरातील मुख्य रस्ते असल्याने वाहनांच्या जास्त रहदारीमुळे पावसाळ्यात खडे पडून वाहतुकीस अडथळा निर्माण होऊन अपघात होण्याची शक्यता होती. तसेच सदर रस्त्यावर विविध संस्थांनी केबल व पाईप लाईन टाकण्यासाठी खोदकाम केल्याने रस्त्याचा पृष्ठभाग असमतोल झाला होता. याखेरीज हे रस्ते दुरुस्त करण्याबाबत स्थानिक नागरीक व लोकप्रतिनिधींकडून सातत्याने मागणी केली जात होती. महानगरपालिकेच्या रोड व्हिजन अंतर्गत महानगरपालिका क्षेत्रातील रस्त्यांचे काँक्रीटीकरण करणे प्रस्तावित होते. त्यामुळे चॅनेल ० ते चॅनेल २४५० मी. या मूळ रस्त्याच्या कामात झालेल्या कपातीमुळे शिल्लक राहिलेल्या निधीतून सलग असलेल्या दोन रस्त्यांवर होणारा खर्चही बसत असल्याने जादा/कमी बाबींकरिता आयुक्त, नवी मुंबई महानगरपालिका यांची मंजूरी घेऊन (१) २९२ मी. लांबीचा दिवा सर्कल ते मुलुंड ब्रिज रस्ता (चॅनेल ८ ते ३००) व (२) ७१५ मी. लांबीचा STP ते भारत बिजली (फायर स्टेशनसमोरील) रस्ता या दोन्ही रस्त्यांचे सिमेंट काँक्रीटकरणाचे काम निविदा न मागविता करण्यात आले. या वाढीव सलग रस्त्यांच्या कामासह सर्व कामे सन २०११-१२ मध्ये हाती घेऊन दि.२२/०४/२०१३ रोजी पूर्ण करण्यात आली.

दिवा सर्कल ते मुलुंड ब्रिज रस्ता व STP ते भारत बिजली (फायर स्टेशनसमोरील) या दोन्ही रस्त्यांच्या सिमेंट काँक्रीटीकरणाचे काम सन २०१०-११ च्या ठाणे जिल्हा दर सूचीनुसार नव्याने प्राकलन करून केले गेले असते, तर त्याकरिता रु. ४.२७ कोटी इतका खर्च होणे अपेक्षित होते. तसेच या कामाकरिता नव्याने प्रस्ताव तयार करून MMRDA कडून निधी उपलब्ध करून घ्यावा लागला असता. परिणामी प्रशासकीय मान्यता घेणे, निविदा मागविणे, ती मंजूर करणे व त्यानंतर कार्यारंभ आदेश देणे यासाठी सुमारे एक ते दीड वर्षे इतका कालावधी लागणे अपेक्षित होते.

वरील सर्व प्रक्रिया पार पाडण्यात लागणारा दिर्घ कालावधी विचारात घेता कालापव्यय टाळण्यासाठी, तसेच मूळ रस्त्याचे काम करणा-या ठेकेदाराकडे सर्व प्रकारची मशिनरी उपलब्ध असल्याने व मुळ कामाची निविदा ज्या दराने मंजूर करण्यात आली होती, त्याच दराने हे अतिरिक्त काम करण्यास संमती दर्शविल्याने ही कामे त्यांच्याकडून करून घेण्यात आली आहेत. यामुळे महानगरपालिकेचा सुमारे रु.१.२५ कोटी इतक्या रकमेचा अधिकचा संभाव्य खर्च टाळणे शक्य झाले आहे.

जर या दोन वाढीव रस्त्यांच्या कामाचे सन २०१०-११ च्या जिल्हा दर सूचीनुसार प्राकलन तयार केले असते, तर ते सन २००७-०८ च्या जिल्हा दर सूचीपेक्षा २४% जास्त दराने झाले असते. तसेच सन २०१०-११ मध्ये अशा प्रकारची कामे १० ते १५% जादा दराने दिली असल्याने सदरचे काम अंदाजे $36.40\% (24\% + (10\% + 15\%)/2 = 17.5\%) = 36.40\%$ जादा दराने द्यावे लागले असते. त्यामुळे अतिरिक्त २ रस्त्यांच्या कामांच्या एकूण खर्चाची रक्कम रु.४.६ कोटी इतकी झाली असती. अशाप्रकारे ही रक्कम रु.१.२५ कोटी एवढ्या रकमेने वाढली असती. (रु. ४.६-रु. ३.४३ = रु. १.२५)

वरील विवेचन लक्षात घेता दिवा सर्कल ते सेक्टर २० पर्यंतच्या रस्त्यांच्या आधीच्या कामांमधून झालेल्या शिल्लक रकमेमधून सदर दोन्ही वाढीव रस्त्याचे काम केल्याने महानगरपालिकेचा रु.१.२५ कोटी इतका संभाव्य जादा खर्च टाळता येणे शक्य झाले आहे. तसेच सदरच्या रस्त्यांचे काँक्रीटकरण केल्याने आणि काँक्रीट रस्त्याचे आयुष्यमान किमान २५-३० वर्षे असल्याने, डांबरी रस्त्यांकरिता दरवर्षी देखभाल दुरुस्तीसाठी कराव्या लागणा-या खर्चातही बचत झाली आहे. याशिवाय या रस्त्यांच्या काँक्रीटीकरणामुळे नागरिकांचा प्रवास देखील अधिक सुसह्य झाला आहे.

आयुक्त, नवी मुंबई महानगरपालिका यांनी असे कळविले आहे की, प्रस्तुत प्रकरणी महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ७३ (इ) नुसार त्यांना असलेल्या अधिकारात प्रस्तुत प्रकरणी मूळ कामाच्या व्याप्तीत कपात झाल्याने उक्त संविदेत बदल करून शिल्लक राहिलेल्या निधीतून उर्वरित दोन रस्त्यांचे काम हाती घेण्यात आले आहे. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमातील कलम ७३ (इ) पुढीलप्रमाणे आहे :-

“ या अधिनियमाची अंमलबजावणी करताना आयुक्तास प्रसंगानुरूप जी संविदा करावी लागेल अशा प्रत्येक संविदेस या कलमाच्या पूर्वगामी तरतुदी शक्यतोवर लागू होतील ; आणि या कलमाच्या ज्या तरतुदी मूळ संविदेस लागू होतील ; आणि या कलमाच्या ज्या तरतूद मूळ संविदेस लागू असतील त्या, अशा संविदेच्या कोणत्याही बदलास किंवा मुक्ततेस लागू होतील.”

ऐरोली, सेक्टर २० येथील दिवा सर्कल ते एम.एस.इ.बी. कॉलनी दरम्यानच्या २४५० मी. लांबीच्या रस्त्याच्या काँक्रीटीकरणाच्या कामापैकी १६९० मी. पर्यंतचे काम नवी मुंबई महानगरपालिकेने नियुक्त केलेल्या कंत्राटदारामार्फत पूर्ण करण्यात आले. तर ch. १६९० मी. ते २४५० मी. पर्यंतचे उर्वरित काम सिडकोने नेमलेल्या दुस-या अभिकरणामार्फत करण्यात आले. चॅनेल ० ते चॅनेल १६९० मी. पर्यंतच्या कामाकरीता रु. ७५,५४,९४९ इतका खर्च झाला व रु.४.३७ कोटी इतकी रक्कम शिल्लक राहिली. या शिल्लक रकमेपैकी रु. ३.४३ कोटी एवढा खर्च करुन त्याच कंत्राटदाराकडून सदर दोन रस्त्यांचे सिमेंट काँक्रीटीकरणाचे काम महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमातील उपरोक्त तरतुदीनुसार आयुक्तांना असलेल्या अधिकारात करुन घेण्यात आले.

आयुक्त, नवी मुंबई महानगरपालिका यांनी शासनास सादर केलेली वरील वस्तुस्थिती लक्षात घेता, मुळ प्रशासकीय मान्यतेचा आणि कंत्राटाचा भाग नसलेली उक्त दोन अतिरिक्त कामे महानगरपालिकेमार्फत करण्यात आल्याचे दिसून येते. या दोन कामांकरिता जरी महानगरपालिकेकडून नव्याने प्रशासकीय मान्यतेची प्रक्रिया तसेच स्वतंत्र निविदा प्रक्रिया पार पाडण्यात आली नसली तरी, ही तांत्रिक बाब वगळता महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ७३ (इ) नुसार आयुक्त, नवी मुंबई महानगरपालिका यांना असलेल्या अधिकारात प्रस्तुत प्रकरणी मूळ कामाच्या व्याप्तीत कपात झाल्याने उक्त संविदेत बदल करुन शिल्लक राहिलेल्या निधीतूनच उर्वरित दोन रस्त्यांचे काम हाती घेण्यात आले आहे. सबब, महानगरपालिकेकडून प्रस्तुत प्रकरणी MPW च्या नियमांचे जाणीवपूर्वक उल्लंघन झालेले नाही व या दोन रस्त्यांची कामे कार्यान्वित केल्याने महानगरपालिकेचे आर्थिक नुकसान देखील झालेले नाही. तसेच या कामांमुळे शहरातील नागरीकांचा प्रवास/वाहतूक अधिक सुकर झाला आहे. मात्र, नवी मुंबई महानगरपालिकेने या कामांकरिता प्रशासकीय मान्यता व निविदा प्रक्रिया न अवलंबविल्याच्या पार्श्वभूमीवर आ प्रकरणी तांत्रिक अनियमितता भविष्यात होणार नाही, याची दक्षता घेण्याबाबत शासनाकडून नवी मुंबई महानगरपालिकेस सूचना देण्यात येतील.

४.१२ परिच्छेद क्रमांक ६.६ “महसुलाची हानी” (पालघर नगर परिषद)

२००८-२०११ दरम्यान दिलेल्या विकास कामांच्या परवानगी प्रित्यर्थ जमिनीवर विकास आकार वसूल न केल्यामुळे पालघर नगरपरिषदेला रु. ६५.७९ लाख महसूल हानी झाली.

महाराष्ट्र प्रादेशिक आणि नगर रचना अधिनियम, १९६६ (अधिनियम) च्या कलम १२४ अ नुसार जेव्हा एखादी व्यक्ती कुठल्याही जमिनीचा किंवा इमारतीचा वापर करते किंवा एखाद्या जमिनीचा किंवा इमारतीचा विकास करते तेव्हा अधिनियमाच्या दुस-या सूचीमध्ये ; ज्यामध्ये आकरणीय विकास आकाराचा विकास करते तेव्हा अधिनियमाच्या दुस-या सूचीमध्ये ; ज्यामध्ये आकारणी विकास किमान आणि कमाल दर विहित केलेला आहे ; विनिर्दिष्ट केलेल्या दराने विकास प्राधिका-यांनी (DA) अशा व्यक्तीवर विकास आकाराची आकारणी करावी. अधिनियमाच्या कलम १२४ ब मध्ये असे करारनिविष्ट केले आहे की, विकास प्राधिकारी विकास आकार वाढवू अथवा कमी करू शकतात, परंतु अधिनियमाच्या दुस-या सूचीमध्ये विहित केलेल्या किमान रकमेपेक्षा तो कमी किंवा कमाल रकमेपेक्षा तो जास्त होऊ नये.

तसेच अधिनियमाच्या भाग-II मधील तरतुदीनुसार औद्योगिक आणि व्यावसायिक उपभोक्त्यांसाठी जमीन आणि इमारतींच्या वेगवेगळ्या स्वरूपातील किंवा प्रवर्गातील विकासासाठी विकास आकाराचे किमान आणि कमाल दर हे निवासी किंवा संस्थाविषयक उपभोक्त्यांसाठी दुस-या सूचीच्या भाग-I मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे विकास आकाराच्या किमान आणि कमाल दराच्या अनुक्रमे दिड पट आणि दुप्पट असावे. अधिनियमाच्या दुस-या सूचीच्या भाग-I मध्ये विनिर्दिष्ट केल्यानुसार “ब” प्रवर्गात येणा-या महाराष्ट्रातील कुठल्याही नगरपरिषदेसाठी विकास आकाराचे किमान आणि कमाल दर खालीलप्रमाणे असावे—

निवासी अथवा संस्थाविषयक वापरा-वापरासाठी जमिनीचा विकास, ज्यामध्ये उभारणी किंवा बांधकाम यांचा देखील समावेश आहे.	किमान प्रति चौ.मी. रु.	कमाल
विकासासाठी	१०	३०
बांधकामासाठी	२०	५०

पालघर, नगर परिषद (PMC) या महाराष्ट्रातील प्रवर्ग “ब” मध्ये येणा-या नगरपरिषदेने उभारणी किंवा बांधकामाचा समावेश असणा-या बांधकामासाठी निवासी, औद्योगिक आणि व्यावसायिक वापरासाठी अनुक्रमे रु.२०, रु.३० आणि रु.४० प्रति चौ.मी. एवढा विकास दर विहित केला होता. (जून, २००२) जमिनीच्या विकासासाठी विकास आकार विहित न करता किंवा त्याविषयी उल्लेख न करता मार्च २०१० पासून दर वाढवून ते रु.३०, रु. ४५, रु.६० पासून दर वाढवून ते रु.३०, रु.४५, रु. ६० प्रति चौ. मी. एवढे केले गेले.

अभिलेखाच्या तपासणीतून असे उघडकीस आले कि (जोनवारी २०१२), २००८-२०११ या कालावधीत २१८ प्रकरणांत बांधकामासाठी परवानगी देताना (PMC) च्या नगर रचना विभागाने अधिनियमातील प्रती चौ.मी. साठी विहित केलेल्या किमान दराने म्हणजेच निवासाकरीता रु.१० औद्योगिक वापराकरीता रु.१५ आणि व्यावसायिक वापरासाठी रु.२० इतक्या दराने जमिनीच्या विकासाप्रित्यर्थ विकास आकाराची वसुली केली नव्हती. परिणामी जमिनीच्या विकासासाठी आकारावयाच्या विकास आकाराची वसुली झाली नाही. ज्यामुळे रु.६५.७९ लाख महसूली हानी झाली जी खालील तक्त्यात दर्शविली आहे.

तक्ता

वर्ष (१)	बांधकामासाठी दिलेल्या एकूण मान्यता (२)	वसूल न झालेला जमिनीवरील विकास आकार रु. लाखात (३)
२००८-०९	६७	१०.९२
२००९-१०	२	३२.३७
२०१०-११	६९	२२.५०
एकूण	२१८	६५.७९

(PMC) च्या मुख्याधिका-यांनी असे प्रतिपादन केले की, (जुलै, २०१२) विकास आकाराची आकारणी करण्याविषयी कर्मचारी अनभिज्ञ असल्यामुळे त्याचे परिगणन केले गेले नव्हते. तथापि लेखापरिक्षकांनी निदर्शनास आणून दिल्यावर जमिनीच्या विकासासाठी विकास आकार परिगणती करण्यात येऊ लागला. ऑगस्ट, २०१२ मध्ये ही बाब शासनास कळविण्यात आली, जून, २०१३ पर्यंत त्यांचे उत्तर प्राप्त झाले नव्हते.

ज्ञापन :-

४.१३ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगर विकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

पालघर नगरपरिषदेची स्थापना सन १९९८ मध्ये झालेली असून नगर परिषद स्थापनेपासून सन २०११-१२ या वर्षापर्यंत नगरपरिषदेच्या आस्थापनेवर बांधकाम अभियंता तसेच सन २०१०-११ पर्यंत नगरपरिषदेत लेखापाल व लेखापरिक्षक ही पदे रिक्त होती. सदर कालावधीमध्ये ग्रामपंचायतीपासून कार्यरत असलेल्या लिपिक कर्मचारी यांना या कामाचा पुरेसा अनुभव नसल्याने सन २०१२ पर्यंत जमिनी विकास शुल्काची वसुली झाली नाही.

वर्ष २०१२ पासून पालघर नगरपरिषदेस नियमित अभियंता व लेखापाल संवर्गाचे कर्मचारी उपलब्ध झाल्याने यानंतर इमारत विकास शुल्कासोबतच मोकळ्या जमिनीचे विकास शुल्काची वसुली झाली नाही.

वर्ष २०१२ पासून पालघर नगरपरिषदेस नियमित अभियंता व लेखापाल संवर्गाचे कर्मचारी उपलब्ध झाल्याने यानंतर इमारत विकास शुल्कासोबतच मोकळ्या जमिनीचे विकास शुल्काची आकारणी व वसुली नियमितपणे होत आहे.

सदर आक्षेपामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे एकूण २१८ बांधकाम विकासाकांकडून रु.६५.७९ लक्ष इतकी रक्कम वसूल करण्याबाबत संबंधित विकासाकांना महाराष्ट्र नगर परिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ चे कलम १५२ ब अन्वये तसेच महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगर रचना अधिनियम, १९६६ आणि महाराष्ट्र गुंठेवारी विकास अधिनियम, २००१ ब कलम १२४ ई (५) अन्वये वसुलीची कार्यवाही नगर परिषद स्तरावरून सुरु करण्यात आली आहे.

अहवाल प्राप्त होईपर्यंत ४३ मागणी नोटीस बजावण्यात आल्या असून उर्वरित बांधकाम व्यावसायिकांना दि.२०.११.२०१५ पर्यंत मागणी नोटीस बजावण्यात येईल. त्यानुसार कालबद्ध कार्यक्रम राबवून आक्षेपातील नमूद रु.६५.७९ लक्ष रक्कम वसुलीची कार्यवाही करण्यात येणार आहे.

४.१४ परिच्छेद क्रमांक ६.७ “ कंत्राटदाराला गैरवाजवी फायदा (उमरेड नगर परिषद) ”

उमरेड नगरपालिकेने पाणी पुरवठाच्या कामावर पुरवठा केलेल्या १०० ते १५० mm व्यास असलेल्या पाईप्सच्या उत्पादन शुल्क माफीचे प्रमाणपत्र निर्गमित केल्यामुळे कंत्राटदाराला रु.५६.०७ लाखांचा गैरवाजवी लाभ पोहचविला.

भारत सरकारच्या (GoI) १ मार्च २००७ च्या अधिसूचनेप्रमाणे पाईप्स जे २०० mm पेक्षा जास्त बाह्य व्यासाचे आहेत व जेव्हा असे पाईप्स पाणी पुरवठा प्रकल्पाचे अविभाज्य भाग असतील, त्या पाईप्सवर उत्पादन शुल्क भरण्यापासून सवलत असेल.

लहान आणि मध्यम शहरा करिता शहरी मूलभूत विकास योजना (UIDSSST) अंतर्गत उमरेड नगरपरिषदने (जिल्हा नागपूर) उमरेड शहर वाढीव पाणी पुरवठा योजनेच्या कामाची निविदा मे, २००९ मध्ये बोलविली. कामाचे अंदाजपत्रक महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या सन २००६-०७ च्या चालू दर सूचीवर (CSR) आधारीत होते. निविदेप्रमाणे वेगवेगळ्या आकाराचे DI पाईप्स १०० mm, ३०० mm कंत्राटदाराला आणावयाचे होते आणि पाईप्सच्या दरात उत्पादन शुल्क अंतर्भूत होते. मे २००९ च्या निविदा पूर्व बैठकीत, मुख्य अधिकारी, नगर परिषद, उमरेड (COMCU) यांनी कंत्राटदाराची विनंती मान्य केली की २०० mm व त्यापेक्षा जास्त व्यासाच्या DI पाईप्स वरील उत्पादन शुल्काचा फायदा हा कंत्राटदार स्वतः कडे ठेवेल, जर त्यांचा देकार उत्पादन शुल्क माफी विचारात घेवून दिलेला असेल. त्याप्रमाणे कंत्राटदाराने २०० mm पेक्षा जास्त व्यास असलेले (उत्पादन शुल्क सोडून) आणि १०० mm आणि १५० mm (उत्पादन शुल्क धरून) पाईप्सचे दर नमूद केले. हे काम ऑगस्ट, २००९ मध्ये मे. लक्ष्मी सिव्हिल इंजिनियरिंग सर्विसेस प्रायवेट लिमिटेड, कोल्हापूर (कंत्राटदार) यांना रु.२६.२० कोटीला ३० महिन्यात पूर्ण करण्याच्या कालावधीकरीता प्रदान करण्यात आले.

उमरेड नगर परिषदेच्या अभिलेख्यांच्या तपासणीत (मार्च, २०११) आढळले की भारत सरकारने ४ डिसेंबर, २००९ च्या अधिसूचनेप्रमाणे उत्पादन शुल्काची माफी ही १००mm आणि १५०mm व्यासाचे पाईप्स करिता प्रदान केली. त्यानुसार कंत्राटदाराने नगरपरिषदेला (मार्च, २०१०) मध्ये सुरु असलेल्या पाणी पुरवठ्याच्या कामासाठी उपयोगात लागणारे १०० mm आणि १५० mm व्यासाचा DI पाईप्स करिता उत्पादन शुल्क माफीचे प्रमाणपत्र देण्याची विनंती केली. उमरेड नगरपरिषदेने उत्पादन शुल्क माफीचे जिल्हाधिकारी नागपूर, ह्यांच्या स्वाक्षरीचे प्रमाणपत्र एप्रिल २०१० ला कंत्राटदाराला खालीलप्रमाणे दिले :

पाईपचा तपशील (१)	निविदेनुसार एकूण मात्रेवर दिलेली माफी (मीटर मध्ये) (२)	उत्पादन शुल्काचा दर (रु.प्रति मीटर) (३)	दिलेल्या माफीची एकूण मूल्य रक्कम (रु.मध्ये) (४)
१०० mm	५२,१९७	८१	४२,२७,९५७
१५० mm	११,६९०	११८	१३,०७,३७७
		एकूण . .	५६,०७,३७७

कंत्राटदाराला उपयोगात आणावयाच्या, १०० mm व १५० mm व्यासाच्या DI पाईप्स करिता निर्गमित करण्यात आलेले रु.५६.०७ लाखाचे उत्पादन शुल्क माफीचे प्रमाणपत्र बरोबर नव्हते कारण DI पाईप्सच्या (१०० mm व १५० mm) पुरवठा करण्यासाठी कंत्राटदाराने नमूद केलेले दर ऑगस्ट, २००९ पूर्वीचे होते आणि त्यावेळी दरात उत्पादन शुल्क अंतर्भूत असून अशा पाईप्स करिता उत्पादन शुल्क माफी उपलब्ध नव्हती. भारत सरकारच्या डिसेंबर, २००९ च्या अधिसूचनेप्रमाणे उत्पादन शुल्काबाबत रु.५६.०७ लाखांचा माफीचा लाभ कंत्राटदाराने उपभोगला जो COMCU ला मिळायला हवा होता. एप्रिल, २०१० मध्ये कंत्राटदाराला प्रदान करण्यात आलेल्या माफीचा लाभ हा नगरपालिकेला द्यावयास हवा.

उमरेड नगरपालिकेने पाणी पुरवठ्याच्या कामावर पुरवठा केलेल्या १०० mm ते १५० mm DI पाईप्सच्या उत्पादन शुल्क माफीचे प्रमाणपत्र निर्गमित केल्यामुळे कंत्राटदाराला रु.५६.०७ लाखाचा गैरवाजवी लाभ पोहचविला. जून २०१२ मध्ये ही बाब शासनास कळविण्यात आली : जून २०१३ पर्यंत त्यांचे उत्तर प्राप्त झाले नव्हते.

ज्ञापन :-

४.१५ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगर विकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नगर परिषद उमरेड येथे यु.आय.डी.एस.एस.एम.टी. योजनेअंतर्गत वाढीव पाणी पुरवठा योजनेचे काम करण्यात आले आहे. सदर कामाअंतर्गत पाणी पुरवठ्याचे वितरण व्यवस्थेकरिता कंत्राटदाराने पुरवठा केलेले १५० mm व १०० mm व्यासाचे डी.आय. पाईप करिता उत्पादन शुल्कात सुट मिळण्याबाबतचे प्रमाणपत्र निर्गमित करून कंत्राटदाराला रु. ५६.०७ लाखांचा गैरवाजवी लाभ पोहचविला असा आक्षेप आहे.

वाढीव पाणी पुरवठा योजनेचे कामाकरिता झालेल्या निविदा प्रक्रियेदरम्यान इच्छूक कंत्राटदारापैकी मे.सेठ अॅन्ड सुरा इंजिनियर्स प्रा. लि., पुणे यांनी Exise Duty Exemption बदल मुद्दा उपस्थित केला असता याचा खुलासा देतांना नगर परिषदेने कंत्राटदाराना डी.आय.पाईप खरेदी करतांना Exise Duty Exemption चा लाभ देण्याचे मान्य केले होते. (यामध्ये डी.आय.पाईपचे व्यासाबाबत उल्लेख केलेला नव्हता) निविदा प्रक्रियेच्या कालावधीत केंद्र शासनाचे परिपत्रकानुसार २०० एम.एम. व त्यावरील व्यासाचे पाईप करिता सूट देण्यात येत होती. त्यानुसार कंत्राटदाराला Exise Duty Exemption चे प्रमाणपत्र देण्यात आले. पुढे केंद्र शासनाने डिसेंबर २००९ मध्ये Exise Duty Exemption ची अधिसूचना सुधारित करून त्यानुसार १५० mm व १०० mm व्यासाचे पाईप करिता सूट दिलेली आहे. कंत्राटदाराने यानुसार उत्पादन शुल्कात सूट मागणी केली असता संबंधीत कंत्राटदारास निविदा दरम्यान करारनामा करतांना मान्य केल्याप्रमाणे ती सूट ही करारनाम्याचे तारखेचे (२७ ऑगस्ट, २००९) नंतर दिलेली असल्यामुळे ती मान्य करता येत नसल्याचे लेखापरीक्षणा दरम्यान नगर परिषदेला कळविण्यात आले. यानुसार नगर परिषदेने कंत्राटदाराला पत्र दिनांक १७.०३.२०११ ला कळविले असता त्यांनी ते मान्य केले नाही. योजनेचे काम प्रगतीवर असताना कोणताही वाद उपस्थित होवून कामाची प्रगती खोळंबु नये म्हणून कंत्राटदाराला करारनाम्याची अट क्रमांक ५२ (कामाचे शेवटी वसुलीस पात्र रक्कमेबाबतची तरतूद) अधीन राहून प्रगतीवर निविदा दरात देयके प्रदान करण्यात आले होते. या दरम्यान नगर परिषदेकडे कंत्राटदाराचे सुरक्षाठेव म्हणून रु.८२.९४ लक्ष (बँक गॅरन्टीसह) जमा होते. असा अनुपालन अहवाल लेखा प्रबंधक, महालेखाकार महा.नागपूर यांना सादर करण्यात आला होता. तथापि सदर अनुपालन अहवाल स्विकारण्यात आला नाही. त्यामुळे नगर परिषदेने या कामाचे कंत्राटदार मे. लक्ष्मी सिव्हील इंजिनियरिंग सर्व्हीसेस प्रा. ली., कोल्हापूर यांचे कामाचे ९ व्या व ११ व्या देयकातून प्रत्यक्ष परिणाम नुसार १५० mm व १०० mm व्यासाचे डी. आय. पाईप करिता लेखा परिच्छेदात नमूद असलेल्या दरानुसार खालीलप्रमाणे उत्पादन शुल्काची संपूर्ण रक्कम कपात करण्यात आलेली आहे.

Bill No.	Pipe Details in mm Dia	Quantity paid upto date in meters	Rate of Excise Duty by which deduction made (Rs.)	Amount recovered from Contractor (Rs.)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9th R. A. Bill	१०० mm	२०७२०.५०	८१.००	१६७८३६१.००
	१५० mm	७६०४.००	११८.००	८९७२७२.००
	Total			२५७५६३३.००
11th R. A. Bill	१०० mm	३१२११.००	८१.००	२५२८०९१.००
	१५० mm	४१९३.००	११८.००	४९४७७४.००
	Total			३०२२८६५.००
Grand Total				५५९८४९८.००

योजनेचे काम प्रगतीवर असताना कामाची प्रगती खोळंबु नये म्हणून लेखा आक्षेपा दरम्यान कंत्राटदाराची बाजू ऐकल्याशिवाय नगर परिषदेकडे वसुली करिता कंत्राटदाराचा पुरेसा निधी सुरक्षाठेवचे रुपाने जमा असल्यामुळे त्यावेळी तूर्त रक्कम कपात करण्यात आली नव्हती. तथापि यामध्ये नगर परिषदेचा कंत्राटदाराला कोणताही गैरवाजवी लाभ देण्याचा इरादा नव्हता. लेखा परिच्छेद क्रमांक ६.७ नुसार कंत्राटदाराकडून संपूर्ण रक्कम वसूल करण्यात आलेली आहे.

साक्ष :

४.१६ उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्यासाठी समितीच्या दिनांक १९ ऑक्टोबर, २०१६ व २ मे, २०१७ रोजी प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग व इतर विभागीय प्रतिनिधी यांची साक्ष घेतली.

परिच्छेद क्रमांक ६.१ “काम सुरु न होणे व टाळता येण्याजोगे व्याजाचे शुल्क (अकोला महानगरपालिका)” :-

अकोला महानगरपालिकेचा विषय अत्यंत सुस्पष्ट असा आहे. तेथील अधिका-यांनी वेळेवर रक्कम मुदत ठेवीत जमा केली नाही त्यामुळे अकोला महानगरपालिकेचे नुकसान झालेले आहे असा आक्षेप महालेखाकारांनी घेतला आहे. विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी उत्तरात नमूद केले आहे की, आयुक्त महानगरपालिका यांनी सदरहू बाबीस जबाबदार असणा-या महापालिकेचे अधिकारी यांची विभागीय चौकशी सुरु केलेली आहे. त्यावर ही एका दिवसाची विभागीय चौकशी आहे का ? हा निधी उपलब्ध झाला होता व हा निधी मुदत ठेवीमध्ये जमा केलेला आहे का व केला नसल्यास त्याची कारणे काय आहेत. ज्या अधिका-यांच्या चुकीमुळे सुमारे दोन कोटी रुपयांचे नुकसान झालेले आहे, त्याबाबत विभागाने कोणती भूमिका घेतली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अकोला येथील तत्कालीन आयुक्तांना दुस-या एका प्रकरणात निलंबित करण्यात आले होते. निलंबित असताना ते सेवानिवृत्त झालेले आहेत. दुस-या प्रकरणाबाबत त्यांची चौकशी सुरु आहे. त्यामध्ये सदरचा दोषारोप जोडला जात असून सदरचा दोषारोप व यापूर्वी बजावलेला दोषारोप यांची चौकशी पुढील तीन महिन्यांच्या आत पूर्ण करून शासनाला अहवाल देण्याकरिता अमरावती विभागाच्या विभागीय चौकशी अधिका-यांना सांगण्यात येत आहे.

यामध्ये आयुक्त व त्याचबरोबर डिपॉझीट करणा-या लेखा अधिका-याची देखील जबाबदारी आहे. लेखाधिका-यांनी आयुक्तांना कळविले पाहिजे की, एवढा निधी आलेला आहे व तो कोठे जमा करावा, याबाबतची टिप्पणी त्यांनी आयुक्तांकडे सादर केली होती का ? असे करणे लेखा अधिका-याची जबाबदारी होती. आयुक्तांनी त्यांच्यावर कारवाई केलेली नाही. खालचे अधिकारी ते वरच्या अधिका-यांपर्यंत सर्वांनी या प्रकरणात दिरंगाई केली आहे ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली. तथापि, विभागीय सचिवांनी या निधीसंदर्भात समितीच्या परवानगीने वित्त सचिवांनी मार्गदर्शन करावे अशी विनंती केली व सांगितले की, सदरचा निधी हा प्रकल्प निधी होता. प्रकल्प निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवण्याबाबत राज्य शासन व केंद्र सरकारच्या कोणत्याही स्पष्ट सूचना नाहीत. प्रामुख्याने प्रकल्प निधी हा प्रकल्प कार्यान्वीत करण्याकरिता आहे. अकोला येथे हा निधी वर्षानुवर्षे पडून राहिला आहे हा दुसरा भाग झाला. परंतु कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेमध्ये प्रकल्प निधी आल्यानंतर प्रकल्पाची कामे लवकर व्हावीत असे अभिप्रेत आहे. हा अकोल्याचा प्रश्न आहे. परंतु लोकलेखा समितीसमोर आलेल्या या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने नगरविकास विभागामार्फत सर्व नगरपालिकांना सूचना देऊ शकू. त्यामुळे वित्त विभागाकडून अशी मान्यता हवी होती की, सर्व नगरपालिका व महानगरपालिकांना अशा सूचना काढाव्यात का ? त्यांच्याकडे प्रकल्पाचा निधी आला असेल तर, थोडी फार रक्कम वेगळी ठेऊन जास्तीत जास्त निधी त्यांनी मुदत ठेवीमध्ये ठेवावा का ?

४.१७ यासंदर्भात समितीने असे मत व्यक्त केले की, ही विशिष्ट बाब आहे. अकोला महानगरपालिकेला निधी उपलब्ध झाला व निविदा निघाल्या नाहीत. निविदांची मुदत, मंजुरीची मुदत, तांत्रिक मंजूरी इत्यादी बाबी असतात. आपण ९० दिवस ते १८० दिवसांपर्यंत टर्म लोन किंवा डिपॉझीट ठेऊ शकतो. यामध्ये वित्त विभागाच्या परवानगीची गरज नाही. आयुक्तांना देशाच्या व राज्याच्या विकासासाठी काम करण्याची इच्छा असली तर ते करू शकतात. त्यांच्याकडे निधी शिल्लक पडत असेल तर तो चालू खात्यात कशाला ठेवावा. केवळ येथेच नाही तर इतर अनेक महानगरपालिकांनी अशा प्रकारे मुदत ठेवीमध्ये निधी ठेवलेला आहे. त्याबाबत वित्त विभागाने काही शासन निर्णय काढलेला नव्हता. त्याप्रमाणे अकोला महानगरपालिकेनेही मुदत ठेवीमध्ये निधी ठेवलेला आहे. त्यामध्ये सुध्दा वित्त विभागाने काही आदेश दिलेले नाहीत. त्यामुळे याकरिता वित्त विभागाचे आदेश पाहिजेत अशी आवश्यकता नाही. यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, हा केवळ अकोला महानगरपालिकेचा विषय नाही.

म्हणजे विभागीय सचिवांना असे वाटते की, अकोला महानगरपालिकेने काही चूक केलेली नाही आणि जर विभागीय सचिव त्यांचे समर्थन करित असतील तर त्यांची विभागीय चौकशी कशाकरिता सुरु केली आहे ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता विभागाच्या सचिवांनी सांगितले की, अकोला महानगरपालिकेच्या तत्कालीन आयुक्तांनी काही कालावधीकरिता निधी फिक्स डिपॉझीटमध्ये ठेवला आहे. वेळीच हा निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवला असता तर अधिक चांगले झाले असते हा समितीचा मुद्दा मान्य आहे. म्हणून महानगरपालिका आयुक्तांकडून दोषारोप मागवून घेऊन यापूर्वी जी विभागीय चौकशी सुरु आहे त्यामध्ये हे दोषारोप जोडण्याची प्रक्रिया करण्यात येत आहे. पण आज ही वस्तुस्थिती आहे की, केंद्र शासन व राज्य शासनाच्याही याबाबत

सूचना नाहीत. यापुढे महानगरपालिका आयुक्त किंवा नगरपालिकांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी संभ्रमात राहू नयेत याकरिता आजच्या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने परिपत्रक काढण्याचा विभागाचा मानस आहे, हा मानस वित्त विभागाने मान्य केला तर दोन दिवसात परिपत्रक काढता येईल.

नगरविकास विभागाच्या सचिवांच्या मुद्याच्या अनुषंगाने वित्त सचिवांनी नगरविकास विभागाकडून वित्त विभागाला याबाबत काही लेखी संदर्भ (रेफरन्स) देण्यात आलेला आहे का याबाबत माहिती विचारली असता तसा लेखी संदर्भ करण्यात आला नसेल तर तो करण्यात यावा. त्यावर योग्य अभ्यास करून निर्णय घेण्यात येईल. जर नगरविकास विभागाने यापूर्वी याबाबत संदर्भ (रेफरन्स) देत असेल तर तसे वित्त विभागाला कळवावे.

यासंदर्भात विभागाने केलेल्या कार्यवाहीबाबतची लेखी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

शासकीय योजनांमधून नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मंजूर करण्यात येणारा निधी मुदतठेवीमध्ये ठेवावा किंवा कसे याबाबत शासनाच्या कोणत्याही मार्गदर्शक सूचना नव्हत्या. लोकलेखा समितीने साक्षीच्या वेळी याबाबत शासनाने स्थायी आदेश विहित करण्याचे निर्देश दिले होते. त्यास अनुसरून शासन निर्णय दिनांक ०२ मार्च, २०१७ अन्वये सविस्तर स्थायी सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. प्रत सोबत जोडली आहे. (विवरण पत्र १४)

४.१८ नगर विकास विभागाच्या सचिवांनी अकोला महानगरपालिकेच्या आयुक्तांबाबत विषय मांडला आहे. पण लेखा अधिकारी व ज्यांची याबाबत जबाबदारी होती त्यांनी तशा प्रकारची टिप्पणी सादर केली होती काय ? आयुक्तांनी दिरंगाई केली की खालचे लोकही त्यास जबाबदार होते ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागाच्या सचिवांनी सांगितले की, यामध्ये चार अधिकारी व कर्मचारी यांच्यावर दोषारोप निश्चित झालेला आहे. अकोला महानगरपालिकेच्या या अधिका-यांनी सादरीकरण आयुक्तांकडे करावयास पाहिजे होते. त्यांच्यावर दिनांक २०.११.२०१५ रोजी दोषारोप बजावण्यात आलेले आहेत. त्याची चौकशी अंतिम टप्प्यात आहे, अशी अकोला महानगरपालिकेच्या कर्मचा-यांबाबत सद्यस्थिती आहे. तसेच तत्कालीन वित्त विभागाचे अधिकारी श्री.वा.वा.खर्चे हे मुख्य लेखापरिक्षक म्हणून अकोला महानगरपालिकेत प्रतिनियुक्तीवर आले होते. ते वित्त विभागाचे अधिकारी असल्यामुळे त्यांच्यावर वित्त विभाग कारवाई करित आहे.

महालेखाकारांनी अकोला महानगरपालिकेच्या बाबतीत आक्षेप घेतलेला आहे की, कोटयावधी रुपयांचे नुकसान झालेले आहे. राष्ट्रीयकृत बँकेच्या रिजनल ऑफीसरला मॅनेज केले जाते व चालू खात्यामध्ये (करंट खात्यामध्ये) रक्कम ठेवली जाते हा मोठा आक्षेप आहे. अकोला महानगरपालिका “ड” वर्ग मध्ये आहे. ती महाराष्ट्रात सर्वात जास्त आक्षेप असलेली महानगरपालिका आहे. तेथे कोणता घोटाळा झालेला नाही ते सांगावे. अशी रक्कम मुदत ठेवीमध्ये ठेवण्याकरिता विचारण्याची काय गरज आहे ? तेथे दिलेला निधी सुरक्षित ठेवण्याचे नियोजन केले पाहिजे असा कायदाच आहे. याबाबत वित्त विभागाला विचारण्याची काय गरज आहे. चालू खात्यामध्ये किती व कोणती रक्कम ठेवायची ? केंद्र शासनाच्या योजनांचे पैसे स्थानिक स्वराज्य संस्थेमार्फत मुदत ठेवीमध्ये ठेवले जातात. परंतु या प्रकरणामध्ये कोणाचा इंटरेस्ट दिसतो त्यांच्यावर तातडीने कारवाई होण्याची गरज आहे. ते सेवानिवृत्त झालेले आहेत त्यांच्या अनेक चौकशी चालू आहेत. अकोला महानगरपालिकेबाबत तातडीने दखल घेतली पाहिजे. तेथे कायद्याचे पालन केले जात नाही. याबाबत नगरविकास विभागाने वित्त विभागास किंवा शासनाच्या दुस-या कोणत्या विभागास कळविले आहे का ? तेथील अधिकारी सेवानिवृत्त झाले असले तरी उत्तर देण्याची जबाबदारी विद्यमान सचिवांवरच आहे. वेळेवर रक्कम मुदत ठेवी ज्या अधिका-यांनी केली नाही त्यांच्यावर कारवाई व्हायला पाहिजे, त्याबाबत वित्त विभागाला विचारण्याची गरज नाही. संबंधित अधिका-यांकडे अधिकार असूनही त्यांनी हे केले नाही, त्यांच्यावर कारवाई केली आहे का, त्यांचे निवृत्ती वेतन थांबविले आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदरील अधिका-यांवर दुस-या काही दोषारोपाबाबत विभागीय चौकशी सुरु आहे. त्यामध्ये सदरचा दोषारोपसुध्दा समाविष्ट करून तीन महिन्यांच्या आत चौकशी अहवाल देण्याच्या सूचना संबंधित चौकशी अधिकारी यांना देण्यात आल्या आहेत.

४.१९ विभागीय सचिवांनी समितीस अश्वस्त केले की, मागील वर्षभरात झालेल्या लोकलेखा समितीच्या बैठकीत झालेल्या साक्षी अनुषंगाने विभागाकडून असाही प्रयत्न करण्यात येत आहे की, साक्षीच्या माध्यमातून सिसटी ममध्ये सुधारणा करता येत असेल तर तसा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे. जेएनएनयुआरएमच्या साक्षीमधून विभागाला सुध्दा नवीन काही शासन निर्णय प्रकट करता आले. त्याचप्रमाणे आजच्या विषयाबाबत शासन निर्णय कसा करता येईल याबाबत वित्त विभागाने सांगितले आहे. यापुढील काळात असा लेखा आक्षेप निघू नये म्हणून शासन निर्णय काढण्याकरिता विभागाकडून प्रयत्न करण्यात येईल.

श्री.खर्चे हे लेखा अधिकारी होते. यांच्याविरुद्ध नियमानुसार दिनांक १८.१०.२०१४ रोजीपर्यंत आरोप बजावणे आवश्यक होते. पण अकोला महानगरपालिकेने त्यापूर्वी त्यांच्यावर दोषारोप बजावण्यासाठी प्रस्ताव वित्त विभागाकडे पाठविला नाही. त्यामुळे वित्त विभागाचे असे म्हणणे आहे की, सध्या त्यांच्याविरुद्ध कारवाई करू शकत नाही. कारण दोषारोप बजावण्याची तारीख निघून गेलेली आहे. ज्यांनी हा प्रस्ताव पाठविला नाही यासाठी अकोला महानगरपालिकेचे आयुक्त जबाबदार आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता याबाबत विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, वित्त विभागाने हे प्रकरण सामान्य प्रशासन विभागाला पाठविले आहे असे नगरविकास विभागाने कळविले आहे. याबाबत वित्त विभागाने नगरविकास विभागास अभिप्राय दिल्यानंतर पुढील कारवाई करता येईल.

४.२० समितीने पुढे विचारणा करताना असे नमूद केले की, दिनांक ४ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी वित्त विभागाने नगरविकास विभागाच्या सचिवांना स्पष्ट पत्र लिहिले आहे. त्यामध्ये असे लिहिले आहे की, उपरोक्त विषयावरील संदर्भात पत्रानुसार कळविण्यात येते की, श्री.खर्चे तत्कालीन मुख्य लेखा परीक्षक यांचा अकोला महानगरपालिकेतील कार्यकाळ हा दिनांक १९.९.२००९ ते १८.१०.२०१० असा आहे. खर्चे हे दिनांक ३१.५.२०१३ रोजी सहसंचालक लेखा कोषागरे नागपूर या पदावरून नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्त झालेले आहेत. महाराष्ट्र नागरी निवृत्तीवेतन नियम १९८२ अधिनियम २७(२) बी-२ अनुसार तरतूद विचारात घेता खर्चे यांच्या विरोधात दिनांक १८.१०.२०१४ पूर्वी दोषारोप बजावणे आवश्यक होते. तथापि श्री.खर्चे यांच्याविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई सुरु करण्याबाबत परिपूर्ण प्रस्ताव वित्त विभागाच्या पाठपुराव्यांती अकोला महानगरपालिकेकडून दिनांक १७.९.२०१६ रोजी प्राप्त झालेला आहे. त्यामुळे सद्यस्थितीत श्री.खर्चे यांच्याविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करणे या विभागास शक्य होणार नाही. याबाबत नगरविकास विभागाच्या सचिवांचे काय म्हणणे आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, वित्त विभागाचे अभिप्राय(रिमाकॅस) आहेत. वित्त विभागाने अंतिम अभिप्राय (फायनल रिमाकॅस) दिले असतील तर त्यासंबंधी आयुक्त, अकोला यांच्याकडे विचारणा करण्यात येईल.

यासंबंधात नगरविकास विभागाला दिनांक ४ ऑक्टोबर २०१६ रोजी पत्र देण्यात आले आहे. आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांनी कोणतीही कारवाई न करता हे प्रकरण जाणूनबुजून ६ वर्षे प्रलंबित ठेवले. त्यामुळे यास आयुक्त देखील जबाबदार आहेत. ज्या आयुक्तांनी शासनाकडे आवश्यक त्या सर्व कागदपत्रांसह परिपूर्ण प्रस्ताव पाठविला नाही त्यांच्या विरोधात आपण कोणती कारवाई करण्यात येणार आहे कारण एकाला वाचविण्यासाठी दुस-याने सहकार्य करावे अशा प्रकारचे रॅकेटच झाले आहे असे समितीच्या निदर्शनास येत आहे. यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, या प्रकरणामध्ये आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांच्याकडून स्पष्टीकरण प्राप्त करून घेण्यात येईल.

४.२१ विभागाच्या सचिवांच्या उक्त उत्तराने समितीने आश्चर्य व्यक्त केले. एक तर विभागाकडून ४-४ वर्षे कारवाई करण्यात येत नाही. लोकलेखा समितीची बैठक आयोजित केली त्यामुळे विभागाकडून कारवाईस सुरुवात करण्यात आली आहे. यात नगरविकास विभागाचे लॅप्सेस असल्यामुळे संबंधितांना वाचविण्यात येणार आहे. यामध्ये संबंधितांकडून विचारणा करण्यातच वेळ जाणार आहे. सन २०१० मध्ये आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांनी नगरविकास विभागाला पत्र पाठवून मुदत ठेवी करू का अशी विचारणा करणारे पत्र पाठविले आहे. त्यानंतर त्यांनी दिनांक १९.५.२०१० रोजी जमा करू का अशी विचारणा करणारे पत्र पाठविले. १५ मार्च रोजी त्यांनी पत्र पाठविले. त्यानंतर त्यांनी १९ मे २०१० रोजी पत्र पाठविले. त्याचे उत्तर नगरविकास विभागाने २०११ मध्ये दिले की रक्कम जमा करण्यात यावी. विभागीय सचिवांनी त्यांना एक वर्षाने उत्तर दिलेले आहे. याचा अर्थ नगरविकास विभागाकडूनच एक वर्ष विलंब झाला आहे हे स्पष्ट होते. तेव्हा यास कोण जबाबदार आहे ? एका गंभीर अशा विषयावर आपल्या कार्यालयाकडून एक वर्ष उत्तरच जात नाही. त्यामुळे रूपये ४९.०० कोटी इतक्या रक्कम जमा करण्यासंबंधात कोणताही निर्णय झाला नाही. नगरविकास विभागाच्या अखत्यारित येणा-या विविध खात्यांना विभागीय सचिव म्हणून आपण धारेवर धरण्याचे काम करतात. पण नगरविकास विभागानेच एक वर्षाची दिरंगाई केली आहे. सन २०१० मध्ये विचारलेल्या प्रश्नांना एक वर्ष उत्तर देत नाही. त्यामुळे यासंबंधात समितीला विभागाचे प्रमुख म्हणून प्रधान सचिवांचाच जबाबदार धरावे लागणार. त्यानंतर आयुक्तांना जबाबदार धरण्यात येईल. सन २०१० ते २०११ मध्ये नगरविकास विभागाने मंजूरी दिलेली नाही.

या अनुषंगाने उदाहरणादाखल समितीने असे सांगितले की, गोंदिया येथील अंडरग्राऊंड ड्रेनेजच्या कामासाठीचे रूपये ५५.०० कोटी गोंदिया महापालिकेकडे पडून होते. गोंदिया महानगरपालिकेच्या पहिल्या दिवशीच दहा टक्के जमा केलेली आहे. साडेतीन वर्षांमध्ये रूपये ५५.०० कोटीचे रूपये ७०.०० कोटी झाले. येथे आपण बचत खात्यामध्ये पैसे जमा करण्यास सांगण्यात येते. जर आपण रक्कम मागितली तर आम्ही आपणाला रूपये ७०.०० कोटी परत देणार आहोत. पण रक्कम बचत खात्यामध्ये रक्कम जमा

करण्यास सांगून अधिका-यांना वाचविण्याचे काम करण्यात येत आहे. अकोला महानगरपालिकेकडे रूपये १३२.०० कोटीची योजना असताना त्यांना रूपये ३००.०० कोटीची ऑर्डर दिलेली आहे. शासनाचे निदेश आल्यानंतर सन २०१२ मध्ये योजना रद्द करण्यात आली. शासनाची मान्यता नसताना मोबिलायझेशन अॅडव्हान्स देखील दिला असे असताना देखील आयुक्तांवर कोणतीही कारवाई करण्यात येत नाही. विभागाकडून फक्त पाठपुरावा करण्यात येतो. लोकलेखा समितीच्या बैठकीत हा परिच्छेद संपला की, विषय संपला. दरम्यानच्या कालावधीत त्या अधिका-याची देखील पदोन्नती होईल किंवा तो सेवानिवृत्त होईल. त्यामुळे लोकलेखा समितीच्या कामाचा उद्देशच सफल होणार नाही. मुदत ठेव करायची किंवा नाही यासंबंधी वित्त विभागाची गरजच काय ? जेथे राजस्वचा फायदा होत असेल आणि आपले कोणतेही काम हॅम्पर होत नसेल तर विभागाने स्वतःहून केले पाहिजे. हे आयुक्त, मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी केले पाहिजे. ते का करीत नाही, असा प्रश्न समितीसमोर आहे. विभागीय सचिवांनी समितीसमोर थातूरमातूर उत्तर दिले तर हा परिच्छेदच संपून जाईल. यातून कोणताच मार्ग निघणार नाही. लोकलेखा समितीचे काम पोस्टमोर्टेम करणे हे नसून काही तरी चांगले काम करणे हे लोकलेखा समितीचे काम आहे. निलंबन, बडतर्फ करणे हा समितीचा उद्देश नाही. पण अशा प्रकारचे उत्तर देऊन परिच्छेद संपविणे व पुढे जाणे योग्य नाही असे मत व्यक्त करताना समितीने नाराजी दर्शविली. यावर विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, विभागाची देखील अशी धारणा नाही. यात विभागाने तीन प्रकारचे आश्वासन दिलेले आहे. एक आश्वासन असे आहे की, तीन महिन्यात चौकशी पूर्ण करून शासनाला अहवाल देण्याचे निदेश विभागीय चौकशी अधिका-याला देण्यात आलेले आहेत. जशी लोकलेखा समितीची धारणा आहे त्याप्रमाणे शासनाचे मत आहे की, लोकलेखा समितीच्या माध्यमातून (लर्निंगमधून) विभागाला काही शासन निर्णय काढता येत असेल तर तो काढला पाहिजे. यापूर्वी लोकलेखा समितीमध्ये मोबिलायझेशन अॅडव्हान्सवर चर्चा झाली होती. समितीच्या बैठकीत झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने कोणत्याही महानगरपालिका किंवा नगरपालिका यांनी यापुढे मोबिलायझेशन अॅडव्हान्स देऊ नये. असे अत्यंत स्पष्ट निदेश साक्षीच्या ओघात झालेल्या चर्चेद्वारे काढण्यात आलेल्या शासन निर्णयामार्फत देण्यात आलेले आहेत. त्याअनुषंगाने महानगरपालिका आणि नगरपालिका यांना निदेश तसेच मनात संभ्रम राहू नये म्हणून यासंबंधातील शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येईल व त्याची प्रत समितीला सादर करण्यात येईल व अकोला महानगरपालिकेसंदर्भात देखील विभागाकडून तीन महिन्यात कार्यवाही करण्यात येईल आणि त्यासंबंधातील अहवाल समितीस सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अश्वस्त केले.

४.२२ या प्रकरणामध्ये विभागाने मोबिलायझेशन अॅडव्हान्स दिलेला आहे. मूळ निविदेमध्ये मोबिलायझेशन टेंडरची अटच नव्हती. तरी पण त्यांनी अग्रिम दिला आहे. याबद्दल दोषारोप निश्चित केले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी याबाबत सांगितले की, सदर प्रकरणामध्ये मोबिलायझेशन अॅडव्हान्स देण्याचा निर्णय स्थायी समितीने घेतला होता. मात्र, हा प्रस्ताव शासनाकडे पाठविण्यात आला. शासनाने सदर प्रस्ताव विखंडित केला आहे. अंतिमतः कंत्राटदारांना मोबिलायझेशन अॅडव्हान्स देण्यात आलेला नाही, अशी माहिती आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांनी दिलेली आहे.

ज्या आयुक्तांनी आपल्याकडे चार वर्षे प्रस्तावच पाठविला नाही. महालेखाकारांनी मुद्दा काढल्यानंतर, विभागाच्या निदर्शनास आल्यानंतर नगरविकास विभाग देखील त्यावर दोन वर्षे गप्प बसून होते. लोकलेखा समितीकडे विषय ३ ते ४ वर्षांनंतर साक्षीला येतो तेव्हा अधिकारी निवृत्त झालेले असतात. तेव्हा त्यास नवीन अधिकारी जबाबदार राहत नाही. हा विषय गंभीर आहे. श्री.खर्चे यांचा प्रस्ताव आयुक्तांनी पाठविलेला नाही. तेव्हा यासंबंधी स्पष्टीकरण घेणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी आश्चस्त केले की, सदर विषयाचे गांभीर्य लक्षात घेता आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांच्याकडे या विषयी जरूर विचारणा करण्यात येईल. त्यांच्याकडून १५ दिवसात स्पष्टीकरण प्राप्त करून घेण्यात येईल. त्यानंतर त्यांच्यावर उचित कारवाई करण्यात येईल.

४.२३ यामध्ये दोन विषय आहेत. एक म्हणजे नगरविकास विभागामध्ये एक वर्षे दिरंगाई झाली आहे. त्याबाबत संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करावी. सन २०१० मध्ये अकोला महानगरपालिकेकडे मार्गदर्शन करण्याची विनंती केली होती. विभागाने एका वर्षांनंतर अकोला, महानगरपालिका उत्तर दिलेले आहे. त्यामुळे व्याजाचे नुकसान झालेले आहे. सदर नुकसान हे नगरविकास विभागाच्या अकार्यक्षमतेमुळे झालेले आहे. तेव्हा या प्रकरणी ज्या अधिका-याने दिरंगाई केली आहे त्यांच्यावर देखील कारवाई झाली पाहिजे आणि केलेल्या कारवाईची माहिती समितीला द्यावी. आयुक्तांनी स्वविवेकाने निर्णय घ्यायला पाहिजे होता. तो घेतलेला नाही. ४ वर्षे नगरविकास विभागाने देखील कारवाई केलेली नाही. समितीने श्री.खर्चे यांचा मुद्दा उपस्थित केला आहे. श्री.खर्चे यांच्या विरुद्ध देखील आता कारवाई करता येत नाही. तेव्हा या प्रकरणी जे जबाबदार आहेत त्यांच्या विरुद्ध कारवाई करून एका महिन्याच्या आत समितीला अहवाल द्यावा असे निदेश समितीने दिले.

सन २०१० पासून निधी दिलेला आहे. आज तरी हे काम सुरु झाले आहे काय ? हा निधी विभागाकडे आहे की, अकोला महानगरपालिकेकडे आहेत ? याची नेमकी सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, UID SSMT, अकोला यांची व गोंदियाची भुयारी गटार योजना सुरु झालेल्या नाहीत. त्यामुळे या दोन्ही योजना रद्द करण्यात आल्या आहेत. या दोन्ही योजनांचा संपूर्ण निधी मुद्दल आणि व्याजासकट शासनाला परत करण्याचे स्पष्ट आदेश दोन्ही मनपा आणि नपा यांना दिले आहेत. ही दोन्ही शहरे अमृत योजनेमध्ये येत असल्याने अमृत योजने अंतर्गत नव्याने योजना मंजूर होतील.

४.२४ परि.क्र.६.२ : निरर्थक निवेश “औरंगाबाद महानगरपालिका” :-

रु.२.२१ कोटीची गुंतवणूक करून तयार केलेल्या उद्योग स्रोत नियोजन वर आधारित एकात्मिक व्यवसाय नियोजन प्रकल्प औरंगाबाद यासंबंधातील थोडक्यात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, औरंगाबाद महानगरपालिकेने इंटरप्रायझेस रिसोर्स प्लॅनिंग या नावाने संगणीकरणाचे काम घेतले होते. यात काही सॉफ्टवेअरचे घटक (कंपोनेंट) होते, तर काही हार्डवेअरचे होते. हार्डवेअरचे घटक रुपये ९०.०० लाखांचे होते. त्याप्रमाणे हार्डवेअर घेण्यात आले आहे. सॉफ्टवेअर विकासाठी सल्लागार(कन्सलटंट) नेमण्यात आला होता. त्याला निधी देऊन देखील प्रत्यक्षात सॉफ्टवेअर प्रणाली औरंगाबादमध्ये लागू झालेली नाही. हा जो लेखा आक्षेप आहे तो शासनाने स्वीकारलेला आहे. कंप्युटर सॉफ्टवेअर डेव्हलपरला निविदेनुसार त्याला त्याचा निधी देण्यात आला असेल तर त्याने ती प्रणाली देणे आवश्यक आहे. या प्रकरणी संबंधितांची चौकशी करून योग्य ती कारवाई करण्याचे निदेश औरंगाबाद आयुक्त यांना देण्यात आले होते.

याबाबत अधिक माहिती देताना आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, औरंगाबाद महानगरपालिकेने सन २००७ मध्ये मे.सीएमसी लि.मुंबई यांच्यामार्फत SAP अंतर्गत ERP प्रकल्प राबविण्याचा निर्णय घेतला. यात हार्डवेअर आणि सॉफ्टवेअर असे दोन घटक होते. सॉफ्टवेअर घटक रुपये २.०० कोटीचे होते, तर हार्डवेअर घटक रुपये ९०.०० लाखाचे होते. हार्डवेअर मध्ये ३२ कम्प्युटर्स आणि ७ सर्व्हर खरेदी करण्यात आले. त्याचा सध्या वापर सुरु आहे. सॉफ्टवेअरमध्ये ४ मोड्युल्स होते. ह्युमन रिसोर्स, रिअल एस्टेट मॅनेजमेंट सिस्टिम, फायनान्स अँड अकॉंटस् आणि प्रोजेक्ट सिस्टिम मॅनेजमेंट असे चार मोड्युल्स तयार त्यांनी करायला पाहिजे होते. हे चार मोड्युल्स कधी तयार करायचे हे निश्चित करण्यात आले होते. या मोड्युल्सचे त्यांना टप्प्याटप्प्याने पैसे द्यायचे होते. २.०० कोटी रुपयाचा हा प्रकल्प होता. त्यापैकी त्यांना रुपये १.३१ कोटी अदा करण्यात आले आहे.

ही सर्व माहिती विभागाने सादर केलेल्या अभिलेख्यांमध्ये आहे. महालेखाकारांनी जो मुद्दा उपस्थित केला आहे त्यासंबंधी विभागाने स्पष्टीकरण द्यावे असे समितीने सांगितले असता आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी समितीस माहिती दिली की, हा प्रकल्प झाला पाहिजे होता. तो झालेला नाही. प्रत्येक माईल स्टोन प्रमाणे ट्रेनिंग आणि सॉफ्टवेअरचे इश्यू होते. सिस्टिम पूर्ण बदलावयाची होती. कागदविरहित कार्यालय करावयाचे होते हे सर्व काम आपल्याला सॉफ्टवेअरच्या माध्यमातून करावयाचे होते. पण ते काम त्यावेळी झालेले नाही.

हे काम झालेले नाही हे विभागाने मान्य केले. मात्र यासंबंधी विभागाने काय कारवाई केली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदर विषय हा औरंगाबाद महानगरपालिकेच्या अखत्यारितील विषय होता. त्यामुळे विभागाने आयुक्त, महानगरपालिका, औरंगाबाद यांना २०१५ मध्ये लेखी कळविले की, सदर प्रकरणी त्यांनी चौकशी करावी. कारण यात त्यांचे कर्मचारी आहेत. या प्रकरणाची चौकशी करावी, दोषारोप निश्चित करून योग्य ती कारवाई करून त्याचा अहवाल शासनाला सादर करावा, असे नगरविकास विभागाने औरंगाबाद महानगरपालिकेला कळविले आहे.

४.२५ या प्रकरणांमध्ये काम न करता पैसे देण्यात आलेले आहेत. ज्यांनी हे सादर केले ते कर्मचारी यास जबाबदार आहेतच. कोणतेही सॉफ्टवेअर विकसित केलेले नसताना त्याचे पैसे देणे हा देखील एक गुन्हाच आहे. यात जशी कर्मचा-यांची जबाबदारी आहे तशीच आयुक्तांची देखील जबाबदारी आहे. कारण सॉफ्टवेअर विकसित करण्यासाठी त्यांना दोन कोटी रुपये अदा करण्यात आले होते. पण त्यावेळी सॉफ्टवेअर विकसितच झाले नसताना देखील पैसे अदा करण्यात येत होते. ही तर सर्वात गंभीर बाब आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सॉफ्टवेअरचे पॅकेज रुपये २.०० कोटीचे होते. त्यात रुपये ६१.०० लाखाचे सॉफ्टवेअर लायसेन्स घेण्यात आले होते. तसेच रुपये १.०९ कोटी हे चार मॉड्युल्सचे इम्प्लीमेंटेशन आणि कस्टमायझेशनसाठी होते.

कस्टमायझेशनसाठी होते हे मान्य आहे. पण पेमेंट करून देखील सिस्टीम इम्प्लीमेंट झालेली नाही. सिस्टीमची अंमलबजावणी करणे हे देखील महत्वाचे आहे. फक्त वर्क ऑर्डर देणे हे बरोबर नाही. यास स्थायी समितीने मंजूरी दिली असेल तर ठीक आहे. पण जी सिस्टीम झाली नाही त्याची जबाबदारी (अकॉंटीबिलीटी) कोणावर निश्चित करण्यात आली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, प्रथम दर्शनी या लेखापरिक्षण मुद्यांशी शासन सहमत आहे. शासन सहमत असल्यामुळे आयुक्त, महानगरपालिका यांना याबाबतची चौकशी करून अहवाल सादर करण्यास सांगितले आहे. दिनांक ६.११.२०१५ रोजी अहवाल सादर करण्यास सांगितले आहे.

शासनाने आदेश दिल्यानंतर आयुक्त, महानगरपालिका यांनी काय केले आहे ते सांगावे ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, महापालिकेचे मुख्य लेखा परीक्षक आहेत त्यांना पूर्ण चौकशीचा अहवाल पाठविला आहे.

४.२६ औरंगाबाद महानगरपालिकेने सन २००७-२००८ मध्ये संगणकीय प्रणालीचे काम हाती घेतले. पण गेल्या ७-८ वर्षांत तंत्रज्ञानामध्ये खूप प्रगती झालेली आहे. आपण रूपये २.२१ कोटी खर्च केले आहेत. पण त्या पैशाचा उपयोग औरंगाबाद महानगरपालिकेने केलेला नाही. त्यामुळे हा खर्च पूर्णपणे निरर्थक झालेला आहे. औरंगाबाद महानगरपालिकेचे अधिकारी, कर्मचारी या सिस्टीममध्ये काम करण्यास तयार नाही, असे आपल्या विभागाच्या प्रोजेक्ट मॅनेजरचे पत्र आहे. हे पत्र त्याने महालेखापाल यांना दिलेले आहे. त्यांनी त्या पत्रात नमूद केले आहे की, औरंगाबाद महानगरपालिकेचे कर्मचारी या सिस्टीममध्ये काम करण्यास तयार नाही. असे असताना देखील त्या कंपनीला रूपये २.०० कोटी पैकी रूपये १.३१ कोटी अदा केलेले आहेत. त्यामुळे हा सर्व पैसा वाया गेला आहे. सद्यःस्थितीत ती सिस्टीम वापरत नाही. त्याचे एकूण रूपये २.२१ कोटी इतका निरर्थक खर्च झालेला आहे, तो विभागास मान्य आहे काय ? ८ वर्ष सिस्टीमचा वापर केलेला नाही. त्यामुळे सर्व पैसा वाया गेलेला आहेत. त्यामुळे या वाया गेलेल्या पैशाला कोण जबाबदार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सॉफ्टवेअर कम्पोनंट डेव्हलपमेंट करिता जर निधी अदा केला गेला असेल तर ते सॉफ्टवेअर प्रत्यक्षात विकसित करून त्याची अंमलबजावणी झाली पाहिजे या लेखा आक्षेपाशी शासन सहमत आहे. त्यामुळेच दिनांक ६.११.२०१५ रोजी आयुक्तांनी अधिक चौकशी करून त्यासंदर्भात अधिक स्पष्ट अहवाल शासनाला सादर करावा यासंदर्भात दिनांक १६.११.२०१५ रोजी आयुक्तांना पत्र दिलेले आहे. त्यानुषंगाने औरंगाबाद आयुक्तांकडून एका महिन्याच्या आत अहवाल प्राप्त करून घेतला जाईल.

याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी माहितीमध्ये असे नमूद केले आहे की, औरंगाबाद महानगरपालिकेकडून दिनांक २३.०३.२०१७ व दिनांक १२.४.२०१७ च्या पत्रान्वये अहवाल प्राप्त झाला आहे. सदर अहवाल तपासून त्यावर पुढील कार्यवाही करण्यात येत आहे.

४.२७ जर विभागाला आयुक्ताकडून एक वर्षात अहवाल मिळाला नाही तर आता एक महिन्यात अहवाल कसा काय मिळेल ? अहवालाच्या संदर्भात विचारणा केली असता अहवाल आयुक्तांनी पाठविला नाही तर मग आता आयुक्तांवर कोणती कारवाई करण्यात येणार आहे ? आयुक्त जर एक एक वर्ष उत्तर देत नसतील तर आयुक्तांवर कोणती कारवाई करणार आहात ? महालेखापाल यांनी हा आक्षेप काढल्यामुळे विभागाला पत्र पाठविण्याची गरज वाटली असेल असे यावरून स्पष्ट दिसते असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वस्त केले की, हा अहवाल तयार आहे असे आयुक्त मला सांगत आहेत.आज पासून एक महिन्याच्या आत आयुक्तांकडून हा अहवाल प्राप्त करून त्यावर उचित कारवाई करण्यात येईल.

सॉफ्टवेअर हे १ रुपयाचेही असू शकते व १०० कोटी रुपयाचेही असू शकते. हार्डवेअर आणि सॉफ्टवेअर या दोन्ही वेगवेगळ्या बाबी आहे. यासंदर्भात उदाहरण देताना समितीने विभागास सांगितले की, एका बँकेने सुरुवातीला ९ कोटी रुपयांचे सॉफ्टवेअर आणले होते परंतु नंतर हेच सॉफ्टवेअर बँकेने ५० लाख रुपयास घेतले व आता ते सॉफ्टवेअर बँकेच्या सर्व शाखेत सुरु झाल्यानंतर सदर बँकेने त्या कंपनीला ५० लाख रुपये दिले. आणि औरंगाबाद महानगरपालिकेने काम सुरु होण्याच्या अगोदरच कंपनीस १.३० कोटी रुपये देऊन टाकले असे मत समितीने नाराजीने व्यक्त केले व विभागास विचारणा केली की, सीएमसी कंपनीला २ कोटी रुपयांचे कंत्राट देण्यात आले होते त्यावेळेस किती दरपत्रके आली होती, निविदा किती लोकांनी भरले होते त्या कंपनीचे पत्ते आहेत काय ? ज्या कंपनीला हे काम दिले त्या कंपनीला यासंदर्भात काही अनुभव होता काय ? यावर आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, एकंदर किती कोटेशनस आली होती व टेंडर प्रक्रियात किती लोकांनी सहभाग घेतला होता त्यासंदर्भातील माहिती आता त्यांच्याकडे उपलब्ध नाही. तथापि, सदर माहिती समितीला नंतर प्राप्त झाली. परंतु सीएमसीला वर्कऑर्डर दिली गेली होती.यामध्ये ५१ लक्ष रुपयांचा सॉफ्टवेअरचा पार्ट होता आणि १.३१ कोटी रुपयांचे कस्टमायझेशनचे पार्ट होते.

४.२८ हे कॉन्ट्रॅक्ट आजपावेतो पूर्ण झालेले नाही. २ कोटी रुपयांचे कॉन्ट्रॅक्ट असून त्यापैकी १.३० कोटी रुपये देण्यात आले असून ७० लाख प्रलंबित आहेत. आता याला एकंदर ९३ लक्ष रुपये लागणार आहे. कंपनीचे काही डिपॉझिट प्रलंबित आहे काय, निविदा प्रक्रियेमध्ये किती लोकांनी सहभाग घेतला होता, त्यांचे पत्ते काय अशी जी माहिती विचारीत आहेत त्याचे उत्तर विभागाकडून येत नाही. खरे म्हणजे साक्षीमध्ये संबंधित प्रकरणाची पूर्ण माहिती आली पाहिजे. विभागाकडे माहिती उपलब्ध नाही याचाच अर्थ विभाग लोकलेखा समितीच्या बैठकीस गांभीर्याने घेत नाही. २ कोटी रुपयांची सीएमसीला ऑर्डर देण्यात आली व त्यासाठी आपण पार्ट पेमेंट १.३१ कोटी रुपयांचे केलेले आहे. एकूण ७० लक्ष रुपये द्यावयाचे होते परंतु आता ९२ लक्ष रुपये द्यावे लागणार आहे. खरे म्हणजे हे काम सीएमसीचेच होते. सन २००८-२००९ मध्ये सॉफ्टवेअरवरचे प्रोजेक्टचे काम सुरु करण्यात येणार होते. बाकीचा निधी विभाग सन २०१६-२०१७ मध्ये नियोजित करणार आहात असे विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी उत्तरात नमूद केले आहे. ८ वर्षांनंतर जर पैसे नियोजित झाले, परंतु समितीच्या मताने हा पूर्ण प्रोजेक्ट आऊट डेटेड झाला असेल. औरंगाबाद महानगरपालिकेने २.२१ कोटी रुपयांचे नुकसान झाले आहे व आता वरून ९२ लक्ष रुपये अंमलबजावणीसाठी लावण्यात येणार आहे. दुस-या बाजूला विभागाचे लोक या सिस्टम मध्ये काम करण्यास तयार नाहीत. त्यामुळे यासंदर्भात विभागाची भूमिका स्पष्टपणे समितीला अवगत करण्याची आवश्यकता आहे. या प्रोजेक्टमध्ये शासनाचे २.२१ कोटी रुपये खर्च झाले असून त्यामध्ये अक्षम्य अपराध झालेला आहे त्याला जबाबदार कोण आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले की, खरे म्हणजे ही प्रक्रिया त्याच वेळेस पूर्ण व्हावयास पाहिजे होती. आजच्या तारखेला आपण त्या प्रोजेक्टची अंमलबजावणी करावयाची झाली तर पूर्ण मॉड्युल्सचे लायसन्स घ्यावे लागेल व त्यासाठी लागणा-या लायसन्स फीसाठी औरंगाबाद महानगरपालिकेला अजून जास्त खर्च करावा लागेल. त्याऐवजी नगरविकास विभागाच्या माध्यमातून शासनस्तरावर अंमलबजावणी करण्यासाठी सेंट्रली स्पॉन्सर, सेंट्रली सॉफ्टवेअर सिस्टमचे आता इम्प्लीमेंटेशन होणार आहे. पूर्ण महानगरपालिकेसाठी हे सारखेच होणार आहे.

महानगरपालिकेने सन २००९ मध्ये जो प्रोजेक्ट हाती घेतला आहे त्यावर आता कितीही खर्च झाला तरी त्याचा उपयोग होणार नाही, ही सिस्टीम आता आऊटडेटेड झालेली आहे. त्यामुळे शासनाच्या निरर्थक खर्च करणा-या अधिका-यांवर जबाबदारी फिक्स करून एक महिन्याच्या आत कारवाई सुरु करावी.

महानगरपालिकेने सन २००९ मध्ये जो प्रकल्प हाती घेतला आहे त्यावर आता कितीही खर्च झाला तरी त्याचा उपयोग होणार नाही. ही सिस्टिम आता आऊटडेटेड झालेली आहे. त्यामुळे शासनाचा निरर्थक खर्च करणा-या अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करावी तसेच समिती जे प्रश्न विभागास विचारते त्याबाबतची माहिती विभागाकडून प्राप्त होत नाही. पुढे काय करणार हे विभागाने न सांगता रु.२.२१ कोटी रुपये खर्च झाले आहेत त्याला जबाबदार कोण ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, एडीटीपीचे जे एचओडी ही केस हँडल करित होते त्यांना दिनांक १८ एप्रिलला निलंबित केलेले असून चौकशीमध्ये जे कोणी जबाबदार आहेत त्यासंदर्भात ३१ ऑक्टोबर पर्यंत सचिव महोदयांना त्यासंदर्भातील रिपोर्ट पाठविणार असून संबंधितांवर कारवाई देखील केली जाणार आहे.

यासंदर्भात विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी माहितीमध्ये असे नमूद केले आहे की, निरर्थक खर्चाला जबाबदार असलेल्या शहर अभियंता व सहायक संचालक नगर रचना यांचेविरुद्ध विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली आहे. तसेच, आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी इतर विभागातील एकूण ४२ अधिका-यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावली आहे.

सीएमसी कंपनीला आपण १.३१ कोटी रुपये दिले असून अजून त्यांना ६९ लक्ष रुपये द्यावयाचे आहे. कंपनीची आपल्याकडे काही बँक गॅरंटी आहे काय ? यावर आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी होकारार्थी उत्तर दिले.

४.२९ दि.१४ जानेवारी, २०११ रोजी औरंगाबाद महानगरपालिकेचे अॅडिशनल सीटी इंजिनिअर, प्रोजेक्ट मॅनेजर, म्युनिसिपल कॉरपोरेशन, औरंगाबाद हे म्हणतात की, “up till system could not be used due to reluctance of staff of the Aurangabad Municipal Corporation” खरे म्हणजे आजपर्यंत सर्व लोकांवर कारवाई करून हा विषय संपावयास पाहिजे होता. जर महानगरपालिका एवढ्या कॅज्युअली चालत असेल तर ते योग्य नाही. सन २०११ मध्ये प्रोजेक्ट मॅनेजर सांगतात की, रिलक्टन्समुळे अशी अशी परिस्थिती आहे. मग २०११ ते २०१६ पर्यंत विभागाने काय केले ? अशी विचारणा समितीने केली असता यावर आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी सांगितले की, या प्रकल्पाची अंमलबजावणी व्हावयास पाहिजे होती. संबंधित एचओडीची जबाबदारी होती की, ज्या डिपार्टमेंटचे चार मॉड्युल होते त्याची अंमलबजावणी व्हावयास पाहिजे होती ती झाली नाही. यामध्ये कर्मचा-यांकडून कामे करून घेण्याची मुख्य जबाबदारी एचओडीची होती. परंतु ते झाले नाही.

औरंगाबाद महानगरपालिकेच्या प्रशासनाचे मुख्य आयुक्त असतात. असे असताना आयुक्त सांगतात की, एचओडीने काम केले नाही. त्याने ते केले नाही हे ऐकण्याचे काम या समितीचे नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, औरंगाबादचे आयुक्त औरंगाबाद महानगरपालिकेला एका सिस्टीममध्ये आणण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. जेव्हा जेव्हा असे विषय येतात तेव्हा तेव्हा शासनही त्यांना आदेश देते. ३१ ऑक्टोबर, २०१६ पर्यंत ते पूर्ण अहवाल देणार आहेत. औरंगाबाद महानगरपालिकेत जे अधिकारी-कर्मचारी आहेत त्यांची चौकशी सुरु करून आवश्यक ती कारवाई करणार आहेत. जेथे शासनाच्या कारवाईची आवश्यकता आहे तसा अहवाल ते शासनाला सादर करतील.

४.३० औरंगाबाद महानगरपालिकेमधील कर्मचारी या सॉफ्टवेअरवर काम करण्यास तयार नाहीत याची माहिती असतांना सुध्दा सन २०११ ते २०१६ या कालावधीत आयुक्तांनी, तत्कालीन आयुक्तांनी, तत्कालीन एचओडी यांनी काय केले ? पत्र दिले, अहवाल दिले म्हणजे विषय संपला असे होत नाही. जर अधिकारी-कर्मचारी या सॉफ्टवेअरचा उपयोग करणार नव्हते तर हा प्रोजेक्ट घेतलाच कशाला ? अधिकारी-कर्मचारी हे काम करण्याचे लायकीचे नाही यासंदर्भात आयुक्तांनी नोट दिली होती काय ? अगोदर सगळे विकत घ्यावयाचे व नंतर सांगावयाचे की, कर्मचारी हे करण्यास तयार नाहीत. हे योग्य नाही. सन २०११ ते २०१६ पर्यंत ज्या अधिका-यांनी हे केले नाही त्यांच्यावर तुम्ही कोणती कारवाई करणार आहात ? सन २०११ ते २०१६ पर्यंत हा विषय तसाच लटकवत ठेवला गेला त्यामुळे महानगरपालिका कोण चालवित आहे हा प्रश्न निर्माण होतो. जर कर्मचारी यावर काम करण्यास तयार नाही. त्यामुळे यासंदर्भात दुसरी काही व्यवस्था तयार करावयास पाहिजे होती. मशिन घेतली आणि लेबर मिळत नाही म्हणून फॅक्टरी बंद करून टाकायची असे चालणार नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी आश्वस्त केले की, ३१ ऑक्टोबर पर्यंत यासंदर्भात जबाबदारी फिक्स करण्यात येणार आहे. सन २०११ ते २०१५ पर्यंत ज्यांची अंमलबजावणी करण्याचे काम होते ते संबंधितांकडून झालेले दिसत नाही त्यामुळे यासंदर्भात आयुक्त अहवाल सादर करणार आहेत. त्यांच्या स्तरावर जी काही कारवाई करावयाची असेल ती कारवाई ते सुरु करतील.

औरंगाबाद महानगरपालिकेने ही सिस्टीम सन २००९ मध्ये आणली आणि सन २०११ मध्ये कर्मचारी म्हणतात की, ते हे काम करण्यास तयार नाही. सन २०१६ आपण यासंदर्भात कोणतीही चौकशी केलेली नाही. यासंदर्भात जो काही खर्च झालेला आहे तो निरर्थक झालेला आहे. अधिकारी काम करण्यास तयार नाही. त्यामुळे यासंदर्भात आता कोणता निर्णय होणार आहे ? आता पुन्हा ९२ लक्ष रुपयांचा प्रस्ताव आणलेला आहे. आता ही आऊटडेट सिस्टीम वापरण्यात काही अर्थ नाही असे स्पष्ट दिसते. त्यामुळे या निरर्थक खर्चाला जे लोक जबाबदार आहेत त्यांच्यावर नगरविकास विभागाने आयुक्तांकडून अहवाल मागवून त्यावर त्वरीत कारवाई करावी. दोन्ही टेंडर्सची तसेच एकंदर किती टेंडर आले, त्यामध्ये किती लोकांनी भाग घेतला, ज्यांना काम दिले त्यांचे डायरेक्टर्स कोण याचे समर्पक उत्तर समितीला मिळाले नाही त्या संदर्भात लेखी माहिती समितीला उपलब्ध करून देण्यात यावी.

४.३१ विभागाकडून यासंदर्भात माहिती प्राप्त झाली असून ती खालीलप्रमाणे आहे.

टेंडरबाबतची माहिती

(१) ईआरपी-बाबत (एसएपी) एकूण प्राप्त टेंडर्स-०४

कंपनीचे नाव व पत्ते	डायरेक्टर्सचे नाव
एमविकास.सी.डी.आय.एस.एस. भवन, तिसरा मजला, डॉ. राजेंद्र प्रसाद रोड, औरंगाबाद	डायरेक्टरचे नाव अभिलेख्यामध्ये उपलब्ध नाही
गोदरेज इन्फोटेक लिमिटेड, प्लान्ट नं.१०, पिरोजशहानगर, विक्रोळी मुंबई-७९.	डायरेक्टरचे नाव अभिलेख्यामध्ये उपलब्ध नाही.
ए, नौलेजवेअर लिमिटेड एम.बी.५१५/५१४, स्वस्तिक चेंबर, सायन ट्रॉम्बी रोड, चेंबुर.७१ मुंबई (पूर्व)	श्री. प्रकाश राणे मॅनेजर डायरेक्टर
सीएल्बी लिमिटेड सी.एम.हाऊस, दुसरा मजला, प्लॉट नं.२१३, सिध्दार्थ पार्थ, ढोले पाटील पुणे-१	बोर्ड ऑफ डायरेक्टर १. श्री.(चेअरमन) रमादोरीय एस. २. श्री.(मॅनेजर डायरेक्टर) रामानंद आर (आणि सीईओ) ३. श्री. हुशांत हुसेन, ४. श्री. डॉ. मुर्ते, ५. श्री. एस. आर. के. सुरेंद्र सिंग, ६. श्री. भावे बी.सी. ७. श्री. श्रादुल श्रॉफ सी, हाऊस बी.एल.लिमिटेड, सी.एस. २१३, दुसरा मजला, प्लॉट नंतर सिध्दार्थ पार्थ, ढाले पाटील रोड, पुणे,

हार्डवेअर पुरवठा करण्याबाबत : एकूण प्राप्त टेडर्स ०२

कंपनीचे नाव व पत्ते	डायरेक्टरचे नाव
मोनार्च टेक्नॉलॉजीज (पुणे) लिमिटेड प्रा.इन्फिनिटी-४, पुणे कॉलेज रोड, लॉ,	श्री.डायरेक्टर, अनिरुद्ध मानविलकर
मेलिब्रा सिस्टीम-बीवाशी, ३८३-१७ सेक्टर, प्लाझा, वाशी नवी मुंबई ४०० ७०५	डायरेक्टरचे नाव अभिलेख्यामध्ये उपलब्ध नाही.

४.३२ परिच्छेद क्रमांक ६.३ “महसूलाची हानी” (धुळे महानगरपालिका) :-

धुळे महानगरपालिकेच्या आक्षेपासंदर्भातील माहिती देताना विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, धुळे महानगरपालिकेने पाणीपट्टीत वाढ केली होती. निवासी कनेक्शनमध्ये ४०० रुपये आणि व्यापारी तत्वासाठी ५०० रुपये इतकी वाढ केली होती. सदरहू पाणीपट्टी आर्थिक वर्षात सुरु न करता एक वर्ष उशिराने आकारण्यास सुरुवात केली होती. परिणामी धुळे महानगरपालिकेला ३ कोटी २३ लक्ष रुपयांचे आर्थिक नुकसान झाले होते. सदरहू महालेखाकार लेखा आक्षेपानंतर धुळे महानगरपालिकेने पुढील योग्य ती कार्यवाही केलेली आहे. धुळे महानगरपालिकेने ३ कोटी २३ लक्ष रुपयांची मागणी केलेली आहे. या रक्कमेपैकी काही रक्कमेची वसुली करण्यास सुरुवात झालेली आहे. उर्वरित वसुली करन्ट डिमान्डच्या रिअर्स म्हणून करतील असे आयुक्त, धुळे महानगरपालिकेने शासनास अवगत केले होते.

या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, आज धुळे महानगरपालिका पाणीपट्टीसंदर्भात सन २०१० मधील वसुली करीत आहे. असे असेल तर लोकांनी आज का म्हणून पाणीपट्टी भरावी असा समितीचा प्रश्न आहे. यासंदर्भात तत्कालीन आयुक्तांची जबाबदारी आहे. ते शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून धुळे महानगरपालिकेत काम करीत होते. धुळे महानगरपालिकेने अर्थसंकल्पामध्ये आवश्यक त्या कामांसाठी तरतूद केलेली असते. असे असताना त्याची अंमलजबाबदारी का केली नाही हा मुख्य विषय आहे. आता महालेखाकार यांनी लेखा आक्षेप काढल्यानंतर तसेच समितीपुढे सदरहू परिच्छेद चर्चेला आल्यानंतर धुळे महानगरपालिकेने वसुलीस सुरुवात केलेली आहे. पाणीपुरवठा विभागातील तत्कालीन वरिष्ठ अधिकारी आणि आयुक्तांनी सन २०१० मध्ये पाणीपट्टी वसुली का केली नाही ? यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, या विषयाच्या संदर्भात दिनांक २४ एप्रिल, २०१० मध्ये धुळे महानगरपालिकेत सभा झाली होती. परिणामी त्यांना पाणीपट्टी वसुली दिनांक १ एप्रिल, २०१० पासून वसूल करणे शक्य झाले नाही. धुळे महानगरपालिकेने ३ कोटी २३ लक्ष रुपयांची मागणी केलेली आहे. या रक्कमेपैकी काही रक्कमेची वसुली करण्यास सुरुवात झालेली आहे. उर्वरित वसुली करन्ट डिमान्डच्या रिअर्स म्हणून करतील असे आयुक्त, धुळे महानगरपालिकेने शासनास अवगत केलेले आहे.

४.३३ धुळे महानगरपालिकेने पाणीपट्टी वाढीच्यासंदर्भात दिनांक २२ एप्रिल, २०१० मध्ये निर्णय घेतला होता. सदरहू निर्णयाची अंमलजबाबदारी धुळे महानगरपालिकेला दिनांक १ एप्रिल, २०१० पासून लागू करणे शक्य नसल्याने, त्यांनी दिनांक १ एप्रिल, २०११ पासून निर्णय लागू करावा असे उत्तर दिलेले आहे. दिनांक १ एप्रिल, २०१० पासून लागू करणे शक्य नाही, असे उत्तर कसे काय दिले जाऊ शकते ? जर हे शक्य नव्हते तर दिनांक २२ एप्रिल, २०१० पासून निर्णय लागू का केला नाही ? बजेट मंजूर करून घेतलेले आहे आणि ते नवीन दराने दाखविलेले आहे. धुळे महानगरपालिकेच्या सभेमध्ये दिनांक २२ एप्रिल, २०१० पासून निर्णय लागू करावा की पुढील आर्थिक वर्षापासून लागू करावा असा कोणताही उल्लेख नाही. धुळे महानगरपालिकेला दिनांक १ एप्रिल, २०१० पासून पाणीपट्टी वसूल करण्याची इच्छा नव्हती, असा समितीचा आक्षेप आहे. यावर विभागीय सचिवांनी समितीस विनंती केली की, आता धुळे महानगरपालिका सन २०१० मधील पाणीपट्टीची वसुली करीत आहे. शासनाने सदरहू विषय स्वतंत्रपणे हाताळलेला आहे. आता मागणी केलेली असल्यामुळे समितीने सदरहू परिच्छेद वगळण्यात यावा.

पाणीपुरवठा विभागातील तत्कालीन वरिष्ठ अधिकारी आणि आयुक्तांनी सन २०१० मध्ये पाणीपट्टी वसुली का केली नाही ? अशा जबाबदार अधिका-यांबद्दल कोणी काहीच बोलत नाही. धुळे महानगरपालिका सन २०१० मधील पाणीपट्टी आता वसुली करीत आहे. धुळे महानगरपालिकेने सद्यःस्थितीत किती वसुली केलेली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, समितीची भूमिका तत्कालीन आयुक्त यांना कळविण्यात येईल. धुळे महानगरपालिकेने मागणी केली असून,

ती खरोखर केलेली आहे काय ? त्यामुळे दरवर्षी धुळे महानगरपालिकेच्या वार्षिक डिमांडची आकडेवारी मागविण्यात आली होती. दरवर्षी धुळे महानगरपालिकेची ६ कोटी रुपयांची वार्षिक मागणी येत होती. सन २०१६-२०१७ मध्ये ती एकदम ९ कोटी ७४ लाख एवढी झाल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आले होते.

याचा अर्थ वार्षिक मागणी कमी झालेली आहे. असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सन २०१६-२०१७ मध्ये ती एकदम ९ कोटी ७४ लाख एवढी झाल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आल्यानंतर तो विषय शासनाने स्वतंत्रपणे हाताळण्यास सुरुवात केलेली आहे. त्यानुसार त्यांची मागणी झालेली आहे.

सन २०१०-२०११ मध्ये ३ कोटी २३ लक्ष रुपयांची वसुली धुळे महानगरपालिकेला करावयाची होती, ती त्यांनी केली नाही. ती रक्कम या आर्थिक वर्षात मिळविली आहे काय ? धुळे महानगरपालिकेने अंशतः वसुली केलेली आहे किंवा कसे ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सन २०१०-२०११ मध्ये वसुली न केलेले ३ कोटी २३ लक्ष रुपये या आर्थिक वर्षात मिळवले आहेत. निवासी कनेक्शनसाठी ४०० आणि व्यापारी तत्वासाठी ५०० रुपये इतकी वाढ केली असून, त्यानुसार पाणीपट्टीची रक्कम वसुली केली जात आहे. या आर्थिक वर्षापासून संगणकीय बिले लोकांना देण्याची कार्यवाही सुरु केलेली आहे. त्यामध्ये मागणी घातलेली असून, गेल्या तीन महिन्यांच्या कालावधीत ४ लाख ६५ हजार रुपये वसुली केलेले आहेत.

४.३४ महालेखाकार यांनी आक्षेप काढला आणि समितीमध्ये सदरहू परिच्छेदाच्या अनुषंगाने चर्चा होणार असल्यामुळे धुळे महानगरपालिका आता थकबाकीची वसुली करू लागली आहे. सन २०१०-२०११ या वर्षाची वसुली न झालेली रक्कम अॅड करून त्यानुसार धुळे महानगरपालिकेची एकूण १० कोटी रुपयांची मागणी झालेली आहे. आतापर्यंत धुळे महानगरपालिकेने केवळ ४ लाख ६५ हजार रुपये वसुली केलेले आहेत. १० कोटी रुपयांची वसुली केव्हापर्यंत केली जाणार. ५ ते ६ वर्षांनंतर थकबाकीची रक्कम देण्यास लोक तयार होतील काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी गेल्या तीन महिन्यांच्या कालावधीत ४ लाख ६५ हजार रुपये वसुली केलेले आहेत. समितीने विचारलेल्या उक्त प्रश्नाबाबत त्यांनी समितीस माहिती दिली नाही.

मागील वर्षी पाणीपट्टीची मागणी किती होती आणि त्या अनुषंगाने किती वसुली केलेली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी सांगितले की, मागील वर्षी ६ कोटी ३६ लाख रुपये एवढी पाणीपट्टीची मागणी होती आणि त्यापैकी ३ कोटी ८४ लाख रुपये वसुली केलेली आहे.

याचा अर्थ ५५ टक्के रक्कम वसुली झालेली आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी सांगितले की, त्यांनी धुळे महानगरपालिकेत आयुक्त म्हणून गेल्या तीन महिन्यांपूर्वी कार्यभार घेतलेला आहे आणि त्यानुसार लगेचच तीन महिन्यांच्या कालावधीत ४ लाख ६५ हजार रुपयांची वसुली केलेली आहे. तसेच अनधिकृत जोडणी कोठे आहेत, याचा देखील तपास करण्यास सुरुवात केलेली आहे.

गेल्या आर्थिक वर्षातील पाणीपट्टीची थकबाकी किती आहे आणि वसुली अभियान कशा प्रकारे राबविण्यात आलेले आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी सांगितले की, एकूण थकबाकी ३ कोटी रुपयांपेक्षा अधिक आहे.

४.३५ वाढीव पाणीपट्टी योजना मंजूर करित असताना शासनाकडून अनुदान घेतले जाते. शासनाकडून ज्या महानगरपालिका चांगले काम करतात त्यांना जो न्याय लावला जातो तोच न्याय ज्या महानगरपालिका चांगले काम करित नाही, त्यांना देखील लावला जात असेल तर ते बरोबर नाही. असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यापूर्वी लोकलेखा समितीच्या बैठकीत पाण्याच्या लेखापरिक्षणाचा विषय चर्चेत आला होता. त्या चर्चेच्या अनुषंगाने दिनांक १ एप्रिल, २०१७ पासून एफिशियन्स ऑफ वॉटर युज आणि NRW या मानकानुसार नगरपालिका किंवा महानगरपालिका पाणीपुरवठा करणार असतील तर त्यांना प्रोत्साहनपर काही तरी दिले जाणार आहे. औरंगाबाद, महानगरपालिकेतील आयुक्त स्ट्रीम लाईन योजना राबविण्यासाठी प्रयत्नशील आहेत. तसेच धुळे महानगरपालिकेला यापूर्वी त्या ठिकाणी सक्षम आयुक्त लाभले नसल्यामुळे जे विषय प्रलंबित होते, ते विद्यमान आयुक्तांकडून सोडविण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. धुळे महानगरपालिकेच्यावतीने यावर्षी घरपट्टी आणि पाणीपट्टीची अधिकची वसुली झाल्याचे चित्र दिसून येईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी समितीस दिले.

४.३६ सन २०१० मध्ये वसुली केली असती तर प्रश्नच उद्भवला नसता. पाणीपट्टीची रक्कम जे भरीत नाहीत, अशा लोकांचे कनेक्शन कट करण्याची कार्यवाही करण्याची गरज आहे. असे समितीने सुचित केले असता आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी समितीच्या सूचनेस सहमती दर्शविली. पाणीपट्टीची रक्कम अधिकाधिक वसुली कशी होईल या दृष्टीकोनातून धुळे महानगरपालिका काम करणार आहे असे देखील अश्वस्त केले.

अनधिकृत जोडणीचा (कनेक्शनचा) विषय समितीपुढे चर्चेकरिता नाही. अधिकृत जोडणीच्या (कनेक्शनच्या) संदर्भातील विषय चर्चेकरिता आलेला आहे आणि त्या अनुषंगाने प्रश्न विचारणार आहेत. समिती अनधिकृत कनेक्शन बंद करण्याबाबत सूचना समितीने केली.

शासनाकडून मुख्याधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी किंवा आयुक्तांचे सीआरमध्ये आवश्यक ती नोंद केली जाते. त्यावेळी त्यांनी काम कसे केले म्हणजे पाणीपट्टी किंवा घरपट्टी किती वसुली केली त्यानुसार संबंधितांना मार्क देऊन त्यांच्या सीआरमध्ये नोंद करण्याची आवश्यकता आहे असे देखील समितीने सुचित केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, आता शासनाने विभागीय सचिवांना केआरए दिलेले आहेत. मागील वेळेस ते विभागीय सचिवांना लागू होते. यावर्षी ते सर्व महानगरपालिकेतील आयुक्तांना शासनमार्फत आणि नगरपालिकेला DMA मार्फत केआरए लागू केलेला आहे. यामध्ये वसुली किती केली, पाणीपुरवठ्यामध्ये NRHW किती आहे आणि ते त्यांनी किती कमी करण्याचा प्रयत्न केला वगैरे त्यामध्ये अंतर्भूत केलेला आहे.

शासनाने एखाद दुस-या अधिका-यांवर त्यांच्या कार्यपध्दतीनुसार कारवाई करण्याची आवश्यकता आहे, काही वेळा संबंधित नगरसेवक प्रशासन चालवित आहे की, अधिकारी चालवित आहे असा समितीला प्रश्न पडतो. काही प्रभागातील नगरसेवक दभंग आहेत. अशा ठिकाणी पाणीपट्टी वसुली केली जात नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. त्यामुळे शासनाने आयुक्तांवर नियंत्रण ठेवण्याची आवश्यकता आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले. तसेच समितीला सन २०१५-२०१६ मधील प्रलंबित थकबाकीबाबत माहिती व दिनांक ३१ ऑक्टोबर, २०१६ पर्यंत धुळे महानगरपालिकेने पाणीपट्टीची आतापर्यंत किती वसुली केलेली आहे आणि आणखी किती वसुली होऊ शकते यांसंदर्भातील इत्यंभूत माहिती समितीला सादर करावी, अशी सूचना समितीने केली असता सादर माहिती समितीला सादर करण्यात येईल असे आयुक्त, धुळे महानगरपालिका यांनी सांगितले.

सादर माहिती समितीस प्राप्त झाली असून ती खालीलप्रमाणे आहे.

“सन २०१५-१६ या आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीला पाणीपट्टीची एकूण थकबाकी:- रु. ९.५५ कोटी, त्यापैकी ऑक्टोबर, २०१६ पर्यंत पाणीपट्टी थकबाकीची एकूण वसुली :- रु.५.३२ कोटी, दिनांक ३१.०३.२०१७ पर्यंत पाणीपट्टी थकबाकीची एकूण वसुली :- रु.६.४३ कोटी, दिनांक ०१.०४.२०१७ रोजी पाणीपट्टीची थकबाकी :- रु.३.१२ कोटी या थकबाकीची वसुली केव्हापर्यंत वसूल होईल :- दिनांक ३१.०३.२०१८ ”

४.३७ परिच्छेद क्रमांक ६.४ “टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च” (कोल्हापूर महानगरपालिका):-

सादरहू परिच्छेद कोल्हापूर महानगरपालिकेशी संबंधित आहे. कोल्हापूर महानगरपालिकेने एका पाईपलाईनकरिता पहिल्यांदा ९.७२ कोटी रुपयांची निविदा काढली होती, ती रद्द करून पुन्हा नवीन निविदा काढून ते L-१ ला जास्त दराने दिले होते. परिणामी अतिरिक्त खर्च झाला असा लेखा आक्षेप आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

या अनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, L-१ ने टेंडर भरले होते. पण काम करणार नाही असे न सांगता पुन्हा रिटेंडर काढले असा महालेखाकार यांनी आक्षेप काढलेला आहे. त्यानंतर मुदत वाढवून सादर काम दुस-या कंपनीला देण्यात आल्यामुळे अतिरिक्त खर्च झालेला आहे. असा विषय आहे. L-१ ला डावलून दुस-याला निविदा देण्याबाबत कोल्हापूर महानगरपालिकेची भूमिका होती. परिणामी कोल्हापूर महानगरपालिकेचे मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झाल्याचे दिसून येत आहे. संबंधित कंत्राटदाराने काम करणार नाही असे लेखी लिहून दिलेले नाही. त्यांनी माघार घेतलेली नाही. यासंदर्भात नगरविकास विभागाचे काय म्हणणे आहे ? यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, कोल्हापूर महानगरपालिकेने पहिले टेंडर काढले होते, त्यामध्ये ८ महिन्यात काम पूर्ण करावे अशी अट टाकली होती. प्रतिभा नावाचा L-१ होता. असमर्थता दाखविल्यामुळे आणि टेंडरमध्ये फक्त ८ महिन्यांचा वेळ दिला असल्यामुळे त्यांना निविदेच्या अटी व शर्तीनुसार वेळ वाढवून देता आला नाही. त्यामुळे नव्याने टेंडर काढले असे कोल्हापूर मनपाने सादर केले आहे.

मुळात प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनला टेंडर दिलेच गेले नव्हते. त्यामुळे ते रद्द करण्याचा विषय आलाच नाही. कमी किंमतीची निविदेला दिले नाही, त्यानंतर परत त्यांनी रि-टेंडरिंग केले. पहिला निगोशिएटर आला, नेमके त्याचेच टेंडर बिलो गेले. यामध्ये नेमका कोणाचा वेस्टेड इंटरेस्ट आहे. सादर टेंडर हे तापी प्रिस्ट्रेस्डला दिले होते. तापी प्रिस्ट्रेस्ड, एल-२ हा पहिल्या टेंडरमध्ये होता आणि दुस-या टेंडरमध्ये देखील त्याला १० टक्क्यांवर दिले गेले. पण तो एल-१ आला ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली.

४.३८ समितीने विभागास सुचित केले की, नगरविकास विभागाकडे डीएमए आहे. नगरपालिकेमध्ये कोणीही ऑनलाईन टेंडर भरते. विभागाकडे प्रोसिजर काहीच नाही की, तो डीएमएकडे रजिस्टर असला पाहिजे किंवा नसला पाहिजे. एका नगरपालिकेला सोयीने टेंडर मिळाले आणि भाव वाढले तर तो देत नाही. दुस-या नगरपालिकेत परत क्वॉलिफाय होतो. कोणताही ठेकेदार नगरपालिका किंवा मनपा यांचे टेंडर भरत असेल आणि नंतर त्यांना पुरवठा करित नसेल तर ते योग्य नाही. एखाद्या ठेकेदाराने वाशिम नगरपालिकेला काम केले नाही तरी तो अकोला नगरपालिकेला क्वॉलिफाय होतो, गोंदियाला क्वॉलिफाय होतो. तुमच्या नगरपालिकांना पुरवठा करणारे जे ठेकेदार आहेत, त्यांना आपण ऑनलाईन रजिस्टर करून घ्यावे म्हणजे एकाही नगरपालिकेशी त्यांनी फ्रॉड केला तर त्याला काळ्या यादीत टाकता येईल. आपण या संदर्भात एक सिस्टिम विकसित करण्यात यावी. आज कोणावर काही नियंत्रणच नाही. ज्याला जसे वाटेल तसा तो करित आहे. जेणेकरून असे प्रकार होऊ नयेत. त्यामुळे असे काही केले पाहिजे त्यासाठी फार काही प्रोसिजर करू नका. एकाही नगरपालिकेला किंवा मनपाला त्या ठेकेदाराने फसविले तर तो सर्व नगरपालिका, महानगरपालिका यांसाठी पात्र होणार नाही असे करावे. यासाठी एक सिस्टिम डेव्हलप करावी. आता सर्व काही ऑनलाईन झाले आहे यावर विभागीय सचिवांनी त्यास सहमती दर्शविली.

कोल्हापूर महानगरपालिकेने टेंडरमध्ये ८ महिन्यांचा क्लॉज मॅशन केला होता, एल-१ म्हणजे प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनने अॅग्री केले होते, याचा अर्थ, त्याची सहमती आहेच, त्याने मान्य केले की, ठेकेदार नियमाप्रमाणे पुरवठा करण्यास तयार आहे. मग एवढे सर्व असताना, परत दुस-या निगोशिएशनची गरज काय होती ? त्याचे लेखी स्पष्टीकरण घेतले असे समितीचे मत आहे. तू लेखी दे असा कोणी तरी त्याच्यावर दबाव टाकला असेल. प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनकडून काहीच घेतले नाही. पुन्हा रि-टेंडरिंग करून तापी प्रिस्ट्रेसडला दिले. अल्टीमेटली १ कोटी ३ लाख रुपये जास्त लागले आहेत. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी याबाबत खुलासा केला की, दोन वेळा टेंडर निघाले, पहिली टेंडर प्रक्रिया डिसेंबर, २००९ मध्ये झाली, त्यामध्ये एकूण ८ जणांनी निविदा भरल्या, एल-१ ला वर्क ऑर्डर देण्यात आली. पण एल-१ ने निविदेत जो कालावधी होता, त्यामध्ये काम करण्यास असमर्थता दाखविली, त्यामुळे एल-२ ला वाटाघाटीसाठी बोलाविण्यात आले. एल-२ ने देखील असमर्थता दाखविल्यामुळे ते टेंडर रद्द करून नव्याने टेंडर काढले.

४.३९ समितीचा मुद्दा असा आहे की, सीव्हीसीच्या नॉर्म्सप्रमाणे एल-१, एल-२ ला बोलाविण्याचे कारण नाही. एल-१ ला बोलावून वाटाघाटी करण्याचा निर्णय होत नाही. एल-१ ला अॅलॉट केले, त्याने टेंडर भरले, विषय संपला, नंतर ते सांगतील. त्यांनी लिहून दिले का ? हे नियमानुकूल आहे का? वर्क ऑर्डर दिली नाही का? यावर वर्क ऑर्डर मिळाली नाही असे आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले.

म्हणजे ती प्रक्रिया पूर्ण होण्याच्या अगोदरच ते टेंडर रद्द केले आणि परत टेंडर काढले. टेंडर ज्याला द्यायचे होते तो एल-१ म्हणून आला. त्यालाच टेंडर दिले असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, एल-१ ने जेव्हा असमर्थता दर्शविली तेव्हा एल-२ ला बोलाविले. नगरविकास विभागाने कोल्हापूर मनपाला त्यांच्या या प्रक्रियेचे समर्थन विचारले तेव्हा त्यांनी असे सांगितले की, त्यांना ते काम ८ महिन्यांत करून पाहिजे होते. पण ते काम ८ महिन्यांमध्ये ना एल-१ किंवा एल-२ करायला तयार होता, म्हणून त्यांनी पुन्हा नव्याने टेंडर काढले. नव्याने टेंडर काढत असताना तिची रक्कम थोडी अधिकची झाली. व वेळही वाढवून दिला.

हे काम ८ महिन्यांत सुध्दा झाले नाही आणि १२ महिन्यांत सुध्दा झाले नाही. शेवटी १ कोटी ३ लाख रुपये खर्च झाले आहेत. मुद्दाम अमुक एकाला काम द्यायचे म्हणून केले असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी याबाबत खुलासा केला की, कोल्हापूर मनपाने या लेखा आक्षेपाच्या अनुषंगाने शासनाला सादर केले, ते असे आहे की, टेंडर कंडिशनच ८ महिन्यांची होती आणि त्यामुळे ८ महिन्यांत काम करता येणे शक्य नव्हते. अॅज पर टेंडर कंडिशनस त्यांना तो कालावधी वाढवून देणे शक्य नव्हते.

४.४० प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनने लिहून दिले का की, ते काम ८ महिन्यांत करू शकत नाहीत. त्यांनी टेंडरमध्ये लिहिले का किंवा त्यांनी काही लेखी दिले का, जेणेकरून कोल्हापूर महानगरपालिकेने त्यांना वर्क ऑर्डर दिली नाही. अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, ८ महिन्यांमध्ये काम करू शकत नाही असे प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनने पत्र दिले आहे.

पण टेंडर सादर केल्यानंतर असे पत्र देता येते का ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, अगोदर प्रि-बिड बैठक देखील झाली. त्यामध्ये असा काही प्रश्न उपस्थित झाला नव्हता. निविदा अंतिम झाल्यावर त्यांनी तसे पत्र दिले आहे.

तर हा अतिशय गंभीर विषय आहे. या अनुषंगाने समितीने उदाहरण दाखल वाशिम येथे नाट्यगृह बांधण्यासंदर्भात सांगितले की, वाशिम येथे नाट्यगृह बांधायचे आहे. ऑनलाईन टेंडर आहे. ५ कामे वेगळी आहेत. इलेक्ट्रिशियनचे वेगळे आहे, एअर कंडिशनचे वेगळे आहे. एका माणसाने ते टेंडर भरले, त्याने अडविले, त्यामुळे ४ लोकांची कामे अडली आहेत. नाट्यगृह ६ महिने उशिरा झाले, एका एजन्सीने अडचण केल्यामुळे तीन एजन्सी काम करू शकत नाहीत. विभागाने एक सिस्टिम तयार करावी. कोणीही भरायचे आणि कसेही वागायचे हे योग्य नाही. यावर विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, आता नगरविकास विभागाने सेंट्रलाईज्ड सिस्टिम ऑफ अॅडमिनिस्ट्रेशन करण्यात येणार आहे.

४.४१ कोल्हापूर महानगरपालिकेत पाईप बदलण्याच्या कामामध्ये एमजेपी ही प्रोजेक्ट मॅनेजमेंट कन्सल्टन्सी होती. त्यांनी डी१ के९ पाईपचे एस्टिमेट धरून टेंडर काढले होते. ते पाईप फक्त एकच कंपनी बनवित होती, त्या कंपनीकडून त्या मुदतीत त्यांना पाईप मिळत नव्हते म्हणून प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनने आम्हाला पत्र दिले की, आम्ही हे काम ८ महिन्यांत करू शकत नाही. वस्तुस्थिती पाहता, टेंडरमध्ये ८ महिन्यांची कंडिशन असल्यामुळे त्यांना मुदत देता येणे शक्य नाही म्हणून एल-२ ला देखील एकदा तपासले की, तो ८ महिन्यांत ते काम करू शकतो का, तो ते काम करू शकत नाही असे त्याने देखील पत्र दिले. ८ महिन्यांत त्या कंपनीचे पाईप उपलब्ध होत नसल्यामुळे १२ महिन्यांची मुदत देऊन रि-टेंडर केले असे आयुक्त, कोल्हापूर, महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले.

पण मुख्य प्रश्न असा उद्भवत आहे की, पहिल्या टेंडरमध्ये एल-१ व एल-२ यांनी क्लॉजेस वाचूनच टेंडर भरले असेल. मात्र नंतर ते म्हणत आहेत की, पाईप पुरवठा होत नसल्यामुळे ते काम करण्यास तयार नाहीत. असे झाले तर त्या कंपन्यांना काळ्या यादीत टाकण्याची कार्यवाही करण्यात येते. पण तसे इथे झाले नाही. रि-टेंडर काढले, त्यामध्ये अगोदरच्या दोन्ही कंपन्यांनी भाग घेतला. ऑलरेडी अगोदरच्या टेंडरमध्ये त्या कंपन्या होत्या. ते नियमबाह्य आहे. विशेष म्हणजे अगोदरच्या एल-२ ला ते काम मिळाले आहे. ही बाब खूपच गंभीर स्वरूपाची आहे. पहिल्या टेंडरमध्ये म्हटले जाते की, पुरवठा करू शकत नाही आणि दुस-या टेंडरमध्ये क्वॉलिफाय होते. मग महानगरपालिका दुस-या टेंडरमध्ये क्वॉलिफाय कशी करते ? काम केले नाही म्हणून आपण त्यांना बाद केले आणि पुन्हा टेंडर काढले. आपल्याला काम लवकर करायचे होते हे मान्य आहे. पण मग दुस-या टेंडरमध्ये क्वॉलिफाय करू नये. असे मत समितीने व्यक्त केले असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, कंपनीकडून पाईप पुरवठा होत नसल्यामुळे झाले आहे. ते ८ महिन्यांत पुरवठा करू शकत नव्हते म्हणून हे सर्व झाले आहे.

४.४२ पहिल्या टेंडरमध्ये वर्क ऑर्डर दिली नव्हती. वर्क ऑर्डर देण्याच्या अगोदरची ही सर्व चर्चा सुरु आहे. पहिली प्रक्रिया पूर्ण होण्याच्या अगोदरच सर्व केले आहे. त्यामुळे समितीचे असे मत आहे की, एल-१, प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनला कोणी तरी धमकावले आहे, लेखी घेतले, त्याने उत्तर दिले आणि त्या अनुषंगाने टेंडर पुढे ढकलले, नंतर तापी प्रिस्ट्रेसडच्या सोयीने ते सर्व रि-डिझाईन केले आणि सेकंड टेंडर फ्लॅश केले. ही बाब गंभीर आहे. त्यावेळी आयुक्त कोणीही असो पण या गोष्टी कोल्हापूर महानगरपालिकेच्या टेंडरच्या विषयाच्या संदर्भात घडत आहेत. यासंदर्भात पेपरमध्ये देखील आले आहे. वर्क ऑर्डर दिली असती आणि काम पूर्ण केले नसते तर दंड केला असता, बाद केले असते ही प्रोसिजर आहे. वर्क ऑर्डर होण्याच्या अगोदरच पत्र येते की, पाईपचा पुरवठा करू शकत नाही. दुसराही तेच म्हणतो. दोघेही काळ्या यादीत जात नाहीत आणि रि-टेंडरच्या वेळी परत दोघे टेंडर भरतात आणि त्यातील एल-२ ला काम दिले जाते. हे योग्य नाही. पहिल्या टेंडरच्या वेळी एल-१ ला म्हणजे प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनला मागे घ्यायला लावले. मुख्य म्हणजे एल-२ ला विचारण्याची गरज नव्हती. १ डिसेंबरला टेंडर काढण्यात आले, नंतर जानेवारीमध्ये पुन्हा मुदत १२ महिने करून टेंडर काढण्यात आले. तुम्ही ८ महिन्यांची मुदत १२ महिने करून तापी प्रिस्ट्रेसडला काम दिले. संगनमताने झाले आहे असे वाटत आहे. त्यामुळे याबाबत विभागाची काय भूमिका आहे ते स्पष्ट करण्यात यावे. तसेच महालेखाकार यांनी देखील याबाबत सांगावे असे समितीने सांगितले असता महालेखाकारांनी समितीस याबाबत स्पष्टीकरण दिले की, एल-१ बरोबर निगोशिएशन करण्याचा मानस होता, त्याने सांगितले की, माझी किंमत स्पर्धात्मक आहे आणि याच किंमतीवर मी ठाम आहे. ही सन २००९ च्या डिसेंबरची बाब होती. त्यामध्ये ८ महिन्यांची प्रोव्हिजन होती, सांगण्यात आले होते की, ८ महिन्यांमध्येच पाईप पुरवावे लागतील. पण नंतर लगेच जानेवारी, २०१० मध्ये टेंडर कंडिशन चेंज करण्यात आली आणि मग नवीन टेंडरमध्ये ८ महिन्यांऐवजी १२ महिन्यांची मुदत करण्यात आली. हा निर्णय एक महिन्यातच घेतला. दुस-या वेळी समजले की, दुस-या टेंडरमध्ये एल-१ ची जवळपास १ कोटी ३ लाख रुपये इतकी किंमत वाढली आहे. आता फॅक्ट अशी आहे की, जानेवारीपर्यंत अगोदरच्या टेंडरमधील एल-१ ने बँक आऊट केले नव्हते, त्याला वर्क ऑर्डर तर दिलीच नव्हती आणि बँक आऊट देखील केले नव्हते. कॉर्पोरेशनला ज्यावेळी किंमत वाढली आहे असे समजले त्यावेळी पहिल्या टेंडरमधील एल-१ ला रद्द केले नव्हते, त्यामुळे कॉर्पोरेशन निर्णय घेऊ शकले असते की, दुस-या टेंडरमध्ये १ कोटी ३ लाख रुपये वाढत आहेत. आपण एल-१ ला रद्द केलेले

नाही तर मग पहिल्या सोबतच आपण एक्स्टेंशन का करू नये, ८ महिन्यांची मुदत १२ महिने का करू नये. दुस-या वेळी देखील टेंडर रद्द होऊ शकते. यावर आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, अगोदरच्या टेंडरमध्ये ८ महिन्यांची मुदत असल्यामुळे तो सुध्दा गैरव्यवहाराचा प्रश्न झाला असता. त्यामुळे ते केले नाही. एकदा टेंडर रद्द झाल्यानंतर पुन्हा त्यांना बोलावून करू शकत नाही.

४.४३ टेंडर रद्द झाले नव्हते. विभागाने प्रोसेस रद्द केली आहे. एल-१ ने पूर्ण बँक आऊट केले आहे काय ? तुम्ही एल-१ ला सांगितले की, कॉस्ट कमी करावी, त्याने नाही म्हटले, त्याने सांगितले की, ते काम ८ महिन्यांच्या ऐवजी १२ महिन्यांत होईल. तुम्ही पहिल्या वेळीच एल-२ सोबत देखील निगोशिएन केले, त्याने सुध्दा असमर्थता दाखविली की, ८ महिन्यांमध्ये आम्ही ते काम करू शकत नाही, १२ महिन्यांत ते काम करू. तुम्ही एक महिन्यांतरच टेंडर काढले आणि तुम्ही ती मुदत ८ महिन्यांवरून १२ महिने केली. तुम्हाला समजले की, त्यामध्ये जवळपास १ कोटी ३ लाख रुपयांची त्याची किंमत वाढली आहे. एल-१ ने पहिल्या वेळी बँक आऊट केले नव्हते, त्याची जी १०.१ कोटी एस्टिमेटेड कॉस्ट होती, ती तेव्हा देखील व्हॅलिड होती. ही बाब महालेखाकारांनी निदर्शनास आणून दिली असता आयुक्त, कोल्हापूर यांनी सांगितले की, एमजेपी हे कोल्हापूर महानगरपालिकेचे तांत्रिक सल्लागार आहेत. त्यांनी सुचविले की, डी१ के९ पाईप घेतले पाहिजेत, ते पाईप बनविणारी लॅन्को कंपनी म्हणत होती की, कोणालाही ८ महिन्यांत पाईप पुरवठा करू शकत नाही. त्यामुळे आम्ही दुसरे टेंडर काढताना मुदत ८ महिन्यांऐवजी १२ महिने केली.

एमजीपीने उपस्थित केलेला मुद्दा बरोबर आहे. मात्र दुसरे टेंडर काढताना अगोदरचा एल-१ हा पूर्णपणे बँक आऊट झाला नव्हता. असे महालेखाकारांनी समितीस सांगितले असता यावर आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, पत्र दिले म्हणजे तो रोल आऊट आहे. पण त्याने ते काम ८ महिन्यांत पूर्ण करू शकत नाही असे सांगितले आहे. कोल्हापूर महानगरपालिकेने १ महिन्यांतर ८ महिन्यांची मुदत १२ महिने केली असे महालेखाकारांनी समितीस सांगितले.

प्रि-बिडमध्ये ८ महिने, १२ महिने काढले नाही, टेंडर अॅलॉट झाल्यावर त्याच्याकडून पत्र घेऊन त्याला आऊट करण्याचे काम केले. पुरवठादार टेंडर भरल्यानंतर बँक आऊट होत असेल तर आपण त्याचे डिपॉजिट फोरफिट केले का ? हे वागणे संशय निर्माण करीत आहे. त्याने ८ महिन्यांच्या मुदतीचे टेंडर भरले, प्रि-बिड बैठक बोलाविली, त्यामध्ये तुम्ही सर्व सांगितले, मात्र मुदतीबाबत काही सांगण्यात आले नाही. कोल्हापूर महानगरपालिकेने टेंडर काढले, सर्व प्रक्रिया केली. मनपाला गरज होती. हे सर्व मान्य आहे. पण यातील १ टक्के ईएमडी तरी ठेवावी. ते फोरफिट केले का, त्याला नंतर बँक आऊट करता येते का, आपण प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनचे पैसे जप्त का केले नाही ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, पुरवठा कंपनी पाईप नाही असे म्हणाली.

४.४४ लॅन्को कंपनीशी काही घेणेदेणे नाही. येथे प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनशी घेणेदेणे आहे. एल-१ ची अनामत रक्कम का जप्त केली नाही ? एल-१ ने काम करण्यास नकार दिला. हे सुमोटो केले की दबावाने केले हा वेगळा विषय आहे. मात्र त्याचे पैसे फोरफिट का केले नाही हा महत्त्वाचा मुद्दा आहे. त्याला बँक आऊट केले. त्याचे पैसे परत करून टाकले. १ महिन्यांतर सर्व कंडिशनस बदलून टाकल्या आणि मुदत १२ महिने केली. असे केल्यामुळे शासनाला अधिकचा खर्च झाला आहे. आता त्याला कोण जबाबदार आहे, विलंबास कोण जबाबदार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली पण विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही. परंतु आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, चूक प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनची नव्हती. पाईप पुरवठादाराची चूक आहे. तो पाईप देऊ शकला नाही म्हणून असे झाले आहे.

४.४५ कोल्हापूर मनपाकडे ज्याने टेंडर भरले तो प्रि-बिडमध्ये काही म्हणत नसेल आणि नंतर टेंडर भरत असेल तर ते स्पष्ट आहे. महानगरपालिकेने अनामत रक्कम जप्त केली पाहिजे होती. महानगरपालिकेने त्याचे पैसे का परत केले, अनामत रक्कम जप्त का केली नाही हे प्रश्न आहेत. टेंडर भरायचे आणि पळून जायचे योग्य नाही. एल-२ जाऊ शकतो, पण एल-१ जाऊ शकत नाही. तो दबावाने पळून गेला आहे. मग त्याचे पैसे जप्त केले पाहिजे होते. ते न केल्यामुळे, ते पैसे तसे गेले आणि दुसरीकडे आपल्याला जास्तीचे नुकसान झाले. डिफरन्स ऑफ कॉस्ट आणि फोरफिचर ऑफ डिपॉजिट अशा दोन प्रकारे आपले नुकसान झाले आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, पुरवठादार कंपनी पाईप देऊ न शकल्यामुळे ती अनामत रक्कम जप्त केली नाही.

पुरवठा करू शकत नाही, माझ्याकडे मनुष्यबळ नाही असे कोणाला सांगता येऊ शकते का, मग त्याने टेंडर का भरले ? हे सर्व संगनमताने झाले असल्याचे दिसत आहे, यामध्ये अधिका-यांचे देखील संगनमत दिसत आहे, कारण त्यांनी अनामत रक्कम जप्त केली नाही, तसे झाले असते तर हा विषय संपला असता असे मत समितीने व्यक्त केले असता दुस-या टेंडरमध्ये ७ जणांनी भाग घेतला होता असे आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले.

४.४६ समिती दुस-या टेंडरच्या व्हॅलिडिटीबाबत सांगत नाही. पहिल्या टेंडरमध्ये टेंडर रद्द करण्यासाठी रिलॅक्सेशन दिले. त्यामुळे जास्तीचा खर्च लागला. एल-१ काम करण्यास तयार नाही असे टेंडर भरल्यानंतर त्याने सांगितले तर तुम्ही त्याची अनामत रक्कम जप्त का केली नाही हा महत्वाचा मुद्दा आहे. यांसंदर्भात आयुक्त किंवा वरिष्ठ अधिका-यांनी त्यांच्यावर कारवाई केलेली नाही, त्यांच्यावर आपण कोणती कारवाई करणार आहात ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, उपस्थित केलेला प्रश्न कंत्राटदाराचे डिपॉझीट जप्त करण्याबाबतचा आहे. याबाबत कोल्हापूर महानगरपालिकेच्या आयुक्तांकडून अहवाल मागविण्यात येईल असे समितीस अश्वस्त केले. समितीने संबंधीत आश्वासनाची माहिती १ महिन्याच्या आत करण्यात यावी असे निदेश केले.

याबाबत विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीमध्ये नमूद केले आहे की, “सदर निविदा प्रक्रियेमध्ये L-१ असलेल्या कंत्राटदाराची अनामत रक्कम जप्त केली नसल्याचा मुद्दा उपस्थित करण्यात आला आहे. याबाबत कोल्हापूर मनपा आयुक्तांकडून खुलासा मागविण्यात आला आहे.

याबाबत असे नमूद करण्यात येते की, सदर प्रकरणी पाईप्सचा पुरवठा करणारी ही एकमेव कंपनी असल्यामुळे व कंपनीकडूनच पाईप्सचा पुरवठा होणार नसल्यामुळे कंत्राटदाराकडून पाईप्सचा पुरवठा करणे शक्य नव्हते. तसेच, पाईप्सची निर्मिती ही कंत्राटदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील/कार्यक्षेत्राबाहेरील बाब असल्यामुळे अनामत रक्कम जप्त केलेली नाही.

या निविदा प्रकरणातील L-२ असलेल्या कंत्राटदारास देखील पाईप्सचा पुरवठा करण्याबाबत विचारणा करण्यात आली असता उत्पादक कंपनीकडून पाईप्सचा पुरवठा होणार नसल्याने त्यांनी देखील मुदतवाढ मागितली होती. त्यामुळे L-१ यास न दिलेली मुदतवाढ L-२ ला देणे निश्चितच नियमाबद्ध ठरले असते. शिवाय डिसेंबर, २०१० पर्यंत बाजारात संबंधित प्रकारचे पाईप्स उपलब्ध होणार नव्हते. ही बाब विचारात घेऊन तत्कालीन आयुक्तांनी निकोप आणि पारदर्शी निविदा प्रक्रिया व्हावी याकरिता फेरनिविदा प्रक्रिया राबविण्यात आली आहे. त्यामुळे, तत्कालीन आयुक्तांना जबाबदार धरणे संयुक्तिक होणार नाही.”

४.४७ कोल्हापूर महानगरपालिकेने नंतर टेंडर कॉल केले, जास्तीची रक्कम लागली असेल याबाबत शासनाने आदेश काढले असतील याबाबत समितीला काही अडचण नाही. ती निरंतर चालणारी पध्दत आहे. लॅपसेस ऑफ प्रोसीजर मध्ये डिपॉझीट जप्त करावयास पाहिजे होते. ही डिपॉझीटची रक्कम जप्त केली असती तर आजचा प्रश्न उपस्थित झाला नसता. टेंडर प्रकियेतून कोणीही वॉकआऊट होऊ शकतो, अशा प्रकारची पध्दत ब-याच नगरपालिकांमध्ये आपणास पहावयास मिळते. कंत्राटदार टेंडर भरतो, प्रेशरमध्ये अर्ज करतो की, तो विथड्रॉ करीत आहे. नंतर त्याला तुम्ही बाद करून टाकता. ही पध्दती मोठ्या प्रमाणावर राज्यभर सुरु आहे. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणली.

या कामाची सद्यस्थिती काय आहे, हे काम १२ महिन्यांमध्ये पूर्ण झाले आहे का ? मार्च २०११ मध्ये ऑर्डर दिलेली आहे. मार्च २०१२ पर्यंत सदरील काम पूर्ण झाले पाहिजे होते. ते काम त्यांनी विहित कालावधीत पूर्ण केले का ? अशी विचारणा समितीने केली असता आयुक्त, कोल्हापूर महानगरपालिका यांनी सांगितले की, सदरील काम मे २०१३ मध्ये काम पूर्ण झाले आहे. यांच्यावर विलंबाचा दंड २४ लाख रुपये आकारून तो वसूल केलेला आहे. तसेच हे डिपॉझीट डायरेक्ट प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनचे नसल्यामुळे डिपॉझीट जप्त केले नाही. संबंधित पुरवठादार सापडत नसल्यामुळे त्याने प्रकियेतून बँक आऊट केलेले आहे, असे मुळ कारण आहे.

मुळ कारण असे आहे की, एल-१ ने प्रि-बीड मिटींग मध्ये निविदामधील अटीबाबत चर्चा केली असेलच. प्रि-बीडमध्ये विभागाने काही कंडीशन वेव केलेली नाही. नंतर टेंडर झालेले आहे. टेंडरमधील एल-१ बाबत नंतर त्यांना काही सांगता येत नाही. पुरवठादाराचे पत्र दिले, विभागाने त्यास मान्य केले. त्यांचे डिपॉझीट जप्त देखील केले नाही हा अक्षम्य अपराध आहे. त्यामुळे कोल्हापूर मनपास निविदा परत काढव्या लागतील. जास्त किंवा कमी रक्कम लागली हा समितीचा विषय नाही. विषय असा आहे की, महानगरपालिकेने रक्कम जप्त केली नाही. यानंतर दोन वर्षांनी काम झाले आहे. एका बाजूला कामाकरिता वेळेचे बंधन टाकण्यात येते नाही तर सांगितले जाते की, काम रद्द केले जाईल. पुरवठादाराचे डिपॉझीट जप्त करीत नाही. याकरिता कोल्हापूर मनपास नंतर जास्तीची रक्कम लागलेली आहे व वेळेवर कामही झालेले नाही. हे दोन्हीही विषय अत्यंत गंभीर आहेत. असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

४.४८ परिच्छेद क्रमांक ६.५ नियमबाह्य खर्च “नवी मुंबई महानगरपालिका” :-

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात समितीला विभागाकडून जे लेखी उत्तर प्राप्त झाले आहे त्याला शासनाने समर्थन आहे का ? विभाग त्याचे समर्थन का करीत आहे याचे कारण समितीच्या अभिलेखावर येणे आवश्यक आहे. अशी विचारणा समितीने केली

असता नवी मुंबई महानगरपालिकेशी संबंधित या परिच्छेदासंदर्भात विभागीय सचिवांनी सांगितले की, नियमानुसार पाहिले तर नवी मुंबई महानगरपालिकेने मूळ कामांमध्ये काही बचत झाली म्हणून जी दुसरी दोन कामे घेतली ती नवी मुंबई महानगरपालिकेने घेणे अपेक्षित नाही.

पण विभागाने जे उत्तर सादर केले आहे, त्यामध्ये हे काम बरोबर केले असल्याचे म्हटले आहे. नियमानुकूल नसतानाही शासनाने हे बरोबर झालेले आहे असे समर्थन केलेले आहे. याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी याबाबत खुलासा केला की, सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे जे नियम आहेत त्यानुसार एखादे काम करताना जर त्या कामात बचत झाली तर ते काम बचतीसह तेथेच स्थगित करणे अपेक्षित आहे. त्यांना जी दुसरी दोन उप-रस्त्यांची कामे घ्यायची होती, त्याकरिता नवीन निविदा काढणे अपेक्षित होते. पण नवी मुंबई महानगरपालिकेने असे केले नाही.

४.४९ सिडकोने २४०० मीटरच्या कामापैकी काही काम करून घेतले त्यामुळे पैशांची बचत झाली. उर्वरित १६९० मीटर पर्यंतचे काम महानगरपालिकेने केले. मात्र वेगळी निविदा काढून, वेगळी प्रशासकीय मान्यता घेऊन नवीन काम केले पाहिजे होते. नवी मुंबई महानगरपालिका याचे समर्थन करीत आहे व विभागीय सचिव म्हणून आपणही याचे समर्थन करीत आहात. हे नियमानुकूल नाही तरीही मान्य आहे असे उत्तरामध्ये कोठेही नमूद केलेले नाही. सरसकट सर्वांनी याचे समर्थन केले आहे. ही गंभीर गोष्ट आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले की, नवी मुंबई महानगरपालिकेने तसे करता कामा नये होते.

४.५० नवी मुंबई महानगरपालिकेने ते करता कामा नये तरीही त्यांनी ते केले असे विभागीय सचिव सांगतात तर मग त्यावर कोणती कारवाई केली आहे ? समजा हे काम समर्थनीय होते तर त्या मागचे लॉजिक काय आहे. अन्यथा रक्कम शिल्लक राहिली तर, कुठलीही निविदा न काढता कोठेही त्याचा विनियोग करायचा असा सर्व महापालिकांना पुढे प्रिसिडेंट होईल. ती रक्कम अॅडजॉईनिंग वर्कसाठी खर्च केली असेल. स्कोप ऑफ वर्क काय होता जेव्हा इन्फ्रास्ट्रक्चरचे काम घेतो तेव्हा अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह अॅप्रुव्हल वगैरे काही गोष्टींना वेळ लागतो. ते वर्क अॅडजॉईनिंग होते का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ते अॅडजॉईनिंग वर्क होते. म्हणूनच कदाचित त्यासाठी विभाग याचे समर्थन करीत असेल असे मत समितीने व्यक्त केले.

पण विभागाने जस्टिफिकेशन दिले आहे की, हे काम सुरु असताना या रस्त्यातून वाहतूक होत होती, हे रस्ते खराब झाले म्हणून हे काम केले. हे चुकीचे जस्टिफिकेशन आहे. जे पैसे शिल्लक राहिले ते मनपाचे आहेत. मनपाने नवीन निविदा काढली पाहिजे होती. या विषयासंदर्भात संबंधित अधिका-यांवर कोणतीही कारवाई प्रस्तावितच केलेली नाही. कारण विभागच याचे समर्थन करीत आहे. विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या धोरणाप्रमाणे हे चुकीचे झालेले आहे. मग या विषयी नगरविकास विभागाचे धोरण काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी असे करता येत नाही असे सांगितले.

मग याला जबाबदार त्यावेळेचे आयुक्त, इंजिनिअर, चिफ इंजिनिअर वगैरे सर्व अधिकारी जबाबदार आहेत. मात्र या विषयावर काय कारवाई प्रस्तावित करण्यात येणार आहे. कारण समितीला कारवाई करणे अपेक्षित आहे. समितीच्या बैठकीत विभागीय सचिव समितीला नेहमी आश्वस्त करतात की, विभागाकडून कारवाई करण्यात येईल पण मात्र नंतर काही कारवाई झाल्याचे दिसून येत नाही असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

४.५१ ब-याचदा अशा ऑनगोईंग प्रोजेक्ट वर्कमध्ये डायव्हर्जनचे रस्ते वापरताना जो ट्रॅफिक कन्व्हर्ट होतो, त्याने रस्त्यांची दुर्दशा होते हे खरे आहे. अॅडजॉईनिंग रस्त्यांवर जर काम झाले असेल तर ती लोकप्रतिनिधींचीच मागणी असते. पण इथे जर हे काम नियमात बसत नसेल तर ते मात्र समितीच्या रेकॉर्डवर घ्यायला पाहिजे. समितीचा मुद्दा असा आहे की, नियमांचे पालन केले पाहिजे. आयुक्त किंवा महापौरांना काही रकमेचे अधिकार असतात त्या अंतर्गत हे काम केले होते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, जर सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमानुसार काम केले असेल तर टेंडर क्लोज केले पाहिजे. मात्र नवी मुंबई महानगरपालिकेने सादर केलेल्या माहितीनुसार मूळ रस्त्यांचे जे डायव्हर्जनरी रोड्स म्हणून वापरले जात होते, ते रस्ते केले. सदरहू प्रकरणांमध्ये प्रोसिजरल लॅप्स झालेला आहे. मात्र महानगरपालिकेची वित्तीय हानी झालेली नाही. मूळ टेंडर -१० टक्के होते. याचा अर्थ असाही नाही की, मूळ टेंडर +३० टक्के होते आणि +३० किंवा अजून काही टक्क्यांनी हे दोन रस्ते केले. यामध्ये प्रोसिजरल लॅप्स आहे हे मान्य आहे. त्याबद्दल नवी मुंबई महानगरपालिकेला यापुढे प्रोसिजरल लॅप्स करू नयेत याबाबत सक्त ताकिद देण्यात येईल. पण यामध्ये काही वित्तीय हानी नाही.

४.५२ सार्वजनिक बांधकाम विभागामध्येही अशी रक्कम बचत झाली तर वाढीव रक्कमेतून वाढीव काम करून घेतले जाते. आता वार्डनिंग करणे, मुरुम टाकणे ही कामेही सार्वजनिक बांधकाम विभागाने बंद करून टाकली आहेत. त्यांनी ती बंद केली पाहिजेत. नियमाप्रमाणे ती करता येणार नाहीत. जर ५ कोटी रुपयांची बचत झाली तर काम करावे काम करण्यास विरोध नाही. मात्र नियमांचे पालन केले पाहिजे. नवी मुंबई महानगरपालिकेने केलेल्या कामामध्ये वित्तीय हानी झाली नाही हे खरे आहे. परंतु, जे नवीन काम घेतले त्याकरिता प्रशासकीय मान्यता, तांत्रिक मान्यता (टेक्नीकल सॅक्शन), निविदा वगैरे सर्व प्रोसिजर झाल्या पाहिजे होत्या. विभागीय सचिवांनी सांगितले की, टेंडर १० टक्के बिलो आले होते. १५ किंवा २० टक्के बिलो टेंडर येऊ शकत नव्हते का ? ही बाब गृहीत कशी काय धरू शकण्यात येते? टेंडर १५ टक्के येऊ शकत नाही का किंवा १० टक्के वर येऊ शकत नाही काय ? जे होईल ते होईल. जर टेंडर १० टक्के बिलो द्यायचे असेल तर, विभागाचे अंदाजपत्रक (एस्टिमेटच) जास्तीचे असेल. आता १५ ते २० टक्के डांबरीकरणाचे काम बिलो जाते. सी.एस.आर. शासनच ठरवते त्याच्या २० टक्के बिलो जातात. म्हणून वित्तीय हानी झाली नाही असे म्हणावयाचे काय ? पैसे खर्च झाले, कोणते काम निवडायचे याचे पूर्ण अधिकार महानगरपालिकेचे आहेत. काम करावे मात्र प्रोसिजरल काम करावे. या विषयावर सर्व नियमांची पूर्णपणे पायमल्ली करण्यात आली. संबंधित अधिका-यांवर विभागाकडून १ महिन्याच्या आत जबाबदारी निश्चित करण्यात येणार आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यामध्ये प्रोसिजर लॅप्स झालेली आहे पण प्रथमदर्शनी वित्तीय हानी झाली नाही.

यामध्ये वित्तीय हानी कशी नाही ? जर टेंडर काढले असते व ते १५ टक्के बिलो आले असते तर ? १० टक्केच मिळणार असे कसे काय गृहीतधरण्यात येते ? महालेखाकारांचे असे म्हणणे आहे की, जे अतिरिक्त काम केले गेले, त्याबाबत आपण टी.एस. वगैरे काहीच न करता काम सुरु करावे असे म्हटले. एस्टिमेट प्रिपेअर न करताच कामे दिली. यांनी स्पॉटवर जाऊन रेकॉर्ड पाहिले आहे. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, प्रत्येक कामाला बी.ओ.क्यू. आणि टि.एस. लागतोच.

४.५३ याबाबत महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणले की, *The savings were not because the contractor executed the work very efficiently.* हा मूळ प्रकल्प (ओरिजनल प्रोजेक्ट) सिडकोच्या भागामध्ये होता. हा प्रकल्पकोणाच्या ज्युरिसडिक्शनमध्ये आहे हे पाहिले नाही का ? टेंडर फायनल झाल्यानंतर जेव्हा ते काम एक्झेक्युट होत असतो तेव्हा सिडको सांगते की, सिडकोने या दोन रस्त्यांचे काम ऑलरेडी सुरु केलेले आहे. सिडकोने ते काम पूर्ण केल्यामुळे ही बचत झालेली आहे. त्या बचतीमध्ये जी कामे करायचे ठरविले, त्याबाबतचा हा परिच्छेद आहे. यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, *I am aware of it.* ० ते २४५० मीटर इतक्या रोड लेन्थचे काम होते. वर्कऑर्डर दिल्यानंतर असे लक्षात आले की, १६९० ते २४५० मीटरमध्ये सिडकोने ऑलरेडी डांबरीकरण केलेले आहे. त्यामुळे नवी मुंबई महानगरपालिकेने ० ते १६९० मीटर एवढे काम केले.

हे काम नियमानुकूल नाही. दुसरे म्हणजे नवी मुंबई महानगरपालिकेने काम सुरु केले तेव्हा अंदाजपत्रकही तयार नव्हते, असे महानगरपालिकेच्या अभिलेख्यांमध्ये महालेखाकारांना दिसलेले आहे. हा ४-५ कोटी रुपयांचा मुद्दा आहे. तो लहान मुद्दा नाही. केवळ बचत झाली म्हणून दुसरी कामे हाती घेतली. मात्र ती घेताना कोणत्याही प्रोसिजरचा अवलंब केला नाही. हेतुपुरःसर त्याच कंत्राटदाराला काम दिले. त्यामागे हाच हेतू असतो. त्या कंत्राटदाराचे हित किंवा त्या मधील व्यवहार बघण्याकरिता त्याच माणसाची निवड करण्यासाठी काम दिले. याउलट टेंडर कॉल केले असते तर दुसरा याही पेक्षा कमी दराने काम करणारा चांगला कंत्राटदार आला असता. विभागाने उत्तरात स्पष्टपणे नमूद केले आहे की, दुस-याला दिले असते तर जास्त दराने द्यावे लागले असते म्हणून बचत केली. मात्र हे अभिप्रेत नाही. शासनाला तोटा झाला की फायदा झाला हे महत्त्वाचे नाही. विभागाने प्रोसिजरने काम करणे महत्त्वाचे आहे.

विभागीय सचिवांनी समितीस माहिती उपलब्ध करून देण्यात येईल असे आश्वासन यापूर्वीच बैठकीतही दिले होते. परंतु सदर आश्वासित माहिती नगरविकास विभागाकडून समितीस सादर करण्यात आली नसल्यामुळे समितीने नाराजी व्यक्त केली व निदेश दिले की, विभागीय सचिवांनी आजच्या बैठकीत व यापूर्वीच्या नगरविकास विभागाच्या साक्षीच्या बैठकीत दिलेली आश्वासित माहिती समितीस तात्काळ उपलब्ध करून द्यावी. यावर विभागीय सचिवांनी १ महिन्याच्या आत समितीस माहिती प्राप्त करून देण्यात येईल असे आश्वासन दिले.

४.५४ परिच्छेद क्रमांक ६.६ महसूलाची हानी (पालघर नगरपरिषद) :-

उपरोक्त परिच्छेदामध्ये असे नमूद केले आहे की, सन २००८-२०११ दरम्यान दिलेल्या विकास कामाची परवानगी प्रित्यर्थ जमिनीवर विकास आकार वसूल न केल्यामुळे पालघर नगरपरिषदेला रु.६५.७९ लाख महसूल हानी झाली. सदर रक्कम वसुलीची कारवाई करण्यात येणार आहे. त्या अनुषंगाने अधिक माहिती देताना विभागीय सचिवांनी समितीला अवगत केले की, हा विषय असा आहे की, डेव्हलपमेंट चार्जेस जमिनीवर घेण्यात येते आणि बांधकामावरही घेण्यात येते. पालघर ग्रामपंचायतीची नगरपरिषद झाली तेव्हा त्यांनी बांधकामाचे डेव्हलपमेंट चार्जेस घेतले मात्र जमिनीवरील डेव्हलपमेंट चार्जेस घेतले नाहीत. ६५ लाख रुपये वसूल केले नाहीत असा महालेखाकारांचा मुद्दा आहे. त्यापैकी त्यांनी २५.७२ लक्ष रुपयांची वसुली केलेली आहे. उर्वरित वसुली सन २०१७ च्या अखेरपर्यंत पूर्ण करू असे पालघर नगरपरिषदेने शासनाकडे सादर केलेले आहे.

मात्र या चुकीकरिता कोणाला जबाबदार ठरविले आहे काय ? जून्या ग्रामपंचायतीचा कर्मचारी वर्ग नगरपालिकेमध्ये सामावून घेतला आहे. जून्या इमारतीमधूनच नगरपालिकेचा कारभार चालविला जातो. सन २०११-१२ नंतरही तीच परिस्थिती आहे. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी सदर बाब मान्य केली व समितीस आश्वस्त केले की, सन २०१७ अखेरपर्यंत पालघर नगरपरिषद पूर्ण वसुली करतील.

सन २०१२ पासून २०१७ पर्यंत वसुली झालेली नाही. आता कोणाकडून वसुली करण्यात येणार आहे ? डिसेंबर, २०१७ पर्यंत वसुली झाली नाही तर याची जबाबदारी निश्चित करून संबंधित अधिका-यांकडून वसुली करावी असे समितीने सुचित केले असता विभागीय सचिवांनी होकारार्थी उत्तर दिले.

४.५५ परिच्छेद क्रमांक ६.७ कंत्राटदाराला गैरवाजवी फायदा (उमरेड नगरपरिषद) :-

उमरेड नगरपालिकेने पाणी पुरवठा कामावर पुरवठा केलेल्या १०० ते १५० mm व्यास असलेल्या पाईप्सच्या उत्पादन शुल्क माफीचे प्रमाणपत्र निर्गमित केल्यामुळे कॉन्ट्रॅक्टरला एक्सार्जिज ड्युटीच्या ५६ लक्ष रुपयांचा गैरवाजवी लाभ झाला अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदर पैसे कंत्राटदाराकडून वसूल केले आहेत. ब-याचदा वसूल केल्यानंतर महालेखाकार असे विचारतात की, बिल अंतिम केले आहे काय ? तर बिलही अंतिम केले आहे आणि त्याची कॉपी विभागाकडून महालेखाकारांना सादर करण्यात येते.

अतिरिक्त पैसे देण्याचे कारण काय होते ? विभागाने दिलेल्या माहितीनुसार पूर्वी १५० mm पेक्षा कमी व्यास असलेल्या पाईप्सना एक्सार्जिज ड्युटी माफ नव्हती. सन २००९ नंतर ती माफ झाली. कंत्राटदाराला ती दिली गेली. याबाबत महालेखाकारांनी मुद्दा उपस्थित केला म्हणून ५६ लाख रुपये परत मिळाले. त्यांनी जर हा मुद्दा उपस्थित केला नसता तर पैसे परत आले नसते. अशी प्रकरण केवळ येथेच झाली असतील असे नाही. असे महाराष्ट्रातील इतर नगरपरिषदांमध्ये झाले असल्यास काय केले जाणार आहे ? सन २००९ मध्ये असा निर्णय घेतला होता. त्यानुसार सार्वजनिक प्रणालीत जेथे १५० mm व्यासाचे पाईप वापरले जाणार आहेत त्यांना एक्सार्जिज ड्युटी माफ केली. पूर्वी १५० mm पेक्षा अधिक व्यासाचे पाईप अलाऊ होते. नंतर १५० mm व्यासापर्यंतचे पाईपही अलाऊ केले. उमरेड येथील प्रकरणाबाबत महालेखाकारांनी मुद्दा उपस्थित केला म्हणून ५६ लाख रुपये परत मिळाले. १५० mm व्यासापर्यंतच्या पाईप्सच्या एक्सार्जिज ड्युटीबाबत उमरेड सारखी अन्य ठिकाणीही अट असेल तर तेथेही कंत्राटदारांनी डबल फायदा घेतला असेल. सन २००९ च्या आसपासच्या कालखंडातील हा विषय आहे. याबाबत विभागाने काही काळजी घेतलेली आहे काय? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, आतापर्यंत अशी चौकशी केलेली नाही. परंतु, यु.आय.डी. एस.एस.एम.टी. स्कीम्स ज्या नगरपरिषदांमध्ये राबविल्या गेल्या त्याबाबत अशाप्रकारचा एक अहवाल डि.एम.ए. कडून प्राप्त करून घेण्यात येईल.

कंत्राटदाराला डबल फायदा होता कामा नये. याप्रकरणांमध्ये कंत्राटदाराने नगरपालिकेकडून एक्सार्जिज ड्युटी घेतली व त्याला त्याची माफीही मिळाली. ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, लोकलेखा समितीच्या मागिल एका बैठकीत सुध्दा यु.आय.डी. एस.एस.एम.टी. च्या संदर्भातील असाच ओव्हरपेमेंट टू द कॉन्ट्रॅक्टरचा विषय निघाला होता त्यावेळी समितीने विभागाला असे आदेश दिले होते की, नगरविकास विभाग असे स्ट्रिक्ट सक्च्युलर काढावे की, अशा केसेस निदर्शनास आल्या तर संबंधितांकडून वसुली केली जाईल. तर तसे सक्च्युलर काढलेले आहे. सदरहू सक्च्युलरची प्रत समितीपुढे सादर करण्यात येईल. सन २००८-२०११ दरम्यान दिलेल्या विकास कामाची परवानगी प्रित्यर्थ जमिनीवर विकास आकार वसूल न केल्यामुळे पालघर नगरपरिषदेला रु.६५.७९ लाख महसूल हानी झाली.

ज्यावेळी १५० mm व्यासापर्यंतच्या पाईप्सना एक्सार्जिज ड्युटी आकारली जात नव्हती, त्या कालखंडामध्ये ज्या लोकांना त्याचे पैसे दिले गेले व ज्यांना त्याची माफीही मिळाली असेल त्यांच्याकडून वसुली करावी असे निदेश समितीने दिले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, पाईपच्या विषयाबाबत डी.एम.ए.कडून चौकशी करून सांगितले की, माहिती सादर करण्यात येईल. (नगरपरिषद उमरेड, जि.नागपूर यांच्याकडून UIDSS ला योजनेअंतर्गत वाढीव पाणी पुरवठा योजना, लेखापरिक्षण वर्ष २००७-०८ ते २००९-१० यासंदर्भात माहिती प्राप्त झाली असून सदर माहिती समिती कक्षात उपलब्ध आहे.)

अभिप्राय व शिफारशी

अभिप्राय :

४.५६ परिच्छेद क्रमांक ६.१ : काम सुरु न होणे व टाळता येण्याजोगे व्याजाचे शुल्क (अकोला महानगरपालिका)

अकोला शहरातील भुयारी गटाराचे काम कार्यबहाली नंतर दोन वर्षांचा अवधी लोटल्यानंतरही सुरु करण्यात आले नाही. या कामासाठी केंद्र शासनाचा रु.४९.९८ कोटीचा हिस्सा वितरीत करण्यात आला जो गरज नसतानाही मुदत ठेवी ऐवजी बचत खात्यात एक वर्षापर्यंत ठेवण्यात आला ज्यामुळे व्याजाचे रु.१.५८ कोटीचे नुकसान झाले.

मोरणा नदीच्या पाण्याची भेसळ थांबविण्याकरीता, संचालक, नगर संचालनालय, मुंबई यांनी UIDSSMT या भारत सरकारच्या योजनेअंतर्गत रु.१६३.२० कोटीच्या अकोला शहरातील भुयारी गटाराच्या कामाला मान्यता दिली. राज्य पातळीवर मुख्य समितीने प्रकल्पाची किंमत रु.१३२.७५ कोटी ठरविली होती. यासाठी भारत सरकार ८०% हिस्सा तर राज्य शासन आणि महानगरपालिका प्रत्येकी १०% हिस्सा जमा करणार होते. भारत सरकारकडून प्रकल्पाचा पहिला हिस्सा म्हणून रु.४९.९८ कोटी अकोला महानगरपालिकेला मिळाले.

अकोला महानगरपालिकेने वरील कामासाठी रु.१३३.०७ कोटी किंमतीची निविदा मागविली असता त्यासाठी तीन निविदा प्राप्त झाल्या. ज्यात मे.रामकी इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेड, मुंबई यांची रु.३१६.७० कोटीची न्युनतम निविदा वाटाघाटीनंतर ७.५ टक्के प्रतिवर्षप्रमाणे व्याज आकारून तेवढ्याच रकमेची बँक हमी देण्याच्या अटीवर १० टक्के सुसज्जता अग्रिमासह रु.३१५.७० कोटीला स्विकारण्यात आली. या संदर्भात दुस-या कंपनीने निविदा प्रक्रियेवर केलेल्या तक्रारीवर राज्य शासनाने अकोला महानगरपालिकेला तक्रारीची चौकशी करावी व चौकशी पूर्ण होईपर्यंत निविदा प्रक्रियाच प्रलंबित ठेवावी, असे निदेश दिले. परंतु राज्य शासनाच्या निर्देशाचे पालन न करता व निविदेच्या अटीप्रमाणे कंत्राटदाराला सुसज्जता अग्रिम प्रदान करू नये अशी अट असतानाही अकोला महानगरपालिकेने कंत्राटदाराला वाटाघाटीची किंमत रु.३१५.७० कोटी १० टक्के सुसज्जता अग्रिम देण्याच्या अटीसह कार्यारंभ आदेश दिला. यासंदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाकडे मार्च, २०१० मध्ये याचिका दाखल करून महानगरपालिकेला निविदाप्रक्रिया थांबविण्याचे व कंत्राटदाराला सुसज्जता अग्रिम प्रदान न करण्याचे निदेश द्यावे अशी विनंती या याचिकेत करण्यात आली. कालांतराने महानगरपालिकेने केलेला ठराव विखंडीत करून हे काम राज्य शासनाद्वारे जून, २०१२ मध्ये रद्द करण्यात आले.

मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ९२ नुसार महानगरपालिकेतील अतिरिक्त निधी जो त्वरीत उपयोगात येत नाही तो निधी व्याज ठेवीमध्ये गुंतविण्यात यावा अशी तरतूद आहे. अकोला महानगरपालिकेला लगेच पैसे लागणार नाही याची माहिती असतानासुद्धा भारत सरकारकडून मिळालेले रु.४९.९८ कोटी मुदत ठेवीमध्ये न ठेवता बचत खात्यामध्ये ठेवल्यामुळे अंदाजे रु.१.५८ कोटीचे नुकसान झाले असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांच्या परिच्छेदात नमूद केले आहेत.

विभागाच्या प्रतिनिधींनी साक्षी दरम्यान समितीसमोर सांगितले की, उपरोक्त प्रकरणी आयुक्त, महानगरपालिका यांनी सदरहु बाबीस जबाबदार असणा-या महानगरपालिकेच्या अधिका-यांची विभागीय चौकशी सुरु केली असून दोषारोप बजावून त्यांची चौकशी पुढील तीन महिन्यांच्या आत पूर्ण करून शासनास अहवाल देण्याकरीता अमरावती विभागाच्या चौकशी अधिका-यांना सांगण्यात आले. तसेच केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला निधी हा प्रकल्प निधी होता व प्रकल्प निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवण्याबाबत राज्य शासन वा केंद्र शासन यांच्या कोणत्याही स्पष्ट सूचना नाहीत, अशी माहिती विभागाकडून देण्यात आली. परंतु केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला निधी हा प्रकल्प कार्यान्वीत करण्याकरीता प्राप्त होतो. कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेमध्ये प्रकल्प निधी प्राप्त झाल्यावर प्रकल्पाची कामे लवकरात लवकर सुरु होणे अभिप्रेत आहे. अकोला महानगरपालिकेकडे केंद्र शासनाकडून रु.४९.९८ कोटी माहे नोव्हेंबर, २००९ मध्ये प्राप्त झाले होते. वास्तविक पाहता अकोला महानगरपालिकेला केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला निधी त्वरीत वापरता येणार नाही याची कल्पना असतानासुद्धा सदर निधी हा ९ फेब्रुवारी, २०१० ते १४ फेब्रुवारी, २०११ पर्यंत बचत खात्यात ठेवण्यात आला. इतका मोठा निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवला असता तर बचत खात्याऐवजी जास्त व्याज त्यावर

मिळून निधीमध्ये वाढच झाली असती. अशा परिस्थितीत महानगरपालिकेने स्वतःचे आर्थिक हित जपणे अभिप्रेत व आवश्यक होते. नुकसान झालेल्या व्याजाची रक्कम पाहता घेतलेला निर्णय योग्य नव्हता हे स्पष्टच होते.

अकोला महानगरपालिकेच्या आस्थापनेवर लेखा विषयक कामाकरीता लेखा अधिकारी दर्जाचे अधिकारी प्रतिनियुक्त व कार्यरत असताना देखील महानगरपालिकेचे आर्थिक हित साध्य होऊ शकले नाही ही गंभीर बाब आहे. या प्रकरणी संबंधीत लेखा अधिका-यांसह तत्कालिन आयुक्त देखील तेवढेच जबाबदार आहेत. या प्रकरणी जबाबदार असणा-या लेखा अधिकारी व इतर संबंधीत जबाबदार अधिका-यांवर कोणती कारवाई करण्यात आली, अशी समितीने विचारणा केली असता अकोला महानगरपालिकेच्या चार अधिकारी व कर्मचा-यांवर दोषारोप निश्चित करण्यात आले आहेत व चौकशी अंतिम टप्प्यात आहे. तसेच अकोला महानगरपालिकेत वित्त विभागाकडून प्रतिनियुक्तीने मुख्य लेखापरिक्षक म्हणून नियुक्त झालेले श्री.वा.वा. खर्चे यांचेवर वित्त विभाग कारवाई करित आहे. परंतु श्री.खर्चे यांचेविरुद्ध नियमानुसार १८ ऑगस्ट, २०१४ पर्यंत दोषारोप बजाविणे आवश्यक होते. परंतु अकोला महानगरपालिकेने दिनांक १७ सप्टेंबर, २०१६ रोजी त्यांचेवर दोषारोप बजाविण्यासाठी प्रस्ताव वित्त विभागास पाठविले. त्यामुळे वित्त विभागास सद्यस्थितीत श्री.खर्चे यांचेविरुद्ध कारवाई करणे शक्य होणार नाही, असे वित्त विभागाचे म्हणणे असल्याचे नगरविकास विभागाच्या प्रतिनिधींनी समितीसमोर सांगितले.

आयुक्त, अकोला महानगरपालिका यांनी मार्च, २०१० मध्ये नगरविकास विभागास पत्र पाठवून केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवण्यात यावा काय, अशी विचारणा केली होती. त्यानंतर पुन्हा त्यांनी दिनांक १९ मे, २०१० रोजी देखील अशी विचारणा करणारे स्मरणपत्र नगरविकास विभागास पाठविले होते. परंतु नगरविकास विभागाने त्यांना एक वर्षापर्यंत काही कळविले नाही. अतः अशाप्रकारे नगरविकास विभागाकडून देखील या प्रकरणी दिरंगाई व निष्काळजीपणा झाल्याचे स्पष्टपणे दिसून येते. परंतु याबाबत साक्षीनंतर नगरविकास विभागाकडून प्राप्त झालेल्या लेखी आश्वासित माहितीमध्ये असे नमूद केले आहे की, शासकीय योजनांमधून नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मंजूर करण्यात येणारा निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवावा किंवा कसे याबाबत शासनाच्या कोणत्याही मार्गदर्शक सूचना नव्हत्या. त्यामुळे या प्रकरणी कोणासही जबाबदार धरता येत नाही. लोकलेखा समितीने साक्षीच्या वेळी याबाबत शासनाने स्थायी आदेश विहित करण्याचे निर्देश दिले होते. त्यास अनुसरून शासन निर्णय दिनांक २ मार्च, २०१७ अन्वये सविस्तर स्थायी सूचना निर्गमित करण्यात आल्या असल्याचे समितीला कळविण्यात आले.

शिफारस

४.५७ (१) अकोला महानगरपालिकेच्या लेखा अधिका-यांनी केंद्र शासनाकडून मिळालेल्या रु.४९.९८ कोटी निधीकरीता नगरविकास विभागाकडे दोनदा अभिप्राय मागविले होते व नगरविकास विभागाने त्यांना १ वर्षापर्यंत काहीही कळविले नाही तसेच विभागाने समितीला सादर केलेल्या आश्वासित माहितीत शासकीय योजनांमधून नागरी स्वराज्य संस्थांना मंजूर होणारा निधी हा मुदतठेवीमध्ये ठेवावा किंवा कसे याबाबत शासनाच्या कोणत्याही मार्गदर्शक सूचना नव्हत्या त्यामुळे कोणासही जबाबदार धरता येत नाही असे समितीला कळविले. परंतु विभागाचे हे विवेचन समिती मान्य करू शकत नाही. जर या संदर्भात शासनाच्या कोणत्याही मार्गदर्शक सूचना नव्हत्या तर अशा परिस्थितीत महानगरपालिकेने स्वतःचे आर्थिक हित जपणे अभिप्रेत होते. जो निधी पुढील काही काळाकरीता वापरता येणार नाही त्या निधीचे योग्य नियोजन करणे व महानगरपालिकेचे आर्थिक हित जपणे याची संपूर्णतः जबाबदारी लेखा अधिकारी तसेच अकोला महानगरपालिकेतील संबंधीत अधिका-यांची होती, त्यांनी त्या कामात निष्काळजीपणा व बेजबाबदारपणा केलेला आहे. बचत खाते व मुदत ठेवी खात्यामधील व्याजात असलेला फरक लक्षात घेता व परिणामी झालेल्या रु.१.९८ कोटीच्या व्याजाचे नुकसान पाहता ही रक्कम मुदत खात्यात ठेवल्यास त्यावर नक्कीच बचत खात्यापेक्षा जास्त व्याज मिळणार हे वित्त विषयक ज्ञान नसणारी सर्वसाधारण व्यक्ती देखील सांगू शकत असताना अकोला महानगरपालिकेने स्वतःचे आर्थिक हित जपले नाही. परिणामी त्यांना मोठ्या राजस्वाला मुकावे लागले, ही वस्तुस्थिती नाकारता येत नाही. त्यामुळे या प्रकरणी जबाबदार असलेल्या अकोला महानगरपालिकेच्या सर्व संबंधितांवर तात्काळ कारवाई करून केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

४.५८ (२) अकोला शहरातील भुयारी गटाराच्या कामासंदर्भात अकोला महानगरपालिकेला केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला रु.४९.९८ कोटीचा निधी तात्काळ वापरण्यात येणार नाही असे अकोला महानगरपालिकेतील संबंधीत लेखा अधिका-यांना माहिती असतानासुद्धा सादर निधी मुदत ठेवीमध्ये न ठेवता बचत खात्यात जमा केल्यामुळे व्याजापोटी मिळणा-या अंदाजे रु.१.५८ कोटीच्या राजस्वास महानगरपालिकेला मुकावे लागले आहे. हा निधी बचत खात्याऐवजी मुदत ठेवीमध्ये ठेवावा यासंदर्भात अकोला महानगरपालिकेकडून नगरविकास विभागाकडे दोनदा मार्गदर्शन देखील मागविण्यात आले होते. परंतु नगरविकास

विभागाने या प्रस्तावावर एक वर्षभर कोणताही विचार केला नाही वा अकोला महानगरपालिकेस विहित मुदतीत मार्गदर्शन देखील केलेले नाही. त्यामुळे यास नगरविकास विभागातील संबंधित अधिकारी देखील तितकेच जबाबदार असून नगरविकास विभागातील ज्या संबंधीत अधिका-यांनी अकोला महानगरपालिकेकडून मार्गदर्शन मागविल्यानंतर देखील एक वर्षभर कोणतीच कार्यवाही केलेली नाही त्यांचेवर देखील या प्रकरणी जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.५९ (३) श्री.खर्चे, तत्कालीन मुख्य लेखापरिक्षक यांचा अकोला महानगरपालिकेतील कार्यकाळ हा दिनांक १९ सप्टेंबर, २००९ ते १८ ऑक्टोबर, २०१० असा होता. श्री.खर्चे हे दिनांक ३१ मे, २०१३ रोजी सह संचालक, लेखा व कोषागारे, नागपूर या पदावरून नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्त झालेले आहेत. महाराष्ट्र नागरी निवृत्तीवेतन नियम, १९८२ च्या तरतुदीनुसार श्री.खर्चे यांचेविरोधात दिनांक १८ ऑक्टोबर, २०१४ रोजीपर्यंत दोषारोप बजाविणे आवश्यक होते. तथापि, श्री.खर्चे यांचेविरोधात शिस्तभंगाची कार्यवाही सुरु करण्याबाबत परिपूर्ण प्रस्ताव अकोला महानगरपालिकेकडून दिनांक १७ सप्टेंबर, २०१६ रोजी वित्त विभागास विलंबाने प्राप्त झाला. त्यामुळे सद्यःस्थितीत श्री.खर्चे यांचेविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करणे शक्य होणार नाही असे वित्त विभागाचे म्हणणे आहे. या संदर्भात कायदेशीर बाबी तपासून योग्य ती कारवाई तात्काळ करण्यात यावी. तसेच या प्रकरणात अकोला महानगरपालिकेच्या ज्या संबंधीत अधिका-यांनी श्री.खर्चे यांचेविरुद्ध शिस्तभंगाच्या कारवाईचा प्रस्ताव वित्त विभागास पाठविण्यास विलंब केला त्या संबंधीत अधिका-यांविरुद्ध कारवाई करून केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.६० परिच्छेद क्रमांक ६.२ :- निरर्थक निवेश (औरंगाबाद महानगरपालिका)

अभिप्राय :

रु.२.२१ कोटीची गुंतवणूक करून तयार केलेल्या उद्योग स्रोत नियोजनावर (Enterprise Resource Planning-ERP) आधारित एकात्मिक व्यवसाय नियोजन प्रकल्प, औरंगाबाद महानगरपालिका चार वर्षांनंतरही अंमलात आणण्यात अपयशी ठरली यासंदर्भात महालेखाकारांनी आक्षेप नोंदविलेले आहेत.

केंद्र/राज्य शासनाच्या आदेशाप्रमाणे महानगरपालिकेकडून अपेक्षित असणा-या अनिवार्य सुधारणांपैकी कार्यालयीन कामकाज संगणकीकृत करणे हे एक होते. औरंगाबाद महानगरपालिकेने उद्योगस्रोत योजनेला माहे ऑगस्ट, २००६ मध्ये मंजुरी दिली. या योजनेअंतर्गत नगरपालिकेच्या विविध विभागाचे कामकाज एकाच संगणकीय प्रणालीवर कार्यान्वीत होणार होते. औरंगाबाद महानगरपालिकेने जुलै, २००७ मध्ये मे. CMC लिमिटेड, मुंबई यांना सदरहू काम रु. २ कोटीला दिले. या कामात प्रकल्प उभारणी, व्यवसायाचा आराखडा, प्रत्यक्षात उभारणी, अंतिम सज्जता आणि प्रणालीच्या Go Live बदलचे कार्यान्वयन वित्त विभागाने करावयाचे होते. औरंगाबाद महानगरपालिकेने योजनेसाठी संगणक प्रणाली सॉफ्टवेअर आणि नेटवर्किंगसाठी लागणा-या घटकांची खरेदी रु. ९० लाखाला केली. मे. CMC ने Go Live प्रणाली पध्दतीने उदाहरणासह स्पष्टीकरण जून, २००९ मध्ये दिले त्याकरीता मे. CMC ला औरंगाबाद महानगरपालिकेने नोव्हेंबर, २००७ ते सप्टेंबर, २००९ दरम्यान रु.१.३१ कोटी प्रदान केले. तथापि, कर्मचा-यांच्या अनिच्छेमुळे व प्रोत्साहनाअभावी आणि सर्व विभाग प्रमुखांनी निर्माण केलेल्या प्रणालीच्या तपासणी व मुल्यांकना नंतरही काम पूर्ण झाल्याचे प्रमाणपत्र उपलब्ध करून दिले नसल्याने प्रणालीचे कार्यान्वयन होऊ शकले नाही. अशाप्रकारे जून, २००९ मध्ये विकसित केलेल्या प्रणालीवर औरंगाबाद महानगरपालिकेने केलेली रु.२.२१ कोटीची गुंतवणूक व्यर्थ ठरली. तसेच नागरिकांना सुधारीत व अद्ययावत सोयी उपलब्ध करून देण्याचा उद्देशही सफल होऊ शकला नाही असा आक्षेप महालेखापालांनी त्यांच्या परिच्छेदात घेतला आहे.

शिफारशी :

४.६१ (१) औरंगाबाद महानगरपालिकेने सन २००७ मध्ये मे.सी.एम.सी. लि. यांचेमार्फत SAP अंतर्गत ERP प्रकल्प राबविण्याचा निर्णय घेतला. यात हार्डवेअर आणि सॉफ्टवेअर असे दोन घटक होते. सॉफ्टवेअर रु. २ कोटीचे तर हार्डवेअर रु. ९० लाखाचे होते. हार्डवेअरमध्ये ३२ कॉम्प्युटर्स व ७ सर्व्हरस खरेदी करण्यात आले असून त्यांचा वापर सध्या सुरु आहे. सॉफ्टवेअरमध्ये ह्युमन रिसोर्स, रिअल इस्टेट मॅनेजमेंट सिस्टीम, फायनान्स अॅण्ड अकाऊंट्स आणि प्रोजेक्ट सिस्टीम मॅनेजमेंट असे ४ मोड्युल्स होते. हे ४ मोड्युल्स तयार केल्यानंतर त्यांना टप्प्याटप्प्याने पैसे द्यावयाचे निश्चित करण्यात आले होते. परंतु सॉफ्टवेअर विकसित झालेले नसताना रु. २ कोटी पैकी रु.१.३१ कोटी अदा करण्यात आले ही गंभीर बाब आहे. तसेच औरंगाबाद

महानगरपालिकेचे कर्मचारी या संगणकीय आज्ञावलीमध्ये काम करण्यास तयार नाहीत त्यामुळे ती आज्ञावली देखील सध्या वापरात नाही. ८ वर्षे या सिस्टीमचा वापर केला नसल्यामुळे केलेला खर्च निष्फळ ठरलेला आहे. तरीही सदरहू कंपनीस थकीत असलेली रु. ९२ लक्ष एवढी रक्कम अदा करून काम पूर्ण करून घेण्याचे विभागाकडून प्रस्तावित आहे. मुळातच आता ही प्रणाली कालबाह्य झाली असल्यामुळे व या प्रणालीवर कोणीही कर्मचारी काम करण्यास तयार नसल्यामुळे यावर आणखी किती खर्च करावा यावर देखील महानगरपालिकेने विचार करणे आवश्यक आहे. मुळातच अशाप्रकारे सॉफ्टवेअर घेऊन मोठ्या प्रमाणात निधी खर्च करून त्याची अंमलबजावणी झाली नाही. निर्णायक प्राधिकरणाने असे निर्णय घेण्याअगोदर येणा-या अडचणींचा कोणताही आढावा न घेता तसेच कर्मचा-यांची काम करण्याची तयारी न बघता हा निर्णय घेतला. तर या निर्णयाची अंमलबजावणी कर्मचा-यांच्या इच्छेवर न सोपविता त्याची कठोरपणे अंमलबजावणी करणे अभिप्रेत व आवश्यक होते. परंतु या सर्व बाबींचे नियोजन झाले नाही. प्रस्तुत प्रकरणी सी.एम.सी. कंपनीने दि. २५-०६-२००९ रोजी सर्व काम पूर्ण केले आहे. तथापि, या सर्व कामांवर रु.२.२१ कोटीचा खर्च होऊन सुध्दा प्रत्यक्षात एकात्मिक व्यवसाय नियोजन प्रकल्प सुरु होऊ शकलेला नाही. याबाबतची चौकशी करून जबाबदारी निश्चित करण्याचे निर्देश आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांना देण्यात आल्याचे विभागाच्या लेखी उत्तरात नमूद केले आहे. तरीही या प्रकरणी झालेल्या निष्फळ खर्चासाठी जबाबदार असणा-या संबंधीत अधिका-यांविरुद्ध कारवाई सुरु करावी असे समितीने निदेश दिले असता त्यासंदर्भात समितीला आश्वासीत केल्याप्रमाणे विभागाकडून निरर्थक खर्चाला जबाबदार असणा-या शहर अभियंता व सहायक संचालक, नगररचना यांचेविरुद्ध विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली आहे. तसेच आयुक्त, औरंगाबाद महानगरपालिका यांनी इतर विभागातील एकूण ४२ अधिका-यांना कारणे दाखवा नोटीस बजावली असल्याचे समितीला कळविले आहे. अतः यासंदर्भात विभागाने तीन महिन्यांच्या आत दोषींवर कार्यवाही करून केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस सादर करण्यात यावी व या संपूर्ण बाबीसंदर्भात समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करीत असून भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती टाळावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.६२ परिच्छेद क्रमांक ६.३ :- पाणीपट्टी आकारणी करताना सुधारित दर लागू करण्यात विलंब झाल्याने धुळे महानगरपालिकेला रु.३.२३ कोटी महसुलाची हानी झाली. (धुळे महानगरपालिका)

अभिप्राय :

मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ६३ (२०) अनुसार, सार्वजनिक आणि खाजगी प्रयोजनासाठी पर्याप्त प्रमाणात पाणी पुरवठा होण्यासाठी महानगरपालिकांच्या पाणीपुरवठा साधनांचे व्यवस्थापन आणि देखभाल करणे हे महानगरपालिकेचे कर्तव्य असते. पाण्याचा गैरवापर टाळावा आणि “ना नफा ना तोटा” या तत्वावर पाणी पुरवठ्याच्या योजना राबवाव्या अशा सूचना महाराष्ट्र शासनाच्या नगररचना विभागाने सर्व महानगरपालिकांना दिल्या तसेच पाणी पुरवठा योजनेच्या देखभाल आणि दुरुस्तीचा खर्च भागविण्यासाठी महानगरपालिकांनी पाणीपट्टीच्या दराने वेळोवेळी सुधारणा करावी अशाही सूचना पुढे देण्यात आल्या होत्या.

पाणी पुरवठा योजना “ना-नफा ना-तोटा” या तत्वावर राबविण्याविषयी शासनाने केलेली सूचना विचारात घेवून धुळे महानगरपालिकेने सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रकात पाणीपट्टीचा दर वाढविण्याचा प्रस्ताव मांडला. महानगरपालिकेने यास मान्यता दिल्यानंतर पाणीपट्टीतील दर प्रत्येक पाईप जोडणीसाठी रु.४०० आणि प्रत्येक पाईप व्यतिरिक्त जोडणीसाठी रु.५०० असे वाढविण्यास १ एप्रिल, २०१० पासून मान्यता मिळाली. तथापि, धुळे महानगरपालिकेने १ एप्रिल, २०१० ऐवजी १ एप्रिल, २०११ पासून पाणीपट्टीचे सुधारित दर लागू केल्यामुळे ३४६७२ पाईप जोडण्या व ३६९१६ पाईप व्यतिरिक्त जोडण्यांबाबत रु.३.२३ कोटी महसुलाची हानी झाली.

या संदर्भात साक्षीदरम्यान समितीसमोर सांगण्यात आले की, महालेखापालांनी लेखा आक्षेप घेतला त्यावेळेसच ही बाब धुळे महानगरपालिकेच्या लक्षात आली व या आक्षेपानंतरच महानगरपालिकेने वसुलीला सुरुवात केलेली आहे. धुळे महानगरपालिकेने सन २०१०-२०११ चा अर्थसंकल्प मंजूर करताना पाणीपट्टी वाढीव दराने वसूल करण्याचा अंदाज दर्शविला होता. महानगरपालिकेच्या दिनांक २२ एप्रिल, २०१० रोजीच्या बैठकीत पाणीपट्टी वाढविण्याचा निर्णय मान्य झालेला असल्यामुळे तसेच सन २०१०-२०११ च्या अर्थसंकल्पात देखील पाणीपट्टीचा दर वाढविण्याचा प्रस्ताव असल्यामुळे महानगरपालिकेने १ एप्रिल, २०१० पासूनच पाणीपट्टीत सुधारित दराने वाढ करणे आवश्यक होते व तशाप्रकारची देयके ग्राहकांना पाठविणे बंधनकारक होते. परंतु महानगरपालिकेच्या पाणीपुरवठा विभागातील तत्कालीन वरिष्ठ अधिका-यांनी एप्रिल, २०१० पासून सुधारित वाढीव दराने पाणीपट्टीची मागणी केली नाही. परिणामी महानगरपालिकेचे कोट्यावधी रुपयांचे नुकसान झाले आहे.

शिफारशी :

४.६३ (१) अंदाजपत्रकास सुधारित दराने मान्यता मिळाल्यावर पाणी पुरवठा विभागातील अधिका-यांनी सुधारित दरानेच ग्राहकांकडून पाणीपट्टीची मागणी करुन निर्णयाची अंमलबजावणी करणे अपेक्षित व अभिप्रेत होते. परंतु या निर्णयाची अंमलबजावणी १ वर्षाच्या विलंबाने झाल्यामुळे महानगरपालिकेचे रु.३.२३ कोटी रुपयांचे नुकसान झाले. त्यामुळे या प्रकरणी उच्चपदस्थ अधिका-यांसह सर्व संबंधितांवर तात्काळ कारवाई करुन केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.६४ (२) समितीने धुळे महानगरपालिकेच्या पाणीपट्टीच्या सध्यस्थितीबाबत साक्षीदरम्यान विचारणा केली असता धुळे महानगरपालिकेची पाणीपट्टीची रु.६.०० कोटीची वार्षिक मागणी होती ती मागणी आता सन २०१६-२०१७ मध्ये रु.९.७४ कोटी झाल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आले. सन २०१५-२०१६ मध्ये पाणीपट्टीची रु.६.३६ कोटी एवढ्या मागणीपैकी रु.३.८४ कोटी वसूल झाल्याचे समितीसमोर सांगण्यात आले. याचाच अर्थ पाणीपट्टीच्या रक्कमेपैकी फक्त ५५% ची वसुली धुळे महानगरपालिकेने सन २०१५-२०१६ मध्ये केलेली आहे. पाणी पुरवठा योजना ही ना-नफा ना-तोटा या तत्वावर राबविण्यात येत असली तरी ज्या पाण्याचा वापर ग्राहकांकडून करण्यात येतो व त्याबाबतची देयके महानगरपालिकेकडून ग्राहकांना निर्गमित करण्यात येतात, किमान तेवढी वसुली तरी प्रत्येक वर्षी महानगरपालिकेकडून होणे अपेक्षित व आवश्यक आहे. पाणी पुरवठा योजनांवर मोठ्या प्रमाणात खर्च होत असल्यामुळे किमान जो खर्च महानगरपालिकेस होतो तेवढा खर्च पाणीपट्टीच्या माध्यमातून वसूल होणे आवश्यक आहे. तसेच महानगरपालिकेकडे निधी गोळा करण्यासाठी असलेल्या काही मर्यादीत आर्थिक स्रोतांपैकी पाणीपट्टी हा एक महत्वाचा स्रोत असताना त्याची अंमलबजावणी परिणामकारकपणे न केल्यामुळे महानगरपालिकेचे आर्थिक नुकसान झालेले आहे. ज्या महानगरपालिका पाणी पुरवठा योजना यशस्वीपणे राबवितात तसेच त्यांचेकडून पाणीपट्टीची वसुली देखील व्यवस्थित होते अशा महानगरपालिकांना शासनाकडून प्रोत्साहनपर अनुदान देण्याची योजना दिनांक १ एप्रिल, २०१७ पासून एफिशियन्स ऑफ वॉटर युज आणि एनआरडब्ल्युच्या मानकानुसार नगरपालिका किंवा महानगरपालिकेला देण्याची योजना असल्याचे समितीच्या बैठकीत समितीसमोर सांगण्यात आले. अतः या परिच्छेदात नमूद पाणीपट्टीची रक्कम विभागाने तातडीने वसूल करावी. तसेच या संदर्भात राज्यातील ज्या महानगरपालिका किंवा नगरपालिका पाणी पुरवठा योजना यशस्वीपणे राबवितात तसेच पाणीपट्टीची वसुली देखील यशस्वीपणे करतात अशा नगरपालिका किंवा महानगरपालिकांना प्रोत्साहन म्हणून विशेष अनुदान देणेबाबतच्या निर्णयाच्या अंमलबजावणीची विस्तृत माहिती नगरपालिका व महानगरपालिकानिहाय समितीला सादर करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समिती शिफारस करीत आहे.

४.६५ (३) धुळे महानगरपालिकेने ऑक्टोबर, २०१६ पर्यंत पाणीपट्टीची किती वसुली केलेली आहे व आणखी किती वसुली करणे बाकी आहे, या संदर्भातील माहिती समितीस सादर करावी अशी सूचना समितीने केली असता सदरहू माहिती त्वरीत सादर करण्यात येईल याबाबत विभागाच्या सचिवांनी समितीला आश्वस्त केले होते. त्या अनुषंगाने या थकबाकीची रक्कम समितीस कळविण्यात आलेली असून सदर थकबाकीची वसुली दिनांक ३१-०३-२०१८ पर्यंत होईल असे विभागाकडून कळविण्यात आले आहे. अतः या प्रकरणी संपूर्ण वसुली करुन केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यात सादर करावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.६६ (४) महानगरपालिकांकडून विविध पायाभूत, मुलभूत व अन्य जीवनावश्यक सेवा नाममात्र शुल्कामध्ये नागरीकांना पुरविण्यात येतात. या नगरपालिका आणि महानगरपालिकांचे आर्थिक उत्पन्नाचे स्रोत या सेवांमधून आकारण्यात येणारे शुल्कच असते. या शुल्काची वसुली करण्याची जबाबदारी ही महानगरपालिकेच्या वरिष्ठ अधिका-यांची असते. ज्याप्रमाणे महानगरपालिकांच्या कामांचे मुल्यमापन करण्यात येते. त्याच आधारे त्यातील अधिकारी व कर्मचा-यांच्या कामाचे देखील मुल्यमापन करुन त्याची नोंद त्यांच्या गोपनीय अहवालात घेण्यासाठी यंत्रणा विकसीत करण्यात यावी. त्यात त्यांनी केलेल्या कामाच्या दर्जाचे मुल्यमापन करताना किती पाणीपट्टीची व घरपट्टीची वसुली झाली आहे व किती थकबाकी आहे व त्याअनुषंगाने त्या महानगरपालिकेच्या कामाचा आढावा व मुल्यमापन करुन व प्रसंगी कामकाजाचा दर्जा उंचावण्यासाठी प्रोत्साहन भत्ता देऊन ही कार्यपध्दती सुधारण्यासाठी योग्य ती कार्यवाही करण्यात यावी अशी समिती शिफारस करीत आहे.

४.६७ परिच्छेद क्रमांक ६.४ :- टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च (कोल्हापूर महानगरपालिका)

अभिप्राय :

११०० मी.मी. प्री-स्ट्रेस्ड कॉंक्रीट पाईप्स बदलण्याच्या कामाची निविदा नियमबाह्यरितीने रद्द करणे आणि त्यानंतर परत निविदा मागविणे यामुळे रु.५९.८४ लक्ष एवढा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला.

सुजल निर्मल योजनेअंतर्गत ११०० मी.मी. प्री-स्ट्रेस्ड कॉंक्रीट (PSC) पाईप्स रॉ आणि प्युअर वॉटर ग्रॅन्हीटी मेन ऐवजी अनुक्रमे ११०० मी.मी. डक्टाईल आयर्न (D-१) K-९ पाईप्स (भाग-II) बसविण्याच्या कामासाठी कोल्हापूर महानगरपालिकेने (KMC) निविदा मागविल्या (डिसेंबर, २००९) निविदेची अंदाजित किंमत रु.९.७३ कोटी होती आणि काम आठ महिन्यात पूर्ण करावयाचे होते.

निविदेच्या प्रतिसादात कोल्हापूर महानगरपालिकेला आठ निविदा प्राप्त झाल्या आणि अंदाजित खर्चाच्या ४.४८ टक्के अधिक म्हणजे रु.१०.१६ कोटींचा मे. प्रतिभा कन्स्ट्रक्शन यांचा प्रस्ताव न्युन्यतम असल्याने त्यांना वाटाघाटीसाठी प्राचारण करण्यात आले होते. परंतु एल-१ नी या दरात वाटाघाटी करणे शक्य नसल्याचे सांगितले. तसेच या अशा पाईप्सचा या परिसरातील एकमेव उत्पादक असलेल्या मे.लॅन्डो इंडस्ट्रीज लिमिटेडकडे डिसेंबर, २०१० पर्यंत उत्पादन होणा-या पाईप्सची मागणी आधीच नोंदविण्यात आल्यामुळे डिसेंबर, २०१० नंतर पाईपचा पुरवठा केला जाईल या ग्वाहीच्या आधारावर हा दर प्रस्तावित केला होता. परंतु या मे.लॅन्को कंपनीने त्या मुदतीत पाईप्सचा पुरवठा करण्यास असमर्थता दर्शविली. त्यामुळे सदरहू काम निविदेप्रमाणे ८ महिन्यात पूर्ण करता येणे शक्य नसल्याचे मे. प्रतिभा कन्स्ट्रक्शनने सांगितले. परंतु एल-१ ने प्रस्ताव मागे घेतला नव्हता. असे असतानाही महानगरपालिकेने मे. तापी प्रिस्ट्रेस्ड प्रोडक्टस् लि. या दुस-या क्रमांकाच्या निविदाकाराला वाटाघाटीसाठी प्राचारण केले. एल-वन नी व्यवहारातून माघार घेतली नसताना एल-टू ला प्राचारण करणे हे नियमबाह्य होते. त्यातही डिसेंबर, २०१० पूर्वी मे. लॅन्को इंडस्ट्रीज लिमिटेडकडून पाईप्स मिळण्याची शक्यता नसल्यामुळे काम पूर्ण करण्यास मार्च, २०११ पर्यंतची मुदतवाढ मिळण्याच्या अटीवर अंदाजित खर्चापेक्षा ४.२५ टक्के अधिक किंमतीस काम हाती घेण्यास एल-टू ने मान्य केले (फेब्रुवारी, २०१०). तथापि, डिसेंबर, २०१० नंतर पाईप्स उपलब्ध होणार असल्यामुळे या निविदा रद्द करून काम पूर्ण करण्यासाठी वाढीव कालावधी असणा-या नवीन निविदा मागविण्याचा कोल्हापूर महानगरपालिका आयुक्तांनी निर्णय घेतला. एल-वन ने निविदा मागे घेतली नसताना नवीन निविदा मागविण्याची कोल्हापूर महानगरपालिका आयुक्तांची ही कृती CVC ने जारी केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे उल्लंघन करणारी होती. यापूर्वीच्या निविदेत काम पूर्ण करण्यास जो ८ महिन्यांचा कालावधी करारनिविष्ट केला होता त्याऐवजी १२ महिन्यांच्या कालावधीच्या नवीन निविदा महानगरपालिकेने परत मागविल्या. ज्यात ७ निविदा प्राप्त झाल्या व अगोदरच्या निविदेमध्ये रु.९.७३ कोटी अंदाजित किंमत असलेली निविदा नंतर १०.६३ टक्के जास्त किंमतीने मे. तापी प्रिस्ट्रेस्ट प्रोडक्टस् लि.ची (आधीच्या निविदेतील एल-२) निविदा न्युनतम आढळून आली. जी मान्य करून कार्यदेश जारी करण्यात आला. जून, २०११ पर्यंत जरी काम पूर्ण करण्याचे मान्य केले होते, तरीही ऑगस्ट, २०१२ पर्यंत फक्त ८७ टक्के काम पूर्ण झाले व ऑक्टोबर, २०१२ पर्यंत कंत्राटदाराला रु.१०.२६ कोटीचे प्रदानही करण्यात आले. अशाप्रकारे CVC च्या सूचनांचे उल्लंघन करून नियमबाह्यरितीने कामासाठी पुनर्निविदा मागविल्यामुळे रु.५९.५४ लाख एवढा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला.

मे. प्रतिभा कन्स्ट्रक्शन, कोल्हापूर या एल-वन असलेल्या निविदा धारकास वाटाघाटीसाठी बोलाविले असता त्यांनी वाटाघाटीमध्ये दर कमी करण्यास नकार दिला व निविदा सूचनेच्या मुदतीमध्ये उत्पादक कंपनीकडूनच पाईप्स मिळत नसल्याने निविदेतील मुदतीमध्ये म्हणजेच ८ महिन्यांत पाईप्स पुरविण्यास असमर्थता दर्शविली. त्यामुळे एल-टू ला वाटाघाटीसाठी बोलविण्यात आले. परंतु एल-टू ने देखील असमर्थता दर्शविल्यामुळे निविदा प्रक्रिया रद्द करून फेर निविदा काढण्यात आली. यासंदर्भात आयुक्तांवर कारवाई व कंत्राटदाराचे डीपॉझीट जप्त करणेसंदर्भात कारवाई करून त्याप्रमाणे समितीला कळवावे असे निदेश समितीने दिले असता यासंदर्भात विभागाकडून पुढील माहिती प्राप्त झाली की, सदर निविदा प्रक्रियामध्ये एल-१ असलेल्या कंत्राटदाराची अनामत रक्कम जप्त केली नाही. कारण सदरहू प्रकरणी पाईप्सचा पुरवठा करणारी ही एकमेव कंपनी असल्यामुळे व कंपनीकडूनच पाईपचा पुरवठा होणार नसल्याने कंत्राटदाराकडूनच पाईपचा पुरवठा करणे शक्य नव्हते. तसेच पाईपची निर्मिती ही कंत्राटदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील/कार्यक्षेत्राबाहेरील बाब असल्यामुळे अनामत रक्कम जप्त केलेली नाही. तसेच निविदा प्रकरणातील एल-२ असणा-या कंत्राटदारासदेखील पाईपचा पुरवठा करण्याबाबत विचारणा करण्यात आली असता उत्पादक कंपनीकडून पाईपचा पुरवठा होणार नसल्याने त्यांनी देखील मुदतवाढ मागितली होती. त्यामुळे एल-१ यास न दिलेली मुदतवाढ एल-२ ला देणे निश्चितच नियमबाह्य ठरले असते. शिवाय डिसेंबर, २०१० पर्यंत बाजारात संबंधित प्रकारचे पाईप्स उपलब्ध होणार नव्हते. ही बाब विचारात घेऊन तत्कालीन आयुक्तांनी निकोप आणि पारदर्शक निविदा प्रक्रिया व्हावी याकरिता फेरनिविदा प्रक्रिया राबविण्यात आली आहे. त्यामुळे तत्कालीन आयुक्तांना जबाबदार धरणे संयुक्तीक होणार नाही असे विभागाकडून प्राप्त झालेल्या आश्वासित माहितीमध्ये नमूद केले आहे.

शिफारशी :

४.६८ (१) केंद्र शासनाच्या केंद्रीय दक्षता आयोगाने (CVC) जारी केलेल्या सुचनांनुसार काही बाबींचे पुरवठ्याचे मर्यादित स्रोत उपलब्ध असणे यासारख्या अपवादात्मक परिस्थिती व्यतिरिक्त इतर वेळी निविदा जारी झाल्यानंतर न्युनतम निविदाकाराबरोबर कुठल्याही वाटाघाटी केल्या जाऊ नयेत व एल-१ ने निविदा मागे घेतल्यास पुनर्निविदा मागवावी असे स्पष्ट असताना एल-२ ला वाटाघाटीसाठी बोलविण्यात आले व त्यांनी देखील असमर्थता दर्शविली असता फेरनिविदा काढण्यात आली. ज्यावेळेस फेर निविदा काढण्यात आली त्यावेळेस काम करण्याची मुदत ८ महिन्यांवरून १२ महिने करण्यात आली. परंतु ज्यावेळी प्रथम निविदा रद्द करण्यात आली त्यावेळेस एल-वन कंपनीकडून डिपॉझिट जप्त न करताच निविदा प्रक्रियेची कारवाई करण्यात आली होती. फेर निविदेमध्ये पहिल्या निविदेमधील एल-वन आणि एल-टू या कंपन्यांनी देखील भाग घेतला व या फेर निविदेमध्ये एल-टू या कंपनीला वाढीव कालावधीने व वाढीव दराने काम देण्यात आले. मुळ उत्पादक कंपनीकडून पाईप्सचा पुरवठा होणारच नव्हता व या बाबी कंत्राटदाराच्या नियंत्रणाबाहेरील होत्या तर निविदाकाराला पहिल्या निविदेमध्येच मुदतवाढ देण्याचा विचार करता आला नसता काय ? परंतु अशी कोणतीही बाब कोल्हापूर महानगरपालिकेने न करता फेर निविदा काढली. त्यामुळे प्रथम निविदा प्रक्रियेमध्ये एल-टू असलेली मे.तापी प्रिस्ट्रेस्ड प्रोडक्ट्स लि. या कंपनीला काम देण्यात आले. ज्या कंपन्यांनी प्रथम निविदा प्रक्रियेमध्ये काम करण्यास असमर्थता दर्शविली होती त्याच कंपन्यांना फेर निविदेमध्ये वाढीव कालावधीसह व वाढीव खर्चासह मान्यता देण्यात आली. ज्यामुळे रु.५९.८४ लाखांचा टाळता येण्याजोगा खर्च झाला. अशाप्रकारे कोल्हापूर महानगरपालिकेच्या संबंधित अधिका-यांनी दोषपूर्ण निविदा प्रक्रिया राबविण्यामुळे महानगरपालिकेचे आर्थिक नुकसान झाले आहे. तसेच कामही विहित मुदतीत पूर्ण होऊ शकले नाही, ही अतिशय गंभीर बाब आहे. अतः या संपूर्ण प्रकरणाची अवलंबिलेल्या कार्यपध्दतीची चौकशी विभागबाह्य यंत्रणेमार्फत करण्यात यावी व या संपूर्ण प्रक्रियेत दोषी असणा-या सर्व संबंधित अधिका-यांवर (वरिष्ठ अधिका-यांसह) कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

परिच्छेद क्रमांक ६.५ :- नियमबाह्य खर्च (नवी मुंबई महानगरपालिका)

४.६९ अभिप्राय :

महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियम पुस्तिकेतील तरतूदींचे उल्लंघन करून तसेच कुठलेही अंदाजपत्रक तयार न करता किंवा निविदा न मागवता नवी मुंबई महानगरपालिकेने एका रस्त्याच्या बांधकामात आधीच व्यस्त असणा-या एका कंत्राटदारास दोन नवीन रस्त्यांचे कंत्राट दिले, ज्यामुळे रु.३.४४ कोटी एवढा नियमबाह्य खर्च केला गेला.

महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम (MPW) नियमपुस्तिकेच्या परिच्छेद १९८ मधील तरतूदीनुसार एखाद्या कामाचे कंत्राट देण्यापूर्वी त्या प्रस्तावित कामाची सर्वसाधारण व्याप्ती दर्शविणा-या रेखाचित्रांचा संपूर्ण संच कार्यकारी अभियंत्याने तयार करणे आवश्यक असते. तसेच MPW नियमपुस्तिकेच्या परिच्छेद २०० मधील तरतूदीनुसार कंत्राटावर द्यावयाच्या सर्व कामांसाठी न चुकता जाहीरपणे निविदा मागवणे आवश्यक असते. शहर आणि औद्योगिक विकास महामंडळ (CIDCO) हे नवी मुंबई या नवीन शहरासाठी नवीन नगर विकास प्राधिकरण होते. जानेवारी, १९९२ मध्ये नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या (NMMC) स्थापनेनंतर CIDCO द्वारे विकसित केलेल्या आणि देखभाल केल्या जाणा-या पायाभूत सुविधांचे NMMC कडे हस्तांतरण करण्याचा निर्णय परस्पर संमतीने घेण्यात आला. CIDCO आणि NMMC मध्ये कार्यान्वीत केलेल्या करारानुसार (नोव्हेंबर, २००७) CIDCO ने पूर्ण न केलेली उर्वरित विकास कामे NMMC ला पूर्ण करण्यासाठी हस्तांतरीत करायची होती.

ऐरोली सेक्टर २० येथील दिवा सर्कल ते एम.एस.ई.बी. कॉलनी दरम्यानच्या २४५० मीटर लांबीच्या रस्त्याच्या क्रांिक्रिटीकरणाच्या कामासाठी NMMC ने रु.१३.१४ कोटीची प्रशासकीय मान्यता दिली व निविदा मागविल्या व हे काम मे.महावीर रोडस् अँड इन्फ्रास्ट्रक्चर्स प्रा.लि. या कंत्राटदारास रु.११.२६ कोटी इतक्या रकमेस देण्यात आले व हे काम १५ महिन्यांत पूर्ण करावयाचे होते. NMMC च्या अभिलेख्याच्या लेखापरिक्षणात असे आढळून आले की (ऑक्टोबर, २०११), कंत्राटदाराने

दिवा सर्कल ते एम.एस.ई.बी. कॉलनी दरम्यान ० ते १,६९० मीटर पर्यंतचे काम फक्त पूर्ण केले होते आणि १,६९० ते २,४५० मीटरपर्यंतचे उर्वरित काम CIDCO ने नोव्हेंबर, २००७ मध्ये कार्यान्वीत केलेल्या कराराच्या अटीप्रमाणे त्यांच्या प्राधिकारात व कार्यक्षेत्रात येत असल्याच्या धारणेवर दुस-या एजन्सीद्वारे कार्यान्वीत केले. कामाच्या व्याप्तीमध्ये मोठ्या प्रमाणात घट झाल्यामुळे NMMC ने रु.८.३० कोटी (रु.११.२६ कोटी एवढ्या निविदेतील खर्चाऐवजी) खर्च करून हे काम केले. अशाप्रकारे बचतीच्या रकमेतून NMMCने MPW नियमपुस्तिकेतील तरतूदींच्याविरुद्ध जाऊन कुठलेही अंदाजपत्रक तयार न करता किंवा नवीन निविदा न मागवता, त्याच कंत्राटदाराकडून रु.३.४४ कोटी किंमतीस दोन नवीन रस्त्यांची कामे कार्यान्वीत करून घेतली. दोन नवीन रस्त्यांच्या कामावर केलेला रु.३.४४ कोटी एवढा खर्च, अशाप्रकारे नियमबाह्य होता.

याबाबत विभागाने त्यांच्या लेखी उत्तरात नमूद केले की, दिवा सर्कल ते मुलुंड ब्रिज रस्ता व STP ते भारत बिजली (फायर स्टेशनसमोरील) या दोन्ही रस्त्यांच्या सिमेंट काँक्रीटकरणाचे काम सन २०१०-११ च्या टाणे जिल्हा दर सूचीनुसार नव्याने प्राकलन करून केले गेले असते तर त्याकरिता रु.४.२७ कोटी इतका खर्च होणे अपेक्षित होते. तसेच या कामाकरिता नव्याने प्रस्ताव तयार करून MMRDA कडून निधी उपलब्ध करून घ्यावा लागला असता. परिणामी प्रशासकीय मान्यता घेणे, निविदा मागविणे, ती मंजूर करणे व त्यानंतर कार्यारंभ आदेश देणे यासाठी सुमारे एक ते दीड वर्षे इतका कालावधी लागणे अपेक्षित होते. वरील सर्व प्रक्रिया पार पाडण्यात लागणारा दिर्घ कालावधी विचारात घेता कालापव्यय टाळण्यासाठी, तसेच मूळ रस्त्याचे काम करणा-या ठेकेदाराकडे सर्व प्रकारची मशिनरी उपलब्ध असल्याने व मुळ कामाची निविदा ज्या दराने मंजूर करण्यात आली होती त्याच दराने हे अतिरिक्त काम करण्यास कंत्राटदाराने संमती दर्शविल्याने ही कामे त्यांच्याकडून करून घेण्यात आली आहेत. यामुळे महानगरपालिकेचा सुमारे रु.१.२५ कोटी इतक्या रकमेचा अधिकचा संभाव्य खर्च टाळणे शक्य झाले आहे असे विभागामार्फत सांगण्यात आले.

यावर महालेखाकारांनी असे नमूद केले की, NMMC ने केलेली बचत, काम संपूर्णपणे कार्यान्वीत झाल्यावर झालेली नसून मुळ कामाची व्याप्ती कमी झाल्यामुळे झाली होती. मुळ प्रशासकीय मान्यतेचा आणि कंत्राटाचा भाग नसलेल्या दोन अतिरिक्त कामांच्या कार्यान्वयामुळे निविदेच्या आणि MPW नियमपुस्तिकेतील तरतूदींच्या सचोटीस बाधा निर्माण झाली. तसेच अधिकारांच्या प्रत्यायोजनामुळे अतिरिक्त कामासाठी अंदाजपत्रक तयार करण्यास आणि निविदा मागवण्यास NMMC ला अवरोधितही केले गेले नव्हते.

यासंदर्भात विभागाच्या सचिवांची समितीने साक्ष घेतली असता नियमानुसार नवी मुंबई महानगरपालिकेने मुळ कामामध्ये काही बचत झाली म्हणून जी दूसरी दोन कामे विनानिविदा त्याच कंत्राटदाराला देणे अभिप्रेत नसल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर मान्य केले. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या नियमानुसार एखादे काम करीत असताना जर काम पूर्ण झाल्यावर त्या कामामध्ये अंदाजपत्रकातील खर्चात बचत झाली तर ते काम बचतीसह स्थगित करणे अपेक्षित आहे. नवी मुंबई महानगरपालिकेने मुळ अंदाजपत्रकातून राहिलेल्या बचतीमधून दोन नवीन रस्त्यांची कामे हाती घेतली. या कामांकरिता नव्याने निविदा काढणे अपेक्षित होते. परंतु नवी मुंबई महानगरपालिकेने ती कार्यपध्दती अवलंबिलेली नसल्याचे समितीसमोर स्पष्ट करण्यात आले.

शिफारशी :-

४.७० (१) हा मुळ प्रकल्प सिडकोच्या अंतर्गत होता. सिडकोने या रस्त्यांचे काम यापूर्वीच सुरु केले होते. एकूण २४५० मीटर रस्त्याच्या कामापैकी १६९० ते २४५० मीटरमध्ये सिडकोने यापूर्वीच डांबरीकरण केलेले होते. नवी मुंबई महानगरपालिकेला १६९० मीटर रस्त्याचे काम करणे बाकी राहिले होते. नवी मुंबई महानगरपालिकेने अंदाजित रु.११.२६ कोटी रकमेपैकी फक्त रु.८.३० कोटीमध्ये हे १६९० मीटर रस्त्याचे काम केलेले आहे. या केलेल्या कामाच्या बचतीतून अंदाजे रु.३.४४ कोटी किंमतीच्या नवीन रस्त्यांची कामे नवी मुंबई महानगरपालिकेने कोणतीही नवीन निविदा प्रक्रिया न करता जुन्याच निविदेमध्ये करून घेताना त्याच कंत्राटदारास काम दिले होते. यात जरी नवी मुंबई महानगरपालिकेवर अधिकचा वित्तीय भार पडला नसला तरी महानगरपालिकेकडून या कामांमध्ये निविदा प्रक्रियेचा अवलंब करणे आवश्यक होते. परिणामी ही अवलंबिलेली कार्यपध्दती दोषपूर्ण असल्याचे स्पष्टपणे दिसून येते. तत्कालीन आयुक्त व मुख्य अभियंता यांना निविदा प्रक्रियेची व त्याअनुषंगाने अवलंबावयाच्या

कार्यपध्दतीची पूर्ण माहिती असताना व जुन्या निविदेमध्येच नविन काम करता येत नाही याची पूर्ण कल्पना असूनही त्यांनी केवळ कंत्राटदाराचे हित साधण्याकरीताच रु.३.४४ कोटीच्या कामाकरीता निविदा न मागविता त्याच कंत्राटदाराकडून हे काम करुन घेतले आहे. यास महानगरपालिकेचे अधिकारी जबाबदार असल्याचे समितीचे ठाम मत असून या प्रकरणाची सखोल चौकशी करुन संबंधित अधिका-यांवर कारवाई करुन केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

४.७१ (२) नवी मुंबई महानगरपालिका यांनी मुळ प्रशासकीय मान्यता व कंत्राटाचा भाग नसलेली दोन अतिरिक्त कामे जुन्या निविदाप्रक्रियेमध्येच केलेली आहेत. या दोन कामांकरीता महानगरपालिकेने प्रशासकीय मान्यता व निविदा प्रक्रिया न अवलंबिल्यामुळे तांत्रिक अनियमितता झाल्याचे दिसून येते. ही जरी तांत्रिक अनियमितता असली तरी यात शासनाचा व जेणेकरुन जनतेच्या पैशाचा विनियोग होत असल्याने सदरहू निधीचा विनियोग योग्य कामाकरीता योग्यरितीनेच वापरात आणणे आवश्यक आहे. शासनाने नमुन्यादाखल काही महानगरपालिकांच्या अधिका-यांवर गंभीर स्वरुपाची कारवाई करुन शासनाचा वचक निर्माण करण्याची नितांत आवश्यकता आहे, जेणेकरुन अन्य महानगरपालिकांमध्ये याची पुनरावृत्ती होणार नाही. महालेखापालांनी नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या परिच्छेदासंदर्भात आक्षेप घेतल्यामुळे ही बाब निदर्शनास आली. परंतु राज्यातील अशा अनेक नगरपालिका, महानगरपालिका किंवा स्थानिक स्वराज्य संस्था यांचेकडून होणा-या विविध समाजोपयोगी कामाकरीता शासनाच्या निधीचा विनियोग योग्यप्रकारे होण्यासाठी व भविष्यात अशाप्रकारची वित्तीय अनियमिततेची पुनरावृत्ती होऊ नये याकरीता नगरविकास विभागाने त्यांचे अधिपत्याखालील असलेल्या सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांद्वारे करण्यात येणा-या कामाची प्रक्रिया कशाप्रकारे राबविण्यात यावी, याबाबत सामायिक मार्गदर्शक सूचना निर्गमित कराव्यात व त्याची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याबाबत सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांना कळविण्यात यावे व या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

४.७२ परिच्छेद क्रमांक ६.६ :- महसूलाची हानी (पालघर नगरपरिषद)

अभिप्राय :

सन २००८-२०११ दरम्यान दिलेल्या विकास कामांच्या परवानगी प्रित्यर्थ जमीनीवर विकास आकार वसूल न केल्यामुळे पालघर नगरपरिषदेला रु.६५.७९ लाख एवढी हानी झाली. पालघर नगरपरिषद या प्रवर्ग ब मध्ये येणा-या नगरपरिषदेने उभारणी किंवा बांधकामाचा समावेश असणा-या बांधकामासाठी निवासी, औद्योगिक आणि व्यावसायिक वापरासाठी विहित केलेला दर न आकारता जमीनीच्या विकासाप्रित्यर्थ विकास आकाराची वसूली केली नव्हती. परिणामी जमीनीच्या विकासासाठी आकारावयाच्या विकास आकाराची वसूली न झाल्याने रु.६५.७९ लाखाची महसूली हानी झाली असा आक्षेप महालेखापालांनी घेतला आहे.

या आक्षेपाच्या अनुषंगाने साक्षीदरम्यान समितीच्या असे निदर्शनास आले की, पालघर ग्रामपंचायतीची नगरपरिषद झाली तेव्हा नगरपरिषदेने बांधकामावरील विकास शुल्क आकारले. मात्र जमीनीवरील विकास शुल्क आकारले नाही. त्यामुळे रु.६५.७९ लाखाची वसूली करता आली नाही. विकास शुल्काची आकारणी करण्याकरीता नगरपरिषदेमध्ये पुरेसा कर्मचारी वर्ग उपलब्ध नसल्यामुळे ती करता येऊ शकली नाही. परंतु आता रु.६५.७९ लाखापैकी रु.२५.७२ लक्ष रुपयांची वसूली झालेली असून डिसेंबर, २०१७ पर्यंत संपूर्ण वसूली केली जाईल असे समितीस आश्वस्त करण्यात आले आहे. तसेच डिसेंबर, २०१७ पर्यंत वसूली पूर्ण झाली नाहीतर संबंधित अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करुन वसूली करण्यात येईल असेही समितीसमोर सांगण्यात आले.

शिफारस :-

४.७३(१) पालघर नगरपरिषदेने रु.६५.७९ लाख रुपयांची पूर्णतः वसूली करुन केलेल्या कार्यवाहीचा तपशिलवार अहवाल समितीस ३१ जानेवारी, २०१८ पर्यंत सादर करावा. तसेच विहित मुदतीत ही वसूली होऊ न शकल्यास अशी वसूली न करणेस जबाबदार असणा-यांवर कारवाई करुन केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी अशी समिती शासनास शिफारस करीत आहे.

परिशिष्ट "अ"

विवरण क्र. १

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. स्थायी समिती ठराव क्र. 469 दि.18.08.2006 अन्वये 10% वाढ

(स्थायी समिती ठराव क्र.1607 दि.31.03.2010 नुसार मनुष्यबळ खालीलप्रमाणे)

अॅक्चा जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2011 ते 31.03.2012

ज.क्र.	महिना	आधार चमूचे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य	देयकाची रक्कम	सेवाकर	एकूण देयकाची रक्कम
				₹	₹	10.03%	₹
1	2	3	4	5	6	7	8
1	एप्रिल 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
2	मे 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
3	जून 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
4	जुलै 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
5	ऑगस्ट 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
6	सप्टेंबर 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
7	ऑक्टोबर 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
8	नोव्हेंबर 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
9	डिसेंबर 2011	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
10	जानेवारी 2012	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
11	फेब्रुवारी 2012	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
12	मार्च 2012	कनिष्ठ आधार	26	53147	1623400	167210	1790610
		वरिष्ठ आधार	3	80526			
एकूण					19480800	2006520	21487320

VERIFIED
S. A. & A. A.

मंगेश का. शिंदे

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. (स्थायी समिती ठराव क्र. 378 दि.03.07.2012) 10% वाढ

अॅक्चा जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2012 ते 31.03.2013

ज.क्र.	महिना	आधार चमूचे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य		देयकाची रक्कम	सेवाकर	एकूण देयकाची रक्कम
				₹	₹			
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	एप्रिल 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
2	मे 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
3	जून 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
4	जुलै 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
5	ऑगस्ट 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
6	सप्टेंबर 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
7	ऑक्टोबर 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
8	नोव्हेंबर 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
9	डिसेंबर 2012	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
10	जानेवारी 2013	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
11	फेब्रुवारी 2013	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
12	मार्च 2013	कनिष्ठ आधार	26	58462	1785749	220719	2006468	
		वरिष्ठ आधार	3	88579				
एकूण						21428988	2648628	24077616

VERIFIED
Sr. A. & A.A.

311
मंगेश मा. ५
कार्य. अभि. (जलमा)

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. (स्थायी समिती ठराव क्र. 1231 दि. 28.08.2013) 10% वाढ

अॅक्वा जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2013 ते 31.03.2014

अ.क्र.	महिना	आधार चमूचे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य	देयकाची रक्कम	सेवाकर	एकूण देयकाची रक्कम
				₹			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	एप्रिल 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
2	मे 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
3	जून 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
4	जुलै 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
5	ऑगस्ट 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
6	सप्टेंबर 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
7	ऑक्टोबर 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
8	नोव्हेंबर 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
9	डिसेंबर 2013	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
10	जानेवारी 2014	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
11	फेब्रुवारी 2014	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
12	मार्च 2014	कनिष्ठ आधार	26	64308	1964319	242790	2207109
		वरिष्ठ आधार	3	97437			
एकूण					23571828	2913480	26485308

VERIFIED
Sri A. & A.A.

मंमंडळ मा. इं
कार्य. अभि. (जलमा)

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. (स्थायी समिती ठराव क्र. 1231 दि. 28.08.2013) 10% वाढ
अंका जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2014 ते 31.03.2015

क्र.क्र.	महिना	आधार घट्टे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य	देवकापी रक्कम.	सेवाकर	एकूण देवकापी रक्कम
				₹			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	एप्रिल 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
2	मे 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
3	जून 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
4	जुलै 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
5	ऑगस्ट 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
6	सप्टेंबर 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
7	ऑक्टोबर 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
8	नोव्हेंबर 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
9	डिसेंबर 2014	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
10	जानेवारी 2015	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
11	फेब्रुवारी 2015	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
12	मार्च 2015	कनिष्ठ आधार	26	70739	2160757	267070	2427827
		वरिष्ठ आधार	3	107181			
एकूण					25929084	3204840	29133924

VERIFIED
Sr. A. & A.A.

मंगेश मा. शेवाळे
कार्य. अभि. (जलमापक) म

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. (स्थायी समिती ठराव क्र. 138 दि. 13.05.2015) 10% वाढ
अक्का जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2015 ते 31.03.2016

अ.क्र.	महिना	आधार घनूचे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य	देयकाची रक्कम	सेवाकर		स्वच्छ भारत सेस @ 0.50%	कृषी कल्याण सेस @ 0.50%	एव देयक रक्
				₹	₹	12.36%	14%	₹	₹	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	एप्रिल 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	293777	0	0	0	267
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
2	मे 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	293777	0	0	0	267
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
3	जून 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	0	0	270
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
4	जुलै 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	0	0	270
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
5	ऑगस्ट 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	0	0	270
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
6	सप्टेंबर 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	0	0	270
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
7	ऑक्टोबर 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	0	0	270
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
8	नोव्हेंबर 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	11884	0	272
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
9	डिसेंबर 2015	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	11884	0	272
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
10	जानेवारी 2016	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	11884	0	272
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
11	फेब्रुवारी 2016	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	11884	0	272
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
12	मार्च 2016	कनिष्ठ आधार	26	77813	2376835	0	332757	11884	0	272
		वरिष्ठ आधार	3	117899						
					28522020	587554	3327570	59420	0	3241

VERIFIED

Handwritten signature and date.

मे. एबीएम नॉलेजवेअर लि. (स्थायी समिती ठराव क्र. 138 दि. 13.05.2015) 10% टाढ
 अॅक्चा जलदेयक प्रणालीचे अधिदान 01.04.2016 ते 31.03.2017

अ.क्र.	महिना	आधार समूचे वर्णन	एकूण आवश्यक मनुष्यबळ संख्या	दर प्रतिमास / प्रतिमनुष्य	देवकाची रक्कम	सेवाकर		स्वच्छ भारत सेस @ 0.50%	कृषी कल्याण सेस @ 0.50%	ए. देयक स्व.
				₹	₹	12.38%	14%	₹	₹	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	एप्रिल 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366032	13073	0	299
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
2	मे 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366032	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
3	जून 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366032	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
4	जुलै 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366032	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
5	ऑगस्ट 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
6	सप्टेंबर 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
7	ऑक्टोबर 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
8	नोव्हेंबर 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
9	डिसेंबर 2016	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
10	जानेवारी 2017	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
11	फेब्रुवारी 2017	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
12	मार्च 2017	कनिष्ठ आधार	26	85594	2614511	0	366031	13073	13073	300
		वरिष्ठ आधार	3	129689						
एकूण					31374132	0	4392376	156876	143803	36067

VERIFIED
 S. A. & A. A.

म. ए. बी. एम. नॉलेजवेअर लि.
 म. ए. बी. एम. नॉलेजवेअर लि.

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

मा.तं. विभाग/ ३०५ दिनांक 09/06/2017

विषय: - भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन 2011-12 या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. 5.1 बाबत लोक लेखा समितीची बैठक.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेतील अक्वा सुपर वॉटर बिलिंग सिस्टीमचे माहिती व तंत्रज्ञान लेखापरीक्षण

संदर्भ: - बीएमसी - 8314 / प्र.क्र. 2091 / नवि - 21 दि. 15/05/2017

उपरोक्त प्रकल्पाच्या लेखी कराराची अंमलबजावणी न होऊ शकल्याबद्दल त्यावेळच्या माहिती तंत्रज्ञान कक्षाच्या प्रमुखांना कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आली असून त्यांचेकडून सदर नोटीसचे उत्तर प्राप्त झाल्यानंतर पुढील कारवाई करण्यात येईल.

उपरोक्त अक्वा सुपर वॉटर बिलिंग सिस्टीमचा विकास हा जावा या ओपन सोर्स लॅंग्वेजचा उपयोग करून केला असल्याने मे. एबीएम यांचेबरोबरच्या कंत्राटामध्ये कोणत्याही लायसन्स फीचा समावेश नाही. सदर अक्वा प्रणालीच्या प्रकल्पखर्चात सॉफ्टवेअर विकासाकरीता आवश्यक असणा-या फक्त मनुष्यबळाच्या मासिकतत्वावर आधारित खर्चाचा समावेश आहे. तसेच उपरोक्त मनुष्यबळ खर्चात सॉफ्टवेअरच्या कंत्राट कालावधीतील देखभालखर्चाचादेखील (Maintenance चा) समावेश आहे.

 9/21/17

अरुण जोगळेकर

संचालक

(माहिती तंत्रज्ञान विभाग)

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI
 OMC/GA/1494 Dt. 09.06.17

O/o. Deputy Municipal Commissioner (GA)
 6th Floor, Ext. Build, Municipal Head Office,
 1, Mahapalika Marg, Fort
 Mumbai - 400 001.

To,
 Shri Vijay D. Kamble,
 B306, Madhuvan CHS,
 Shimpoli Gorai Road,
 Borivali West,
 Mumbai - 400 092.

Subject: - Audit of Aqua Super Water Billing System by CAG.

Reference: - BMC/8314/Pra.Kra.209/UD-21 dated 15/05/2017

SHOW CAUSE NOTICE

With reference to the above subject, office of Comptroller & Auditor General (CAG) has audited Aqua Super Water Billing System of MCGM and has raised following audit para.

"Written contract agreement is not executed by MCGM with the contractor. In this case, MCGM is instructed to fix the responsibility of the concerned staff and take necessary action and submit the action taken report to Public Audit Committee within a period of one month."

Since the available papers / documentation indicate that you were heading IT Department during the period of implementation of Aqua Super Water Billing System, you are directed to show the cause with 7 days from the date of this notice as to why action should not be taken against you for non execution of written contract agreement for the abovementioned work, failing which further appropriate action as deemed fit as per the provisions of Municipal Service Rules will be taken against you.

 Sudhir S. Naik
 Deputy Municipal Commissioner
 (General Administration)

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

जल अभियंता खाते

क्र. का.अ.जमा.(म)/ ५८७/आय.आर. दि. १/०६/२०१७

विषय – दि. ०१.०४.२००१ पूर्वीची u/s ९२, २८८ व १६९ (जीपीआर वगळून)
जलजोडण्यांची व दि. ०१.०४.२००२ पूर्वीच्या u/s १६९ जीपीआर
जलजोडण्यांची थकबाकी संगणकीय अभिलेखामध्ये
(Aqua Super Billing System) वर्ग करणेबाबत.

- संदर्भ – १) सी ए जी (CAG) लेखा परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (a) वर्ष २०११-१२
२) सी ए जी (CAG) लेखा परिच्छेद क्र. ६ वर्ष २००७-०९
३) मु.ले.प. लेखा परिच्छेद क्र. २० ब वर्ष २००९-१०
४) मु.ले.प. लेखा परिच्छेद क्र. २०.३ वर्ष २०१०-११
५) प्रले/पापुमनि/महसूल/एफ आय/२५९ दि. ३१.०७.२०१५
६) उप आ.(वि.अ.)/७२८/ दि. १६.०५.२०१७ (मंजूरी)
७) दि. २९.०५.२०१७ रोजी लोकलेखा समिती समोरील मा. अतिरिक्त
आयुक्त (प्र.) यांची साक्ष

उपरोक्त संदर्भांतर्गत CAG audit para ५.१.७.२ (a) मध्ये नमूद केले आहे की, "महानगरपालिकेने एप्रिल २००१ पूर्वीची थकबाकीची रक्कम रु. ३६०.१९ कोटी संगणक प्रणालीमध्ये अंतर्भूत केली नव्हती त्यामुळे थकबाकी रकमेचे वील निघू शकले नाही."

सन २००१ मध्ये प्रत्येक जलजोडणीच्या अदत्त रकमांची पडताळणी केलेली आधार सामुग्री सुलभतेने उपलब्ध नव्हती म्हणून शून्य थकबाकी घेऊन प्रणाली सुरु करण्याचा आणि ३१.०३.२००१ पूर्वीची थकबाकी चलनाद्वारे वसूल करण्याचा प्रशासकीय निर्णय घेण्यात आला होता, तसेच ०१.०४.२००१ पूर्वीच्या थकबाकीवर २% अतिरिक्त आकार लागू होत नसल्यामुळे थकबाकीची रक्कम अॅक्वा प्रणालीमध्ये वसूलीसाठी अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती.

दि. ०१.०४.२००१ पूर्वीच्या जलदेयकांचे (जी.पी.आर.) वगळून व ०१.०४.२००२ पूर्वीच्या जी.पी.आर. जलदेयकांच्या थकबाकीचे वर्गीकरण पुढील प्रमाणे आहे -

अ.क्र.	तपशिल	अभिलेख असलेले खाते	लेखा पडताळणीपूर्वीची थकबाकीची रक्कम (31.03.2017) ₹ - कोटी
1	कलम 169 अन्वये असलेल्या जलजोडण्या	करनिर्धारक व करसंकलक (विभागीय सहा. क. नि. व क. सं.)	106.28
2	कलम 169 (जी पी आर) अन्वये असलेल्या जलजोडण्या	करनिर्धारक व करसंकलक (शाबंलो)	74.41
3	कलम 92 व कलम 288 अन्वये असलेल्या जलजोडण्या	विभागीय सहा. अभि. (जलकामे) व नगरबाह्य विभाग	33.88

उपरोक्त तक्त्यामध्ये नमूद केलेल्या थकबाकीच्या रकमेची संबंधित लेखा अधिकारी यांच्याकडून पडताळणी (Audit) करणे तसेच सदर पडताळणी केल्यानंतर थकबाकीची रक्कम संगणकीय प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करणे आवश्यक होते.

मा. उप आयुक्त (वि.अ.) यांनी दि. 16.05.2017 रोजी 01.04.2001 पूर्वीची जीपीआर वगळून इतर जलजोडण्यांची व 01.04.2002 पूर्वीच्या जीपीआर जलजोडण्यांची थकबाकी संबंधित लेखा विभागाकडून पडताळणी (Audit) सापेक्ष संगणक प्रणालीमध्ये (ASBS) अंतर्भूत करण्याकरिता तत्त्वतः मान्यता दिली असून मा. अतिरिक्त आयुक्त (प्रकल्प) यांची अंतिम मंजूरी आवश्यक आहे असे नमूद केले आहे. (पृ.क्र. 12)

लोकलेखा समितीच्या समोर दि. 29.05.2017 रोजी CAG Para 5.1.7.2 (a) बाबत मा. अतिरिक्त आयुक्त (प्रकल्प) यांची साक्ष झाली. साक्षीच्या वेळेस मा. अतिरिक्त आयुक्त (प्रकल्प) यांनी अध्यक्ष, लोकलेखा समिती यांना असे आश्वासन दिले आहे की, पडताळणी (Audit) केलेल्या दि.01.04.2001 पूर्वीच्या जीपीआर वगळून सर्व जलजोडण्यांची थकबाकी व दि.01.04.2002 पूर्वीच्या जीपीआर जलजोडण्यांची थकबाकी ही विद्यमान संगणक प्रणाली (ASBS) मध्ये अंतर्भूत करण्यात येईल. सदर आश्वासनाची पूर्तता करण्याकरिता वरील तक्त्यात नमूद केलेली थकबाकीची पडताळणी (Audit) संबंधित लेखा अधिका-यांकडून करणे आवश्यक आहे. या अनुषंगाने आपल्या अखत्यारितील संबंधित लेखा अधिका-यांना सदर पडताळणी (Audit) 15 दिवसांत करण्याचे सुस्पष्ट आदेश देण्यात

यावेत व पडताळणी (Audit) केलेले दस्तऐवज (soft copy आणि hard copy) संबंधित विभागीय सहाय्यक अभियंता (जलकामे) यांच्याकडे सुपूर्द करण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात. लोकलेखा समितीसमोर मा. अतिरिक्त आयुक्त (प्र.) यांची साक्ष चालू असून याबाबतच्या आश्वासनपूर्तीच्या तपशीलाची मागणी लोकलेखा समितीकडून होणार आहे. त्या दृष्टीने त्वरित कार्यवाही करण्याचे आदेश देण्यात यावेत.

वरीलप्रमाणे पडताळणी (Audit) केलेल्या दस्तऐवजांची (soft copy आणि hard copy) अॅवचा सुपर वीलींग प्रणालीमध्ये अंतर्भूत करण्याकरीता मा. उप आयुक्त (वि.अ.) / मा. अतिरिक्त आयुक्त (प्रकल्प) यांची मंजूरी घेण्यात येईल. सदर मंजूरीची प्राप्ती होताच जलजोडणी निहाय / विभाग निहाय थकबाकी ASBS मध्ये अंतर्भूत करण्यात येईल. तसेच सदर थकबाकीचा ASBS मध्ये अंतर्भाव, थकबाकीची वसूली करताना वापरण्यात येणारा G.L. Code, Department Code, Fund Code व त्याचे SAP मध्ये होणारे स्थानांतर / ताळमेळ इत्यादी बाबीकरीता प्रमुख लेखापाल (पा.पु.म.नि.), करनिर्धारक व संकलक, सहाय्यक करनिर्धारक व संकलक (शाबंलो), मे. एबीएम व जल अभियंता विभागातील संबंधित अधिका-यांची संयुक्त बैठक घेण्यात येईल व त्यानुसार पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.

कृपया सदर बाब अत्यंत महत्वाची व तातडीची समजण्यात यावी.

श्री. अ.शा.तवाडीया
१६/१७

श्री. अ.शा.तवाडीया
जल अभियंता

(श्री. रा. क. आझाड)
प्रमुख लेखापाल (पापुमनि)

महसूल / 220
02/06/17

उप प्रमुख लेखापाल (महसूल) / श्री. अ. (महसूल)
अंभान करून घोरण प्रशी करी व सुमो कर्तव्य करायी
प्र. ले. (पापुमनि)

बृहत्मुंबई महानगरपालिका

जल अभियंता खाते
HE/997/SR/12.06.2017

सूचना

बृहत्मुंबई महानगरपालिकेच्या जल अभियंता विभागातले स्थळ जलदेपक प्रणाली अद्ययावत करायचे प्रस्तावित आहे. सुदूर प्रकल्पद्वारे नागरिकांना बिल भरणा व तासंबंधी व्यवहार सुलभीकरणे करावा याचे हे हेतू आहे. नागरिकांचा त्रिनाश्रील सहभाग आणि नागरिकांकडून येणाऱ्या सूचनांच्या समवेतसामुळे हे सक्षम करता येईल. सर्व नागरिकांना आवाहन करण्यात येत आहे की, त्यांनी ऊत्पादना सूचना पुढील ई-मेलवर पाठवाव्यात emr_he@mcgm.gov.in

त्याचप्रमाणे सर्व जल जोडणी धारकांना आवाहन करण्यात येत आहे की त्यांनी आपापले प्रस्तावधनी क्रमांक त ई - मेल संबधीत सहाय्यक अभियंता (जलसंबंधी) या विभाग कार्यालयात किंवा महानगरपालिकेच्या सेफेतसम्यक्षर अडपावळ कार्यालय (mcgmportab.onlineservices>waterdepartment>billpayment>login)

सही/
जल अभियंता

PRO/423/ADV/17-18

पर्यावरण जलसंचयन हाच पाणी टंचाईवर उपाय.

इसारा महानगर

मुंबई, पुणे और नाशिक से एक साथ प्रकाशित
 12 दिनांकिक 11
 शिवा मुज्य : वातावरण संगम 06
 वर्ष 26 | अंक 94 | मुंबई, मंगलवार 13 जून 2017 | पेज 12 | मूल्य : ₹ 4.00
 महानगर. in

महाराष्ट्र जल बोर्ड
(जल अभिव्यंता विभाग)
 एचई/997/एमआर/टि : 12.06.2017

अपील

महानगर महानगरपालिका ने आपने वाटर बिलिंग सिस्टम को अद्यतित करने का निर्देश किया है, वह अद्यतन (अप-ग्रेडेशन) का उद्देश्य मुंबई के ग्राहकों के लिए बेहतर और अधिक उपयोगकर्ता-सुपुल बिलिंग प्रदान करने के उद्देश्य से किया गया है, मुंबई के रूप में ग्राहकों को सक्रिय सहभागीता प्राप्त करने तकनीक प्राप्त जा सकती है, सभी ग्राहकों को अनुमति है कि वह अपने मुफ्त ईमेल - ee@maharashtra.gov.in पर भेजे।

मुंबई प्रभाग, सभी जलपान प्रार्थकों से अनुरोध है कि वह अपने वाटर बिल और बिलिंग अफेयर्स अपने बार्ड के सांघिक आर्यथा वाटर बिलिंग सेटअप पर एमईएस के पोर्टल (mgportal>onlineservices>waterdepartment>billpayment>login) पर जल अद्यतन कराने के लिए।

दस्ता/.....
 जल अधिकारी
 पोस्टांक/423/विभाग/17-18

ग्राहक विदेशों है, हमकी वचन को जिए

SINCE 1928

THE FREE PRESS JOURNAL

VOL. 61 NO. 10 | TUESDAY | JUNE 13, 2017 | 20 PAGES
LITHEGIC, MUMBAI | www.freepressjournal.in | twitter.com/freepressjournal

REG. NO. MUMBAI 2015/17-11/19/15/307
U.P.C. Office Mumbai (40001)

₹ 2

Hydraulic Engineer's Department
HE/897/SR/12.06.2017

Appeal

Municipal Corporation of Greater Mumbai has decided to upgrade its Water Billing System. This up-gradation aims to provide better and more user-friendly billing to the citizens of Mumbai. This can be achieved by active participation by the citizens in the form of suggestions. All citizens are requested to send your suggestions at email-centr.he@mcmgm.gov.in. Similarly, all connection holders are requested to update their mobile number and email ids by visiting Assistant Engineer Water Works of respective wards or through MCGM's portal: mcmgmportal>onlineer-vice>waterdepartment>payment>login

Sd/-
PRO/423/ADV/17-18 **Hydraulic Engineer**

Sawo 13/06/17 Avoid Misuse of Water

105-9820278834
9604440067

Estd. 1960

بانی: محمد رفیع مرحوم
اردو حوالہ کاتب بانک قرض خان

تاسیس شدہ: ۱۹۶۰ء

اُردو ٹائمز

روزنامہ

Vol. No. 58, Issue No. 162

www.urdutimesdaily.com

R.N.I. Regn. No. 6187/60

Tuesday 13 June 2017, Price Rs. 5, Pages: 12

The URDU TIMES Daily, Mumbai

پتہ: محلہ کورنگہ، ریلوے کوارٹرز، ممبئی - ۴۰۰ ۰۱۲

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

میونسپل کارپوریشن آف گریٹر ممبئی

آئی ایڈز اگتھ انٹرنیشنل ڈیپارٹمنٹ
آئی ایڈز ایچ آئی وی سنٹر ۱۹۷۵ء تا ۲۰۱۷ء

اہیل

میونسپل کارپوریشن آف گریٹر ممبئی نے ایڈز کا جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کرنے کے لیے ایک پراجیکٹ شروع کیا ہے۔ اس پراجیکٹ کے تحت ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔ اس پراجیکٹ کے تحت ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔ اس پراجیکٹ کے تحت ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔

آئی ایڈز ایچ آئی وی سنٹر ۱۹۷۵ء تا ۲۰۱۷ء سے ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔ اس پراجیکٹ کے تحت ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔ اس پراجیکٹ کے تحت ایڈز کی جانچنے والی پول کیل سہولتیں فراہم کی گئی ہیں۔

(municipal corporation - water department - billpayment - login)

PROV429/ADV/17-18

विवरण क्र. ५

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

-: जल आकार देयक :-

जलजोडणी क्र. (CCN)		देयक कालावधी (Bill Period)
विभाग (Ward)		देय दिनांक (Due Date)
पुरतक / पृष्ठ क्र.	मनावा अधिनियम क्र.	विद्यमान देयक रक्कम (Current Bill Amount) (₹)
टॅरिफ ग्रेड (वि.ट.)	संख्या- सदनिका/ गाळे	Excess Credit Amount as on Bill Process Date
जलमापक मालकी	जलमापक क्रमांक	देयक- तपशील (Bill Details)
समील दिनांक/वाचन	विद्यमान दिनांक/वाचन	जलजाखर (Water Charges)
विद्यमान वापर (कि.ली.)	दुय्यम/संक्षिप्त वापर सूट (कि.ली.)	मलनिःसारण जाखर (Sewerage Charges) (70%)
(क)	(ख)	जलमापक भेडे (Meter Rent)
जलमापक स्थिती	जलजोडणी प्रकार	अतिरिक्त जाखर (Additional Charges)
		विद्यमान देयक रक्कम (Current Bill Amount)
		मागील बाकी (Previous Outstanding)
		उजव रक्कम (Credit Amount)
		एकूण देय रक्कम (Total Payable Amount)

मागील देयक कालावधी : वावर (कि.ली.)

देयकरांबंधी महत्वाच्या सूचना

- 1) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या www.portal.mcgm.gov.in या संकेतस्थळावर तसेच सोसायलवर MCGM 24x7 या app द्वारे देखील जलजोडणी क्रमांकाची नोंद करून देयकवधी दुय्यम पत्र उपलब्ध होते. तसेच यकडाकीसई जलदेयकाचा अर्पण करता येते.
- 2) देयक प्राप्त झाले नाही म्हणून देयकराचा अर्पण केला नाही ही सर्वक बाब घेतली जाणार नाही.
- 3) दिनांक 01-04-2015 पासून मलनिःसारण जाखर 60% वरून 70% झाला आहे.
- 4) पत्रदेश "Brihanmumbai Mahanagarपालिका" या नावाने कदाचल व पत्रदेशाच्या पाठीमाथे जलजोडणी क्रमांक व मीटराईड नंबर लिहावा.
- 5) देयक आणि त्याचा अर्पण केल्याची माहिती मिहित वेळेत मिळवण्याकरीता याहकले नोंव्हाईड नंबर व ई-मेल, संबंधित विभागीय सहाय्यक अभियंता (जलकामे) यांचाकडे अथवा संकेतस्थळावर जाईलावा.

(Signature)
जल अभियंता

इशारा

- 1) देय दिनांकपर्यंत देयकराचा अर्पण न केल्यास वावर देयक नोटीस समजाण्यात येऊन मुंबई महानगरपालिका अधिनियम कलम 279 अन्वये जलजोडणी रद्दित करण्यात येईल. ह्या नोटीशीमुळे पूर्वीची नोटीस रद्द होत नाही.
- 2) इलेक्ट्रॉनिक मीटर निवासी जलजोडणांवरील मासगी जलमापक, 12 महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी तसेच इतर सर्व जलजोडणांवरील 6 महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी नादुरुस्त असल्यास 25% यादीव वावर लावण्यात येईल.
- 3) आपले जलमापक कायम पातू स्थितीत राहिल तसेच जलमापक रबर, पाईप फिटिंग सुस्थितीत राहिल याची तबबद्दी घेण्यात यावी.

Water Billing System is under construction work to provide better and more convenient billing to the citizens of Mumbai. Citizens are requested to send their suggestions water@mcgm.gov.in.
Concerns/queries are requested to update their meter number and read by clicking Assistant Engineer (Water Works) of respective ward through MCGM's portal.

जल उपविभागातील जल देयक व वावर देयक देण्यात यावधी सुविधा आहे. ही सुविधा वापर करून आपण आपले वावर देयक देण्यात येऊन मुंबई महानगरपालिका अधिनियम कलम 279 अन्वये जलजोडणी रद्दित करण्यात येऊन मुंबई महानगरपालिका अधिनियम कलम 279 अन्वये जलजोडणी रद्दित करण्यात येईल.

जल व देयकाचा पत्र :-

परकमहापाली पत्र :-

दुय्यम क्र.

हे जलदेयक जाणेच अथवा मलनिसारेण मालकी इतक किट्ट करणाऱ्यासाठी तसेच पुढा म्णून वावर घन आहे.
पाणी जाणून जाण्या

पुन मून देवधी -००००

सूचना

- 1) देयकाबद्दल वाट असल्यास आपला अर्ज, देय दिनांकापूर्वी (Due date) देणे बंधनकारक आहे. सदर अर्जात जलजोडणी क्रमांक व देयकाचा कालावधी नमूद करावा तसेच संबंधित विभागीय सहाय्यक अभियंता (जलकामे) यांच्या कार्यालयात देयक रकमेच्या 50% रक्कम भरणे तसेच मागील सर्व देयकांचा पूर्ण भरणा करणे आवश्यक आहे.
- 2) घनादेश न वटल्यास रु.200 (रु.1 लाखापर्यंत) / रु.300 (रु.1 लाखापेक्षा अधिक) अतिरिक्त शुल्क आकारण्यात येईल, तसेच देयकाची संपूर्ण रक्कम फक्त रोख / पे-ऑर्डरने स्वीकारली जाईल. निधीअभावी घनादेश न वटणे हा दखलपान मुद्दा आहे व त्याबाबत न्यायालयीन कारवाई होऊ शकते.
- 3) देयकाची रक्कम देय दिनांकापर्यंत न भरल्यास दरमहा वा त्याच्या भागास 2% दराने अतिरिक्त आकार, जलउत्कार नियमावली प्रमाणे आकारले जातील.
- 4) टपालाच्या पत्त्यात बदल असल्यास, आपल्या विभागातील सहाय्यक अभियंता जलकामे कार्यालयास त्वरित कळविण्यात यावा.
- 5) देयकापोटी जादा रकमेचा भरणा केल्यास, ती जादा रक्कम पुढील देयकात वळती केली जाईल.
- 6) कोणत्याही नागरी सुविधा केंद्रावर सफळी 8 ते संध्याकाळी 8 पर्यंत सर्व दिवशी (शनिवार-रविवारसह) जलदेयकांचा भरणा करता येईल.
- 7) देयकाची रक्कम न भरल्यामुळे जलजोडणी खंडित केली असल्यास, थकवानी, विद्यमान देयक आणि अतिरिक्त सुरक्षा ठेवीसह जलजोडणी खंडित करणे व पुन्हा जोडण्याचे आकार, रोख / पे-ऑर्डरने भरल्यावरच जलजोडणी जोडण्यात येईल. तसेच सदर जलजोडणीवरील खाजगी जलमापक चालू स्थितीत असणे आवश्यक आहे.
- 8) जलआकार नियमावली नियम क्र. 1.10 नुसार जलजोडण्यासाठीचे दर किमान जलउत्काराच्या अधीन राहून लागू आहेत.
- 9) महापातकिकेवळ जलमापक पुरविण्यात आलेला नसेल आणि असा खाजगी जलमापक जर बंद असेल तर निवासी ग्राहकास आपल्या 25 मिमि पर्यंतच्या जलमापकाच्या जागी त्याच आकाराचा व मान्यताप्राप्त बनावटीचा नवा जलमापक बसविला येईल. तसेच जुन्या व नवीन जलमापकाचा तपशील आणि नव्या जलमापकाच्या उत्पादकाचे चाचणी प्रमाणपत्र अशा बदलाच्या 7 दिवसांच्या आत संबंधित सहाय्यक अभियंता (जलकामे) विभागात सादर केले पाहिजे.
- 10) दुरेक्ष संरचना (Telescopic Rate Structure) खालील प्रमाणे आहे.

इमारती / बंगले यातील निवासी ग्राहकांचा पाण्याचा वापर जर दररोई प्रतिदिन 150 लि. पेक्षा जास्त असल्यास दि.16.06.2015 पासून लागू होणारी दूरक्ष संरचना खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र	वॉल्यूमेट्रिक (5 घटकती घरून) प्रतिदिन वापर	प्रति किलो लीटर दर ₹
1	0.75 किलो लीटर पर्यंत	4.66
2	0.75 किलो लीटरच्या वर ते 1 किलो लीटर पर्यंत	9.32
3	1 किलो लीटरच्या वर ते 1.25 किलो लीटर पर्यंत	13.98
4	1.25 किलो लीटरच्या वर	18.64

मानवलेच्या रश्टीकोनातून दिलेल्या निवासी जलजोडण्यांच्या पाण्याचा वापर जर दररोई प्रतिदिन 150 लि. पेक्षा जास्त असल्यास दि.16.06.2015 पासून लागू होणारी दूरक्ष संरचना खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र	वॉल्यूमेट्रिक (5 घटकती घरून) प्रतिदिन वापर	प्रति किलो लीटर दर ₹
1	0.75 किलो लीटर पर्यंत	9.33
2	0.75 किलो लीटरच्या वर	18.66

जलमापक स्थितीच्या सांकेतिक शब्दांचे अर्थ

1	MOK	Meter is ok.	जलमापक चालू स्थितीत आहे.
2	MOT	Meter is ok & turn completed.	जलमापक चालू स्थितीत आहे.
3	NAT	Meter could not be accessed.	जलमापक वाचनास उपलब्ध झाला नाही.
4	NAP	Meter is buried.	जलमापक जमिनीखाली गाडलेल्या स्थितीत आहे.
5	MMR	Meter maintenance required.	जलमापक दुरुस्त करणे आवश्यक आहे.
6	RNR	Reading not reliable.	जलमापक वाचन विश्वसनीय नाही.
7	RVS	Meter showing reverse reading.	जलमापक वाचन उलट दर्शविते किंवा जलमापक उलट बसविले आहे.
8	EXM	Faulty meter needs to be changed.	संदोष जलमापक बदलणे आवश्यक आहे.
9	NOM	No meter found on connection.	जोडणीवर जलमापक नाही (पाईपचा तुकडा आहे).
10	PER	Meter reading could not be taken due to office difficulty.	कार्यालयीन अडथळीमुळे जलमापक वाचन झाले नाही.
11	TPR	Meter is found tampered.	जलमापकाल अज्ञानतेपणी किंवा जाणीवपूर्वक फेरफार केला आहे.

अपणचा जलदेयकाचा ऑनलाइन भरणा असा बंध (To pay Water Bill on line)
 Internet Explorer/Google Chrome/Mozilla Firefox → <http://portal.mcg.gov.in/> → On line facility → Pay Water Bill → Auto Login /COE No

विवरण क्र. ६

बृहन्मुंबई महानगरपालिका
जल अभियंता खाते

जल अभियंता खात्यातील उप जल अभियंता (परिरक्षण) विभागात सन-2009 पासून कार्यरत असणा-या
अधिका-यांबाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे.

उप जल अभियंता

अनु.क्र.	अधिका-याचे नाव	पद	कार्यरत सेवाकाल	सद्यस्थिती
1	श्री. प्र. म. गुहे	उप जल अभियंता (परिरक्षण)	दि.01.09.2009 ते दि.31.08.2011	सेवानिवृत्त
2	श्री. म. सु. घाडगे	उप जल अभियंता (परिरक्षण)	दि.01.09.2011 ते दि.07.08.2013	सेवानिवृत्त
3	श्री. म. रा. यावलकर	उप जल अभियंता (परिरक्षण)	दि.28.11.2013 ते दि.31.03.2016	सेवानिवृत्त

कार्यकारी अभियंता

अनु.क्र.	अधिका-याचे नाव	कार्यरत असलेले ठिकाण	कार्यरत सेवाकाल	सद्यस्थिती
1	श्री. सु. ब. हुल्याळकर	कार्यकारी अभियंता (परिरक्षण) जलमापके	दि.19.05.2003 ते 30.07.2009	सेवानिवृत्त
2	श्री. व्ही. जे. पाचपाडे	कार्यकारी अभियंता (परिरक्षण) जलमापके	दि.31.08.2009 ते दि.09.08.2016	उप प्र. अभि. (या. व दि.) प/उप.
3	श्री. विभुते मिलिंद शिवलिंग	कार्यकारी अभियंता (प्रमुख कामे) जलकामे	दि. 17.12.2012 ते अद्यापर्यंत	कार्यरत

सहाय्यक अभियंता

अनु.क्र.	अधिका-याचे नाव	सध्या कार्यरत असलेले ठिकाण	कार्यरत सेवाकाल	सद्यस्थिती
1.	श्री. आगाशे अरुण मोरेश्वर	सहाय्यक अभियंता जलमापके शहर	दि.01.01.2009 ते अद्यापर्यंत	कार्यरत
2.	श्री. बाळकृष्ण प्रभाकर भोगटे	सहाय्यक अभियंता जलमापके पश्चिम उपनगरे	दि.07.02.2011 ते दि.01.08.2013	सेवानिवृत्त
3.	श्री. युवराज कुंडलिक राठोड	सहाय्यक अभियंता जलमापके पश्चिम उपनगरे	दि. 26.11.2013 ते अद्यापर्यंत	कार्यरत
4	श्री. एस. एस. पोटदुखे (प्रभारी)	सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे	दि.29.07.2009 ते 16.01.2011 पर्यंत	सेवानिवृत्त
5	श्री. वाय.एच. ए. सय्यद	सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे	दि.17.01.2011 ते दि.10.10.2013	पदोन्नती (WSP - Deptt.)
6	एस. एन. पवार (प्रभारी)	सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे	दि.15.10.2013 ते दि.26.07.2015 पर्यंत	कार्यभार काढण्यात आला
7	श्री. पोटदुखे राजीव वासुदेवराव	सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे	दि. 27.07.2015 ते दि.31.05.2017 पर्यंत (दि.01.06.2017 पासून रिक्त)	सेवानिवृत्त

२९/०७/२०१७

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

From: (Maint)/ 2152 /M/W/of
 Date: 11/10/09

From office of the :-
 Executive Engineer (Maintenance)
 Meter Workshop,
 Municipal Corporation of Greater Mumbai,
 566, N.M. Joshi Marg,
 Off. 'S' Bridge, Byculla (West),
 Mumbai - 400 011.

To,
 M/s. Pratibha Industries Limited,
 Shrikant Chambers, Phase - II,
 5th Floor, Sion - Trombay Road,
 Next to RK Studios,
 Chumbur,
 Mumbai - 400 071.

LETTR WORK ORDER FOR PHASE - II

Subject: "Supply, installation and maintenance of AMR water meters of various sizes as per the specifications given by the MCGM for a total "Post - Installation period" of 5 (five) years and for recording monthly readings of such installed meters in the City area of Mumbai consisting of wards A, B, C, D, E, F/North, F/South, G/North and G/south"

- Re: -
- i) Your offer for above subject tender U/no. PIL / Tendering / MCGM / WM - CITY / 08-09 / 1700 dated 8th October 2008.
 - ii) SCR no 905 dated 31.10.2008.
 - iii) Letter of intent u/no. E.E(Maint.) / 1526 / M / W / of dated 21.08.2009.

Gentleman,

In this connection it is to state that, the Letter of Intent for the Phase-II Project for the above subject work has already been issued to you.

You are now requested to carry out the above said work strictly as per terms & conditions mentioned in the tender document and the subsequent addendum / corrigendum.

- A. Cost of the work :- Rs. 144,68,35,815/- (Rs. One Hundred and Forty Four Crore Thirty Five Lac Thirty Five Thousand and Eight Hundred & Fifteen Only)
- B. Contract Period :- 12 months for Supply & installation + 60 months for Maintenance (including free maintenance period of first 12 months) & along with Automatic Meter Reading. i.e. total = 72 months (Inclusive of monsoon)
- C. Terms of Payments :- as per tender condition & subsequent Addendum / Corrigendum.
- D. Terms of Penalty :- as per tender condition & subsequent Addendum / Corrigendum.

The details of meters, such as locations, area wise distribution of make etc. will be finalized in due course. Moreover, SAP generated purchase order will be issued to you in due course with detailed quantity and AMR water meter makes to be installed in the respective wards.

In view of above, you are requested to expedite to proceed in the activity of placing of work orders to the respective approved AMR meter manufacturers and other mobilization requirement for the said project.

Thanking You.

Yours

1.10.09

(V. J. Pachpande)
Executive Engineer (Maint.)
Meter Workshop

24/11/09
S.S. Patil

20/10/09
A. B. Patil

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS' DEPARTMENT)

E. E. (Maint) / 2150 / M/W/ of

Date :

1/10/09

From office of the :-
Executive Engineer (Maintenance)
Meter Workshop,
Municipal Corporation of Greater Mumbai,
566, N.M. Joshi Marg,
Off. 'S' Bridge, Byculla (West),
Mumbai - 400 011.

To,
M/s. Axelia-Unity JV,
1252, Pushpanjali,
Old Prabhadevi Road,
Prabhadevi,
Mumbai -400 025.

LETTER ORDER FOR PHASE - II

Subject:- "Supply, installation and maintenance of AMR water meters of various sizes as per the specifications given by the MCGM for a total "post installation period" of 5 (five) years and for recording monthly readings of such installed meters in the Western Suburb area of Mumbai consisting of wards H/East, H/West, K/East, K/West, P/North, P/South, R/Central, R/North and R/South" - Phase - II

Ref:-

- i) Your offer for above subject tender AUJV / MCGM / W /L1/ 2008 dated 10th October 2008.
- ii) SCR NO 905 dated 31.10.2008.
- iii) Letter of intent u/no. E.E(Maint.) / 1527 / M / W / of dated 21.08.2009.

Gentleman,

In this connection it is to state that, the Letter of Intent for the Phase-II-Project for the above subject work has already been issued to you.

You are now requested to carry out the above said work strictly as per terms & conditions mentioned in the tender document and the subsequent addendum / corrigendum.

A. Cost of the work :- Rs. 407,51,32,344/- (Rs. Four Hundred and Seven Crore Fifty One Lac Thirty Two Thousand and Three Hundred Forty Four Only)

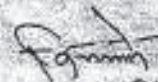
- B. Contract Period :- 24 months for Supply & Installation + 60 months for Maintenance (including free maintenance period of first 12 months) & along with Automatic Meter Reading, i.e. total = 84 months (Inclusive of monsoon)
- C. Terms of Payments :- as per tender condition & subsequent Addendum / Corrigendum.
- D. Terms of Penalty :- as per tender condition & subsequent Addendum / Corrigendum.

The details of meters, such as locations, area wise distribution of make etc. will be finalized in due course. Moreover, SAP generated purchase order will be issued to you in due course with detailed quantity and AMR water meter makes to be installed in the respective wards.

In view of above, you are requested to expedite to proceed in the activity of placing of work orders to the respective approved AMR meter manufacturers and other mobilization requirement for the said project.

Thanking You.

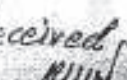
Yours

1-10-09

(V. J. Pachpande)
Executive Engineer (Maint.)
Meter Workshop

SE (Mechanical)

AR (MWS)

Received

01/10/09

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

E.E. (Maint)/ 152 / M/W/07
Date: 31.10.09

From office of the
Executive Engineer (Maintenance)
Meter Workshop,
Municipal Corporation of Greater Mumbai,
556, N.M. Joshi Marg,
Off. S. Bridge, Byculla (West),
Mumbai - 400 011.

To,
M/s. Unity - Axxela JV,
1252, Pashanajali,
Old Prabhadevi Road,
Prabhadevi,
Mumbai - 400 025.

LETTER WORK ORDER FOR PHASE - II

Subject:- "Supply, installation and maintenance of AMR water meters of various sizes as per the specifications given by the MCCM for a total "post installation period" of 5 (five) years and for recording monthly readings of such installed meters in the Eastern Suburbs area of Mumbai consisting of wards L, M/East, M/West, N, S, 1, J/Tansa, J/Vaitarana and J/Kasheli."

Ref:-

- i) Your offer for above subject tender U/no. UA/JV / MCGM / E / L1 / 05 dated 8th October 2008.
- ii) SCR no 907 dated 31.10.2008.
- iii) Letter of intent u/no. E.E(Maint) / 152 / M / W / of dated 21.08.2009.

Gentlemen,

In this connection it is to state that, the Letter of Intent for the Phase-II Project for the above subject work has already been issued to you.

You are now requested to carry out the above said work strictly as per terms & conditions mentioned in the tender document and the subsequent addendum / corrigendum.

Page 1 of 2

- A. Cost of the work - Rs. 213,22,93,264/- (Rs. Two Hundred and Thirteen Crores Twenty Two Lac Ninety Three Thousand and Two Hundred and Sixty four Only)
- B. Contract Period - 18 months for Supply & Installation & 60 months for Maintenance (including free maintenance period of first 12 months) & along with Automatic Meter Reading (a total of 78 months inclusive of mobilization)
- C. Terms of Payments - as per tender condition & subsequent Addendum / Clarification
- D. Terms of Penalty - as per tender condition & subsequent Addendum / Clarification

The details of meters, such as locations, area wise distribution of make etc. will be attached to this course. Moreover, SAP generated purchase order will be issued to the respective wards with detailed quantity and AMR water meter makes to be installed in the respective wards.

In view of above, you are requested to expedite to proceed in the activity of placing of work orders to the respective approved AMR meter manufacturers and other related equipment for the said project.

Yours faithfully,

Yours

(Signature)
10/10/09

(V. J. Pachpande)
Executive Engineer (Maint)
Meter Workshop

(Signature)
SECRETARY
(Signature)
Ajay Arora

ofc

Received on 1st Oct 2009,
for Shri. Aralia J.V.
(Signature)
11/10/09

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

प्रति,

श्री. व्ही. जे. पाचपांडे

कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके

उप.आयुक्त/वि.अ./ 1781
13/7/17

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके म्हणून दि.३१.०८.२००९ ते दि.०९.०८.२०१६ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. मि. गौरी

१३.५.१७
सहायक अभियंता (वि.अ.)
५-५ ०/८

रमेश बा. बांबळे

उप आयुक्त(वि.अ.)

विवरण क्र. ८

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका पुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

उप.आपूर्वत/वि.अ/ १७८१

१३/०१/१७

प्रति,
श्री. मिलिंद शिवलिंग विभुते
कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण -प्रमुख कामे-जलकामे

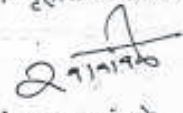
कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण -प्रमुख कामे-जलकामे म्हणून दि.१७.१२.२०१२ पासून कार्यरत आहात आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते, परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिरक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

o/c

१५/१
Ramesh B. Wankar

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
कोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

प्रति,
श्री. अरुण मोरेश्वर आगाशे
सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (शहर)

उप.आयुक्त/वि.अ/ 1781
18/7/2017

कारणे दाखवा नोटीस

भारतांचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडारुनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (शहर) म्हणून दि.०१.०१.२००९ पासून कार्यरत आहात आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडारुनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

प्रत निकाली

अ.मो.आगाशे
१३/७/१७

परिरक्षण (शहर)

रमेश वा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

o/c

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका पुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

प्रति,

श्री. युवराज कुंडलिक राठोड
सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पश्चिम उपनगरे)

उप.आयुक्त/वि.अ/ 1781
१३/७/२०१७

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पश्चिम उपनगरे) म्हणून दि.२६.११.२०१३ पासून कार्यरत आहात आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिरक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

जाफ झाले.
१४/०७/२०१७, ३:२४ PM
श्री. अ. (जाफा) प. अ.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

o/c

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.

क्र. उप.आयुक्त/वि.अ/ १७८१
१३/७/१०

प्रति,

श्री. एस. एन. पवार

सहाय्यक अभियंता-जलमापके-पूर्व उपनगरे

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके म्हणून दि.१५.१०.२०१३ ते दि.२६.०७.२०१५ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

Received
Jan
- 14/3/17
AEMWBS

Ramesh B. Bhandale
रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

o/c

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.

उप.आयुक्त/वि.अ/ 1781

1312/201

प्रति,
श्री. म.सु.घाडगे (निवृत्त)
उप जल अभियंता, (परिरक्षण)

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण उप जल अभियंता, (परिरक्षण) म्हणून दि.०१.०९.२०११ ते दि.०७.०८.२०१३ पर्यंत कार्यरत होतात, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखां परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. म.सु.घाडगे,
ब्लॉक नं. २९, ७ वा मजला,
पं/१ बिल्डिंग, जे.म. गणेश सोसायटी,
कश्मिश पार्क, प्ल. बी. प्ल. रोड,
ठाणे - ४०० ६०४.

रमेश वा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

olc

मुंबई महानगरपालिका

५-४३

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.
उप.आयुक्त/वि.अ/ 1781

13/7/2017

प्रति,
श्री. प्र.म. गुहे (निवृत्त)
उप जल अभियंता, (परिरक्षण)

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण उप जल अभियंता, परिरक्षण म्हणून दि.०१.०९.२००९ ते दि.३१.०८.२०११ पर्यंत कार्यरत होतात, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुराया न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. प्र.म. गुहे,
एल १/८, पहिला मजला,
कशिशा पार्क, एल.बी.एस. मार्ग,
ठाणे (पश्चिम) - ४०० ६०४

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

०/८

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.
उप.आयुक्त/वि.अ/ १७६१

१-५५

प्रति,
श्री. म.रा.यावलकर (निवृत्त)
उप जल अभियंता, (परिरक्षण)

१३/१२/२०१७

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडारुनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण उप जल अभियंता, (परिरक्षण) म्हणून दि.२८.११.२०१३ ते दि.३१.०३.२०१६ पर्यंत कार्यरत होतात, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडारुनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

श्री. म. रा. यावलकर
२, दुसरा मजला, आर्यलक्ष्मी
वृहत् निर्माण संस्था, वाकोला थर्ड,
पाईपलाईन, सांताक्रुझ (पूर्व)

०१८

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

उप.आयुक्त/वि.अ/ १७८१

१३/०७/२०१७

प्रति,

श्री. सु.ब.हुल्याळकर (निवृत्त)

कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके

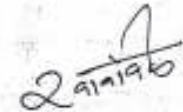
कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके म्हणून दि.१९.०५.२००३ ते ३०.०७.२००९ पर्यंत कार्यरत होतात आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

श्री. सु.ब.हुल्याळकर
फ्लॅट नं. १५०४, वी वींग, ७
दोस्ती ब्लॉक, को. ऑप. ई. सोसा.
दोस्ती एकरस, एन्टीप हिल्स,
कडावा (५) मुंबई-४०० ०३०

०।८

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.

क्र. उप.आयुक्त/वि.अ/ १७८१
१३/०७/१७

प्रति,

श्री. राजीव वासुदेवराव पोटदुखे (निवृत्त)
सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पूर्व उपनगरे)

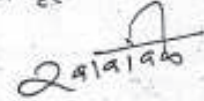
कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पूर्व उपनगरे) म्हणून दि.२७.०७.२०१५ ते दि.३१.०५.२०१७ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिरक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

श्री. पोटदुखे राजीव वासुदेवराव
श्वेलरि. क्र.३, गौतम सोसायटी,
पाचपाखोडी हाणे म्युनिसिपल
कार्पोरेशन इन्ड, हाणे (पारधीप)
पिन - ४००६०२

१९/७/१७
Ramesh B. Bhande

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियांत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१,
क्र.

उप.आयुक्त/वि.अ/ १७८१

प्रति,

श्री. बाळकृष्ण प्रभाकर भोगटे (निवृत्त)
सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पश्चिम उपनगरे)

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पश्चिम उपनगरे) म्हणून दि.०७.०२.२०११ ते दि.०१.०८.२०१३ पर्यंत कार्यरत होते आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोळाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. बाळकृष्ण प्रभाकर भोगटे,
फ्लॉट क्र. ८, जांथ प्रगती, को. जा. हो. सो.,
तरुण भारत मार्ग, सहार रोड, चकाला,
अंधेरी (पूर्व), मुंबई - ४०० ०९९.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

o/c

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.

क्र.
उप.आयुक्त/वि.अ./ 1781
13/7/2017

प्रति,
श्री. एस. एस. पोटदुखे (निवृत्त)
सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे

कारणे दाखवा नोटीस

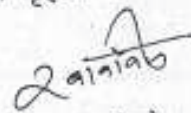
भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके म्हणून दि.२९.०७.२००९ ते १६.०१.२०११ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिरक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. एस. एस. पोटदुखे,
४/पन्. सद्भावना को. ऑप. हौ. सो.
देवनार कॉवनी, बोवंधी (पश्चिम),
मुंबई, ४०० ०४३.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

मुंबई महानगरपालिका

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.
उप.आयुक्त/वि.अ/ 1781

13/7/2017

प्रति,

श्री. एस. एस. पोटदुखे (निवृत्त)

सहाय्यक अभियंता जलमापके-पूर्व उपनगरे

कारणे दाखवा नोटीस

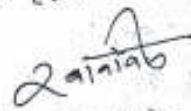
भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण कार्यकारी अभियंता, परिरक्षण-जलमापके म्हणून दि.२९.०७.२००९ ते १६.०१.२०११ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यावर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदाराविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनावापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

श्री. एस्. एस्. पोटदुखे,
४/एन्. सडभावन को. ऑप. बौ. यो.
देवनार कॉलनी, गोवंडी (पश्चिम),
मुंबई, ४०० ०४३.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

७/८

मुंबई महानगरपालिका

२५/१३७

उप आयुक्त (विशेष अभियंत्रिकी)
यांचे कार्यालय
महापालिका जुनी इमारत, २ रा
मजला,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१.
क्र.

उप.आयुक्त/वि.अ./ 1781

13/7/2017

प्रति,
श्री. वाय. एच. ए. सय्यद, निवृत्त
सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पूर्व उपनगरे)

कारणे दाखवा नोटीस

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०११-१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ५.१ बाबत लोकलेखा समितीची बैठक दि.१३.०६.२०१७ रोजी घेण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये भारताचे नियंत्रक महालेखापरीक्षक यांच्या अहवालातील परिच्छेद क्र.५.१.७.२ (ज) बाबत चर्चा झाली. सदर चर्चेमध्ये कंत्राटदाराकडून घेण्यात आलेल्या एकूण १,२४,७७५ ए.एम.आर.जलमापकांपैकी ३३,९७७ एवढी जलमापके जलजोडणीवर बसविण्यात आली नाहीत व ती गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली याबाबत विचारणा झाली.

आपण सहाय्यक अभियंता, परिरक्षण (पूर्व उपनगरे) म्हणून दि.१७.०१.२०११ ते दि.१०.१०.२०१३ पर्यंत कार्यरत होते, आपल्या कालावधीमध्ये महानगरपालिकेने खरेदी करण्यात आलेली ए.एम.आर.जलमापके कंत्राटदारामार्फत विहित कालावधीमध्ये जलजोडण्यांवर बसविणे आवश्यक होते. परंतु याबाबत आपण वेळोवेळी कंत्राटदारांकडे पाठपुरावा न केल्यामुळे तसेच कंत्राटातील अटीनुसार वेळोवेळी कंत्राटदारांविरुद्ध कारवाई न केल्यामुळे सदर जलमापके विनाबापर गोडाऊनमध्ये शिल्लक राहिली व त्यामुळे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचेकडून लेखा परिक्षण.आक्षेप उपस्थित करण्यात आले.

उपरोक्त प्रकरणी आपला सकृतदर्शनी निष्काळजीपणा दिसून येतो. तरी आपणाविरुद्ध शिस्तभंगविषयक कारवाई का करण्यात येऊ नये याची लेखी कारणे सदर कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आल्यापासून सात दिवसांच्या आत देण्यात यावी असे निर्देश याद्वारे आपणांस देण्यात येत आहेत.

सदर कारणे दाखवा नोटीसला विहित मुदतीत यासंबंधात आपणाकडून कोणत्याही प्रकारचे लेखी उत्तर प्राप्त न झाल्यास, आपणांस कोणतीही कारणे दाखवावयाची नाहीत असे गृहीत धरण्यात येईल याची नोंद घेण्यात यावी.

रमेश बा. बांबळे
उप आयुक्त(वि.अ.)

श्री. वाय. एच. ए. सय्यद,
३८५/४५१९, वागेर नगर,
रुम नं. ४, निक्रोबी (पूर्व),
मुंबई - ४०० ०८३

dlc

BLAD MORLI NAWA <400018>
R0754744068IN

Counter No:1, CP-Code:OPR
To: M. R. YAWALKAR,

SHIVAJI NAGAR, PIN:400037

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:00

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744108IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: M. R. YAWALKAR,

SHIVAJI NAGAR, PIN:400037

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:00

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744065IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: H. L. YAWALKAR,

SHIVAJI NAGAR, PIN:400037

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:01

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744111IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: S. S. POTDUNGHE,

SHIVAJI NAGAR, PIN:400037

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:03

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744054IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: G. M. E.

WAGLE INDS. ESTATE, PIN:400604

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:01

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744125IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: Y. H. A. SAYYED,

TADORE NAGAR, PIN:400083

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:03

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744099IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: V. V. POTDUNGHE,

WAGLE INDS. ESTATE, PIN:400604

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:02

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

BLAD MORLI NAWA <400018>

BLAD A R0754744139IN

Counter No:1, CP-Code:OPR

To: S. S. GHADGE,

WAGLE INDS. ESTATE, PIN:400604

From: WATER ENGINEER OFFICE, MUMBAI-18

grams,

Wt:20grams, Ant:25.00, 14/07/2017, 12:04

<<Track on www.indiapost.gov.in>>

वसुधैव कुटुम्बकम्

सह प्रमुख कर्मचारी अधिकारी
जल अभियंता कार्यालय 15/07/2017

विवरण क्र. ९

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

MINUTES OF THE MEETING**Date :- 01/07/2010 (Thursday) at 11.30 AM****Venue - Conference Hall, 2nd Floor, HO.**

Subject :- "Supply, installation and maintenance of AMR water meters of various sizes as per the Specifications, Terms & Conditions given by the MCGM for a total "Post - Installation period" of 5 (five) years and recording monthly readings of such installed meters in the City, Western and Eastern Suburb areas of Mumbai consisting of various wards"

- 'Full Scale Project'

Ref:-

i) SCR No 905, 906 and 907 dated 31.10.2008.

ii) Hon. M.C.'s sanction 415 MCGM/17/9125 dated 17.08.2009.

With reference to above subject, the meeting was held, in the conference hall Head Office, under the chairmanship of AMG (P). The following officers were present for the said meeting

Sr. No.	Name	Designation
1.	Shri V. P. Deshpande	H. E.
2.	Shri P. M. Guhe	Dy. H. E. (Maint.)
3.	Shri P. R. Kadam	Dy. H. E. (P&C)
4.	Shri A. K. Kelkar	Dy. H. E. (City)
5.	Shri P. K. Desai	H. E. (WS)
6.	Shri V. D. Patil	H. E. (E. S. /south)
7.	Shri R. B. Bhandari	H. E. (E. S. /North)
8.	Shri V. J. Pachpande	H. E. (W. M. W.)
9.	Shri B. V. Late	H. E. (Meter Revenue)
10.	Shri A. S. Pawar	H. E. (W. M. W. (W. S. /North)
11.	All ward A.E. (W)	
12.	Shri A. M. Agashe	A. E. (Meter Workshop)

At the outset, AMC(P) explained about the priority of implementation of AMR metering project for city of Mumbai. In this context, various issues were discussed regarding ward involvement, policy matter issues, installation, maintenance & reading etc.

AMC(P) asked for number of meters installed in each zone during the pilot project and the deadline of the respective zones for installation of the AMR meters under full scale project. Also AMC(P) asked to compare the revenue after installation of AMR meters. AMC(P) instructed to all AEWW to adhere to the specified objective of AMR metering project, as follows :-

Sr No.	Responsibilities assigned by AMC(P)	Officer / Authority
1.	To prepare the binder wise 'Site Clearance' for installation of AMR water meters.	AEWW of ward.
2.	To issue the 'Consumer Notices', prior to installation of AMR meter.	EE(M)MW.
3.	To accompany with the contractor, during the installation of AMR water meters for verification.	EE(M)MW
4.	Regarding removed Municipal Meters.	Contractors / Service providers shall hand over 'Municipal meters to concern AEWW
5.	Regular Billing of AMR water meters and charging of meter rent as per WC rule.	AEWW ward & M/s. ABM
6.	Timely reading of AMR water meters as per the billing cycle dates and submission of reading to AEWW of ward.	Authorized Service provider M/s. Chetas Control Systems Pvt Ltd
7.	Weekly review meeting for the progress of AMR meter project.	Zonal EEWW and EE(M)MW

AMC(P) also instructed not to provide AMR meters in Slums at present. The issue of providing AMR meters in slum areas will be reviewed afterwards. However AMR water meters shall be installed on the connections given to Public Toilets.

Following instructions were given by AMC(P):-

1. Full Scale commencement:- Initially A ward, E ward, N ward, MW ward, HW ward and P/South ward, will taken for installation of AMR water meters.

2 RNR Case

- The consumption pattern of the AMR water meters should be observed initially for three months. In that period AEWV feels that the readings are not accurate. In such cases, the bills shall be generated on the last consumption pattern. Otherwise the bill shall be generated as per the AMR meter reading.
- If the consumption pattern of AMR meters are found to be within $\pm 30\%$ of consumption pattern of the previous meter, then such meters shall not be treated as RNR, otherwise the case shall be treated as RNR, after accessing the performance for three months.

3. Meter Rent: These AMR water meters are Municipal, hence at present the meter rent for AMR water meters shall be levied as per the present water charges rule. After sanction & policy decision by standing committee, the revised meter rent will be implemented.

4. Govt. Property Connections: All the government property connections like State govt, central govt, navy, etc including the municipal property connections shall be installed with the AMR water meter.

5. If the consumer is not allowing or permitting to install the AMR water meters at their premises, then for such consumers strict notices shall be issued for installation of AMR water meters.

6. All AEWV's & concerned ward staff shall be involved for execution of the process of installation, reading & maintenance of AMR water meters, including onsite training of the AMR system, etc.

7. Test Bench: It was instructed that separate fully equipped & advanced Testing laboratory shall be developed & constructed in each zone for testing the performance of AMR water meters, including portable testing units, for onsite testing.

After other general discussions the meeting was concluded with vote of thanks to chair.

Dy. H. E. (Maint)

Dy. H. E. (CI)

Dy. H. E. (W.S.)

Dy. H. E. (PRC)

H. E. 27/07/10

A.M.C. 27/7/10

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

MINUTES OF THE MEETING**Date :- 21 / 11 / 2011 (Monday) at 7.30 PM****Venue :- Municipal Head Office.****Subject :- "Supply, installation and maintenance of AMR water meters in City, Western and Eastern Suburb area of Mumbai."**

With reference to above subject, a meeting was held in AMC(P)'s office, under the chairmanship of AMC (P). The following officers were present :

Sr. No.	Name	Designation
1.	Shri. R. B. Bamble	H. E.
2.	Shri N. H. Kusnur	Executive Assistant to AMC(P)
3.	Shri. S. J. Billimoria	Legal Consultant to MCGM
4.	Shri. S. M. Bapat	E.E.(L.D.)
5.	Shri. V. J. Pachpande	E.E.(M) M.W.
6.	Shri. Y. K. Rathod	S.E.(M.W.)City

AMC(P) asked about the status of the installation of AMR meters & warehouse position of meters in City, WS & ES. It was informed that, at present total 61,354 nos of AMR meters were installed i.e. 15,055 nos, 30,884 nos & 15,415 nos in City, WS & ES respectively. The total balance quantity in warehouse was 68,422 nos in City, WS & ES.

EE(M)MW informed that if the decision of not to procure AMR meter was taken, then after transfer of excess meters from Eastern to Western & City area, the total warehouse balance would be 25,951 nos in City, Western & Eastern suburbs.

Following issues were discussed with the legal consultant :-

- a. The contract period for the supply & installation for the City, WS & ES expired on 14th July 2011, 30th September 2011 and 31st March 2011, respectively.
- b. The contractors had not supplied the total ordered quantity of meters within the specified time period.
- c. Contractors were not performing upto the mark for the installation, reading and maintenance, for which time to time notices had been issued by the department.

After thorough discussion with legal consultant, the following decisions were taken:-

1. Not to procure further AMR meters under this contract from the contractors of City, Western & Eastern suburbs, and accordingly issue the intimation letters to them by specifying the expiry of the contract period in respect of supply of AMR meters.
2. Transfer the excess, size wise AMR meters of Eastern suburbs to the other zones, where the respective size wise meters are required. Same will be done without any extra cost to the MGGM.
3. Contractor has to prepare the schedule for installation of meters available in warehouse after transfer, for the locations of which clearances are given to the contractors of City, WS & ES.
4. Prepare the list of locations, where the warehouse balance AMR meters i.e. approx. 25,000 nos can be installed.

The meeting was concluded with vote of thanks to chair.

E.E.(R)M.W.

H.E.

A.M.C. (P)

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

Subject – Statement of BG Encashment under AMR meter Project of City, Western & Eastern Suburbs.

Following are the zone wise BG Encashed details :

1. **City – M/s Pratibha Industries Limited.**

Total amount of BG encashed = Rs. 9.29 Cr

2. **Western Sub – M/s Axelia – Unity JV.**

Total amount of BG encashed = Rs. 17.46 Cr

3. **Eastern Sub – M/s Unity – Axelia JV.**

Total amount of BG encashed = Rs. 9.47 Cr

Grand Total of City, Western & Eastern Sub

Total amount of BG encashed = Rs. 36.22 Cr

Submitted please,

23/9
Uttam G. Salve
Dy.CA (WW) WSSD I/c
21/09/17

Shri.Ramesh B. Bambale
DMC(SE)

विवरण क्र. १२

दंड व वसुली बाबतचा तपशील

क्र.सं.	तपशील	शहर	पश्चिम उप	पुर्व उप	एकूण
दंड व वसुली (रु कोटी)					
A	एकूण आकारलेली दंड (Penalty) रक्कम	30.33	109.25	23.41	163.00
B	एकूण आकारलेली वसुली (Recovery) रक्कम	14.72	20.63	7.23	42.58
C	एकूण दंड व वसुली रक्कम (A+B)	45.05	129.78	30.64	205.47
D	कंत्राटदाराच्या विलातून वसूल केलेली रक्कम	0.52	0.60	0	1.12
E	शिस्तियत दंड व वसुली रक्कम (C-D)	44.53	129.18	30.64	204.35
महानगरपालिकेकडे असलेली जमा रक्कम (रु कोटी)					
F	कंत्राटदारांनी अटीनुसार पुरवठा केलेल्या परंतु न वसूलिलेल्या जलमापकांची रोखून धरलेली पुरवठा किंमत	3.12	17.91	7.34	28.37
G	कंत्राटदारांच्या गाडीखाली विलातून वजा केलेली कंत्राटदारांना न दिलेली इतर जमा रक्कम	4.92	7.22	4.88	17.02
H	केलेल्या कामाचे देय असलेल्या परंतु कंत्राटदारांनी सादर न केलेल्या बिलांची रक्कम	0	1.5	0	1.5
I	दंड व वसुली रोखीकरण होऊन जमा झालेली रक्कम	9.29	17.46	9.47	36.22
J	एकूण जमा रक्कम (F+G+H+I)	17.33	38.09	21.69	77.11
जमा रक्कम वजा करून उर्वरित दंड व वसुली रक्कम (रु कोटी)					
K	उर्वरित दंड व वसुली रक्कम (E-J)	27.20	91.09	8.92	127.21

विवरण क्र. १३

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

CIRCULAR HE/1329/IL
21/9/17

Subject:- Outstanding recovery against M/s. Pratibha Industries Ltd. in the AMR meter project of CITY area.

Ref:- AMC(P)'s directives dtd 13.06.2017

Hydraulic Engineers department had invited tender for Supply, Installation, Remote reading & Maintenance of AMR meters in CITY area. The said work was awarded to contractor M/s. Pratibha Industries Ltd, vide SCR no. 907 dtd. 31.10.2008. Contract period of the project is completed on 14.07.2016. In the said project, the balance amount of penalty to be recovered from the contractor M/s. Pratibha Industries Ltd is about Rs. 27.20 Cr. (Rs. Twenty Seven Crores Twenty Lakhs)

In view of above, it is requested to keep the deposit of the above amount from the bills if payable to the contractor M/s. Pratibha Industries Ltd, having registered office located at "Shrikant Chambers Compound, Near R. K. Studio, Sion Trombay road, Chembur, Mumbai" and inform this office accordingly.

21/9/17
Hydraulic Engineer

Copy To:

1. City Engineer
2. M.C.A.
3. Hydraulic Engineer
4. Chief Engineer (Water Supply Projects)
5. Chief Engineer (Sewage project)
6. Chief Engineer (M & E)
7. Chief Engineer (Solid Waste Management)
8. Chief Engineer (Sewerage Operation)
9. Chief Engineer (Vigilance)
10. Chief Engineer (Storm Water Drainage)
11. Chief Engineer (Roads)
12. Chief Engineer (Bridges)
13. Chief Engineer (Building Maintenance) Development
14. Chief Engineer (Development Plan)
15. Law Officer
16. Chief Accountant (W.S.S.D.)
17. Chief Accountant (Finance)
18. Asst. Municipal Commissioner 'A' ward
19. Asst. Municipal Commissioner 'B' ward
20. Asst. Municipal Commissioner 'C' ward
21. Asst. Municipal Commissioner 'D' ward
22. Asst. Municipal Commissioner 'E' ward
23. Asst. Municipal Commissioner 'F/North' ward
24. Asst. Municipal Commissioner 'F/South' ward
25. Asst. Municipal Commissioner 'G/North' ward
26. Asst. Municipal Commissioner 'G/South' ward
27. Asst. Municipal Commissioner 'H/East' ward
28. Asst. Municipal Commissioner 'H/West' ward
29. Asst. Municipal Commissioner 'K/East' ward
30. Asst. Municipal Commissioner 'K/West' ward
31. Asst. Municipal Commissioner 'L' ward
32. Asst. Municipal Commissioner 'M/East' ward
33. Asst. Municipal Commissioner 'M/West' ward
34. Asst. Municipal Commissioner 'N' ward
35. Asst. Municipal Commissioner 'R/South' ward
36. Asst. Municipal Commissioner 'R/North' ward
37. Asst. Municipal Commissioner 'R/Central' ward
38. Asst. Municipal Commissioner 'S' ward
39. Asst. Municipal Commissioner 'T' ward
40. Asst. Municipal Commissioner 'P/South' ward
41. Asst. Municipal Commissioner 'P/North' ward
42. Ward Officer Estate
43. Dy. H.E. (Maintenance)
44. Dy. H.E. (Bhandup Complex)
45. Dy. H.E. (Operations) Kapurbawadi
46. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex)
47. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex) Mumbai 3A
48. Dy. H.E. (P & C)
49. Dy. H.E. (City)
50. Dy. H.E. (Eastern Suburbs)
51. Dy. H.E. (Western Suburbs)
52. Dy. H.E. (Stores / Purchase)
53. Dy. H.E. (Construction)

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

CIRCULAR

HE/2493/MC
20.09.2017

Subject :- Outstanding recovery against M/s. Axelia-Unity JV in the AMR meter project of Western Suburbs area.

Ref:- AMC(P)'s directives dtd 13.06.2017

Hydraulic Engineers department had invited tender for Supply, Installation, Remote reading & Maintenance of AMR meters in Western suburbs area. The said work was awarded to contractor M/s. Axelia - Unity JV, vide SCR no. 905 dtd. 31.10.2008. Contract period of the project is completed on 30.09.2016. In the said project, the balance amount of penalty to be recovered from the contractor M/s. Axelia-Unity JV is about Rs. 91.09 Cr. (Rs. Ninety One Crores Nine Lakhs).

In view of above, it is requested to keep the deposit of the above amount from the bills if payable to the contractor M/s. Axelia Utility Management Pvt Ltd having its registered office located at "Survey No.8/9, Plot No. 1, Chetas House, Pashan, Pune-411021" and M/s. Unity Infraprojects Pvt Ltd. having its registered officer located at "1252, Pushpanjali Old Prabhadevi road, Prabhadevi, Mumbai-400025" and inform this office accordingly.

 Hydraulic Engineer

Copy To:

1. City Engineer
2. M.C.A.
3. Hydraulic Engineer
4. Chief Engineer (Water Supply Projects)
5. Chief Engineer (Sewage project)
6. Chief Engineer (M & E)
7. Chief Engineer (Solid Waste Management)
8. Chief Engineer (Sewerage Operation)
9. Chief Engineer (Vigilance)
10. Chief Engineer (Storm Water Drainage)
11. Chief Engineer (Roads)
12. Chief Engineer (Bridges)
13. Chief Engineer (Building Maintenance) Development
14. Chief Engineer (Development Plan)
15. Law Officer
16. Chief Accountant (W.S.S.D.)
17. Chief Accountant (Finance)
18. Asst. Municipal Commissioner 'A' ward
19. Asst. Municipal Commissioner 'B' ward
20. Asst. Municipal Commissioner 'C' ward
21. Asst. Municipal Commissioner 'D' ward
22. Asst. Municipal Commissioner 'E' ward
23. Asst. Municipal Commissioner 'F/North' ward
24. Asst. Municipal Commissioner 'F/South' ward
25. Asst. Municipal Commissioner 'G/North' ward
26. Asst. Municipal Commissioner 'G/South' ward
27. Asst. Municipal Commissioner 'H/East' ward
28. Asst. Municipal Commissioner 'H/West' ward
29. Asst. Municipal Commissioner 'K/East' ward
30. Asst. Municipal Commissioner 'K/West' ward
31. Asst. Municipal Commissioner 'L' ward
32. Asst. Municipal Commissioner 'M/East' ward
33. Asst. Municipal Commissioner 'M/West' ward
34. Asst. Municipal Commissioner 'N' ward
35. Asst. Municipal Commissioner 'R/South' ward
36. Asst. Municipal Commissioner 'R/North' ward
37. Asst. Municipal Commissioner 'R/Central' ward
38. Asst. Municipal Commissioner 'S' ward
39. Asst. Municipal Commissioner 'T' ward
40. Asst. Municipal Commissioner 'P/South' ward
41. Asst. Municipal Commissioner 'P/North' ward
42. Ward Officer Estate
43. Dy. H.E. (Maintenance)
44. Dy. H.E. (Bhandup Complex)
45. Dy. H.E. (Operations) Kapurbawadi
46. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex)
47. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex) Mumbai 3A
48. Dy. H.E. (P & C)
49. Dy. H.E. (City)
50. Dy. H.E. (Eastern Suburbs)
51. Dy. H.E. (Western Suburbs)
52. Dy. H.E. (Stores / Purchase)
53. Dy. H.E. (Construction)

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI
(HYDRAULIC ENGINEERS DEPARTMENT)

CIRCULAR

HE/3703/IS

22/09/17

Subject:- Outstanding recovery against M/s. Unity- Axelia JV in the AMR meter project of Eastern suburbs.

Hydraulic Engineers department had invited tender for Supply, Installation, Remote reading & Maintenance of AMR meters in Eastern suburbs area. The said work was awarded to Contractor M/s. Unity - Axelia JV, vide SCR no. 906 dtd 31.10.2008. Contract period of project is completed on 31.03.2016. In the said project, the balance amount of penalty to be recovered from the contractor M/s. Unity-Axelia JV is about Rs.8.92 Cr (Rs. Eight Core Ninety Two Lakhs.)

In view of above, it is requested to keep the deposit of the above amount from the bills if payable to the contractor M/s. Unity Infraprojects Pvt Ltd Mumbai having registered office located at "Pushpanjali, 1252, Old Prabhadevi Road, Prabhadevi, Mumbai-400 025" and M/s. Axelia Utility Management Pvt Ltd, Pune having its registered office at "Survey No.8/9, Plot No. 1, Chetas House, Pashan, Pune-411021" and inform this office accordingly.

 22/9/17
 Hydraulic Engineer

Copy To:

1. City Engineer
2. M.C.A.
3. Hydraulic Engineer
4. Chief Engineer (Water Supply Projects)
5. Chief Engineer (Sewage project)
6. Chief Engineer (M & E)
7. Chief Engineer (Solid Waste Management)
8. Chief Engineer (Sewerage Operation)
9. Chief Engineer (Vigilance)
10. Chief Engineer (Storm Water Drainage)
11. Chief Engineer (Roads)
12. Chief Engineer (Bridges)
13. Chief Engineer (Building Maintenance) Development
14. Chief Engineer (Development Plan)
15. Law Officer
16. Chief Accountant (W.S.S.D.)
17. Chief Accountant (Finance)
18. Asst. Municipal Commissioner 'A' ward
19. Asst. Municipal Commissioner 'B' ward
20. Asst. Municipal Commissioner 'C' ward
21. Asst. Municipal Commissioner 'D' ward
22. Asst. Municipal Commissioner 'E' ward
23. Asst. Municipal Commissioner 'F/North' ward
24. Asst. Municipal Commissioner 'F/South' ward
25. Asst. Municipal Commissioner 'G/North' ward
26. Asst. Municipal Commissioner 'G/South' ward
27. Asst. Municipal Commissioner 'H/East' ward
28. Asst. Municipal Commissioner 'H/West' ward
29. Asst. Municipal Commissioner 'K/East' ward
30. Asst. Municipal Commissioner 'K/West' ward
31. Asst. Municipal Commissioner 'L' ward
32. Asst. Municipal Commissioner 'M/East' ward
33. Asst. Municipal Commissioner 'M/West' ward
34. Asst. Municipal Commissioner 'N' ward
35. Asst. Municipal Commissioner 'R/South' ward
36. Asst. Municipal Commissioner 'R/North' ward
37. Asst. Municipal Commissioner 'R/Central' ward
38. Asst. Municipal Commissioner 'S' ward
39. Asst. Municipal Commissioner 'T' ward
40. Asst. Municipal Commissioner 'P/South' ward
41. Asst. Municipal Commissioner 'P/North' ward
42. Ward Officer Estate
43. Dy. H.E. (Maintenance)
44. Dy. H.E. (Bhandup Complex)
45. Dy. H.E. (Operations) Kapurbawadi
46. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex)
47. Dy. H.E. (Pise-Panjarapur Complex) Mumbai 3A
48. Dy. H.E. (P & C)
49. Dy. H.E. (City)
50. Dy. H.E. (Eastern Suburbs)
51. Dy. H.E. (Western Suburbs)
52. Dy. H.E. (Stores / Purchase)
53. Dy. H.E. (Construction)

विवरण क्र. १४

विविध शासकीय योजनेमध्ये नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना वितरीत करण्यात येणारा निधी तात्पुरत्या स्वरूपात राष्ट्रीयकृत बँकेत मुदत ठेव खात्यामध्ये ठेवण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन

नगर विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्र. लोलेस-२०१६/प्र.क्र.८७०/नवि-३१

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक :- ०२ मार्च, २०१७

संदर्भ :-

शासन परिपत्रक नगर विकास विभाग क्रमांक- संकीर्ण-३४१६/प्र.क्र.४०/नवि-४,
दिनांक २७ मे, २०१७

प्रस्तावना :-

विधानमंडळाच्या लोकलेखा समितीने प्रधान सचिव (नवि-२) यांची साक्ष घेतली होती. सदर साक्षीच्या वेळी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना राज्य शासनाने दिलेला निधी कशाप्रकारे ठेवावा, याबाबत स्पष्टता नसल्यामुळे काही नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था हा निधी मुदत ठेवीमध्ये ठेवतात. तर काही नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था हा निधी चालू खात्यात ठेवतात. चालू खात्यात निधी ठेवल्यास त्यावर पुरेसे व्याज मिळत नाही. मात्र, यासंदर्भात राज्यशासनाकडून कुठल्याही स्थायी सूचना नसल्यामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून याबाबतची कार्यवाही करताना त्यामध्ये एकसमानता आढळून येत नाही. या परिस्थितीत यासंदर्भात राज्य शासनाने स्थायी सूचना देणे आवश्यक असल्याची बाब लोकलेखा समितीने अधोरेखित केली. त्यावेळी लोकलेखा समितीस दिलेल्या आश्वासनानुसार नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना याबाबत विनिर्दिष्ट सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक :-

केंद्र किंवा राज्य शासनाच्या योजनेमधून तसेच राज्य शासनाच्या विविध विकास विषयक कार्यक्रमांसाठी राज्य शासनाकडून वितरीत करण्यात येणारा निधी संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडे प्राप्त झाल्यानंतर अशा निधीचे विहित पध्दतीने नियोजन करण्यासाठी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

अ) असा निधी स्थानिक स्वराज्य संस्थेकडे प्राप्त झाल्यानंतर त्याचा उचित विनियोग होण्यासाठी संबंधित प्रकल्प/योजना/काम तातडीने हाती घेऊन प्रशासकीय मंजूरीच्या/ निधी वितरणाच्या आदेशात नमूद कालमर्यादेत खर्च करण्यासाठी संपूर्ण नियोजन करण्यात यावे. असे नियोजन करुन असा निधी विवक्षित कामासाठी विहित कालमर्यादेत खर्च करण्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित आयुक्त, महानगरपालिका व मुख्याधिकारी, नगरपरिषद/ नगरपंचायत यांची राहिल.

ब) संबंधित प्रकल्पामध्ये खर्चासाठी अशा निधीची जोपर्यंत तात्काळ आवश्यकता नसेल अशा विशिष्ट कालावधीपर्यंत सदर निधी त्यावर जास्तीत जास्त व्याजदर मिळेल अशातच राष्ट्रीयकृत बँकेमध्ये मुदत ठेवीच्या खात्यामध्ये गुंतवण्यात यावा.

शासन परिपत्रक क्रमांक: लोलेस-२०१६/प्र.क्र.८७०/नवि-३१

क) अशाप्रकारे जास्तीत जास्त व्याजाची रक्कम मिळण्यासाठी असा निधी विशिष्ट कालावधीसाठी राष्ट्रीयकृत बँकेत गुंतवण्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित महानगरपालिकेचे आयुक्त व संबंधित नगरपालिका/नगरपंचायतीचे मुख्याधिकारी यांची व्यक्तिशः जबाबदारी राहिल व यामध्ये कसूर केल्यास ते शिस्तभंग विषयक कारवाईस पात्र राहतील.

ड) वरील (क) प्रमाणे या निधीवर प्राप्त होणाऱ्या व्याजाचा विनियोग करण्यासंदर्भात या विभागाच्या संदर्भाकित दिनांक २७ मे, २०१६ च्या परिपत्रकान्वये दिलेल्या सूचना सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांवर बंधनकारक राहतील.

२. हे शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७०३०२१२०२५२५४२५ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

Pandurang

Jotiba Jadhav

Digitally signed by Pandurang Jotiba Jadhav
DN: cn=BJ, o=Government Of Maharashtra, ou=Urban
Development Department, postalCode=400032,
ou=Maharashtra,
25.4.2016 12:54:23+05:30, c=IN, email=jotiba.jadhav@maharashtra.gov.in,
c=IN, email=jotiba.jadhav@maharashtra.gov.in, cn=Pandurang Jotiba Jadhav
Date: 2017.03.23 13:55:26+05'30'

(पां. जो. जाधव)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव
३. मा. राज्यमंत्री (नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव
४. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग (१) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
६. प्रधान सचिव नगर विकास विभाग (२) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
७. आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई.
८. महालेखापाल कार्यालय, महाराष्ट्र १/२ मुंबई/नागपूर.
९. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
१०. अधिदान व लेखा अधिकारी, वांद्रे, मुंबई उपनगर.
११. आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
१२. मुख्याधिकारी, सर्व नगरपरिषदा
१२. मुख्याधिकारी, सर्व नगरपंचायती
१३. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१४. निवडनस्ती, (नवि-३१/नवि-०४)

परिशिष्ट “ब”

मंगळवार, दिनांक ४ ऑक्टोबर, २०१६
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ४ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.१५ वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
(६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
(८) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
(९) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.
(१०) श्री.अशोक उर्फ भाई जगताप, वि.प.स.
(११) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव,
(२) श्री.श्री. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.
(३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

श्री.राजदीप सिंह, महालेखाकार

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

(१) श्री. व्ही. आर. नाईक, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२ संदर्भात प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक १९ ऑक्टोबर, २०१६

लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १९ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.०५ वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्री. हरीभाऊ जावळे, वि.स.स.
(६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
(८) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
(९) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
(१०) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(११) श्री. कालीदास कोळंबकर, वि.स.स.
(१२) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
(१३) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
(१४) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(२) श्री.सो.न.सानप, अवर सचिव

महालेखाकार कार्यालय :-

- (१) श्री. दिनेश मारे, उप महालेखाकार, नागपूर
(२) श्री. शिवराज धुप्पे, उप महालेखाकार, मुंबई

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

(१) श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, नगरविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ व ६.१ ते ६.७ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक २५ ऑक्टोबर, २०१६
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २५ ऑक्टोबर, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी ३.५५ वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

- (१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्री. हरीभाऊ जावळे, वि.स.स.
(६) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
(७) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(८) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
(९) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(१०) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(२) श्री.श्री.श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.
(३) श्री.सो.न.सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

श्रीमती संगीता चौरे, प्रधान महालेखाकार

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

जलसंधारण विभाग

(१) डॉ. पुरुषोत्तम भापकर, सचिव, जलसंधारण विभाग

(ग्रामविकास विभाग मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना)

श्री.वि.रा.नाईक, सचिव (मुमुंग्रासयो), ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२ व ३.३ संदर्भात प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) व प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (जलसंधारण) विभाग यांची साक्ष घेतली.

गुरुवार, दिनांक १९ जानेवारी, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक गुरुवार, दिनांक १९ जानेवारी, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.३५ वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(३) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
(४) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.
(५) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
(६) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव,
(२) श्री.श्री.चु.श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

श्री.राजदिप सिंह, महालेखाकार, नागपूर.

वित्त विभाग :-

श्रीमती सुजाता सैनिक, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

- (१) श्री. वि. रा. नाईक, सचिव, ग्रामविकास विभाग (प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना)
(२) श्री. असीम गुप्ता, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.२, २.३, ३.२ संदर्भात प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग यांची साक्ष घेतली.

गुरुवार, दिनांक २५ जानेवारी, २०१७

लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २५ जानेवारी, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.०० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. संजय सावकारे, वि. स. स.
- (३) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि. स. स.
- (४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
- (५) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
- (६) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
- (७) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव,
- (२) श्री. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.
- (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

- (१) श्री. डी. के. शेखर, महालेखाकार, मुंबई कार्यालय.
- (२) श्री. जी. के. पार्डीकर, वरिष्ठ उपमहालेखाकार, नागपूर कार्यालय.

वित्त विभाग :-

श्री. व्ही. गिरीराज, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

- (१) श्री. नाईक, सचिव, मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना, ग्रामविकास विभाग
- (२) श्री. असीम गुप्ता, सचिव, ग्रामविकास विभाग
- (३) श्री. गणेश पाटील, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, वाशिम

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या सामान्य आणि सामाजिक क्षेत्र अहवालातील परिच्छेद क्र. २.२ संदर्भात सचिव, ग्रामविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक २ मे, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २ मे, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन सायं. ४.५० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
- (३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
- (४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
- (५) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
- (६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
- (७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
- (८) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
- (९) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
- (२) श्री.सो.न.सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

- (१) श्रीमती संगिता चौरे, प्रधान महालेखाकार, मुंबई कार्यालय
- (२) श्री.जी.के.पारडीकर, वरिष्ठ उप महालेखाकार, नागपूर कार्यालय

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

नगरविकास विभाग :-

- (१) श्रीमती मनिषा म्हैसकर, प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग
- (२) श्री.रामास्वामी, आयुक्त, नवी मुंबई महानगरपालिका, नगरविकास विभाग
- (३) श्री.संजय मुखर्जी, अति.आयुक्त,

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ व ६.१ ते ६.७ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

सोमवार, दिनांक २९ मे, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक सोमवार, दिनांक २९ मे, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन सायं. ५.०० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(३) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.

(४) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(५) श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

(६) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(२) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

श्री. शिवराज धुपे, उप महालेखाकार, मुंबई कार्यालय

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

नगरविकास विभाग :-

(१) श्रीमती मनिषा म्हैसकर, प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग

(२) डॉ. संजय मुखर्जी, अति. आयुक्त,

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक १३ जून, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १३ जून, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी ४.४० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
 (३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
 (४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
 (५) श्री. हरीभाऊ जावळे, वि.स.स.
 (६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
 (७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
 (८) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
 (९) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
 (१०) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
 (११) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
 (१२) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
 (१३) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
 (१४) श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव,
 (२) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय :-

श्रीमती संगिता चोरे, प्रधान महालेखाकार, मुंबई कार्यालय

वित्त विभाग :-

श्रीमती वंदना कृष्णा, प्रधान सचिव, वित्त विभाग

विभागीय प्रतिनिधी :-

- (१) श्रीमती मनिषा म्हैसकर, प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग
 (२) डॉ. संजय मुखर्जी, अति. आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक १४ नोव्हेंबर, २०१७
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १४ नोव्हेंबर, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन सायं. ४.२० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
- (३) श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स.
- (४) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.
- (५) डॉ. सुनिल देशमुख, वि.स.स.
- (६) श्री. अजय चौधरी, वि.स.स.
- (७) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.
- (८) प्रा. विरेंद्र जगताप, वि.स.स.
- (९) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
- (१०) श्री. विजय उर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.
- (११) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.
- (१२) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
- (२) श्री. अ. चां. कोल्हे, उप सचिव तथा नि.अ.
- (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील नगरविकास विभागासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

बुधवार, दिनांक १५ नोव्हेंबर, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १५ नोव्हेंबर, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.२५ वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
- (३) श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स.
- (४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
- (५) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.
- (६) डॉ. सुनिल देशमुख, वि.स.स.
- (७) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
- (८) श्री. अजय चौधरी, वि.स.स.
- (९) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
- (१०) श्री. विजय ऊर्फ भाई गिरकर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
- (२) श्री. अ. चां. कोल्हे, उप सचिव तथा नि.अ.
- (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील नगरविकास विभागासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

सोमवार, दिनांक २० नोव्हेंबर, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक सोमवार, दिनांक २० नोव्हेंबर, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी ३.०० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(३) श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स.

(४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(५) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

(६) डॉ. सुनिल देशमुख, वि.स.स.

(७) श्री. अब्दुल सत्तार अब्दुल नबी, वि.स.स.

(८) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(२) श्री. अ. चां. कोल्हे, उप सचिव तथा नि.अ.

(३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील नगरविकास विभागासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

सोमवार, दिनांक ०४ डिसेंबर, २०१७
लोकलेखा समिती

लोकलेखा समितीची बैठक सोमवार, दिनांक ०४ डिसेंबर, २०१७ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी ५.३० वाजता स्थगित झाली.

उ प स्थि ती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
- (३) श्री. सुधाकर देशमुख, वि.स.स.
- (४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
- (५) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.
- (६) श्री. अब्दुल सत्तार अब्दुल नबी, वि.स.स.
- (७) श्री. अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.
- (८) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :-

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
- (२) श्री. अ. चां. कोल्हे, उप सचिव तथा नि.अ.
- (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील ग्रामविकास व जलसंधारण विभागासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.